Projekt je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie, Regionálny operačný program, Prioritná os 4. Regenerácia sídiel, Opatrenie 4.1 Regenerácia sídiel - neinvestičné projekty - rozvojové dokumenty regiónov.

Európsky fond regionálneho rozvoja
„Investícia do vašej budúcnosti“

STRATÉGIA

DESTINAČNÉHO MARKETINGU CESTOVNÉHO RUCHU PREŠOVSKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

Autorský kolektív

Autori:	doc. PhDr. Peter Dorčák, PhD.
	PhDr. František Pollák, PhD.
	Mgr. Anton Fogaš, PhD.
	Mgr. Nella Svetozarovová

Technická spolupráca

Grafická úprava:	Ing. Ľudovít Nastišin
Spracovanie analýz:	PhDr. Martin Mudrík, PhD.
Gramatická a štylistická úprava:	Mgr. Lucia Čakanová

Pre potreby Prešovského samosprávneho kraja vypracoval NetWorth, s. r. o., 2014.

OBSAH

1. Situačná analýza..... 5

1.1 SWOT analýza..... 5

1.2 Analýzy existujúcich stratégií relevantných pre propagáciu PSK..... 6

1.3 Analýza existujúcej verejnej infraštruktúry PSK
a organizácií v jeho pôsobnosti..... 11

1.4 Identifikácia a základná analýza kľúčových hráčov..... 16

1.5 Identifikácia kľúčových tém a problémov..... 24

1.6 Prieskum u občanov PSK..... 25

1.7 Prieskum v organizáciách a inštitúciách PSK..... 33

1.8 Prieskum u podnikateľov pôsobiacich na území PSK..... 38

2. Audit potenciálu a produktov..... 48

2.1 Atraktivita kraja..... 48

2.2 Existujúce inštitúcie a organizácie..... 63

2.3 Audit existujúcej verejnej infraštruktúry..... 76

2.4 Audit virtuálnej pôsobnosti PSK vrátane organizácií
a inštitúcií v jeho pôsobnosti..... 84

3. Marketingová stratégia PSK..... 88

3.1 Vízia destinačného marketingu PSK..... 88

3.2 Identita a marketingový profil kraja..... 89

3.3 Branding kraja, posolstvá, vizuály..... 98

3.4 Strategické ciele – Interné cieľové publikum – profily..... 102

3.5 Kľúčové produkty kraja a produktové línie..... 106

**4. Akčný plán, plán integrovanej marketingovej komunikácie, indikátory
a nástroje, monitoring 155**

4.1 Akčný plán komunikácie PSK - grafické vyjadrenie..... 155

4.2 Corporate branding toolkit- zlepšenie Brandingu kraja
- príručka pre mikro grantové schémy..... 166

4.3 Logistika implementácie stratégie, hybné sily a brzdy, motivátory..... 182
4.4 Výstupy – odporúčania pre obsah..... 232
4.5 Výstupy – odporúčania pre propagačné a marketingové aktivity..... 235
4.6 Výstupy – odporúčania pre e-marketingové aktivity..... 237
4.7 Výstupy – odporúčania pre inovatívne marketingové formy kraja..... 242
4.8 Model udržateľnosti realizácie stratégie..... 243
4.9 Monitorovacie ukazovatele, metodika..... 245

Použitá literatúra..... 248

1. SITUAČNÁ ANALÝZA

Táto kapitola pojednáva o základných fundamentoch, ktoré v ďalších častiach práce poslúžia ako východiskové body pre zostavenie efektívnej stratégie destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja.

1.1 SWOT analýza

Pri definovaní silných a slabých stránok, ako aj pri skúmaní príležitostí a možných hrozieb pre Prešovský región boli v prvej fáze zberu dát naakumulované názory odbornej verejnosti, ale aj názory bežných občanov. Jednalo sa rádovo o stovky respondentov. Zo získaných odborných ako aj laických postrehov bolo možné zostaviť komplexnú názorovú mapu, ktorá bola neskôr skupinou expertov pretransformovaná do prezentovanej tabuľky. Odborná verejnosť bola zastúpená z veľkej časti zástupcami organizácií pôsobiacich v Prešovskom kraji a ľuďmi, ktorí danú problematiku detailne riešia. Skupinu bežných občanov tvorili občania Prešovského kraja, ktorí v danom regióne pôsobia, resp. majú tu trvalý pobyt. V druhej, takzvanej vyhodnocovacej fáze, bola v rámci zisťovania názorov respondentov na danú problematiku obom vyššie spomenutým skupinám rozdaná pripravená SWOT analýza s jednotlivými položkami, ktoré boli po predchádzajúcom dôkladnom rozobratí súčasnej situácie vopred zadefinované. Obe referenčné skupiny následne priradili váhu vopred identifikovaným faktorom. Finálne podoby SWOT analýzy sú prezentované v nižšie uvedenom texte.

Tabuľka 1: SWOT analýza

Silné stránky – S		Slabé stránky – W	
Možnosti využitia voľného času pre všetky vekové skupiny.	*3,54** *3,77**	Absencia komplexného jednotného a systematického riešenia IS CR.	*3,72* *3,10*
Existencia zariadení občianskej vybavenosti.	*3,82* *2,88*	Sprostredkovanie a dostupnosť informácií, infotabule a označenia.	*3,41* *3,20*
Ponuka jedinečného kultúrneho, historického a prírodného bohatstva.	*4,24* *3,25*	Dopyt po službách v oblasti CR, klesajúci počet turistov.	*3,97* *3,99*
Strategicky výhodná geografická poloha na medzinárodnom rozhraní.	*4,24* *3,25*	Absencia spolupráce podnikateľských subjektov v CR.	*3,84* *3,56*
Potenciál pre ďalší rozvoj CR a turizmu a služieb s tým súvisiacich.	*4,07* *3,59*	Vytvorený komplexný produkt CR zahŕňajúci ubytovanie, stravovanie, doplnkové služby a aktivity.	*3,97* *2,84*
Príležitosti – O		**Hrozby – T**	
Vytvorenie podmienok pre podporu zamestnanosti priamo v obci, zapojenie nezamestnaných do života tak, aby tvorili hodnoty.	*3,90* *3,17*	Nedostatočná priama kontrola návštevníkov PSK pri pohybe po turistických chodníkoch.	*2,89* *3,21*
Sprievodcovské služby, informačné a vzdelávacie centrá.	*3,71* *3,08*	Zníženie prírodnej hodnoty a športového, rekreačného, liečebného a turistického potenciálu.	*3,84* *3,20*
Využitie skanzenov ľudovej architektúry na trvalé a na rekreačné bývanie.	*3,01* *3,68*	Pokles dopytu a odliv turistov do susedných rekreačných oblastí.	*4,12* *3,68*
Zvyšovanie kvality poskytovaných služieb a rozšírenie ponuky rekreácie.	*4,30* *3,51*	Absencia špecifických legislatívnych noriem pre podnikanie a kontrolu kvality služieb v CR.	*3,35* *2,92*
Doplnenie siete turistických značkovaných chodníkov, náučných chodníkov.	*3,63* *2,71*	Rastúca medzinárodná konkurencia na trhu medzinárodného CR.	*3,06* *3,02*

Zdroj: vlastné spracovanie

* *Odborná verejnosť* • *Bežní občania*

1.2 Analýzy existujúcich stratégií relevantných pre propagáciu PSK

Rozvojová stratégia tvorí základ pre realizovanie rámcových plánov cieľového regiónu. Celý proces tvorby a udržiavania chápe ako vytváranie rovnováhy medzi jej cieľmi a možnosťami. Jej základ tvorí vízia smerovania regiónu, poslania, ako aj určenie jej cieľov. Integruje jednotlivé oblasti rozvoja cestovného ruchu a súvisiacich oblastí s väzbou jednak na regionálny rozvoj a na potreby budovania a rozvoja konkurencieschopného destinačného manažmentu.

Pre účely vypracovania „Stratégie destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja" bolo potrebné vykonať analýzu existujúcich stratégií pre propagáciu Prešovského samosprávneho kraja. Ťažiskovým a východiskovým dokumentom je Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja (PHSR PSK) stanovený na programové obdobie 2008 – 2015.

Vízia Prešovského samosprávneho kraja konkretizuje predstavy aktérov rozvoja o svojom území a bol stanovený globálny cieľ programu a naň nadväzujúci súbor strategických a špecifických cieľov, ktoré sú hierarchicky členené do troch významových úrovní, a to globálnej, strategickej a špecifickej. Rozvojové ciele teda vstupujú do procesu tvorby stratégie programu pozostávajúcej z priorít, opatrení a aktivít, ktorých realizácia smeruje k napĺňaniu prijatých cieľov.

Rozvojová stratégia predstavuje nový integrovaný prístup, ktorý je v súčasnosti zameraný na problém ekonomického zaostávania území identifikovaných v Národnom rozvojovom pláne (NRP). Medzi identifikované zaostávajúce regióny patrí aj územie PSK (Prešovský samosprávny kraj) a teritoriálne prislúchajúce obce.

Vízia PSK v programovom období 2008 - 2015
V roku 2015 je Prešovský kraj región s najvyšším ekonomickým rastom v rámci Slovenska, kde pribúda viac a lepších pracovných príležitostí. Kvalitná dopravná prepojenosť s ostatnými časťami Slovenska a susednými cezhraničnými regiónmi podporuje hospodársky rozvoj a prispieva k tomu, že región je centrom turizmu pre slovenských a zahraničných návštevníkov. Ekonomické činnosti súvisiace s pôdohospodárstvom a lesníctvom a s rozvinutým vidieckym cestovným ruchom sú základom trvalo udržateľného rozvoja vidieckeho priestoru Prešovského kraja. Prírodné a kultúrne dedičstvo svojou príťažlivosťou a rozmanitosťou prispieva k zvyšovaniu významu vidieka. Spolu s ľudským kapitálom tieto faktory znamenajú v roku 2015 „návrat na vidiek". Rast prosperity je založený na veľmi úzkej spolupráci medzi vyšším územným celkom a mestami a obcami regiónu a na modernej inovatívnej regionálnej samospráve, ktorá komunikuje so svojimi obyvateľmi. Prešovský kraj urobil veľký progres v oblasti vzdelávania, ktoré je prioritou kraja. Proces inklúzie marginalizovaných obyvateľov je progresívny a podporený kvalitnými sociálnymi službami. Jednoducho Prešovský kraj je región, kde sa oplatí žiť.

Z vízie v rámci Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja (PHSR PSK) v období 2008 – 2015 vyplývajú nasledovné ciele:

- **Globálny cieľ:** Zvýšenie konkurencie-schopnosti Prešovského samosprávneho kraja v spoločnom Európskom priestore prostredníctvom trvalo udržateľného rastu hospodárstva, zvýšením ochrany zložiek životného prostredia a krajiny a zlepšenímživotných podmienok svojich obyvateľov.
- **Strategické ciele:** Strategické ciele nadväzujú na kľúčové problémy rozvoja identifikované v problémovej analýze programu v piatich oblastiach sociálno-ekonomického a spoločenského života kraja. Ich napĺňanie povedie k postupnému odstraňovaniu týchto problémov a vytvorí tak podmienky pre vyvážený sociálnoekonomický a kultúrny rozvoj Prešovského samosprávneho kraja.

V nadväznosti na prijaté strategické ciele bol vytvorený súbor špecifických cieľov, ktoré sledujú ich napĺňanie. Špecifické ciele sú tematicky rozčlenené do 15 strategických cieľov v 5 rozvojových prioritách, tak ako je graficky zobrazené. Dosiahnutie špecifických cieľov PHSR PSK bude zabezpečené prostredníctvom realizácie opatrení a aktivít popísaných v ďalšej časti dokumentu.

Obrázok 1: Grafické znázornenie štruktúry rozvojovej stratégie

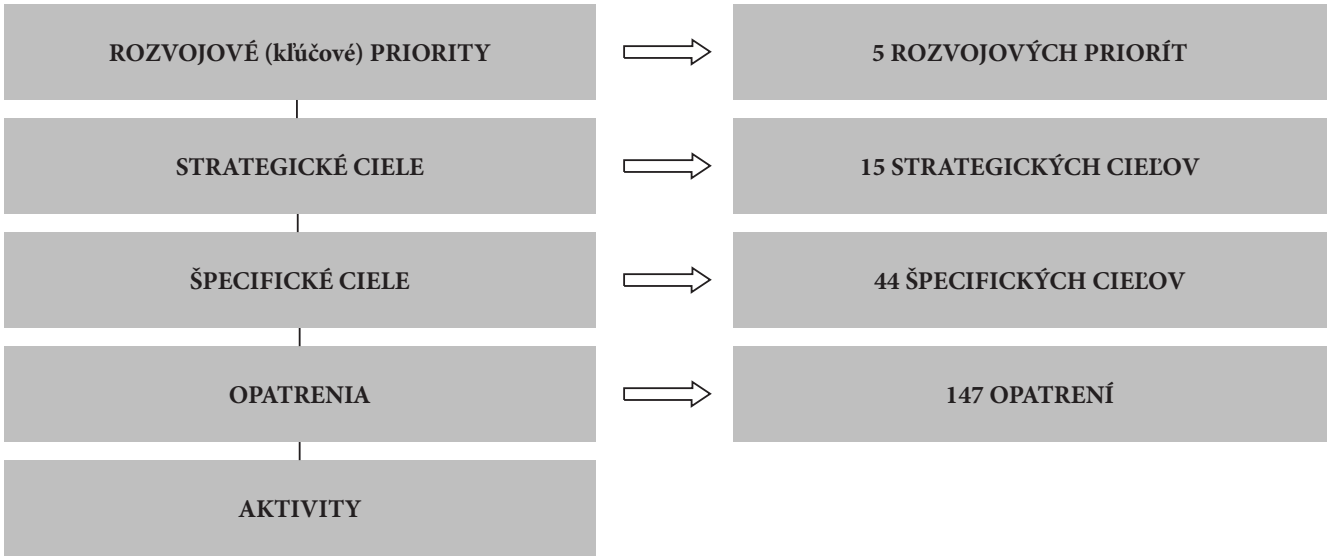

Zdroj: vlastné spracovanie

Pre účely vypracovania strategického dokumentu „Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja" je nevyhnutné poukázať na kľúčové oblasti rozvoja Prešovského kraja, ktoré sú integrovanou súčasťou Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja (PHSR PSK) v období 2008 – 2015. Sú členené do piatich oblastí, ako zobrazuje Tabuľka 2.

Tabuľka 2: Kľúčové oblasti rozvoja (priority)

Kľúčové oblasti rozvoja (priority):	Cieľ:
Hospodárstvo	Dosiahnuť dlhodobú stabilitu ekonomického vývoja založeného na diverzifikovanej štruktúre s prevahou odvetví produkujúcich vysokú pridanú hodnotu a odvetví využívajúcich endogénne zdroje kraja. V oblasti rozvoja podnikania sa sústredí na zvýšenie konkurencieschopnosti podnikateľskej základne v Prešovskom kraji a to predovšetkým u malých a stredných podnikateľov. Súčasne sa skvalitní a bude sa lepšie využívať podnikateľská infraštruktúra a v neposlednomrade sa zvýši využívanie inovácií a výsledkov vedy a výskumu. Prešovský kraj, vďaka svojej polohe, bude budovať aj na ekonomickej zahraničnej spolupráci.
Dopravná a technická infraštruktúra	Zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj územia s mimoriadnym dôrazom na zníženie rizika vzniku respektíve na zmiernenie negatívnych dopadov javov a procesov vplývajúcich na kvalitu. Kvalitné životné prostredie je predpokladom pre rozvoj regiónu. Prešovský kraj, vzhľadom k svojím špecifikám, sa bude koncentrovať na tvorbu krajiny a protipovodňovú ochranu a to najmä v oblasti zvýšenia ekologickej stability krajiny a zlepšenia ochrany obyvateľstva/územia pred povodňami. Vzhľadom k očakávanému deficitu pitnej vody sa Prešovský kraj sústredí na ochranu a racionálne využívanie vôd. Súčasne jednou z priorít na najbližšie roky bude príprava na postupný prechod od klasických zdrojov na obnoviteľné zdroje energie. Vo sfére manažmentu odpadového hospodárstva sa bude venovať pozornosť hlavným identifikovaným

	rizikám regionálneho charakteru a to zhodnocovaniu viacvrstvových obalov, zníženiu množstva biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov zneškodňovaných na skládkach, eliminácii ohrozenia životného prostredia pri zneškodňovaní autovrakov a tiež uzatváraniu a rekultivácii skládok komunálneho odpadu.
Ľudské zdroje	Dlhodobo vyvážený rast vzdelanostnej úrovne sprevádzaný zvyšovaním celkovej zamestnanosti s osobitným zreteľom na ohrozené skupiny obyvateľov. Znížením dlhodobej nezamestnanosti, ktorá je v Prešovskom kraji jedna z najväčších na Slovensku, sa bude riešiť hlavne predchádzanie sociálnemu vylúčeniu osôb ohrozených dlhodobou nezamestnanosťou najmä cez zvyšovanie miery zamestnanosti.
Spolupráca, partnerstvo a regionálny manažment	Dosiahnuť vysokú úroveň spolupráce na regionálnej, nadregionálnej resp. medzinárodnej úrovni prostredníctvom Podpory formovania vzájomných partnerstiev, využívajúcich Efektívne fungujúcu samosprávu poskytujúcu vysokú odbornú úroveň personálu a kvalitné materiálno-technické zázemie.

Zdroj: PHSR PSK 2008 - 2015

Strategické ciele sú teda pretavené ďalej do cieľov špecifických, ako prezentuje Tabuľka 3, základná štruktúra rozvojovej stratégie programu má definované nasledujúce priority:

Tabuľka 3: Strategické ciele stanovené v rámci PHSR PSK 2008 - 2015

Priorita:	**Hlavný cieľ:**
Rozvoj podnikania	Zvýšiť konkurencieschopnosť podnikateľskej základne v Prešovskom kraji.
Rozvoj cestovného ruchu	Vytvoriť z Prešovského kraja vyhľadávanú destináciu cestovného ruchu v Slovenskej republike.
Tvorba krajiny a protipovodňová ochrana	Zvýšiť ekologickú stabilitu krajiny a zlepšiť ochranu obyvateľstva/územia pred povodňami v Prešovskom kraji.
Ochrana vôd	Zlepšiť ochranu a racionálne využívanie vôd v Prešovskom kraji.
Využívanie obnoviteľných zdrojov energie	Zvýšiť využívanie obnoviteľných zdrojov energie v Prešovskom kraji.
Zlepšenie manažmentu odpadového hospodárstva	Zlepšiť manažment odpadového hospodárstva v Prešovskom kraji.
Rozvoj dopravnej infraštruktúry	Zvýšiť efektívnosť a účinnosť rozvoja dopravy v Prešovskom kraji.
Rozvoj informatizácie	Prostredníctvom informatizácie zvýšiť kvalitu a efektivitu procesov spravovania na úrovni regionálnej samosprávy PSK.

Skvalitnenie stredného odborného školstva	Zvýšiť efektívnosť stredného odborného školstva v Prešovskom kraji.
Predchádzanie dlhodobej nezamestnanosti	Predchádzať sociálnej vylúčenosti osôb ohrozených dlhodobou nezamestnanosťou.
Zníženie sociálnej vylúčenosti marginalizovaných rómskych komunít	Zlepšiť proces sociálnej inklúzie marginalizovaných rómskych komunít v Prešovskom kraji.
Zlepšenie ponuky sociálnych služieb	Zlepšiť ponuku sociálnych služieb a sociálno-právnej ochrany a kurately v Prešovskom kraji.
Špecializácia a modernizácia nemocníc	Zvýšiť úroveň poskytovania zdravotnej starstlivosti v nemocniciach v Prešovskom kraji.
Rozvoj regionálnej kultúry	Vytvoriť v Prešovskom kraji podmienky na rozvoj kultúry ako neoddeliteľného faktora regionálneho rozvoja.
Šport pre všetkých	Zvýšiť záujem verejnosti o športovanie a tým podporiť zdravý životný štýl obyvateľov Prešovského kraja.

Zdroj: PHSR PSK 2008 - 2015

Mimo týchto oblastí prioritnej podpory je samotná podpora PSK v období 2008 - 2015 namierená do týchto oblastí podpory, ktoré nie sú v stratégii rozvoja detailnejšie popísané.
Ide predovšetkým o tieto oblasti:

- Obsahová prestavba vzdelávania na všetkých stredných školách, využívanie infraštruktúry širokopásmového pripojenia
- Zvýšenie kvality správy a efektívnosti výkonu správy poskytovaných inštitúciami verejnej správy.
- Eliminácia environmentálnych záťaží, uzatváranie rizikových skládok odpadov
- Rekonštrukcia a modernizácia zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti.
- Výstavba a modernizácia zariadení na nakladanie s nebezpečnými odpadmi.
- Rekonštrukcia, rozširovanie a modernizácia zariadení stredných škôl, aj ich vybavenia.
- Posilnenie vybavenosti územia a regenerácia sídiel

Pri podrobnej analýze boli tímom, ktorý realizuje túto podporu, oslovené mestá a obce, patirace pod PSK so žiadosťou o sprístupnenie strategických dokumentov, ak mesto alebo obec takýmito strategickými dokumentami disponuje. Za kľúčové a špecifické oblasti bol idenfitikovaný súbor strategických cieľov, ktoré rovnako vyplývajú z nadrámcového dokumentu, a to Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja PSK stanovený na programové obdobie 2008 -2015.

CESTOVNÝ RUCH, KULTÚRA, ŠPORT A VONKAJŠIE VZŤAHY

Strategickým cieľom v rámci Prešovského samosprávneho kraja je vybudovať a rozvinúť odvetvie cestovného ruchu v štruktúre regionálneho hospodárstva so zameraním na zvyšovanie konkurencieschopnosti, sociálno-ekonomických príležitostí, rastu životnej úrovne a dosiahnutie kompatibility systému cestovného ruchu s krajinami EÚ. Vytvoriť podmienky pre rast kvalifikácie ľudských zdrojov v cestovnom ruchu s dôrazom na kvalitu služieb a budovanie imidžu obcí/miest. Vybudovať a rozvíjať infraštruktúru cestovného ruchu s potrebami obce/mesta v súlade s regiónom so zameraním na kvalitatívny a kvantitatívny rozvoj zariadení cestovného ruchu a ich základných a doplnkových služieb. Voľné plochy na rozvoj cestovného ruchu a agroturistiky v priestoroch – vybudovanie centrá agroturistiky. Po revitalizácii plôch na rekreačné využitie v letnom a zimnom období.

<u>Podpora rozvoja cestovného ruchu</u>
Výstavba oddychových rekreačných zón; rekonštrukcia a výstavba remeselných dvorov podporujúcich oživenie tradičných remesiel a zamestnaní; výstavba turistických, cykloturistických a náučných trás;

rekonštrukcia a modernizácia objektov zvyšujúcich návštevnosť regiónu; obnova kultúrnych tradícii a zvykov zabezpečujúcich kultúrny rozvoj vidieka.

Rozvoj spolupráce podnikateľov a propagácia
Tvorba stratégií rozvoja a tvorba partnerstiev; príprava projektov; príprava plánov rozvoja obcí a obnovy kultúrnych tradícií a zvykov, (posúdenie požiadaviek, priorít, spracovanie plánov, špecifikácii projektu); publicita, informačná kampaň; príprava, výber, hodnotenie, kontrola programov a projektov; IT systém; technické vybavenie.

Je to cieľ rozvoja vlastných aktivít obce. Obce poukazujú na nedostatok majetku vhodného k zhodnoteniu pre dlhodobý výnos kapitalizáciou svojich prostriedkov, preto musia hľadať prostriedky na realizáciu cieľov prostredníctvom firiem, kultúrnych fondov, nadácií aj fondov EÚ. Obce by mali vyvinúť úsilie na zvýšenie vplyvu na podnikateľov pre získanie prostriedkov. Zamerať sa na získavanie investorov a kontaktov, na poskytovanie informácií malým podnikateľom, zabezpečiť neustálu propagáciu zámerov obce, prípravu projektov, novín, brožúr, prístup k internetu, podporiť vznik združenia podnikateľov, vykonávať celkovú propagáciu obce navonok formou ponuky poskytovaných produktov turistiky a agroturistiky. Využiť podporné fondy na inicializáciu rozvoja a podnikanie, klásť dôraz na informatizáciu podnikateľov a partnerov cez internet, vykonávať marketing a neustále vyhodnocovať záujem.

Tvorba koncepcie rozvoja turistického ruchu
Koncepcia je tvorená na základe prípravy dokumentácie a získavania informácií. Vlastné možnosti obce/mesta je potrebné zhodnotiť tak, aby navrhnutá ponuka produktov bola zaradená v rámci mikroregiónu. Do produktov cestovného ruchu je možno zaradiť aj akcie obce, napr. jánske ohne, obecné plesy alebo jazdecké preteky (napr.: Štiavnická podkova). Tým sa dosiahne motivačný prvok na obnovu a rozvoj ďalších kultúrnych akcií, ktoré by mali mať pravidelný charakter v spojení s vidieckou turistikou.

Rozvoj infraštruktúry pre turistiku
Rozvoj je zameraný na budovanie zariadení a služieb, ktoré sú nevyhnutné pre rozvoj turistiky. Rozhodujúce investície sú vyčlenené na rozšírenie doplnkových služieb zimného strediska, cykloturistických a peších trás, vybudovanie strediska športu pre letné aktivity, podporu služieb pre stravovanie, ubytovanie, resp. penzióny. Dôležitá je aj ponuka ubytovania v súkromí s využitím neobývaných domov, produktov tradičných remesiel, ponukou bezpečných potravín, možnosti poľovníctva a rybárstva. Úlohou je pripraviť produkt pre ponuku obce a získať vlastníkov domov a malých farmárov pre pestovanie a výrobu bezpečných potravín. Súčasťou je aj program vzdelávania o tvorbe a prevádzkovaní turistických služieb.

Rozvoj agroturistiky
Je zameraný na využitie poľnohospodárskych daností územia vhodných na vidiecku turistiku a agroturistiku so službami v oblasti výroby environmentálnych potravín a bývania v súkromí. Úlohou je pripraviť produkt pre ponuku obce. Obec musí získať podnikateľov pre pestovanie bezpečných plodín a zavádzanie environmentálnych technológií spracovania potravín, tiež vykonať analýzu budovania agrofariem, prípadne obnoviť chov oviec, salašníctvo alebo tradície jazdectva. Súčasťou je program vzdelávania o možnostiach pestovania a výroby bezpečných potravín. Príležitosť k výrobe vytvára relatívne neznečistené prostredie. Dôležitou súčasťou musí byť zapojenie súkromných roľníkov a ich podpora v týchto aktivitách.

Marketing rozvoja cestovného ruchu
V Prešovskom regióne ide o zvýšenie konkurencieschopnosti mesta s dôrazom na kvalitu služieb a budovanie imidžu. Na rozvoj CR je potrebná analýza existujúceho stavu a možností využitia silných stránok obcí/miest. Na základe koncepcie je potrebné pripravovať projekty a riadiť marketing. Tento cieľ je dôležitý z hľadiska prípravy dokumentácie, získavania a poskytovania informácii pre domácich a zahraničných návštevníkov. K tomu je nevyhnutná spolupráca s partnermi. Pre medzinárodné partnerstvá sa dajú využiť uzavreté dohody na úrovni PSK. Pre mesto sú vhodné komplexné informačné produkty pre CR a produkty, do ktorých sú zahrnuté aj špeciálne služby, ktoré nemôžu poskytnúť menšie okolité obce (napr. požičovňa áut, odborné akcie).

Budovanie infraštruktúry CR
Cieľom je riešenie problémovej technickej a turistickej infraštruktúry, ktorá nezodpovedá normám a požiadavkám EÚ. Nedostatok v technickej vybavenosti a havarijný stav komunikácií je limitujúci. Rozvoj CR predpokladá existenciu nielen zachovalej prírodnej a kultúrnej okolitej krajiny, ale aj upravený vzhľad

miest/obcí a turistických centier vybavených infraštruktúrou, zameranou na informačné centrum. Cieľ zahrňuje vybudovanie informačných centier CR, výstavbu a modernizáciu športovo-rekreačnej, turistickej, technickej a dopravnej infraštruktúry, spolu s účinnou navigáciou návštevníka aj do okolitého územia mikroregiónu. Mestá/obce by mali koordinovať spoločenské aktivity s partnermi.

Podpora aktivít pre rozvoj CR
Rozhodujúcu úlohu v rozvoji CR má organizácia, vytváranie spoločných produktov a ich marketingu (hlavne komplexných a to i na obdobie mimo hlavnej sezóny). Podmienkou je zlepšenie kvality ľudských zdrojov v službách, podporou je tiež informačný systém. Je nevyhnutné zabezpečiť prepojenie mesta/obce s domácimi a zahraničnými partnermi. Komunikácia medzi partnermi, tvorba koncepcií, projektov, propagácia - to je potenciál pre rozvoj navzájom sa doplňujúcich foriem ponuky (vidiecka, kultúra, šport, spoločenské akcie, festivaly, konferencie). Partnerské vzťahy môžu mať významný vplyv na uskutočniteľnosť cieľov sformulovaných v problémových oblastiach programu mesta. Na začiatok je potrebné zmapovať aktivity.

1.3 Analýza existujúcej verejnej infraštruktúry PSK a organizácií v jeho pôsobnosti

PREŠOVSKÝ KRAJ
Rozloha: 8993 km²
Počet obyvateľov: 818 916
Hustota zaľudnenia: 91 obyv. na 1 km²

Prešovský kraj je podľa rozlohy druhým najväčším krajom na Slovensku, prvým je Banskobystrický kraj. Prešovský kraj sa tiahne v smere od západu na východ. Dĺžkou 250 km približne tri krát prekonáva svoju šírku. Vypĺňa celú severovýchodnú časť Slovenska. Prešovský kraj má spoločné hranice s dvomi samostatnými štátmi a s troma slovenskými krajmi. Na severe hraničí s členským štátom EÚ, Poľskom (360 km), na východe s politickými otrasmi skúšanou Ukrajinou (38 km), na juhu s Košickým krajom, na juhozápade s Banskobystrickým krajom a na západe so Žilinským krajom. Najsevernejší bod kraja sa nachádza v katastri obce Becherov, najjužnejší v obci Sečovská Polianka, najzápadnejší v obci Vysoké Tatry a najvýchodnejší bod, ktorý je zároveň aj najvýchodnejším bodom celého Slovenska, je v obci Nová Sedlica.

Prešovský kraj je prihraničným regiónom, čo ho predurčuje z hľadiska geografickej polohy na rozvíjanie vzťahov a medzinárodnej spolupráce so svojimi susedmi Poľskom a Ukrajinou. Severovýchodné okresy Prešovského kraja ležia geograficky aj sociálno-ekonomicky na periférii Slovenska. Ich vzdialenosť od centra im umožňuje rozvíjať spoluprácu v rámci medziregionálneho združenia Karpatského euroregiónu s pohraničnými oblasťami juhovýchodného Poľska, západnej Ukrajiny a severovýchodného Maďarska.

Prešovský kraj má významné postavenie z hľadiska dopravnej polohy pre celé východné Slovensko, hlavne pre styk s Poľskom, a to v cestnej aj železničnej doprave. Územím kraja prechádza medzinárodná komunikácia E 50 v smere západ – východ z Českej republiky na Ukrajinu. Dôležitým je diaľničný úsek D 1 Prešov – Košice s postupným prepojením smerom na západ cez vybudovaný tunel Branisko. Prešovským krajom prechádza železničná magistrála z Českej republiky cez Žilinu do Košíc smerom na ukrajinské hranice. Významnou je aj trať spájajúca celé východné Slovensko, od juhu na sever idúca z Maďarska cez Prešov a Orlov až do Poľska. Popradským letiskom, ako najvyššie položeným medzinárodným letiskom v strednej Európe (718 m n. m.) je spojený celý región s viacerými svetovými destináciami.

Prešovský kraj vznikol 24. júla 1996 na základe zákona NR SR č.221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky. Administratívne sa delí na 13 okresov, a to Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Medzilaborce, Poprad, Prešov, Sabinov, Snina, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník a Vranov nad Topľou. Podľa rozlohy je najväčším okres Poprad (1123 km²) a najmenším je okres Levoča (357 km²). V Prešovskom kraji je 666 obcí, z toho má 23 štatút mesta. Počtom obyvateľov si drží Prešovský kraj celoslovenský primát. Hustota zaľudnenia je tu druhá najnižšia medzi všetkými krajmi Slovenska. Územie Prešovského kraja tvoria historické regióny Severného a Stredného Spiša, Horného a Dolného Šariša a Horného Zemplína. Prešovský kraj sa riadi platnou legislatívou Slovenskej republiky. Jeho zastupiteľstvo schvaľuje v zmysle § 8 zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov všeobecne záväzné nariadenia, ktoré sú platné a záväzné na území príslušného samosprávneho kraja. Tie

nesmú byť v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky, s ústavnými zákonmi, medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, so zákonmi a s nariadeniami vlády.

Školstvo
Školstvo reprezentuje široká sieť predškolských zariadení a základných škôl. Nachádza sa tu 40 gymnázií a 78 stredných odborných škôl. Z vysokých škôl tu sídli Prešovská univerzita v Prešove s ôsmimi fakultami, ďalej Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia, Fakulta výrobných technológií patriaca Technickej univerzite v Košiciach a Inštitút sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča patriaci VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. (ŠÚ SR, 2014)

Zdravotníctvo
Sieť zariadení zdravotníckej starostlivosti dopĺňajú vyhľadávané liečebno-preventívne zariadenia pre choroby dýchacích ciest vo Vysokých Tatrách, choroby tráviaceho ústrojenstva v Bardejovských Kúpeľoch a obehového ústrojenstva vo Vyšných Ružbachoch. (ŠÚ SR, 2014)

Cestovný ruch
Prírodné krásy kraja a vhodné klimatické podmienky vytvorili priaznivé predpoklady pre rozvoj cestovného ruchu. V Prešovskom kraji je sústredená pätina ubytovacích zariadení SR, ktorých služby ročne využije viac ako 600 tisíc návštevníkov. V rámci kraja, k najnavštevovanejším patrí región Vysoké Tatry a okresy Bardejov, Kežmarok, Prešov a Stará Ľubovňa.

Dopravná infraštruktúra
CESTNÁ DOPRAVA
Územie PSK je podľa posledných dostupných údajov pokryté 3094 kilometrami ciest. Podľa percentuálneho zastúpenia je možné ich rozdeliť na Cesty 1. triedy (20,2 %), Cesty 2. triedy (16,9 %) a Cesty 3. triedy (61,9 %). (po-kraj.sk, 2014)

Správa a údržba ciest PSK (2014) uvádza nasledujúce rozloženie cestnej siete v rámci správcov ciest 2. a 3. triedy, ktoré sú od roku 2004 v jej správe:

Tabuľka 4: Oblasť Bardejov, 2014

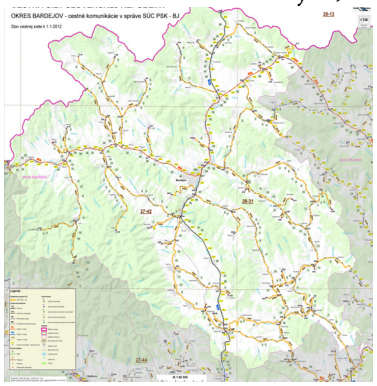

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK BJ	Bardejov	33,077	33,12	268,469	268,595
	Svidník	5,462	5,483	15,684	15,701
SÚC PSK Bardejov celkom		38,539	38,603	284,153	284,296

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 5: Oblasť Humenné, 2014

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK HE	Humenné	35,851	35,933	128,924	128,924
	Medzilaborce	82,842	82,842	47,87	47,906
	Snina	61,771	61,826	84,734	84,734
SÚC PSK Humenné celkom		180,464	180,601	261,528	261,564

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 6: Oblasť Poprad, 2014

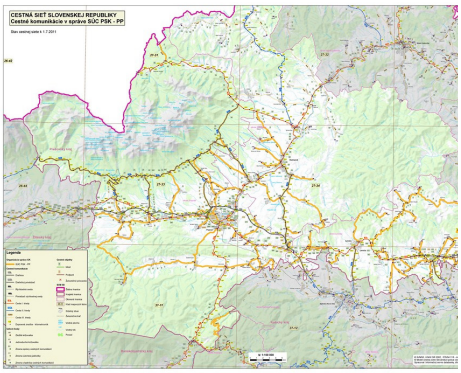

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK PP	Kežmarok	17,422	17,422	50,436	50,436
	Levoča	12,959	13,132	117,819	117,843
	Poprad	74,924	75,187	137,631	137,838
SÚC PSK Poprad celkom		105,305	105,741	305,886	306,117

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 7: Oblasť Prešov, 2014

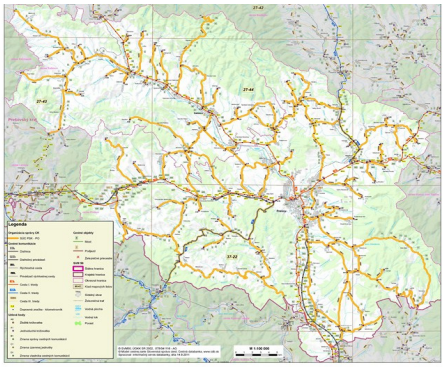

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK PO	Prešov	34,515	34,649	285,263	289,77
	Sabinov	-	-	145,325	145,325
SÚC PSK Prešov celkom		34,515	34,649	430,588	435,095

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 8: Oblasť Stará Ľubovňa, 2014

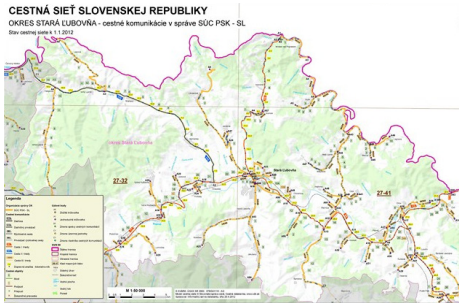

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK SL	Kežmarok	39,004	39,004	72,849	72,88
	Poprad	-	-	1	1
	Stará Ľubovňa	20,787	20,787	138,444	138,724
SÚC PSK Stará Ľubovňa celkom		59,791	59,791	212,293	212,604

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 9: Oblasť Svidník, 2014

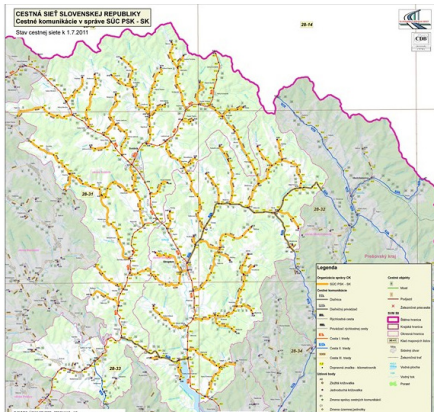

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK SK	Stropkov	32,117	32,117	109,098	109,224
	Svidník	3,292	3,292	137,806	137,893
SÚC PSK Svidník celkom		35,409	35,409	246,904	247,117

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 10: Oblasť Vranov nad Topľou, 2014

SPRÁVCA	OKRES	CESTY II. TRIEDY		CESTY III. TRIEDY	
		DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]	DĹŽKA CESTY [km]	DĹŽKA VOZOVIEK [km]
SÚC PSK VT	Humenné	13,029	13,029	18,108	18,108
	Vranov nad Topľou	55,666	55,666	155,107	155,311
SÚC PSK Vranov nad Topľou celkom		68,695	68,695	173,215	173,419

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Tabuľka 11: Oblasť PSK celkom, 2014

SPRÁVCA	**OKRES**	**CESTY II. TRIEDY**		**CESTY III. TRIEDY**	
		DĹŽKA CESTY [km]	**DĹŽKA VOZOVIEK [km]**	**DĹŽKA CESTY [km]**	**DĹŽKA VOZOVIEK [km]**
SÚC PSK celkom		522,718	523,489	1914,567	1920,212

Zdroj: Správa a údržba ciest PSK

Na celkovej dĺžke slovenských diaľnic sa úseky Prešovského kraja podieľajú 9,14 %. Stav cestnej infraštruktúry sa celkovo v Prešovskom kraji vyznačuje relatívne veľkou hustotou, ale nízkym podielom ciest vyššej kategórie. Zdokonalenie a dobudovanie cestnej infraštruktúry v Prešovskom kraji, najmä diaľničných úsekov smerom na západ a prepojenie kraja s Bratislavou, je veľmi potrebné. Podobne aj prepojenie Poľska a Maďarska cez naše územie je nevyhnutné. (po-kraj.sk, 2014)

Medzi najvýznamnejšie cestné trasy medzinárodného významu, ktoré sa dotýkajú územia Prešovského kraja, patria: E 50 spájajúca česko–slovenskú hranicu so slovensko-ukrajinskou hranicou (Drietoma – Žilina – Prešov – Košice – hranica SR/UA - Užhorod) a 371 v úseku Prešov – Svidník – Vyšný Komárnik – hranica SR/PL (Rzeszow).

V rámci cestnej dopravy je nutné spomenúť autobusovú dopravu, ktorá zabezpečuje viac ako 90 % prepravy obyvateľstva v kraji. Tá je zabezpečovaná štyrmi dopravcami a to SAD Prešov, SAD Humenné, SAD Poprad a BUS Karpaty Stará Ľubovňa.

LETECKÁ DOPRAVA

Letecké spojenie v rámci daného regiónu je zabezpečované dvoma letiskami a to medzinárodným letiskom Poprad - Tatry a medzinárodným letiskom v Košiciach.

Letisko Poprad - Tatry: okrem charterových letov počas letných mesiacov premávajú pravidelné linky na trasách Poprad - Londýn Luton a Poprad - Riga.

Letisko Košice: okrem charterových letov počas letných mesiacov premávajú pravidelné linky na trasách Košice - Londýn Luton, Košice - Praha, Košice - Viedeň a Košice - Bratislava.

Obrázok 2: Letiská v oblasti PSK

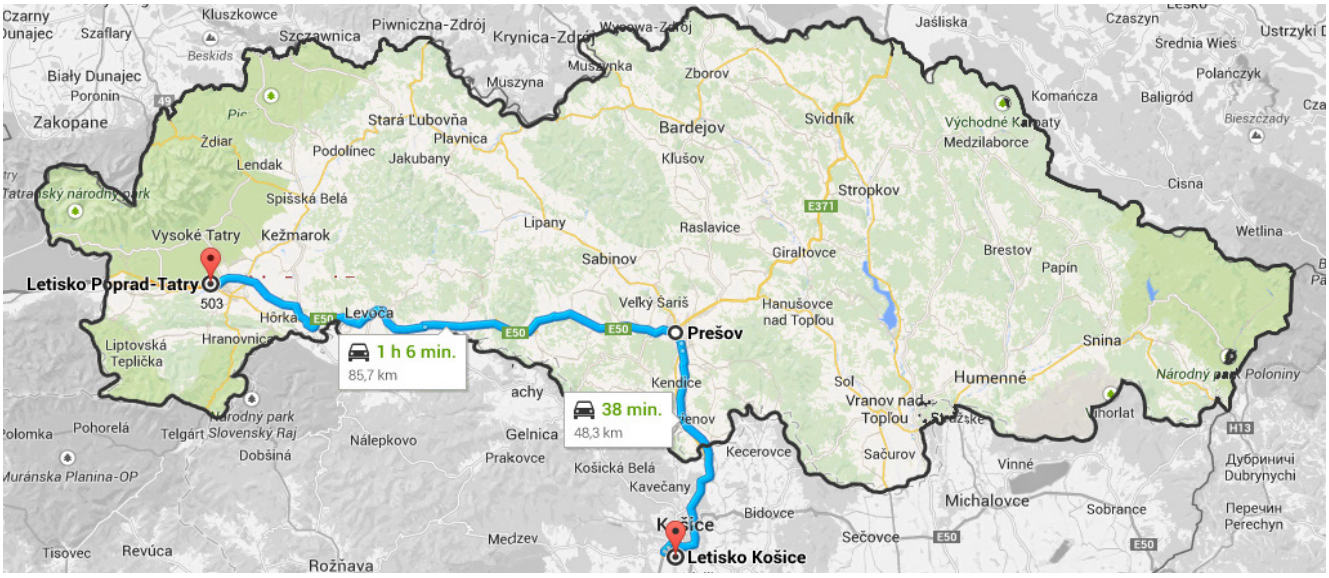

Zdroj: mapy.google, 2014

ŽELEZNIČNÁ DOPRAVA

Železničnú sieť Prešovského kraja tvorí 430 km tratí a 41 km tatranskej elektrickej železnice. Najdôležitejšími železničnými križovatkami sú Prešov a Poprad.

Trať Žilina – Košice má celoštátny význam a je zaradená do systému medzinárodných dohôd AGC a AGTC. Postupnou modernizáciou sa tu dosiahne rýchlosť 160 km/hod.

Trať Kysak – Prešov – Plaveč tvorí severojužný ťah medzinárodného významu a je zaradená do systému trás AGTC. V železničnom uzle Prešov sa na spomínanú trať napájajú trate regionálneho významu z Bardejova, Vranova nad Topľou, Humenného, Sniny a Medzilaboriec. (po-kraj.sk, 2014)

Obrázok 3: Vlakové spojenia PSK

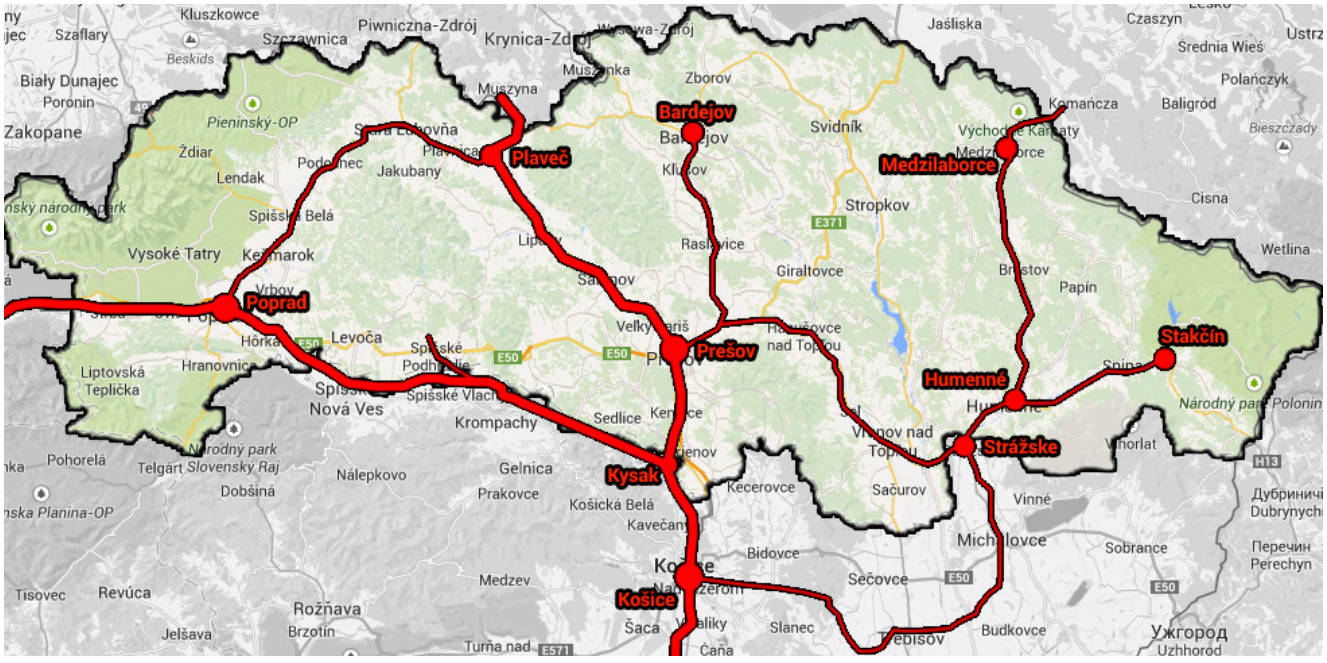

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

HRANIČNÉ PRIECHODY

Prešovský kraj – Poľská republika
Cestné priechody: Tatranská Javorina – Lysá Poľana, Mníšek nad Popradom – Piwniczna, Lysá nad Dunajcom – Niedzica, Becherov – Konieczna, Vyšný Komárnik – Barwinek
Železničné priechody: Plaveč – Muszyna, Palota - Lupków.
Malý pohraničný styk: Nižná Polianka – Oźenna, Veľká Franková – Kacwin, Čertižné – Jaśliska, Čirč – Leluchów.

Prešovský kraj - Ukrajina
Cestné priechody: Ubľa – Malyj Bereznyj.

Obrázok 4: Hraničné priechody PSK

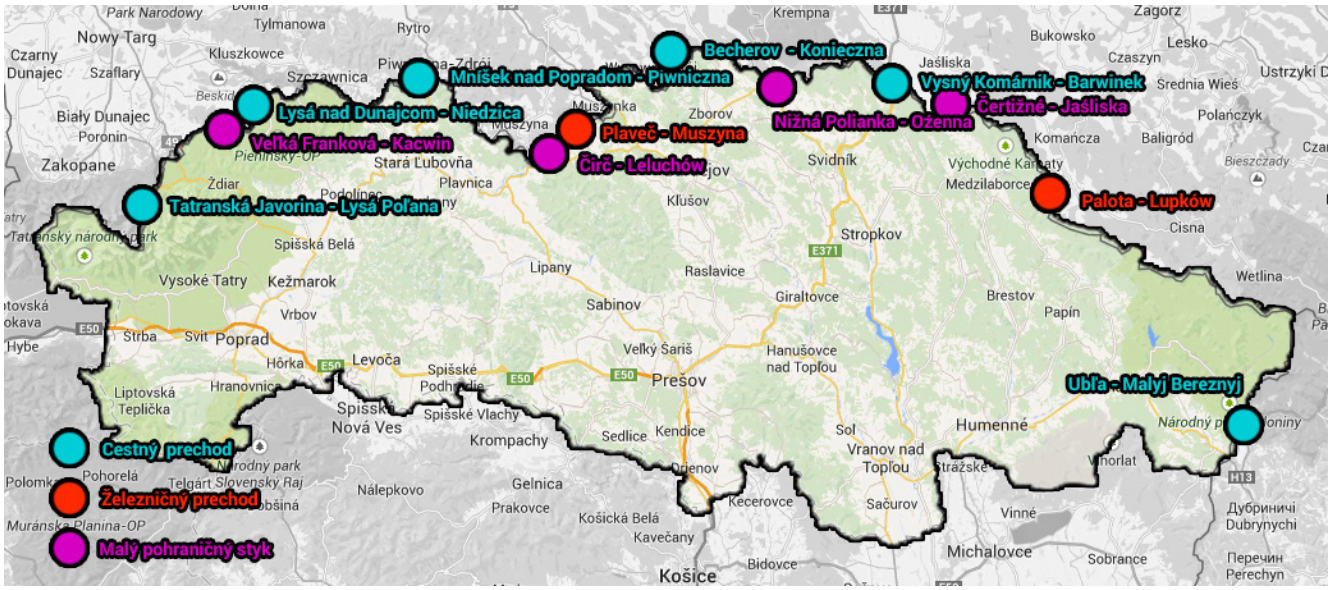

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

1.4 Identifikácia a základná analýza kľúčových hráčov

Identifikácia a základná analýza kľúčových hráčov - Kamenný svet
Z pohľadu hlavných tém a problémov sa zameriavame najmä na podnikateľské jednotky ako nosný pilier hospodárstva v trhovej ekonomike. Ďalej sú v rámci analýzy v kraji preskúmané oblasti ako školstvo, zdravotníctvo a cestovný ruch.

Podnikateľské subjekty podľa krajov
V roku 2011 bolo podľa Štatistického úradu SR na Slovensku registrovaných viac ako 150 000 firiem, zároveň bolo na tomto trhu registrovaných viac ako 400 000 fyzických osôb, resp. podnikateľov. V nasledujúcej tabuľke a grafe prinášame pohľad na vybraný trh podľa jeho krajov:

Tabuľka 12: Podnikateľské subjekty podľa krajov (do času realizácie analýzy najaktuálnejšie dostupné údaje)

Kraj SR	Podniky spolu		Fyzické osoby, resp. podnikatelia	
	Počet k 31.12.	Podiel v %	Počet k 31.12.	Podiel v %
Bratislavský	58 401	35,4	59 336	15,3
Trnavský	14 963	9,1	41 521	10,7
Trenčiansky	13 123	8,1	42 548	11,0
Nitriansky	17 040	10,3	48 679	12,6
Žilinský	15 232	9,2	57 345	14,8
Banskobystrický	14 115	8,6	41 802	10,8
Prešovský	15 068	9,1	56 367	14,5
Košický	15 068	10,2	39 854	10,3
Spolu	**164 771**	**100,0**	**387 452**	**100,0**

Zdroj: ŠÚ SR, 2012

Graf 1: Podnikateľské subjekty podľa krajov

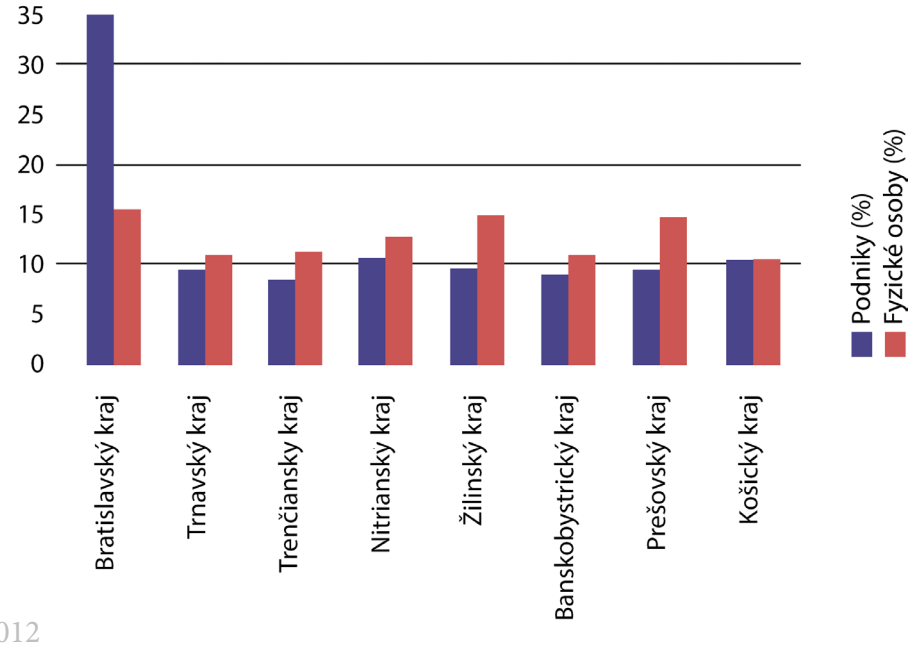

Zdroj: ŠÚ SR, 2012

Z tabuľky a grafu je zrejmé, že firmy, ako aj fyzické osoby sú na vybranom trhu rovnomerne zastúpené v každom z krajov. Jednu výnimku tvorí Bratislavský kraj, kde sledujeme výrazne vyššie zastúpenie firiem, či už vzhľadom na fyzické osoby alebo na celoslovenský priemer. Je to pochopiteľné vzhľadom na fakt, že sa v tomto kraji nachádza hlavné mesto republiky, a tak sa firmy snažia koncentrovať svoje úsilie práve v tomto kraji.

Firmy podľa veľkosti v Prešovskom kraji

Z pohľadu veľkosti a štruktúry firiem sa venujeme konkrétnemu trhu v rámci Prešovského regiónu. V rámci štruktúry firiem bolo podľa ŠÚ SR v štatistickom registri organizácií Prešovského kraja ku koncu roka 2012 zaregistrovaných 23 388 právnických osôb a 56 367 fyzických osôb. Patria sem živnostníci, osoby so slobodným povolaním a samostatne hospodáriaci roľníci. Medziročné porovnanie predstavuje u právnických osôb nárast o 1 079 subjektov a u fyzických osôb pokles o 2 177 osôb. Z právnických osôb bolo 15 068, t. j. 64,4 % firiem - právnických osôb zameraných na tvorbu zisku a zvyšných 35,6 % tvorili neziskové organizácie. Medziročne sa počet podnikov v Prešovskom kraji zvýšil o 876 a počet neziskových organizácií o 203. Najpočetnejšiu skupinu firiem - 13 926 tvorili obchodné spoločnosti, z ktorých 97,2 % boli spoločnosti s ručením obmedzeným, 2,3 % tvorili akciové spoločnosti. (ŠÚ SR, 2013) Podľa počtu zamestnancov bolo takmer 98 % firiem zaradených do kategórie „malé podniky“, resp. firmy zamestnávajúce do 49 zamestnancov. Nasledujúca tabuľka ponúka prehľad štruktúry podnikov podľa veľkosti:

Tabuľka 13: Podniky podľa veľkosti v Prešovskom kraji

Podniky podľa veľkosti	Percentuálne zastúpenie v kraji
malé (do 49 zamestnancov)	98 %
stredné (50 - 249 zamestnancov)	1,6 %
veľké (250 a viac zamestnancov)	0,4 %

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2013

V registri organizácií Prešovského kraja bolo k 31.12.2012 registrovaných 56 367 aktívnych podnikateľov, t. j. súkromne podnikajúcich fyzických osôb. Z celkového počtu fyzických osôb najpočetnejšiu skupinu tvorili živnostníci s počtom 52 774 osôb (93,6 %). V slobodných povolaniach podnikalo 2 542 osôb (4,5 %) a samostatne hospodáriacich roľníkov bolo 1 051 (1,9 %). Kým počet podnikateľov v slobodných povolaniach a samostatne hospodáriacich roľníkov sa v porovnaní s rokom 2011 zvýšil, počet živnostníkov poklesol o 2 358 osôb. (ŠÚ SR, 2014)

Hlavní hráči na trhu slovenského internetu – virtuálny svet

Webové stránky a portály

Na slovenskom internetovom trhu v súčasnosti pôsobí viacero dôležitých hráčov - portálov, ktoré poskytujú množstvo informácií. Tie sú členené do rôznych sekcií a podsekcií. Internetoví užívatelia, ktorí vyhľadávajú informácie na internete cez internetové portály majú možnosť ľahšieho a prehľadnejšieho výberu informácií. S najvyšším počtom návštev je na prvom mieste azet.sk. Portál Azet definuje svoju činnosť ako zastrešovanie rôznorodých služieb, funguje tam napríklad katalóg firiem a www stránok, e-mail a on-line chat Pokec. Na druhom mieste je portál topky.sk, ktorý patrí do skupiny internetových denníkov. Tretím v poradí je portál sme.sk, ktorého činnosť je zameraná na získavanie a poskytovanie všetkých druhov správ a informácií z domova, ale aj zo zahraničia. V poradí štvrtým portálom je zoznam.sk, ktorý podobne ako azet.sk, patrí do skupiny vyhľadávacích služieb. Piatym v poradí je portál cas.sk, šiestym centrum.sk, siedmym modrykonik.sk a ôsmym aktuality.sk. Na deviatej priečke sa umiestnil internetový portál atlas.sk. Prvú desiatku uzatvára portál autobazar.eu. Všetky tieto internetové stránky majú slovenský pôvod.

Graf 2: Top 10 slovenských internetových stránok

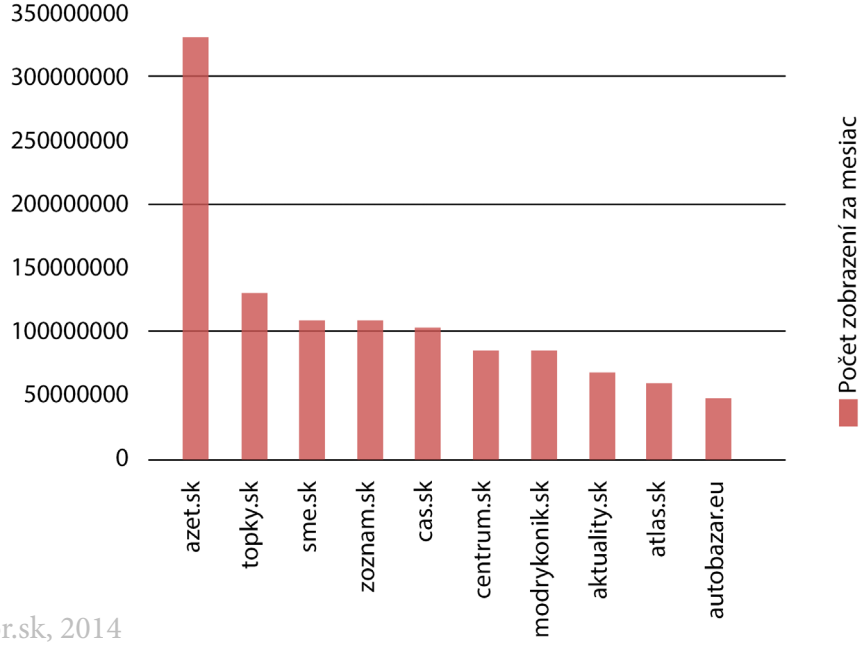

Zdroj: aimmonitor.sk, 2014

Internetový portál www.azet.sk (Azet) je najväčší internetový portál na Slovensku, čo sa týka počtu užívateľov, ako je zrejmé z Tabuľky č. 3. Počet používateľov v mesiaci august 2014 dosiahol hodnotou 2 585 047 s viac ako 330 miliónmi zobrazenia. Portál Azet bol navštívený vyše 40 milión krát. Celkový strávený čas v mesiaci august 2014 predstavoval dobu 899 rokov 182 dní 18 hodín, čo v priemere na

jedného užívateľa znamená 3 hodiny 2 minúty 53 sekúnd. Priemerná dĺžka návštevy, počas ktorej užívateľ zotrval na Azete, bola 11 minút a 34 sekúnd.

Tabuľka 14: Počet užívateľov Azetu a porovnanie s konkurenciou za mesiac september 2013

Portál	Užívatelia	Zobrazenia	Návštevy
Azet	2 418 326	614 594 044	42 813 253
Zoznam	2 261 000	116 471 632	25 013 137
Sme	2 004 692	100 396 437	23 291 221
Atlas	1 887 829	60 006 988	11 934 611

Zdroj: aimmonitor.sk, 2013

Na nasledujúcom grafe môžeme vidieť vývoj užívateľov portálu azet.sk ako najväčšieho hráča na slovenskom trhu počas jednotlivých rokov. Počas siedmich rokov si portál polepšil o vyše 1 197 422 tisíc užívateľov, čím sa mu takmer zdvojnásobila užívateľská základňa.

Graf 3: Nárast počtu užívateľov portálu Azet.sk počas rokov 2007 - 2013 podľa AIM

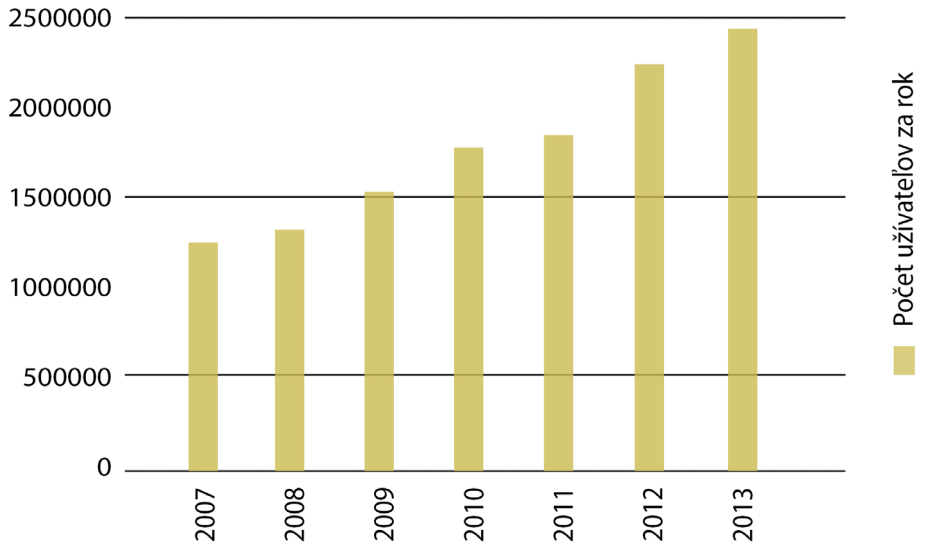

Zdroj: aimmonitor.sk, 2013

Hlavní hráči na trhu slovenského internetu – webové spoločenstvá

Webové spoločenstvá na trhu slovenského internetu prešli v poslednej dekáde rozsiahlou transformáciou. Tradičné komunitné portály ako MYspace.com a friendster.com ustúpili do úzadia novodobým virtuálnym sociálnym sieťam ako je Facebook.com a Google+. Čoraz väčšej popularite sa teší aj mikroblogovací systém Twitter.com. Organizácie môžu z pohľadu pomerne lacnej a nenáročnej povahy systémov využívať spomenuté platformy nielen na prvoplánovú propagáciu.

Sociálne siete ponúkajú aj ďalšie na prvý pohľad latentné výhody z pohľadu:

- lepšej SEO optimalizácie (prelinkovaním profilov na vlastné weby),
- budovania užitočných linkov (spätné odkazy v príspevkoch, blogoch, fórach),
- budovania silnejšej pozície značky,
- lepšej špecializácie (na konkrétne trhové segmenty),
- podpory PR a budovania dobrých vzťahov.

Sociálne médiá na Slovensku

Na trhu v súčasnosti pôsobia a sú využívané rôzne virtuálne sociálne médiá, či už ide o profesijné či vzdelávacie portály, komunitné portály a pod. Myšlienkou je vytvoriť priestor na rôzne aktivity a funkcie ako budovanie vzťahov, propagáciu a zdieľanie obsahu, hodnotenie obsahu a taktiež aj zábavu. Pre účely analýzy sa venujeme najväčšej virtuálnej sociálnej sieti sveta - Facebooku. S viac ako miliardou užívateľov zastáva facebook pozíciu svetovej jednotky. V nasledujúcich tabuľkách a grafoch poukážeme na reálny stav využívania tejto sociálnej siete na slovenskom trhu.

Z pohľadu rodového zastúpenia je podľa stránky socialbakers.com pomer mužov a žien registrovaných zo Slovenska takmer vyrovnaný, a to 52 % žien a 48 % mužov. Zaujímavejšie to je z pohľadu vekovej diferenciácie. V nasledujúcej tabuľke a grafe spracúvame prehľad užívateľov podľa veku:

Tabuľka 15: Užívatelia Facebooku podľa veku

VEK	Percentuálne zastúpenie
13 - 15 rokov	6 %
16 - 17 rokov	8 %
18 - 24 rokov	27 %
25 - 34 rokov	29 %
35 - 44 rokov	17 %
45 - 54 rokov	8 %
55 + rokov	6 %

Zdroj: socialbakers.com, 2014

Graf 4: Užívatelia Facebooku podľa veku

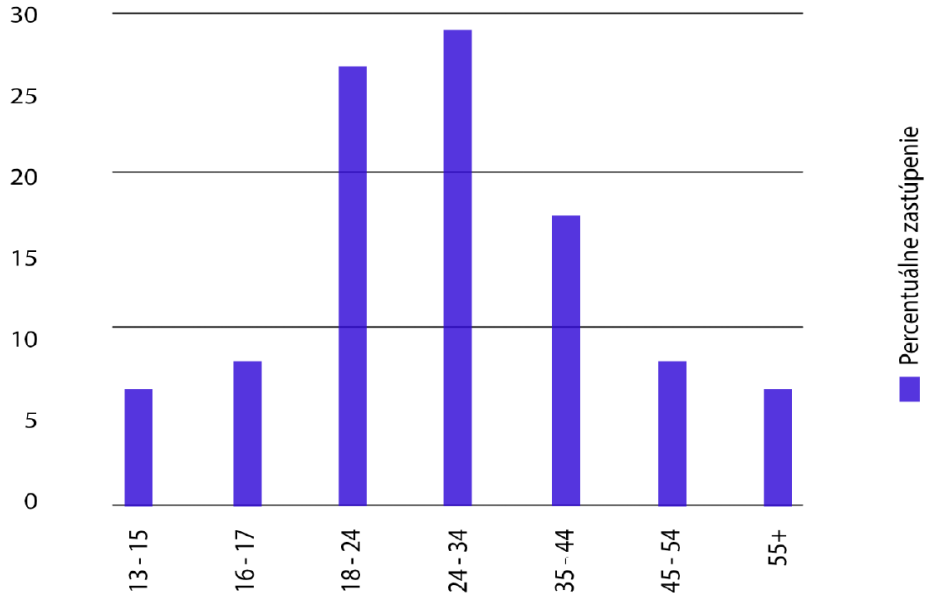

Zdroj: socialbakers.com, 2014

V prvom rade je potrebné poznamenať, že na Facebooku majú svoj profil viac ako dva milióny Slovákov, čo sú takmer 2/3 celej internetovej populácie na Slovensku. Viac ako polovica užívateľov patrí do vekového rozpätia 18 - 34 rokov. Ide o ekonomicky aktívnu a z pohľadu aktivity a preferencií pomerne atraktívnu časť populácie. Už len tento argument by mohol byť postačujúci vo vzťahu k rozhodovaniu sa o svojej virtuálnej prítomnosti z pohľadu slovenských organizácií, či už formou platenej reklamy, firemnej stránky, fanúšikovskej stránky alebo skupiny. Pre úplnosť ponúkame aj prehľad top 10 firemných značiek na slovenskom Facebooku (údaje sú z mája roku 2013), podľa lídra v štatistikách sociálnych sietí, portálu socialbakers.com. Konkrétne značky a produkty sú vzhľadom na povahu publikácie nahradené popisom prezentujúcim ich zameranie.

Tabuľka 16: Top 10 firemných značiek na slovenskom Facebooku

Obchodná značka	Počet fanúšikov
Internetový obchod značkového oblečenia	208 570
Energetický nápoj	157 561
Mliečna čokoláda	148 044
Energetický nápoj	143 374
Nealkoholický sladený nápoj	129 720
Značka športového oblečenia	123 659
Značka osobných motorových vozidiel	117 108
Značka oblečenia	106 946
Slané pochutiny	104 121
Sladké pochutiny	102 847

Zdroj: socialbakers.com, 2014

Prvú priečku s viac ako 200 000 fanúšikmi obsadila stránka internetového obchodu so značkovým oblečením. Na ďalších priečkach sa umiestnili energetické a nealko nápoje. Oblasť služieb, zvlášť služieb cestovného ruchu, sa v rebríčku neumiestnila. Prostredníctvom fanúšikovskej stránky je možné svojim fanúšikom pravidelne posúvať reklamný obsah s takmer nulovými nákladmi. Suma všetkých nákladov vynaložených na takúto propagáciu je častokrát tvorená len sumou času, ktorý je potrebné vyčleniť na posunutie propagačného posolstva. Z pohľadu vynakladania zdrojov ide o nesmierne „nenáročnú" propagáciu. Táto propagácia je vhodná pre produkty s vyššou pridanou hodnotou, ako napríklad produkty cestovného ruchu.

Hlavní hráči na trhu slovenského internetu – webcasting

Webcast je mediálna prezentácia distribuovaná cez internet prostredníctvom jedného kanála k množstvu potenciálnych poslucháčov, čitateľov, divákov. Medzi najčastejšie formáty tu môžeme zaradiť audio blog, video blog a internetové rádiá. Pre účely analýzy prezentujeme najjednoduchšiu formu šírenia marketingových posolstiev a tou je weblog (skrátene len blog).

Blogovanie je internetovými užívateľmi vnímané ako nenásilná forma šírenia obsahu. Často je problematické odhaliť komerčný účel prezentovaného posolstva, to však len za predpokladu, že je táto forma prezentácie realizovaná správne. V tejto časti popíšeme možnosti, ktoré slovenský virtuálny trh ponúka. Na analyzovanom trhu nie je zatiaľ blogovanie až tak rozšírené ako vo vyspelom svete, avšak postupom času aj u nás získavajú blogy čoraz viac nadšencov a rastie ich popularita. Medzi najznámejšie blogovacie servery na Slovensku patria blogy na portáloch slovenských denníkov pravda.sk a SME.sk. Blogovacie systémy serveru denníka Pravda a serveru denníka SME sú takmer totožné, čo sa týka funkcionality. Z pohľadu kódu sú predpripravené a v podstate len málo upravovateľné oproti svetovým platformám.

Veľkou výhodou je pomerná jednoduchosť a prístupnosť celého riešenia. Taktiež je oproti svetovým blogovacím platformám (napr. blogger.com) vyššia šanca, že obsah bude ľahko prístupný komunite slovenských užívateľov. Z pohľadu tradície je na tom na vybranom trhu lepšie blog servera SME, ktorý je na internete už takmer 10 rokov. Desiatky tisíc blogerov a široká komunita čitateľov ho zaradzujú na prvé miesto v rámci Slovenska.

Nasledujúci graf zobrazuje reálnu návštevnosť blogov internetovej verzie denníka SME v týždni od 1. do 7. mája 2014:

Graf 5: Návštevy blog.sme.sk

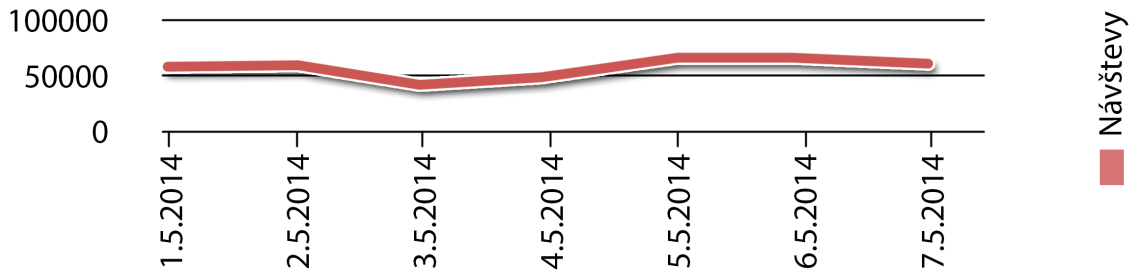

Zdroj: AIMmonitor, 2014

Ako je z grafu zrejmé, v bežnom týždni dosahovala návštevnosť blogov na serveri SME.sk priemerne 60 000 návštev denne. Ak vezmeme do úvahy, že sa jedná o bezplatnú službu (v prípade, že ide na prvý pohľad o nekomerčné posolstvo), už len samotný počet návštev nabáda na využívanie tejto platformy.

Z pohľadu priameho konkurenta blog.pravda.sk ide o odlišnú situáciu, Pravda svoje blogy spustila až v roku 2010. Vyznačujú sa komornejšou atmosférou, menej autorov i menej čitateľov môže znamenať aj výhodu. Nový autor sa na blogoch servera Pravdy rýchlejšie presadí.

Nasledujúci graf zobrazuje reálnu návštevnosť blogov internetovej verzie denníka Pravda v týždni od 1. do 7. mája 2014:

Graf 6: Návštevy blog.pravda.sk

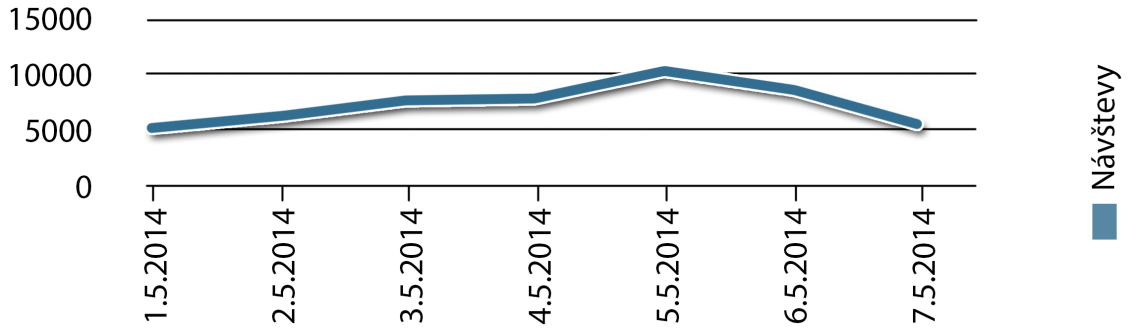

Zdroj: AIMmonitor, 2014

V bežnom týždni dosahovala návštevnosť blogov na serveri pravda.sk priemerne 8000 návštev denne. Oproti 60 000 denných návštev jej konkurenta blog.sme.sk ide len o zlomok návštevníkov. To, ako už bolo spomenuté, nemusí byť nutne nevýhoda, keďže vzhľadom na nižšiu početnosť prispievateľov a čitateľov je teoreticky oveľa väčšia možnosť presadiť sa z pohľadu novoregistrovaného prispievateľa.

Internetové vyhľadávače a SEO

Pomocou nasledujúceho grafu sú prezentované jednotlivé vyhľadávače a ich percentuálne zastúpenie na Slovensku.

Je objektívnym faktom, že bez ohľadu na relatívnu aktuálnosť prezentovaného rozloženia percentuálnej dominancie na trhu, je práve vyhľadávač Google najpreferovanejšína prieč celým užívateľským spektrom (viac ako 90 % trhu). V rámci celkovej návštevnosti webových stránok má dominantný podiel práve návštevnosť sprostredkovaná prostredníctvom vyhľadávačov. V žiadnom prípade nejde len o lokálny jav, ale o globálny fakt. Optimalizácia stránky pre vyhľadávače je preto z nášho pohľadu nevyhnutnosťou. Vo všeobecnosti rozlišujeme on-site a off-site optimalizáciu. Pozornosť zacielime najmä na on-site optimalizáciu, keďže táto forma e-marketingu je samotnými prevádzkovateľmi webov priamo ovplyvniteľná. Parametre a atribúty, ktoré priamo ovplyvňujú SEO, môžeme rozčleniť do dvoch skupín:

- kvalita zdrojového kódu,
- sila webu.

Kvalita zdrojového kódu predstavuje priamo ovplyvniteľné atribúty web stránok v procese programovania, z marketingového hľadiska ide o dominantne technologický atribút.

Sila webu predstavuje komplexnú veličinu pozostávajúcu zo širokého spektra ukazovateľov. Z pohľadu internetového vyhľadávača ide o sumár toho najdôležitejšieho, čo by mala internetová stránka spĺňať, aby sa umiestnila čo najvyššie v poradí vyhľadávania.

Graf 7: Podiel vyhľadávačov na Slovensku 2011

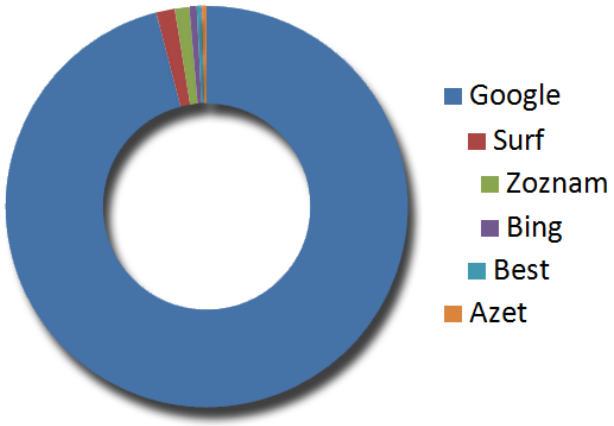

Zdroj: epodnikanie.euin.org, 2011

Reklamné systémy

Problematika reklamy v prostrední internetu je pomerne rozsiahla, preto je potrebné zamerať sa výhradne na jej fundamenty. Z pohľadu on-line reklamy je možné hovoriť o dvoch tradičných formách, a to textovej a obrázkovej reklame. V oboch prípadoch sa jedná o vysoko adresné a presné spôsoby propagácie. Veľmi dobrá merateľnosť v spojení s presným cielením prináša firmám možnosť efektívnejšej propagácie. Pri kontextovej reklame využívajúcej systém PPC zadávateľ neplatí za zobrazenie reklamy, ale až za samotný „klik" užívateľa, ktorý ho nasmeruje na inzerentovu web stránku, mikrostránku, e-shop a pod. Cena „kliku" sa pritom pohybuje rádovo od pár centov po niekoľko eur. Pre lepšiu ilustráciu v nasledujúcej tabuľke prezentujeme cenu takéhoto „kliku" pre konkrétne kľúčové slová z oblasti cestovného ruchu:

Tabuľka 17: : Cena kliku v závislosti od kľúčového slova

Kľúčové slovo	Cena	Kľúčové slovo	Cena
Cestovný ruch	0,30 €	kultúra	0,16 €
zaujímavosti	0,28 €	voľný čas	0,15 €
atrakcie	0,28 €	výlety	0,15 €
turizmus	0,24 €	jaskyne	0,15 €

Zdroj: ETARGET, 2014

Pre slovenský a český trh sú zaujímavé spoločnosti ako GoogleAdWords, Etarget a FacebookAds. Reklamných spoločností existujú na internete stovky, každá z nich sa však orientuje na inú cieľovú skupinu.

1.5 Identifikácia kľúčových tém a problémov

V rámci nami realizovaných analýz slúžiacich ako podklad pre vypracovanie stratégie destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja sme identifikovali viacero kľúčových tém a problémov. V prvom rade sme sa zamerali na samotný produkt/produkty kraja a ich propagáciu.

Z odbornej literatúry je známe, že sa produktom, respektíve jeho marketingovou komunikáciou nedá osloviť celý potenciálny trh hromadne, nakoľko by to bolo veľmi neefektívne. Preto je vhodné trh potenciálnych návštevníkov správne rozdeliť na rôzne segmenty. V tejto stratégii sme si zvolili segmentáciu podľa jednotlivých generácií.

Vzhľadom na časový aspekt, ktorý je pri strategických dokumentoch značný (z pohľadu procesov, počnúc víziou, implementáciou až po samotné vyhodnotenie úspešnosti a efektivity)samotný dokument a návrhy z neho vyplývajúce smerujeme na generácie X ,Y a Z (akcent na Y a Z) s cieľom „vychovať si“ budúcich šíriteľov dobrého mena kraja.

Ako ďalší kľúčový aspekt efektívneho budovania značky identifikujeme aspekt partnerstva a aktívnej spolupráce. Pre cestovný ruch je popri základných marketingových nástrojoch dôležité aj partnerstvo subjektov a synergia z neho plynúca.

Z pohľadu marketingového mixu pokladáme (na základe nami realizovaných analýz) za dôležité klásť maximálny dôraz na takzvané balíkovanie, teda packaging. V rámci stratégie bude navrhnutých niekoľko rôznych inovatívnych balíkov pre rozvoj cestovného ruchu v regióne vzhľadom na konkrétne trhové segmenty s dôrazom na strednodobý a dlhodobý efekt.

V neposlednom rade hodnotíme (z pohľadu zákazníka - cestovateľa) ako kľúčový aj faktor „optimálnej voľby“, kde pri neobmedzenej ponuke destinácií je cestovateľ limitovaný len časom, respektíve infraštruktúrnou dostupnosťou. Vzhľadom na obrovskú ponuku na jednej strane a stále sa zmenšujúcimi časovými možnosťami na strane druhej, sa cestovateľ čoraz častejšie orientuje na takzvanú „optimálnu voľbu“. V rámci nej kombinuje viacero dôvodov pre vycestovanie. Kombinuje cestovanie so stretnutím s rodinou, pátraním po koreňoch či histórii, stretnutím s priateľmi, konferenciami, pracovnými stretnutiami, pracovnými cestami a pod. Tejto skutočnosti a príležitostiam z nej vyplývajúcim bude v tejto stratégii venovaný patričný priestor.

Generácia X: Pozostáva z ľudí, ktorí sa narodili v rokoch 1965 - 1979. Niekedy sa označuje taktiež nálepkami „generácia po babyboome“, „generácia leňochov“, „tieňová generácia“, „neviditeľná generácia“ alebo taktiež „stratená generácia“. Veľká časť zástupcov generácie X začala svoju pracovnú kariéru na začiatku 90-tych rokov. Prevzali pracovnú etiku, ako aj nasadenie generácie babyboomu, boli individualistickejší a pesimistickejší.

Generácia Y: Nazýva sa aj generáciou prelomu tisícročí. Tento termín označuje ľudí narodených približne v rokoch 1980 - 1996. Ide o prvú generáciu, ktorá dosiahla plnoletosť v novom tisícročí. Pre túto generáciu sa používa aj mnoho synoným, ako napr. „generácia Why“, „generácia Search“, „generácia Next“, „sieťová generácia“, „digitálni domorodci“, „generácia dot.com“, „generácia Einsteinov“ alebo „Echo Boomers“ (deti narodené generácii babyboomu).

Generácia Z: Ide o ľudí narodených po roku 1996. Ide prevažne o deti generácie X, ktoré navštevujú predškolské zariadenia, základné a stredné školy. Doposiaľ sa o nich mnoho nevie. Označujú sa aj ako iGenerácia. Predpona i- neodkazuje iba na populárne konzoly Wii a iPody, ale taktiež na potrebu tejto generácie všetko si na mieru upravovať a personalizovať (podľa zámena I – ja). Narodili sa do spoločnosti, v ktorej je bežné byť neustále pripojený k internetu a využívať najrôznejšie mobilné zariadenia. S počítačovou myšou sa naučili pracovať vo veku 18 mesiacov. Technológie nevnímajú ako nástroj, ale ako súčasť života. (MTV generation V.2., DiFalco, Gibbs a Corcoran (2009))

1.6 Prieskum u občanov PSK

Na účely agregovania údajov slúžiacich ako základ pre vypracovanie marketingovej stratégie Prešovského kraja, ako aj zistenia motivácie vycestovať do konkrétnej destinácie v rámci čo najširšieho spektra potenciálnych a reálnych turistov, sme realizovali prieskum, ktorý bol vykonaný elektronickou a osobnou formou. Výskumnú vzorku tvorili náhodne vybraní respondenti.

Dotazníkový prieskum bol vykonávaný nepretržite v rozmedzí približne jedenástich týždňov v priebehu roka 2014, konkrétne od 6. apríla 2014, kedy bol dotazník spustený, do 24. júna 2014, kedy sme ukončili zber údajov a pristúpili k ich následnému kódovaniu, triedeniu, spracovaniu a vyhodnoteniu.

V rámci elektronického prieskumu bola pri zbere údajov použitá metóda CAWI - Computer Assisted Web Interviewing, ktorá nám umožnila zozbierať odpovede od 1146 respondentov. Pri osobnom zbere údajov išlo o distribúciu toho istého dotazníka v papierovej forme. Týmto spôsobom sa nám podarilo získať údaje od ďalších 588 respondentov. Na prieskume celkovo participovalo 1734 respondentov.

Úvodné otázky dotazníka slúžili na rozčlenenie prieskumnej vzorky z hľadiska pohlavia, veku a najvyššie dosiahnutého vzdelania. Ďalšie otázky boli určené na zisťovanie preferencií a názorov respondentov na Prešovský kraj a na rôzne iné aspekty Prešovského kraja. V dotazníku boli využité zatvorené, polootvorené, ako aj otvorené otázky, v závislosti od skúmanej oblasti.

Na štatistické vyhodnotenie zozbieraných údajov bol využitý najmä tabuľkový editor Excel 2007 od spoločnosti Microsoft Office. Všetky údaje boli v prvom kroku vyhodnocovania rozdelené a následne jednotlivo vyhodnocované prevodom na percentá pre každú položenú otázku. Na základe zistených hodnôt boli vytvorené grafické zobrazenia nameraných výsledkov. Pri niektorých otázkach boli taktiež vypočítavané priemerné hodnotenia skúmaných oblastí, prípadne boli podľa potreby využité iné postupy.

V závere sociodemografických charakteristík prieskumnej vzorky, uvádzame v grafe výsledné zastúpenie respondentov, ktorí sa zúčastnili na prieskume na základe ich príslušnosti k jednotlivým generáciám.

Chceli sme priblížiť prieskumnú vzorku a súčasne prezentovať najzaujímavejšie výsledky prieskumu. Pre lepšiu ilustráciu sme tieto výsledky vyhotovili v grafickej podobe a rovnako k nim prikladáme aj popisné vysvetlenie.

Prvá otázka, ktorú sme respondentom v dotazníku položili, nám slúžila na ich rozdelenie v závislosti od pohlavia. Výsledné rozdelenie na základe rozdielov v pohlaví prezentujeme v nasledujúcom grafe.

Graf 8: Rozdelenie respondentov v závislosti od pohlavia

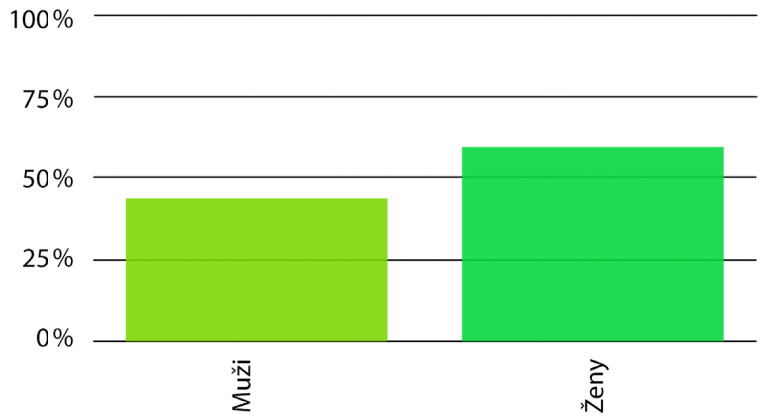

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako môžeme z uvedeného Grafu 8 vidieť, prevažnú časť respondentov tvorili ženy (57,37 %). Respondenti mužského pohlavia mali na tomto výskume o trochu nižšie zastúpenie, a to 42,63 %.

V nasledujúcej otázke sme zisťovali vek respondentov. Priemerný vek respondentov, ktorí sa nášho výskumu zúčastnili, dosiahol úroveň 34,28 roka. Pre porovnanie uvádzame, že v rámci Prešovského kraja je priemerný vek obyvateľov iba o niečo viac ako 35 rokov, (v rámci celej Slovenskej republiky dosahuje priemerný vek obyvateľstva úroveň približne 39,3 roka).

Vekový rozptyl bol v skúmanej vzorke pomerne široký. Najmladší respondent, ktorý sa nášho výskumu zúčastnil, mal iba 9 rokov, (išlo dokonca o troch respondentov v tomto veku) a najstarší respondent mal až 76 rokov.

V rámci ďalšej otázky, ktorá sa týkala delenia výskumnej vzorky podľa sociodemografických kritérií, sme zisťovali najvyššie dosiahnuté vzdelanie respondentov. Na výber boli tri možnosti a to „základná škola", „stredná alebo odborná škola" a „vysoká škola". Odpovede respondentov prezentujeme v nasledujúcom grafe.

Graf 9: Najvyššie dosiahnuté vzdelanie

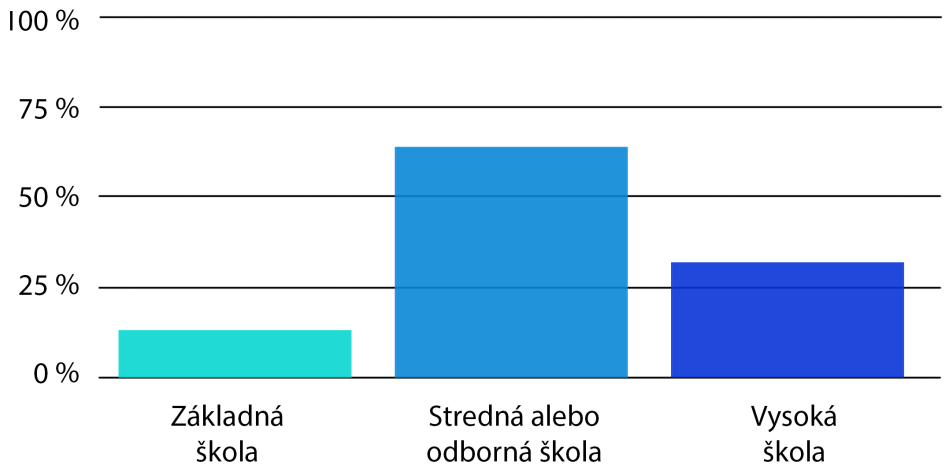

Zdroj: vlastné spracovanie

Zo skúmanej vzorky najväčšia časť respondentov (58,72 %) uviedla ako svoje najvyššie dosiahnuté vzdelanie odpoveď „stredná alebo odborná škola". O niečo viac ako tretina opýtaných (34,79 %) označila odpoveď „vysoká škola" a najmenej respondentov (6,49 %) má doposiaľ ukončenú iba základnú školu (6,49 %).

Graf 10: Zastúpenie respondentov podľa príslušnosti ku generáciám

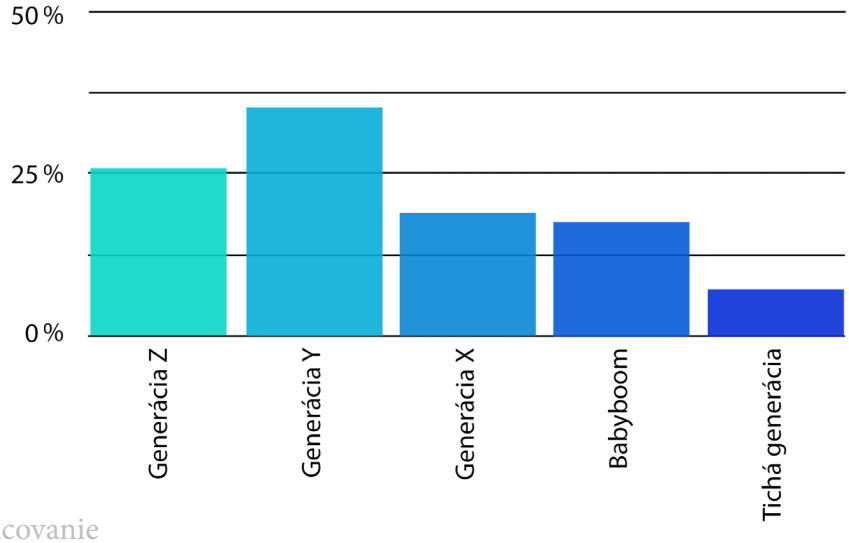

Zdroj: vlastné spracovanie

Najpočetnejšie zastúpenie v našej prieskumnej vzorke mali príslušníci najmladších generácií, teda zástupcovia generácie Y (32,58 %), generácie Z (23,57 %) a generácie X. Išlo o zámer, nakoľko zástupcovia týchto skupín sú, resp. sa onedlho stanú, nosnou časťou spoločnosti, ktorá bude mať najvýznamnejší vplyv v takmer všetkých odvetviach, cestovný ruch nevynímajúc. Aj pri odpovediach na ďalšie otázky preto uvádzame okrem celkových výsledkov aj samostatné výsledky odpovedí príslušníkov uvedených generácií.

Sociodemografické údaje respondentov, ktorí sa do nášho prieskumu zapojili, predstavujú dôležité údaje, nakoľko preferencie zástupcov jednotlivých skupín resp. generácií, sa môžu v odpovediach na niektoré otázky čiastočne odlišovať. V našom prieskume sme sa snažili o to, aby boli všetky dôležité skupiny významne zastúpené a aby výsledky korešpondovali s názormi priemerného obyvateľa.

Pre úplnú predstavu o prieskumnej vzorke uvádzame ešte v nasledujúcom grafickom zobrazení aj zastúpenie respondentov podľa kraja, v ktorom žijú.

Graf 11: Štruktúra respondentov podľa krajov

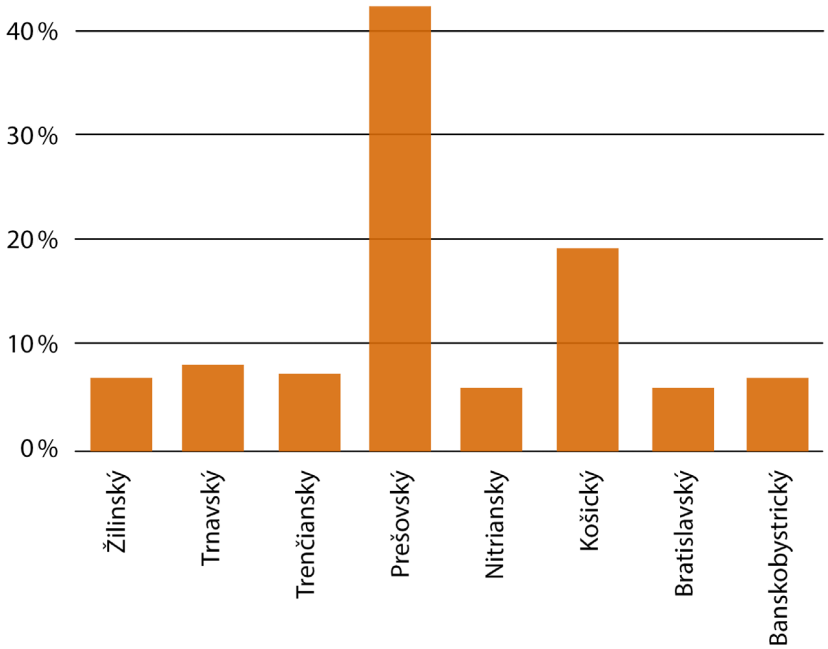

Zdroj: vlastné spracovanie

Z uvedeného grafu vidíme, že v našej prieskumnej vzorke prevládali respondenti žijúci v Prešovskom kraji (42,25 %). Druhou najpočetnejšou skupinou boli respondenti žijúci v Košickom kraji, ktorých bola približne pätina (19,56 %). Respondenti žijúci v ostatných krajoch boli vo vzorke zastúpení rovnomerne, ich počet sa pohyboval v rozmedzí od 5 % do 7 %.

V ďalších otázkach sme skúmali cestovateľské zvyky respondentov a ich začlenenie sa k určitému typu cestovateľa. Toto poznanie je potrebné, nakoľko rôzne typy cestovateľov majú rôzne očakávania a nároky a iba poznanie týchto očakávaní môže byť predpokladom na to, aby im bolo možné pripraviť produkt podľa ich predstáv.

Na určenie príslušnosti respondentov k rôznym typom sme použili tri segmentácie, ktorých výsledky prezentujeme v nasledujúcich grafoch.

Graf 12: Tradičná segmentácia

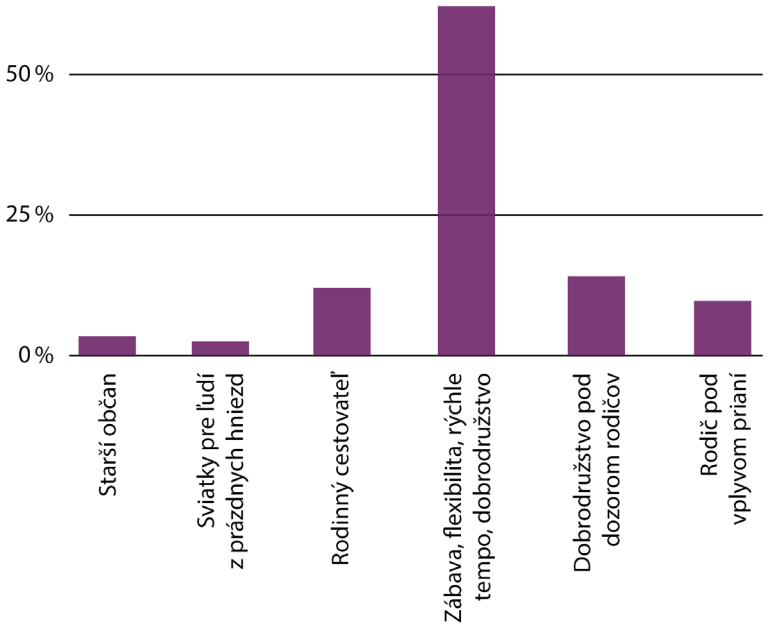

Zdroj: vlastné spracovanie

V tomto prípade jednoznačne najviac respondentov, až takmer dve tretiny (62,38 %), označilo, že vyhľadávajú „Zábavu, flexibilitu, rýchle tempo a dobrodružstvo". Druhou najpočetnejšou skupinou boli respondenti, ktorí označili možnosť „Dobrodružstvo pod dozorom rodičov" (13,76 %). Treťou najčastejšie označovanou možnosťou bol „Rodinný cestovateľ", s ktorou sa stotožnilo 10,89 % opýtaných. Na štvrtom mieste skončila odpoveď „Rodič pod vplyvom detských prianí" (8,13 %). Možnosti „Starší občan" a „Sviatky pre ľudí z prázdnych hniezd" označilo iba o niečo viac ako 2 % opýtaných.

Graf 13: Segmentácia podľa typológie turistu

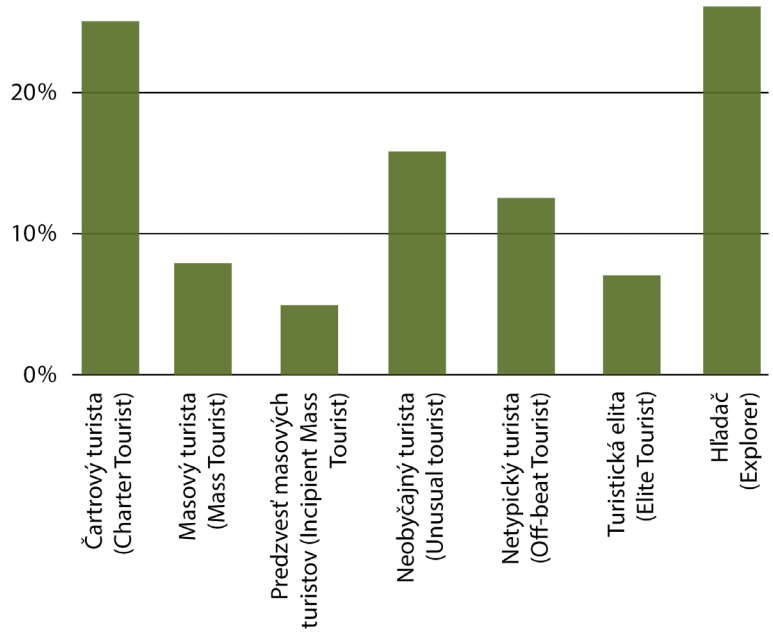

Zdroj: vlastné spracovanie

Je zrejmé, že výsledky druhej segmentácie sú podstatne vyrovnanejšie, ako to bolo v prvom prípade. Najčastejšie sa respondenti stotožnili s možnosťou „Hľadač (Explorer)", ktorú označilo 26,15 % opýtaných. V tesnom odstupe skončila na druhom mieste možnosť „Čartrový turista (Charter Tourist)", ktorá získala 24,15 %. Treťou najčastejšie označovanou možnosťou bol „Neobyčajný turista (Unusual Tourist)" so ziskom 15,78 %. S odpoveďou „Netypický turista (Off-beat Tourist)" sa stotožnilo 12,89 % opýtaných. Nasledujú možnosti „Masový turista (Mass Tourist)" (8,14 %), „Turistická elita (Elite Tourist)" (7,42 %) a najmenej často označovali pri tejto otázke respondenti možnosť „Predzvesť masových turistov (Incipient Mass Tourist), s ktorou sa stotožnilo iba 5,47 % opýtaných.

Graf 14: Preferenčná segmentácia

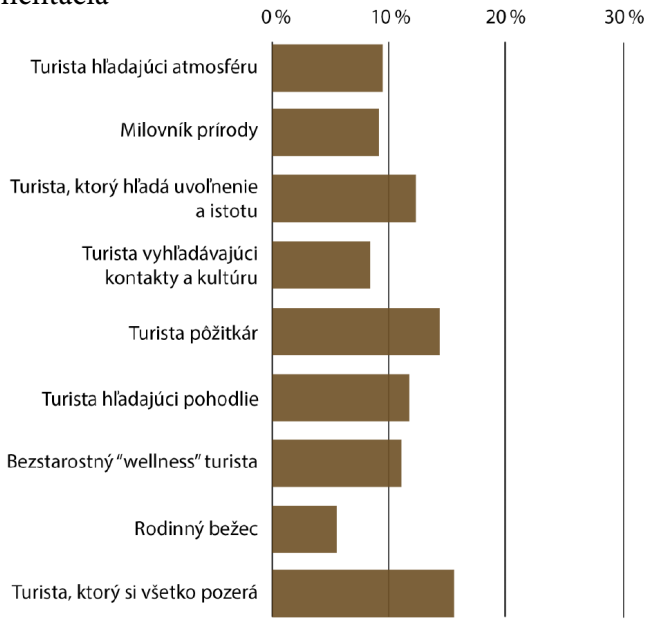

Zdroj: vlastné spracovanie

Najvyrovnanejšie výsledky boli zaznamenané v tretej segmentácii. Najviac respondentov (15,57 %) sa stotožnilo s možnosťou „Turista, ktorý si všetko prezerá". Na druhom mieste skončila možnosť „Turista pôžitkár", ktorú označilo 14,79 % opýtaných a na treťom mieste možnosť „Turista, ktorý hľadá uvoľnenie a istotu", s čím sa stotožnilo 13,45 % respondentov. Nasledujú možnosti „Turista hľadajúci pohodlie" (12,07 %) a „Bezstarostný wellness turista" (11,23 %). Ostatné možnosti nezískali v tomto prípade ani 10 %.

Po zistení segmentácií respondentov sme pozornosť zamerali na zisťovanie toho, k akým typom cestovateľov sa respondenti zaradzujú. Respondenti mali pri tejto otázke na výber päť možností, z ktorých mohli označiť iba jednu. Výsledné rozloženie a zastúpenie odpovedí je zobrazené v nasledujúcom grafe.

Graf 15: Štruktúra respondentov podľa typu cestovateľa

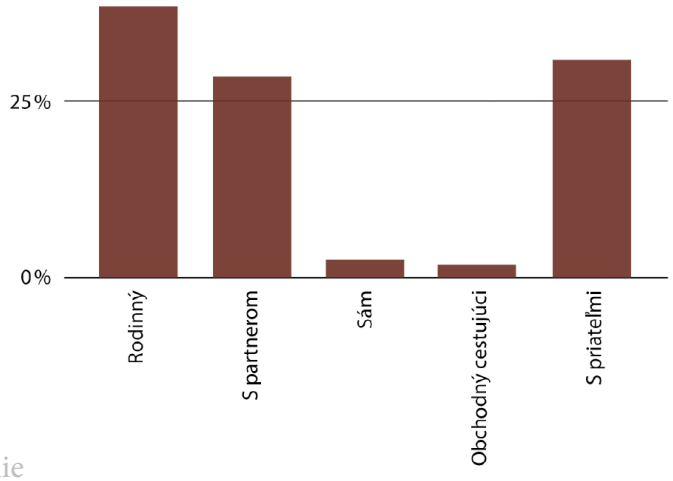

Zdroj: vlastné spracovanie

Odpovede respondentov je možné rozdeliť do dvoch skupín. V prvej sú tri najčastejšie označované možnosti, ktoré zvolil pomerne vysoký počet opýtaných. Druhú skupinu tvoria zvyšné dve možnosti, s ktorými sa stotožnila iba malá časť respondentov. Z odpovedí respondentov vyplýva, že najväčšia skupina sa zaradila k „Rodinnému typu" cestovateľa (37,64 %). Pomerne početné zastúpenie majú aj respondenti, ktorí označili možnosť „S priateľmi" (30,84 %), ako aj respondenti, ktorí sa vyjadrili, že najradšej resp. najčastejšie cestujú „S partnerom" (23,21 %). Posledné dve možnosti si zvolila iba veľmi úzka vzorka respondentov. S odpoveďou „Sám" sa stotožnilo iba 2,48 % respondentov a odpoveď „Obchodný cestujúci" označilo dokonca iba 1,83 % opýtaných.

V úvodných otázkach dotazníka, ktoré boli respondentom predložené, nás zaujímalo, s kým cestujú najčastejšie. Z ponúknutých troch možností si mohli respondenti vybrať a označiť iba jednu. Spracované odpovede celej skúmanej vzorky sú prezentované v nasledujúcom grafickom zobrazení.

Graf 16: S kým respondenti najradšej cestujú - celkovo

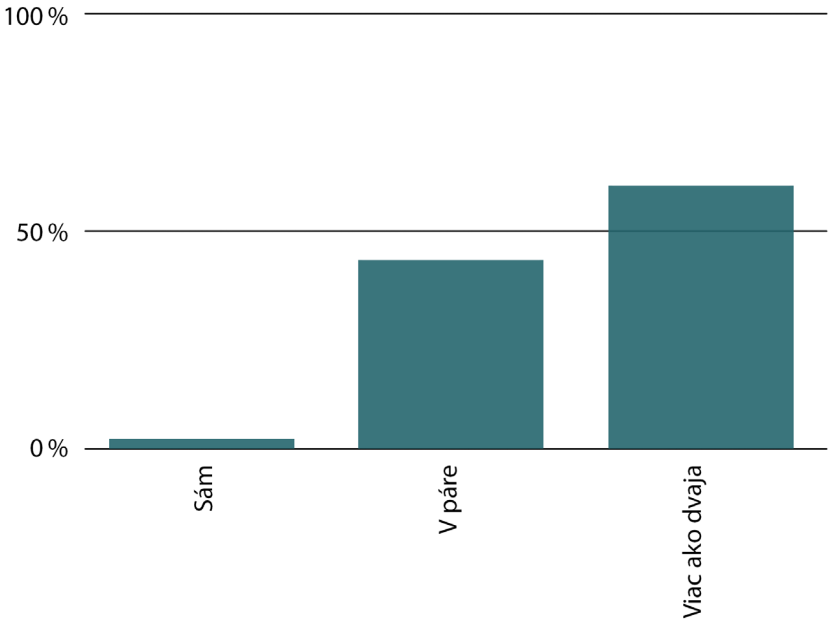

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe odpovedí, ktoré sa nám podarilo od respondentov zozbierať, je možné konštatovať, že najvyššie percentuálne zastúpenie vo vzorke majú práve tí respondenti, ktorí uprednostňujú cestovanie v skupinách tvorených viac ako dvoma osobami (53,81 %). Táto skupina predstavuje viac ako polovicu všetkých odpovedí. Z prezentovaného grafu je následne možné vidieť, že na druhom mieste sa umiestnila pomerne veľká skupina osôb, ktorá sa vyjadrila, že najčastejšie uprednostňuje cestovanie v páre (43,71 %). Úzka časť zo všetkých opýtaných (2,48 %) zvolila pri tejto otázke odpoveď, že najčastejšie dáva prednosť cestovaniu osamote.

Ďalšie otázky, ktoré sme v dotazníku respondentom položili, slúžili na zisťovanie ich názorov na Prešovský kraj. Najzaujímavejšie odpovede spoločne s grafickým znázornením a popisom uvedieme na nasledujúcich stranách.

Respondentom bola položená otázka, čo považujú v Prešovskom kraji za najzaujímavejšie, aké fenomény a lákadlá. Z piatich možností mohli opýtaní označiť iba jednu. Odpovede sú zobrazené v nasledujúcom grafe.

Graf 17: Najväčšie lákadlá Prešovského kraja - celkovo

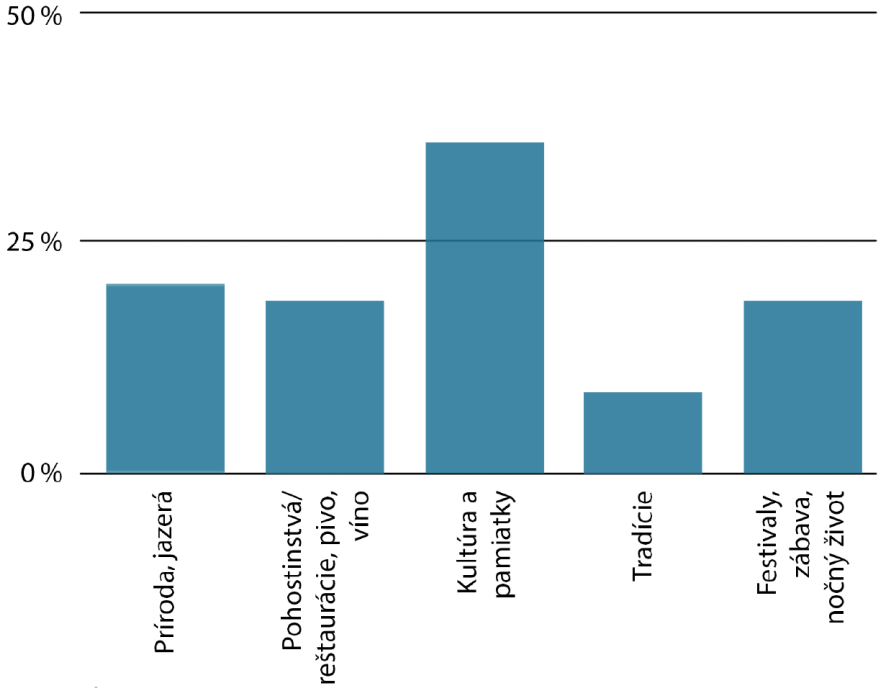

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako uvádza graf, viac ako tretina opýtaných respondentov označila možnosť „Kultúra a pamiatky v kraji“ (34,47 %). Na druhom mieste nasledovala možnosť „Príroda a jazerá“, ktorú zvolilo 20,14 % opýtaných. S nižším percentuálnym zastúpením vo vzorke sa so zanedbateľným rozdielom vedľa seba umiestnili nasledujúce dve možnosti, a to „Pohostinstvá/reštaurácie pivo, víno“ (18,21 %) a o čosi nižšie preferencie získala možnosť „Festivaly, zábava, nočný život“ (18,12 %). Z pohľadu respondentov sa ako najmenej atraktívne lákadlo regiónu javí možnosť „Tradície v kraji“ (9,06 %). Takéto umiestnenie je možné zdôvodniť vysokou pravdepodobnosťou, že respondentom chýba osobná skúsenosť tohto druhu.

V nasledujúcej otázke boli respondenti oslovení, aby priradili jednotlivým položkám spájajúcim sa s cestovaním mieru dôležitosti na škále od 1 = veľmi dôležité po 5 = úplne nedôležité. Výsledky otázky na celej skúmanej vzorke sú prezentované v nasledujúcom grafickom zobrazení. Podotýkame, že v tomto prípade platí, že čím nižšie výsledné hodnotenie, tým lepšie.

Graf 18: Dôležitosť položiek pri cestovaní - celkovo

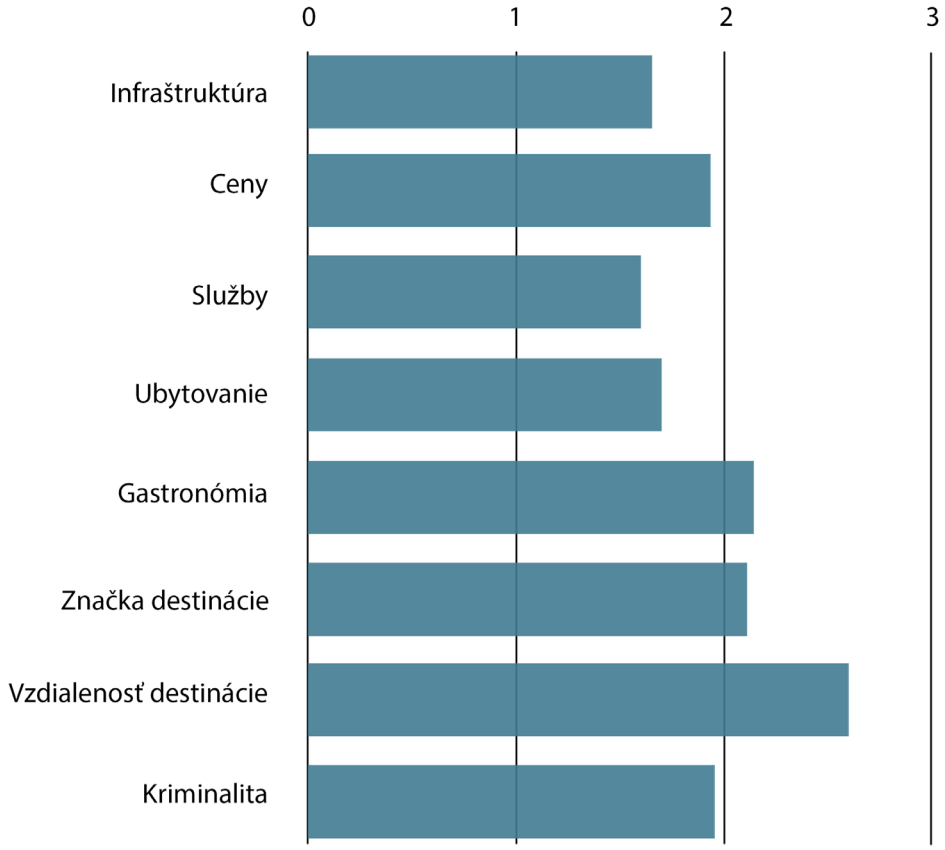

Zdroj: vlastné spracovanie

Za najdôležitejšiu položku pri cestovaní považujú respondenti „Služby“ s priemernou hodnotou 1,67, vysokú mieru pozornosti venujú respondenti aj kvalite „Ubytovania“ s priemerom 1,74. V poradí tretím najdôležitejším faktorom je podľa názoru respondentov „Infraštruktúra“ 1,78. Ďalšie dve možnosti získali obdobne rovnaké preferencie, pre respondentov je dôležitá „Kriminalita“ s hodnotou 1,96 a so zanedbateľným rozdielom v porovnaní s predchádzajúcou možnosťou sa umiestnila možnosť „Ceny“ s hodnotou 1,97. Ďalšou v poradí dôležitou položkou pri cestovaní je podľa názoru respondentov možnosť „Značka destinácie“ (2,09). Následne dôležitou položkou je „Gastronómia“ (2,11). Posledná v poradí a teda najmenšiu mieru dôležitosti respondenti prikladajú možnosti „Vzdialenosť destinácie“, ktorá získala hodnotenie na úrovni 2,54.

Našu pozornosť sme zamerali aj na to, či respondenti už niekedy navštívili Prešovský kraj. Z ponúknutých piatich možností (navštívil, plánujem navštíviť tento rok, plánujem navštíviť v budúcnosti, zatiaľ neplánujem a nepoznám destináciu) si mali opýtaní vybrať a následne označiť iba jednu. Rozloženie odpovedí celej prieskumnej vzorky je prezentované v nasledujúcom grafickom zobrazení.

Graf 19: Navštívili ste už Prešovský kraj? - celkovo

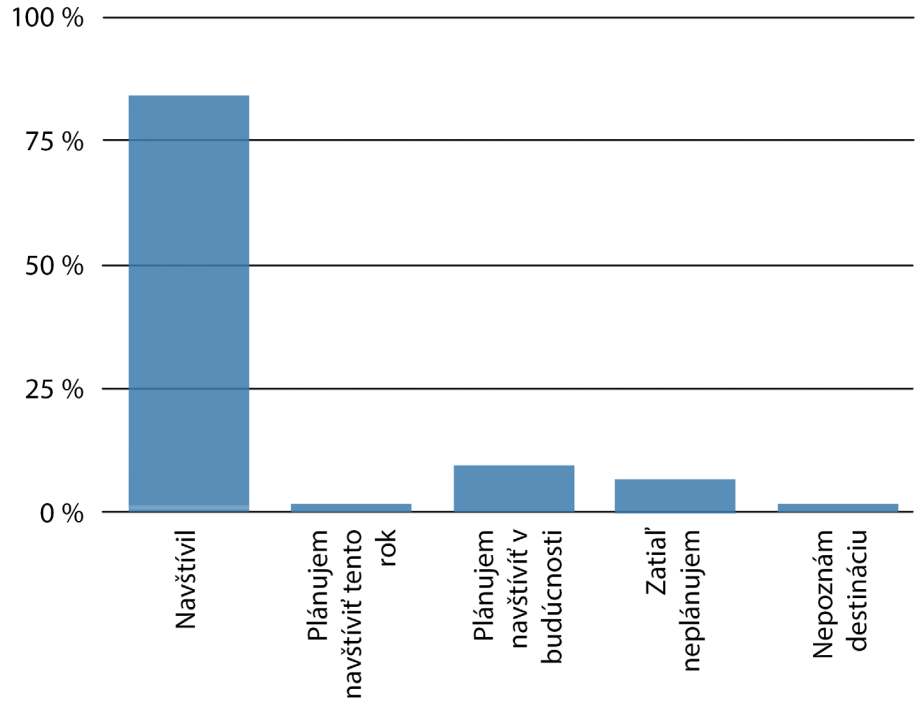

Zdroj: vlastné spracovanie

U respondentov sa zisťovalo, či už v minulosti navštívili Prešovský kraj. Je zrejmé, že dominantná väčšina respondentov (81,09 %) už v minulosti Prešovský kraj minimálne raz navštívila. Približne desatina opýtaných (9,25 %) síce doposiaľ Prešovský kraj nenavštívila, no plánuje ho navštíviť v budúcnosti a ďalších 1,73 % respondentov ho plánuje navštíviť ešte v priebehu tohto roka. Súhrne ide o viac ako 90 % s pozitívnou spätnou väzbou. Naproti tomu možnosť „Zatiaľ neplánujem“ označilo 6,19 % respondentov a 1,74 % sa vyjadrilo, že destináciu nepozná.

Predmetom nášho záujmu bola aj otázka, ktorou sme zisťovali, ktoré akcie by potenciálnych návštevníkov dokázali do Prešovského kraja pritiahnuť. Na výber bolo v tomto prípade sedem možností, z ktorých mohli respondenti označiť iba jednu. Výsledky prezentujeme v nasledujúcom grafickom spracovaní.

Graf 20: Akcie, ktoré by dokázali pritiahnuť respondentov do Prešovského kraja - celkovo

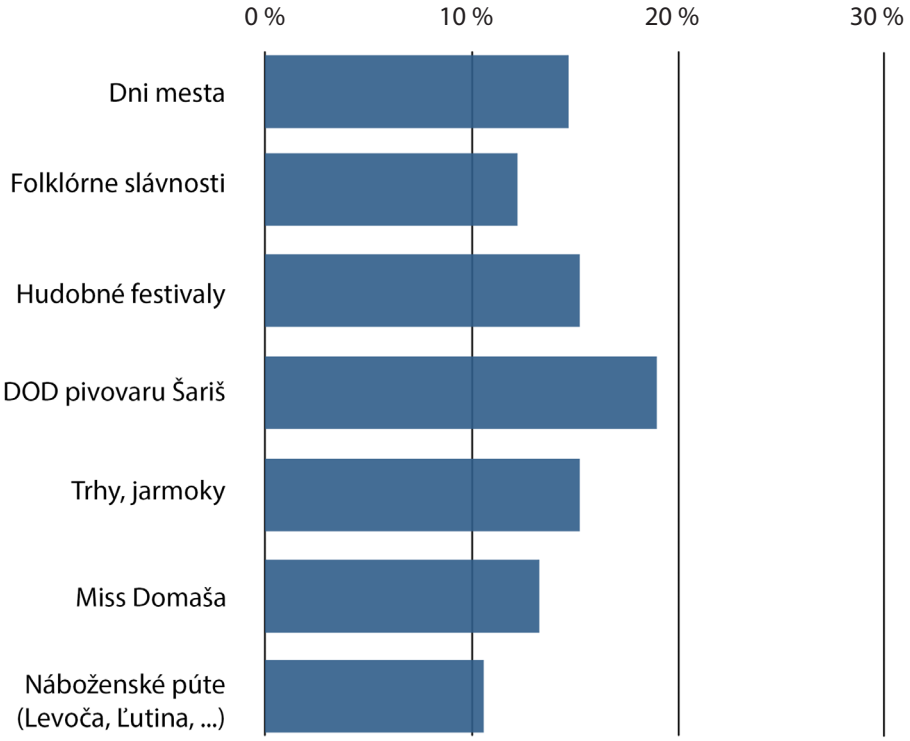

Zdroj: vlastné spracovanie

Z odpovedí respondentov vyplýva, že akciou, ktorá by dokázala najviac respondentov do Prešovského kraja pritiahnuť je „Deň otvorených dverí pivovaru Šariš“. Túto možnosť označila takmer pätina opýtaných (19,37 %). Na druhom mieste sa so ziskom 15,22 % umiestnili „Hudobné festivaly“ a veľmi tesne za nimi so ziskom 15,18 % „Trhy a jarmoky“. Následne respondenti označili možnosť „Dni mesta“ (14,36 %). Odpoveď „Miss Domaša“ zvolilo 13,11 % opýtaných. Ďalších 12,11 % respondentov označilo možnosť „Folklórne slávnosti“ a najmenej respondentov, hoci stále viac ako desatina z celkového počtu opýtaných, označila pri tejto otázke možnosť „Náboženské púte (Levoča, Ľutina...)“ (10,65 %).

1.7 Prieskum v organizáciách a inštitúciách PSK

Prostredníctvom prieskumu v organizáciách a inštitúciách PSK sme zisťovali, či respondenti poznajú kultúrne inštitúcie, ktoré v Prešovskom kraji pôsobia. V grafickom prevedení je prezentovaných päť inštitúcií, ktoré dosiahli v rámci celkovej prieskumnej vzorky najväčšie množstvo odpovedí. V tomto prípade mohli respondenti označiť ľubovoľné množstvo odpovedí. Z uvedeného dôvodu súčet pridelených percent netvorí hodnotu sto.

Graf 21: Poznanie kultúrnych inštitúcií v Prešovskom kraji - celkovo

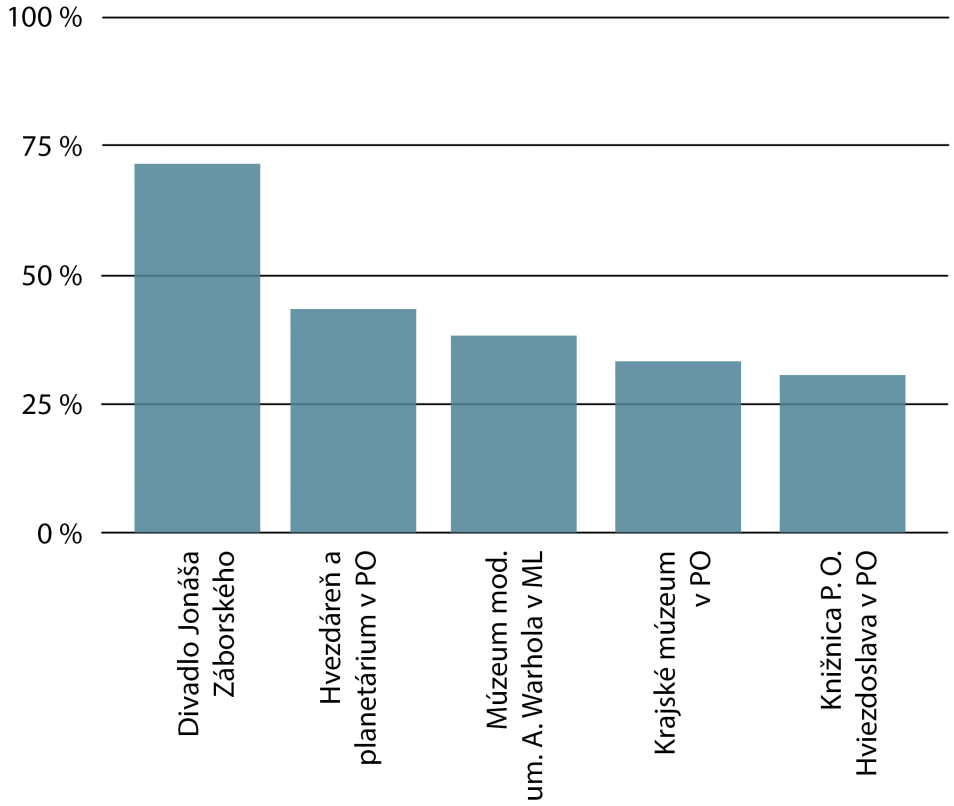

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf prezentuje odpovede respondentov o poznaní kultúrnych inštitúcií v Prešovskom kraji. Najvyššie percentuálne zastúpenie získalo Divadlo Jonáša Záborského (72,48 %), na druhom mieste sa umiestnila inštitúcia Hvezdáreň a planetárium v Prešove (51,35 %). Na tretie miesto respondenti zaradili Múzeum moderného umenia Andyho Warhola, nachádzajúce sa v Medzilaborciach (35,17 %). Na štvrtom mieste sa umiestnilo Krajské múzeum v Prešove (31,44 %) a v poradí piatou najznámejšou kultúrnou inštitúciou v Prešovskom kraji je pre respondentov Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove.

Kultúrnym inštitúciám v Prešovskom kraji sme sa venovali aj v ďalšej otázke. Zaujímalo nás, či už respondenti niektorú z týchto inštitúcii v minulosti navštívili. Aj v tomto prípade bolo možné označiť viacero odpovedí. V nasledujúcom grafe prinášame päť inštitúcií, ktoré respondenti označili vo svojich odpovediach najčastejšie.

Graf 22: Navštívené kultúrne inštitúcie v Prešovskom kraji - celkovo

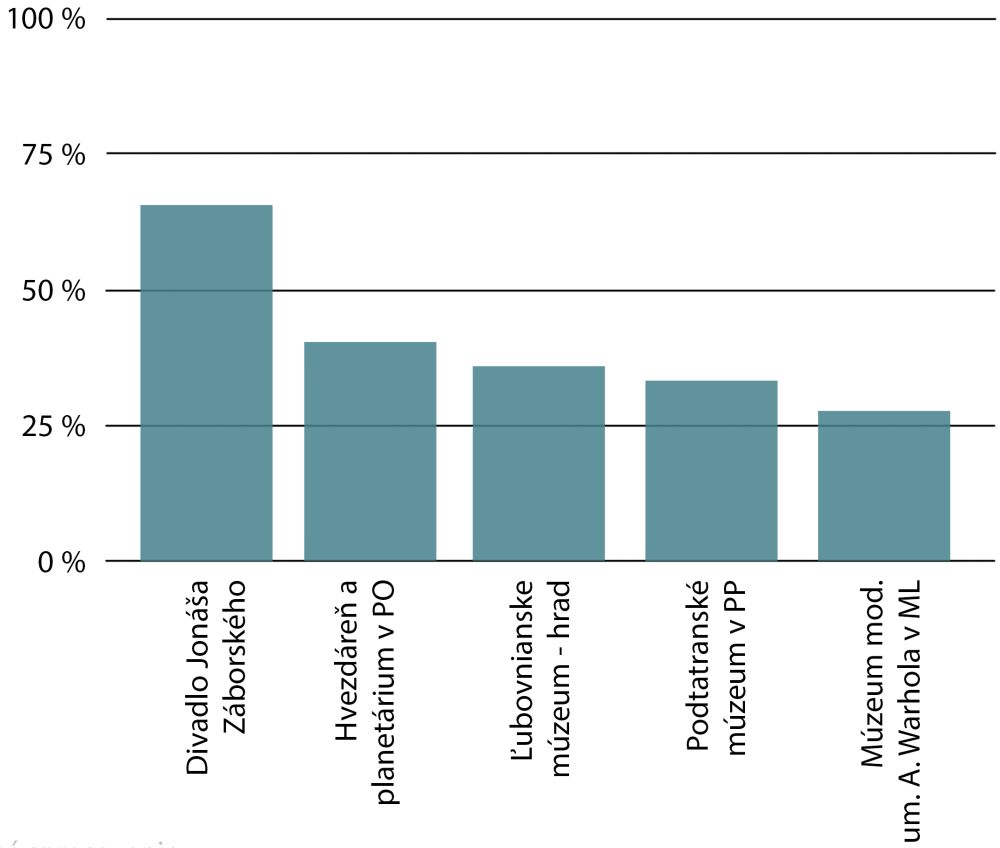

Zdroj: vlastné spracovanie

Z kultúrnych inštitúcii v Prešovskom kraji najviac respondentov doteraz navštívilo „Divadlo Jonáša Záborského“. Túto možnosť označili takmer dve tretiny opýtaných (65,31 %). Na druhom mieste sa umiestnila „Hvezdáreň a planetárium v Prešove“, ktoré doposiaľ navštívilo 38,15 % respondentov. Kultúrnou inštitúciou, ktorú v Prešovskom kraji doteraz navštívil tretí najväčší počet respondentov, sa stalo „Ľubovnianske múzeum – hrad“, ktoré v prieskume označila o niečo viac ako tretina opýtaných (34,49 %). Na štvrtom mieste sa v rámci našej prieskumnej vzorky umiestnilo „Podtatranské múzeum v Poprade“ so ziskom 32,15 %. Prvú päticu uzatvára „Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach“, ktoré na základe získaných odpovedí doteraz navštívilo 26,87 % respondentov.

Spider analýza prieskumu v organizáciách

Pavučinová “spider” analýza bola vyhotovená na základe rozsiahleho súboru faktorov, ku ktorým bola zisťovaná preferencia u odbornej verejnosti a u respondentov, ktorých sme selektovali podľa generácií X a Y. Vo všetkých grafoch sú výsledky získané od odbornej verejnosti ilustrované šedou farbou. Všetci respondenti boli dotazovaní rovnakými otázkami a ich odpovede boli vo forme škály od 1 až po 5, kde hodnota 1 znamenala úplnú spokojnosť a hodnota 5 úplnú nespokojnosť. V rámci elektronického prieskumu bola pri zbere údajov použitá metóda CAWI - ComputerAssisted Web Interviewing, ktorá nám umožnila zozbierať odpovede od 1146 respondentov. Pri osobnom zbere údajov išlo o distribúciu toho istého dotazníka v papierovej forme. Týmto spôsobom sa nám podarilo získať údaje od ďalších 588 respondentov. Na prieskume teda celkovo participovalo 1734 respondentov. Z uvedeného počtu patrilo 187 respondentov medzi odbornú verejnosť, zvyšok (1547) boli bežní občania.

Graf 23: Spider analýza - odborná verejnosť

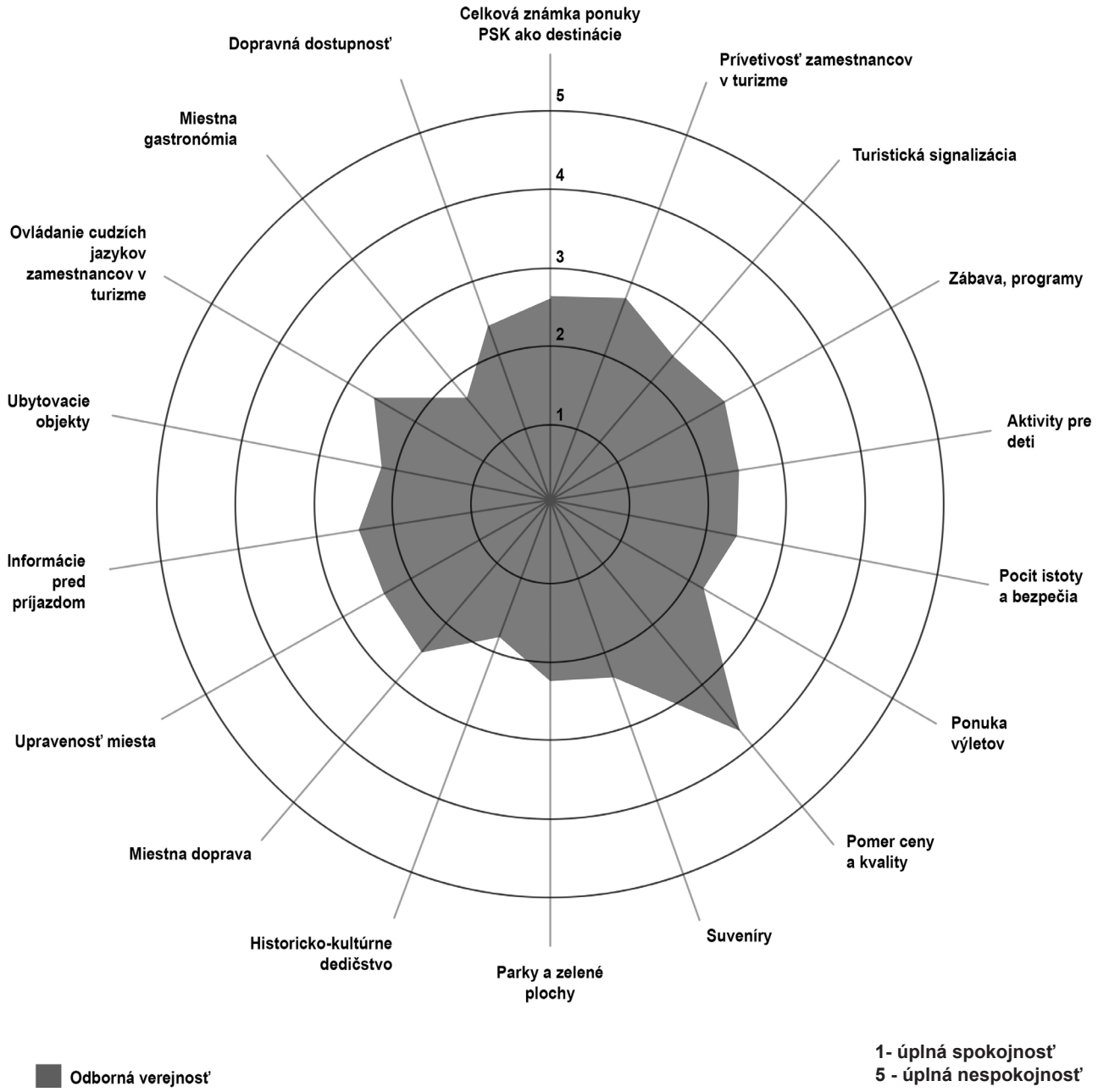

Zdroj: vlastné spracovanie

Z predchádzajúceho grafu je viditeľné, že väčšina odpovedí sa držala v hodnotách od 2 až po 3, čo naznačuje neutrálne hodnotenie, resp. ani zlé ani dobré. K výnimkám patrili položky ako "Pomer ceny a kvality", kde výsledná hodnota za odbornú verejnosť dosiahla úroveň 3,84. Toto hodnotenie je považované za vcelku negatívne. Oproti tomu sa v pozitívnych hodnoteniach vyskytli položky "Historicko-kultúrne dedičstvo" s bodovou hodnotou 1,88 a "Miestna gastronómia" s bodovou hodnotou 1,75.

Graf 24: Spider analýza - odborná verejnosť voči Generácii X

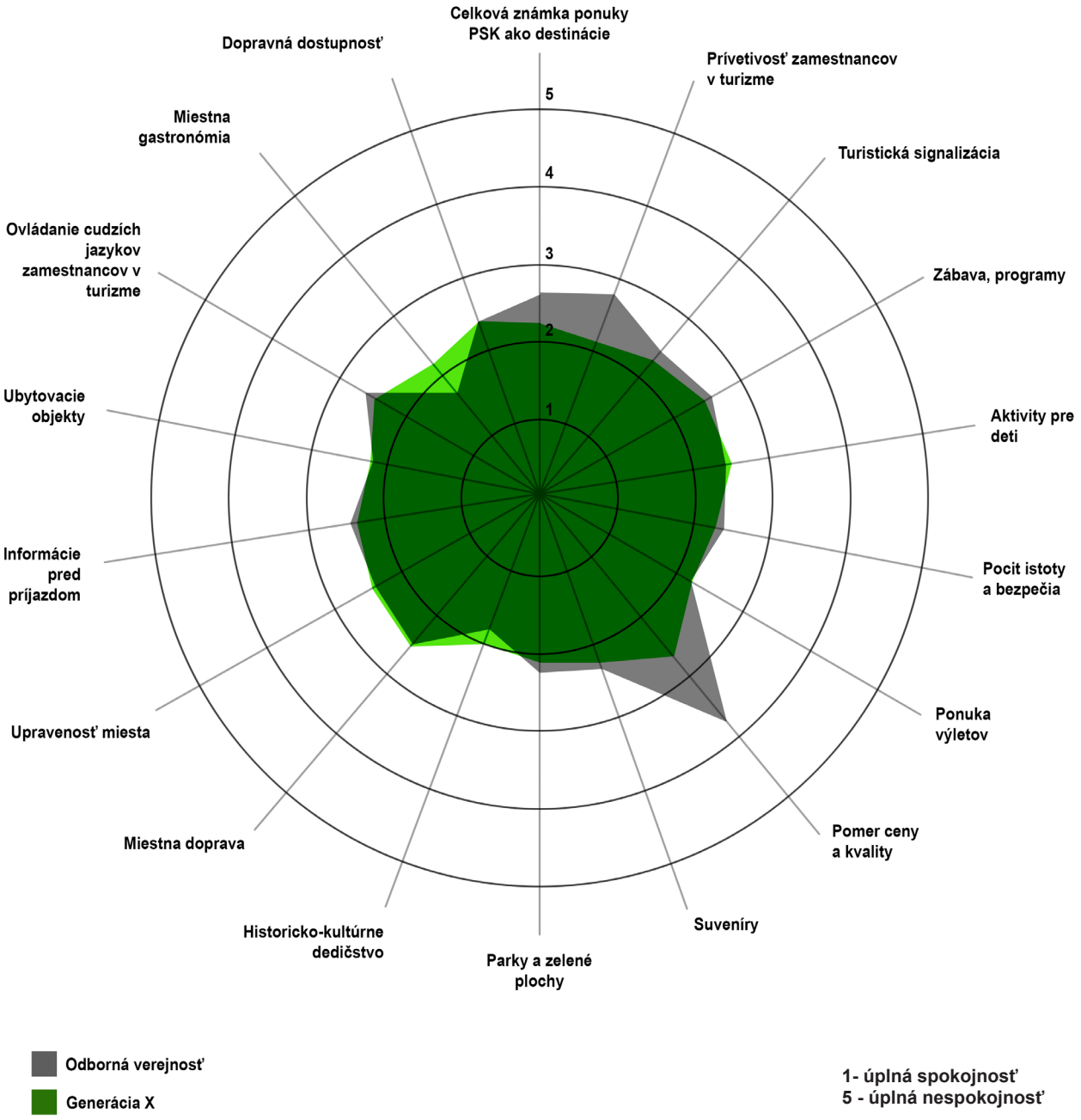

Zdroj: vlastné spracovanie

Podobne ako to bolo u odbornej verejnosti, aj odpovede respondentov spadajúcich pod generáciu X sa vyskytovali vo veľkej miere v blízkosti strednej hodnoty 2,5. Taktiež to naznačuje neutrálne odpovede a teda existuje predpoklad, že nevedeli zaujať jednoznačné stanovisko. Najväčšie rozdiely sa však ukázali v položkách "Pomer ceny a kvality", kde oproti OV - 3,84 hodnotila generácia X na úrovni 2,74, čo je podstatne lepšie hodnotenie, aj keď stále neutrálne, "Historicko-kultúrne dedičstvo" na úrovni 2,00 oproti OV - 1,88; " Miestna gastronómia" s bodovým ohodnotením 2,14 oproti OV - 1,75; "Prívetivosť zamestnancov v turizme" s bodovým ohodnotením 2,10 oproti OV - 2,82 a "Celková známka ponuky PSK ako destinácie" s bodovým ohodnotením 2,20 oproti OV - 2,60.

Graf 25: Spider analýza - odborná verejnosť voči Generácii Y

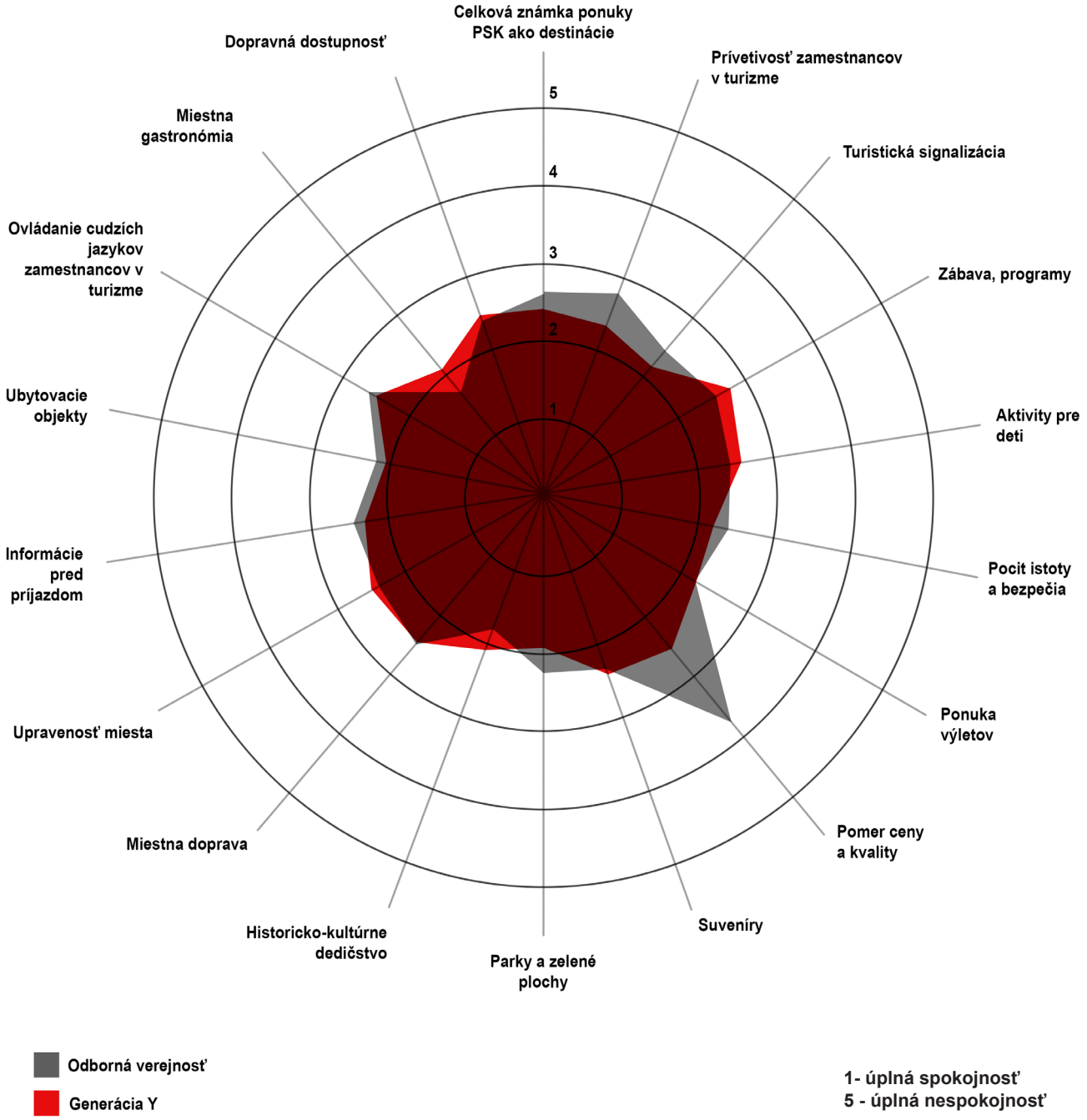

Zdroj: vlastné spracovanie

Aj v prípade generácie Y boli výsledky porovnateľné s predchádzajúcim prípadom. Najväčší rozdiel bol vykázaný v položke "Pomer ceny a kvality" s bodovým ohodnotením 2,61 oproti OV - 3,84. Ďalšie viditeľné rozdiely sú badateľné v položkách "Miestna gastronómia" s bodovým ohodnotením 2,09 oproti OV - 1,75; "Prívetivosť zamestnancov v turizme" s bodovým ohodnotením 2,31 oproti OV - 2,82; "Celková známka ponuky PSK ako destinácie" ohodnotené na úrovni 2,44 oproti OV - 2,60 a "Turistická signalizácia" s bodovým ohodnotením 2,24 oproti OV - 2,49.

1.8 Prieskum u podnikateľov pôsobiacich na území PSK

Prostredníctvom komplexných analýz sme realizovali dotazníkový prieskum orientovaný na organizácie a podniky pôsobiace na zvolenom trhu. Dotazníkový prieskum bol zameraný na zistenie úrovne využívania nástrojov marketingovej komunikácie s dôrazom na moderné technológie.

V rámci prieskumu bolo oslovených viac ako 2000 firiem pôsobiacich na zvolenom trhu, firmy boli z pohľadu ich predmetu činnosti rozložené rovnomerne. Dotazník bol respondentom rozosielaný v elektronickej podobe. Z praxe je známe, že návratnosť takéhoto dotazníka sa pohybuje na úrovni 5%. Pri voľbe optimálnej varianty zberu údajov bola táto možnosť vyhodnotená realizátorom ako najhospodárnejšia. Zber údajov sme ukončili s celkovým počtom 102 vyplnených dotazníkov čo predstavuje 5% návratnosti elektronických dotazníkov. Prostredníctvom prvej otázky dotazníka sme zisťovali oblasť pôsobnosti organizácií. Ako regionálnu označilo pôsobnosť svojej organizácie takmer 60 % respondentov. Národnú pôsobnosť označilo takmer 30 % respondentov, viac ako 12 % respondentov zaškrtlo nadnárodnú pôsobnosť. Nasledujúca tabuľa obsahuje presné počty:

Tabuľka 18: Pôsobnosť organizácií

Pôsobnosť organizáci	(%)	Celkový počet
Regionálna pôsobnosť	58,82	60
Národná pôsobnosť	28,43	29
Nadnárodná pôsobnosť	12,75	13

Zdroj: vlastné spracovanie

Z pohľadu veľkosti organizácie najpočetnejšie participovali na dotazníku (takmer 50 %) mikro podniky s menej ako desiatimi zamestnancami. Druhú najpočetnejšiu skupinu tvorili malé podniky s menej ako 25 zamestnancami. Podrobný prehľad prináša nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 19: Veľkosť organizácií

Veľkosť organizácií	(%)	Celkový počet
Podnik jednotlivca (živnosť)	10,78	11
Mikro podnik (menej ako 10 zamestnancov)	46,08	47
Malý podnik (do 25 zamestnancov)	21,57	22
Stredný podnik (od 25 do 500 zamestnancov)	18,63	19
Veľký podnik (500 a viac zamestnancov)	2,94	3

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 26: Veľkosť organizácií

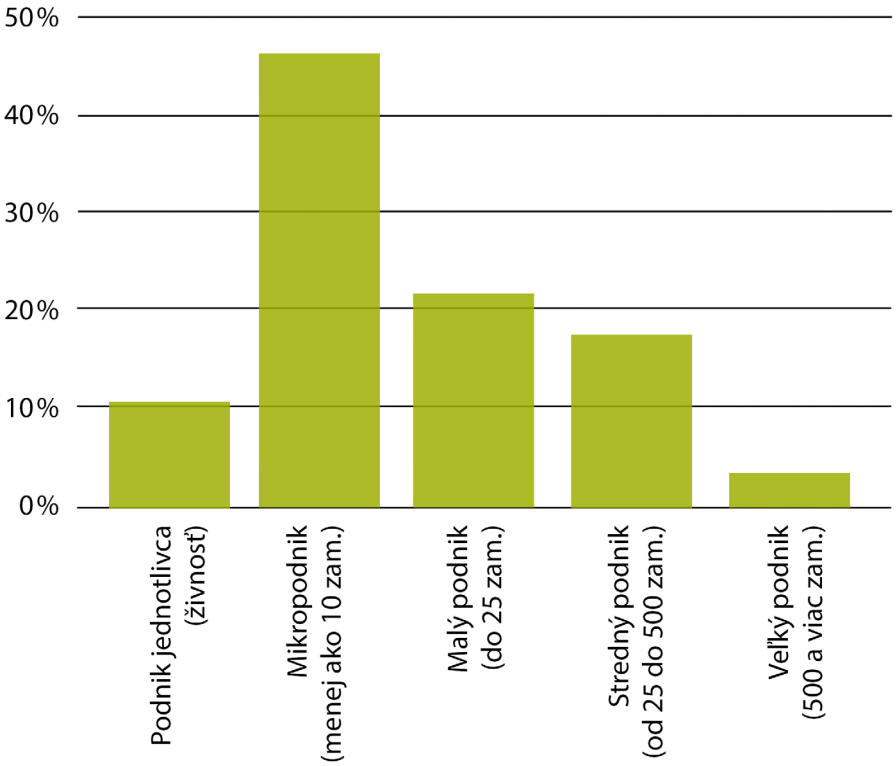

Zdroj: vlastné spracovanie

V tejto otázke sme zisťovali predmet činnosti organizácií. Takmer tri štvrtiny respondentov v tomto prípade označilo za predmet činnosti svojej organizácie „služby". Konkrétne čísla ponúka nasledujúca tabuľka:

Tabuľka 20: Predmet činnosti organizácie

Predmet činnosti organizácie	(%)	Celkový počet
Výroba	24,51	25
Služby	75,49	77

Zdroj: vlastné spracovanie

Zisťované tiež bolo, či organizácie využívajú internet za účelom podpory svojej činnosti. Viac ako 95 % respondentov označilo možnosť „Áno". Konkrétne čísla ponúka nasledujúca tabuľka:

Tabuľka 21: Využívanie internetu v organizácii

Využívanie internetu v organizáciách	(%)	Celkový počet
Áno	95,10	97
Nie	4,9	5

Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci ďalších dvoch otázok bolo zisťované, ako dlho pôsobí organizácia participujúca na prieskume na trhu. A zároveň, ako dlho využíva daná organizácia internet. Viac ako 60 % organizácií participujúcich na výskume pôsobí na trhu viac ako 10 rokov. Len čosi viac ako 40 % organizácií využíva internet viac ako 10 rokov. Konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 22: Dĺžka pôsobnosti organizácií na trhu/dĺžka využívania internetu v organizácii

Dĺžka pôsobnosti na trhu/ dlžka využívania internetu v organizácii	(%)	Celkový počet	(%)	Celkový počet
Menej ako rok	1,96	2	1,96	2
Viac ako rok až 2 roky	2,94	3	3,92	4
Viac ako 2 roky až 5 rokov	10,78	11	13,73	14
Viac ako 5 rokov až 10 rokov	20,59	21	37,25	38
Viac ako 10 rokov	63,73	65	43,14	44

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 27: Dĺžka pôsobnosti organizácií na trhu/dĺžka využívania internetu v organizácii

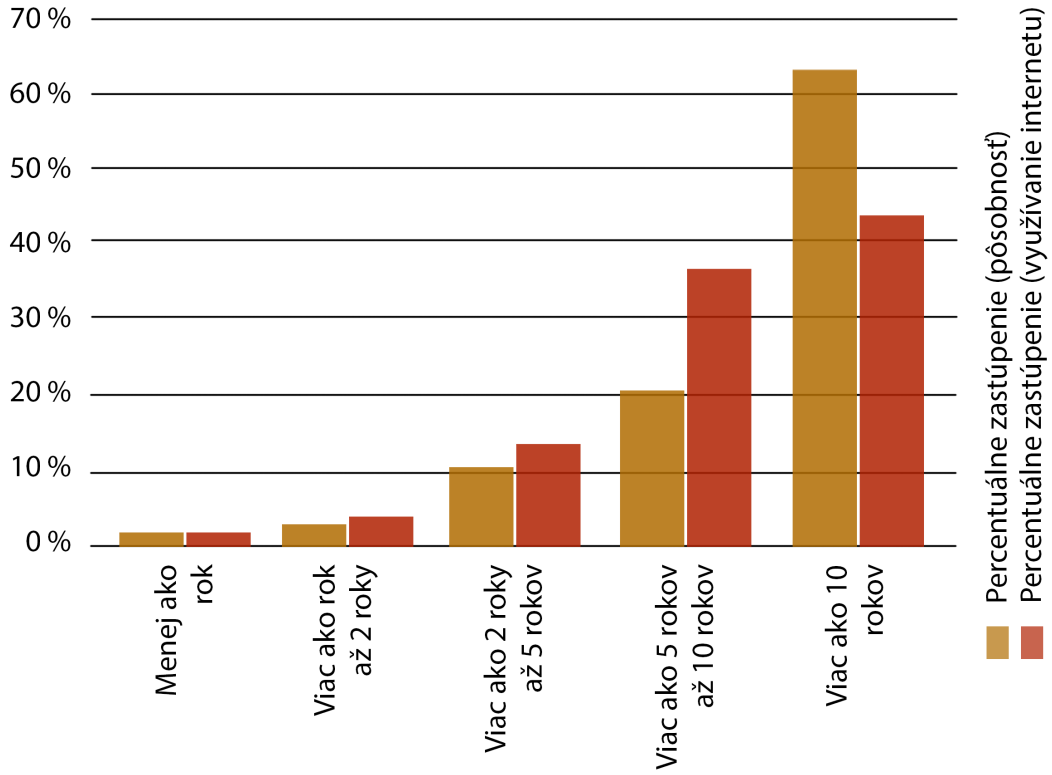

Zdroj: vlastné spracovanie

V nasledujúcej otázke sme zisťovali, ktoré z klasických nástrojov podpory podnikania prostredníctvom internetu organizácie využívajú. Pozitívne sa dá hodnotiť fakt, že 97 % respondentov využíva aspoň jednu z podporných foriem, najpočetnejšie je podľa očakávaní využívaná vlastná webová stránka, ktorú využíva takmer 90 % respondentov. Konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 23: Využívaná forma e-podpory podnikania

Využívaná forma e-podpory podnikania	(% z celkového počtu firiem pre každú z foriem)	Celkový počet
Vlastná webová stránka	89,22	91
Vlastný eshop	21,57	22
E-mail - newsletter	46,8	47
Firemný profil na niektorom zo slovenských portálov	64,71	66
Firemný profil na niektorom zo svetových portálov	14,71	15
Nevyužíva nástroje podpory podnikania prostredníctvom internetu	4,9	5

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 28: Využívaná forma e-podpory podnikania

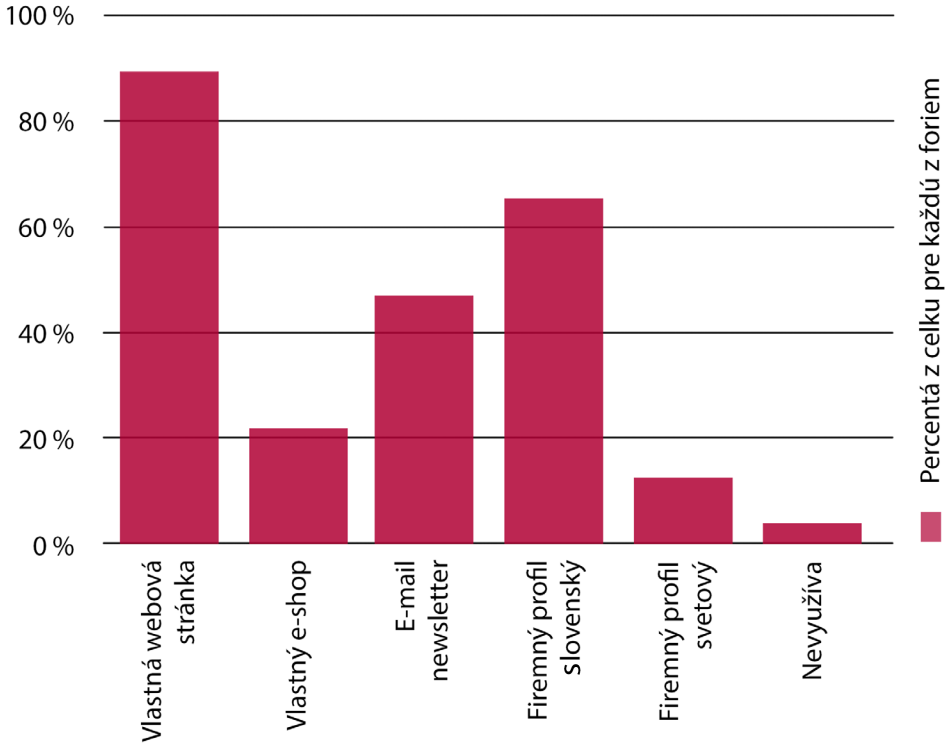

Zdroj: vlastné spracovanie

Ďalšia otázka smerovala k zisteniu, koľko času týždenne venujú organizácie práci s internetom za účelom realizácie podnikateľských aktivít. Pri tejto otázke respondenti odpovedali rozlične, konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 24: Čas venovaný práci s internetom

Čas venovaný práci s internetom	(%)	Celkový počet
0 hodín týždenne	0,98	1
Menej ako hodinu týždenne	10,78	11
1 - 5 hodín týždenne	25,49	26
6 - 10 hodín týždenne	21,57	22
11 - 20 hodín týždenne	15,69	16
Viac ako 20 hodín týždenne	24,51	25

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 29: Čas venovaný práci s internetom

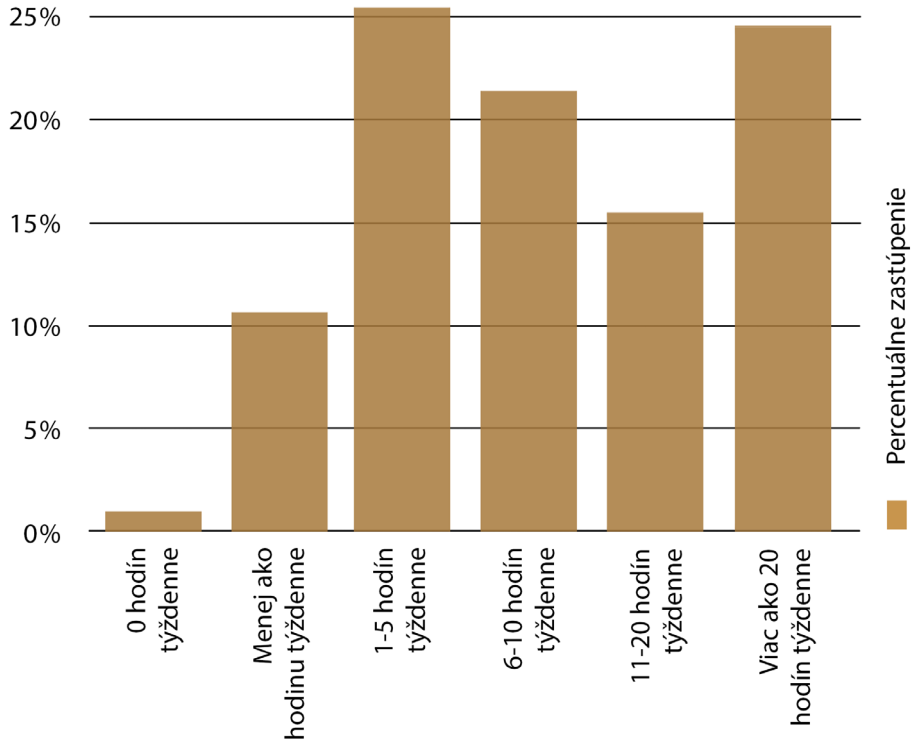

Zdroj: vlastné spracovanie

Taktiež bolo zisťované, ako respondenti vnímajú prínos internetu pre ich podnikanie. Vyslovene pozitívne hodnotilo prínos viac ako 50 % respondentov, skôr pozitívne vnímalo prínos internetu takmer 37 % opýtaných. Konkrétne čísla ponúka nasledujúca tabuľka:

Tabuľka 25: Prínos internetu pre podnikanie

Prínos internetu	(%)	Celkový počet
Vyslovene pozitívny	54,9	56
Skôr pozitívny	36,27	37
Neutrálny	7,84	8
Skôr negatívny	0,98	1
Vyslovene negatívny	0	0

Zdroj: vlastné spracovanie

Zaujímalo nás, koľko percent obratu by boli organizácie ochotné investovať do svojej propagácie. Len čosi viac ako 12 % organizácií by bolo ochotných do propagácie investovať viac ako 10 % svojho obratu. Konkrétne čísla ponúka nasledujúca tabuľka:

Tabuľka 26: Investovanie do propagácie

Percentá obratu	(%)	Celkový počet
Menej ako 1 percento	27,45	28
1 - 5 percent	35,29	36
6 - 10 percent	24,51	25
11 - 20 percent	7,84	8
Viac ako 20 percent	4,9	5

Zdroj: vlastné spracovanie

Nasledujúca otázka zisťovala, či respondenti využívajú alebo plánujú využiť služby profesionálnych reklamných agentúr. Zaujímavé je zistenie, že až 45 % respondentov neplánuje využívať takéto služby. Konkrétne čísla ponúka nasledujúca tabuľka:

Tabuľka 27: Organizácie a reklamné agentúry

Využívanie služieb	(%)	Celkový počet
Určite áno	10,78	11
Skôr áno	24,51	25
Neviem	19,61	20
Skôr neviem	31,37	32
Určite neviem	13,73	14

Zdroj: vlastné spracovanie

Zisťovali sme tiež, aké formy propagácie sú v organizáciách využívané najčastejšie. Vzhľadom na fakt, že ide o špecifický trh, jedná sa z nášho pohľadu o veľmi zaujímavé zistenia. Konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 28: Preferovaná forma propagácie

Preferovaná forma propagácie	(%)	Celkový počet
Referencie klientov a obchodných partnerov	39,22	40
Tradičná reklama v médiách	13,73	14
Platené formy propagácie na internete	14,71	15
Bezplatné formy propagácie	25,49	26
Nevyužívam žiadne formy propagácie	6,86	7

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 30: Preferovaná forma propagácie

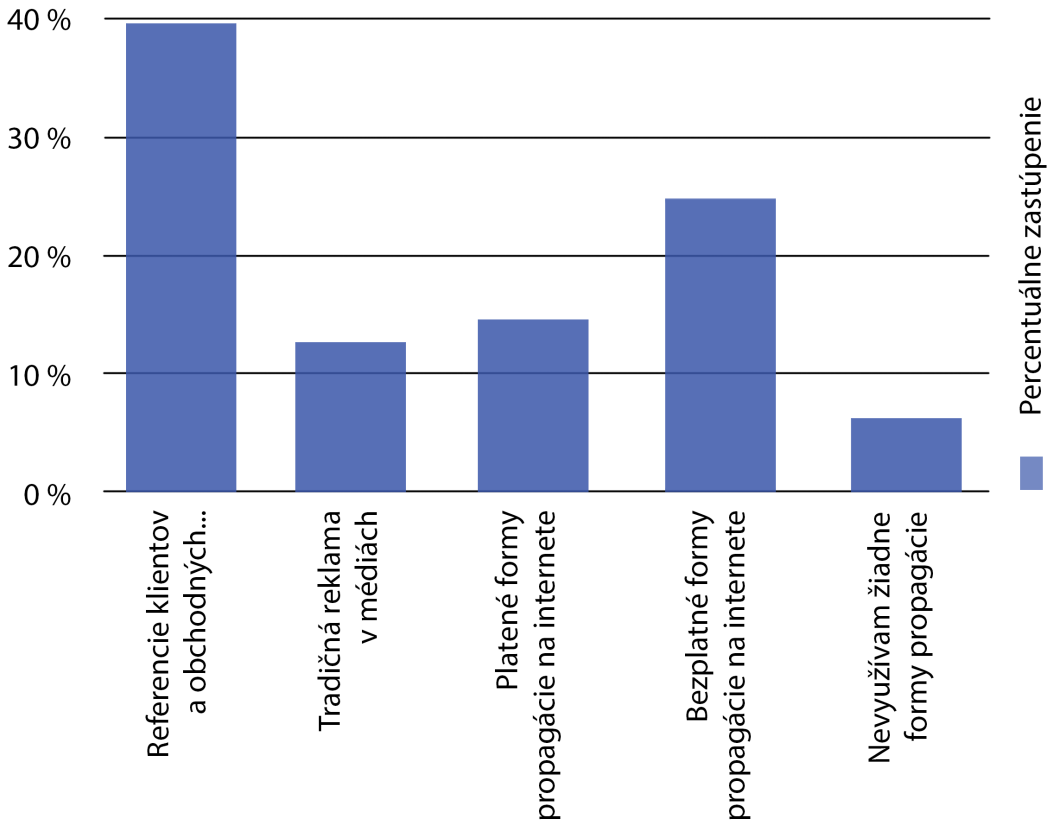

Zdroj: vlastné spracovanie

Hľadali sme aj odpovede na otázky, či vôbec a ak áno, tak aké formy propagácie využívajú organizácie vo virtuálnom prostredí internetu. Pozitívom je, že takmer 70 % organizácií využíva aspoň jednu z foriem propagácie na internete. Konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 29: Využívaná forma e-propagácie

Využívaná forma e-propagácie	(% z celkového počtu firiem pre každú z foriem)	Celkový počet
Reklamný e-mail	38,24	39
Kontextová (slovná)reklama	24,51	25
Banerová (obrázková) reklama	28,43	29
Propagačné blogy	10,78	11
Reklama prostredníctvom zľavových portálov	11,76	12
Žiadne	31,37	32

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 31: Využívaná forma e-propagácie

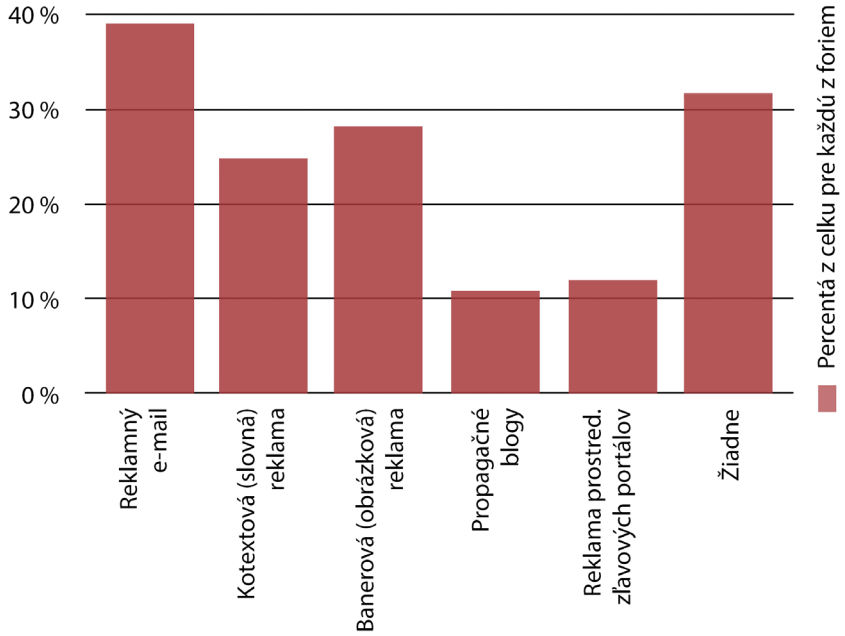

Zdroj: vlastné spracovanie

Prieskum poukázal aj na to, či organizácie využívajú virtuálne sociálne siete, konkrétne virtuálnu sociálnu sieť Facebook za účelom svojej propagácie. Prekvapivé bolo zistenie, že viac ako 50 % respondentov sociálnu sieť Facebook za účelom propagácie organizácie využíva. Konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 30: Využívanie Facebooku organizáciami

Využívanie facebooku	(%)	Celkový počet
Využíva, profil má pravidelne aktualizovaný	39,22	40
Využíva, profil bol aktualiovaný jednorázovo	12,75	13
Nevyužíva, ale plánuje takýto profil vytvoriť	22,55	23
Nevyužíva a ani neplánuje využívať v budúcnosti	25,49	26

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 32: Využívanie Facebooku organizáciami

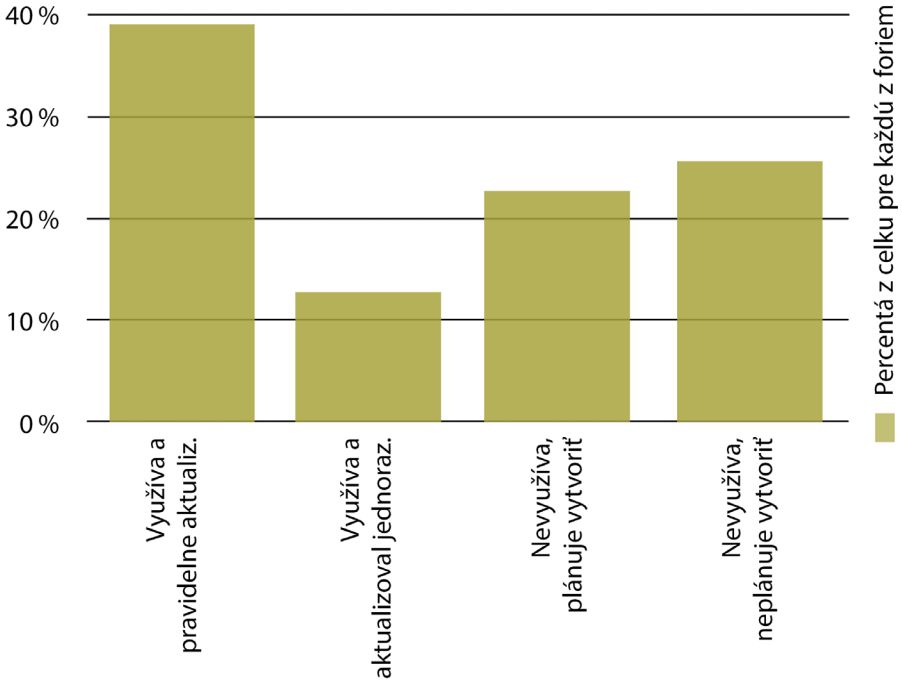

Zdroj: vlastné spracovanie

Prieskumom sme chceli zistiť, akú formu prezentácie na sociálnych sieťach preferujú organizácie, ktoré využívajú sociálne siete. Z celkového počtu 102 respondentov využíva sociálne siete 49 opýtaných. Ďalším dôležitým zistením je fakt, že takmer každá organizácia využívajúca sociálne siete preferuje práve prezentáciu prostredníctvom fanpage na sociálnej sieti Facebook, percentuálne ide o viac ako 90 % respondentov (konkrétne 49 respondentov z celkového počtu 54 organizácií využívajúcich sociálne siete).

Ďalšia otázka zisťovala, akú formu propagácie na sociálnych sieťach preferujú organizácie, ktoré využívajú sociálne siete. Z celkového počtu oslovených len približne 40 % organizácií využíva propagáciu prostredníctvom sociálnych sietí. Konkrétne čísla ponúkajú nasledujúca tabuľka a graf:

Tabuľka 31: Formy propagácie na sociálnych sieťach

Využívaná forma propagácie	(%)	Celkový počet
Ankety	12,75	13
Súťaže	11,76	12
Zľavy a kupóny	14,71	15
Žiadne	60,78	62

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 33: Formy propagácie na sociálnych sieťach

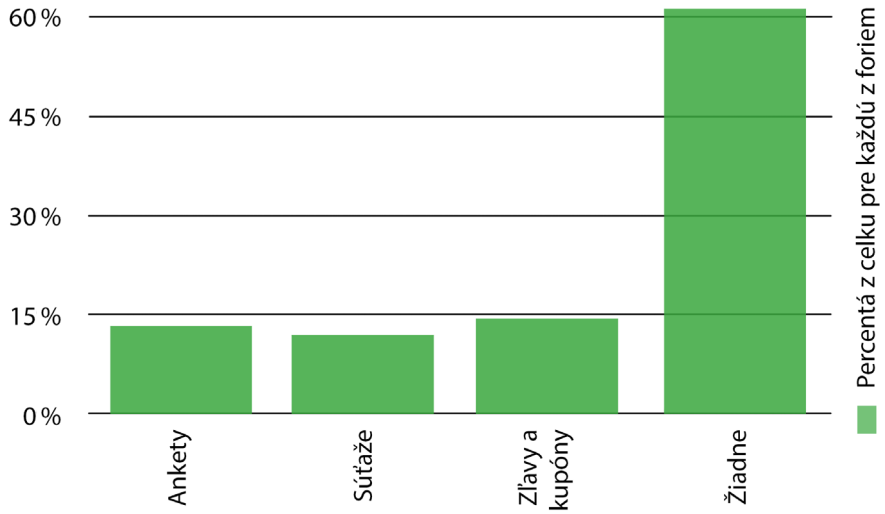

Zdroj: vlastné spracovanie

Prieskumom sme chceli zistiť, ako organizácie vnímajú celkový prínos sociálnych sietí pre ich podnianie/fungovanie. Viac ako 40 % oslovených organizácií vníma prínos sociálnych sietí pozitívne. Ide o pomerne vysoké číslo, keďže na vybranom trhu ide o stále ešte relatívne nové médium. Viac ako 30 % respondentov vníma prínos sociálnych sieti neutrálne. Možnosť neodpovedať využilo 25 % respondentov. Pozitívny je fakt, že len 1,96 % opýtaných hodnotí prínos sociálnych sietískôr negatívne. Vyslovene negatívne nehodnotí prínos sociálnych sietí žiaden z respondentov.

Nasledujúcou otázkou sme zisťovali ochotu organizácií investovať do extrémne netradičnej reklamnej kampane. Vzhľadom na predmetný trh nie je prekvapením, že 40 % respondentov sa prikláňa k možnostiam „skôr nie“ a „určite nie“, naopak možnosť „rozhodne áno“ a „skôr áno“ označilo len čosi viac ako 25 % opýtaných. Možnosť „neviem“ si zvolilo 33 % respondentov.

V rámci ďalšej otázky sme zisťovali ochotu organizácií investovať do rôznych foriem reklamných kampaní. Ochota pre každú z reklamných kampaní bola meraná prostredníctvom Likertovej päť bodovej škály od úplného súhlasu po úplný nesúhlas. Namerané výsledky sú zobrazené prostredníctvom nasledujúceho grafu:

Graf 34: Ochota organizácií investovať do rôznych foriem reklamných kampaní

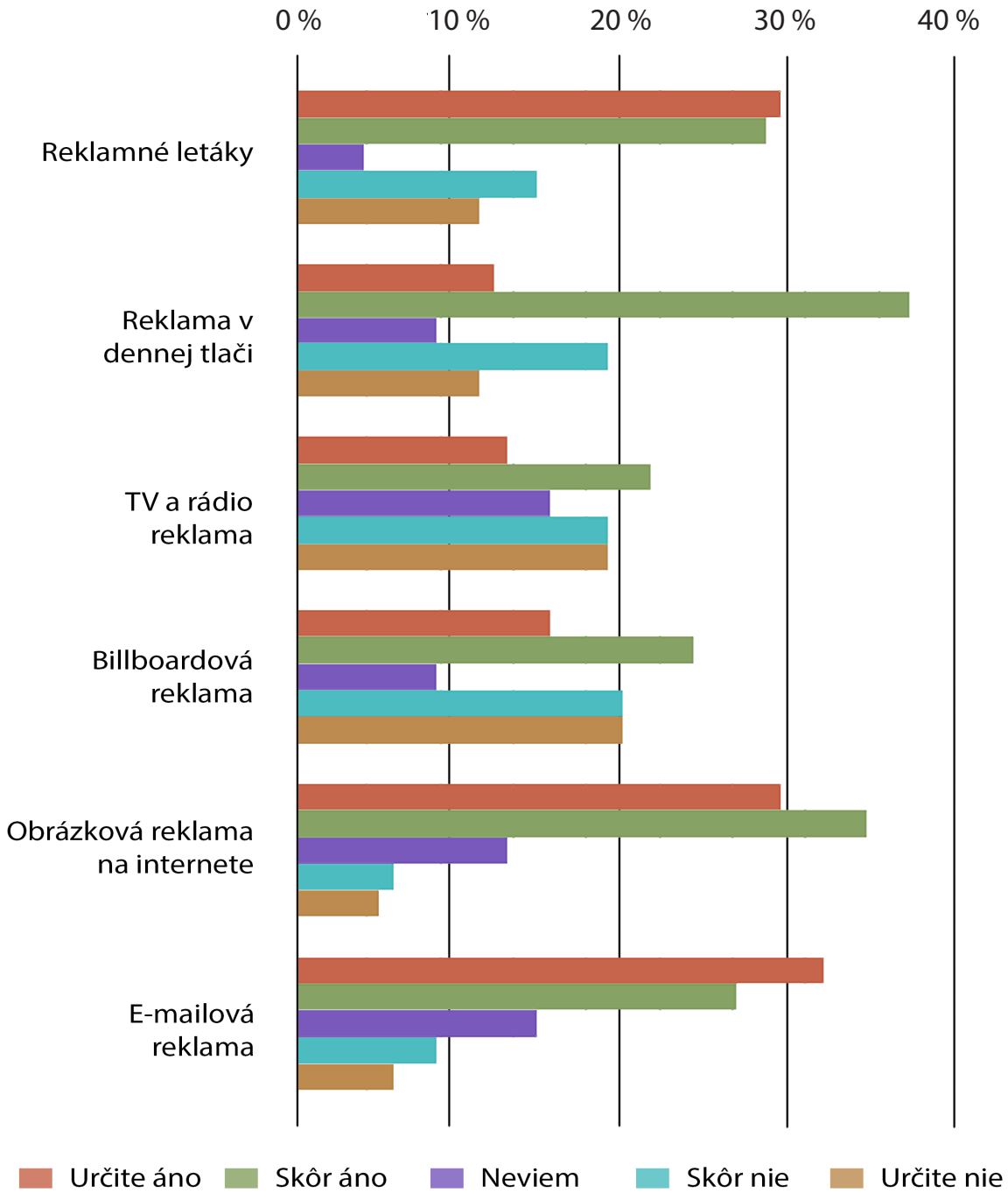

Zdroj: vlastné spracovanie

2. AUDIT POTENCIÁLU A PRODUKTOV

Táto kapitola v nadväznosti na situačnú analýzu prezentuje výsledky realizovaného auditu potenciálu a produktov kraja. Podobne ako dáta zo situačnej analýzy, aj dáta naakumulované v rámci realizovaného auditu poslúžia ako východiskové body pre zostavenie efektívnej stratégie destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja.

2.1 Atraktivita kraja

PRÍRODNÉ POMERY A CHRÁNENÉ ÚZEMIA

PRÍRODNÉ POMERY

Prírodné pomery Prešovského kraja sú veľmi pestré. Povrch druhého najrozľahlejšieho kraja na Slovensku je prevažne hornatý. Najväčšie plochy zaberajú geomorfologické celky Vonkajších Západných Karpát - Spišská Magura, Podtatranská brázda, Spišsko-šarišské medzihorie, Levočské vrchy, Bachureň, Šarišská vrchovina, Pieniny, Ľubovnianska vrchovina, Čergov a Vonkajších Východných Karpát - Busov, Ondavská vrchovina, Laborecká vrchovina, Beskydské predhorie a Bukovské vrchy. Z Vnútorných Západných Karpát sem zasahujú Tatry, Podtatranská kotlina, Kozie chrbty, Nízke Tatry, Hornádska kotlina, Spišsko-gemerský kras, Branisko, Čierna hora, Košická kotlina a Slanské vrchy. Vnútorné Východné Karpaty sú na území kraja zastúpené iba Vihorlatskými vrchmi a Veľká Dunajská kotlina len malými výbežkami Východoslovenskej roviny a pahorkatiny.

Najvyšším miestom kraja je Gerlachovský štít (2655 m) vo Vysokých Tatrách, ktorý je zároveň aj najvyšším vrchom Slovenskej republiky. Najnižšie položené miesto sa nachádza pri výtoku rieky Ondavy z kraja v katastri obce Nižný Hrušov (105 m).

Prešovský kraj má najchladnejšie a najdaždivejšie podnebie na Slovensku. Najvyššie polohy patria do chladnej klimatickej oblasti, nižšie polohy a kotliny do mierne teplej klimatickej oblasti. Teplá klimatická oblasť sa tiahne od juhu pomerne ďaleko do Ondavskej a Laboreckej vrchoviny v severnejších častiach kraja.

Z hydrografického hľadiska patrí Prešovský kraj k úmoriu Baltského a Čierneho mora. Územím kraja prechádza hlavné európske rozvodie. Najvýznamnejšími vodnými tokmi sú Torysa, Topľa, Ondava, Laborec, Cirocha a v západnej časti kraja Poprad a Dunajec. Z prírodných jazier je veľká väčšina sústredená vo vysokohorskom prostredí Vysokých Tatier (plesá). Nachádza sa tu najväčšie aj najhlbšie pleso v slovenských Tatrách – Veľké Hincovo pleso (20,08 ha, hĺbka 53 m), ako aj najvyššie položené Modré pleso (2192 m). Sú tu tiež najvyššie vodopády Slovenska s dominujúcim 80 m vysokým Kmeťovým vodopádom v doline Nefcerka. Veľký hospodársky aj krajinno-estetický význam majú vodné nádrže – Veľká Domaša na Ondave a Starina na Ciroche. Z minerálnych vôd sú najznámejšie kyselky vo Vyšných Ružbachoch, Novej Ľubovni, Bardejovských Kúpeľoch, Cigeľke, Sivej Brade, Baldovciach, Gánovciach, Lipovciach a Šindliari. V Bardejovských Kúpeľoch, Vyšných Ružbachoch a v Novej Ľubovni vznikli už v minulosti významné kúpeľné centrá.

Pôvodný vegetačný kryt Prešovského kraja bol tvorený prevažne lesnými spoločenstvami. Dominantnými druhmi sú duby, buky, smreky, smrekovce, jedle a borovice. Veľmi vzácna a pestrá je aj fauna Prešovského kraja s viacerými endemitmi a reliktmi. Medveď hnedý, vlk obyčajný, rys ostrovid, kamzík vrchovský stredoeurópsky, svišť vrchovský tatranský a mnoho ďalších druhov sú typickými živočíšnymi zástupcami kraja.

CHRÁNENÉ ÚZEMIA

Región Prešovského kraja patrí z hľadiska prírodnej hodnoty k najvzácnejším na Slovensku. Nachádzajú sa tu, resp. sem čiastočne zasahujú:

- **prvý národný park** na Slovensku (1949) a od roku 1993 aj biosférická rezervácia Tatranský národný park (TANAP),
-**najstarší medzinárodný prírodný park** v Európe Pieninský národný park (PIENAP),

- **najväčšie chránené územie** na Slovensku Národný park Nízke Tatry (NAPANT),
- špecifické územie roklín a tiesňav Národný park Slovenský raj,
- **do UNESCO zapísané pralesy** Národného parku Poloniny, bohatými lesmi sa vyznačujúca Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty a na rastliny a živočíchy vzácna Chránená krajinná oblasť Vihorlat.

Vysokou krajinárskou hodnotou ale aj druhovou skladbou sa vyznačuje niekoľko desiatok maloplošne chránených území – národné prírodné rezervácie, prírodné rezervácie, národné prírodné pamiatky, prírodné pamiatky, chránené areály, ktoré ponúkajú nielen pre odborníkov z prírodných vied, ale aj pre ďalších návštevníkov zaujímavé a podnetné prehliadky týchto území.

Prvým národným parkom na Slovensku sa stal Tatranský národný park (**TANAP**). Vznikol zákonom SNR 18. 12. 1948, platnosť nadobudol 1. 1. 1949. Novelizácie prebehli v rokoch 1987 a 2003. Výmera vlastného územia je 73 800 ha, ochranného pásma 30 703 ha. Tatry sú najvyšším pohorím karpatského oblúka. Na súčasnom obraze Tatier sa najviac podieľala ľadovcová modelácia. Najcharakteristickejšími glaciálnymi formami reliéfu sú trógy, kary, bralné formy, morény. Tatry sa geomorfologicky členia na Východné a Západné Tatry, navzájom oddelené Ľaliovým sedlom. Východné Tatry sa ešte členia na Vysoké Tatry a Belianske Tatry. Tatry sú mimoriadne vzácne výskytom endemických a reliktných druhov flóry a fauny, zvyškami pôvodných lesných porastov, glaciálnym reliéfom, javmi glaciálnej morfológie. Tieto faktory prispeli v roku 1993 k udeleniu Štatútu biosférickej rezervácie vydaného UNESCO-m v Paríži a k zaradeniu TANAP-u do celosvetovej siete biosférických rezervácií.

Najzaujímavejším a najnavštevovanejším pohraničným územím na severe Prešovského kraja je Národný park Pieniny (**PIENAP**). Bol vyhlásený v roku 1967 a novelizovaný v roku 1997. Predchádzalo mu vytvorenie najstaršieho medzinárodného prírodného parku v Európe v 30-tych rokoch 20. storočia. Má rozlohu 3749 ha, ochranné pásmo 22 444 ha. Pieniny sa vyznačujú bohato členeným reliéfom s hlbokými údoliami, tiesňavami a bizarnými skalnými útvarmi. Skutočným skvostom Pienin je famózny 9 km dlhý Prielom Dunajca medzi Červeným Kláštorom a Lesnicou. Tento kaňon je miestami hlboký až 500 m.

Národný park **Slovenský raj** je špecifickým územím v južnej časti Prešovského kraja v regióne južného Spiša. Rozprestiera sa na ploche 19 763 ha a ochranné pásmo zaberá 13 011 ha. Bol vyhlásený v roku 1988, prekategorizovaním z chránenej krajinnej oblasti. Najtypickejším fenoménom Slovenského raja sú hlboké rokliny a tiesňavy vyhĺbené vodnými tokmi vo vápencoch a dolomitoch. Medzi najznámejšie rokliny patria Suchá Belá, Piecky, Sokol a Kyseľ. V Slovenskom raji sa vyskytuje okolo 200 jaskýň a priepastí. Vzácnymi sú aj fytocenózy a zoocenózy tohto územia.

Národný park Nízke Tatry (**NAPANT**) zasahuje do územia Prešovského kraja iba malou východnou časťou. NAPANT je našim najväčším chráneným územím s rozlohou 72 842 ha vlastného územia národného parku a 110 162 ha ochranného pásma. Bol vyhlásený v roku 1978. Novelizácia sa uskutočnila v roku 1997. Na území parku sa nachádzajú vzácne spoločenstvá pôvodných rastlinných a živočíšnych druhov s viacerými endemickými druhmi.

V Prešovskom kraji sa nachádzajú aj **územia európskeho významu** (ÚEV) a **chránené vtáčie územia** (CHVÚ) mimoriadnej hodnoty vyhlásené v rámci projektu Natura 2000. Patria k nim: CHVÚ – Bukovské vrchy, Čergov, Laborecká vrchovina, Nízke Tatry, Slanské vrchy, Tatry, Vihorlatské vrchy a Volovské vrchy.

ÚEV – v pôsobnosti TANAP (Gánovské slaniská, Spišskoteplické slatiny, Belianske lúky, Brezové, Tatry, rieka Poprad), v pôsobnosti NAPANT (Kráľovohoľské Tatry), v pôsobnosti PIENAP (Beliansky potok, Veľké Osturnianske jazero, Malé Osturnianske jazerá, Torysa, Pieniny, Plavečské štrkoviská, Pieninské bradlá), v pôsobnosti NP Slovenský raj (Spišskopodhradské travertíny, Spišskopodhradské stráne, Ordzovianska dubina, Rajtopíky, Levočská dubina, Dravčianska stráň, Slovenský raj, Jereňaš, Horný tok Hornádu), v pôsobnosti NP Poloniny (Ublianka, Stinská, Bukovské vrchy, Ulička), v pôsobnosti CHKO Východné Karpaty (Drieňová, Svetlica, Lázky, Košariská, Kamenná, Dukla, Alúvium Rieky, Humenský Sokol, Kyjovský prales, Hubková, Humenská, Daňová, Makovica, Brekovský hradný vrch, Laborec, Sútok Udavy s Ilovnicou, Krivoštianka, Pod Bukovou, Pliškov, Hostovické lúky, Beskyd), v pôsobnosti CHKO Vihorlat (Vihorlat), v pôsobnosti RSOPK Prešov (Kamenná Baba, Šindliar, Salvátorské lúky, Fintické svahy, Demjatské kopce, Radvanovské skalky, Medzianske skalky, Dunitová skalka, Čergovský Minčol, Čergov, Pusté pole, Dubnícke bane).

HISTORICKÉ REGIÓNY PREŠOVSKÉHO KRAJA

SPIŠ

Spiš je starý historický región, ktorý sa nachádza na území dnešných okresov Spišská Nová Ves, Levoča, Kežmarok, Gelnica, Poprad a v západnej časti okresu Stará Ľubovňa. Do Prešovského kraja patria z regiónu Spiša okresy Poprad, Kežmarok, Levoča a časť okresu Stará Ľubovňa. Ako administratívny celok sa vyvinul už v 12. storočí, ale v priebehu rokov prekonal komplikovaný územno-správny vývoj (výsadné územia, záloh Poľsku). Centrami regiónu sa stali Spišský hrad a Levoča. Pre osídlenie Spiša ako aj pre jeho celkový charakter mala dominantný význam nemecká kolonizácia v 13. - 15. storočí. Najvýznamnejšie sa prejavila pri rozvoji banskej a hutníckej činnosti, najmä v oblasti Slovenského rudohoria. Spiš udával tempo hlavne v železiarstve a spracovaní medi. Región Spiša sa vyznačuje pestrou národnostnou a religióznou skladbou. Sever zasiahla valašská kolonizácia, dôsledkom ktorej tu žijú vo viacerých obciach Rusíni, patriaci ku gréckokatolíckemu alebo pravoslávnemu vierovyznaniu. V oblasti Zamaguria žije goralské obyvateľstvo. Mozaikovitú národnostnú štruktúru dopĺňa rómske etnikum. Prvé zmienky o Rómoch sa viažu k 13. storočiu do oblasti Spišskej Novej Vsi.

ŠARIŠ

Šariš je historický región, ktorý sa rozprestiera v strednej časti Prešovského kraja. Územie Šariša sa rozkladalo v súčasných okresoch Prešov, Sabinov a Bardejov, západnej časti okresov Svidník a Stropkov, východnej časti okresu Stará Ľubovňa, severovýchodnej časti okresu Vranov nad Topľou a na najsevernejších katastrálnych územiach okresu Košice – vidiek. Do Prešovského kraja patria z regiónu Šariša okresy Prešov, Sabinov, Bardejov a časti okresov Svidník, Stropkov, Vranov nad Topľou a Stará Ľubovňa. Ako administratívno – správny celok sa vyvinul v 2. polovici 13. storočia z bývalého komitátu NovumCastrum. Historické územie dostalo názov od hradu Šariš, kde bolo spočiatku jeho centrum, v 18. storočí sa presunulo do Prešova. Územie Šariša bolo už v minulosti husto osídlené. Počiatky slovanského osídlenia sú datované od konca 4. storočia. V 14. storočí začala a v 16. storočí sa zintenzívnila kolonizácia na valašskom práve. Rusínske pastierske obyvateľstvo z tohto obdobia doplnilo pestrú národnostnú i konfesionálnu štruktúru regiónu. Šoltýska kolonizácia v 13. - 15. storočí znamenala rozmach rozsiahlych vidieckych komplexov a v mestách priniesla prosperitu remeslám, obchodu a baníctvu. Dlhé stáročia mal Šariš poľnohospodársky charakter. Vyspelé remeslá a obchod sa koncentrovali najmä do slobodných kráľovských miest – Prešov, Bardejov, Sabinov, v menšej miere potom do poddanských mestečiek – Drienov, Lipany, Brezovica, Veľký Šariš, Hanušovce nad Topľou, Plaveč, Zborov atď. Región Šariša bol ako chudobný periférny región postihnutý aj značnou nezamestnanosťou, ktorá sa prejavila vysťahovalectvom za prácou v 2. polovici 19. storočia a v období medzi dvoma svetovými vojnami.

ZEMPLÍN

Zemplín je najvýchodnejší región nielen Prešovského kraja, ale aj celého Slovenska. Rozkladá sa pri hraniciach s Poľskom, Ukrajinou a Maďarskom. Do Prešovského kraja patria z regiónu Zemplína okresy Humenné, Medzilaborce, Snina a časť okresu Vranov nad Topľou. Územie sa utváralo od polovice 11. storočia ako Zemplínsky komitát. Región dostal pomenovanie podľa hradu Zemplín, ktorý stál na brehu rieky Bodrog severne od Somotora. Sídlom Zemplínskej župy bol najskôr Zemplínsky hrad, neskôr mestečko Zemplín, od polovice 18. storočia Nové Mesto pod Šiatrom a od roku 1918 Michalovce. Región bol osídlený Slovanmi ešte pred príchodom Maďarov. Rozsiahle územie Zemplína ovládali v stredoveku, ako aj v nasledujúcich storočiach novoveku feudáli zo svojich sídelných hradov, najmä v Humennom, Michalovciach a Trebišove. V 17. a 18. storočí bol Zemplín dejiskom viacerých stavovských povstaní. V roku 1831 sa tu začalo východoslovenské roľnícke povstanie. Územie Zemplína, podobne ako Šariša, bolo charakteristické biedou a vysťahovalectvom. Tisíce krajanov odchádzali za prácou a lepším životom do USA, Kanady, Argentíny a do ďalších štátov sveta. Zemplín sa vyznačuje pestrým národnostným a konfesionálnym zložením. Aj v súčasnosti je miestom stretávania sa slovenskej, rusínskej a maďarskej kultúry.

TOP LOKALITY PREŠOVSKÉHO KRAJA

BARDEJOV
Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Prešovského kraja. V roku 1986 získal ako prvé mesto v bývalom Česko-Slovensku európsku cenu - Zlatú medailu ICOMOS za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii. Množstvo vzácnych architektonických skvostov reprezentujúcich historické jadro mesta spolu s komplexom stavieb židovského suburbia z konca 18. storočia bolo v roku 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. K najcennejším pamiatkam mesta patrí Bazilika minor sv. Egídia, goticko – renesančná budova mestskej radnice s ojedinelou expozíciou ikon východného obradu na Slovensku, meštianske domy a zachovalý systém mestského opevnenia.

LEVOČA
Levoča je jedným z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Tento klenot Spiša priťahuje návštevníkov z celého sveta svojimi architektonickými a umeleckohistorickými pamiatkami. Mesto sa spája predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. Jeho drevené plastiky sa nachádzajú v mnohých sakrálnych pamiatkach regiónu. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva mariánska púť.

ČERVENÝ KLÁŠTOR
Kultúrno-historický objekt Červeného Kláštora sa rozprestiera pod vrchom Tri koruny pri Dunajci na slovensko-poľskom pomedzí v nádhernej pieninskej krajine. Kláštor založili v 14. storočí kartuziáni. Neskôr ho vlastnila kongregácia kamaldulov, ktorá ho barokovo prestavala. S kláštorom sú späté dve významné osobnosti. „Magister tisícich remesiel" fráter Cyprián, bylinkár, zostavovateľ výnimočného herbára, konštruktér lietajúceho stroja, pripomínajúceho deltaplán a zakladateľ jednej z najstarších lekární u nás (1754). Druhým je osvietenecký páter Romuald Hadbavný, ktorý v roku 1750 preložil Sväté písmo do slovenčiny a v roku 1763 zostavil latinsko-slovenský slovník spolu so stručnou gramatikou, ktorý môžeme považovať za prvý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka.

SOLIVAR
V mestskej časti Prešova, Solivare sa nachádza na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok dokumentujúci ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne. Tradície spracovania soli sa viažu na soľné pramene, z ktorých sa soľ získavala odparovaním. Od roku 1572 sa začalo aj s ťažbou kamennej soli v prvej soľnej bani na Slovensku. Po zavalení šácht v roku 1752 sa začala na získavanie soli používať nová progresívna metóda vyťahovania obrovských kožených mechov naplnených soľankou pomocou kruhového čerpacieho zariadenia, gápľa. Postupne pribudlo viacero nových objektov a vznikol tak v Európe jedinečný historicko-technický areál, vyhlásený v roku 1970 za národnú kultúrnu pamiatku. Celý komplex pozostáva z gápľa, zásobníkov soľanky, varne soli František, skladu soli, klopačky a z ďalších objektov.

LAUDATISSIMA GAMMA – NAJSLÁVNEJŠÍ DRAHOKAM Z DUBNÍKA
Najznámejšia lokalita opálu sa nachádza na Dubníku a na Libanke pri Červenici v Slanských vrchoch pri Prešove. Vyskytuje sa tu opál mliečny, číry, hydrofán a najvzácnejší drahý opál. Podľa historických prameňov sa ťažil opál už v 3. storočí pr. n. l. Zdobil koruny rímskych cisárov a pre jeho prekrásny lesk ho Rimania nazvali firmentným, teda oblohovým drahokamom, pretože im pripomínal taliansku oblohu. Gaius Plínius ml. ho vo svojich spisoch spomína pod menom laudatissima gamma, t. z. najslávnejší drahokam. V 19. storočí dosiahol dubnícky opál na svetovom trhu prenikavý úspech. Malo to viacero príčin. Dubnícke ložisko bolo od roku 1770 dlhý čas jediným známym miestom, kde sa opál dobýval baníckym spôsobom. Majiteľ baní Goldschmidt prepravoval dubnícke opály cez Carihrad do Amsterdamu alebo do Orientu, odkiaľ ich dodával na svetové trhy v Londýne a Paríži ako „orientálny opál" a vypočítavo využil konjunktúru, keď bola ponuka opálov najmenšia. Ďalšou príčinou bola aj technológia opracovania opálu, ktorá bola prísne strážená rodinou Goldschmidtovcov a brusičmi z Viedne. Najkrajší a najväčší kus opálu, ktorý dostal názov Harlekýn našli v koryte Oľšavky v roku 1775. Je najväčším nájdeným opálom na svete. Má hmotnosť 607 g (3000 karátov) a je uložený v zbierkach Prírodovedného múzea vo Viedni. Koncom 19. storočia ho ohodnotili na 700 000 dukátov. Ďalším nádherným skvostom je Burning of Troy (Trójsky oheň), ktorý je súčasťou francúzskeho korunného pokladu. Patril manželke cisára Napoleona, Jozefíne.

DREVENÉ KOSTOLÍKY
Drevené sakrálne stavby severovýchodného Slovenska sú vzácne zrubové, väčšinou trojpriestorové stavby s viacerými cibuľovitými vežičkami, pokryté šindľom. V blízkosti sa nachádza vo viacerých lokalitách aj drevená zvonica. Sú obklopené cintorínom a ohradené drevenou alebo kamennou ohradou so vstupnou bránou. Výnimočná hodnota týchto stavieb bola aj dôvodom vyhlásenia mnohých objektov za národné kultúrne pamiatky. V Prešovskom kraji sú tieto chrámy východného obradu – cerkvy situované v okresoch Svidník (Bodružal, Dobroslava, Hunkovce, Korejovce, Krajné Čierno, Ladomirová, Medvedie, Miroľa, Nižný Komárnik, Príkra, Šemetkovce, Vyšný Komárnik), Snina (Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Ruský Potok, Topoľa, Uličské Krivé), Bardejov (Frička, Jedlinka, Kožany, Krivé, Lukov – Venécia, Tročany, Varadka, Vyšná Polianka) a Prešov (Brežany). Rímskokatolícke drevené kostolíky sa zachovali v Hervartove (okres Bardejov) a v Hraničnom (okres Stará Ľubovňa). Ďalšie sakrálne stavby sa nachádzajú v susedom Košickom kraji v okrese Sobrance (Inovce a Ruská Bystrá), resp. sú vzácne, ale nemajú štatút národnej kultúrnej pamiatky a sú umiestnené v skanzenoch – Ľubovnianske múzeum pod Ľubovnianskym hradom s chrámom z Matysovej, Šarišské múzeum v Bardejovských Kúpeľoch s chrámami zo Zboja a Mikulášovej, Vihorlatské múzeum s chrámom z Novej Sedlice a Múzeum ukrajinskej kultúry v prírode vo Svidníku s chrámom z Novej Polianky. V roku 2008 sa stali súčasťou kultúrnych skvostov UNESCO aj sakrálne objekty z Prešovského kraja - rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi v Hervartove, Evanjelický artikulárny kostol v Kežmarku, gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša v Bodružali a gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela v Ladomirovej.

MÚZEUM MODERNÉHO UMENIA ANDYHO WARHOLA V MEDZILABORCIACH
Medzilaborce patria k významným strediskám Rusínov a Ukrajincov na Slovensku, odrazom čoho je každoročné usporadúvanie kultúrnych a športových podujatí. Región je spätý s rodinou Warholovcov, pretože z neďalekej Mikovej pochádzajú rodičia svetoznámeho zakladateľa pop-artu Andyho Warhola. V meste je od roku 1991 Múzeum moderného umenia Andyho Warhola a vzácnosťou je expozícia 18 originálnych diel umelca a expozícia zachytávajúca jeho pôvod.

PRALESY POLONÍN
Národný park Poloniny spolu s priľahlou Chránenou krajinnou oblasťou Východné Karpaty patrí k najcennejším územiam nielen Prešovského kraja, ale aj celého Slovenska. Územie národného parku je súčasťou jedinej trilaterálnej biosférickej rezervácie na svete – Medzinárodnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty, vyhlásenej v roku 1993. Dominantnou prírodnou zložkou Polonín sú bukové a jedľovo-bukové lesy. Nachádza sa tu aj najväčšia koncentrácia pralesov na Slovensku. Jedinečnosť pralesových ekosystémov a ich význam v medzinárodnom meradle ocenila komisia UNESCO, ktorá ich zaradila do svojho zoznamu Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva v roku 2007. Územie národného parku je typické okrem pralesových spoločenstiev aj horskými lúkami – poloninami, podľa ktorých je pomenovaný aj celý národný park. Územie má vysokú biologickú diverzitu.

TATRY
Tatranský národný park (TANAP) sa stal v roku 1949 prvým národným parkom na Slovensku. Tatry, nazývané tiež „najmenšie veľhory sveta“, sú najvyšším pohorím 1200 km dlhého karpatského oblúka, dosahujúcim vo Vysokých Tatrách Gerlachovským štítom nadmorskú výšku 2655 m. Súčasnú tvár Tatier najviac formoval ľadovec. Nachádzajú sa tu široké ľadovcové doliny s obrovskými kotlami, v ktorých vznikli vysokohorské jazerá – plesá, z ktorých je najväčším a najhlbším Veľké Hincovo pleso (20,08 ha, hĺbka 53 m) a najvyššie položeným Modré pleso (2192 m). Z početných vodopádov je najvyšší Kmeťov vodopád (80 m) a z mnohých jaskýň je sprístupnená iba Belianska jaskyňa. Územie TANAP-u je pokryté prevažne lesmi. Rastie a žije tu mnoho vzácnych reliktných a endemických rastlín a živočíchov. TANAP je najnavštevovanejším slovenským národným parkom a dôležitým strediskom zimných športov. Národným vrcholom Slovákov a zároveň symbolom jednoty Slovanov je majestátny Kriváň (2494 m) v západnej časti Vysokých Tatier. Vďaka priaznivým prírodným podmienkam sú Tatry aj vyhľadávanými klimatickými kúpeľmi. TANAP bol kvôli zachovanej biodiverzite zaradený do celosvetovej siete biosférických rezervácií.

SPIŠSKÝ HRAD S OKOLÍM
Národná kultúrna pamiatka Spišský hrad (Košický kraj) je historickou dominantou Spiša. Jeho famózne zrúcaniny, ktoré sú čiastočne zrekonštruované, predstavujú jeden z najrozsiahlejších hradných komplexov v strednej Európe. Táto fortifikačná dominanta je spolu so sídlom cirkevnej správy Spiša, Spišskou Kapitulou, mestečkom Spišské Podhradie a Kostolom sv. Ducha v Žehre (Košický kraj) so vzácnymi nástennými freskami z 13. storočia od roku 1993 zapísaná do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva

UNESCO. Kultúrny komplex dopĺňajú aj prírodné zaujímavosti, akými sú travertínové zoskupenia na Dreveníku, Ostrej hore, Pažici, Sivej Brade a Sobotisku (Košický kraj). Vzácne historické stavby tohto regiónu dopĺňajú sakrálne pamiatky v Spišskom Štvrtku, Spišskom Hrhove a Bijacovciach.

PAMIATKOVÉ REZERVÁCIE ĽUDOVEJ ARCHITEKTÚRY A MÚZEÁ ĽUDOVEJ ARCHITEKTÚRY V PRÍRODE

V Prešovskom kraji sa nachádzajú dve pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry (Ždiar, Osturňa) a štyri múzeá ľudovej architektúry v prírode (Ľubovnianske múzeum – Stará Ľubovňa, Šarišské múzeum – Bardejovské Kúpele, Vihorlatské múzeum – Humenné, Múzeum ukrajinskej kultúry v prírode - Svidník).

Ždiar je rázovitá goralská obec ležiaca medzi Belianskymi Tatrami a Spišskou Magurou. Za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry vyhlásili v roku 1977 štyri najvzácnejšie zoskupenia ľudových stavieb (Horný koniec, Bachledova dolina, Blaščatská dolina, Antošovský vrch). V obci sa zachovali živé folklórne tradície, bohaté zvykoslovie a ľudové remeslá. Exponáty ľudového umenia a remesiel sú sústredené v expozícii Ždiarskej izby.

Osturňa nachádzajúca sa v povodí Osturnianskeho potoka patrí svojimi 7 km k najdlhším potočným dedinám na Slovensku. Táto goralská obec je zároveň najrozsiahlejšou a najväčšou obcou Zamaguria. Zachovalo sa tu viacero pôvodných stavieb, čo viedlo k jej začleneniu medzi pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry v roku 1979.

Ľubovnianske múzeum pod Ľubovnianskym hradom má podobu podtatranskej osady s ľudovými stavbami z regiónu severného Spiša. Najvzácnejším exponátom múzea je zrubový gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela z roku 1833 prenesený sem z obce Matysová s cenným barokovo-klasicistickým ikonostasom. Zaujímavými sú aj kováčska vyhňa z druhej polovice 19. storočia, mlyn a stolárska dielňa.

Šarišské múzeum v Bardejovských Kúpeľoch zhromažďuje vo svojich priestoroch ľudové stavby z horného Šariša a Zemplína. Je to najstaršia expozícia ľudovej architektúry na Slovensku sprístupnená od roku 1965. Nachádzajú sa tu obytné a hospodárske stavby, polygonálne stodoly so slamenými strechami z Hankoviec a Tarbaja, unikátne technické stavby z Bardejova (vrták drevených vodovodných rúr na vodný pohon) a Livova (valcha) a vzácne drevené chrámy východného obradu zo Zboja a Mikulášovej.

Vihorlatské múzeum v Humennom sústreďuje v záhrade pôvodne renesančného kaštieľa zaujímavé exponáty ľudového staviteľstva z regiónu Horného Zemplína. Najväčšiu pozornosť priťahuje gréckokatolícky Chrám s. Michala Archanjela z Novej Sedlice, premiestnený sem v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Zaujímavými sú aj mlyn z Vyšnej Jablonky, kováčska vyhňa z Nechvaľovej Polianky a dom s hrnčiarskou dielňou zo Sniny.

Múzeum ukrajinskej kultúry v prírode vo Svidníku zachováva vo svojej expozícii v lokalite Kochanovský breh pamiatky materiálnej a duchovnej kultúry Ukrajincov a Rusínov z regiónu severovýchodného Slovenska. Sústredené sú tu obytné domy, hospodárske objekty a technické stavby, akými sú vodný mlyn, vodná píla a pod. Skvostom múzea je gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy z Novej Polianky z roku 1766.

KÚPELE

Na území historického Šariša a Spiša sa už v dávnej minulosti využívali minerálne pramene. Najznámejšie sú kyselky vo Vyšných Ružbachoch, Novej Ľubovni, Bardejovských Kúpeľoch, Cigeľke, Sivej Brade, Baldovciach, Gánovciach, Lipovciach a Šindliari. V Bardejovských Kúpeľoch, Vyšných Ružbachoch a v Novej Ľubovni vznikli už v minulosti významné kúpeľné centrá. Kúpele vznikali postupne aj v oblasti Vysokých a Belianskych Tatier – Nový Smokovec, Horný Smokovec, Tatranská Kotlina, Tatranské Matliare, Tatranská Polianka, Štrbské Pleso a Lučivná.

BARDEJOVSKÉ KÚPELE

Dejiny kúpeľov siahajú do stredoveku. Minerálne pramene sa prvýkrát spomínajú v roku 1247. Roku 1777 postavili pri prameňoch prvý ubytovací hostinec. Na začiatku 19. storočia patrili Bardejovské Kúpele k najvyhľadávanejším v Uhorsku. Medzi významnými osobnosťami, ktoré navštívili kúpele boli rakúsko-uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa ako Sisi (1895). Koncom 19. storočia ich v sezóne navštívilo okolo 4000 hostí. 1. a 2. svetová vojna mali na rozvoj kúpeľov nepriaznivý dopad. Po roku 1957 začala ich rekonštrukcia a nová výstavba. Boli zaradené medzi desať najvýznamnejších česko-

slovenských kúpeľov s veľkolepou perspektívou. Mnoho objektov bolo obnovených a zmodernizovaných a v súčasnosti patria Bardejovské Kúpele k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom.

VYŠNÉ RUŽBACHY
Najstaršiu písomnú správu o ich existencii podal zakladateľ uhorskej hydrografie Juraj Wernher v polovici 16. storočia. Ľudia však poznali liečivé účinky ružbašských minerálnych prameňov už dávno pred tým. Častými návštevníkmi kúpeľov boli šľachtici z Uhorska a Poľska. V súčasnosti sa využíva deväť minerálnych prameňov hydrouhličitanového a vápenatohorečnatého typu. Vo Vyšných Ružbachoch sa liečia choroby nervového systému a krvného obehu. Najvýdatnejší prameň Izabela dopĺňa v areáli kúpeľov rovnomenné letné termálne kúpalisko. Zaujímavou atrakciou je travertínový kráter s možnosťou kúpania a travertínový lom, ktorého exteriér je galériou pod otvorenou oblohou.

Ľubovnianske kúpele ležia v miestnej časti Novej Ľubovne v doline Ľubovnianky. V 19. storočí tu pri piatich minerálnych prameňoch vznikli kúpele na liečenie chorôb zažívacieho ústrojenstva. Počas druhej svetovej vojny boli kúpele značne poškodené a zanikli. V kúpeľnom parku sa nachádzajú vzácne druhy borovíc, jedle bielej a dvestoročné exempláre duba a buka.

NETRADIČNÉ LÁKADLÁ KRAJA

SOĽNÁ BAŇA - SOĽNOBANSKÉ ČIPKY
Soľná Baňa je spolu so Švábmi súčasťou prešovskej miestnej časti Solivar. Soľné ložiská na tomto území boli známe už v rímskej dobe. Soľná ťažba bola v rukách rodiny Soósovcov. S touto rodinou súvisia aj počiatky čipkárstva. Podľa ústnej tradície Soósovci pozvali na svoje panstvo čipkárky z Talianska, ktoré mali vyhotoviť výbavu pre jednu z ich dcér vydávajúcich sa do Talianska. Z taliančiny sa zachovalo až do súčasnosti niekoľko výrazov, napr. „cingerľa“ (druh siete) z tal. Cingere - obklopiť. Dôležitým činiteľom, ktorý ovplyvnil ďalší vývoj čipkárstva v regióne, bol prílev nemeckých prisťahovalcov na Soľnú Baňu. Po nich ostal názov paličiek „knepľe“ z nem. klöppeln- paličkovať. V 80. rokoch 19. storočia sem prišli učiteľky založiť školu paličkovanej čipky. V roku 1882 vznikol v Kremnici Čipkársky ústav, ktorý zriadil niekoľko pobočiek, medzi inými aj v Soľnej Bani. Ústav, ktorý mal svoje dielne, sa staral aj o výchovu čipkárok. Pravdepodobne touto cestou sa sem dostali tzv. metrové alebo pásové banícke čipky. Na Soľnej Bani sa rozoznávali čipky „baňaské“ a „panské“. Pôvodné baňaské čipky vynikajú bohatosťou vzorov, farebnou nápaditosťou a rôznorodosťou a značnou náročnosťou. Typickými farbami sú prevažujúca biela s modrou, červenou, zelenou a žltou. Názvy čipiek poukazujú na predmet, ktorý zobrazujú, napr. „margaretkové“, „kozarové“, „bloščiky“ alebo na región, kde mali o tento druh čipky záujem, napr. „spišské“, „košické“ a pod. Soľnobanské čipky patria k slovenskému historickému dedičstvu a je potrebné ich zachovať aj do budúcnosti.

GÁNOVCE - ODLIATOK LEBKY NEANDERTÁLCA
V travertínovej kope v Gánovciach pri Poprade bol objavený odliatok mozgovej kosti neandertálskeho človeka, ktorý žil v blízkosti termálneho prameňa asi pred 120 000 rokmi. Predpokladá sa, že sa pravdepodobne utopil omámený uhličitými plynmi unikajúcimi z prameňa. Neskôr sa tam navŕšila travertínová kopa a vápnitý sinter postupne vyplnil mozgovú dutinu neandertálca. Našli sa aj zvyšky rastlín a zvierat z poslednej doby ľadovej. Počnúc neolitickým sídliskom bola táto lokalita kontinuálne osídlená. Originál lebky neandertálca je uložený v Národnom múzeu v Prahe, ďalšie nálezy sú uschované v múzeách v Nitre a v Poprade.

DUKLA
Dukliansky priesmyk (502 m) je najnižším karpatským priechodom v Nízkych Beskydách. Už v minulosti tu viedla dôležitá obchodná cesta z Podunajskej a Potiskej oblasti do Povislia. V roku 1799 tadeto prechádzali ruské vojská generála Rebindera, neskôr Suvorova a Kutuzova. V roku 1849 pochodovali touto historickou „bránou“ ruské vojská generála Paskieviča, aby pomohli potlačiť povstanie Lajosa Kossutha v Maďarsku. V I. svetovej vojne sa Dukla stala mohutným bojiskom ruských a rakúsko-uhorských divízií. Od 8. 9. do 27. 11. 1944 sa tu odohrala jedna z najťažších horských vojenských operácií 2. svetovej vojny, Karpatsko-duklianska operácia. Na oboch stranách sa jej zúčastnilo vyše 500 000 vojakov. Padlo tu 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov I. československého armádneho zboru. Na ich pamiatku bol postavený asi 1 km od priesmyku pamätník, 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých. Na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu je postavená 49 m vysoká veža, z ktorej si možno pozrieť celé bojisko.

NAJSTARŠÍ HASIČSKÝ ZBOR NA SLOVENSKU
Prvý hasičský zbor na území Slovenska bol založený v roku 1847 v Prešove. Po ňom vznikol druhý v roku 1863 v Spišských Vlachoch a tretí o päť rokov neskôr v Bratislave.

PRVENSTVO V SLOVENSKEJ ASTRONÓMII
Prešov zaujíma v slovenskej astronómii prvé miesto. Prvé zmienky v historických záznamoch o prešovskom hvezdárovi, Jánovi z Prešova, pochádzajú zo začiatku 16. storočia. V roku 1661 vznikla v meste prvá mestská hvezdáreň. Medzi najvýznamnejších astronómov patril rodák z Linzu Izrael Hiebner. Do dejín slovenskej vedy a techniky sa zapísal tým, že spoločne s mestským lekárom a polyhistorom Jánom Patersonom Hainom ako prví na Slovensku zostrojili hvezdársky ďalekohľad. V roku 1860 sa Prešov dostal do siete medzinárodných meteorologických staníc. V roku 1932 vznikla v Prešove súkromná hvezdáreň Dr. A. Duchoňa, v ktorej v roku 1939 inštalovali technické zariadenie na prenos časového signálu cez prešovský rozhlas pre celé územie Slovenska. V roku 1948 bola ako prvá na Slovensku v Prešove otvorená Ľudová hvezdáreň.

NEDÁVNA HISTÓRIA

BOJE V KARPATOCH POČAS 1. SVETOVEJ VOJNY
Humenné sa počas 1. svetovej vojny stalo významným dopravným uzlom spájajúcim dvojkoľajnou železnicou Budapešť s vojenskými opornými bodmi v Haliči. Na ruský front sa denne prepravovali tisíce vojakov a vojenskej techniky. Vojenské operácie v Karpatoch sa sústreďovali predovšetkým na strategicky významné lokality, najmä na dopravné koridory – priesmyky (Dukliansky, Lupkovský, Užocký, Jablonický). V novembri 1914 prelomili ruské vojská rakúsko-uhorskú líniu. Nasledovala mohutná ruská ofenzíva pod vedením generála Brusilova spojená s obsadením Humenného. Mesto bolo delostreleckou paľbou značne poškodené. Najkrvavejšie boje sa odohrávali v priestore terajšieho letiska v Kamenici nad Cirochou. Ďalšie strety sa odohrávali v priestore Strážske - Krivošťany. Tieto akcie si vyžiadali tisíce ľudských životov doplnené o obrovské straty mladých vojakov spôsobené chorobami a nedostatočnou zdravotnou starostlivosťou. Významná je tu postava divízneho veliteľa Kornilova, strojcu ruských vojenských úspechov. Podľa tradície ho v blízkosti Humenného zajala rakúska c.k. armáda, bol odsúdený na smrť, ale podarilo sa mu zo zajatia nakoniec ujsť. Ako spomienky na urputné boje v celom regióne Horného Zemplína zostalo množstvo masových hrobov vojakov oboch zúčastnených strán. Brusilovova ofenzíva sa považuje za najväčšie ruské nasadenie zbraní počas 1. svetovej vojny.

HISTORICKÉ OSOBNOSTI A ICH ČINY VIAŽÚCE SA K PREŠOVSKÉMU KRAJU

MICHAL BOSÁK – VÝZNAMNÝ SLOVENSKÝ BANKÁR
Medzi najvýznamnejších Slovákov novodobej histórie patrí Michal Bosák, rodák z Okrúhleho neďaleko Stropkova. Ako sedemnásťročný odišiel do USA. Z jednoduchého baníka sa svojou usilovnosťou vypracoval na uznávaného bankára. Stal sa najväčším účastinárom olyphantskej First National Bank a neskôr jej prezidentom. Jeho podpis figuroval v roku 1907 na 5, 10 a 20 dolárových bankovkách. V roku 1912 založil vo Wilkes-Barre štátnu banku Slavonic Deposit Bank a o tri roky neskôr založil v Scrantone Bosák State Bank. Počas prvej svetovej vojny zorganizoval zbierku „za samostatné Slovensko." Bosákov podpis figuruje na známej Pittsburskej dohode. V rodnom kraji dal postaviť niekoľko škôl, financoval opravy kostolov a podporoval Červený kríž. V roku 1920 založil Americko-slovenskú banku. Celková hodnota Bosákových podnikov sa odhadovala na 15 miliónov dolárov. Zomrel v meste Scranton.

JURAJ WERNHER - ZAKLADATEĽ UHORSKEJ HYDROGRAFIE
Juraj Wernher (okolo 1497 - 1567) patril k popredným predstaviteľom kultúrneho a spoločenského života na Slovensku v období humanizmu. Napísal diela „O podivuhodných vodách na Spiši" a „O podivuhodných vodách Uhorska", v ktorých ako prvý systematicky a objektívne popísal 22 najvýznamnejších lokalít v Uhorsku, na ktorých sa nachádzali minerálne alebo termálne pramene. Medzi inými popísal napr. Piešťany, Trenčianske Teplice, Bojnice, Vyšné Ružbachy, Lipovce, soľné pramene v Solivare a iné. Považuje sa za zakladateľa a priekopníka hydrológie, hydrogeológie a balneológie na Slovensku a v Európe.

JÁN WEBER - PRVÁ ZDRAVOTNÍCKA PUBLIKÁCIA V SLOVENČINE
Najvýznamnejšou postavou z histórie 400 ročného prešovského lekárnictva je Ján Weber (1612 - 1684). Svojimi dielami položil základy slovenskej zdravotníckej spisby. Jeho literárno- zdravotnícke dielo „Amuletum, to jest zpráva krátka a potřebná o moru, jakýchby prostředku náležitých y zdrawi y nemocni

w čas moru uživatiměli, učiněná od Jána Webera, apatikáře Pressowského“ z roku 1644 sa považuje za prvú zdravotnícku publikáciu v slovenčine (bibličtine) vôbec.

JÁN ADAM RAYMAN - PRVÉ OČKOVANIE PROTI KIAHŇAM V STREDNEJ EURÓPE
Prvé očkovanie proti pravým kiahňam (Variola) vykonal na vlastnej dcére v roku 1720 Ján Adam Rayman lekár, infekcionista, imunológ, farmaceut a polyhistor, mestský lekár mesta Prešova a župný lekár Šarišskej župy. Svetové prvenstvo je však v medicínskej literatúre priznávané anglickému lekárovi a fyziológovi Edwardovi Jennerovi, ktorý tieto pokusy vykonal nezávisle na J. A. Raymanovi o 76 rokov neskôr, v roku 1796. Okrem pravých kiahní sa J. A. Rayman zaoberal aj bacilárnou dyzentériou, osýpkami, šarlachom, besnotou a jej prenosom zo zvierat na človeka a i. Uskutočňoval ako jeden z prvých na Slovensku aj meteorologické pozorovania a merania.

JÁN SAMUEL GERTINGER - PRIEKOPNÍK CUKROVARNÍCTVA
Ján Samuel Gertinger (1754 -1813) patril k priekopníkom cukrovarníctva v Uhorsku. V roku 1801 ako prvý v krajine úspešne realizoval metódu získavania kryštalického cukru z cukrovej repy. Vo svojej dobe zostal nepochopený. O svojich výsledkoch publikoval na stránkach odbornej tlače. Vypracoval projekt na výstavbu cukrovarov a na výchovu odborníkov z tohto odvetvia. Nezískal však na patričných miestach pochopenie a preto sa jeho myšlienky nedostali do praxe. Realizovať sa začali až dvadsať rokov po jeho smrti, keď cukrovarnícky priemysel na Slovensku nadobudol prudký rozmach.

JOZEF MAXIMILIÁN PETZVAL - PRIEKOPNÍK MODERNEJ FOTOGRAFICKEJ OPTIKY
Z podtatranského mesta Spišská Belá pochádza univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval. Uprostred námestia sa nachádza ojedinelé múzeum, kde je okrem dokumentov o živote a diele J. M. Petzvala umiestnených vyše 600 exponátov o histórii svetovej fotografickej optiky. Meno slávneho vynálezcu nesie viacero ulíc európskych miest, ako aj jeden z kráterov na Mesiaci.

DAVID FRÖHLICH - PRVÝ VÝSTUP V TATRÁCH
Kežmarský matematik a astronóm David Fröhlich vystúpil v roku 1615 ako prvý na niektorý z tatranských končiarov, pravdepodobne sa jednalo o Kežmarský štít. Napísal aj prvé geografické diela Medulla geographiae practicae (1639) a Bibliothecaseu Cynosura Peregrinantium (1644), v ktorých podáva prvé informácie o Vysokých Tatrách.

JAROSLAV HAŠEK – DOBRÝ VOJAK ŠVEJK
V blízkosti železničnej stanice v Humennom stojí socha vojaka Švejka s typickým, nezameniteľným úsmevom a beťárskou iskrou v oku. Socha pripomína pohnuté udalosti 1. svetovej vojny cez humornú prizmu. Autor svetoznámeho diela s nadčasovým odkazom, Jaroslav Hašek (1883 - 1923) prechádzal cez Humenné začiatkom júla 1915 ako príslušník 11. marškompačného batalióu c.k. rakúsko-uhorskej armády smerom na Medzilaborce a Sanok. Na fronte prešiel do ruského tábora a stal sa členom Červenej armády. Aktívne pôsobil ako politický komisár 5. sibírskej armády. Vstúpil do Komunistickej strany a zúčastnil sa aj bojových operácií počas občianskej vojny v Rusku. V roku 1921 sa s podlomeným zdravím vrátil domov. V osudoch dobrého vojaka Švejka venoval Jaroslav Hašek regiónu od Humenného po Lupkovský priesmyk celú jednu kapitolu a na humenskej železničnej stanici vedie známy rozhovor pri pumpe s poručíkom Dubom.

PAMIATKY UNESCO

Dohodou o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva prijatej na konferencii UNESCO 16. 11. 1972 bol založený program, ktorého cieľom je katalogizovať a zachovať kultúrne a prírodné miesta mimoriadneho významu ako spoločné dedičstvo ľudstva. Vybrané lokality môžu po splnení určitých podmienok získať prostriedky z Fondu svetového dedičstva.

Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO obsahuje k 1. 7. 2014 spolu 1007 lokalít, z toho 779 kultúrnych, 197 prírodných a 31 zmiešaných lokalít v 161 štátoch sveta. Tento Zoznam sa od roku 1972 každoročne dopĺňa o nové vzácne a ojedinelé miesta. Slovenská republika získala členstvo v UNESCO 9. 2. 1993 (Česko-Slovensko bolo zakladajúcim členom UNESCO). Do Zoznamu bolo zo Slovenska zaradených zatiaľ 7 lokalít (Levoča sa pripojila k Spišskému hradu a okoliu).

KULTÚRNE DEDIČSTVO

1993 - **Banská Štiavnica a technické pamiatky okolia**
1993 - **Rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec**
1993, 2009 – **Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia**
2000 – **Historické jadro mesta Bardejov**
2008 – **Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka** – rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi v Hervartove, rímskokatolícky Kostol Všetkých svätých v Tvrdošíne, Evanjelický artikulárny kostol v Kežmarku, Evanjelický artikulárny kostol a zvonica v Hronseku, Evanjelický artikulárny kostol v Leštinách, gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša v Bodružali, gréckokatolícky Chrám sv. Michal Archanjela v Ladomirovej a gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša Biskupa v Ruskej Bystrej.

PRÍRODNÉ DEDIČSTVO

1995, 2000 – **Jaskyne Slovenského krasu** (spolu s jaskyňami Agtelekského krasu na území Maďarska – spoločná lokalita)

2007, 2011 – **Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka** (lokalita spoločná s Ukrajinou a Nemeckom)

Zo slovenských lokalít zaradených do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO sa **na území Prešovského kraja** nachádzajú **Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia** (Spišský hrad a Žehra sú na území Košického kraja); **Historické jadro mesta Bardejov; Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka** - rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi v Hervartove, Evanjelický artikulárny kostol v Kežmarku, gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša v Bodružali, gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela v Ladomirovej a **Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka** - karpatské bukové pralesy - Havešová, Stužica, Rožok v Národnom parku Poloniny a Vihorlat v Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat.

NAJVÝZNAMNEJŠIE KULTÚRNO–HISTORICKÉ A TECHNICKÉ PAMIATKY SPIŠA

OKRES POPRAD

Spišská Sobota – mestská časť Popradu – jedno z najbohatších a najvýznamnejších miest Spiša – MPR (1950) – jeden z najlepšie zachovaných stredovekých urbanistických celkov SR (trojuholníkové námestie, meštianske domy (15. – 17. st.), garbiarske domy, sakrálne stavby – Kostol sv. Juraja (cena Kultúrna pamiatka roka 2011), renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie).
Matejovce – mestská časť Popradu – jedna z najvýznamnejších pamiatok stredného Spiša – gotický krídlový oltár sv. Štefana a Imricha (pol. 15. st.) v Kostole sv. Štefana Kráľa – tabuľové maľby - hrobka germánskeho kniežaťa (4. – 5. st. n.l.) – jediný hrob severského typu v takom zachovalom stave (objav 2005 – júl 2013 otvorenie expozície v Podtatranskom múzeu v Poprade – vyše 300 exponátov).
Svit (Slovenské viskózové továrne) – najmladšie podtatranské mesto (samostatná obec 1946, štatút mesta 1962) – po Starom Smokovci druhé najvyššie položené mesto SR (763 m) – Baťove domy.
Mlynica – podtatranská obec – nemecká kolonizácia – Kostol sv. Margity Antiochijskej (románsky rímskokatolícky – 13. st.) – patrí k najcennejším v podtatranskej oblasti – obec prijala ako prvá na Spiši protestantizmus – Múzeum veteránov – objekt bývalého evanjelického kostola – 30 vozidiel z pred aj povojnového obdobia.
Gánovce – travertínová kopa – odliatok mozgovej kosti neandertálskeho človeka (105 000 až 130 000 rokov) – jeden z najstarších paleoantropologických nálezov v bývalom Česko-Slovensku - sintrový odliatok.
Švábovce – ranogotický Kostol sv. Filipa a Jakuba (13. st., prestavovaný v 14. a 19. st.) – interiér (nástenné maľby 14. st., NKP) – zachovaná veža s nekororománskymi združenými oknami, obvodové múry.
Ždiar – valašská kolonizácia (16. – 17. st.) – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1977) – 183 evidovaných pamiatkových stavieb - uzatvorené dvory s viacpriestorovými zrubovými drevenicami (modrý náter v škárach, červené ornamenty okolo okien), hospodárske stavby.

OKRES KEŽMAROK

Kežmarok – spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža,

zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.
Ľubica – renesančné meštianske domy – vzácne sakrálne stavby (Kostol Nanebovzatia Panny Márie – Madona z dielne Majstra Pavla z Levoče).
Veľká Lomnica – gotizovaný románsky Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej (13. - 15. st.) – stredoveké maľby v sakristii – najstaršie známe vyobrazenia výjavov z legendy o uhorskom kráľovi, sv. Ladislavovi v SR (NKP), neskorobarokové kaštiele a kúria (18. st.).
Huncovce – 18. st. – vznik vyššej židovskej školy Ješiva (výchova budúcich rabínov) – 18. - 19. st. – najpočetnejšia židovská komunita na Spiši – 1831pozvanie rabína Elisera Horovicza za hlavného rabína do Frankfurtu nad Mohanom – 1929 – položenie základného kameňa vysokej školy Talmudu – sakrálne stavby, kúria – malá vodná elektráreň (1893) – patrí medzi najstaršie vodné elektrárne v Uhorsku – v prevádzke 104 rokov – ucelený komplex ojedinelý na Slovensku.
Spišská Belá – jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. – 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).
Strážky – miestna časť Spišskej Belej – NKP - komplex kultúrno-historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st. , renesančná zvonica) – objekt SNG.
Spišská Stará Ves – centrum Zamaguria – tretie najmenšie mesto SR (Dudince, Modrý Kameň) – jedna z najstarších farností na Spiši – výhodná poloha na starobylej obchodnej ceste do Poľska – šošovkovité námestie – zaujímavosťou je charakteristické šikmé osadenie domov vzhľadom k uličnej čiare – Kostol Nanebovzatia Panny Márie (14. st.) – uzavretie mieru medzi Matejom Korvínom a Kazimírom Jagelonským (1474).
Červený Kláštor – jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko – slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724 -1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika, Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).
Osturňa – pravdepodobne najdlhšia potočná obec SR (9,5 km) – valašská kolonizácia (16. st.) – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1979) – 157 chránených goralských usadlostí – zrubové domy, hospodárske budovy, hospodárske dvory.
Zamagurie – šoltýska kolonizácia (13. – 14. t.) – nemecké zákupné právo – šoltýs (človek organizujúci osídlenie nevyužívanej pôdy) – prvá známa osada za Magurou – Lesnica (1297) – slovenské, poľské, nemecké etnikum – valašská kolonizácia (16. st.) - valašské právo – osídlenie horských pastvín a lúk – karpatský oblúk (súčasné Rumunsko, Ukrajina, Poľsko, SR, ČR) – lazová (kopaničiarska) kolonizácia (17. st.) – prenajaté územie sa delilo na tzv. zarembky – lazy – rozdelenie pôdy podľa počtu rodín, ktoré zakladali osadu – Gorali, Rusíni.

OKRES STARÁ ĽUBOVŇA

Stará Ľubovňa – Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 – 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 –väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša - najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).
Podolínec – slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku – starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou - MPR (1990) – mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica, piaristický kláštorný komplex.
Litmanová – pútnické miesto Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008) - hora Zvir s celým areálom a prameňom – zjavenia prebiehali v rokoch 1990 – 1995 – Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky.
Vyšné Ružbachy – názov Ružbachy (nem. rauschen – hučať, Bach – potok) – najstaršia písomná správa o kúpeľoch (1549 Juraj Wernher) – poľská a uhorská šľachta – 1882 ich kúpil a zmodernizoval

gróf Zamoyski – zemité uhličité minerálne pramene – travertínový Kráter (hĺbka 3 m, priemer 20 m, prepadnutie travertínových kôp).
Chmeľnica – obec s nemeckým obyvateľstvom – založená 1315 - Dni nemeckej kultúry – kultúry spišských Nemcov (jún).
Hniezdne – obec povýšená na slobodné kráľovské mesto (1412), mnohé privilégiá (neplatenie mýta), remeselnícke cechy, neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy (17., 18. st.) – nástenné maľby, radnica, škola, Kostol sv. Bartolomeja, špitál, kúpele (19. st.).
Hraničné – rímskokatolícky Kostol Nepoškvrneného Počatia Panny Márie postavený v rokoch 1785 - 1787 - trojdielna zrubová stavba zmiešaného typu - vnútorné vybavenie kostola je zo zvyškov starých renesančných a barokových oltárov, prenesených z kostola sv. Mikuláša v Starej Ľubovni - najvzácnejší je hlavný oltár - pochádza z roku 1670 - polychromovaná drevorezba – slúži veriacim západného aj východného obradu.
Matysová - Gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela (1833) - trojdielna zrubová stavba – ikonostas (polovica 18. stor., niektoré ikony 17. stor.) - osobitne vzácna je ikona Ukrižovanie (17. storočie) - patrí k jedinečným ikonopiseckým dielam na Slovensku - v roku 1970 prevezený do Ľubovnianskeho múzea pod staroľubovnianskym hradom.
Plaveč - zrúcaniny hradu nad obcou Plaveč - hrad bol pohraničnou pevnosťou vybudovanou v 2. polovici 13. storočia na staršom základe - v rokoch 1450 – 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit - veľmi zaujímavé panoramatické výhľady na meandre rieky Poprad a širšie slovensko-poľské pohraničie.

OKRES LEVOČA

Levoča – UNESCO (2009) - „najjagavejší kameň na spišskej korune" – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508 - 1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).
Spišské Podhradie – UNESCO (1993) - Kostol Narodenia Panny Márie (vzácny gotický krídlový oltár sv. Barbory 1500 – súčasť zbierky SNG v Bratislave), sakrálne stavby, radnica, mariánsky stĺp.
Spišská Kapitula – MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.
Spišský hrad – UNESCO (1993) – NKP - jeden z najväčších zrúcaninových hradných komplexov v strednej Európe (4 ha) – výstavba hradu - začiatok 12. st. – pohraničná pevnosť – sídlo spišského župana – hlavné centrum svetskej moci na Spiši – 1790 – zničenie hradného komplexu požiarom – súčasť Košického kraja.
Spišský Jeruzalem – Calvario Jerusalem – unikátna koncepcia teritória pripomínajúca staroveký Jeruzalem – 1666 – 1675 jezuiti - rozmiestnenie objektov v Jeruzaleme korešponduje s polohou religióznych objektov na Spiši (pôdorys v mierke 1:1) – Katedrála sv. Martina (Spišská Kapitula) – Biskupská rezidencia (Spišská Kapitula) – Benediktínsky kláštor sv. Martina (Pažica) - Kaplnka sv. Rozálie (Pažica) – Kaplnka sv. Františka Xaverského (Pažica) – Kaplnka sv. Kríža (Sivá Brada) – Jablonov, Rybníky – podobná symbolická krajina nie je nikde na Slovensku (najbližšia Kalvária Zebrzydowska v Poľsku) – 2002 krajinár doc. Jančura.
Spišský Štvrtok – Kostol sv. Ladislava (13. st.), Kaplnka Zápoľských (1473) – najkrajšia gotická architektúra v SR, kláštor minoritov – v blízkosti sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka (zvyšky opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr.).
Spišský Hrhov – Kostol sv. Šimona a Júdu (ranogotický sloh, vzácny obraz Immaculaty 1830), novobarokový kaštieľ (19. st., viedenský architekt H. Adam) – renesančný kamenný štvorklenbový most (1670).
Bijacovce – neskorobarokový Csákyho kaštieľ (1780 – 85 s komplexom hospodárskych stavieb a parkom (NKP), rímskokatolícky pôvodne románsky Kostol Všetkých svätých (1260), prestavaný v gotickom slohu – fragmenty fresiek (14. st., NKP), pôvodne románska rotunda, barokizovaná (13. st, 18. st.) – jeden z najstarších sakrálnych architektonických objektov na Spiši.

Dravce – osada kráľovských chovateľov sokolov, vzácny rímskokatolícky, pôvodne ranogotický Kostol sv. Alžbety (13. st.) – zachované stredoveké nástenné maľby (NKP), gotická krstiteľnica, bočný oltár, drevená chórová lavica (1516), technická pamiatka – starý gotický kamenný most.

NAJVÝZNAMNEJŠIE KULTÚRNO-HISTORICKÉ A TECHNICKÉ PAMIATKY ŠARIŠA

OKRES PREŠOV

Prešov – administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno – historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a i.
Solivar – mestská časť Prešova - ojedinelý súbor technických pamiatok na Slovensku - dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne – ťažba kamennej soli v prvej soľnej bani na Slovensku (1572) - získavanie soli pomocou progresívnej metódy odparovania soli (1752) - v Európe jedinečný historicko-technický areál (1970, NKP) - komplex pozostáva z gápľa, zásobníkov soľanky, varne soli František, skladu soli, klopačky a z ďalších objektov – objekt je predmetom návštev z rôznych končín sveta.
Červenica – lokality Dubník a Libanka v Slanských vrchoch pri Prešove - najznámejšia lokalita výskytu opálu - opál mliečny, číry, hydrofán, drahý opál - banícky spôsob ťaženia opálu (1770) – prenikanie na svetové trhy - najväčší nájdený opál na svete – Harlekýn (1775, 607 g) – je uložený v zbierkach Prírodovedného múzea vo Viedni.
Fričovce – renesančný kaštieľ s parkom – typická východoslovenská renesancia – objekt postavený v rokoch 1623 – 1630 – mimoriadne zaujímavé figurálne a rastlinné ornamentálne sgrafitá – vytvorené Martinom Waxmannom – objekt bol viackrát opravovaný.
Brežany - gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu (1727) - trojdielny zrubový objekt atypickej vonkajšej architektúry s výraznými vplyvmi gotickej rímskokatolíckej sakrálnej architektúry - patrí medzi najstaršie drevené kostoly na Slovensku
Veľký Šariš – Šarišský hrad – spomína sa pod menom Sarus (1245) - hradný komplex patrí medzi 6 najväčších slovenských hradov - s Trenčianskym hradom je jedným zo slohovo najčistejších a najvzácnejších na Slovensku - zohrával dôležitú úlohu v mocenských bojoch medzi panovníkom a uhorskými magnátskymi rodmi – panoramatické výhľady na okolitú krajinu.

OKRES SABINOV

Sabinov - súčasť kráľovského hradu Šariš (1248) - slobodné kráľovské mesto (1405) – člen Pentapolitany - strategická poloha - šošovkovité námestie obklopené meštianskymi domami - dominanta mesta Kostol Sťatia sv. Jána Krstiteľa - vzácne sú plastiky z dielne majstra Pavla z Levoče – ďalšie kultúrno – historické pamiatky - evanjelické kostoly (slovenský a nemecký), renesančná zvonica, renesančná budova bývalého lýcea a meštianske domy - natáčanie prvého česko-slovenského oscarového filmu Obchod na korze (1966).
Ľutina - gréckokatolícka Bazilika Zosnutia Presvätej Bohorodičky – apoštolským brevé pápeža Jána Pavla II. povýšená na hodnosť Bazilica minor (1988) - najvýznamnejšie gréckokatolícke mariánske pútnické miesto na Slovensku (od roku 1851) - celý komplex doplnený o drevené sakrálne miniatúry zo severovýchodného Slovenska patrí svojou lokalizáciu v prírodnom prostredí Čergovského predhoria, ako aj svojou duchovnosťou k najkrajším na Slovensku.

OKRES BARDEJOV

Bardejov - historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) - centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry - Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) - estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou

dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) - Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku - Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine - Lutherov Katechizmus).
Bardejovské Kúpele – prvé zmienky o prameňoch (1247) - prvý ubytovací hostinec (1777) – začiatok 19. storočia - patrili k najvyhľadávanejším v Uhorsku - najvýznamnejšie osobnosti, ktoré navštívili kúpele - rakúsko- uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895) - koniec 19. storočia (návštevnosť cca. 4000 hostí) - rekonštrukcia a nová výstavba (po roku 1957) – patrili medzi desať najvýznamnejších česko-slovenských kúpeľov – v súčasnosti patria k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno- kúpeľným areálom.
Drevené kostolíky v okrese Bardejov – Frička (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1829), Hervartov (rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, 1500), Hutka (gréckokatolícky Chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky, 1923), Jedlinka (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1763), Kožany (gréckokatolícky Chrám Stretnutia Pána so Simeónom, 1760), Krivé (gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu, 1826), Lukov - Venécia (gréckokatolícky Chrám sv. Kozmu a Damiána, 1708-1709), Mikulášová (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1730 – v roku 1931 prevezený do skanzenu v Bardejovských Kúpeľoch), Tročany (gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu, 1739), Varadka (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1924), Vyšná Polianka (gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy, 1919), Zboj (okres Snina) (gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša Biskupa, 1706 - v roku 1967 prevezený do skanzenu v Bardejovských Kúpeľoch).
Zborov – rozvoj remesiel a obchodu v slovensko-poľskom pohraničí – 1. svetová vojna - ťažké boje medzi rakúsko – uhorskými a ruskými vojskami (vojenské cintoríny v okolí obce) – 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín nemeckých vojakov - hrad Zborov (starší názov Makovica) – výrazná dominanta okolia – pohraničný hrad pri ceste do Poľska - súčasť PR Zborovský hradný vrch.

OKRES SVIDNÍK

Svidník – 1. a 2. svetová vojna - ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty - značné materiálne škody - pamätník Sovietskej armády - spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie - centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku - Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).
Kapišová (Údolie smrti) - prvá obec pri vstupe do Údolia smrti - súčasť NKP Duklianske bojisko - v priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku - 8 tankov T-34/85 - tankové boje (25. - 27. 10. 1944).
Dukliansky priesmyk – Dukla (Svidnícke sedlo, 502 m) - najnižší karpatský priechod v Nízkych Beskydách - dôležitá obchodná a vojenská (Suvorov, Kutuzov) cesta z Podunajskej a Potiskej oblasti do Povislia - 1. svetová vojna - mohutné bojisko ruských, nemeckých a rakúsko- uhorských divízií - 8. - 27. 11. 1944 - jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny (Karpatsko-duklianska operácia) - 500 000 vojakov - padlo 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru - 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých - 49 m vysoká veža na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu.
Drevené kostolíky – Bodružal (gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša, 1658), Dobroslava (gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy, 1705), Havranec (gréckokatolícky Chrám Premenenia Pána, 1946), Hunkovce (gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky, koniec 18. stor.), Korejovce (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1761-64), Krajné Čierno (gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, asi 1730, pravoslávny Chrám sv. Bazila Veľkého, 1930), Kurimka (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1923), Ladomirová (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1742), Medvedie (pravoslávny Chrám sv. Veľkomučeníka Dimitrija Solúnskeho, 1903), Miroľa (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1770), Nižný Komárnik (gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky, 1938), Nová Polianka (gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy, 1766), Príkra (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1777), Šemetkovce (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1752), Vyšný Komárnik (gréckokatolícky Chrám sv. Kozmu a Damiána, 1924).

OKRES STROPKOV

Stropkov - mesto na rozhraní historického Šariša a Zemplína - existencia tzv. „veľkého stropkovského cechu" (1575) - ojedinelý prípad v dejinách Slovenska, Uhorska a Európy – v cechu boli združení zlatníci, debnári, krajčíri, kožušníci, mäsiari, ševci, tesári, hrnčiari, kováči, stolári, sedlári, zámočníci, remenári, mečiari, sládkovia, ránhojiči a obchodníci (spolu 17 remesiel) – najvýznamnejšie pamiatky – kaštieľ, Kostol Najsvätejšieho Tela Kristovho, kostol a kláštor minoritov.
Malá Poľana - gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša (1502 – 1510) - ikonostas a množstvo obrazov svätých - chrám prevezený, zrešturovaný a umiestnený v Jiráskových sadoch v Hradci Králové (1935).
Potoky - gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy (1773) - trojdielna zrubová stavba - samostatne stojaca zvonica - areál je obklopený kamennou ohradou – ikonostas (1773).

NAJVÝZNAMNEJŠIE KULTÚRNO-HISTORICKÉ A TECHNICKÉ PAMIATKY ZEMPLÍNA

OKRES HUMENNÉ

Humenné - centrum Horného Zemplína) – strategická poloha na križovatke obchodných ciest (Potise – Halič, Potisie – Rusko) – stredisko panstva talianskeho rodu Drugethovcov – vojenské útrapy počas 1. a 2. svetovej vojny - najvýznamnejšie sakrálne pamiatky - rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky Chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a. v. kostol a synagóga - najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) - veľká knižnica so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom - v areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska.
Brekov – hrad na andezitovom brale – vznik na konci 13. storočia na mieste staršieho veľkomoravského hradiska – poškodenie počas stavovských povstaní Rákócziho a Thökölyho – Brekovské jaskyne (Veľká Artajama, Malá Artajama, Brekovská jaskyňa).
Jasenov – strážny hrad v blízkosti Humenného - vznik 13. storočie – razenie falošných mincí Drugethovcami (16. storočie) – zneškodnenie falšovateľov po sťažnostiach z Uhorska a Poľska – poprava majstra Mikuláša, vedúceho peňazokazeckej dielne v Prešove – zničenie Rákócziho vojakmi.
Nová Sedlica (okres Snina) - gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela (1764) - trojdielna zrubová stavba lemkovského typu – ikonostas (18. stor., niektoré ikony 16. - 17.stor.) – v rokoch 1974 – 75 prenesený do expozície ľudovej architektúry a bývania Vlastivedného múzea v Humennom (dnes Vihorlatské múzeum).

OKRES VRANOV NAD TOPĽOU

Vranov nad Topľou – stredisko čičavského panstva – rozvoj remesiel a obchodu – centrum východoslovenského roľníckeho povstania (1831) – najvýznamnejšie kultúrno-historické pamiatky – rímskokatolícka Bazilika minor Narodenia Panny Márie, barokový Kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, klasicistický kaštieľ.
Hanušovce nad Topľou – renesančno-barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia – sídlo Vlastivedného múzea – ďalší renesančný blokový kaštieľ (1564) – archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych zameraný na oblasť archeológie – kultúrna a turistická atrakcia ojedinelá svojho druhu na Slovensku – Hanušovský viadukt (389,9 m) – najdlhší oblúkový viadukt strednej Európy - patrí do sústavy desiatich viaduktov a dvoch tunelov na železničnej trati Prešov – Kapušany - Strážske – bol postavený v roku 1943 – významná technická pamiatka.
Čičava – hrad pri obci Sedliská – postavený v 13. storočí ako strážny hrad – viackrát prestavovaný – po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711) – výhľady do okolia.

OKRES MEDZILABORCE

Medzilaborce - pestrá etnická štruktúra v období valašskej kolonizácie (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni) - vytváranie zbojníckych družín (od 16. storočia) na oboch stranách uhorsko-poľskej hranice - vojnové udalosti 1. svetovej vojny (veliteľský štáb generála Brusilova) – veľké ľudské a materiálne straty - medzivojnové obdobie (vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka) – 2. svetová vojna (devastácia) - významné stredisko Rusínov a Ukrajincov - región je spätý s rodinou Warholovcov (rodisko rodičov Miková) - Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) - sakrálne pamiatky (gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie, pravoslávny Chrám sv. Ducha).

Krásny Brod - historická lokalita (13. a 14. storočie) – príchod cca. 40 000 Ukrajincov z Podolia - stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera) – zničený v priebehu veľkej ofenzívy ruských vojsk v roku 1915 delostreleckými jednotkami rakúsko – uhorskej armády – duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska - postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) – spracovanie dovážanej ropy z Haliče.

OKRES SNINA

Snina – mesto z éry valašskej a tzv. koriatovičovskej kolonizácie – významným etnickým živlom sa tu stali Ukrajinci, resp. Rusíni – založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815) – demografický rast – ekonomicky jeden z najslabších regiónov (nezamestnanosť, vysťahovalectvo) – k najvýznamnejším historicko - kultúrnym pamiatkam patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia - studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841) - uliate v miestnych hámroch - nositeľka ceny Európskej únie umenia (2000).
Drevené kostolíky – Hrabová Roztoka (gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, 1750), Jalová (gréckokatolícky Chrám sv. Juraja Veľkomučeníka, 1792), Kalná Roztoka (gréckokatolícky Chrám sv. Jána Krstiteľa, koniec 18. stor.), Ruský Potok (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1740), Šmigovec (Gréckokatolícky Chrám Nanebovstúpenia Pána, 1755), Topoľa (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1700), Uličské Krivé (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 1718).

2.2 Existujúce inštitúcie a organizácie

ORGANIZÁCIE CESTOVNÉHO RUCHU V REGIÓNE

Prešovským samosprávnym krajom a oblastnými organizáciami cestovného ruchu bola v zmysle zákona č. 91/2010 Z.z. o podpore cestovného ruchu založená **Krajská organizácia cestovného ruchu Severovýchod Slovenska**.

Samotným cieľom organizácie je v prvom rade propagovanie regiónu z hľadiska zvýšenia jeho návštevnosti. Aktívnou spoluprácou s ďalšími partnermi v tejto oblasti sa tak tento cieľ realizuje.

Do tejto organizácie zaraďujeme Prešovský samosprávny kraj, OOCR Región Vysoké Tatry, OOCR Tatry – Spiš – Pieniny, OOCR Severný Spiš – Pieniny, OOCR Vysoké Tatry – Podhorie, OOCR Horný Zemplín a Horný Šariš, OOCR Šariš – Bardejov. (po-kraj.sk, 2014)

Oblastná organizácia cestovného ruchu Vysoké Tatry – Podhorie:

Zakladateľmi tejto organizácie bolo sedem podtatranských obci: Veľká Lomnica, Stará Lesná, Nová Lesná, Veľký Slavkov, Mlynica, Štôla a Liptovská Teplička a taktiež podnikateľské subjekty a Združenie cestovného ruchu zo Starej Lesnej. Do tejto organizácie však môžu vstúpiť aj ďalšie obce, podnikatelia a združenia v rámci podtatranského regiónu alebo neziskové organizácie.

Cieľom organizácie je prepojenie služieb a atraktivity danej oblasti Vysokých Tatier, ďalej chce spolupracovať s organizáciami, ktoré sa taktiež venujú problematike cestovného ruchu a postupne svoju pôsobnosť rozširovať z oblasti Vysokých Tatier až po celé destinácie regiónov, miest, štátov.

Obrázok 5: Logo OOCR Vysoké Tatry - Podhorie

Zdroj: www.tatrypodhorie.sk, 2014

Rozvojom spolupráce s podnikateľmi chce organizácia prepojiť jednotlivé oblasti v regióne, ktorými by realizovali atraktívnejšiu ponuku pre návštevníkov a zároveň neustále zaujímavé atrakcie. Takáto spolupráca by mala veľkú šancu presadiť sa na neustále náročnejšom konkurenčnom trhu, a teda dokázala by na kvalitnej úrovni zabezpečiť propagáciu regiónu a využiť skrytý potenciál cestovného ruchu pre Tatranský región. Tento projekt by prilákal množstvo návštevníkov a zvedavcov, ktorí by túto destináciu navštívili a neustále obdivovali.

Oblastná organizácia cestovného ruchu - Región Vysoké Tatry:

Bola založená v roku 2011 a jej členmi sú tri samosprávy, a to mesto Vysoké Tatry, obec Štrba, mesto Poprad a tri podnikateľské subjekty - Tatry mountain resorts, Aquapark Poprad a Združenie cestovného ruchu Vysoké Tatry. Stanoveným cieľom tejto organizácie je realizácia destinačného manažmentu a propagácia regiónu ako doma, tak aj v zahraničí. Logom organizácie je:

Obrázok 6: Logo OOCR Región Vysoké Tatry

Vysoké Tatry
REGIÓN

Zdroj: www.slovakia.travel, 2014

Oblastná organizácia cestovného ruchu - Severný Spiš – Pieniny:

Vznikla v roku 2012. Členmi tejto organizácie sú mesto Stará Ľubovňa, obec Chmeľnica, obec Nová Ľubovňa, obec Hniezdne, obec Vyšné Ružbachy, obec Lechnica, obec Lesnica, obec Litmanová, spoločnosť BGV, s.r.o., Chata Pieniny, s.r.o., Pieniny Resort, s.r.o., Ľubovnianske múzeum – hrad, Kúpele Vyšné Ružbachy, a.s., DJK, s.r.o., Anna Hirjaková - Penzión Kamenný dvor, Gurmen, s.r.o., Norbert Frank - EUROINF TATRY - Salaš u Franka a Active - Sport, spol. s.r.o.

Obrázok 7: Logo OOCR Severný Spiš- Pieniny

Severný Spiš Pieniny

Zdroj: www.slovakia.travel, 2014

Táto organizácia má za cieľ aktívne vytváranie podmienok a realizáciu podujatí, ktoré sú zamerané na propagáciu a rozvoj cestovného ruchu na tomto území. Organizácia chce ponúknuť svojim návštevníkom množstvo atrakcií a podujatí, aby im pobyt v regióne splnil očakávania a predstavy. Ich propagácia zahŕňa šport, relax, zdravie, relígiu a históriu.

Oblastná organizácia cestovného ruchu - Tatry - Spiš – Pieniny:

Organizácia vznikla v roku 2012 a patrí do nej 15 miest a obcí a 11 podnikateľských subjektov od Levoče cez Kežmarok, Spišskú Belú, Zamagurie až po Pieniny. Lídrom v danej organizácii je mesto Kežmarok, kde aj organizácia sídli. Táto organizácia chce využiť široký potenciál regiónu od Spišskej Belej až po Pieniny, kde je množstvo historických miest a pamiatok UNESCO, ďalej termálne kúpalisko Vrbov. Taktiež chce rozšíriť vidiecky turizmus najmä na Zamagurí, kde sú široké možnosti pre letnú, ale i zimnú turistiku, napr. aj lyžovanie. Veľmi pekné sú Pieniny, rieka Dunajec či Levočské vrchy.

Táto nová organizácia má za úlohu vytvoriť podklady pre turistov, či GPS sprievodcu pre mobilné telefóny, upraviť cyklotrasy medzi Kežmarkom a Vrbovom, ale taktiež aj medzi Kežmarkom a Spišskou Belou. Označenie cyklistických a turistických trás je plánované aj v Levočských vrchoch, Spišskej Magure a v Zamagurí.

Obrázok 8: Logo OOCR Tatry - Spiš - Pieniny

Zdroj: www.oocr.mfdesign.sk, 2014

Oblastná organizácia cestovného ruchu - Šariš – Bardejov:

Jej vznik sa datuje od roku 2012. Založili ju mesto Bardejov spolu s dvoma podnikateľskými subjektmi, a to Bardejovské kúpele a.s. a Adrián Lozák, s.r.o. V súčasnosti sídli v Bardejove. Cieľom je spoločný marketing a tvorba produktov cestovného ruchu, budovanie cyklotrás a ďalších projektov súvisiacich s cestovným ruchom danej lokality.

Oblastná organizácia cestovného ruchu - Horný Zemplín - Horný Šariš:

Svoju činnosť začala na Mestskom úrade v Humennom s vysunutým pracoviskom na Mestskom úrade v Snine, v roku 2012. Momentálne sa sústredí v humenskom, sninskom, vranovskom a medzilaboreckom regióne. Členmi organizácie sú teda mesto Humenné, mesto Snina, mesto Vranov nad Topľou, mesto Medzilaborce, obec Malá Domaša, Stanislav Socha, Kaisar, s.r.o. - Hotel Alibaba, Mária Hudáková, Mahu, s.r.o., Ladislav Jurpák, DRZ Vihorlat a Andrej Šust, Koliba VT, s.r.o.

Hlavným cieľom tejto organizácie je podpora regiónu v rámci rozvoja cestovného ruchu s dôrazom na spoluprácu všetkých členov pôsobiacich v tejto organizácii.

Obrázok 9: Logo OOCR Horný Zemplín - Horný Šariš

Zdroj: www.hornyzemplin.sk, 2014

Organizácie a inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja

Na účely informovanosti či prezentácie je veľmi vhodné využívať kapacity, ktorými kraj disponuje. Objekty týchto inštitúcií napr. steny budov, okná a pod., ktoré sa nachádzajú v jednotlivých mestách či obciach, predstavujú ideálne lokality na umiestnenie reklamných prípadne informačných plôch. Na nasledujúcich stranách preto prinášame zoznam organizácií a ich adries, ktoré sú v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja. Pre lepšiu prehľadnosť sme ich rozdelili do štyroch skupín: správy a údržby ciest, kultúrne inštitúcie, sociálne zariadenia a školy.

Tabuľka 32: Správy a údržby ciest PSK

	Správy a údržby ciest	Adresa
1.	Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja, oblasť Bardejov	Štefánikova 789, 085 01 Bardejov
2.	Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja, oblasť Humenné	Mierová 5, 066 01 Humenné
3.	Správa a údržba ciest PSK, oblasť Poprad	Kukučínova 20, 058 01 Poprad
4.	Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja	Jesenná 14, 080 05 Prešov
5.	Správa a údržba ciest PSK, oblasť Stará Ľubovňa	Levočská 25, 064 01 Stará Ľubovňa
6.	Správa a údržba ciest PSK, oblasť Svidník	Sov. hrdinov 410, 089 01 Svidník
7.	Správa a údržba ciest PSK, oblasť Vranov nad Topľou	Čemernianska 1031, 093 01 Vranov nad Topľou

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 10: Správy a údržby ciest PSK

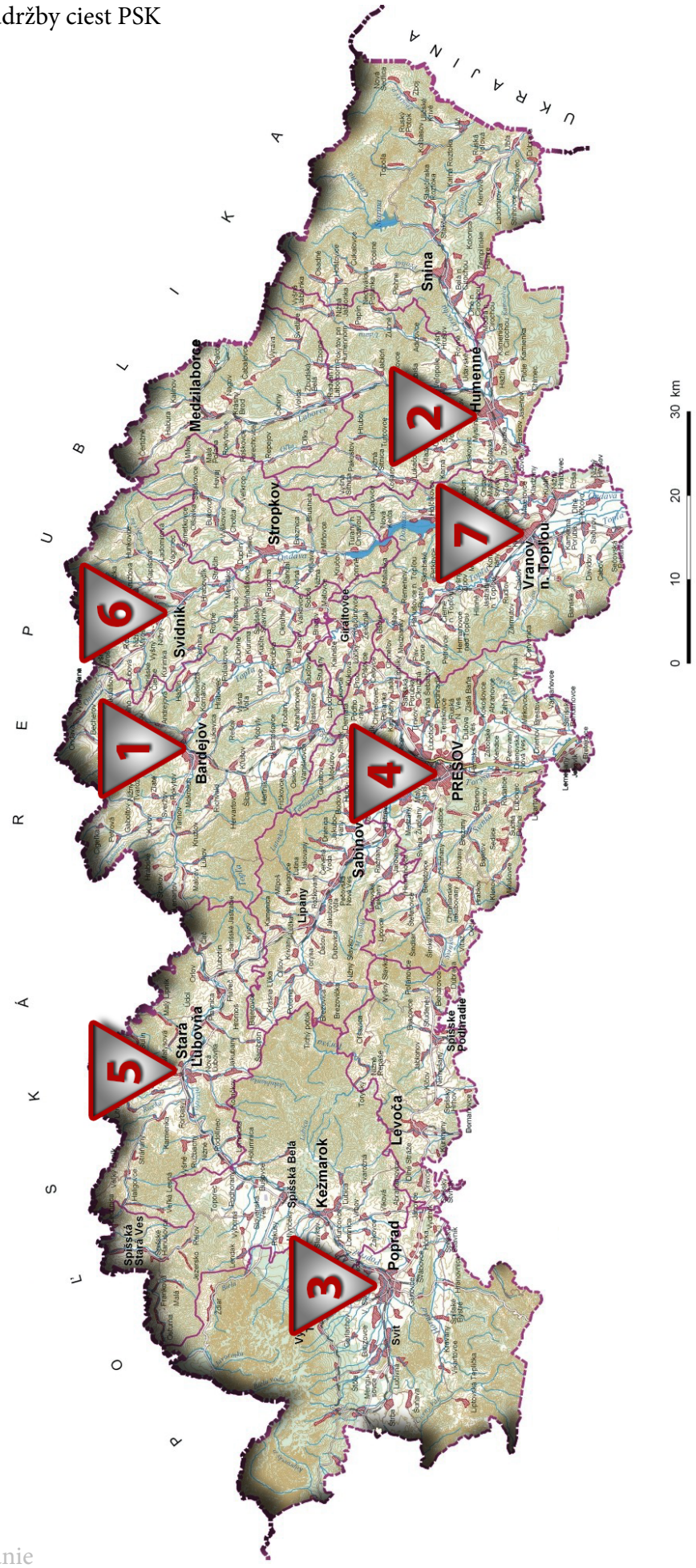

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 33: Kultúrne inštitúcie PSK

	Kultúrne inštitúcie	Adresa
1.	Hornošarišské osvetové stredisko v Bardejove	Rhodyho 6, 085 01 Bardejov
2.	Okresná knižnica Dávida Gutgesela	Radničné námestie 1, 085 01 Bardejov
3.	Šarišské múzeum	Radničné námestie 13, 085 01 Bardejov
4.	Vihorlatská hvezdáreň v Humennom	Mierová 4, 066 01 Humenné
5.	Vihorlatská knižnica v Humennom	Námestie slobody 50, 066 80 Humenné
6.	Vihorlatské múzeum v Humennom	Námestie slobody 1, 066 18 Humenné
7.	Vihorlatské osvetové stredisko v Humennom	Sokolovská 11, 066 01 Humenné
8.	Múzeum moderného umenia AndyhoWarhola v Medzilaborciach	A. Warhola 749/26, 068 01 Medzilaborce
9.	Podtatranská knižnica v Poprade	Podtatranská 1548/1, 058 01 Poprad
10.	Podtatranské múzeum v Poprade	Vajanského 72/4, 058 01 Poprad
11.	Podtatranské osvetové stredisko v Poprade	Sobotské námestie 1729/4, 058 01 Poprad
12.	Tatranská galéria v Poprade	Hviezdoslavova 12, 058 01 Poprad
13.	Divadlo Alexandra Duchnoviča	Jarková 77, 080 01 Prešov
14.	Hvezdáreň a planetárium v Prešove	Dilongova 17, 080 01 Prešov
15.	Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove	Levočská 9, 080 01 Prešov
16.	Krajské múzeum v Prešove	Hlavná 86, 080 01 Prešov
17.	Poddukelský umelecký ľudový súbor	Námestie Legionárov 6, 080 01 Prešov
18.	Šarišská galéria	Hlavná 51, 080 01 Prešov
19.	Ľubovnianska knižnica	Letná 6, 064 01 Stará Ľubovňa
20.	Ľubovnianske múzeum – hrad	Zámocká 22, 064 01 Stará Ľubovňa
21.	Ľubovnianske osvetové stredisko	Námestie generála Štefánika 5, 064 01 Stará Ľubovňa
22.	Poddukliánska knižnica vo Svidníku	8. mája 697/55, 089 01 Svidník
23.	Poddukliánske osvetové stredisko vo Svidníku	Sovietskych hrdinov 160/74, 089 01 Svidník
24.	Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou	Zámocka 160/5, 094 31 Hanušovce nad Topľou
25.	Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou	M. R. Štefánika 875/200, 093 01 Vranov nad Topľou
26.	Hornozemplínske osvetové stredisko	Sídlisko 1. mája 74, 093 01 Vranov nad Topľou

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 11: Kultúrne inštitúcie PSK

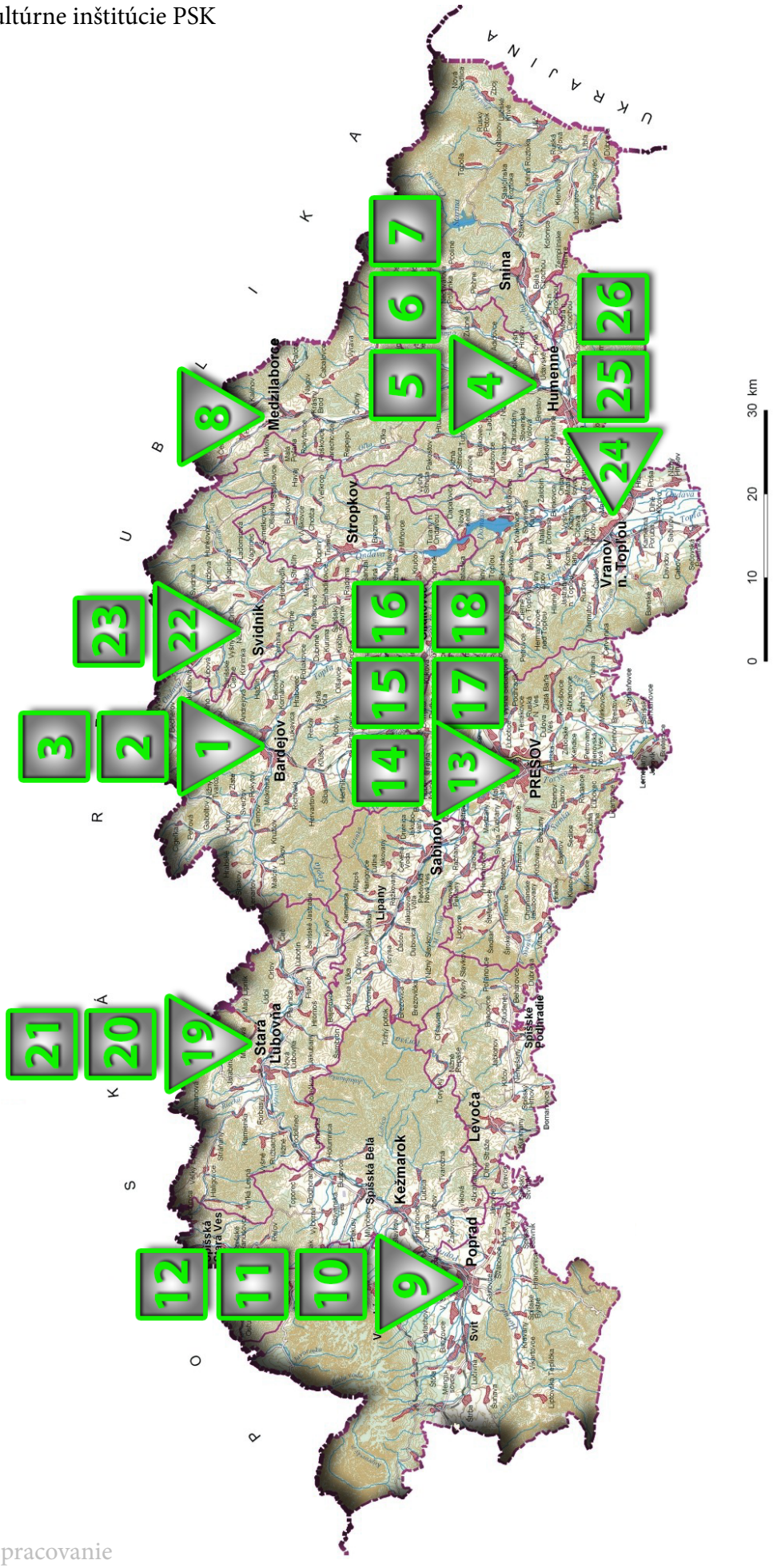

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 34: Sociálne zariadeniaPSK

	Sociálne zariadenia	Adresa
1.	Domov sociálnych služieb ALIA v Bardejove	Ťačevská 38, 085 01 Bardejov
2.	Domov sociálnych služieb DÚHA	Ul. 29. augusta 4, 085 01 Bardejov
3.	Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb v Humennom	Mierová 63, 066 01 Humenné
4.	Centrum soc. služieb GARDEN Humenné	Ptičie 158, 066 01 Humenné
5.	Domov sociálnych služieb v Jabloni	Jabloň 78, 067 13 Jabloň
6.	Domov sociálnych služieb v Ľubici	Gen. Svobodu 245/139, 059 71 Ľubica
7.	Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb v Spišskej Starej Vsi	SNP 8/15, 061 01 Spišská Stará Ves
8.	Domov sociálnych služieb svätého Jána z Boha	Hviezdoslavova 1, 053 04 Spišské Podhradie
9.	Domov sociálnych služieb v Spišskom Štvrtku	Námestie slobody 256, 053 14 Spišský Štvrtok
10.	Centrum sociálnych služieb Dúhový sen	Kalinov 64, 068 01 Kalinov
11.	Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb v Medzilaborciach	Ševčenkova 681, 068 01 Medzilaborce
12.	Centrum sociálnych služieb Domov pod Tatrami	Družstevná 25/3, 059 35 Batizovce
13.	Centrum sociálnych služieb Clementia	Ličartovce 287, 082 03 Ličartovce
14.	Centrum sociálnych služieb “Slnečný dom”	Važecká 3, 080 05 Prešov
15.	Domov sociálnych služieb	Volgogradská 5, 080 01 Prešov
16.	Domov sociálnych služieb v Brezovičke	Brezovička 62, 082 74 Brezovica
17.	Domov sociálnych služieb v Sabinove	Kukučínova 1781/2, 083 01 Sabinov
18.	Centrum sociálnych služieb Dúbrava	Dúbrava 41, 067 73 Dúbrava
19.	Centrum sociálnych služieb Zátišie	Osadné 89, 067 34 Nižná Jablonka
20.	Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb v Novej Sedlici	Nová Sedlica 50, 067 68 Nová Sedlica
21.	Domov sociálnych služieb Legnava	Legnava 72, 065 46 Legnava
22.	Domov pre seniorov	Mierová 88, 064 01 Stará Ľubovňa
23.	Domov sociálnych služieb v Stropkove	Hlavná 80/50, 091 01 Stropkov
24.	Domov sociálnych služieb v Giraltovciach	Kukorelliho 17, 087 01 Giraltovce
25.	Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb vo Svidníku	SNP 4, 089 01 Svidník
26.	Centrum sociálnych služieb	Ametyst Tovarné 117, 094 01 Tovarné
27.	Domov sociálnych služieb vo Vranove nad Topľou	Školská 646, 093 02 Vranov nad Topľou

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 12: Sociálne zariadenia PSK

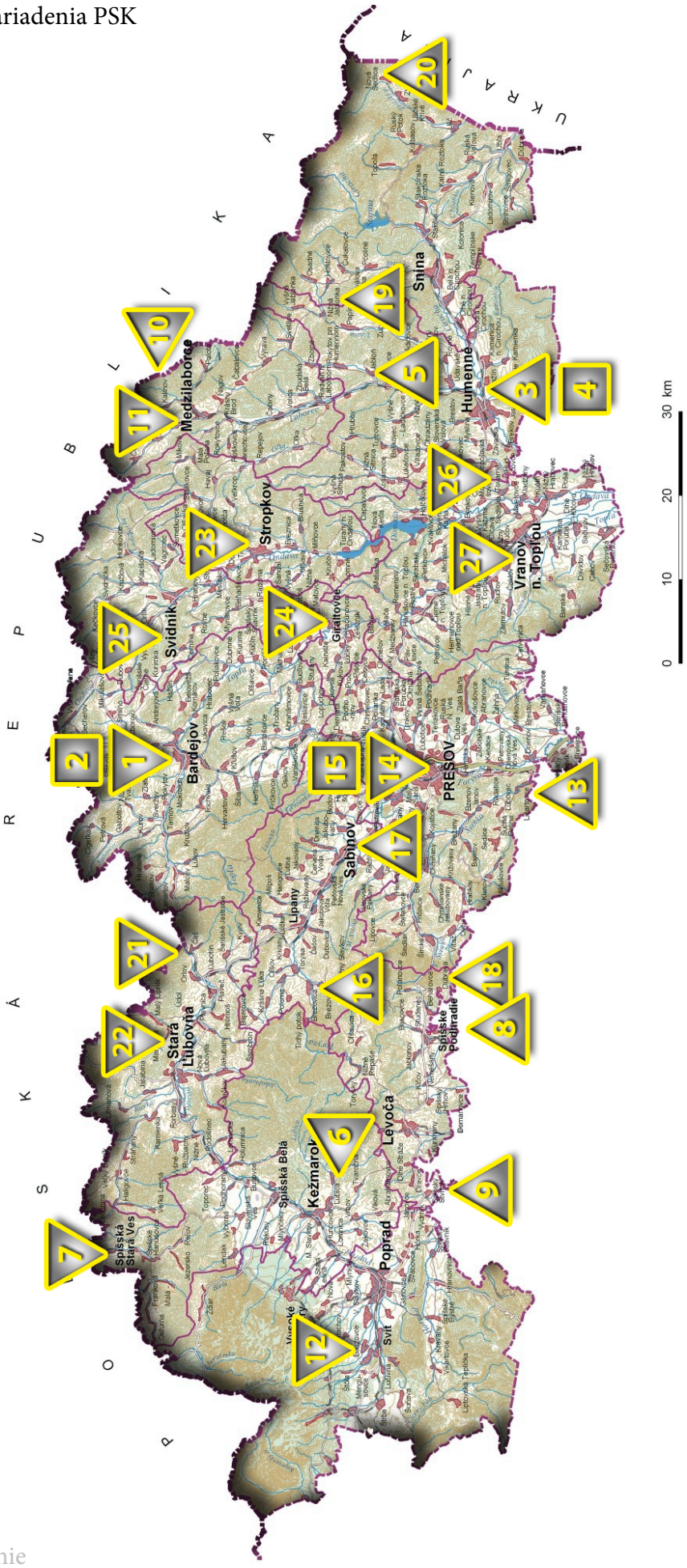

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 35: Stredné školy PSK

	Stredné školy	Adresa
1.	Gymnázium Leonarda Stöckela	Jiráskova 12, 085 01 Bardejov
2.	Hotelová akadémia Jána Andraščíka	Pod Vinbargom 3, 085 01 Bardejov
3.	Obchodná akadémia	Stöcklova 24, 085 28 Bardejov
4.	Spojená škola	Štefánikova 64, 08514 Bardejov
5.	Spojená škola Juraja Henischa	Slovenská 5, 085 01 Bardejov
6.	Stredná priemyselná škola	Komenského 5, 085 42 Bardejov
7.	Gymnázium arm. gen. Ludvíka Svobodu	Komenského 4, 066 51 Humenné
8.	Hotelová akadémia	Štefánikova 28, 066 01 Humenné
9.	Obchodná akadémia	Komenského 1, 066 01Humenné
10.	Stredná odborná škola	Mierová 1973/79, 066 01 Humenné
11.	Stredná odborná škola polytechnická	Štefánikova 1550/20, 066 01 Humenné
12.	Stredná odborná škola	Mierová 1973/79, 066 01 Humenné
13.	Stredná odborná škola polytechnická	Štefánikova 1550/20, 066 01 Humenné
14.	Stredná odborná škola technická v Humennom	Družstevná 1737, 066 01 Humenné
15.	Stredná priemyselná škola chemická a potravinárska	Komenského 1, 066 59 Humenné
16.	Stredná zdravotnícka škola	Lipová 32, 066 83 Humenné
17.	Gymnázium Pavla Országha Hviezdoslava v Kežmarku	Hviezdoslavova 20, 060 14 Kežmarok
18.	Hotelová akadémia Otta Brucknera	Doktora Alexandra 29, 060 01 Kežmarok
19.	Stredná odborná škola	Kušnierska brána 349/2, 060 01 Kežmarok
20.	Stredná odborná škola	Garbiarska 1, 060 01 Kežmarok
21.	Stredná umelecká škola	Slavkovská 19, 060 01 Kežmarok
22.	Stredná odborná škola	Bijacovce 1, 054 01 Bijacovce
23.	Gymnázium J. Franciscihо – Rimavského	Kláštorská 37, 054 67 Levoča
24.	Stredná odborná škola Majstra Pavla	Kukučínova 9, 054 27 Levoča
25.	Stredná pedagogická škola	Bottova 15A, 054 01 Levoča
26.	Gymnázium	Duchnovičova 13, 068 01 Medzilaborce
27.	Stredná odborná škola Andyho Warhola	Duchnovičova 506, 068 01 Medzilaborce
28.	Gymnázium	Kukučínova 4239/1, 058 39 Poprad
29.	Jazyková škola	Dominika Tatarku 4666/7, 058 01 Poprad

30.	Obchodná akadémia	Murgašova 94, 058 01 Poprad
31.	Stredná odborná škola	Okružná 761/25, 058 01 Poprad
32.	Stredná odborná škola technická	Kukučínova 483/12, 058 01 Poprad
33.	Stredná priemyselná škola	Mnoheľova 828/23, 058 46 Poprad
34.	Stredná zdravotnícka škola	Levočská 5, 058 50 Poprad
35.	Školský internát	Karpatská 9, 058 01 Poprad
36.	Stredná odborná škola elektrotechnická	Hlavná 1400/1, 059 01 Poprad – Matejovce
37.	Stredná odborná škola	Štefániková 39, 059 21 Svit
38.	Stredná odborná škola	Horný Smokovec 26, 062 01 Vysoké Tatry
39.	Škola v prírode Detský raj	Tatranská Lesná, 059 60 Tatranská Lesná
40.	Gymnázium	Konštantínova 2, 080 01 Prešov
41.	Gymnázium Jána Adama Raymana	Mudroňova 20, 080 01 Prešov
42.	Hotelová akadémia	Baštová 32, 080 85 Prešov
43.	Jazyková škola	Plzenská 10, 080 01 Prešov
44.	Obchodná akadémia	Volgogradská 3, 080 74 Prešov
45.	Pedagogická a sociálna akadémia	Kmeťovo stromoradie 5, 080 01 Prešov
46.	Spojená škola	Ľ. Podjavorinskej 22, 080 05 Prešov
47.	Spojená škola	Kollárova 10, 080 01 Prešov
48.	Spojená škola T. Ševčenka s vyučovacím jazykom ukrajinským	Sládkovičova 4, 080 01 Prešov
49.	Stredná odborná škola	Košická 20, 080 01 Prešov
50.	Stredná odborná škola dopravná	Konštantínova 2, 080 01 Prešov
51.	Stredná odborná škola obchodu a služieb	Sídlisko duklianskych hrdinov 3, 081 34 Prešov
52.	Stredná odborná škola podnikania	Masarykova 24, 081 79 Prešov
53.	Stredná odborná škola technická	Volgogradská 1, 080 01 Prešov
54.	Stredná priemyselná škola	Bardejovská 24, 080 06 Prešov
55.	Stredná priemyselná škola elektrotechnická	Plzenská 1, 080 01 Prešov
56.	Stredná priemyselná škola stavebná	Plzenská 10, 080 01 Prešov
57.	Stredná priemyselná škola strojnícka	Duklianska 1, 080 04 Prešov
58.	Stredná umelecká škola	Vodárenská 3, 080 01 Prešov
59.	Stredná zdravotnícka škola	Sládkovičova 36, 080 24 Prešov
60.	Gymnázium	Komenského 13, 082 71 Lipany

61.	Stredná odborná škola	Komenského 16, 082 71 Lipany
62.	Gymnázium A. Prídavka	Komenského 40, 083 01 Sabinov
63.	Obchodná akadémia	Kukučínova 1, 083 01 Sabinov
64.	Stredná odborná škola	SNP 16, 083 01 Sabinov
65.	Gymnázium	Študentská 4, 069 01 Snina
66.	Stredná odborná škola	Sládkovičova 2723/120, 069 27 Snina
67.	Gymnázium Terézie Vansovej	17. novembra 6, 064 01 Stará Ľubovňa
68.	Obchodná akadémia	Jarmočná 132, 064 01 Stará Ľubovňa
69.	Stredná odborná škola	Jarmočná 108, 064 01 Stará Ľubovňa
70.	Stredná odborná škola technická	Levočská 40, 064 01 Stará Ľubovňa
71.	Gymnázium	Konštantinova 1751/64, 091 80 Stropkov
72.	Stredná odborná škola	Hlavná 6, 091 01 Stropkov
73.	Stredná odborná škola	Hviezdoslavova 44, 091 12 Stropkov
74.	Gymnázium	Dukelská 30, 087 20 Giraltovce
75.	Gymnázium duklianskych hrdinov	Komenského 16, 089 01 Svidník
76.	Spojená škola	Centrálna 464, 089 01 Svidník
77.	Stredná odborná škola arm. generála L. Svobodu	Bardejovská 715/18, 089 01 Svidník
78.	Stredná odborná škola technická	Pionierska 361/4, 089 01 Svidník
79.	Stredná priemyselná škola	Sovietskych hrdinov 369/24, 089 01 Svidník
80.	Spojená škola	Čaklov 249, 094 35 Čaklov
81.	Gymnázium	Dr. C. Daxnera 88, 093 01 Vranov nad Topľou
82.	Obchodná akadémia	Dr. C. Daxnera 88, 093 01 Vranov nad Topľou
83.	Stredná odborná škola	Alexandra Dubčeka 963/2, 093 01 Vranov nad Topľou
84.	Stredná odborná škola drevárska	Lúčna 1055, 093 01 Vranov nad Topľou

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 13: Stredné školy PSK

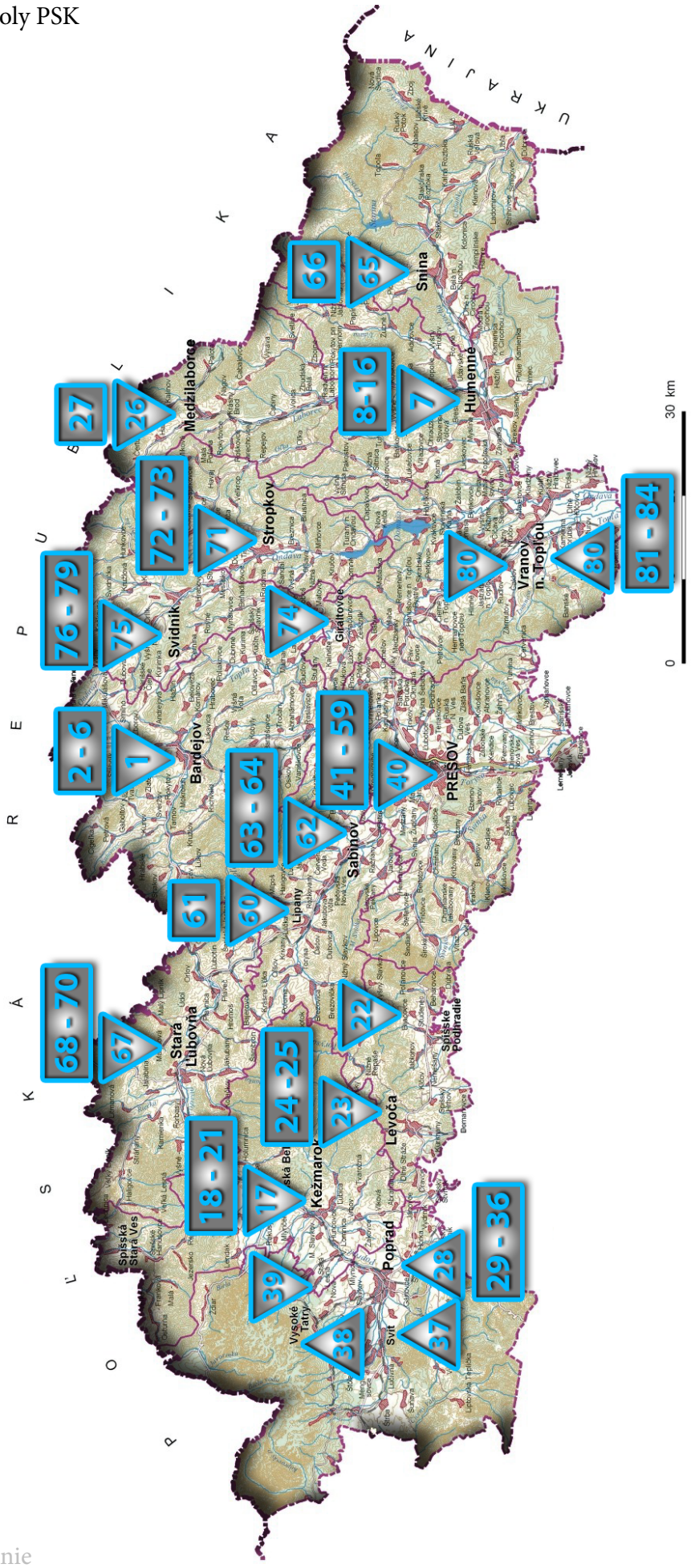

Zdroj: vlastné spracovanie

Nakoľko všetky vymenované organizácie a inštitúcie podliehajú priamo Prešovskému samosprávneho kraja, využitie ich objektov nie je potrebné dlhodobo vybavovať a riešiť, v podstate stačí iba príkaz „zhora". Samozrejme, využiť je možné aj vnútorné priestory, napr. na umiestnenie rôznych letákov a iných materiálov. Do úvahy pripadajú aj nástenky v inštitúciách navštevovaných verejnosťou, či v školách. Nesmieme zabudnúť ani na ďalšiu dôležitú výhodu, ktorá z využívania vlastných objektov vyplýva. Ide o skutočnosť, že v tomto prípade odpadajú aj náklady, ktoré by pri prenájme iných priestorov nepochybne dosiahli nezanedbateľnú výšku.

2.3 Audit existujúcej verejnej infraštruktúry

Z pohľadu územnosprávneho usporiadania sa Slovenská republika skladá z ôsmich samosprávnych krajov a sedemdesiatich deviatich okresov. Rozlohou najmenším krajom je Bratislavský kraj s rozlohou približne 2100 km², naproti tomu najväčší Banskobystrický kraj má rozlohu takmer 9 500 km². Nasledujúca tabuľka a graf zobrazujú analyzovaný trh z pohľadu územnosprávneho členenia. Údaje sú pre vyššiu výpovednú schopnosť doplnené o ukazovatele, ako je hustota obyvateľstva, počet miest a obcí, počet okresov a podobne.

Tabuľka 36: Územnosprávne usporiadanie skúmaného trhu

Kraj	Obyvateľov	Rozloha (km²)	Hustota (ob./km²)	Poč. miest a obcí	Miest	Okresov
Bratislavský	606 537	2052,5	296	73	7	8
Trnavský	555 509	4146,6	134	251	16	7
Trenčiansky	594 186	4 502,0	132	276	18	9
Nitriansky	689 564	6 343,8	109	354	15	7
Žilinský	689 601	6 808,7	101	315	18	11
Banskobystrický	660 128	9 454,4	70	516	24	13
Prešovský	**815 806**	**8 973,9**	**91**	**666**	**23**	**13**
Košický	792 991	6 754,5	117	440	17	11

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

Graf 35: Územnosprávne usporiadanie skúmaného trhu

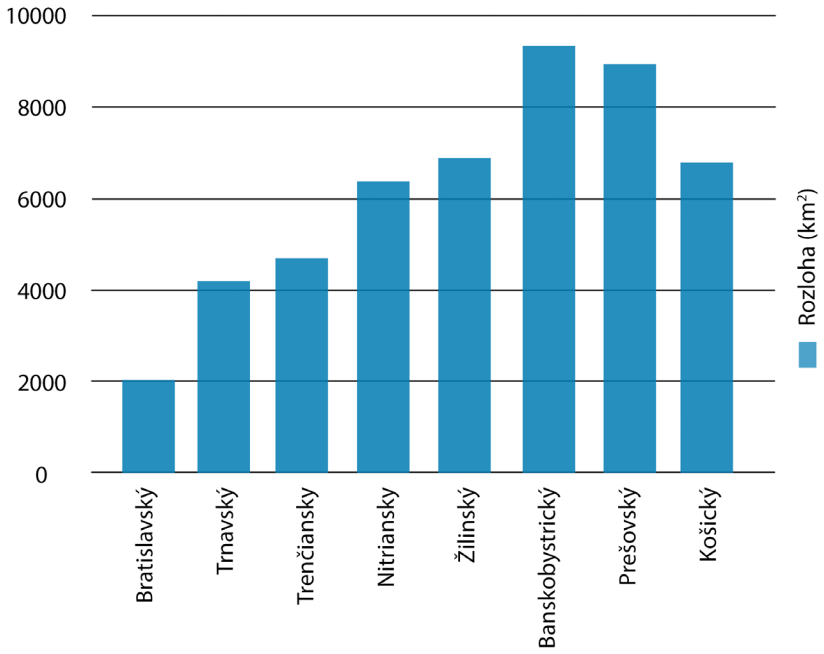

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

Ako je z grafu zrejmé, Prešovský kraj je podľa rozlohy druhým najväčším krajom Slovenska, pokiaľ však ide o počet obyvateľov, Prešovský kraj zaradzujeme na prvé miesto spomedzi všetkých slovenských krajov.

Graf 36: Kraje podľa počtu obyvateľov

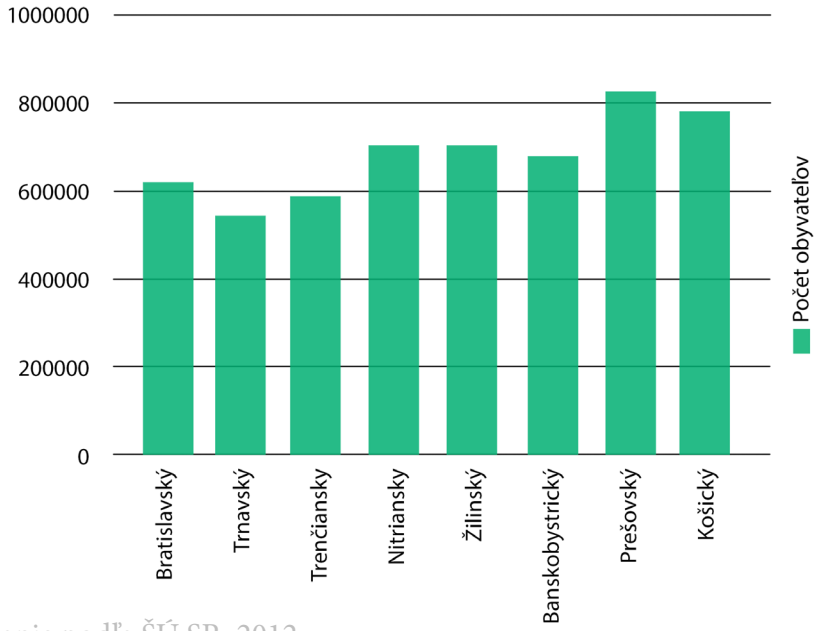

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

VEREJNÁ INFRAŠTRUKTÚRA - KAMENNÝ TRH

Demografia

V roku 2011 bol realizovaný celoslovenský cenzus. Vychádzajúc zo zistených údajov je možné konštatovať, že takmer tri štvrtiny obyvateľstva Slovenskej republiky sú v produktívnom veku. Čosi viac ako 15 percent obyvateľstva spadá do kategórie predproduktívneho a takmer 13 percent do kategórie post produktívneho veku.

V nasledujúcej tabuľke a grafe prezentujeme demografické údaje skúmaného trhu:

Tabuľka 37: Socio-demografické údaje skúmaného trhu

Vek/celkový počet obyvateľov	Percentá/počet
Predproduktívny vek (0 - 14 r.)	15,3 %
Produktívny vek (15 - 64 r.)	72 %
Postproduktívny vek (65+ r.)	12,7 %
Celkový počet obyvateľov	5 397 036

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR. 2012

Graf 37: Socio-demografické údaje skúmaného trhu

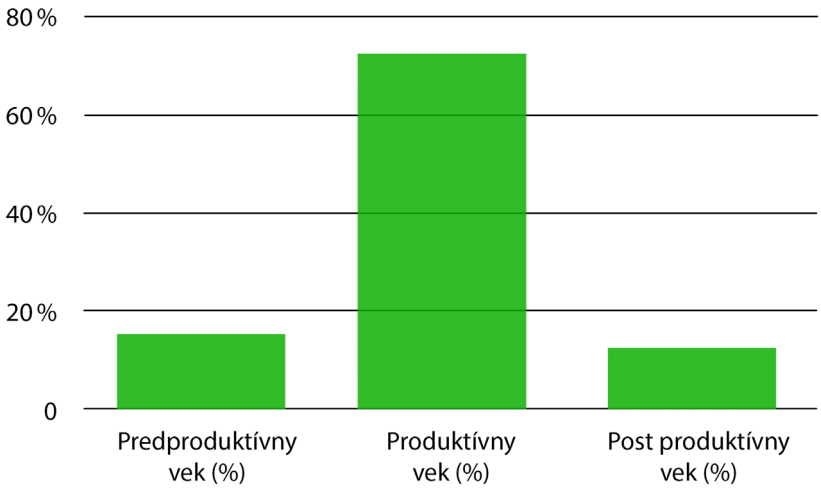

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

Z pohľadu osídlenia je možné konštatovať, že väčšina obyvateľov Slovenskej republiky je lokalizovaná v mestách, konkrétne viac ako 54 %. Nasledujúca tabuľka a graf prehľadným spôsobom popisujú osídlenie analyzovaného trhu.

Tabuľka 38: Osídlenie skúmaného trhu

Typ osídlenia/celkový počet obcí	Počet/percento obyvateľov z celku (%)
Mestské obce	138 / 54,4 %
Vidiecke obce	2752 / 45,6 %
Celkový počet obcí	2972 / 100 %

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR. 2012

Graf 38: Osídlenie skúmaného trhu

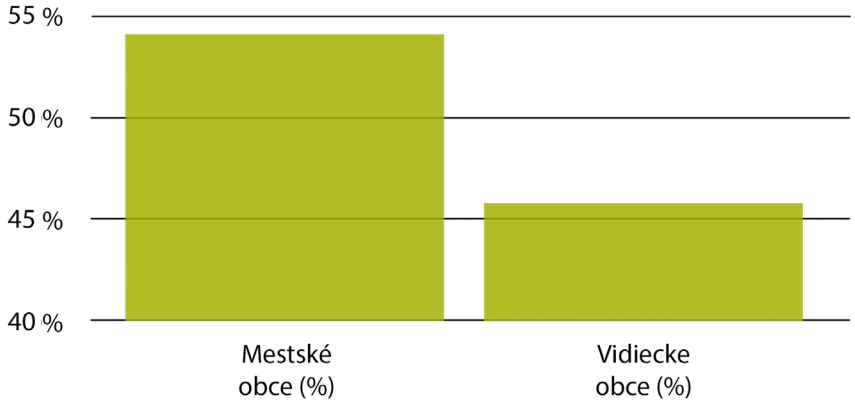

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

Vzdelanostná úroveň

Z pohľadu vzdelanostnej úrovne môžeme analyzovaný trh označiť za pomerne dobre diferencovaný, v nasledujúcej tabuľke a grafe popíšeme analyzovaný trh z pohľadu najvyššieho dosiahnutého vzdelania vzhľadom na trh ako celok. Cenzus realizovaný v roku 2011 prináša nasledujúce zistenia:

Tabuľka 39: Vzdelanostná úroveň skúmaného trhu

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	(%)	Počet
Základné	15,0	808 490
Učňovské (bez maturity)	13,4	721 999
Stredné odborné (bez maturity)	9,7	522 039
Úplné stredné učňovské (s maturitou)	3,5	191 208
Úplné stredné odborné (s maturitou)	20,2	1 089 751
Úplné stredné všeobecné	4,4	235 041
Vyššie odborné	1.5	80 616
Vysokoškolské bakalárske	2,3	122 782
Vysokoškolské magisterské/inžinierske/doktorské	10,8	584 544
Vysokoškolské doktorandské	0,7	40 642
Bez školského vzdelania vrátane detí do 16 r.	15,7	846 321
Nezistené	2,8	153 630
Spolu	**100**	**5 397 036**

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR. 2012

Ako je z tabuľky zrejmé, na analyzovanom trhu viac ako 30 % populácie tvoria obyvatelia bez vzdelania (či už spadajúci do kategórie „základné“ alebo do kategórie „bez vzdelania“). Naproti tomu najpočetnejšiu skupinu v rámci kategorizácie tvorí skupina „Úplné stredné odborné (s maturitou)“. Vysokoškolské vzdelanie (Bc., Mgr./Ing. Dr., resp. PhD.) reprezentuje len o čosi viac ako 13 % populácie. Údaje sú nasledovne prezentované prostredníctvom nasledujúceho grafu:

Graf 39: Vzdelanostná úroveň skúmaného trhu

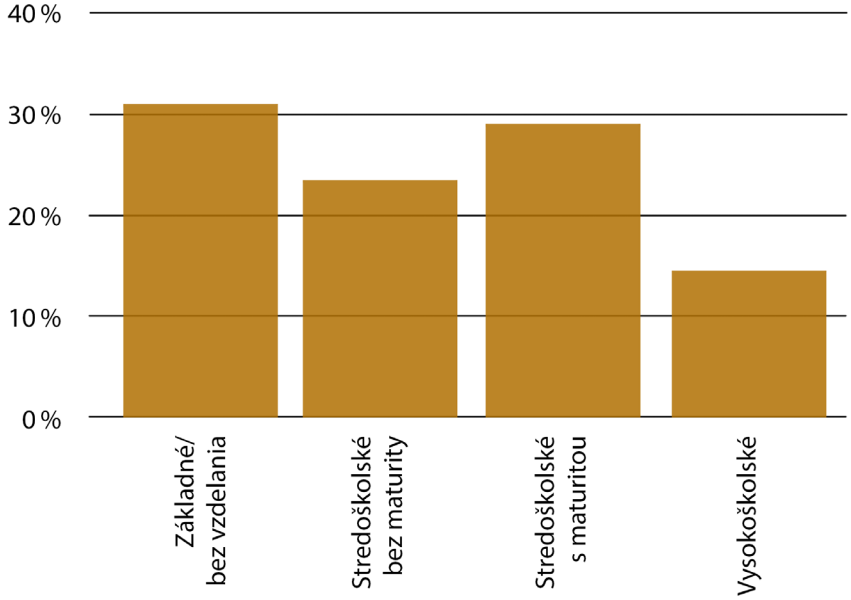

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

VEREJNÁ INFRAŠTRUKTÚRA - VIRTUÁLNY TRH

Demografia

Z demografického hľadiska veľkosť internetovej populácie v auguste roku 2014 predstavovala podľa asociácie internetových médií 3 396 386 obyvateľov/internetových užívateľov.

Veková štruktúra je znázornená v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 40: Veková štruktúra internetovej populácie

Vek	Percentá/počet
12 - 19 r.	15,66 %/511 865
20 - 29 r.	24,48 %/800 156
30 - 39 r.	22,59 %/738 617
40 - 49 r.	16,74 %/547 363
50 - 59 r.	13,30 %/434 759
60 - 69 r.	5,97 %/195 315
70 - 79 r.	1,25 %/40 810

Zdroj: AIM monitor, 2014

Graf 40: Vzdelanostná úroveň skúmaného trhu

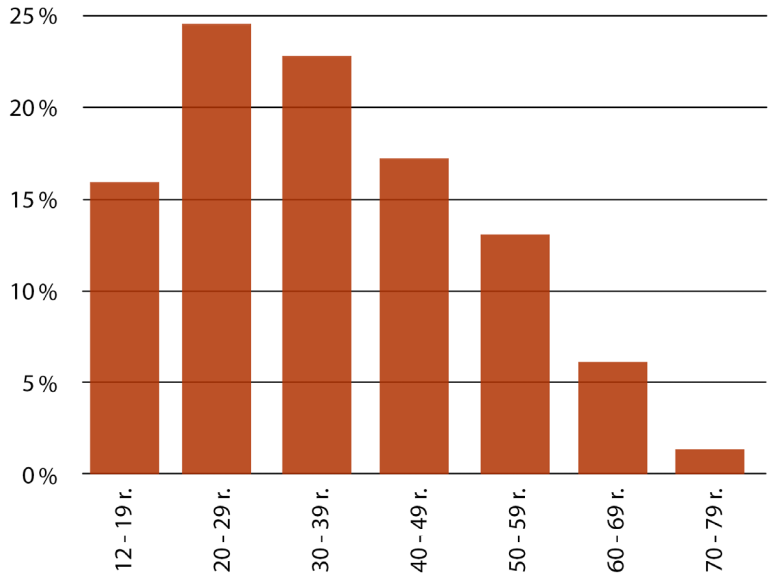

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR, 2012

Skutočnosť, že takmer 50 % internetovej populácie je v rozmedzí 20 - 39 rokov, je pochopiteľná vzhľadom na pozvoľný nástup internetu v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia, nasledovaný takmer exponenciálnym rastom využívania tohto fenoménu po roku 2000. Pozitívne sa hodnotí aj pomerne vysoké zastúpenie vekovej kategórie medzi 40 - 59 v radoch slovenskej internetovej populácie.

Socioekonomické faktory

Z pohľadu ekonomickej aktivity tvorila najpočetnejšiu skupinu internetovej populácie skupina zamestnancov v pracovnom pomere. V zastúpení viac ako 50 % internetovej populácie predstavovala táto skupina celkovo 1 712 974 internetových užívateľov. Nasledujúca tabuľka a graf popisujú skúmaný virtuálny trh z pohľadu ekonomickej aktivity:

Tabuľka 41: Ekonomická aktivita internetovej populácie SR

Ekonomická aktivita	Percentá/počet
V pracovnom pomere	52,40 %/1 712 974
Podnikateľ, živnostník	15,75 %/514 981
Nepracujúci	26,45 %/864 686
Dôchodca	5,40 %/176 379

Zdroj: AIM monitor, 2014

Graf 41: Ekonomická aktivita internetovej populácie SR

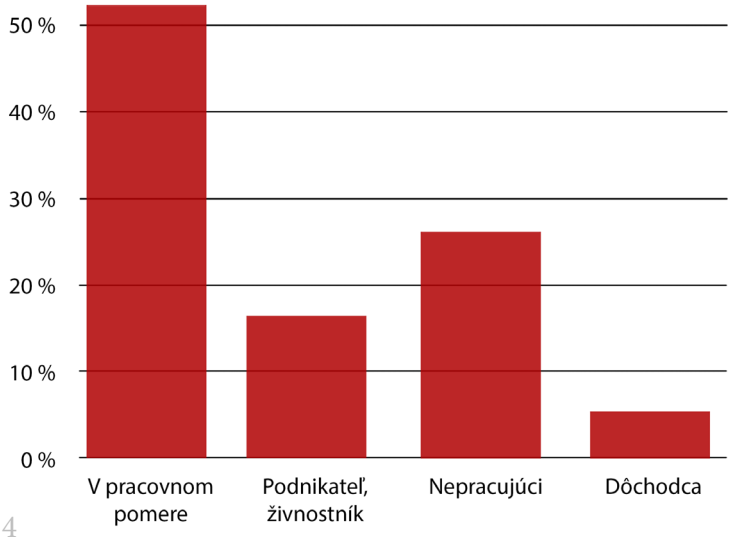

Zdroj: AIM monitor, 2014

Z pohľadu vzdelanostnej úrovne viac ako 40 % internetovej populácie spadá do kategórie stredoškolsky vzdelaných užívateľov, druhú najpočetnejšiu skupinu tvoria užívatelia vyučení bez maturity. Vysokoškolsky vzdelaní užívatelia sú v tomto prípade reprezentovaní 17,5 percentami. Nasledujúca tabuľka a graf prezentujú konkrétne hodnoty pre každú z kategórií.

Tabuľka 42: Vzdelanostná úroveň internetovej populácie

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	(%)	Počet
Neukončené základné vzdelanie	9,40	307 192
Ukončené základné vzdelanie	7,86	256 845
Vyučený bez maturity	21,00	686 492
Stredoškolské s maturitou	40,28	1 316 891
Vyššie odborné vzdelanie Bc.	4,41	144 222
Vysokoškolské (Mgr., Ing., Dr. , ...)	17,05	557 376

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR. 2012

Graf 42: Vzdelanostná úroveň internetovej populácie SR

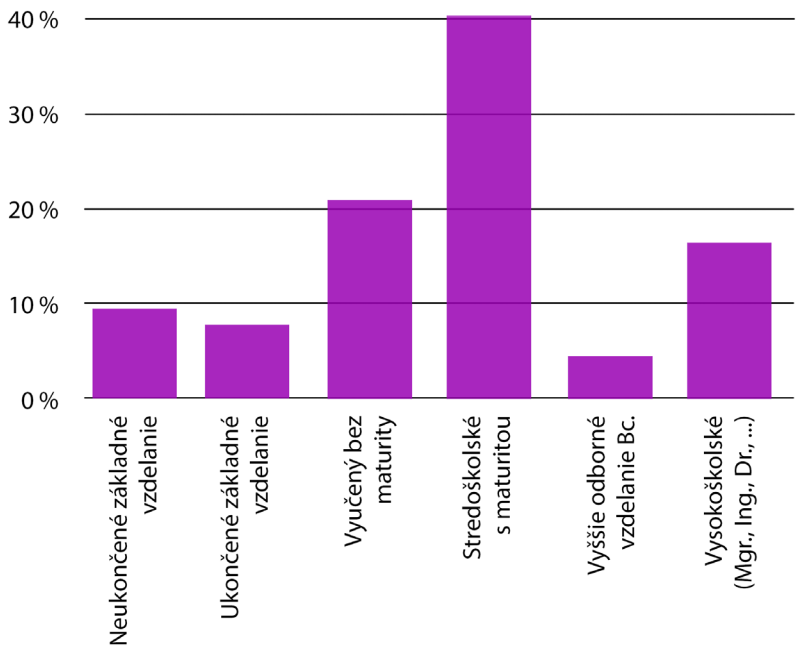

Zdroj: AIM monitor, 2014

ABCDE klasifikácia užívateľskej základne

ABCDE klasifikácia umožňuje posudzovanie sociálneho a ekonomického postavenia jednotlivcov v spoločnosti. Zvyčajne je počítaná na hlavu domácnosti, vzhľadom na špecifikum internetového kladenia otázok bola prijatá metóda priameho výpočtu priamo pre jednotlivých respondentov.

- **A** – Skupina s najvyšším sociálnym statusom v spoločnosti daným vysoko prestížnym zamestnaním a zároveň najvyššími príjmami.
- **B** – Skupina s nadpriemernými príjmami, zvyčajne vyšší manažment a skupina vyšších profesionálov s minimálne stredoškolským vzdelaním.
- **C1, C2** – Skupina s priemerným životným štandardom a priemernými príjmami. Ide o skupinu napr. malých podnikateľov a živnostníkov, technikov, úradníkov a nižších odborníkov.
- **D** – Skupina s priemerným až mierne podpriemerným životným štandardom. Patrí sem napr. skupina kvalifikovaných manuálnych pracovníkov.

- **E1, E2, E3** – Skupina charakterizovaná podpriemerným životným štandardom, kde sa nachádzajú predovšetkým neaktívni jednotlivci, tzn. nezamestnaní, dôchodcovia alebo nekvalifikovaní robotníci a pod.

Tabuľka 43: ABCDE národná socioekonomická klasifikácia návštevníkov slovenského internetu v roku 2014

Skupina	(%)	Počet
A	15,89	519 432
B	6,77	221 381
C1	15,43	504 303
C2	14,95	488 599
D	19,42	634 890
E1	9,57	312 889
E2	7,56	247 206
E3	3,93	128 321
Deti 12 - 13 rokov	6,49	211 998

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR. 2012

Skupina užívateľov so statusom A a B bola reprezentovaná v tomto prípade viac ako 740 813 internetovými návštevníkmi na sledovanom trhu.

Pokladáme za dôležité sa na konci tejto podkapitoly zmieniť o frekvencii využívania internetu populáciou internetových užívateľov v SR. V tomto prípade zaznamenávame zaujímavé zistenie, že užívatelia zo spodnej hranice spektra (1 - 5 dní v mesiaci) a užívatelia z hornej hranice spektra (21 dní a viac) majú medzi internetovou populáciou na analyzovanom trhu takmer rovnaké zastúpenie. Podrobnejšie to objasňujeme v nasledujúcej tabuľke a interpretujeme prostredníctvom príslušného grafu.

Tabuľka 44: Frekvencia užívania internetu internetovej populácie SR

Frekvencia užívania	(%)	Počet
1 - 5 dní do mesiaca	32,97	1 077 914
6 -10 dní do mesiaca	17,31	565 813
11 - 15 dní do mesiaca	15,34	501 542
16 - 20 dní do mesiaca	13,53	442 204
21 a viac dní do mesiaca	20,85	681 546

Zdroj: AIMmonitor, 2014

Graf 43: Frekvencia užívania internetu internetovej populácie SR

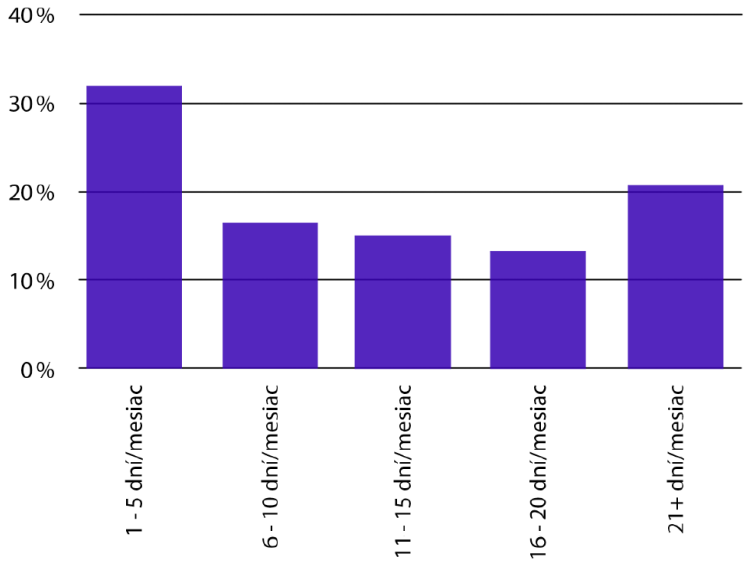

Zdroj: AIMmonitor, 2014

Geografické faktory

Z geografického hľadiska je 74 % slovenskej internetovej populácie alokovanej v miestach bydliska veľkých od 1000 do 99999 obyvateľov. Toto zistenie nie je nijak prekvapivé najmä vzhľadom na fakt, že väčšina miest na danom území spadá práve do tejto kategórie.

Konkrétnejšie sú tieto skutočnosti prezentované prostredníctvom nasledujúcej tabuľky a grafu:

Tabuľka 45: Veľkosť miesta bydliska internetovej populácie SR

Veľkosť miesta bydliska	(%)	Počet
Do 999 obyvateľov	11,88	388 424
1 000 - 4 999 obyvateľov	28,08	918 073
5 000 - 19 999 obyvateľov	16,90	552 368
20 000 - 99 999 obyvateľov	29,42	961 775
Nad 100 000 obyvateľov	13,72	448 379

Zdroj: AIMmonitor, 2014

Graf 44: Veľkosť miesta bydliska internetovej populácie SR

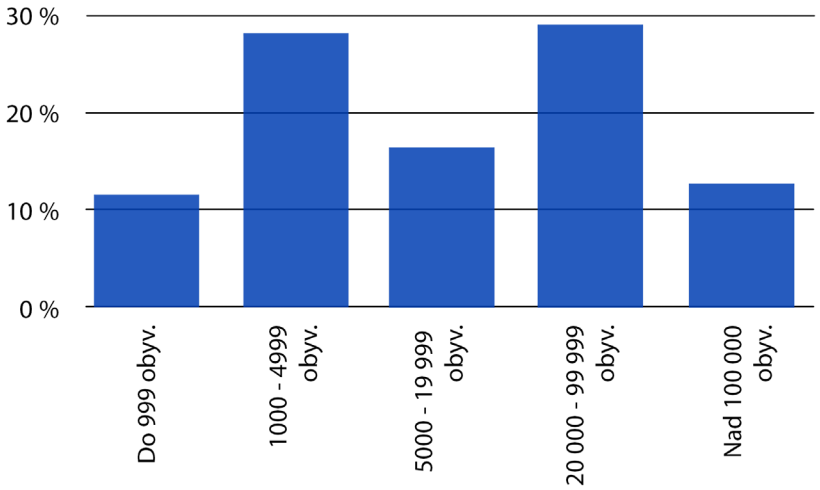

Zdroj: AIMmonitor, 2014

Z pohľadu krajov môžeme konštatovať, že Prešovský kraj percentuálne zastúpený 15,04 % reprezentovanými 491 531 užívateľmi sa umiestnil medzi ôsmimi slovenskými krajmi na prvom mieste v počte internetových užívateľov vzhľadom na celkový virtuálny trh. Podrobnejšie sú tieto údaje rozpracované v nasledujúcej tabuľke a grafe:

Tabuľka 46: Internetová populácia SR podľa krajov

Kraj	(%)	Počet
Banskobystrický kraj	11,59	378 748
Bratislavský kraj	12,74	416 311
Košický kraj	14,36	469 398
Nitriansky kraj	12,74	416 376
Prešovský kraj	15,04	491 531
Trenčiansky kraj	11,19	365 868
Trnavský kraj	9,35	305 784
Žilinský kraj	13,00	425 003

Zdroj: AIMmonitor, 2014

Graf 45: Internetová populácia SR podľa krajov

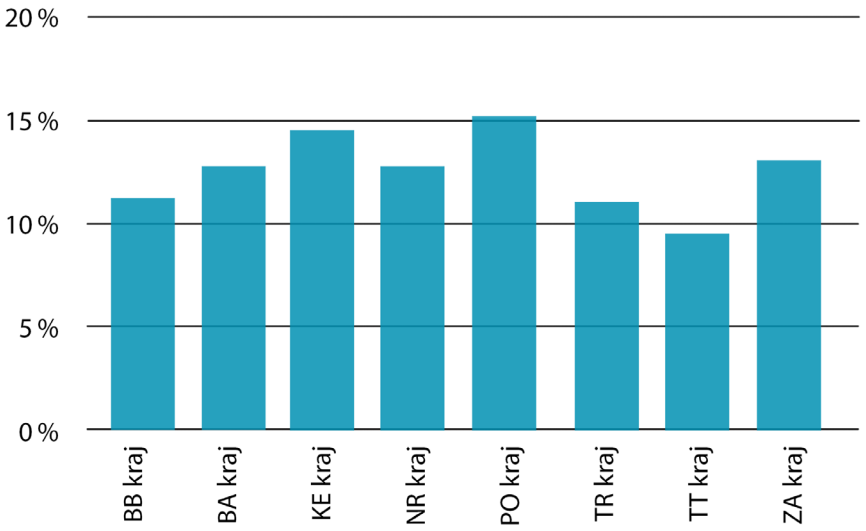

Zdroj: AIMmonitor, 2014

2.4 Audit virtuálnej pôsobnosti PSK vrátane organizácií a inštitúcií v jeho pôsobnosti

V rámci zisťovania virtuálnej pôsobnosti sme využili metodológiu s názvom „Analýza sentimentu" (Sasko, 2011) Postupnosť procesu merania reputácie začína zadefinovaním predstaviteľov skúmaného segmentu, v tomto prípade sme v prvom kroku analyzovania virtuálnej pôsobnosti PSK zvolili konkrétne samosprávne kraje. Následne bola skúmaná virtuálna identita subjektov (krajov v rámci SR) prostredníctvom vyhľadávača Google (svetovo najvyužívanejší vyhľadávací nástroj v on-line prostredí).

V rámci analýzy sentimentu je braných do úvahy prvých 10 výsledkov vyhľadávania. Aby bola zabezpečená objektívnosť výsledkov, ktorá môže byť skreslená vďaka tendencii vyhľadávačov personalizovať vyhľadávanie prostredníctvom histórie činnosti na internete, je pre účel zvýšenia anonymity (a s tým zabezpečenia čo najväčšej relevancie výsledných zistení) využitý proxyanonymizér. Do prieskumu neboli započítavané platené kontextové reklamy, ale iba výlučne organické výsledky. Ako hľadaná fráza bolo vždy použité všeobecne známe a zaužívané pomenovanie krajov bez ohľadu na domovský web, napríklad „Prešovský kraj".

Jedným z hlavných faktorov v procese hodnotenia je sentiment výsledkov. Ten možno voľne definovať ako povahu nájdeného výsledku po zadaní kľúčových slov. Vo výsledkoch sa môžu objaviť pozitívne, neutrálne, no rovnako aj negatívne ohlasy. Tieto sentimenty a rovnako aj pozícia na ktorej sa zobrazili, poskytnú obraz o skúmanom subjekte, a teda v konečnom dôsledku determinujú jeho on-line reputáciu.

Sentiment jednotlivých výsledkov v Top10 je prehľadne graficky znázornený v tabuľke s krátkym komentárom. Zároveň má každá pozícia pridelené bodové ohodnotenie na základe sentimentu podľa nasledujúcej tabuľky:

Tabuľka 47: : Sentiment jednotlivých výsledkov/pozícia výsledkov

Sentiment/ Pozícia výsledku	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pozitívny sentiment +	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11
Vlastný web organizácie X	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Neutrálny sentiment ±	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Negatívny sentiment -	-20	-19	-18	-17	-16	-15	-14	-13	-12	-11

Zdroj: Sasko, 2011

V tabuľke je vidieť chronologickú postupnosť prideľovania bodov analyzovaným subjektom. Pozitívny ohlas resp. sentiment vyvolá nárast bodového ohodnotenia. Čím je pozícia tohto sentimentu vo výsledku hľadania vyššie, tým je pridelených viac bodov. Rovnako, no s opačným efektom to funguje aj pri

identifikovaní negatívneho sentimentu. Body sa odrátavajú, čím je jeho zobrazovacia pozícia vyššia, tým je bodová zrážka väčšia, čo rapídne zhoršuje reputáciu.

V rámci celkového hodnotenia sú následne spočítané jednotlivé sentimenty a výsledná suma označuje silu sentimentu všetkých desiatich výsledkov vyhľadávača pre daný subjekt. Výsledná suma sentimentov reprezentuje celkovú úroveň (silu) on-line reputácie. Subjekty sú následne pre porovnanie zoradené vzostupne podľa celkovej úrovne ich on-line reputácie vo virtuálnom prostredí slovenského internetu. Tabuľka celkového hodnotenia sentimentov ôsmich slovenských samosprávnych krajov (a teda celková úroveň ich on-line reputácie) vyzerá nasledovne:

Tabuľka 48: Celkové hodnotenie sentimentov slovenských krajov

Samosprávny kraj/ Sentiment výsledku na pozícii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Result
Bratislavský kraj	±	x	+	±	±	±	±	±	±	±	43
Nitriansky kraj	±	x	±	±	±	+	±	±	±	±	40
Trnavský kraj	±	x	±	±	±	±	+	±	±	±	39
Prešovský kraj	±	x	±	±	±	±	±	+	±	±	38
Trenčiansky kraj	±	x	±	±	±	±	±	+	±	±	38
Žilinský kraj	±	x	+	±	±	±	-	±	±	+	36
Banskobystrický kraj	±	x	±	±	±	±	±	±	±	±	27
Košický kraj	±	±	x	±	±	+	±	-	±	±	24

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Roháľ - Sasko, 2011

Na základe analýzy je zrejmé, že v rámci virtuálnej identity skúmaných subjektov - ôsmich slovenských samosprávnych krajov na prvých miestach vyhľadávania dominujú weby, ktoré patria priamo krajom, alebo, ktoré kraje spravujú. Dominantnú skupinu sentimentov tvorili výsledky vyhľadávania majúce povahu neutrálneho sentimentu. Len pri dvoch subjektoch bol zaznamenaný výskyt negatívneho sentimentu (Žilinský kraj a Košický kraj zaznamenali negatívne hodnotenie, v prvom prípade sa jednalo o zmienku o zadlženosti krajského mesta, v druhom prípade šlo o požiare v blízkosti krajského mesta). Subjekty, ktoré obsadili popredné umiestnenia, majú z pohľadu virtuálnej reputácie u internetových užívateľov nesporne výhodu v podobe pozitívnejšieho vnímania ich komplexnej virtuálnej identity. V prípade ak užívateľ vyhľadáva informácie o konkrétnom mieste a narazí pri tom na negatívne odkazy, v konečnom dôsledku to môže ovplyvniť jeho celkové vnímanie danej destinácie. Zvlášť ak sa jedná o turistu, ktorý miesto alebo lokalitu ešte osobne nenavštívil a svoj úsudok si zostavuje len na základe informácií z virtuálneho prostredia. To isté platí aj v prípade potenciálnych investorov. Kraje by preto mali dbať na to, aby potrebné informácie potenciálnym návštevníkom sprístupnili čo najprehľadnejšie. Je v ich záujme, aby zabezpečili odstránenie negatívnej publicity (a naopak posilnili publicitu pozitívnu) minimálne na prvých desiatich pozíciách vo vyhľadávačoch. To je možné docieliť aktívnou internetovou komunikačnou politikou v podobe šírenia pozitívnych informácií v rámci renomovaných internetových portálov, ako sú elektronické vydania najväčších slovenských denníkov či prostredníctvom virtuálnych sociálnych sietí. Najlepší spôsob ako odstrániť negatívnu, či neutrálnu publicitu v prvých desiatich výsledkoch vyhľadávačov je doslovné vytesnenie tejto publicity aktívnou prácou (v podobe premyslenej marketingovej komunikačnej politiky) v prostredí internetu.

Analýza sentimentu – on-line reputácia subjektov cestovného ruchu v rámci PSK

Metodológiou nazvanou „Analýza sentimentu" budeme testovať vybrané subjekty cestovného ruchu. Pre tento špecifický prípad budú subjekty reprezentované slovným spojením „územie" a „turizmus", konkrétne budeme vzájomne porovnávať on-line reputáciu turizmu Prešova, Vysokých Tatier, Bratislavy, Košíc. Následne preveríme reputáciu konkrétnych pojmov, akými sú „Severovýchod Slovenska", „Tatranský región", „mesto Prešov" a v neposlednom rade slovné spojenie „turista Prešov".

Ako sme sa už zmienili v popise metodológie, on-line reputácia je utváraná charakterom odkazov, ktoré užívateľovi poskytne vyhľadávač Google po zadaní konkrétnych slovných spojení. Hypoteticky, ak by sme ako užívateľ po zadaní slovného spojenia „turista Prešov" dostali vo výsledku vyhľadávania výsledky s dominantne negatívnym charakterom (sentimentom), určite by nás to nijak pozitívne nemotivovalo k

návšteve regiónu. Práve prvá strana, na ktorej Google zobrazí prvých desať výsledkov vyhľadávania (po zadaní kľúčových slov), rozhodne o celkovom obraze (v tomto prípade destinácie). Pritom výsledkami môžu byť jednotlivé články médií, odkazy spriaznených stránok, úryvky z fór a diskusií a podobne. Proces tvorby on-line reputácie je teda často ovplyvnený aj irelevantnými súvislosťami. Na celkovom dojme táto skutočnosť samozrejme nič nemení. V rámci celkového hodnotenia sú opäť spočítané jednotlivé sentimenty (charakter výsledku vyhľadávania na pozícii 1-10) a výsledná suma označuje silu sentimentu všetkých desiatich výsledkov vyhľadávača pre daný subjekt/slovné spojenie. Výsledná suma sentimentov reprezentuje celkovú úroveň (silu) on-line reputácie. Subjekty sú následne pre porovnanie zoradené vzostupne podľa celkovej úrovne ich on-line reputácie vo virtuálnom prostredí slovenského internetu. Tabuľka celkového hodnotenia sentimentov vyzerá nasledovne:

Tabuľka 49: Celkové hodnotenie sentimentov „Turizmu“

Slovné spojenie/Sentiment výsledku na pozícii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Result
Turizmus Košice	x	+	±	+	+	±	+	±	±	±	76
Turizmus Vysoké Tatry	x	+	±	±	+	+	±	±	±	±	74
Turizmus Bratislava	x	+	±	±	±	±	+	+	+	-	65
Turizmus Prešov	±	±	±	±	±	-	±	+	±	±	14

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Roháľ - Sasko, 2011

Vzhľadom na povahu výsledkov, ktoré nám ponúkol Google po zadaní konkrétneho slovného spojenia, je možné konštatovať, že ani jeden z analyzovaných „subjektov“ nezaznamenal na žiadnom z prvých 10 ponúknutých odkazov zvlášť negatívny sentiment (charakter výsledku z pohľadu jeho obsahu). Dominantne sa jednalo o výsledky so skôr pozitívnou povahou. Nie je žiadnym prekvapením, že sa na prvom mieste vzhľadom na charakter výsledkov umiestnilo slovné spojenie „Košice turizmus“. Keďže boli Košice v minulom roku európskym hlavným mestom kultúry, povaha prvých 10 výsledkov referovala dominantne túto skutočnosť. Tesne za Košicami sa umiestnilo slovné spojenie obsahujúce destináciu Vysoké Tatry. Charakter výsledkov tejto destinácie bol prevažne turistickej povahy a skôr pozitívneho sentimentu vnímania. Na tretej priečke sa umiestnilo slovné spojenie obsahujúce Bratislavu. Je potrtebné brať do úvahy fakt, že metodológia analýzy sentimentu mádominantne subjektívnu povahu, je podstatné, že toto slovné spojenie nezaznamenalo výsledky hodnotenia zvlášť negatívnej povahy. Len jeden odkaz na desiatej pozícii mal mierne negatívnu povahu vzhľadom k ostatným. Konkrétne sa jednalo o článok z roku 2007 uverejnený v elektronickej verzii istého časopisu zameraného na podnikanie, ktorý poukazoval na doposiaľ slabo využívaný potenciál destinácie, konkrétne slabé využívanie potenciálu v zameraní na kongresový turizmus. Slovné spojenie obsahujúce Prešov zaznamenalo v rámci tejto parciálnej analýzy najslabšie hodnotenie s negatívnym sentimentom na šiestom zobrazovacom mieste, odkaz predstavoval článok z roku 2012 pojednávajúci o slabej úrovni poznania lokálnych prírodných atrakcií.

V nasledujúcej tabuľke analyzujeme slovné spojenie Severovýchod Slovenska, jednotlivé výsledky vyhľadávania (od prvého po desiaty) mali nasledujúcu povahu:

Tabuľka 50: Celkové hodnotenie sentimentov „Severovýchod Slovenska“

Slovné spojenie/Sentiment výsledku na pozícii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Result
Severovýchod Slovenska	x	±	+	±	±	+	+	±	+	±	79

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Roháľ - Sasko, 2011

Výsledky vyhľadávania mali pri tomto slovnom spojení prevažne neutrálnu povahu, z pohľadu zastúpenia sentimentov sme však zaznamenali pozitívne sentimenty na 3, 6, 7 a 9 pozícii. Po zahliadnutí prvej strany výsledkov vyhľadávania Google je podľa nás možné vytvoriť si pozitívny názor na destináciu. Je výrazne pozitívne, že sa vo výsledkoch vyhľadávania nenachádzali odkazy s negatívnou povahou obsahu.

V nasledujúcej tabuľke analyzujeme slovné spojenie Tatranský región, jednotlivé výsledky vyhľadávania (od prvého po desiaty) mali nasledujúcu povahu:

Tabuľka 51: Celkové hodnotenie sentimentov „Tatranský región“

Slovné spojenie/Sentiment výsledku na pozícii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Result
Tatranský región	+	±	+	+	±	±	+	+	+	+	111

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Roháľ - Sasko, 2011

Toto slovné spojenie je takmer vzorovým príkladom dobre zvládnutej on-line prezentácie, charakter výsledkov vyhľadávania je takmer dominante pozitívny, potenciálny návštevník po zhliadnutí výsledkov vyhľadávania dostáva takmer výlučne pozitívny sentiment informácií. Jednoznačne sa dá predpokladať zvýšenie záujmu o Tatranský región. Je žiaduce podobným spôsobom pristupovať k budovaniu ďalších produktov cestovného ruchu v on-line prostredí prostredníctvom šírenia pozitívnych informácií a posilňovania pozitívnej publicity.

V nasledujúcej tabuľke analyzujeme slovné spojenie mesto Prešov, jednotlivé výsledky vyhľadávania (od prvého po desiaty) mali nasledujúcu povahu:

Tabuľka 52: Celkové hodnotenie sentimentov „mesto Prešov“

Slovné spojenie/Sentiment výsledku na pozícii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Result
mesto Prešov	x	±	±	+	±	±	±	±	±	±	43

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Roháľ - Sasko, 2011

Výsledky vyhľadávania mali pri slovnom spojení „mesto Prešov“ podobne ako pri slovnom spojení „Prešovský kraj“, dominantne neutrálnu povahu. Po zhliadnutí prvej strany výsledkov vyhľadávania google si podľa nás nie je možné vytvoriť vyhranený názor na destináciu. Je pozitívne, že sa vo výsledkoch vyhľadávania nenachádzali odkazy s negatívnou povahou obsahu.

V nasledujúcej tabuľke analyzujeme slovné spojenie turista Prešov, jednotlivé výsledky vyhľadávania (od prvého po desiaty) mali nasledujúcu povahu:

Tabuľka 53: Celkové hodnotenie sentimentov „turista Prešov“

Slovné spojenie/ Sentiment výsledku na pozícii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Result
turista Prešov	x	±	±	±	±	±	±	-	-	±	-1

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Roháľ - Sasko, 2011

V tomto prípade sa pri analýze vyskytol zaujímavý paradox, opäť pomerne neutrálny sentiment výsledkov narušili negatívne výskyty na ôsmej a deviatej pozícii vo vyhľadávači. V prvom prípade sa jednalo o nedostatočné využitie príležitostí, ktoré vytvorilo EHMK. Informáciu zverejnil jeden zo slovenských denníkov vo svojej internetovej verzii. V druhom prípade šlo o nepríjemnosti turistov z Prešova pri ich zahraničnej ceste. Aj tieto príklady len potvrdzujú aká krehká je reputácia subjektov v on-line prostredí, zvlášť ak sa jedná o subjekty, ako sú mestá a destinácie. Je preto z nášho pohľadu nevyhnutné klásť dôraz na zabezpečenie čo možno najväčšieho množstva pozitívnej publicity. Neutrálna publicita síce nepoškodí celkovú reputáciu, aj na tomto príklade však môžeme vidieť ako napomáha znižovať celkovú reputáciu v prípade čo len jedného negatívneho sentimentu v prvých desiatich výsledkoch vyhľadávania na Google. Celkovo je však možné hodnotiť virtuálne pôsobenie kraja pozitívne.

3. MARKETINGOVÁ STRATÉGIA PSK

Efektívna stratégia destinačného marketingu by mala byť v prvom rade v čo najväčšej miere priamo orientovaná na konečného zákazníka. Pre najefektívnejšie oslovenie konečného zákazníka je vhodné si na začiatku komunikačných či produktových aktivít určiť cieľové publikum. Cieľové publikum je vybrané z celého súboru potenciálnych zákazníkov a tvorí vybraný segment trhu. Pre účely tejto stratégie bol zvolený segment zákazníkov z generácií X, Y a Z. Na tento segment bude smerovaná dominantná časť našich návrhov, tak smerom k značke, ako aj smerom k rozvoju cestovného ruchu PSK do roku 2020 vo všeobecnosti.

3.1 Vízia destinačného marketingu PSK

Pre účely destinačnej marketingovej stratégie je našou snahou stanoviť víziu čo možno najpresnejšie. Jeden z najväčších učiteľov riadenia Peter Drucker tvrdil, že na to, aby ste poznali zákazníka, potrebujete sa hlboko zavŕtať do jeho mysle.

Nie je jednoduché správne identifikovať, čo potenciálny zákazník (v našom prípade návštevník/turista) bude do budúcna očakávať od ponuky Prešovského samosprávneho kraja v oblasti cestovného ruchu, aj keď sa ho na to detailne budeme pýtať (čo sme v tejto stratégii aj uskutočnili).

Produktom a komunikáciou sa nedá osloviť celý potenciálny trh hromadne, bolo by to veľmi neefektívne. Preto je vhodné trh potenciálnych návštevníkov správne rozdeliť na rôzne segmenty. V tejto stratégii sme si zvolili segmentáciu podľa jednotlivých generácií.

Generálny tajomník OSN Pan Ki-mun povedal: „Neviem nič o budúcnosti, ale viem, komu patrí." Aj to je dôvod, prečo sa v tejto stratégii zameriavame na mladé aktívne a nastupujúce generácie, ktorým bude patriť aj budúcnosť v cestovnom ruchu. Súčasťou vízie tejto stratégie je orientácia na generácie X, Y a Z.

Predstavitelia generácií X (narodení medzi rokmi 1965 – 1979), Y (narodení medzi rokmi 1980 – 1996) a Z (narodení po roku 1996), budú v roku 2020 vo veku 14 až 55 rokov, čo bude predstavovať to najperspektívnejšie publikum pre aktívny cestovný ruch v Prešovskom kraji. Týmto nechceme povedať, že predstavitelia tzv. „striebornej" ekonomiky či ľudia, ktorí v roku 2020 prekročia hranicu 55 nie sú dôležitý pre cestovný ruch a že by sa nedali navrhnúť vhodné produkty a komunikačné nástroje, ktorými osloviť túto skupinu, ale z dôvodu vyššej efektivity a vybrania si vhodného segmentu sme zvolili tie skupiny, ktoré v návštevnosti a šírení značky tvoria majoritu.

Pre cestovný ruch je popri základných marketingových nástrojoch dôležité aj partnerstvo. Riadiť či organizovať partnerov aj v tomto regióne Slovenska nie je jednoduché a v budúcnosti pravdepodobne jednoduchšie nebude, no pokúsime sa na základe skupiny finančných a iných záujmových mechanizmov v tomto dokumente prepojiť jednotlivé subjekty cestovného ruchu v jeden spoločný záujem.

Ďalším podstatným marketingovým nástrojom rozšíreného marketingového mixu pre destináciu je packaging, teda balíkovanie. Táto stratégia navrhne niekoľko rôznych inovatívnych balíkov pre rozvoj cestovného ruchu v regióne s dôrazom na strednodobý a dlhodobý efekt. Ich správne načasovanie a celková aplikácia v rámci regiónu je súčasťou programmingu - programovania/naplánovania, ďalšieho atribútu rozšíreného marketingového mixu.

Sme presvedčení, že v dnešnej neobmedzenej ponuke destinácií, limitovanej len časom a infraštruktúrnou dostupnosťou, si ľudia môžu vybrať cestovať kamkoľvek a preto hľadajú pre cestu niekam kombináciu viacerých dôvodov - kombinujú cestovanie so stretnutím s rodinou, pátraním po koreňoch či histórii, stretnutím s priateľmi, s konferenciami, pracovnými stretnutiami, pracovnými cestami a pod. A preto popri propagácii regiónu treba aktívne pristupovať k podpore medzinárodných, či aspoň národných eventov, konferencií, akcií, či menších udalostí.

V tejto neobmedzenej ponuke na trhu destinácií si musí každá destinácia hľadať svojich „obhajcov", ktorí budú šíriť o nej pozitívne informácie, fakty, zážitky, historky... Jedna z najdôležitejších skupín obhajcov, ktorí šíria pozitívne povedomia v marketingovom ponímaní evangelistov je práve domáce publikum.

Toto publikum by malo byť nielen oboznámené s rozličnou ponukou v destinácii, ale malo by cítiť pravú hrdosť na to, že je súčasťou tejto destinácie a šíriť o nej len to najlepšie. Pozývať do svojej „domovskej" destinácie svoju rodinu, priateľov. Aj keď ju pracovne opustia, šíriť o nej len to najlepšie. Aj vďaka virtuálnym sociálnym sieťam je sila evangelistov, ktorí hrdo šíria značku a produkty svojej obľúbenej destinácie, veľmi silným marketingovým nástrojom.

Nosná myšlienka

Pre lepšiu aplikáciu komunikačnej politiky pre destináciu sme sa v tejto stratégii snažili nájsť jednoduchý a plne vyjadrujúci slogan, ktorý by bol zapamätateľný a jasne vyjadroval obsah ponuky pre cestovný ruch v Prešovskom kraji. Podľa geografov ako aj iných akademikov sme sa snažili zhrnúť väčšinu ponuky kraja v tejto stratégii do jednotlivých zaujímavých bodov záujmu či konkrétnych ciest. Všetky jednotlivé aspekty ponuky kraja z pohľadu cestovného ruchu sa nám nakoniec podarilo zatriediť do dvoch jasných a odlíšiteľných kategórií PRÍRODA a KULTÚRA. Destinácia PSK disponuje unikátnym prírodným bohatstvom a pod kultúrou sa snaží odkomunikovať množstvo aktivít, ktoré sa dajú v destinácii absolvovať, že samotná ponuka destinácie nie je len o statickej prírode, ale ponúka aj aktívny kultúrny život. Slogan je minimalistický, jasný a jednoducho vyjadruje myšlienku ponuky kraja. V akčnom pláne pri jednotlivých marketingových nástrojoch navrhujeme tento slogan jemne a postupne, no kontinuálne pripojiť k logu Krajskej organizácie cestovného ruchu Severovýchod.

Zacielenie cieľových segmentov

Z pohľadu výberu cieľových zákazníckych segmentov bolo už vysvetlené, prečo je z hľadiska efektivity vhodné osloviť vybrané skupiny, teda prečo sme si prioritne zvolili segmenty X, Y a Z. Zatiaľ čo skupina potenciálnych zákazníkov z generácie X zažila vo svojom vývoji väčšinu nástrojov tradičného marketingu, generácia Y predstavuje zmeny spojené s technologickým pokrokom a nástupom internetu, a teda množstvo marketingových nástrojov oslovujúce túto generáciu patrí k elektronickému marketingu. Generácia Z už ale predstavuje úplne iného zákazníka so všetkými technologickými novinkami a s ponukou produktov a služieb z celého sveta, z ktorých si predstavitelia tejto generácie veľmi precízne vyberajú, čo chcú, kedy to chcú a ako ich možno osloviť. Ponúknuť produkt, či rozvíjať značku pri každej z týchto generácií predstavuje výzvu a táto stratégia sa bude snažiť o navrhnutie aspoň niekoľkých foriem či priamo produktových konceptov, ako túto výzvu zvládnuť.

Pri samotnej implementácii navrhovaných produktov a komunikačných nástrojov, ktoré sú zamerané na konkrétne segmenty navrhujeme spolupracovať so skupinami, ktoré majú na tieto segmenty, silný vplyv. Primárne sú to predstavitelia a kontaktné osoby v školách – základných, stredných a vysokých, no vďaka priamemu prepojeniu na stredné školstvo by sme navrhovali začať tam. V konkrétnych návrhoch tejto stratégie sa nachádza viacero rôznych produktov, ktoré odporúčame šíriť s pomocou predstaviteľov stredných škôl v kraji. Sekundárne rátame s vzájomnou spoluprácou na úrovni krajov aj s inými strednými školami na Slovensku, ktoré môžu pomôcť k úspechu jednotlivo navrhovaných produktov pre rozvoj a identifikáciu cestovného ruchu v Prešovskom kraji. Pri aplikovaní návrhov z tejto stratégie by mohli byť tiež veľmi nápomocné rôzne záujmové združenia, skupiny a kluby orientované na spoznávanie, cestovanie, športové aktivity a iné. Tieto je vhodné zapojiť do prípravy a priamej implementácie jednotlivých konceptov na báze ich potenciálneho profitu pre cieľovú skupinu.

Z pohľadu realizátora vízie, respektíve stratégie ako takej, je väčšina konkrétnych aktivít navrhovaná priamo pre Krajskú organizáciu cestovného ruchu Severovýchod Slovenska, založenú Prešovským samosprávnym krajom spolu s oblastnými organizáciami cestovného ruchu, s cieľom zvýšenia návštevnosti destinácie Severovýchod Slovenska.

3.2 Identita a marketingový profil kraja

Ak je vytvorená značka destinácie, nadobúda pridanú hodnotu, ktorá je komunikovaná a koncipuje sa branding destinácie. Značka podporuje identitu a imidž destinácie, čím zákazníkovi uľahčuje orientáciu a zároveň spája lokalitu so žiaducimi asociáciami. Značka by mala byť nezameniteľná, má niesť prísľub nezabudnuteľného pozitívneho zážitku. Predpokladom tvorby značky je aj garancia kvality produktu a priaznivý pomer tejto kvality k cene. Nasledujúca podkapitola pojednáva o marketingovej identite a marketingovom profile kraja s akcentom na cestovný ruch a je vypracovaná zo strategicky dlhodobého hľadiska pre Prešovský kraj.

3.2.1 Zmapovanie súčasného stavu

V rámci zmapovania súčasného stavu Prešovského samosprávneho kraja v kontexte nosných elementov je pozornosť zameraná predovšetkým na marketingové aktivity v nadväznosti na propagáciu kraja a jeho administratívne členenie s cieľom zhodnotiť potenciál cestovného ruchu ako kľúčového prvku ekonomického rozvoja. Ďalej má za cieľ iniciovať vypracovanie stratégie s dôrazom na destinačný marketing a plánu na úrovni kraja, ako aj podporiť tvorbu regionálnych produktov turizmu a zlepšovať imidžu regiónu.

Obrázok 14: Brand identita PSK

Zdroj: Google, 2014

Z pohľadu analýzy farebnej schémy zastúpenej v brande kraja, je možné konštatovať že kraj stavil na jednotnú, efektívnu identitu. Farby červená a modrá sú ideálnou kombináciou. Prečo tieto farby? Preto, lebo kým červená farbu vzbudzuje pozornosť, je energická a evokuje vášeň, tak modrá farba je farbou dôveryhodnosti, bezpečnosti a zodpovednosti.

Prešovský samosprávny kraj je v otázke komunikačných politík vysoko proaktívnym krajom. Mediálnou politikou Prešovského samosprávneho kraja je snaha aktívne komunikovať so širokou verejnosťou, aj keď najväčší dôraz je kladený na obyvateľov kraja a inštitúcie, ktoré pôsobia v tomto regióne.

Informácie z regiónu sú podávané predovšetkým týmito nástrojmi:

- Tlačové správy PSK
- Magazín PSK - televízna regionálna relácia
- Župné novinky PSK
- Spravodaj PSK - informačné periodikum

Magazín PSK je televízna relácia s mesačnou periodicitou, ktorú vysielajú súkromné regionálne televízie v Prešovskom samosprávnom kraji. Jej cieľom je priblížiť obyvateľom Prešovského regiónu aktuálne dianie v krajskej samospráve. Relácia občanov informuje o zasadnutiach Zastupiteľstva PSK, vysvetľuje zámery a približuje ciele, ktoré chce vedenie samosprávneho kraja dosiahnuť.

Obrázok 15: Logo Magazín PSK

Zdroj: Google, 2014

Relácia Prešovského samosprávneho kraja je vysielaná od mája 2003 pravidelne každý mesiac v televíziách:

- ALS Snina
- Bardejovská televízna spoločnosť
- TV B52 Vranov nad Topľou
- Ľubovnianska mediálna spoločnosť
- Prešovský informačný server

- Humenská televízia
- TV Kežmarok
- TV Ľubica
- TV Patriot
- TV Poprad
- TV Prešov
- TV Stropkov
- TV Štrba
- TV Ulič
- TV Východ

Spravodaj PSK je informačné periodikum, ktoré vydáva Prešovský samosprávny kraj štyrikrát ročne.

Obrázok 16: Logo Spravodaj PSK

Zdroj: Google, 2014

Vznikol s cieľom predstaviť a priblížiť obyvateľom kraja zmysel regionálnej samosprávy. Približuje jednotlivé kompetencie vyššieho územného celku, vysvetľuje zámery, rozhodnutia a ciele krajskej samosprávy.

Na území Prešovského samosprávneho kraja je sústredené mimoriadne množstvo unikátnych hitorických pamiatok, ktorým sekunduje nenarušené prírodné bohatstvo, čo samospráva pretavuje do podoby efektívnej propagácie potenciálu, ktorý má kraj v portfóliu. Vyberáme teda niektoré z nich. V snahe identifikovať jedinečné lokality regiónu vyhlásil Prešovský samosprávny kraj anketu "Hľadáme sedem divov Prešovského kraja".

Cieľom verejného hlasovania bolo zistiť, ktoré miesta v kraji považujú občania za najkrajšie a najzaujímavejšie. Anketa, ktorej sa zúčastnilo 10 707 hlasujúcich, prebiehala od 23. októbra 2008 do 20. januára 2009.

Predstavujeme sedem divov Prešovského kraja - tak, ako o nich rozhodli obyvatelia kraja.

<u>Sedem divov Prešovského kraja:</u>

1. *Historické centrum Bardejova (1 451 hlasov)*
2. *Hrad Ľubovňa (1 435 hlasov)*
3. *Tatranský národný park (1 229 hlasov)*
4. *Oltár Majstra Pavla z Levoče (1 119 hlasov)*
5. *Súbor drevených kostolíkov (1 013 hlasov)*
6. *Pieninský národný park (814 hlasov)*
7. *Historické centrum Levoče (666 hlasov)*

Kraj prezentuje publikácia Vitajte v Prešovskom kraji, ktorá obsahuje vyše 100 fotografií vrátane leteckých záberov. Obrazová publikácia prezentuje najkrajšie miesta nielen z Prešovského kraja, ale aj z Malopoľského vojvodstva. Cieľom bolo predovšetkým ukázať príťažlivé a nepoznané miesta regiónu, takže obsahuje zábery renomovaných fotografov – Vladimíra Bártu mladšieho i staršieho. Kvôli zrozumiteľnosti je však register fotografií aj príhovor v publikácii takisto v päťjazyčnej mutácii - po slovensky, anglicky, poľsky, francúzsky a rusky.

Ďalším z produktov, ktorým sa kraj propagoval, je produkt Honba za pokladmi Prešovského kraja.

Obrázok 17: Event Honba za podkladmi Prešovského kraja

Zdroj: po-kraj.sk, 2014

Prešovský samosprávny kraj predstavil 16 atraktívnych a zaujímavých miest – pokladov v Prešovskom kraji. Takmer všetky pri návšteve ponúkli zľavu alebo darček. Úlohou obyvateľov a návštevníkov bolo v termíne od júla do septembra 2013 navštíviť minimálne päť z týchto vybraných pokladov PSK:

- Hrad a skanzen Stará Ľubovňa
- Pútnické centrum baziliky minor v Ľutine
- Múzeum v Kežmarku
- Radnica v Bardejove a skanzen v Bardejovských Kúpeľoch
- Podtatranské múzeum v Poprade a Meštiansky dom v Spišskej Sobote
- AquaCity Poprad
- Múzeum Červený Kláštor
- Kaštieľ Strážky
- Kúpele Vyšné Ružbachy
- Múzeum J. M. Petzvala v Spišskej Belej
- Solivar v Prešove
- Barokový kaštieľ Hanušovce n/Topľou
- Vojenské historické múzeum Svidník
- Múzeum Andyho Warhola v Medzilaborciach
- Kaštieľ a skanzen v Humennom
- Sninské rybníky

Obyvatelia a návštevníci si mohli vybrať miesta, ktoré ich najviac zaujali a navštíviť ich. Na každom mieste získali pečiatku „Pas hľadača pokladov“. Hľadačom pokladov sa mohol stať ktokoľvek bez obmedzenia veku – deti i dospelí.

Krajská organizácia cestovného ruchu Severovýchod Slovenska ďalej v spolupráci s partnermi pripravila na turistické sezóny aj kampaň zameranú na objavovanie krás severovýchodného Slovenska. Tieto aktivity zahŕňajú viaceré zaujímavé súťaže pre obyvateľov i návštevníkov kraja. Minulý rok to bola už spomínaná Honba za pokladmi Prešovského kraja, ktorá sa stretla s veľkou odozvou. Tentokrát si organizátori pripravili veľkú letnú súťaž Objavujeme Prešovský kraj, ktorá motivovala návštevníkov objavovať krásy kraja s ponukou 250 vybraných bodov – lokalít. Podlinkovou prebiehajúcou akciou v rámci projektu boli eventy s názvom Cyklopátrania po Prešovskom kraji.

Obrázok 18: Event Objavujeme Prešovský kraj

Zdroj: severovychod.sk, 2014

3.2.2 Generácia Y a jej vnímanie Prešovského kraja

Na účely agregovania údajov a na zisťovanie názorov zástupcov generácie Y (narodených v rokoch 1980 – 1996) na Prešovský kraj sme sa rozhodli využiť formu dotazníkového prieskumu. Samotný dotazník pozostával z trinástich jednoduchých otázok rôzneho typu (zatvorené, polootvorené a pod.). Pri niektorých otázkach mali respondenti možnosť označiť iba jednu odpoveď, pri iných mohli označiť ľubovoľný počet. V niekoľkých prípadoch bola na odpovede využívaná školská stupnica, kde 1 = najlepšie hodnotenie a 5 = najhoršie hodnotenie.

Distribúcia dotazníkov a zber potrebných údajov prebehli v priebehu približne troch týždňov a to v mesiaci august 2014. Tento proces bol spustený dňa 4. augusta 2014 a trval do dňa 27. augusta, kedy bol zber údajov ukončený a následne sa pristúpilo k ich vyhodnocovaniu.

Zber údajov prebehol prostredníctvom elektronickej formy (CAWI – Computer Assisted Web Interviewing) a papierovej formy. Údaje získané druhou formou bolo potrebné pred vyhodnocovaním najprv nakódovať. Na štatistické vyhodnocovanie získaných dát, ako aj na uskutočnenie potrebných výpočtov, bol použitý tabuľkový editor Excel 2007 od spoločnosti Microsoft.

Po ukončení zberu dát prebehli všetky potrebné výpočty, ako aj kódovanie a spracovanie zozbieraných údajov koncom mesiaca august a v prvom septembrovom týždni.

Celkovo sa nám podarilo zhromaždiť údaje od 424 zástupcov generácie Y. Z uvedeného počtu tvorili prevažnú časť ženy, ktorých bolo 246, čo predstavuje 58,02 %. Zvyšných 178 respondentov bolo mužského pohlavia (41,98 %).

Výsledky vykonaného prieskumu prezentujeme na ďalších stranách v prehľadnom grafickom zobrazení. Za každým grafom nasleduje slovná interpretácia nameraných výsledkov.

V úvodnej otázke nás zaujímalo, akú formu získavania informácií respondenti preferujú. Na výber bolo päť možností, z ktorých bolo potrebné označiť jednu. Výsledky sú zaznamenané v nasledujúcom grafe.

Graf 46: Prioritná forma získavania informácií

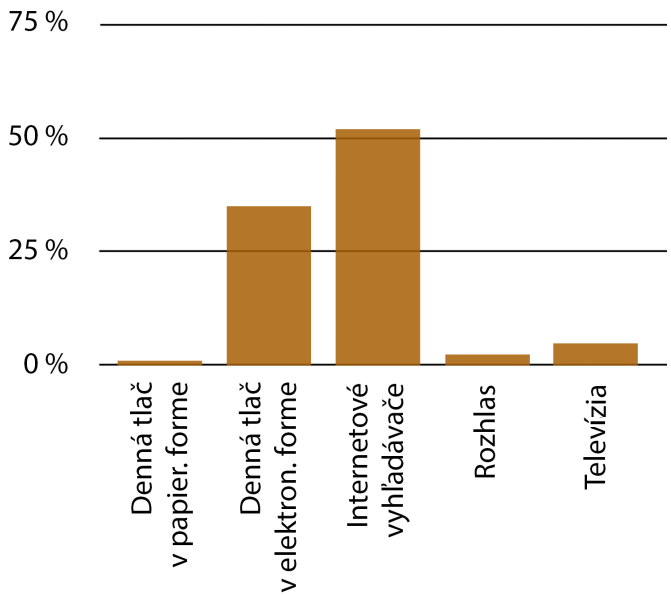

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Zo získaných odpovedí sa jednoznačne ukázalo, že v dnešnej dobe využívajú zástupcovia generácie Y na získavanie informácií hlavne moderné technológie. Viac ako polovica respondentov (53,23 %) označila možnosť „Internetové vyhľadávače“ a viac ako tretina (34,83 %) si zvolila odpoveď „Denná tlač v elektronickej forme“. Možnosť „Televízia“ označilo iba 7,96 % opýtaných a „Rozhlas“ iba 2,99 % respondentov. Najmenej často bola označovaná odpoveď „Denná tlač v papierovej forme“. Túto možnosť na získavanie informácií prioritne využíva iba 1 % zástupcov generácie Y.

V dotazníkovom prieskume nás taktiež zaujímalo, aké technológie využívajú zástupcovia generácie Y pri získavaní informácií. K dispozícii boli možnosti „PC“, „Tablet“, „Mobil“, „Teletext“ a možnosť „Iné“. Respondenti mohli označiť ľubovoľné množstvo odpovedí. Po zozbieraní, prepočítaní a spracovaní všetkých odpovedí ich prezentujeme v nasledujúcom grafe.

Graf 47: Technológie využívané pri získavaní informácií

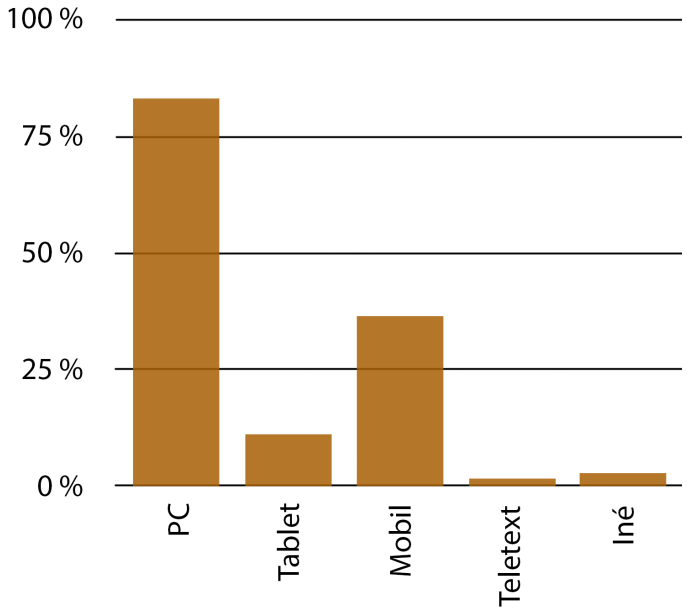

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Z odpovedí respondentov sa ukázalo, že dominantná časť využíva k získavaniu informácii „PC“. Túto možnosť označilo až 81,13 % opýtaných. Viac ako tretina respondentov (35,38 %) označila možnosť „Mobil“ a viac ako desatina (11,32 %) využíva na získavanie informácií „Tablet“. Možnosť „Iné“ označilo iba 1,89 % opýtaných a odpoveď „Teletext“ iba 1,42 % respondentov z generácie Y. Dodávame, že pri odpovedí „Iné“ bola možnosť doplniť vlastnú odpoveď a najčastejšie sa v tomto prípade dopĺňala možnosť „Notebook“.

V nasledujúcej otázke bol zisťovaný imidž Prešovského kraja, resp. respondenti mohli na stupnici 1 - 5 (1 = zaujímavý, 5 = nezaujímavý) priradiť imidžu Prešovského kraja hodnotu. Zozbierané odpovede a frekvenciu ich výskytu prezentujeme v nasledujúcom grafickom spracovaní.

Graf 48: Imidž Prešovského kraja

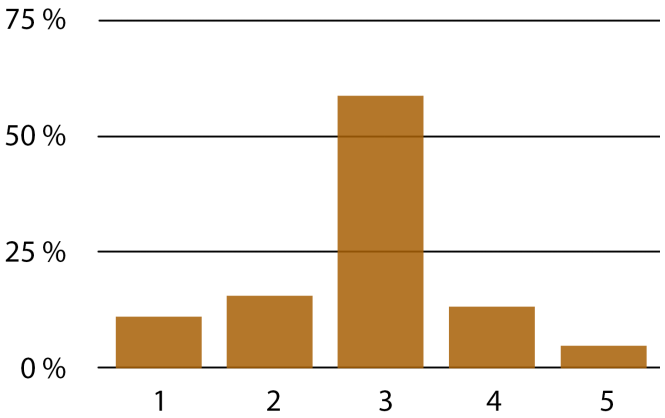

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Viac ako polovica respondentov (56,60 %) zvolila neutrálne hodnotenie, teda hodnotu na úrovni 3. Hodnotu 2 priradilo imidžu Prešovského kraja 14,62 % opýtaných a hodnotu 4 označilo 13,21 % respondentov. Najlepšie hodnotenie, teda hodnotu 1, zvolilo 11,32 % opýtaných a najhoršie hodnotenie, teda hodnotu 5, priradilo imidžu Prešovského kraja 4,25 % respondentov. Rozloženie odpovedí približne kopíruje Gaussovu krivku. Pre úplnosť dodávame, že priemerné hodnotenie imidžu Prešovského kraja dosiahlo podľa zástupcov generácie Y úroveň 2,84.

V dotazníku nás následne zaujímali dôvody, ktoré vedú respondentov k návšteve akéhokoľvek miesta resp. obce. K štyrom ponúknutým možnostiam (miestne zaujímavosti, kultúrne resp. športové podujatie, historické pamiatky v meste a blízkosť prírodných zaujímavostí) mali respondenti priradiť hodnotenie na stupnici 1 – 5 (1 = dôležité, 5 = nedôležité). Po vyhodnotení získaných údajov prinášame v nasledujúcom grafe výsledné priemery, ktoré respondenti jednotlivým položkám priradili. Podotýkame, že čím nižšie hodnotenie, tým je danej položke priradzovaný väčší význam.

Graf 49: Dôvody k návšteve akéhokoľvek miesta/obce

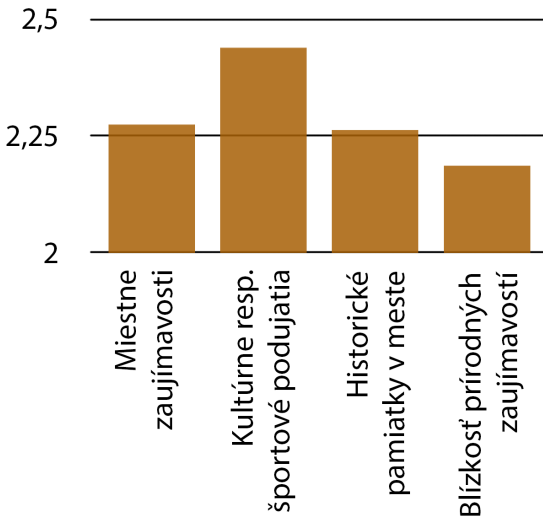

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Ako najsilnejší dôvod pre návštevu miesta resp. obce respondenti uviedli „Blízkosť prírodných zaujímavostí" s priemerným hodnotením 2,18. Nasledujú možnosti „Miestne zaujímavosti" a „Kultúrne resp. športové podujatia", ktorým bolo pridelené rovnaké priemerné hodnotenie 2,27. Najmenším lákadlom pre zástupcov generácie Y je z ponúknutých možností „Kultúrne resp. športové podujatie". Tejto možnosti bolo priradené priemerné hodnotenie na úrovni 2,40.

Podobným spôsobom ako v predchádzajúcej otázke sme zisťovali aj dôvody, ktoré by respondentov odrádzali od návštevy akéhokoľvek miesta resp. obce. V tomto prípade bolo priradzované hodnotenie na stupnici 1 – 5 (1 = dôležité, 5 = nedôležité) možnostiam „nedostatočná infraštruktúra", „nedostatok informácií", „slabé možnosti kultúrneho vyžitia" a „nedostatočné možnosti ubytovania". Priemerné hodnoty odpovedí respondentov sú prezentované v nasledujúcom grafe.

Graf 50: Dôvody odrádzajúce od návštevy akéhokoľvek miesta/obce

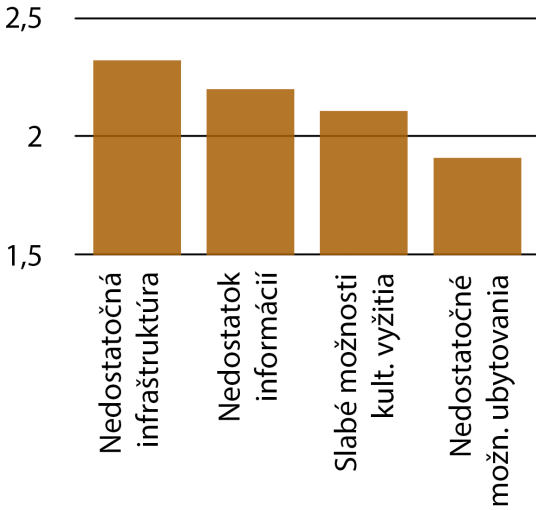

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Ako najdôležitejší dôvod odrádzajúci od návštevy akéhokoľvek miesta resp. obce zvolili respondenti „Nedostatok možnosti ubytovania“ s priemernou hodnotou 1,91. Nasledujú „Slabé možnosti kultúrneho vyžitia“ s hodnotením na úrovni 2,09 a „Nedostatok informácií“ s priemerným hodnotením 2,20. Najmenej odrádza od návštevy akéhokoľvek miesta resp. obce zástupcov generácie Y „Nedostatočná infraštruktúra“, ktorej bolo pridelené priemerné hodnotenie na úrovni 2,30.

Vo vykonanom prieskume sme taktiež zisťovali, nakoľko si respondenti myslia, že poznajú Prešovský kraj. Ponúknutých bolo päť možností, konkrétne „Veľmi dobre“, „Dobre“, „Priemerne“, „Skôr zle“ a „Veľmi zle“. Pri tejto otázke mohli respondenti označiť iba jednu možnosť. Rozloženie odpovedí, ako aj ich percentuálne zastúpenie, prezentujeme v nasledujúcom grafe.

Graf 51: Poznanie Prešovského kraja

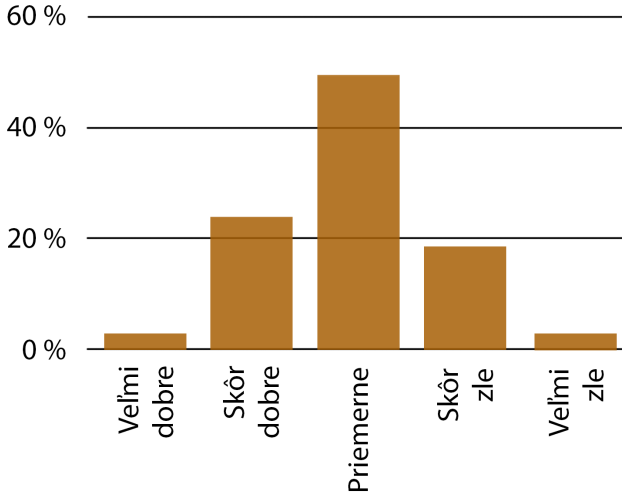

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Aj v tomto prípade, podobne ako pri zisťovaní imidžu Prešovského kraja, je rozloženie odpovedí blízke Gaussovej krivke. Takmer polovica opýtaných (49,06 %) zvolila možnosť „Priemerne“. Nasledujú možnosti „Skôr dobre“ (24,06 %) a „Skôr zle“ (19,81 %). Krajné hodnotenia označili najmenšie skupiny respondentov. Možnosť „Skôr dobre“ zvolilo 3,77 % opýtaných a 3,30 % zástupcov generácie Y si na základe zozbieraných odpovedí myslí, že Prešovský kraj pozná „Veľmi zle“.

3.2.3 Generácia Z a jej vnímanie Prešovského kraja

V prípade skúmania názorov zástupcov generácie Z (rok narodenia 1996 a viac) na Prešovský kraj sme taktiež na získanie potrebných údajov využili formu dotazníkového prieskumu. Nakoľko však v tomto prípade išlo takmer výlučne o žiakov základných škôl, museli sme s ohľadom na ich možnosti, niektoré otázky čiastočne zmeniť resp. modifikovať na jednoduchšie.

V tomto prípade mala finálna podoba dotazníka desať otázok, z ktorých najčastejšie šlo o zatvorené otázky (s jednou výnimkou). Aj v tomto dotazníku mali respondenti pri niektorých otázkach možnosť označiť iba jednu odpoveď, pri iných mohli zasa označiť ľubovoľný počet možností.

Distribúcia týchto dotazníkov prebiehala súčasne s distribúciou dotazníkov pre generáciu Y, teda taktiež v mesiaci august 2014, trvala však dlhšie. Zber údajov bol v tomto prípade spustený dňa 7. augusta 2014 a trval do dňa 6. septembra.

V tomto prípade boli dotazníky distribuované iba papierovou formou, proces ich kódovania zabral viac času a k vyhodnocovaniu údajov sme pristúpili dňa 11. septembra. Aj tu bol na štatistické vyhodnocovanie a na uskutočnenie potrebných výpočtov použitý tabuľkový editor Excel 2007 od spoločnosti Microsoft.

V rámci generácie Z sme získali údaje od 156 respondentov. V tomto prípade bolo 104 chlapcov, čím tvorili presne dvoj tretinovú väčšinu (66,67 %). Zvyšných 52 opýtaných tvorili dievčatá (33,33 %). Na nasledujúcich stranách prezentujeme namerané výsledky tým istým spôsobom, ako pri výsledkoch generácie Y. Za grafickým zobrazením nasleduje taktiež aj interpretácia nameraných výsledkov.

V prvej otázke sme zisťovali rozloženie respondentov podľa pohlavia. Výsledky ukazuje nasledujúci graf.

Graf 52: Zástupcovia generácie Z podľa pohlavia

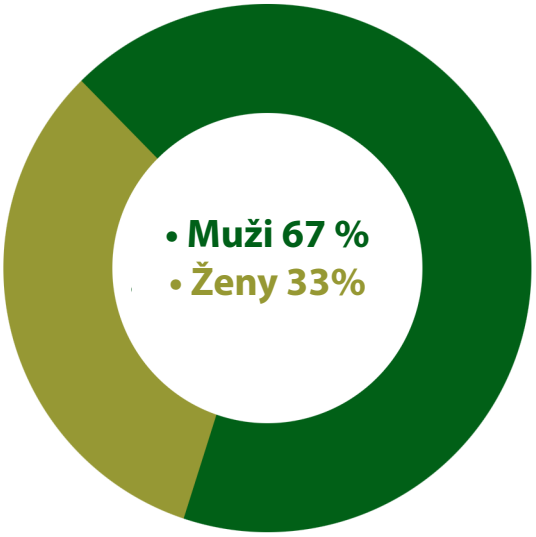

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

V našej výskumnej vzorke mali prevažnú väčšinu chlapci, ktorých boli presne dve tretiny (66,67 %). Zvyšnú tretinu odpovedí sme získali od dievčat (33,33 %). Vek respondentov sa pochyboval od 10 do 15 rokov a priemerný vek opýtaných dosiahol hodnotu 13,85 roka.

Na začiatok nás zaujímalo, či sa pri rozhodovaní o cestovaní na konkrétne miesto berie do úvahy aj názor detí. Na otázku „Ak idete niekam na výlet, berie sa úvahy aj tvoj názor kam by si chcel/a ísť?“ mohli respondenti označiť jednu z možností „Áno takmer vždy“, „Občas“, „Málokedy“ a „Nikdy“. Rozloženie ich odpovedí demonštrujeme v nasledujúcom grafe.

Graf 53: Ak idete niekam na výlet, berie sa do úvahy tvoj názor?

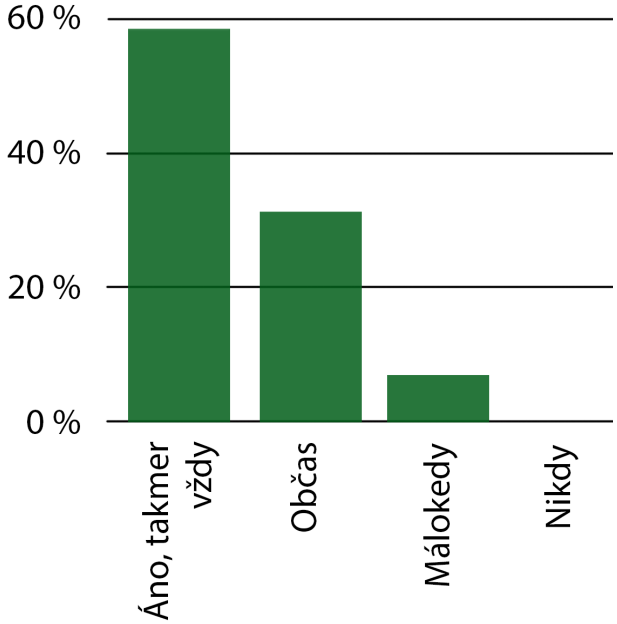

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Zo získaných odpovedí vidíme, že nadpolovičná väčšina opýtaných sa vyjadrila, že ich názor sa pri rozhodovaní o tom, kam ísť na výlet, do úvahy berie „Takmer vždy“ (58,97 %). Presne tretina respondentov odpovedala na túto otázku „Občas“ (33,33 %). Možnosť „Málokedy“ zvolila iba pomerne malá časť opýtaných (7,69 %). Zaujímavosťou je, že odpoveď „Nikdy“ neoznačil ani jeden respondent. Z uvedeného je vidieť, že názory detí majú pri rozhodovaní o vycestovaní pomerne vysokú váhu a preto by nebolo správne túto generáciu a pôsobenie na ňu ignorovať.

Graf 54: Poznanie Prešovského kraja

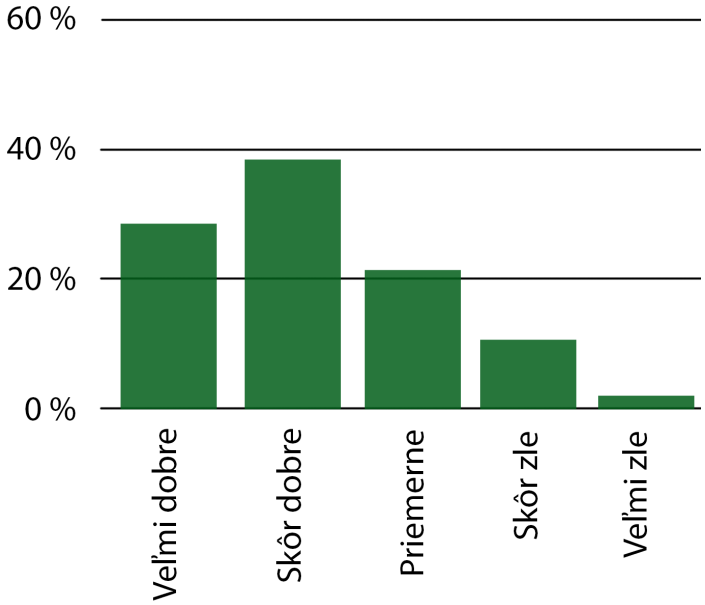

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Odpovede zástupcov generácie Z majú prevažne pozitívny charakter. Najviac respondentov označilo možnosť „Skôr dobre“ (38,46 %) a druhou najčastejšie sa vyskytujúcou odpoveďou bola možnosť „Veľmi dobre“ (28, 21 %). Nasleduje neutrálne hodnotenie „Priemerne“ (20,51 %)“. Negatívne odpovede označilo pomerne nízke percento opýtaných. Možnosť „Skôr zle“ zvolilo 10,26 % a odpoveď „Veľmi zle“ dokonca iba 2,56 % respondentov. Celkovo je hodnotenie lepšie ako pri odpovediach staršej generácie Y, čo však môže veľmi pravdepodobne byť zapríčinené iným vnímaním hodnotiacich kritérií ako aj určitým nedostatkom objektívnosti u mladých respondentov.

3.3 Branding kraja, posolstvá, vizuály

Prečo cestovať rezonuje v mysliach ľudí už oddávna. V každej historickej epoche sa ľudia presúvali z miesta na miesto pod vplyvom rôznych faktorov a udalostí, ktoré nemohli ovplyvniť (prírodné, historické, politické). Boli tu tlaky vonkajšieho prostredia, mnohokrát nepriaznivo naklonené osudom týchto spoločenstiev. Aj napriek tomu vnímali jednotlivci krajinu a ľudí, s ktorými sa dostávali pri svojich anabázach do kontaktu, veľmi pozorne a citlivo. Neskôr sa cesty a cestovanie stali činnosťami uskutočňovanými za účelom cieleného spoznávania našej planéty. Prešovský kraj má podľa nášho názoru pre cestovateľa veľký potenciál. Už priamo pri pohľade na logo kraja je jasná syntéza nosných prvkov prírody a kultúry. Tieto dominantné prvky navrhujeme preniesť do všetkých aspektov realizovania stratégie. V rámci tejto podkapitoly prezentujeme nami navrhnuté piliere na ktorých by mal byť postavený integrovaný branding kraja. Ide najmä o rozmanitosť prírody a kultúry a z nej plynúce podporné myšlienky, ako je idea cestovateľa objaviteľa, romantika a podobne. Idea ambasádorov kraja alebo priamo navrhovaná idea „malej“ grantovej schémy pre zlepšenie vizibility zaujímavých miest kraja.

3.3.1 Rozmanitosť prírody a kultúry - nosná idea stratégie

V 21. storočí už nie je na Zemi veľa miest, kde by človek našiel „neporušenú“ prírodu. Poslednými takýmito oblasťami sú extrémne polárne kraje, vysoko v horách a hlboko v púšťach sa nachádzajúce územia „nikoho“, ako aj vo vnútri tropických pralesov, ďaleko od „civilizácie“ ležiace miesta, kam sa človek západného sveta dostane len s enormne vynaloženou námahou a s pomocou domorodých sprievodcov. Pri súčasnom tlaku spoločnosti na človeka ako takého, ktorý je vedený z každého smeru, má jednotlivec snahu uniknúť z tohto „civilizovaného“ prostredia do „divočiny“.

Miesta, kde môže nájsť „pokoj v duši“ sú aj v Európe. Ku krajinám, ktoré sú vyhľadávané práve z tohto dôvodu, patrí aj Slovensko a v rámci neho najmä jeho severovýchodná časť, ktorá

patrí administratívne do Prešovského kraja. Už v starých cestopisoch sa objavujú informácie o „krajine nikoho“ na pomedzí slovenského, poľského a ukrajinsko-rusínskeho kultúrneho priestoru. Pohraničné regióny vždy vzbudzovali v človeku prirodzený rešpekt, u niektorých aj obavu. To je vidieť aj v súčasnosti, kedy sem zavítajú návštevníci zo západného alebo stredného Slovenska. Výrazy typu „ďaleký východ“ alebo „divoký východ“ nie sú ojedinelými. To je ale dôvod, prečo cestovať práve sem.

Prešovský kraj je svojou polohou voči centru vzdialenému vyše 450 km excentricky situovaný, je takpovediac exotický. Je obklopený dvoma štátmi, Poľskom a Ukrajinou. Príroda Prešovského kraja je neopakovateľná a patrí nielen v rámci Slovenska, ale aj v rámci celej strednej Európy k najvzácnejším. Národné parky, ktoré zasahujú na toto územie, sú toho dôkazom. Tatranský národný park (TANAP) je najstarším národným parkom na Slovensku (1949). Naše „miniatúrne Alpy“ sú svojím Gerlachovským štítom (2655 m) najvyššou časťou celých Karpát. Na sever a východ sa v celej Európe nenachádza vyššie pohorie. Pieninský národný park (PIENAP) je najstarším medzinárodným prírodným parkom v Európe (1932). V Národom parku Poloniny (Stužica, Havešová, Rožok) a v CHKO Vihorlat (Vihorlat) sú lokalizované naše najvzácnejšie pralesy, ktoré sa dostali aj na listinu UNESCO. V Prešovskom kraji sa nachádzajú územia európskeho významu (ÚEV) a chránené vtáčie územia (CHVÚ) mimoriadnej hodnoty vyhlásené v rámci projektu Natura 2000. Spoločenstvá pôvodných rastlinných a živočíšnych druhov s viacerými endemickými druhmi v chránených územiach Prešovského kraja patria k našim najhodnotnejším. Turista, cestovateľ, objaviteľ, alebo akýkoľvek pocestný zaiste pookreje pri pohľade na tatranské štíty, bradlá nad riekou Dunajec v Pieninách, travertínové skalné mestá na Dreveníku alebo pralesy v Bukovských vrchoch. Výhľady z trojhranice na Kremenci v Bukovských vrchoch, zo Sninského kameňa vo Vihorlatských vrchoch alebo z Lysej v Čergove nenechajú nikoho na pochybách, že sa ocitol v jednom z najkrajších kútov Slovenska. Okrem nádherných prírodných zákutí si v Prešovskom kraji nájde to svoje aj milovník histórie. Klenoty mestskej architektúry tvoria mestské pamiatkové rezervácie – Bardejov, Kežmarok, Levoča, Podolínec, Prešov, Spišská Kapitula, Spišská Sobota. Okrem nich sú v Prešovskom kraji situované aj pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry v Ždiari a Osturni, ako aj skanzeny v Bardejovských Kúpeľoch, Starej Ľubovni, Humennom a Svidníku dokumentujúce spolu s drevenou sakrálnou architektúrou (drevené kostolíky) vysokú umeleckú a duchovnú vyspelosť ľudí žijúcich v tomto regióne. Dokladom nesmiernej prírodnej a kultúrnej hodnoty vybraných lokalít Prešovského kraja je ich zaradenie na Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Patria sem Levoča, Spišský hrad a pamiatky okolia (Spišský hrad a Žehra sú na území Košického kraja); Historické jadro mesta Bardejov; Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka - rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi v Hervartove, Evanjelický artikulárny kostol v Kežmarku, gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša v Bodružali, gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela v Ladomirovej a Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka - karpatské bukové pralesy v Havešovej, Stužici a Rožku v Národnom parku Poloniny a Vihorlat v Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat.

Idea príchodu do Prešovského kraja sa spája okrem navštívenia mnohých prírodných a kultúrnych skvostov priamo na mieste (in situ) aj s vychutnaním si atmosféry genia loci počas jednotlivých navrhovaných trás tematicky zameraných a nazvaných - Po stopách... Postupne putujeme po stopách bojov 1. a 2. svetovej vojny, po stopách hradných pánov, po zbojníckych a pašeráckych stopách, po stopách historických klenotov našich miest, po stopách historických osobností, po stopách prírodných a kultúrnych klenotov Tatier a Spiša, po stopách kultúrneho odkazu našich predkov. Uskutočníme famózne okruhy nazvané podľa historických regiónov Tatier, Spiša, Šariša a Zemplína.

Cestovanie po neprebádaných miestach vždy láka a spája sa s výzvami, ktorým je ťažko odolať. Po absolvovaní navrhovaných trás, ktoré sú koncipované tematicky, ako aj po okruhoch, ktoré v sebe spájajú prírodu a kultúru v jednom sa jednotlivci alebo celé skupiny budú znova a znova vracať na miesta svojich neopakovateľných zážitkov, ktoré je potrebné vyrozprávať svojim najbližším a priateľom a podať o nich očité svedectvo.

3.3.2 Zlepšenie vizibility zaujímavých miest v PSK prostredníctvom „malej“ grantovej schémy na nízko nákladové označenie

Informačný systém označenia využívaný v cestovnom ruchu napomáha návštevníkom destinácie včas identifikovať a následne sa orientovať v rámci vybraného územia. Z tohto hľadiska je potrebné, aby priestorové a orientačné informácie boli aktuálne, presné a lokálne atraktívne. Priestorové informácie majú splniť technické aj netechnické parametre a v podstate vychádzajú z geografických údajov a kultúrno-

turistických informácií. Grantová schéma určená na označovanie zaujímavostí vo vybraných lokalitách a obciach prislúchajúcich územne do Prešovského samosprávneho kraja zameriava svoju pozornosť na osadzovanie outdoorových nosičov do terénu, konkrétne do troch nami identifikovaných, kľúčových nosičov – značka, smerovka a informačná tabuľa, ktorých odporúčané rozmery, ako aj logomanuál je uvedený v rámci podkapitoly Corporate branding toolkit. Poslaním predkladanej grantovej schémy je poskytnutie dotácie zo strany kraja na vybudovanie priestorového systému, ktorý by návštevníkom, turistom vybranej destinácie v rámci kraja poskytoval jednotné a aktuálne informačné údaje a oboznamoval ich s produktmi cestovného ruchu vo vybranej lokalite. Zámerom poskytnutia grantu je čo najviac sprehľadniť a zefektívniť údaje o destinácii, označiť miestne body záujmu a turisticky lákavé miesta, ktoré majú vysoký potenciál, ale označené nie sú (rybníky, kostolíky, výhľady, koliby, pamiatky, turistické chodníky a podobne).

V prvom kroku je potrebné iniciovať aktivitu obcí a miest kraja k osadzovaniu outdoorových nosičov k významným lokálnym atraktivitám súvisiacim s cestovným ruchom a to formou dotácie zo strany štátu/kraja s cieľom vybudovať systém informačných nosičov (označníkov, tabúľ a smeroviek), ktoré by spájali strediská cestovného ruchu na vymedzenom území. Budovanie systému informačných nosičov a tabúľ si vyžaduje zaradenie do rozpočtovej schémy samosprávy, ako prostriedkov vynaložených na propagáciu destinačných bodov záujmu. Z pohľadu zvýšenia informovanosti o kraji odporúčame v rámci okresov a prislúchajúcich miest a obcí vytvoriť a osadiť mega plagáty s identifikovanými top lokalitami, spomínanými bodmi záujmu (vrátane pamiatok, miestnych a prírodných zaujímavostí, peších, turistických chodníkov či cyklistických trás) v rámci kraja.

Ak pojednávame o osadzovaní informačných systémov respektíve outdoorových nosičov a či by si tieto nemali vyžadovať stavebné povolenia. Pôjde o formáty umiestnené na budovách a objektoch spadajúcich pod zriaďovateľskú správu PSK a využitie vonkajšieho prostredia v kompetenciách obcí, pričom využitie týchto plôch nenaruší chod okolia, ani nebude nijakým iným spôsobom v rozpore so zákonom a legislatívou SR.

Žiadateľom o dotáciu môžu v tomto prípade byť obce a jej štatutári (starostovia), prípadne neziskové organizácie, pričom výška dotácie by mala byť stanovená ako určité percento z rozpočtu stanoveného na označovanie bodov záujmu v kraji, či už formou označníkov teda outdorových nosičov alebo printových materiálov. Pre zabezpečenie zvýšenia povedomia turistov/návštevníkov o vybraných bodoch záujmu v rámci kraja je vhodné kombinovať jednotlivé formy propagácie.

V prvej etape je potrebné vytipovať cieľové turistické miesta a umiestnenie označníkov. Tieto vyberať podľa návštevných miest a hustotu určiť podľa danej lokality, aby návštevník nebol odkázaný na hľadanie cieľového miesta. V rámci propagácie atraktívnych bodov v obciach je dôležité použiť informácie, ktoré majú dlhšiu časovú nemennosť, aby vyhotovenie informačného podkladu bolo aktuálne na najdlhšiu dobu. Zároveň je žiaduce, aby outdoorové nosiče či printové materiály niesli prvky identity kraja - logo a predpísaný text, ako je bližšie špecifikované v podkapitole Corporate branding toolkit.

Sekundárne navrhujeme zriadiť mikrograntový fond, respektíve vyčleniť časť rozpočtu zo schémy na nízkonákladové značenie, za účelom podpory produkcie tlačovín (letáky, brožúry a plagáty) realizovaných prostredníctvom komerčných aj nekomerčných subjektov. Charakter tlačovín by mal byť orientovaný na podporu turizmu v regióne. Ak by tlačoviny spĺňali toto kritérium, realizátor by mohol požiadať o spolufinancovanie tlače výmenou za umiestnenie publicity Krajskej organizácie cestovného ruchu Severovýchod Slovenska na takejto tlačovine. Navrhovaná publicita je bližšie špecifikovaná v časti Corporate branding toolkit.

Obrázok 19: Vizualizácia umiestnenia informačnej tabule

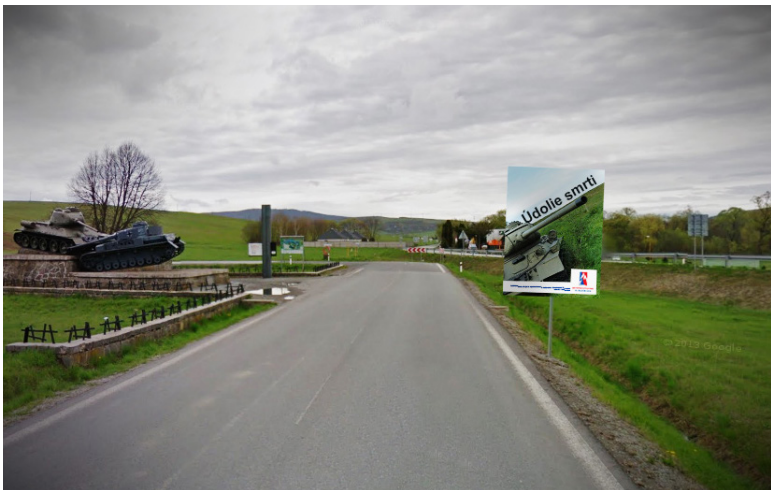

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

3.3.3 Idea ambasádorov

Na účely formovania identity Prešovského kraja je rozhodne kľúčovým momentom raziť trend zdieľania posolstva prostredníctvom ambasádorov kraja, lokálpatriotov, významných osobností a dejateľov z prostredia kultúrno-spoločenského diania, na národnej či nadnárodnej úrovni.

Úloha ambasádorov, resp. veľvyslancov značky Prešovského kraja by mala spočívať v šírení hlavného posolstva a to reprezentovať a dávať do povedomia kraj ako taký, snažiť sa o jeho propagáciu, organizovanie podujatí, ale aj na zúčastňovaní sa na rôznych akciách, ktoré majú význam pre zviditeľnenie daného regiónu. Týmito aktivitami oživiť túžbu mladých ľudí po svojich snoch, povzbudiť v nich náklonnosť k cestovaniu ako takému, pôsobiť ako hnacia sila sociálneho rozvoja a v neposlednom rade podporovať tým rozvoj značky (brand developing) v povedomí cieľových trhov. Je potrebné si uvedomiť, že práve prostredníctvom vyvíjania vplyvu na segment detí v školskom veku, či mladých ľudí na stredných školách môžeme docieliť aj udržateľné správanie ľudí, s ktorými prichádzajú do kontaktu – pedagógov, rodičov, starých rodičov, súrodencov a ostatných kamarátov.

Prešovský kraj je rodiskom mnohých významných osobností s vysokým stupňom dosahu na cieľové publikum. Práve ich je potrebné pasovať do tejto úlohy, úlohy ambasádorov, či takzvaných evangelistov šíriacich posolstvo nielen v rámci kraja alebo štátu, ale aj za hranice. Veľká výhoda je, že práve ambasádori majú možnosť pôsobiť na vybraných kľúčových trhoch s rôznorodou špecifikáciou v oblastiach kultúry, vedy, duchovna, školstva a ich prínos nespočíva jedine v edukácii odbornej i laickej verejnosti v súlade so stratégiou kraja, ale aj v šírení dobrého mena a image-u značky Severovýchod Slovenska. Výber vhodných kandidátov – ambasádorov je neľahká úloha nakoľko v otázke šírenia posolstva značky Severovýchod Slovenska by malo skôr ísť o aktivitu dobrovoľnú, bez nároku na honorár. Protihodnotou je však prestíž v podobe nominácie zvolených aktérov na post ambasádorov, nositeľov značky.

Okrem fyzickej účasti v rámci priameho kontaktu s kmeňom reálne existujúcich, ako aj potenciálnych zákazníkov je nanajvýš efektívne v tomto procese nezabudnúť na široké portfólio nástrojov e-marketingu, konkrétne využitie sociálnych sietí. Odkaz na ich osobnom facebookovom profile na pripravované akcie v rámci kraja, či zverejnenie „selfie“ pri návšteve svojho rodného mesta, alebo prezentácia osobnej skúsenosti dokáže skupinu priaznivcov motivovať k reakcii.

Osobitým nástrojom je motivovať osobnosti k storytellingu, respektíve k rozprávaniu príbehov zažitých na vlastnej koži zažitých a reprodukcii svojich spomienok, zážitkov a emócií s krajom sa spájajúcich, objaviť jedinečnosť a prezentovať štýlom im vlastným. Rozprávanie príbehu je dôležitá súčasť nášho života, čo pochopili veľmi skoro všetky svetové značky, veľké spoločnosti a ich marketingové oddelenia. Nie je žiadnym tajomstvom, že najúspešnejšie značky sveta sa opierajú o príbehy, sny a emócie. Existuje veľa modelov rozprávania príbehov, ktoré sa začínajú od konca alebo sa prelína niekoľko príbehov dohromady, prípadne ich necháme paralelne plynúť vedľa seba. Ktorý model je najúčinnejší, to sa nedá s presnosťou povedať, Jediné, čo je najdôležitejšie, je vytvoriť príbeh natoľko originálny a zaujímavý, že

nebude možné nechcieť si ho vypočuť, či pozrieť. Je taktiež nesmierne dôležité hovoriť k tým správnym ľuďom, teda komu príbeh ponúkame a na aký účel.

Práve referencie, odporúčania a osobná skúsenosť sú silným motivátorom. Preto ideálne riešenie spočíva v zachytení a zostrihaní rozprávaní do krátkych video prezentácií a následne ich šíriť prostredníctvom sociálnych sietí.

Zainteresovaní ambasádori svojou proaktivitou pomôžu objaviť/posilniť jedinečnosť značky a prezentovať ju štýlom originálnym a sebe vlastným. Neustále posilňovanie reputácie značky Severovýchod Slovenska formou virtuálneho alebo tradičného sveta prostredníctvom „vyvolených" ambasádorov zvýši povedomie o cieľovej destinácii.

3.3.4 Idea cestovateľa v postave objaviteľa a romantika - návrh a základnérozpracovanie konceptu

Cestovateľské zážitky sa na rozdiel od vecí nikdy neopotrebujú. Rezonujú v nás celoživotne a stále s rovnako silnou intenzitou. Robia nás vnímavejšími voči sebe aj svetu okolo. Reč nie je o cestovaní od hotela k pláži a späť, ale o tom skutočnom, dobrodružnom, kedy na vlastnej koži spoznávame nedostupné či vzdialené miesta, o akých sme doposiaľ možno iba počuli z rozprávania iných. Každý má svoje vlastné preferencie a predstavy, cestovateľské sny. Spravidla na začiatku je túžba po intenzívnom cestovaní a spoznávaní nových miest, kultúr, osôb alebo po relaxe na jednom mieste – prípadne ide o ich kombináciu. Tak si vyberáme destinácie a konfrontujeme ich s naším rozpočtom. Investícia do návštevy vybranej destinácie by mala naplniť všetky naše očakávania.

Kým vo vízii sme vymedzili segmenty trhu ako generácie, ktoré tvoria pevné základy pre budovanie povedomia o kraji, ďalej zameriame pozornosť na charakterové vlastnosti respektíve typy cestovateľov. Pri identifikácii charakteru cestovateľa budeme vychádzať z dvoch konceptov, teda ideí, a to cestovateľa dobrodruha a cestovateľa romantika. Pri zdôvodnení, prečo práve navštíviť Prešovský kraj, je potrebné apelovať na autentickosť zážitku návštevy daného miesta a na nasávanie jeho atmosféry, Apelovať je potrebné aj na aspekt objavovania územia, ktoré je neprebádané, panenské, nedotknuté, na krajinu pre cestovateľa nepoznanú a tajomnú, ktorá ponúka dávnu históriu a nádheru prírodného, ako aj kultúrneho bohatstva. Potenciálny segment je preto potrebné vyzývať k aktivite, k cestovaniu po kraji v znení: „Pomôžte nám objaviť... Objavte neobjavené... Poďte s nami prebádať...". U cestovateľa je potrebné vyvolať chuť a túžbu urobiť si jeden či dvojdňový výlet a spoznávať krásu neobjavených miest, ktoré ponúka príroda.„Skočiť" si do dávnej minulosti pri návšteve historických a kultúrnych pamiatok alebo jednoducho len tak sa vybrať za dobrodružstvom po stopách predkov.

Kým skupina cestovateľov dobrodruhov rada zažíva adrenalín, cestuje, objavuje nové kultúry a nové miesta vo dvojici, partii, či osamote a je pripravená prijať výzvy, skupina cestovateľov romantikov skôr uniká každodenným starostiam, oslobodzujú svoju myseľ vidinou svojich nesplnených cestovateľských túžob a snov. V povedomí romantikov sa často krát ukrývajú spomienky na najkrajšie miesta, ktoré kedysi navštívili a radi by sa sem vrátili po rokoch späť so svojou rodinou, životným partnerom, či s novým okruhom priateľov, kolegov a známych. Ak hovoríme o najkrajších miestach, nemusia to byť destinácie s množstvom krajinných fenoménov, vzdialené tisícky kilometrov od domova, ale sú to miesta, ktoré vytvoria spomienky na celý život. Miesta, kde cestovateľ romantik zažil najkrajší východ slnka, prvú lásku, stanovanie s priateľmi, zmokol v jarnej búrke alebo zdolal náročnú túru, bol v pionierskom tábore, či v škole v prírode, prvý krát sa zviezol stopom a podobne. Je to miesto, kam sa v myšlienkach a v príbehoch, ktoré rozpráva svojmu okoliu, rád vracia do daného momentu, čím šíri posolstvo ďalej a inšpiruje ďalších záujemcov vycestovať do destinácie a zažiť niečo nové, nepoznané. Poodkrýva tajomstvá, rozdáva tipy a nabáda tak na skvelý romantický alebo dobrodružný výlet osamote, vo dvojici či organizovane v skupine osôb.

3.4 Strategické ciele – interné cieľové publikum – profily

Z pohľadu marketingu je ideálne začať s výchovou budúceho zákazníka svojej značky čo najskôr, teda najlepšie ešte v detstve. Čím skôr začneme ovplyvňovať budúceho spotrebiteľa, tým viac a dlhšie nám ostane verný. Je to jednoduchšie, lacnejšie a efektívnejšie ako získavanie zákazníkov od konkurencie. Podkapitola na základe strategických cieľov - zvýšenie povedomia o destinácii a tým prispenie k priamemu zvýšeniu návštevnosti samotnej destinácie sa zameriava na cieľové publiká z radov generácií Y a Z. Pre podporu týchto dvoch hlavných cieľov vzhľadom na vybrané zákaznícke publiká je primárne navrhnutý

systém dotovania školských výletov, a to v dvoch rovinách - školy priamo z kraja a školy v rámci republiky. Sekndárne je vypracovaný koncept fúznej propagácie s cieľom zabezpečiť trvalo udržatelné budovanie značky formou partnerstiev s organizáciami verejného a súkromného sektora.

3.4.1 Oslovenie cieľového publika prostredníctvom mikrograntovej schémy zameranej na podporu školských výletov

Ako už naznačuje vízia, kľúčovým zákazníckym segmentom predkladanej stratégie sú deti a mladí ľudia, respektíve školy a ich študenti. Práve deti prostredníctvom svojich prianí a túžob dokážu v najväčšej miere ovplyvniť rozhodnutie rodičov, starých rodičov, rodiny vo všeobecnosti. Rozvoj detí a mládeže je významne ovplyvnený ich schopnosťou chápania a postojom k propagácii. Marketing pôsobí na deti od ich narodenia, pretože v deťoch vidí svojich budúcich zákazníkov.

V prípade posilnenia cieľového kmeňa zákazníkov je východiskovou ideou podpora organizovaných pobytov detí školského veku v rámci kraja a to formou dotácie (spoluúčasti) cestovného na školské výlety, tábory, či školy v prírode zo strany štátu/kraja v kontexte strategického zámeru zvýšiť návštevnosť destinácie Severovýchod Slovenska. V prvom rade je potrebné začať od základov, teda primárnym cieľom balíkov sú domáci cestovatelia na lokálnom trhu.

Pre účely kategorizácie cieľového segmentu je možné uviesť nasledujúce členenie:

1. Podľa regionálnej príslušnosti
- *a) Základné školy, stredné školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja*
- *b) Základné školy, stredné školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti krajov SR*

2. Podľa vekovej štruktúry
- *a) mladší školský vek: 6 - 11 rokov*
- *b) stredný školský vek: 12 - 15 rokov*
- *c) starší školský vek: 15 - 18 rokov*

Potenciál kmeňu zákazníka v školskom veku tvorí veľkú základňu. Ako uvádza Štatistický úrad, počet základných škôl v rámci územia SR je celkovo 2586 viď Obrázok 20, počet stredných škôl v rámci územia SR je celkovo 783 viď Obrázok 21.

Obrázok 20: Počty základných škôl podľa krajov SR 2014

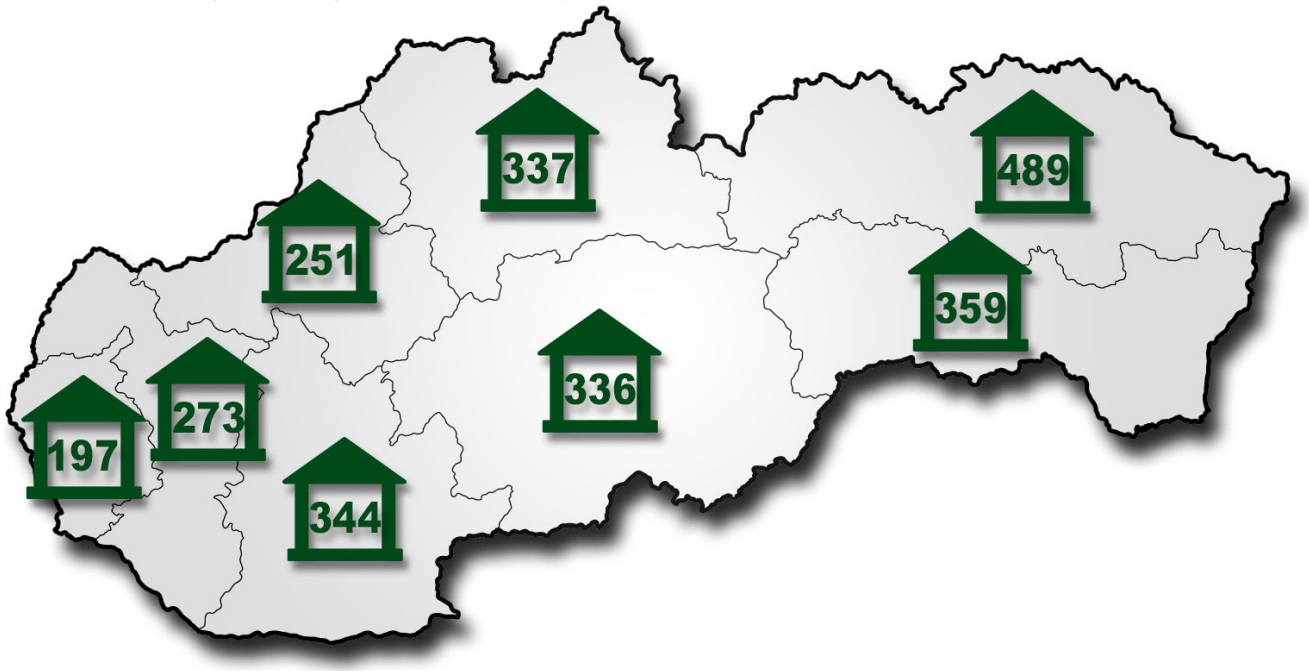

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 21: Počty stredných škôl podľa krajov SR 2014

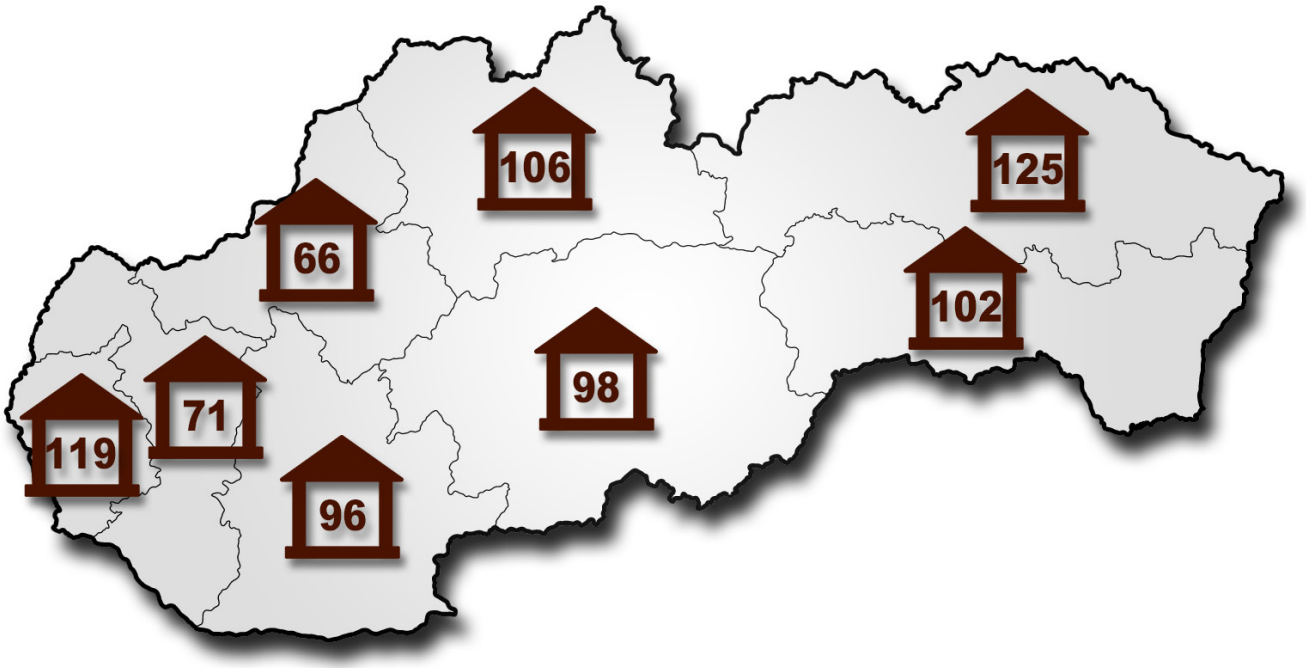

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Do budúcna je však možné tento koncept rozvíjať, smerovať a expandovať s ním aj na zahraničné trhy, s lukratívnou ponukou „spoludotovania" pobytov osloviť susediace štáty a ich školské zariadenia (Česká republika, Maďarsko, Poľsko a podobne).

Pre účely bližšej špecifikácie idey podpory vo forme dotácií cestovného pre organizované školské pobyty zo strany štátu uvádzame predmetnú schému respektíve mechanizmus, ktorý je následne detailnejšie rozpracovaný.

Schéma 1: Návrh produktu dotovania cestovného organizovaných pobytov určené základným a stredným školám

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Produktom je ponuka organizovaných pobytov v podobe turistických balíkov základným a stredným školám na území Slovenskej republiky, pričom pod pojmom organizovaných pobytov je možné identifikovať 1 alebo 2 dňové výlety, školské výlety, školy v prírode, detské tábory a tematické cesty. Ako už bolo uvedené, uchádzačmi respektíve žiadateľmi sú základné a stredné školy v rámci územia SR,

ktoré budú formálnym spôsobom žiadať o dotovanie cestovného pri zaobstarávaní z ponuky vybraných turistických balíčkov respektíve trás. Žiadatelia budú limitovaní požiadať o dotáciu raz ročne, pričom výšku dotácie cestovného je potrebné stanoviť ako určité percento z celkovej sumy žiadateľom uhrádzanej za cestovné, vzhľadom k rozpočtu stanovenému na dotovanie týchto balíkov, pričom proces by mala koordinovať samotná Krajská organizácia Cestovného ruchu Severovýchod Slovenska v spolupráci so správou kraja. V poradí druhým obmedzujúcim kritériom je dotovanie cestovného po dobu vyčerpania maximálne na to krajom určených prostriedkov, v zmysle, že o dotáciu nebude možné žiadať a čerpať predmetný produkt bez časového obmedzenia.

Časový harmonogram, ako je vyznačené aj v gantovom diagrame, by bolo ideálne nastaviť nasledovne:

- *V prípade škôl pochádzajúcich z Prešovského kraja dotáciu na cestovné v rokoch 2015 až 2017 poskytovať v plnej výške, v rokoch 2018 a 2019 dotovať polovicu cestovného.*
- *V prípade škôl pochádzajúcich z ostatných krajov v SR dotáciu na cestovné v rokoch 2015 až 2018 poskytovať v plnej výške, v rokoch 2019 a 2020 dotovať polovicu cestovného.*

Rovnako je potrebné, aby Krajská organizácia vystupovala v postavení prvokontaktného bodu respektíve sprievodcu v procese dotácie týchto pobytov. V súvislosti s dotáciou je potrebné zabezpečiť niekoľko podporných procesov, akými je propagácia tematických balíkov, komunikácia so žiadateľmi od momentu prejavenia záujmu o dotáciu až po finálnu fázu výberu a schválenia produktového balíka.

V otázke dodávateľov predmetných "veľkoobchodných balíkov" môžeme vychádzať z vízie, že tie podnikateľské subjekty, ktoré ponúknu 60 % z pôvodnej ceny budú zahrnuté do ponuky na predaj určenej pre cestovné kancelárie, ktoré v tomto momente stoja na strane distribútorov/predajcov koncovým zákazníkov v našom prípade školám.

Dôležitým momentom je ponuka balíkov v určitých sezónnych cykloch, z dôvodu predchádzania zvyšovania záujmu o určitú trasu, či tematických balíkov v rámci vybraných okresov Prešovského kraja, na úkor ponuky okresov ďalších. Propagáciu je potrebné šíriť na národnej úrovni prostredníctvom propagačných materiálov, verejných oznamov, nepochybne použitím sociálnych sietí. Pre objekty s veľkou, no opakovanou návštevnosťou (stredné a materské školy pod vlastnou správou, univerzity prípadne po dohode) navrhujeme zriadenie jednoduchých „násteniek", ktoré budú obsadzované postermi/plagátmi s tematickými balíkmi, ktoré boli v návrhu spomínané vyššie. Tieto v presne danej periodicite budú centrálne zaslané na školy so žiadosťou o umiestnenie (resp. výmenu). Pri väčších školách odporúčame zvážiť umiestnenie komerčných stojanov alebo umiestnenie vlastných customizovaných stojanov. Pre účely propagácie je vhodné zvoliť správny mix informácií o blížiacich sa podujatiach, ako aj o samotnom meste respektíve regióne. Obdobne je ponuku potrebné aktualizovať na sociálnych sieťach a web stránke.

3.4.2 Posilnenie značky prostredníctvom fúznej propagácie - súkromný a verejný sektor

Z pohľadu destinačného manažmentu predstavuje regionálna značka pomerne významnú koncepčnú podporu predaja produktov a služieb destinácie. Značka by nikdy nemala byť samoúčelná, jej cieľom by okrem spropagovania destinácie a podpory predaja mala byť tiež výrazná kultivačná funkcia, v zmysle podpory lokálnych výrobcov a poskytovateľov produktov a služieb. Tí by mali vo svojom podnikaní maximálne reflektovať miestnu príslušnosť a pracovať s ňou ako s konkurenčnou výhodou, ako s nástrojom podpory predaja. Avšak stále iba malé percento poskytovateľov služieb cestovného ruchu si uvedomuje nevyhnutnosť využívania práve onej väzby na miestne tradície a špecifiká.

Mnohé svetové značky prepájajú svoje strategické zámery prostredníctvom konceptu fúznej propagácie. Vzájomná propagáciaproduktov sa dá realizovať na webe, sociálnych sieťach i v propagačných materiáloch. Ide o akúsi vzájomnú dohodu o spolupráci ideálne na dlhodobý horizont. Už to nie je iba o propagovaní jedného produktu, ale o propagácii značky ako takej. Príkladom je aj fúzia mesta Pardubice a ich pernikárne, ktoré zdieľajú spoločný kmeň zákazníkov už niekoľko rokov, zdieľajú spoločné weby, kampane, reklamné spoty, súťaže, či propagačné materiály.

Obrázok 22: Fúzna propagácia

Zdroj: google.sk, 2014

Skvelý návod ako propagovať destinačnú značku nielen vo svojej vlastnej réžii je uplatnenie konceptu fúzie sektoru verejného so sektorom súkromným. Vytvorenie vzájomnej dohody podporenej formálnou zmluvou o reklamnej spolupráci, kde sa obe strany zaväzujú propagovať značky vzájomne v rámci podujatí a eventov, posilní zákaznícky kmeň a prispeje tak k jeho upevneniu, eventuálne k rozšíreniu. Tak verejný ako aj súkromný sektor a jeho kľúčoví predstavitelia rozhodne majú čo ponúknuť. Kým samosprávny kraj disponuje množstvom reklamných plôch, ktoré má vo vlastnej gescii, či organizuje množstvo lákavých podujatí, súkromný sektor a jeho uznávané značky zas ponúkajú množstvo originálnych reklamných kampaní. A čo je ešte dôležitejšie, poniektoré značky združujú špecifické segmenty zákazníkov, ako je tomu napríklad v prípade Agrokarpaty Plavnica, Pivovaty Topvar Veľký Šariš, Whirpool Slovakia, Nestville Distillery, Tatranská mliekareň Tami, Milk Agro spol., Mäsovýroba Pečovská a podobne.

V tomto prípade si však netreba zameniť koncept fúzie značky kraja a súkromných subjektov s reklamnými partnermi respektíve sponzormi, ktorí do propagácie značky v rámci kultúrnych podujatí, kde je realizátorom kraj, vkladajú nemalé investície. Aj v tomto prípade je potrebné docieliť synergický efekt na základe dôsledného odkomunikovania podmienok propagačnej brand fúzie. Koncept fúznej propagácie je samozrejme potrebné zmluvne ošetriť za vopred dohodnutých podmienok, práv a povinností zainteresovaných strán.

3.5 Kľúčové produkty kraja a produktové línie

Ako už bolo naznačené, orientáciu a smerovanie aktivít v otázke budovania destinačného brandu je potrebné sústrediť na segment detského resp. školou povinného zákazníka. Kľúčové produkty a produktové línie sú v nasledujúcej podkapitole vypracované formou separátov- jednotlivých samostatných častí začlenených do celkovej marketingovej stratégie kraja. Z pohľadu produktov je na úvod prezentovaný koncept ich balíkovania. Následne podkapitola prechádza priamo k piatim nosným produktom:

- *Trasy pre školy z PSK*
- *Trasy pre školy mimo PSK*
- *Trasy pre turistov sekundárnej voľby*
- *Trasy pre špecifických turistov*
- *Trasy pre bežného turistu „návštevníka" TOP atrakcie v okresoch*

Tieto produkty sú následne rozpracované do produktových radov, produktové rady majú podobu variantných trás podľa časovej a distančnej/vzdialenostnej náročnosti.

3.5.1 Produkty a ich balíkovanie

V tejto časti bude prezentovaný návrh konceptu balíkovania produktov respektíve tematických trás z pohľadu samotného obsahu. Potrebné je uvedomiť si skutočnosť, že na to aby sa produkt cestovného

ruchu predával, musí byť možné ho jednoducho kúpiť. Práve balíkovanie tzv. packaging dokáže zlepšiť predaj a poskytnúť cestovateľom možnosti, ktoré sú cenovo dostupné, atraktívne a pohodlné.

V prvom kroku je žiaduce dôsledne vymedziť elementárne požiadavky, ktoré by mal daný produkt resp. balík spĺňať:

- **Ekonomická udržateľnosť** (v zmysle vynakladaných prostriedkov na dotáciu balíkov je potrebné koncipovať ich s dôrazom na ich efektivitu a udržateľnosť)
- **Konkurencieschopnosť** (balíky by mali byť koncipované spôsobom, aby boli konkurencieschopné vzhľadom k cenovým reláciám obdobných pobytov v ponuke poskytovateľov)
- **Pomer kvalita a cena** (skupinové zľavy by nemali byť poskytované na úkor ich štandardu)
- **Originálnosť/unikátnosť** (samotný koncept ponuky balíkov pre školy integruje prvky originality, potrebné je vyvíjať aktivity z pohľadu propagácie pre jeho trvalú udržateľnosť)
- **Dostupnosť** (zabezpečenie prvo-kontaktného bodu v zmysle poskytovateľa zákazníckeho servisu, ako aj zabezpečenie prísunu informácií k prijímateľom, ich aktualizácia, relevantnosť a včasnosť poskytnutia)
- **Variabilnosť** (ponuka viacerých alternatív/kombinácií balíkov so zastúpením atrakcií v rámci 13 okresov PSK proporcionálne)
- **Tematickosť** (koncipovanie balíkov s ohľadom na pridanú hodnotu napríklad v podobe určitej tematiky, ako napr. nedávna história, historické mestá, prírodné bohatstvo, po stopách osobností, zaujímavosti...)
- **Sezónnosť** (zameranie sa na zvýšenie návštevnosti vybraných lokalít aj počas zvyčajne tichých období roka - mimosezónnych)

V otázke dotácie zo strany kraja by malo byť dotované tzv. jadro produktu teda určitý percentuálny podiel celkovej ceny balíčka, ideálne dotáciu vynaložiť na dopravu do cieľovej destinácie. V tomto bode identifikujeme priestor na vytvorenie a dotovanie malej živnostenskej agentúry, ktorej náplňou práce by bola práve realizácia v oblasti tvorby produktových balíkov, oslovovania poskytovateľov ubytovacích a stravovacích služieb, celkové zabezpečenie a distribúcia balíčkov resp. tematických trás smerom k žiadateľovi.

Produkt v kontexte balíka určeného školám by mal integrovať prvky, ako zobrazuje nasledujúca schéma:

Schéma 2: Koncept produktového balíka určeného školám

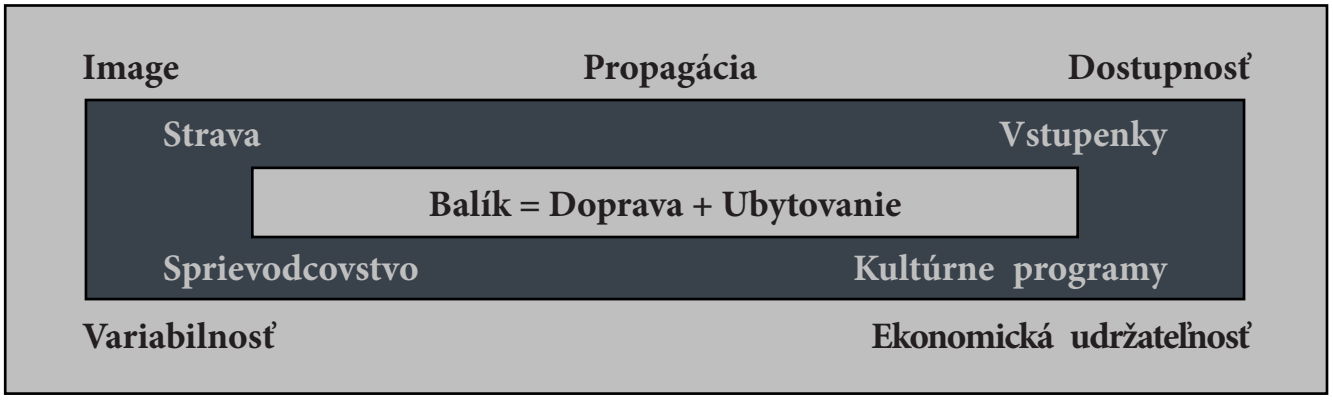

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Spoluprácou s ostatnými zainteresova-nými skupinami a jednotlivcami je možné zvýšiť príťažlivosť produktu a eliminovať náklady spojené s propagáciou. Príklady spoločného „balenia":

- prezentovanie miestnych/regionálnych produktov na trhu s obdobnými záujmami a zdieľanie súvisiacich nákladov na propagáciu s ostatnými stakeholdermi;
- ponúkanie výberu komponentov v rámci určitej územnej oblasti alebo regiónu, čo poskytuje zákazníkom flexibilitu v tvorbe itinerára šitého na mieru s cenovými výhodami balíka.

3.5.2 Produkt - trasy pre školy (SŠ) z PSK

Produktová rada - 5 tém - trás („po stopách“) – kombinované trasy – 1 dňové – začiatok a koniec trasy v cieľovom bode – Prešov

• **1. trasa**: Po stopách bojov 1. a 2. svetovej vojny – Prešov – Zborov – Svidník – Nižná Písaná – Hunkovce – Dukla – Veľkrop – Prešov.

• **2. trasa:**Po stopách hradných pánov – Prešov – Veľký Šariš – Kamenica – Plaveč – Stará Ľubovňa – Zborov – Kapušany – Ruská Nová Ves - Prešov.

• **3. trasa**: Po zbojníckych a pašeráckych stopách – **1. alt:** Prešov – Bardejov – Stebník – Svidník – Medzilaborce - Nižná Jablonka – Hostovice – Osadné - Snina – Ruská Volová – Prešov.

• **3. trasa – 2. alternatíva**: Prešov – Bardejov - Stebník – Lesnica - Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Spišská Belá – Stará Ľubovňa - Prešov.

• **4. trasa:** Po stopách historických klenotov našich miest (mestské pamiatkové rezervácie) – Prešov – Spišská Kapitula – Levoča – Spišská Sobota – Kežmarok – Podolínec – Bardejov - Prešov.

• **5. trasa:** Po stopách historických osobností – **1. alternatíva**: Prešov (Raymann, Weber, Wernher, Gertinger, Korabinský) – Giraltovce (Hlovík) - Okrúhle (Bosák) – Medzilaborce (Warhol) – Miková (Warhol) – Bardejov (Stöckel, Coxe, Eck, Guttgessel) – Prešov.

• **5. trasa – 2. alternatíva** : Prešov (Rayman, Weber, Wernher, Gertinger, Korabinský) – Spišská Kapitula (Vojtaššák) – Levoča (Majster Pavol) – Vrbov (Roth) - Huncovce (Horn) - Kežmarok (Hviezdoslav, Rázus, Kráľ, Šafárik, Chalupka, Stodola, Thököly, Fröhlich, Buchholz) – Spišská Belá (Petzval) – Stará Ľubovňa (Beňovský) – Sabinov (Nezabudov, Borodáč, Cirbusová) - Prešov.

Východisko Prešov
1. trasa: Po stopách bojov 1. a 2. svetovej vojny – *Prešov – Zborov – Svidník – Nižná Písaná – Hunkovce – Dukla – Veľkrop – Prešov*

Obrázok 23: Po stopách bojov 1. a 2. sv. vojny

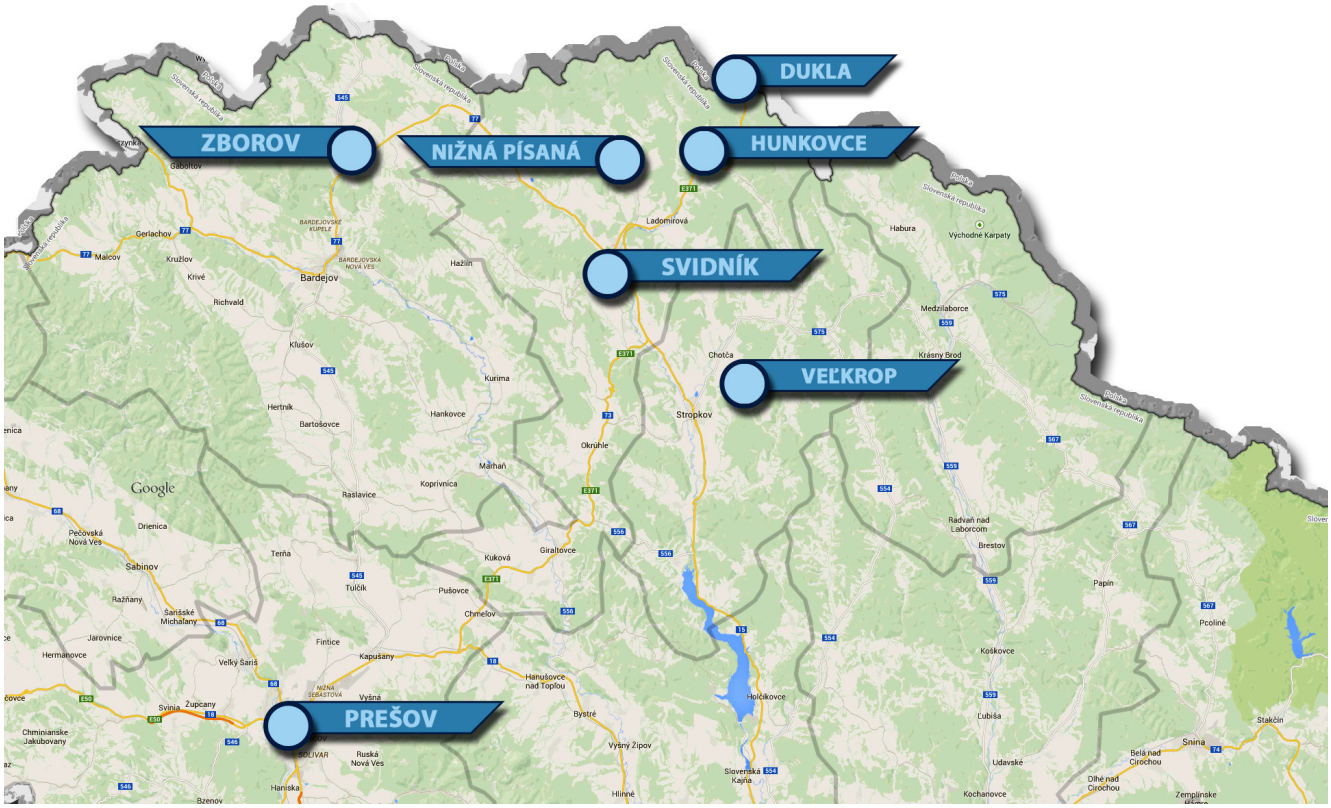

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je centrum severovýchodného Slovenska a tretie najväčšie mesto našej vlasti, Prešov, ktorým prechádza rovnobežka 49º severnej geografickej šírky. Okrem dominantnej Konkatedrály sv. Mikuláša sa v meste nachádza mnoho ďalších historických a kultúrnych architektonických skvostov. Do života Prešova zasiahli tragicky udalosti 1. svetovej vojny a najmä jej koniec. 1. 11. 1918 vypukla v meste vzbura vojakov 67. cisárskeho a pešieho pluku a niektorých menších útvarov, ktorí pochádzali zväčša zo Šariša. Napriek tomu, že pri vzbure nedošlo k žiadnym stratám na ľudských životoch, odsúdil štatariálny súd 120 vojakov a civilov na smrť. Nakoniec boli na námestí zastrelení 43 účastníci tejto rebélie. Kvôli svojmu vojensko–strategickému významu bol Prešov počas 2. svetovej vojny systematicky bombardovaný postupujúcou Červenou armádou. Tieto bombardovania si vyžiadali veľké obete z radov civilného obyvateľstva a obrovské materiálne škody. Mesto bolo oslobodené 19. 1. 1945. Na pamiatku padlých vojakov je na Hlavnej ulici v parku postavený pamätník podľa návrhu ktp. sovietskej armády E. F. Gurjanova. Z Prešova pokračujeme smerom na sever cez historické mesto Bardejov (UNESCO, 2000) do obce Zborov. V priebehu 1. vojny sa v chotári obce odohrávali ťažké boje medzi rakúsko–uhorskými a ruskými vojskami, čoho dokladom sú vojenské cintoríny v okolí obce. Podobne aj počas 2. svetovej vojny sa viedli v oblasti ťažké boje, tentoraz medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami. Na cintoríne priamo v obci je pochovaných mnoho nemeckých vojakov. Zo Zborova naberáme kurz na východ do centra Rusínov a Ukrajincov na Slovensku, do Svidníka. Mesto s okolím bolo počas 1. a 2. svetovej vojny zasiahnuté ťažkými vojenskými operáciami, ktoré spôsobili nielen značné materiálne škody, ale aj veľké ľudské straty. Na ich pamiatku je vo Svidníku umiestnený Pamätník Sovietskej armády, ktorý je spoločným dielom viacerých architektov a sochárov. Nachádza sa tu Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko–duklianskej vojenskej operácie. Pokračujeme do Údolia smrti, ktoré je súčasťou národnej kultúrnej pamiatky Duklianske bojisko. V priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku. Tankové boje sa v tomto priestore odohrali od 25. do 27. októbra 1944. Cez obec Hunkovce, kde je na ľavej strane pri hlavnej ceste umiestnený veľký vojenský cintorín nemeckých vojakov padlých v 2. svetovej vojne, sa dostávame na najvýznamnejšie miesto našej trasy, na Duklu. Od 8. septembra do 27. novembra 1944 sa tu odohrala jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny, Karpatsko-duklianska operácia. Na oboch stranách sa jej zúčastnilo vyše 500 000 vojakov. Padlo tu 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru. Na ich pamiatku bol postavený asi 1 km od priesmyku pamätník, 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých. Na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu je postavená 49 m vysoká veža, z ktorej je vidieť celé bojisko. Z Dukly sa presúvame na najväčší vojnový cintorín z 1. svetovej vojny na severovýchodnom Slovensku, ktorý sa nachádza v obci Veľkrop pri Stropkove, kde by malo byť podľa informácií pochovaných 8 662 obetí. Z okolia Stropkova sa vraciame naspäť do Prešova.

2. trasa: Po stopách hradných pánov – *Prešov – Veľký Šariš – Kamenica – Plaveč – Stará Ľubovňa – Zborov– Kapušany – Ruská Nová Ves – Prešov*

Obrázok 24: Po stopách hradných pánov

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je tretie najväčšie mesto Slovenska, Prešov. Je to prirodzené centrum severovýchodného Slovenska s množstvom významných kultúrno – historických pamiatok. Z Prešova naberáme kurz na severozápad, kde nás postupne čaká viacero významných hradných komplexov. Prvým je Šarišský hrad, ktorý je dominantou mesta Veľký Šariš a dotvára celkovú panorámu okolia. Komplex patrí medzi 6 najväčších slovenských hradov. Spolu s Trenčianskym hradom je jedným zo slohovo najčistejších a najvzácnejších u nás. Zohrával dôležitú úlohu v mocenských bojoch medzi panovníkom a uhorskými magnátskymi rodmi. Postupne chátral, ale po nových rekonštrukčných prácach patrí k najkrajším hradným zrúcaninám u nás. Nad obcou Kamenica sa vypína zrúcanina Kamenického hradu (725 m), ktorý je svojou rozlohou 17. najväčším slovenským hradom. Hrad, ktorý tu bol vybudovaný už v 13. storočí, bol postavený s najväčšou pravdepodobnosťou za účelom možnosti ubytovania uhorských panovníkov a ich sprievodu počas ich poľovačiek v oblasti a zároveň plnil aj funkciu strážneho hradu na Toryskej ceste. Z Kamenice pokračujeme až k meandrom rieky Poprad v blízkosti slovensko–poľskej hranice. Tu sa vypínajú zrúcaniny hradu Plaveč, ktorý patril striedavo rôznym zemepanským rodinám. V rokoch 1450 - 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit. V 19. storočí hrad vyhorel a už nebol obnovený. Z jeho ruín sú veľmi zaujímavé panoramatické výhľady. Od hradu Plaveč mierime k najvýraznejšej dominante severospišskej Starej Ľubovne, ako aj celého okolia, Ľubovnianskemu hradu. Ten je situovaný nad miestnou časťou Podsadek (711 m). Hrad vznikol na rozhraní 13. a 14. storočia a patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska. Zároveň zabezpečoval aj dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Hrad sa stal viackrát miestom stretnutí medzi uhorskými a poľskými panovníkmi, sídlom splnomocnených správcov zálohovaných spišských miest, ako aj miestom úkrytu poľských korunovačných klenotov počas švédskej invázie v Poľsku v rokoch 1655 - 1661. Z historických osobností, ktorých osudy sa čiastočne spojili s Ľubovnianskym hradom, je pravdepodobne najzaujímavejší dobrodruh Móric August Beňovský, ktorý tu bol väznený v roku 1768. Zo Starej Ľubovne sa stáčame smerom na východ a lemujeme spoločnú slovensko–poľskú hranicu. Prichádzame do hornošarišskej obce Zborov, nad ktorou sa vypína Zborovský hrad (starší názov Makovica). V minulosti zohrával dôležitú úlohu pri ceste do Poľska. Okrem mnohých magnátov patril aj rodine Rákocziovcov, ktorí ho vlastnili až do jeho zbúrania. Zo Zborova naberáme kurz smerom na juh a prichádzame do obce Kapušany, ktorej dominuje Kapušiansky hrad. Rovnomenný hrad z obdobia pred rokom 1241 bol situovaný cca. 500 m od starého slovanského hradiska. Niesol názvy Tobol a Maglovec. Vlastníkmi hradu boli významní uhorskí šľachtici. Z Kapušian pokračujeme do obce Ruská Nová Ves, nad ktorou sa vypína pod svahmi Slanských vrchov Soľnohrad, miestnymi obyvateľmi pomenovaný Zbojnícky hrad. Jeho najstaršie dejiny sú späté s legendárnym soľným hradom Castrum Salis. Z vrcholu ruín sú rozsiahle výhľady na okolitú krajinu. Zo Zbojníckeho hradu sa vraciame do východiska našej trasy, Prešova.

3. trasa: Po zbojníckych a pašeráckych stopách 1 *- Prešov – Bardejov – Stebník – Svidník – Medzilaborce - Nižná Jablonka – Hostovice – Osadné - Snina – Ruská Volová – Prešov*

Obrázok 25: Po zbojníckych a pašeráckych stopách 1

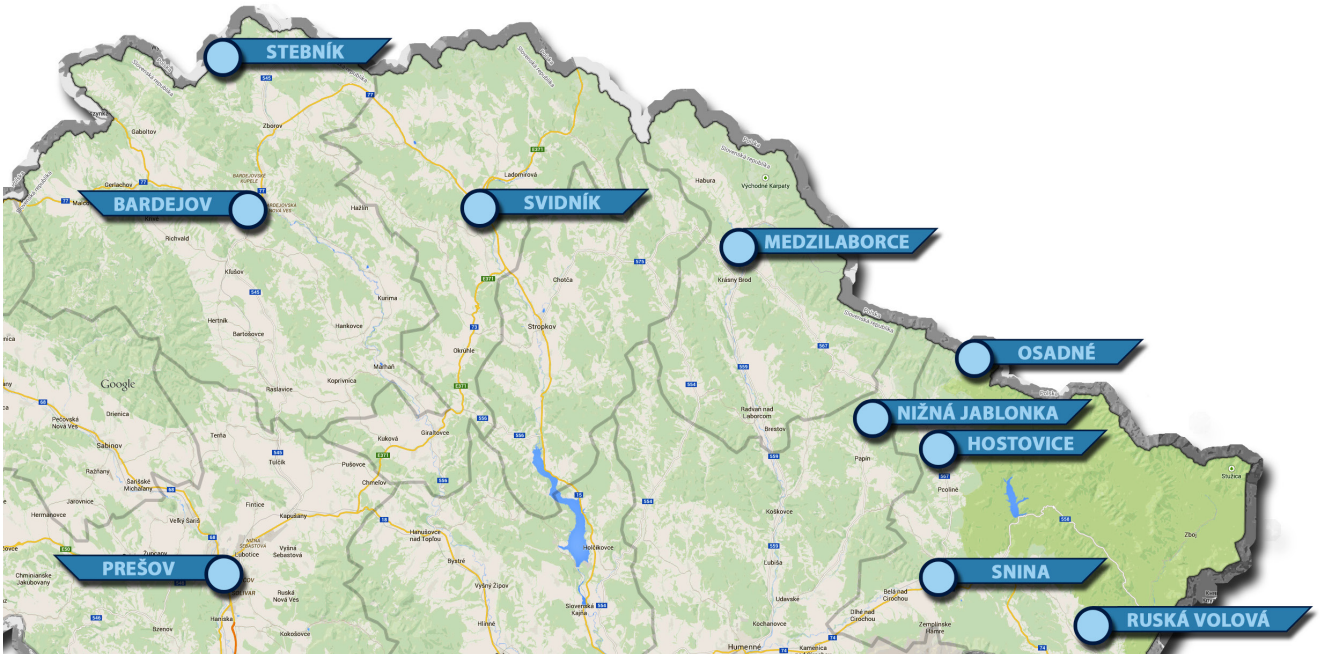

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré patrilo v minulosti a patrí i v súčasnosti medzi najvýznamnejšie slovenské mestá. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Bohatá a dynamická história Prešova sa odráža v mnohých významných architektonických kultúrnych pamiatkach, ktoré sa v ňom nachádzajú. Z Prešova pokračujeme smerom na sever do starobylého Bardejova, ležiaceho v údolí Tople. Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Slovenska. Mestská pamiatková rezervácia (od roku 1950) sa svojou jedinečnosťou stala centrom záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii a v roku 2000 bolo do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO zapísané historické jadro mesta. Obchodné cesty do Poľska po niekoľko desaťročí vážne ohrozovali zbojníci. Vyhrážali sa dokonca listom mestskému patriciátu za popravy svojich druhov. Mesto Bardejov stíhalo zbojníkov tvrdo a nekompromisne. Roku 1454 popravilo 46 zbojníkov a v roku 1493 dvoch zbojníkov z družiny Fedora Hlavatého. Z kráľovského mesta Bardejov pokračujeme smerom na sever do obce Stebník, rodiska známeho zbojníka Andreja Savku, ktorý pôsobil intenzívne v slovensko–poľskom pohraničí. Jeho družina napádala majetky a plienila feudálne usadlosti. Savkova zbojnícka skupina sa zameriavala aj na oslobodzovanie uväznených druhov. Mnohí z oslobodených zbojníkov sa podieľali na protifeudálnom odboji v okolí Bardejova, Stropkova, Sniny a Humenného. Zo Stebníka pokračujeme smerom na východ do pohraničnej oblasti medzi Slovenskom a Poľskom, v ktorej postupne navštívime Svidník, ktorý sa od 17. storočia vyvíjal ako trhové mestečko s jarmočným právom a Medzilaborce, založené pravdepodobne v druhej polovici 15. storočia počas druhej fázy valašskej kolonizácie. Katastrofálne hospodárske a sociálne pomery miestneho rusínskeho obyvateľstva spôsobili od 16. storočia rozmach fenoménu vytvárania zbojníckych družín pôsobiacich na oboch stranách uhorsko–poľskej hranice a úteky poddaných zo zemepanskej pôdy. Dalším z fenoménov pohraničia bolo pašeráctvo, ktoré sa tu intenzívne rozvíjalo počas mnohých storočí. Prechádzame obcami Nižná Jablonka, Hostovice a Osadné s unikátnou kryptou a pozostatkami 1025 vojakov z 1. svetovej vojny umiestnenými v miestnom pravoslávnom chráme. Prichádzame do najvýchodnejšieho mesta Horného Zemplína, Sniny. Významným etnickým živlom sa tu stali Ukrajinci, resp. Rusíni. Od 14. storočia sa Snina vyvíjala ako zemepanské mestečko panstva Humenné. Celá táto oblasť patrila v medzivojnovom období k najzaostalejším. Pokračujeme juhovýchodným smerom do blízkosti slovensko–ukrajinskej hranice. Prichádzame do obce Ruská Volová, ktorá je rodiskom jedného z najznámejších zbojníkov na našom území, Fedora Hlavatého. Fedor Hlavatý ako zbojnícky kapitán dokázal operovať s takmer päťdesiatčlennou zbojníckou družinou v okolí Humenného, Sniny, Medzilaboriec, Svidníka, Stropkova a Bardejova a podľa situácie aj na Zakarpatí a v Poľsku. Zbojnícka skupina sa prvýkrát spomína v roku 1492. Spôsobovala značné starosti zemepánom, cirkevným hodnostárom a mestskému patriciátu. Fedora Hlavatého chytili a popravili v Trebišove. Z krajného východu Slovenska sa vraciame do východiskového miesta našej trasy, Prešova.

3. trasa: Po zbojníckych a pašeráckych stopách 2 - *Prešov – Bardejov - Stebník – Lesnica - Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Spišská Belá – Stará Ľubovňa – Prešov*

Obrázok 26: Po zbojníckych a pašeráckych stopách 2

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré patrilo v minulosti a patrí i v súčasnosti medzi najvýznamnejšie slovenské mestá. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Bohatá a dynamická história Prešova sa odráža v mnohých významných architektonických kultúrnych pamiatkach, ktoré sa v ňom nachádzajú. Z Prešova pokračujeme smerom na sever do starobylého Bardejova, ležiaceho v údolí Tople. Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Slovenska. Mestská pamiatková rezervácia (od roku 1950) sa svojou jedinečnosťou stala centrom záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii a v roku 2000 bolo do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO zapísané historické jadro mesta. Obchodné cesty do Poľska po niekoľko desaťročí vážne ohrozovali zbojníci. Vyhrážali sa dokonca listom mestskému patriciátu za popravy svojich druhov. Mesto Bardejov stíhalo zbojníkov tvrdo a nekompromisne. Roku 1454 popravilo 46 zbojníkov a v roku 1493 dvoch zbojníkov z družiny Fedora Hlavatého. Z kráľovského mesta Bardejov pokračujeme smerom na sever do obce Stebník, rodiska známeho zbojníka Andreja Savku, ktorý pôsobil intenzívne v slovensko–poľskom pohraničí. Jeho družina napádala majetky a plienila feudálne usadlosti. Savkova zbojnícka skupina sa zameriavala aj na oslobodzovanie uväznených druhov. Mnohí z oslobodených zbojníkov sa podieľali na protifeudálnom odboji v okolí Bardejova, Stropkova, Sniny a Humenného. Zo Stebníka pokračujeme cez centrum Horného Šariša, Bardejov do prvej písomne doloženej obce v Zamagurí, Lesnice (1297). Z tejto obce vedie do Červeného Kláštora prielomový úsek Dunajca. Tu sa nachádza miesto, miestnymi obyvateľmi nazývané Jánošíkov skok (šírka 10 m, hĺbka 12 m), kde si podľa tradície vyberal najslávnejší slovenský zbojník Juraj Jánošík medzi adeptmi zbojníckeho povolania. Slovensko–poľské pohraničie v oblasti severného Spiša, najmä v Zamagurí, patrilo už oddávna k miestam pôsobenia rôznych zbojníckych skupín a táto tradícia v nadväznosti na staré pašerácke chodníky v Pieninách, Vysokých a Belianskych Tatrách sa v regióne uplatňovala veľmi dlho. Tzv. Zbojnícky chodník sa spomína v tatranskej oblasti už v roku 1590. V skutočnosti to bol pašerácky chodník, ktorý viedol od Tatranskej Štrby do Ždiaru. V súčasnosti tadiaľ vedie Cesta Slobody z Podbanského po Lysú Poľanu. Z Lesnice pokračujeme do kultúrneho centra Zamaguria, Červeného Kláštora, v ktorom pôsobili fráter Cyprián a osvietenecký páter Romuald Hadbavný. Pokračujeme popri rieke Dunajec do pohraničnej Spišskej Starej Vsi, ktorá je strediskom celého regiónu Zamaguria a miestom historického mierového stretnutia uhorského kráľa Mateja Korvína a poľského kráľa Kazimíra Jagellonského v roku 1474. Pokračujeme do rodiska zakladateľa modernej fotografie, Jozefa Maximiliána Petzvala, Spišskej Belej. Odtiaľ sa vydávame smerom na severovýchod do Starej Ľubovne, ktorej dominuje Ľubovniansky hrad, na ktorom sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661, ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Zo Starej Ľubovne sa vraciame do východiska našej trasy, Prešova.

4. trasa: Po stopách historických klenotov našich miest (mestské pamiatkové rezervácie) – *Prešov – Spišská Kapitula – Levoča – Spišská Sobota – Kežmarok – Podolínec – Bardejov – Prešov*

Obrázok 27: Po stopách historických klenotov našich miest (mestské pamiatkové rezervácie)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré patrilo v minulosti a patrí i v súčasnosti medzi najvýznamnejšie slovenské mestá. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. Cez Prešov prechádza rovnobežka 49º severnej geografickej šírky. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Bohatá a dynamická história Prešova sa odráža v mnohých významných architektonických kultúrnych pamiatkach, ktoré sa v ňom nachádzajú. Medzi najvýznamnejšie patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. Výnimočným a na Slovensku ojedinelým súborom technických pamiatok dokumentujúcich ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne je Solivar. Z Prešova pokračujeme smerom na západ do Spišskej Kapituly. Je to európska rarita, keďže bola výlučne kňazskou osadou, neskôr sídlom spišského prepoštstva a od roku 1776 Spišského biskupstva. V tomto „slovenskom Vatikáne“ sa nachádza biskupská katedrála, biskupský palác, kňazský seminár a domy kanonikov. Skvostom celého komplexu je neskororománska dvojvežová Katedrála sv. Martina. V interiéri sa zachovali bočné oltáre z 15. storočia a kamenná socha leva Leo Albus z 13. storočia, patriaca k najstarším románskym plastikám na Slovensku. V roku 1950 bola vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Spišská Kapitula je súčasťou svetového kultúrneho dedičstva UNESCO (1993). Od majestátneho Spišského hradu sa vydávame do „perly Spiša“, Levoče. Je to jedno z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Levoča sa spája predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. Jeho drevené plastiky sa nachádzajú v mnohých sakrálnych pamiatkach regiónu. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia.Z Levoče pokračujeme do dvoch podtatranských klenotov. Prvým z nich je Spišská Sobota, jedna z mestských častí Popradu. Patrila k najbohatším spišským mestám. Mestská pamiatková rezervácia, ktorá tu bola vyhlásená v roku 1950 predstavuje jeden z najlepšie zachovaných urbanistických celkov na Slovensku. Zaujímavé trojuholníkové námestie je lemované meštianskymi renesančnými domami. Typickými a nezameniteľnými znakmi meštianskych domov sú vysoké strechy pokryté šindľami s mohutnými vyčnievajúcimi podlomenicami. Dominantou námestia je rímskokatolícky Kostol sv. Juraja, renesančná zvonica a barokova socha Immaculaty. Druhým klenotom je blízky Kežmarok. Je to jedno z najvýznamnejších spišských miest. Vzniklo na obchodnej ceste v pohraničnej oblasti medzi Uhorskom a Poľskom. Rozhodujúcu úlohu v ekonomickom raste mesta zohrávalo remeslo. Kežmarok predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. Z Kežmarku naberáme smer severovýchod a vstupujeme do Podolínca, slobodného kráľovského mesta na úrovni Levoče a Kežmarku. Ako celok vytvára starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou. Najcennejšími kultúrno-historickými pamiatkami sú mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica a piaristický kláštorný komplex. V roku 1991 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Pokračujeme smerom na severovýchod do starobylého Bardejova, ležiaceho v údolí Tople. Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Slovenska. Mestská pamiatková rezervácia (od roku 1950) sa svojou jedinečnosťou stala centrom záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov. Medzi najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry patrí Bazilika minor sv. Egídia, goticko-renesančná budova mestskej radnice, estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou a mestský fortifikačný systém. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii. Množstvo vzácnych architektonických skvostov reprezentujúcich historické jadro mesta spolu s komplexom stavieb židovského suburbia z konca 18. storočia bolo v roku 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Z Bardejova sa vraciame do východiskového bodu našej trasy, Prešova.

5. trasa: Po stopách historických osobností 1 – *Prešov (Raymann, Weber, Wernher, Gertinger, Korabinský) – Giraltovce (Hlovík) – Okrúhle (Bosák) – Medzilaborce (Warhol) – Miková (Warhol) – Bardejov (Stöckel, Coxe, Eck, Guttgessel) – Prešov*

Obrázok 28: Po stopách historických osobností 1

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je jedno z najvýznamnejších slovenských miest, Prešov. Je to dané predovšetkým jeho geografickou polohou, dávnou a bohatou minulosťou, hospodárskymi aktivitami, ako aj intenzívnym duchovným životom a výnimočnými školskými, kultúrnymi i vedeckými tradíciami. V Prešove sa narodili alebo pôsobili viaceré významné osobnosti. Prvé očkovanie proti pravým kiahňam (Variola) vykonal v roku 1720 Ján Adam Raymann (1690 - 1770) lekár, infekcionista, imunológ, farmaceut a polyhistor, mestský lekár mesta Prešova a župný lekár Šarišskej župy. Najvýznamnejšou postavou z histórie 400-ročného prešovského lekárnictva je Ján Weber (1612 - 1684). Svojimi dielami položil základy slovenskej zdravotníckej spisby. Jeho literárno-zdravotnícke dielo „Amuletum" z roku 1644 sa považuje za prvú zdravotnícku publikáciu v slovenčine (bibličtine) vôbec. Juraj Wernher (okolo 1497 - 1567) vo svojich dielach ako prvý systematicky a objektívne popísal 22 najvýznamnejších lokalít v Uhorsku, na ktorých sa nachádzali minerálne alebo termálne pramene. Považuje sa za zakladateľa a priekopníka hydrológie, hydrogeológie a balneológie na Slovensku a v Európe. K priekopníkom cukrovarníctva v Uhorsku patril Ján Samuel Gertinger (1754 - 1813). V roku 1801 ako prvý v krajine úspešne realizoval metódu získavania kryštalického cukru z cukrovej repy. Vypracoval projekt na výstavbu cukrovarov a na výchovu odborníkov z tohto odvetvia. Za zakladateľa štatistickej geografie, kartografie, lexikografie, historika a vlastivedného bádateľa sa považuje Ján Matej Korabinský (1740 - 1811). Redigoval Pressburger Zeitung, vydal almanach rodových erbov, vreckový atlas Uhorska a monografie o Bratislave. Jeho najvýznamnejším dielom je Geograficko-historický a tovarový lexikón Uhorska (1786) - rozsiahle, sumarizujúce dielo encyklopedického charakteru o obciach v Uhorsku. Z „Atén nad Torysou" sa vydávame smerom na severovýchod do mesta Giraltovce, kde pôsobil ako evanjelický kňaz a senior Adam Hlovík (1796 - 1851). Do dejín slovenského národného obrodenia sa zapísal predovšetkým svojou zberateľskou činnosťou (šarišské a zemplínske piesne). Adam Hlovík udržiaval úzke kontakty so slovenskými vlastencami. Z Giraltoviec pokračujeme do obce Okrúhle v blízkosti Stropkova. Tu sa narodil jeden z najvýznamnejších Slovákov novodobej histórie, Michal Bosák (1869 - 1937). Z jednoduchého baníka sa po odchode do USA svojou usilovnosťou vypracoval na uznávaného bankára. Jeho podpis figuroval v roku 1907 na 5, 10 a 20 dolárových bankovkách. Založil viaceré banky, zorganizoval zbierku „za samostatné Slovensko" a jeho podpis figuruje na Pittsburskej dohode. V rodnom kraji dal postaviť niekoľko škôl, financoval opravy kostolov a podporoval Červený kríž. Z Okrúhleho pokračujeme do kraja Andyho Warhola (1928 - 1987). V meste Medzilaborce sa nachádza Múzeum moderného umenia Andyho Warhola venované životu a dielu tohto významného amerického maliara, filmového tvorcu a zakladateľa pop-artu. V trvalej expozícii sa tu nachádza 160 diel a artefaktov svetového umelca. Ďalšou zastávkou je obec Miková, v ktorej sa narodili rodičia Andyho Warhola a odkiaľ sa vysťahovali do USA. Z Mikovej naberáme kurz smerom na západ a prichádzame do historického Bardejova, v ktorom pôsobili počas jeho bohatej histórie

mnohé významné osobnosti, ktoré sa spájajú najmä s bardejovským školstvom. Okolo roku 1523 bol na mestskej škole rektorom anglický humanistický básnik Leonard Coxe (1495 - 1549), autor prvej knihy o rétorike v angličtine. V rokoch 1530-39 na nej účinkoval profesor Krakovskej univerzity, humanista, básnik a učenec Valentin Eck (1494 - 1556). V roku 1539 mesto povolalo do rektorských služieb svojho rodáka, Leonarda Stöckela (1510 - 1560), ktorého nazývali aj „Učiteľ Uhorska". K prvenstvám Bardejova patria Stöckelove školské zákony, ktoré sú najstarším pedagogickým dokumentom na Slovensku. Na pôde mestskej školy nacvičili prvú školskú hru v Uhorsku - Príbeh o Zuzane, ktorej autorom bol Leonard Stöckel. Bohatá farská knižnica bola prvou verejnou knižnicou v Uhorsku. Tlačiareň Dávida Gutgesella (1540 - 1599) vytlačila v roku 1581 prvú knihu na Slovensku napísanú v biblickej češtine - Lutherov Katechizmus. Z Bardejova sa vraciame do východiska našej trasy, Prešova.

5. trasa: Po stopách historických osobností 2 – *Prešov (Rayman, Weber, Wernher, Gertinger, Korabinský) – Spišská Kapitula (Vojtaššák) – Levoča (Majster Pavol) – Vrbov (Roth) - Huncovce (Horn) – Kežmarok (Hviezdoslav, Rázus, Kráľ, Šafárik, Chalúpka, Stodola, Thököly, Fröhlich, Buchholz) – Spišská Belá (Petzval) – Stará Ľubovňa (Beňovský) – Sabinov (Nezabudov, Borodáč, Cirbusová) - Prešov*

Obrázok 29: Po stopách historických osobností 2

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je jedno z najvýznamnejších slovenských miest, Prešov. Je to dané predovšetkým jeho geografickou polohou, dávnou a bohatou minulosťou, hospodárskymi aktivitami, ako aj intenzívnym duchovným životom a výnimočnými školskými, kultúrnymi i vedeckými tradíciami. V Prešove sa narodili alebo pôsobili viaceré významné osobnosti. Prvé očkovanie proti pravým kiahňam (Variola) vykonal v roku 1720 Ján Adam Raymann (1690 - 1770) lekár, infekcionista, imunológ, farmaceut a polyhistor, mestský lekár mesta Prešova a župný lekár Šarišskej župy. Najvýznamnejšou postavou z histórie 400-ročného prešovského lekárnictva je Ján Weber (1612 - 1684). Svojimi dielami položil základy slovenskej zdravotníckej spisby. Jeho literárno- zdravotnícke dielo „Amuletum" z roku 1644 sa považuje za prvú zdravotnícku publikáciu v slovenčine (bibličtine) vôbec. Juraj Wernher (okolo 1497 - 1567) vo svojich dielach ako prvý systematicky a objektívne popísal 22 najvýznamnejších lokalít v Uhorsku, na ktorých sa nachádzali minerálne alebo termálne pramene. Považuje sa za zakladateľa a priekopníka hydrológie, hydrogeológie a balneológie na Slovensku a v Európe. K priekopníkom cukrovarníctva v Uhorsku patril Ján Samuel Gertinger (1754 - 1813). V roku 1801 ako prvý v krajine úspešne realizoval metódu získavania kryštalického cukru z cukrovej repy. Vypracoval projekt na výstavbu cukrovarov a na výchovu odborníkov z tohto odvetvia. Za zakladateľa štatistickej geografie, kartografie, lexikografie, historika a vlastivedného bádateľa sa považuje Ján Matej Korabinský (1740 - 1811). Redigoval Pressburger Zeitung, vydal almanach rodových erbov, vreckový atlas Uhorska a monografie o Bratislave. Jeho najvýznamnejším dielom je Geograficko-historický a tovarový lexikón Uhorska (1786) - rozsiahle, sumarizujúce dielo encyklopedického charakteru o obciach v Uhorsku. Z Prešova pokračujeme smerom na Spiš, do „slovenského Vatikánu". V Spišskej Kapitule pôsobil spišský

diecézny biskup Ján Vojtaššák (1877 - 1965), ktorý bol pre svoje presvedčenie a postavenie politicky prenasledovaný a zomrel vo vyhnanstve v Říčanoch pri Prahe. Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej Kapitule - Spišskom Podhradí nesie jeho meno. Ďalšou zastávkou je historický klenot Spiša, Levoča, ktorá je spätá so životom a dielom Majstra Pavla z Levoče (asi 1465/1470 - 1480 - 1537 - 1542). Majster Pavol z Levoče bol neskorogotický rezbár, sochár, tvorca najvyššieho oltára svojho druhu na svete (18,6 m), ktorý sa nachádza v levočskom Kostole sv. Jakuba. Pracoval pre Levoču a oblasť Spiša. Jeho diela sa nachádzajú v Šariši, na Gemeri a Liptove. Z Levoče pokračujeme do obce Vrbov, v ktorej sa narodil zakladateľ speleoarcheológie, profesor a riaditeľ gymnázia v Levoči, Samuel Roth (1851 - 1889). Zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou Tatier a okolia, predovšetkým Spiša. Bol autorom mnohých učebníc mineralógie, botaniky a zoológie pre stredné školy. Prichádzame do blízkych Huncoviec, kde pôsobila v rokoch 1879 až 1943 slávna vysoká rabínska (talmudská) škola, na ktorej počas jej najväčšieho rozmachu študovalo 200 - 300 študentov z celého sveta. Jedným z nich bol aj Sir Samuel Horn, syn prvého guvernéra Palestíny. Z Huncoviec naberáme kurz na severovýchod. Prichádzame do historického Kežmarku. Najvýznamnejšou kultúrnou ustanovizňou bolo slávne kežmarské lýceum, na ktorom študovali popredné osobnosti slovenského národného, kultúrneho a umeleckého života – P. O. Hviezdoslav, J. Záborský, S. Chalúpka, P. Dobšinský, J. Kráľ, M. Kukučín, P. J. Šafárik, M. Rázus, I. Stodola a i. S Kežmarkom sa spájajú vedecké aktivity týkajúce sa poznávania a propagácie Vysokých Tatier – D. Fröhlich, rodina Buchholzovcov, T. Mauksch a i. V Kežmarku sa narodil a je aj pochovaný „kurucký kráľ" Imrich Thököly (1657 - 1705), jeden z vodcov protihabsburských stavovských povstaní v Uhorsku. Z Kežmarku sa presúvame do Spišskej Belej, kde sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807-1891). V ojedinelom múzeu v strede mesta je expozícia venovaná životu a dielu tohto slávneho rodáka. Zo Spišskej Belej sa presúvame do Starej Ľubovne, kde na Ľubovnianskom hrade bol v roku 1768 vo veži väznený Móric August Beňovský (1746 - 1786), známy dobrodruh, cestovateľ, objaviteľ, kolonizátor, spisovateľ, kráľ Madagaskaru, plukovník francúzskej armády, veliteľ poľskej armády a rakúsky vojak. Z Ľubovnianskeho hradu smerujeme na juh do Sabinova, v ktorom pôsobilo niekoľko významných postáv našich dejín, najmä z oblasti literárnej a umeleckej tvorby – Bohuš Nosák – Nezabudov (1818 - 1877) – básnik, prozaik, prekladateľ, príslušník štúrovskej generácie, Jolana Cirbusová (1884 - 1940) – spisovateľka, Janko Borodáč (1892 - 1964) - herec, režisér, dramaturg, jeden zo zakladateľov slovenského profesionálneho divadla. Zo Sabinova sa vraciame do východiskového bodu našej trasy, Prešova.

3.5.3 Produkt - trasy pre školy (SŠ) mimo PSK

Produktový rad- 2 témy – trasy („po stopách") - 1 trasa 1 dňová – 1 trasa dvojdňová (nocľah) – Príroda a kultúra - začiatok a koniec trasy v cieľovom bode – Poprad, Prešov – podľa smerov, z ktorých prídu účastníci spomínaných exkurzií - logistika

Jednodňové trasy – východisko Poprad, Prešov

• **1. trasa**: **Po stopách prírodných a kultúrnych klenotov Tatier a Spiša** – Poprad (Námestie sv. Egídia, 1 hod.) – Štrbské Pleso (Areál snov, 2 hod.) – Starý Smokovec (Grand Hotel Starý Smokovec, 1 hod.) – obed - Tatranská Lomnica (Múzeum TANAPu, 1 hod.) – Tatranská Kotlina (Belianska jaskyňa, 1,5 hod.) – Strážky (areál goticko–renesančného kaštieľa, 30 min.) – Kežmarok (Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice, evanjelické lýceum, Kežmarský hrad, 1 hod.) – Spišská Sobota (Sobotské námestie, 30 min.) - Poprad

• **2. trasa**: **Postopách historického odkazu našich predkov** – Prešov (Konkatedrála sv. Mikuláša, evanjelické kolégium, areál Židovskej náboženskej obce, 1 hod.) – Tročany (gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu, 30 min.) – Bardejov (Radničné námestie, mestské opevnenie, židovské suburbium, 1 hod.) – Bardejovské Kúpele (kúpeľný areál, 1 hod.) – obed - Zborov (cintorín nemeckých vojakov, 30 min.) – Svidník (Vojenské historické múzeum, 30 min.) – Nižná Písaná (Údolie smrti, 30 min.) – Hunkovce (gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky, 30 min.) – Dukla (areál Karpatsko-duklianskej operácie, 30 min.) – Bodružal (gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša, 30 min.) – Príkra (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 30 min.) – Prešov

Dvojdňové trasy – východisko Poprad, Prešov

• **1. trasa: Po stopách prírodných a kultúrnych skvostov Tatier a Spiša** – Poprad – Starý Smokovec (Grand Hotel Starý Smokovec, 1 hod.) – Tatranská Lomnica (Múzeum TANAPu, 1 hod.) – Tatranská

Kotlina (Belianska jaskyňa, 1,5 hod.) – obed – Červený Kláštor (Kláštor kartuziánov, 1 hod.) – Stará Ľubovňa (Ľubovniansky hrad, 2 hod.) – nocľah – Vyšné Ružbachy (kúpeľný areál, 1 hod.) – Podolínec (Mariánske námestie, 30 min.) – Spišská Belá (Múzeum J. M. Petzvala, 1 hod.) – Strážky (areál goticko-renesančného kaštieľa, 30 min.) – obed – Kežmarok (Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice, evanjelické lýceum, Kežmarský hrad, 1 hod.) – Spišská Sobota (Sobotské námestie, 30 min.) – Poprad (Námestie sv. Egídia, 1 hod.)

• **2. trasa**: **Po stopách kultúrneho odkazu našich predkov** – Prešov – Spišská Kapitula (areál cirkevného mesta, 30 min.) – Levoča (Námestie Majstra Pavla, 1 hod.) – Kežmarok (Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice, evanjelické lýceum, Kežmarský hrad, 1 hod.) – obed - Strážky (areál goticko-renesančného kaštieľa, 30 min.) – Spišská Belá (Múzeum J. M. Petzvala, 1 hod.) – Červený Kláštor (Kláštor kartuziánov, 1 hod.) – nocľah – Litmanová (areál gréckokatolíckeho pútnického miesta na hore Zvir, 1 hod.) – Stará Ľubovňa (Ľubovniansky hrad, 2 hod.) – obed - Lukov (gréckokatolícky Chrám sv. Kozmu a Damiána, 30 min.) – Krivé (gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu, 30 min.)– Bardejov (Radničné námestie, mestské opevnenie, židovské suburbium, 1 hod.) – Hervartov (rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, 30 min.) – Prešov (Konkatedrála sv. Mikuláša, evanjelické kolégium, areál Židovskej náboženskej obce, 1 hod.).

Jednodňové trasy - východisko Poprad, Prešov

1. trasa: Po stopách prírodných a kultúrnych klenotov Tatier a Spiša – *Poprad (Námestie sv. Egídia, 1 hod.) – Štrbské Pleso (Areál snov, 2 hod.) – Starý Smokovec (Grand Hotel Starý Smokovec, 1 hod.) – obed - Tatranská Lomnica (Múzeum TANAPu, 1 hod.) – Tatranská Kotlina (Belianska jaskyňa, 1,5 hod.) – Strážky (areál goticko-renesančného kaštieľa, 30 min.) – Kežmarok (Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice, evanjelické lýceum, Kežmarský hrad, 1 hod.) – Spišská Sobota (Sobotské námestie, 30 min.) – Poprad*

Obrázok 30: Po stopách prírodných a kultúrnych klenotov Tatier a Spiša

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Poprad, situované v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny. Stredoveké mesto vzniklo pred vpádom Tatárov do Uhorska v roku 1241. Významným hospodárskym a kultúrnym fenoménom, podobne ako aj v iných oblastiach Spiša sa stali nemeckí kolonisti. Z Popradu sa postupne s rozmachom turizmu vytvorilo centrum cestovného ruchu na slovenskej strane Vysokých Tatier. Historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia s dominantným rímskokatolíckym Kostolom sv. Egídia, zvonicou, klasicistickým evanjelickým kostolom a meštianskymi domami. Z Popradu stúpame do najvyššie položenej tatranskej osady, Štrbského Plesa (1355 m). Rozkladá sa okolo rovnomenného jazera na moréne, ktorú ľadovec vytlačil do ústia Mlynickej doliny. Osada vznikla na území obce Štrba postavením poľovníckej chaty J. Szentiványiho v roku 1872. V roku 1885 získala štatút liečebných kúpeľov. Na začiatku 20. storočia tu boli postavené viaceré hotely, ubytovacie zariadenia a liečebné domy. Veľký stavebný rozmach nastal pri príležitosti MS v lyžovaní v roku 1970 (vleky, mostíky, bežecké trate) – Areál snov. Zo Štrbského Plesa sa presúvame po Ceste Slobody, ktorá je najdôležitejšou dopravnou tepnou vedúcou južným, východným a severným úbočím

Vysokých a Belianskych Tatier. Táto komunikácia spája všetky tatranské osady od Podbanského po Lysú Poľanu. Vyvinula sa z tzv. Zbojníckeho chodníka, ktorý sa spomína už v roku 1590. V skutočnosti to bol pašerácky chodník, ktorý viedol od Tatranskej Štrby do Ždiaru. Na počesť vzniku 1. ČSR dostala cesta v roku 1919 svoje dnešné pomenovanie a od roku 1923 ju prebudovali na bezprašnú autocestu. Nasledovali viaceré opravné a rekonštrukčné etapy modernizácie tejto najvýznamnejšej tatranskej cestnej magistrály. Štrbské Pleso, Starý Smokovec a Tatranská Lomnica sú východiskami na najznámejšie túry vo Vysokých Tatrách, ktoré smerujú dlhými ľadovcovými dolinami až na štíty, ktoré sú sprístupnené turistom bez potreby horského vodcu. V Starom Smokovci je situovaný zaujímavý historický objekt Grand Hotel Starý Smokovec, postavený v roku 1904 v secesnom štýle ako prvý veľký tatranský hotel. V období pred 1. svetovou vojnou bol neoficiálne vyhlásený ako jeden z Top 10 svetových horských hotelov. Nachádza sa v blízkosti nástupnej stanice pozemnej lanovky na Hrebienok a Kostola Nepoškvrneného počatia Panny Márie. V Tatranskej Lomnici sa nachádza Múzeum TANAPu, ktoré nadväzuje na tradície siahajúce až do roku 1883. Zbierky múzea obsahujú množstvo predmetov z oblasti botaniky, zoológie, histórie, kartografie, geológie a etnografie. V Tatranskej Kotline navštívime najväčšiu a jedinú sprístupnenú (1882) jaskyňu v TANAPE, Beliansku jaskyňu. Je situovaná na úpätí Kobylieho vrchu. Nachádzajú sa tu dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary. Od Belianskej jaskyne smerujeme do miestnej časti Spišskej Belej, ktorá je známa areálom národnej kultúrnej pamiatky goticko-renesančného kaštieľa v Strážkach, ktorý patrí do správy SNG. Je tvorený komplexom kultúrno-historických pamiatok (goticko-renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny, renesančná zvonica). Na našej trase pokračujeme smerom na Kežmarok, ktorý predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. Z Kežmarku sa vraciame do východiska našej trasy, Popradu. Tu sa ešte zastavíme v mestskej časti, Spišská Sobota. Patrila k najbohatším spišským mestám. Mestská pamiatková rezervácia, ktorá tu bola vyhlásená v roku 1950 predstavuje jeden z najlepšie zachovaných urbanistických celkov na Slovensku. Zaujímavé trojuholníkové Sobotské námestie je lemované meštianskymi renesančnými domami. Typickými a nezameniteľnými znakmi meštianskych domov sú vysoké strechy pokryté šindľami s mohutnými vyčnievajúcimi podlomenicami. Dominantou námestia je rímskokatolícky Kostol sv. Juraja, renesančná zvonica a baroková socha Immaculaty.

2. trasa: Postopách historického odkazu našich predkov – *Prešov (Konkatedrála sv. Mikuláša, evanjelické kolégium, areál Židovskej náboženskej obce, 1 hod.) – Tročany (gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu, 30 min.) – Bardejov (Radničné námestie, mestské opevnenie, židovské suburbium, 1 hod.) – Bardejovské Kúpele (kúpeľný areál, 1 hod.) – obed - Zborov (cintorín nemeckých vojakov, 30 min.) – Svidník (Vojenské historické múzeum, 30 min.) – Nižná Písaná (Údolie smrti, 30 min.) – Hunkovce (gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky, 30 min.) – Dukla (areál Karpatsko-duklianskej operácie, 30 min.) – Bodružal (gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša, 30 min.) – Príkra (gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, 30 min.) – Prešov*

Obrázok 31: Po stopách historického odkazu našich predkov

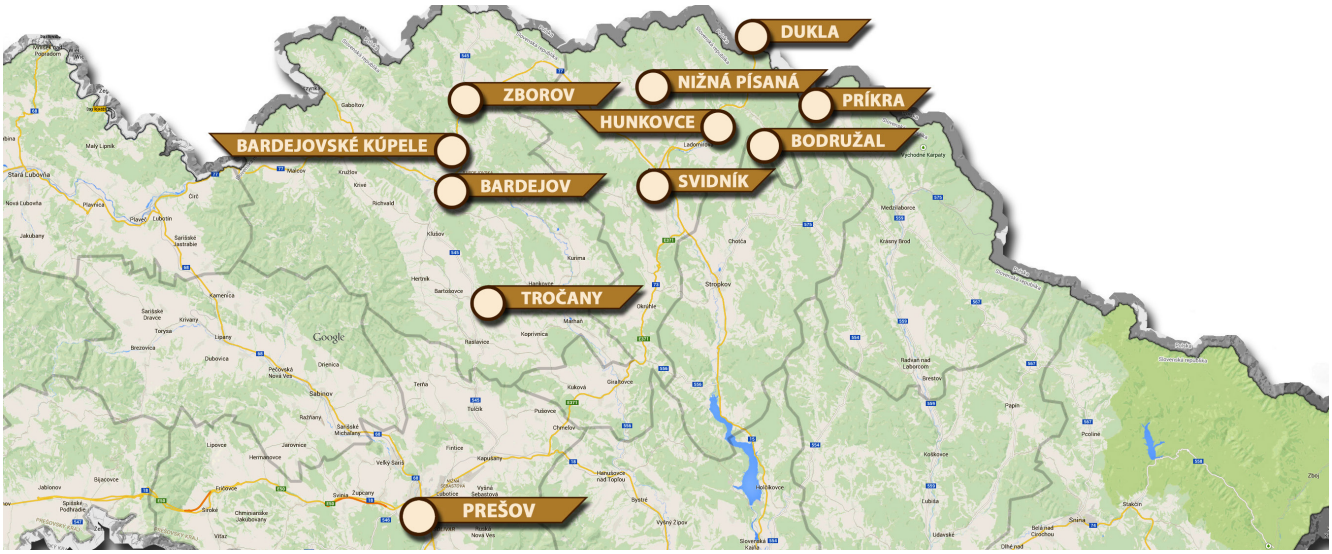

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré patrilo v minulosti a patrí i v súčasnosti medzi najvýznamnejšie slovenské mestá. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. Výnimočným a na Slovensku ojedinelým súborom technických pamiatok dokumentujúcim ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne je Solivar. Z Prešova smerujeme na sever a prichádzame do obce Tročany, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka gréckokatolícky drevený Kostol sv. Lukáša Evanjelistu (1739). Je to trojpriestorový zrubový chrám situovaný na mieste staršieho objektu z prelomu 15. - 16.storočia. Ikonostas pochádza zo 17.storočia, niektoré vzácne ikony maľované na dreve sú zo 17. - 18.storočia. Nasleduje príchod do starobylého Bardejova. Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Slovenska. Mestskou pamiatkovou rezerváciou je od roku 1950. Medzi najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry patria objekty sústredené na Radničnom námestí - Bazilika minor sv. Egídia, goticko-renesančná budova mestskej radnice, estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou, ako aj mestský fortifikačný systém. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii. Množstvo vzácnych architektonických skvostov reprezentujúcich historické jadro mesta spolu s komplexom stavieb židovského suburbia z konca 18. storočia bolo v roku 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Neoddeliteľnou súčasťou Bardejova sú severnejšie ležiace Bardejovské Kúpele, ktorých dejiny siahajú až do stredoveku. Na začiatku 19. storočia patrili Bardejovské Kúpele k najvyhľadávanejším v Uhorsku. Medzi významnými osobnosťami, ktoré navštívili kúpele boli rakúsko-uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895). V súčasnosti patria Bardejovské Kúpele k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom. V areáli kúpeľov sa nachádza skanzen – múzeum ľudovej architektúry, najstaršie zariadenie svojho druhu na Slovensku (od roku 1965). Severne od Bardejovských Kúpeľov je situovaná obec Zborov, ktorá sa zapísala do histórie predovšetkým ako miesto, kde sa v priebehu 1. svetovej vojny odohrávali ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami, čoho dokladom sú vojenské cintoríny v okolí obce. Podobne aj počas 2. svetovej vojny sa viedli v oblasti ťažké boje, tentoraz medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami. Na cintoríne priamo v obci je pochovaných mnoho nemeckých vojakov. Dominantou nielen obce, ale aj širšieho okolia je hrad Zborov (starší názov Makovica). Zohrával v minulosti dôležitú úlohu pri ceste do Poľska. Zo Zborova pokračujeme smerom na Svidník, ktorý sa od 17. storočia vyvíjal ako trhové mestečko s jarmočným právom. Svidník s okolím bol počas 1. a 2. svetovej vojny zasiahnutý ťažkými vojenskými operáciami, ktoré spôsobili nielen značné materiálne škody, ale aj veľké ľudské straty. Na ich pamiatku je v meste umiestnený Pamätník Sovietskej armády, ktorý je spoločným dielom viacerých architektov a sochárov. Nachádza sa tu Duklianske múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie. Svidník je považovaný za centrum Ukrajincov a Rusínov. Sídli tu Múzeum ukrajinskej kultúry s veľmi zaujímavou národopisnou expozíciou v prírode vo forme skanzenu. Pokračujeme na severovýchod do Údolia smrti, ktoré je súčasťou národnej kultúrnej pamiatky Duklianske bojisko. V priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku. Tankové boje sa v tomto priestore odohrali od 25. do 27. októbra 1944. Cez obec Hunkovce, kde je na ľavej strane pri hlavnej ceste umiestnený veľký vojenský cintorín nemeckých vojakov padlých v 2. svetovej vojne a národná kultúrna pamiatka, gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky (koniec 18. storočia), sa dostávame na Duklu. Od 8. septembra do 27. novembra 1944 sa tu odohrala jedna z najťažších horských vojenských operácií 2. svetovej vojny, Karpatsko-duklianska operácia. Na oboch stranách sa jej zúčastnilo vyše 500 000 vojakov. Padlo tu 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru. Na ich pamiatku bol postavený asi 1 km od Duklianskeho priesmyku pamätník, 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých. Na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu je postavená 49 m vysoká veža, z ktorej je vidieť celé bojisko. Pokračujeme poddukliankym krajom a postupne navštívime skvosty drevenej sakrálnej architektúry, národné kultúrne pamiatky v Bodružali - gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša (1658, UNESCO 2008) a Príkrej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1777). Od drevených kostolíkov naberáme kurz juhozápad a dostávame sa do východiskového bodu našej trasy, Prešova.

2 dňové trasy - východisko Poprad, Prešov

1. trasa – Po stopách prírodných a kultúrnych skvostov Tatier a Spiša – *Poprad – Starý Smokovec (Grand Hotel Starý Smokovec, 1 hod.) – Tatranská Lomnica (Múzeum TANAPu, 1 hod.) - Tatranská Kotlina (Belianska jaskyňa, 1,5 hod.) – obed - Červený Kláštor (Kláštor kartuziánov,1 hod.) – Stará Ľubovňa (Ľubovniansky hrad, 2 hod.) - nocľah – Vyšné Ružbachy (kúpeľný areál, 1 hod.) – Podolínec (Mariánske námestie, 30 min.) – Spišská Belá (Múzeum J. M. Petzvala, 1 hod.) – Strážky (areál goticko – renesančného kaštieľa, 30 min.) – obed - Kežmarok (Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice, evanjelické lýceum, Kežmarský hrad, 1 hod.) – Spišská Sobota (Sobotské námestie, 30 min.) – Poprad (Námestie sv. Egídia, 1 hod.)*

Obrázok 32: Po stopách prírodných a kultúrnych skvostov Tatier a Spiša

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Poprad, situované v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny. Stredoveké mesto vzniklo pred vpádom Tatárov do Uhorska v roku 1241. Významným hospodárskym a kultúrnym fenoménom, podobne ako aj v iných oblastiach Spiša, sa stali nemeckí kolonisti. Z Popradu sa postupne s rozmachom turizmu vytvorilo centrum cestovného ruchu na slovenskej strane Vysokých Tatier. V ňom samotnom ako aj v ďalších mestských častiach je situovaných viacero vzácnych pamiatok. Z Popradu sa presúvame do centra Vysokých Tatier, Starého Smokovca. Tu je situovaný zaujímavý historický objekt Grand Hotel Starý Smokovec, postavený v roku 1904 v secesnom štýle ako prvý veľký tatranský hotel. V období pred 1. svetovou vojnou bol neoficiálne vyhlásený ako jeden z Top 10 svetových horských hotelov. Nachádza sa v blízkosti nástupnej stanice pozemnej lanovky na Hrebienok a Kostola Nepoškvrneného počatia Panny Márie. Pokračujeme po Ceste Slobody, ktorá je najdôležitejšou dopravnou tepnou vedúcou južným, východným a severným úbočím Vysokých a Belianskych Tatier. Táto komunikácia spája všetky tatranské osady od Podbanského po Lysú Poľanu. Vyvinula sa z tzv. Zbojníckeho chodníka, ktorý sa spomína už v roku 1590. V skutočnosti to bol pašerácky chodník, ktorý viedol od Tatranskej Štrby do Ždiaru. Na počesť vzniku 1. ČSR dostala cesta v roku 1919 svoje dnešné pomenovanie. Prichádzame do Tatranskej Lomnice, kde sa nachádza nástupná stanica lanovej dráhy na Skalnaté Pleso a Lomnický štít. Zaujímavým je Múzeum TANAPu, ktoré nadväzuje na tradície siahajúce až do roku 1883. Zbierky múzea obsahujú množstvo predmetov z oblasti botaniky, zoológie, histórie, kartografie, geológie a etnografie. V Tatranskej Kotline navštívime najväčšiu a jedinú sprístupnenú (1882) jaskyňu v TANAPE, Beliansku jaskyňu. Je situovaná na úpätí Kobylieho vrchu. Nachádzajú sa tu dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary. Popri toku Dunajca sa dostávame do kultúrno-historického objektu Červeného Kláštora s nezameniteľnou siluetou Troch korún (982 m). S kartuziánskym kláštorom sú späté dve významné osobnosti. „Magister tisícich remesiel“ fráter Cyprián, bylinkár, zostavovateľ výnimočného herbára, konštruktér lietajúceho stroja, pripomínajúceho deltaplán a zakladateľ jednej z najstarších lekární u nás (1754) a osvietenecký páter Romuald Hadbavný, ktorý v roku 1750 preložil Sväté písmo do slovenčiny a v roku 1763 zostavil latinsko-slovenský slovník spolu so stručnou gramatikou, ktorý môžeme považovať za prvý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka.

Smerujeme na juhovýchod do mesta Stará Ľubovňa, ktorá vznikla na zákupnom práve koncom 13. storočia ako trhová osada na križovatke obchodných ciest. Stala sa správnym centrom miest v poľskom zálohu, čo pomohlo jej rozmachu. Najvýraznejšou dominantou Starej Ľubovne, ako aj celého okolia je Ľubovniansky hrad. Patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska. Zároveň zabezpečoval aj dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Na Ľubovnianskom hrade sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661 ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Pod hradom sa nachádza skanzen ľudovej architektúry, v ktorom sú umiestnené objekty z regiónu severného Spiša. V Starej Ľubovni je pripravený nocľah. Na druhý deň pokračujeme smerom do Vyšných Ružbách. Ľudia poznali liečivé účinky ružbašských minerálnych prameňov už v dávnej minulosti. Vo Vyšných Ružbachoch sa liečia choroby nervového systému a krvného obehu. Zaujímavou atrakciou je travertínový kráter s možnosťou kúpania a travertínový lom, ktorého exteriér je galériou pod otvorenou oblohou. Našou ďalšou zastávkou je slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku, Podolínec. Ako celok vytvára starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou. Najcennejšími kultúrno-historickými pamiatkami sú na Mariánskom námestí umiestnené sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica a piaristický kláštorný komplex, ako aj mestské opevnenie. V roku 1991 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Pokračujeme do najväčšieho ovčiarskeho strediska na južnej strane Tatier, Spišskej Belej. Tu sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807-1891). V jadre vretenovitého námestia sa nachádza rímskokatolícky Kostol sv. Antona Pustovníka, renesančná zvonica a múzeum J. M. Petzvala. V miestnej časti Spišskej Belej, Strážkach sa nachádza interesantný areál, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Tvorí ho komplex kultúrno-historických pamiatok – goticko-renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny s pašiovým cyklom zo 16. st. a renesančná zvonica. Objekt slúži potrebám Slovenskej národnej galérie. Strážky sú späté so životom a dielom významného maliara Ladislava Medňanského (1852 - 1919), ktorý sa svojou rozsiahlou tvorbou zaradil k umelcom európskeho významu. Prichádzame do Kežmarku, ktorý predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. Z Kežmarku sa vraciame do východiska našej trasy, Popradu. Tu sa ešte zastavíme v mestskej časti Spišská Sobota. Patrila k najbohatším spišským mestám. Mestská pamiatková rezervácia, ktorá tu bola vyhlásená v roku 1950, predstavuje jeden z najlepšie zachovaných urbanistických celkov na Slovensku. Zaujímavé trojuholníkové Sobotské námestie je lemované meštianskymi renesančnými domami. Typickými a nezameniteľnými znakmi meštianskych domov sú vysoké strechy pokryté šindľami s mohutnými vyčnievajúcimi podlomenicami. Dominantou námestia je rímskokatolícky Kostol sv. Juraja, renesančná zvonica a barokova socha Immaculaty. Historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia s dominantným rímskokatolíckym Kostolom sv. Egídia, zvonicou, klasicistickým evanjelickým kostolom a meštianskymi domami.

2. trasa: Po stopách kultúrneho odkazu našich predkov – *Prešov – Spišská Kapitula (areál cirkevného mesta, 30 min.) – Levoča (Námestie Majstra Pavla, 1 hod.) – Kežmarok (Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice, evanjelické lýceum, Kežmarský hrad, 1 hod.) – obed - Strážky (areál goticko-renesančného kaštieľa, 30 min.) - Spišská Belá (Múzeum J. M. Petzvala, 1 hod.) – Červený Kláštor (Kláštor kartuziánov, 1 hod.) – nocľah – Litmanová (areál gréckokatolíckeho pútnického miesta na hore Zvir, 1 hod.) – Stará Ľubovňa (Ľubovniansky hrad, 2 hod.) – obed - Lukov (gréckokatolícky Chrám sv. Kozmu a Damiána, 30 min.) – Krivé (gréckokatolícky Chrám sv. Lukáša Evanjelistu, 30 min.)– Bardejov (Radničné námestie, mestské opevnenie, židovské suburbium, 1 hod.) – Hervartov (rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, 30 min.) – Prešov (Konkatedrála sv. Mikuláša, evanjelické kolégium, areál Židovskej náboženskej obce,1 hod.)*

Obrázok 33: Po stopách kultúrneho odkazu našich predkov

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je centrum Šariša, Prešov, ktorý bol v minulosti a zostal aj v súčasnosti prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. V mestskej časti Solivar sa nachádza výnimočný a na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok, ktorý dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne. Pokračujeme ďalej smerom na západ do európskej rarity, výlučne kňazskej osady, neskôr sídla spišského prepoštstva a od roku 1776 Spišského biskupstva, Spišskej Kapituly. V tomto „slovenskom Vatikáne“ sa nachádza biskupská katedrála, biskupský palác, kňazský seminár a domy kanonikov. Skvostom celého komplexu je neskororománska dvojvežová Katedrála sv. Martina. V interiéri sa zachovali bočné oltáre z 15. storočia a kamenná socha leva Leo Albus z 13. storočia, patriaca k najstarším románskym plastikám na Slovensku. V roku 1950 bola vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Od majestátneho Spišského hradu sa vydávame do „perly Spiša“, Levoče.Je to jedno z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Levoča sa spája predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ktoré sú sústredené najmä na Námestí Majstra Pavla ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore situovaný Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia. Nasledujúcou zastávkou je Kežmarok, predstavujúci spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. Na našej trase pokračujeme do Spišskej Belej, pred ktorou sa ešte zastavíme v jej miestnej časti, Strážkach. Areál, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou tvorí komplex kultúrno-historických pamiatok – goticko-renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny s pašiovým cyklom zo 16. st. a renesančná zvonica. Objekt slúži potrebám Slovenskej národnej galérie. Strážky sú späté so životom a dielom významného maliara Ladislava Medňanského (1852 - 1919), ktorý sa svojou rozsiahlou tvorbou zaradil k umelcom európskeho významu. Prichádzame do najväčšieho ovčiarskeho strediska

na južnej strane Tatier, Spišskej Belej. Tu sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807-1891). V jadre vretenovitého námestia sa nachádza rímskokatolícky Kostol sv. Antona Pustovníka, renesančná zvonica a Múzeum J. M. Petzvala. Zo Spišskej Belej smerujeme na sever a popri hraničnej rieke Dunajec, po ktorej sa plavia neodmysliteľné plte sa dostávame ku kultúrno-historickému objektu Červeného Kláštora s nezameniteľnou siluetou Troch korún (982 m). S kláštorom sú späté dve významné osobnosti. „Magister tisícich remesiel" fráter Cyprián, bylinkár, zostavovateľ výnimočného herbára, konštruktér lietajúceho stroja, pripomínajúceho deltaplán, a zakladateľ jednej z najstarších lekární u nás (1754) a osvietenecký páter Romuald Hadbavný, ktorý v roku 1750 preložil Sväté písmo do slovenčiny a v roku 1763 zostavil latinsko-slovenský slovník spolu so stručnou gramatikou, ktorý môžeme považovať za prvý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka. V Červenom Kláštore je pripravený nocľah. Na druhý deň pokračujeme východným smerom do pútnického miesta Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008), obce Litmanová. Na hore Zvir sa odohrávali v rokoch 1990 - 1995 mariánske zjavenia. V súčasnosti je tu postavená Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky a ďalšie sakrálne objekty. Smerujeme na juhovýchod do Starej Ľubovne, ktorá vznikla na zákupnom práve koncom 13. storočia ako trhová osada na križovatke obchodných ciest. Najvýraznejšou dominantou Starej Ľubovne ako aj celého okolia je Ľubovniansky hrad. Patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska a zabezpečoval dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Na Ľubovnianskom hrade sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661, ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Pod hradom sa nachádza skanzen ľudovej architektúry, v ktorom sú umiestnené objekty z regiónu severného Spiša. Pokračujeme smerom na východ. Tu uskutočníme dve zachádzky za drevenými sakrálnymi objektmi, národnými kultúrnymi pamiatkami, ktoré sú situované v obci Lukov - gréckokatolícky drevený Kostol sv. Kozmu a Damiána (1708 - 1709) a v obci Krivé - gréckokatolícky drevený Kostol sv. Lukáš Evanjelistu (1826). Prichádzame do starobylého Bardejova. Mestskou pamiatkovou rezerváciou je od roku 1950. Medzi najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry patria na Radničnom námestí situovaná Bazilika minor sv. Egídia, goticko-renesančná budova mestskej radnice, estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou a mestský fortifikačný systém. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii. Množstvo vzácnych architektonických skvostov reprezentujúcich historické jadro mesta spolu s komplexom stavieb židovského suburbia z konca 18. storočia bolo v roku 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Z Bardejova naberáme kurz smerom na juh a prichádzame do obce Hervartov, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi (asi 1499 - 1500). Je najstarším a najzachovalejším dreveným kostolíkom tohto typu na Slovensku. K najcennejším častiam interiéru patria gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805. Od roku 2008 je zapísaný v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Z Hervartova sa vraciame do východiska našej trasy, Prešova.

3.5.4 Produkt - trasy pre turistov sekundárnej voľby

Turista sekundárnej voľby predstavuje turistu, ktorý primárne pricestoval do Vysokých Tatier alebo do krajského mesta Prešov. Počas svojho pobytu vo zvolenej destinácii však zvažuje návštevu zaujímavých miest v blízkosti svojej primárne zvolenej destinácie.

Produktový rad – 3 témy – trasy – jednodňové (auto) – Poprad – 3 témy – trasy – 1 dňové (auto) – Prešov

Východisko Poprad
- **1. trasa: Tatranský okruh (príroda, história a kultúra Tatier)** – Poprad – Štrbské Pleso – Starý Smokovec – Tatranská Lomnica – Tatranská Kotlina – Ždiar – Lysá Poľana – Spišská Belá – Strážky - Kežmarok – Huncovce – Poprad
- **2. trasa**: **Pieninský okruh (príroda, história a kultúra Pienin)** – Poprad – Kežmarok – Strážky - Spišská Belá – Podolínec – Vyšné Ružbachy – Hniezdne - Stará Ľubovňa – Hraničné – Jarabina – Litmanová – Kamienka – Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Spišské Hanušovce – Osturňa – Huncovce – Poprad
- **3. trasa**: **Spišský okruh (príroda, história a kultúra stredného a južného Spiša)** – Poprad – Spišská Sobota – Spišský Štvrtok – Levoča – Spišský Hrhov – Spišská Kapitula – Spišské Podhradie – Bijacovce – Brutovce – Nižné Repaše – Vyšné Repaše – Levoča – Vrbov – Huncovce – Poprad

Východisko Prešov
- **1. trasa**: **Šarišský okruh (príroda, história a kultúra Horného Šariša)** – Prešov – Kapušany – Raslavice - Tročany – Hervartov – Bardejov – Bardejovské Kúpele – Zborov – Jedlinka – Svidník – Nižná Písaná

– Dobroslava – Ladomirová – Korejovce – Hunkovce – Dukla - Nižný Komárnik - Bodružal – Príkra – Miroľa – Stropkov – Giraltovce – Prešov
• **2. trasa: Zemplínsky okruh (príroda, história a kultúra Horného Zemplína)** –Prešov – Hanušovce nad Topľou – Vranov nad Topľou – Sedliská – Humenné – Krásny Brod – Medzilaborce – Osadné – Snina – Brekov – Prešov
• **3. trasa** – Šarišsko – spišský okruh (príroda, história a kultúra Dolného Šariša a Spiša) – Prešov – Veľký Šariš – Sabinov – Drienica – Ľutina – Kamenica - Pusté Pole - Plaveč – Stará Ľubovňa – Jarabina – Litmanová – Hniezdne – Vyšné Ružbachy – Podolínec – Spišská Belá – Strážky – Kežmarok – Vrbov – Spišský Štvrtok – Levoča – Spišský Hrhov – Spišská Kapitula - Prešov.

Východisko Poprad

1. trasa: Tatranský okruh (príroda, história a kultúra Tatier) – *Poprad – Štrbské Pleso – Starý Smokovec – Tatranská Lomnica – Tatranská Kotlina – Ždiar – Lysá Poľana – Spišská Belá – Strážky - Kežmarok – Huncovce – Poprad*

Obrázok 34: Tatranský okruh

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Poprad, situované v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny. Stredoveké mesto vzniklo pred vpádom Tatárov do Uhorska v roku 1241. Významným hospodárskym a kultúrnym fenoménom, podobne ako aj v iných oblastiach Spiša, sa stali nemeckí kolonisti. Z Popradu sa postupne s rozmachom turizmu vytvorilo centrum cestovného ruchu na slovenskej strane Vysokých Tatier. V ňom samotnom ako aj v ďalších mestských častiach je situovaných viacero vzácnych pamiatok. Z Popradu stúpame do najvyššie položenej tatranskej osady, Štrbského Plesa (1355 m). Rozkladá sa okolo rovnomenného jazera na moréne, ktorú ľadovec vytlačil do ústia Mlynickej doliny. Osada vznikla na území obce Štrba postavením poľovníckej chaty J. Szentiványiho v roku 1872. V roku 1885 získala štatút liečebných kúpeľov. Na začiatku 20. storočia tu boli postavené viaceré hotely, ubytovacie zariadenia a liečebné domy. Veľký stavebný rozmach nastal pri príležitosti MS v lyžovaní v roku 1970 (vleky, mostíky, bežecké trate). Zo Štrbského Plesa sa presúvame po Ceste Slobody, ktorá je najdôležitejšou dopravnou tepnou vedúcou južným, východným a severným úbočím Vysokých a Belianskych Tatier. Táto komunikácia spája všetky tatranské osady od Podbanského po Lysú Poľanu. Vyvinula sa z tzv. Zbojníckeho chodníka, ktorý sa spomína už v roku 1590. V skutočnosti to bol pašerácky chodník, ktorý viedol od Tatranskej Štrby do Ždiaru. Na počesť vzniku 1. ČSR dostala cesta v roku 1919 svoje dnešné pomenovanie a od roku 1923 ju prebudovali na bezprašnú autocestu. Nasledovali viaceré opravné a rekonštrukčné etapy modernizácie tejto najvýznamnejšej tatranskej cestnej magistrály. Štrbské Pleso, Starý Smokovec a Tatranská Lomnica sú východiskami na najznámejšie túry vo Vysokých Tatrách, ktoré smerujú dlhými ľadovcovými dolinami až na štíty, ktoré sú sprístupnené turistom bez potreby horského vodcu. V Tatranskej Kotline navštívime najväčšiu a jedinú sprístupnenú (1882) jaskyňu v TANAPE, Beliansku jaskyňu. Je situovaná na úpätí Kobylieho vrchu. Nachádzajú sa tu dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary. Smerujeme popod majestátnu hradbu Belianskych Tatier (Havran

2152 m) do rázovitej goralskej obce Ždiar. Za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry ju vyhlásili v roku 1977. V obci sa zachovali živé folklórne tradície, bohaté zvykoslovie a ľudové remeslá. Exponáty ľudového umenia a remesiel sú sústredené v expozícii Ždiarskej izby. Cez Tatranskú Javorinu, v ktorej sa nachádzajú zaujímavé historické objekty vhodne zakomponované do okolitého prostredia – drevený rímskokatolícky Kostol sv. Anny (1903) a poľovnícky zámoček kniežaťa Hohenlohe, prichádzame do konečného bodu Cesty Slobody, pohraničnej Lysej Poľany. Odtiaľ pokračujeme do najväčšieho ovčiarskeho strediska na južnej strane Tatier, Spišskej Belej. Tu sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807 - 1891). V jadre vretenovitého námestia sa nachádza rímskokatolícky Kostol sv. Antona Pustovníka, renesančná zvonica a múzeum J. M. Petzvala. V blízkych Strážkach je situovaný areál, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Je tvorený komplexom kultúrno-historických pamiatok (goticko-renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny, renesančná zvonica). Objekt slúži potrebám Slovenskej národnej galérie. Strážky sú späté so životom a dielom významného maliara Ladislava Medňanského (1852 - 1919), ktorý sa svojou rozsiahlou tvorbou zaradil k umelcom európskeho významu. Na našej trase pokračujeme smerom na Kežmarok, ktorý predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. Prichádzame do obce Huncovce, kde pôsobila v rokoch 1879 až 1943 slávna vysoká rabínska (talmudská) škola, na ktorej počas jej najväčšieho rozmachu študovalo 200 - 300 študentov z celého sveta. Tu sa nachádza aj zaujímavá fungujúca technická pamiatka jednej z najstarších vodných elektrární v Uhorsku (1893). Z Huncoviec sa vraciame do východiska našej trasy, Popradu.

2. trasa: Pieninský okruh (príroda, história a kultúra Tatier) – *Poprad – Kežmarok – Strážky - Spišská Belá – Podolínec – Vyšné Ružbachy – Hniezdne - Stará Ľubovňa – Hraničné – Jarabina – Litmanová – Kamienka – Červený Kláštor – Spišská Stará Ves – Spišské Hanušovce – Osturňa – Huncovce – Poprad*

Obrázok 35: Pieninský okruh

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Poprad, situované v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny. Stredoveké mesto vzniklo pred vpádom Tatárov do Uhorska v roku 1241. Významným hospodárskym a kultúrnym fenoménom, podobne ako aj v iných oblastiach Spiša, sa stali nemeckí kolonisti. Z Popradu sa postupne s rozmachom turizmu vytvorilo centrum cestovného ruchu na slovenskej strane Vysokých Tatier. V ňom samotnom ako aj v ďalších mestských častiach je situovaných viacero vzácnych pamiatok. Z Popradu pokračujeme severovýchodným smerom do jedného z najvýznamnejších spišských miest, Kežmarku. Mesto vzniklo na obchodnej ceste v pohraničnej oblasti medzi Uhorskom a Poľskom. Kežmarok

predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum.Na našej trase pokračujeme do Spišskej Belej, pred ktorou sa ešte zastavíme v jej miestnej časti, Strážkach. Areál, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou tvorí komplex kultúrno-historických pamiatok – goticko - renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny s pašiovým cyklom zo 16. st. a renesančná zvonica. Objekt slúži potrebám Slovenskej národnej galérie. Strážky sú späté so životom a dielom významného maliara Ladislava Medňanského (1852 - 1919), ktorý sa svojou rozsiahlou tvorbou zaradil k umelcom európskeho významu. Prichádzame do najväčšieho ovčiarskeho strediska na južnej strane Tatier, Spišskej Belej. Tu sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807 - 1891). V jadre vretenovitého námestia sa nachádza rímskokatolícky Kostol sv. Antona Pustovníka, renesančná zvonica a múzeum J. M. Petzvala. Pokračujeme severovýchodným smerom a vstupujeme do Podolínca, slobodného kráľovského mesta na úrovni Levoče a Kežmarku. Ako celok vytvára starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou. Najcennejšími kultúrno – historickými pamiatkami sú mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica a piaristický kláštorný komplex. V roku 1991 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Pokračujeme smerom do Vyšných Ružbách. Ľudia poznali liečivé účinky ružbašských minerálnych prameňov už v dávnej minulosti. Vo Vyšných Ružbachoch sa liečia choroby nervového systému a krvného obehu. Zaujímavou atrakciou je travertínový kráter s možnosťou kúpania a travertínový lom, ktorého exteriér je galériou pod otvorenou oblohou. Prichádzame do obce Hniezdne, ktoré bolo povýšené na slobodné kráľovské mesto (1412) a získalo mnohé privilégiá (neplatenie mýta). Z kultúrno-historických pamiatok sa v Hniezdnom nachádzajú neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy zo začiatku 17. a 18. storočia, ktoré skrášľujú viaceré nástenné maľby, Kostol sv. Bartolomeja (1820), škola (1840) a radnica (1880). Na mieste bývalého špitála a kúpeľov sa nachádza v súčasnosti siričitý minerálny prameň. Prichádzame do blízkej Starej Ľubovne, ktorá vznikla na zákupnom práve koncom 13. storočia ako trhová osada na križovatke obchodných ciest. Najvýraznejšou dominantou Starej Ľubovne, ako aj celého okolia je Ľubovniansky hrad. Patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska a zabezpečoval dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Na Ľubovnianskom hrade sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661, ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Pod hradom sa nachádza skanzen ľudovej architektúry, v ktorom sú umiestnené objekty z regiónu severného Spiša. Severne od Starej Ľubovne je situovaná obec Hraničné, kde je pri hlavnej ceste smerujúcej do Poľska rímskokatolícky Kostol Nepoškvrneného Počatia Panny Márie (1785 - 1787). Najvzácnejším objektom tejto národnej kultúrnej pamiatky je hlavný oltár (1670). Kostol slúži veriacim západného aj východného obradu. Pri ceste do pútnického miesta Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008), obce Litmanová, pri ktorej sa na hore Zvir odohrávali v rokoch 1990 - 1995 mariánske zjavenia (Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky) prechádzame cez obec Jarabina, pri ktorej sa nachádza chránený prírodný výtvor Jarabinský prielom (pereje, skalné stupne, obrie hrnce). Vstupujeme do rázovitej rusínskej obce Kamienka, ktorá bola v minulosti známa najmä drotárstvom (Rusko, Poľsko, Juhoslávia) a salašníctvom a ktorá si stále uchováva svoje tradičné ľudové piesne a tance. Prichádzame k historickému objektu Červeného Kláštora s nezameniteľnou siluetou Troch korún (982 m). S kláštorom sú späté dve významné osobnosti. „Magister tisícich remesiel“ fráter Cyprián, bylinkár, zostavovateľ výnimočného herbára, konštruktér lietajúceho stroja, pripomínajúceho deltaplán, a zakladateľ jednej z najstarších lekární u nás (1754) a osvietenecký páter Romuald Hadbavný, ktorý v roku 1750 preložil Sväté písmo do slovenčiny a v roku 1763 zostavil latinsko-slovenský slovník spolu so stručnou gramatikou, ktorý môžeme považovať za prvý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka. Pozdĺž rieky Dunajec smerujeme do strediska celého Zamaguria, Spišskej Starej Vsi. Je miestom historického mierového stretnutia uhorského kráľa Mateja Korvína a poľského kráľa Kazimíra Jagellonského v roku 1474. Zo Spišskej Starej Vsi sa cez Spišské Hanušovce, ktoré patria k najstarším zamagurským obciam, dostávame dolinou Osturnianskeho potoka do rázovitej obce Osturňa. Svojimi siedmimi kilometrami patrí k najdlhším potočným dedinám na Slovensku. Zároveň je najrozsiahlejšou a najväčšou obcou Zamaguria. Zachovalo sa tu viacero pôvodných stavieb, čo viedlo k jej začleneniu medzi pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry v roku 1979. Z Osturne pokračujeme južným a juhozápadným smerom do obce Huncovce, kde pôsobila v rokoch 1879 až 1943 slávna vysoká rabínska (talmudská) škola, na ktorej počas jej najväčšieho rozmachu študovalo 200 - 300 študentov z celého sveta. Tu sa nachádza aj zaujímavá fungujúca technická pamiatka jednej z najstarších vodných elektrární v Uhorsku (1893). Pokračujeme do východiska našej trasy, Popradu.

3. trasa: Spišský okruh (príroda, história a kultúra stredného a južného Spiša) – *Poprad – Spišská Sobota – Spišský Štvrtok – Levoča – Spišský Hrhov – Spišská Kapitula – Spišské Podhradie – Bijacovce – Brutovce – Nižné Repaše – Vyšné Repaše – Levoča – Vrbov – Huncovce – Poprad*

Obrázok 36: Spišksý okruh

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Poprad, situované v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny. Stredoveké mesto vzniklo pred vpádom Tatárov do Uhorska v roku 1241. Významným hospodárskym a kultúrnym fenoménom, podobne ako aj v iných oblastiach Spiša sa stali nemeckí kolonisti. Z Popradu sa postupne s rozmachom turizmu vytvorilo centrum cestovného ruchu na slovenskej strane Vysokých Tatier. V ňom samotnom ako aj v ďalších mestských častiach je situovaných viacero vzácnych pamiatok. Jednou z mestských častí Popradu je Spišská Sobota. Patrila k najbohatším spišským mestám. Mestská pamiatková rezervácia, ktorá tu bola vyhlásená v roku 1950, predstavuje jeden z najlepšie zachovaných urbanistických celkov na Slovensku. Zaujímavé trojuholníkové námestie je lemované meštianskymi renesančnými domami. Typickými a nezameniteľnými znakmi meštianskych domov sú vysoké strechy pokryté šindľami s mohutnými vyčnievajúcimi podlomenicami. Dominantou námestia je rímskokatolícky Kostol sv. Juraja, renesančná zvonica a barokova socha Immaculaty. Pokračujeme smerom na východ po historickej ceste spájajúcej jednotlivé obce a významné kultúrne a historické dominanty Hornádskej kotliny. Prichádzame postupne do Spišského Štvrtka, Levoče, Spišského Hrhova, Spišskej Kapituly a Spišského Podhradia. Dominantou Spišského Štvrtka je Kostol sv. Ladislava z 13. storočia s gotickou kaplnkou Zápoľských (1473), ktorá sa radí k najkrajším gotickým pamiatkam na Slovensku. V blízkosti obce sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka so zvyškami opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr. Levoča je jedným z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Spája sa predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia.V obci Spišský Hrhov sa nachádza neobarokový kaštieľ z konca 19. storočia, situovaný v pôvodnom parku so vzácnymi druhmi drevín, ktorý dali postaviť Csákyovci; ranogotický rímskokatolícky Kostol sv. Šimona a Júdu z polovice 13. storočia so vzácnym obrazom Immaculaty (1830) a renesančný kamenný štvorklenbový most (1670) dosahujúci dĺžku 35 m. Spišská Kapitula je európskou raritou, keďže je výlučne kňazskou osadou, neskôr sídlom spišského prepoštstva a od roku 1776 Spišského biskupstva. V tomto „slovenskom Vatikáne“ sa nachádza biskupská katedrála, biskupský palác, kňazský seminár a domy kanonikov. Skvostom celého komplexu je neskororománska dvojvežová Katedrála sv. Martina. V interiéri sa zachovali bočné oltáre z 15. storočia a kamenná socha leva Leo Albus z 13. storočia, patriaca k najstarším románskym plastikám na Slovensku. Spišská Kapitula je súčasťou

svetového kultúrneho dedičstva UNESCO (1993). Sem patrí aj Spišské Podhradie, ktoré vzniklo ako podhradie Spišského hradu a v 1. polovici 13. storočia sa vyvinulo na samostatné, od hradu nezávislé mestečko. Nachádzajú sa tu zaujímavé meštianske domy s veľkými bránami, mariánsky stĺp a barokové stavby z 18. storočia s bohatými interiérmi, katolícky farský kostol a neogotický evanjelický kostol so vzácnymi oltárnymi obrazmi. V blízkosti mestečka je situované najrozsiahlejšie slovenské travertínové územie, národná prírodná rezervácia Dreveník. Prechádzame obcou Bijacovce, v ktorej sa nachádza národná kultúrna pamiatka neskorobarokový Csákyho kaštieľ (1780 - 85) s komplexom hospodárskych stavieb a parkom, národná kultúrna pamiatka rímskokatolícky pôvodne románsky Kostol Všetkých svätých (1260), prestavaný v gotickom slohu s fragmentmi fresiek (14. storočie) a pôvodne románska rotunda, barokizovaná (13. storočie, 18. storočie.), ktorá patrí k najstarším sakrálnym architektonickým objektom na Spiši. Naberáme kurz na sever do Levočských vrchov a navštívime postupne obce Brutovce, Nižné a Vyšné Repaše s viacerými prvkami ľudovej architektúry, najmä drevenicami. Z Levočských vrchov schádzame do Levoče. Je to jedno z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Levoča sa spája predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1817 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia. Z mesta Majstra Pavla pokračujeme do obce Vrbov známej termálnymi kúpaliskami, v ktorej sa narodil zakladateľ speleoarcheológie, profesor a riaditeľ gymnázia v Levoči, Samuel Roth (1851 - 1889). Zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou Tatier a okolia, predovšetkým Spiša. Prichádzame do blízkych Huncoviec, kde pôsobila v rokoch 1879 až 1943 slávna vysoká rabínska (talmudská) škola, na ktorej počas jej najväčšieho rozmachu študovalo 200 - 300 študentov z celého sveta. Jedným z nich bol aj Sir Samuel Horn, syn prvého guvernéra Palestíny. Tu sa nachádza aj zaujímavá fungujúca technická pamiatka jednej z najstarších vodných elektrární v Uhorsku (1893). Z Huncoviec sa vraciame do východiska našej trasy, mesta Poprad.

Východisko Prešov

1. trasa: Šarišský okruh (príroda, história a kultúra Horného Šariša) – *Prešov – Kapušany – Raslavice - Tročany – Hervartov – Bardejov – Bardejovské Kúpele – Zborov – Jedlinka – Svidník – Nižná Písaná - Dobroslava – Ladomirová – Korejovce – Hunkovce – Dukla - Nižný Komárnik - Bodružal – Príkra – Miroľa – Stropkov – Giraltovce – Prešov*

Obrázok 37: Šarišský okruh

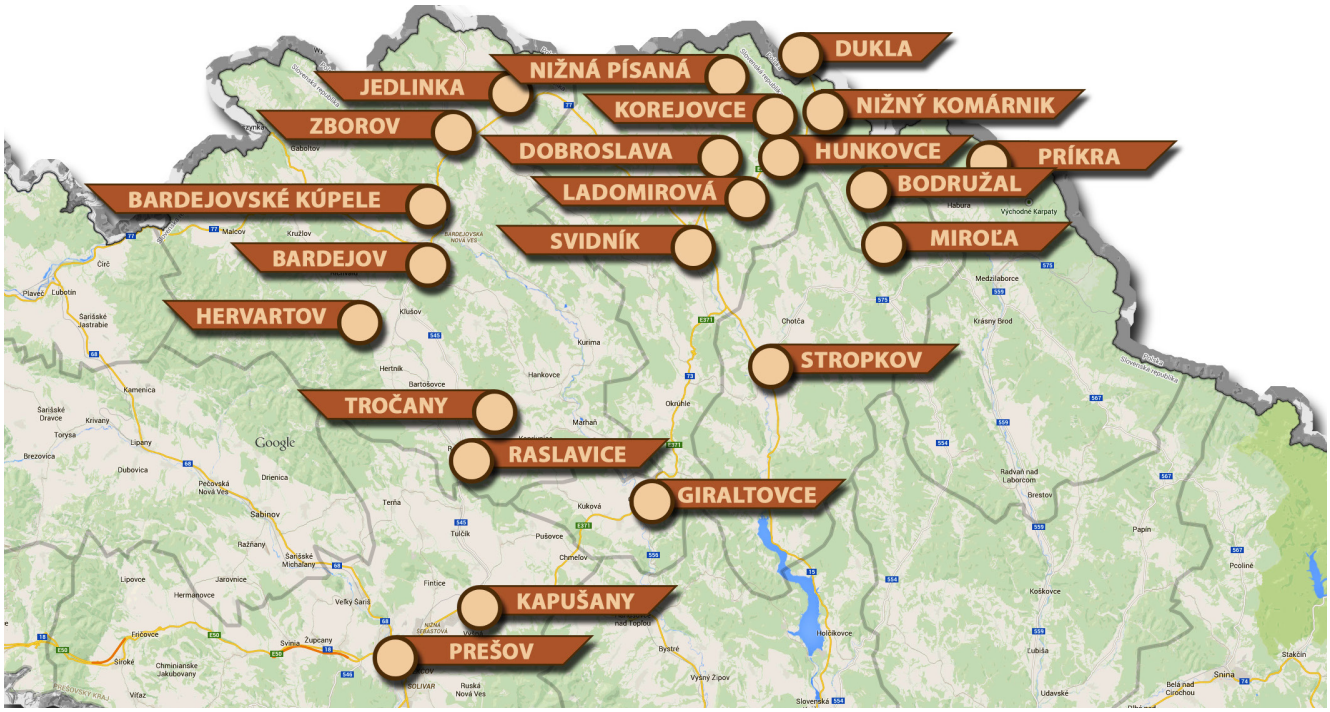

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré patrilo v minulosti a patrí i v súčasnosti medzi najvýznamnejšie slovenské mestá. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. Výnimočným a na Slovensku ojedinelým súborom technických pamiatok dokumentujúcim ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne je Solivar. Z Prešova smerujeme na sever a prechádzame cez obec Kapušany, ktorej dominuje Kapušiansky hrad. Rovnomenný hrad z obdobia pred rokom 1241 bol situovaný cca. 500 m od starého slovanského hradiska. Niesol názvy Tobol a Maglovec. Vlastníkmi hradu boli významní uhorskí šľachtici. Prechádzame cez obec Raslavice, ktorá je známa tradičným šarišským folklórom. Nachádzajú sa tu sakrálne stavby a barokový prízemný obdĺžnikový kaštieľ s dvoma nárožnými vežami z 18. storočia, klasicisticky upravovaný v 19. storočí. Pokračujeme v našej trase do obce Tročany, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka gréckokatolícky drevený Kostol sv. Lukáša Evanjelistu (1739). Je to trojpriestorový zrubový chrám situovaný na mieste staršieho objektu z prelomu 15. - 16.storočia. Ikonostas pochádza zo 17. storočia, niektoré vzácne ikony maľované na dreve sú zo 17. - 18. storočia. Pod svahmi Čergova navštevujeme obec Hervartov, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi (asi 1499 - 1500). Je najstarším a najzachovalejším dreveným kostolíkom tohto typu na Slovensku. K najcennejším častiam interiéru patria gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805. Od roku 2008 je zapísaný v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Nasleduje príchod do starobylého Bardejova. Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Slovenska. Mestskou pamiatkovou rezerváciou je od roku 1950. Medzi najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry patrí Bazilika minor sv. Egídia, goticko-renesančná budova mestskej radnice, estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou a mestský fortifikačný systém. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii. Množstvo vzácnych architektonických skvostov reprezentujúcich historické jadro mesta spolu s komplexom stavieb židovského suburbia z konca 18. storočia bolo v roku 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Neoddeliteľnou súčasťou Bardejova sú severnejšie ležiace Bardejovské Kúpele, ktorých dejiny siahajú až do stredoveku. Na začiatku 19. storočia patrili Bardejovské Kúpele k najvyhľadávanejším v Uhorsku. Medzi významnými osobnosťami, ktoré navštívili kúpele boli rakúsko-uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895). V súčasnosti patria Bardejovské Kúpele k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom. V areáli kúpeľov sa nachádza skanzen – múzeum ľudovej architektúry, najstaršie zariadenie svojho druhu na Slovensku (od roku 1965). Severne od Bardejovských Kúpeľov je situovaná obec Zborov, ktorá sa zapísala do histórie predovšetkým ako miesto, kde sa v priebehu 1. svetovej vojny odohrávali ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami, čoho dokladom sú vojenské cintoríny v okolí obce. Podobne aj počas 2. svetovej vojny sa viedli v oblasti ťažké boje, tentoraz medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami. Na cintoríne priamo v obci je pochovaných mnoho nemeckých vojakov. Dominantou nielen obce, ale aj širšieho okolia je hrad Zborov (starší názov Makovica). Zohrával v minulosti dôležitú úlohu pri ceste do Poľska. Zo Zborova pokračujeme smerom na obec Jedlinka, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka drevený gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky (1763) s najvzácnejším a najkompletnejším rokokovým ikonostasom na Slovensku. Prichádzame do mesta Svidník, ktorý sa od 17. storočia vyvíjal ako trhové mestečko s jarmočným právom. Svidník s okolím bol počas 1. a 2. svetovej vojny zasiahnutý ťažkými vojenskými operáciami, ktoré spôsobili nielen značné materiálne škody, ale aj veľké ľudské straty. Na ich pamiatku je vo Svidníku umiestnený Pamätník Sovietskej armády, ktorý je spoločným dielom viacerých architektov a sochárov. Nachádza sa tu Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie. Svidník je považovaný za centrum Ukrajincov a Rusínov. Sídli tu Múzeum ukrajinskej kultúry s veľmi zaujímavou národopisnou expozíciou v prírode vo forme skanzenu. Pokračujeme na severovýchod do Údolia smrti, ktoré je súčasťou národnej kultúrnej pamiatky Duklianske bojisko. V priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku. Tankové boje sa v tomto priestore odohrali od 25. do 27. októbra 1944. V oblasti navštívime postupne drevené sakrálne chrámy, národné kultúrne pamiatky v Dobroslave - gréckokatolícky Kostol sv. Paraskievy (1705), v Ladomirovej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1742, UNESCO 2008) a Korejovciach - gréckokatolícky Kostol Bohorodičky (1761 - 64). Cez obec Hunkovce, kde je na ľavej strane pri hlavnej ceste umiestnený veľký vojenský cintorín nemeckých vojakov padlých v 2. svetovej vojne a národná kultúrna pamiatka

gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky (koniec 18. storočia), sa dostávame na Duklu. Od 8. septembra do 27. novembra 1944 sa tu odohrala jedna z najťažších horských vojenských operácií 2. svetovej vojny, Karpatsko-duklianska operácia. Na oboch stranách sa jej zúčastnilo vyše 500 000 vojakov. Padlo tu 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru. Na ich pamiatku bol postavený asi 1 km od Duklianskeho priesmyku pamätník, 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých. Na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu je postavená 49 m vysoká veža, z ktorej je vidieť celé bojisko. Pokračujeme poddukliansym krajom a postupne navštívime skvosty drevenej sakrálnej architektúry, národné kultúrne pamiatky v Nižnom Komárniku - gréckokatolícky Kostol Ochrany Presvätej Bohorodičky (1938), v Bodružali - gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša (1658, UNESCO 2008), v Príkrej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1777) a v Miroli - gréckokatolícky Kostol Ochrany Presvätej Bohorodičky (1770). Od drevených kostolíkov naberáme kurz juhozápad a cez Stropkov, ktorý bol známy existenciou tzv. „veľkého stropkovského cechu" (1575), ojedinelého v dejinách Slovenska, Uhorska ba aj Európy (17 remesiel) a Giraltovce, kde pôsobil v 19. storočí významný evanjelický kňaz a národný obrodenec Adam Hlovík, sa dostávame do východiskového bodu našej trasy, Prešova.

2. trasa: Zemplínsky okruh(príroda, história a kultúra Horného Zemplína) – *Prešov – Hanušovce nad Topľou – Vranov nad Topľou – Sedliská – Humenné – Krásny Brod – Medzilaborce – Osadné – Snina – Brekov – Prešov*

Obrázok 38: Zemplínsky okruh

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré bolo a zostalo prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko – kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. Pokračujeme smerom na východ do Hanušoviec nad Topľou, kde sa nachádza renesančno - barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia (sídlo Vlastivedného múzea), renesančný blokový kaštieľ (1564), na slovenské pomery ojedinelý archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych a významná technická pamiatka Hanušovský viadukt (389,9 m), ktorý je najdlhším oblúkovým viaduktom strednej Európy. Bol postavený v roku 1943. Prichádzame do strediska čičavského panstva, Vranova nad Topľou. Mesto sa stalo v roku 1831 centrom východoslovenského roľníckeho povstania. Medzi najvýznamnejšie kultúrno – historické pamiatky patria Bazilika minor Narodenia Panny Márie,

barokový kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi a klasicistický kaštieľ. V blízkosti Vranova nad Topľou je pri obci Sedliská situovaný hrad Čičava. Bol postavený v 13. storočí ako strážny hrad a po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711). Pokračujeme smerom na východ a prichádzame do centra Horného Zemplína, Humenného. Mesto je lokalizované na križovatke obchodných ciest z Potisia do Haliče a z Potisia do Rusko. K najvýznamnejším sakrálnym pamiatkam patria rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky Chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a.v. kostol a synagóga. Najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) s veľkou knižnicou a so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom. V areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska. Z Humenného pokračujeme smerom na sever a prichádzame do historickej lokality Krásny Brod (13. a 14. storočie). Symbolom miesta, na ktoré sa viaže príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia, je stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera). Je to duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska. S Krásnym Brodom sa spája postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) na spracovanie tejto vzácnej suroviny dovážanej z Haliče. Severne od Krásneho Brodu sú situované Medzilaborce. V období valašskej kolonizácie bola pre ne určujúca pestrá etnická štruktúra (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni). Do osudov mesta tragicky zasiahli vojnové udalosti 1. a 2. svetovej vojny, ktoré si vyžiadali veľké ľudské a materiálne straty. Pre medzivojnové obdobie bolo charakteristické vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka. Región Medzilaboriec je spätý s rodinou Warholovcov. V meste sa nachádza Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) a sakrálne pamiatky - gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie a pravoslávny Chrám sv. Ducha. Z Medzilaboriec pokračujeme juhovýchodným smerom a cez obec Osadné s unikátnou kryptou a pozostatkami 1025 vojakov z 1. svetovej vojny umiestnenými v miestnom pravoslávnom chráme sa dostávame do najvýchodnejšieho mesta Horného Zemplína, Sniny. Pre rozvoj mesta a celého okolia bolo najdôležitejším aktom založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815). K najvýznamnejším historicko-kultúrnym pamiatkam Sniny patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia, studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841) uliate v miestnych hámroch. Mesto sa stalo v roku 2000 nositeľom ceny Európskej únie umenia. Naberáme kurz západ a cez obec Brekov, nad ktorou sa vyníma na andezitovom brale Brekovský hrad z konca 13. storočia, a kde sú situované aj Brekovské jaskyne (Veľká Artajama, Malá Artajama, Brekovská jaskyňa), sa dostávame zo Zemplína naspäť do Šariša, do východiska našej trasy, Prešova.

3. trasa: Šarišsko-spišský okruh (príroda, história a kultúra Dolného Šariša a Spiša) – *Prešov – Veľký Šariš – Sabinov – Drienica – Ľutina – Kamenica - Pusté Pole - Plaveč – Stará Ľubovňa – Jarabina – Litmanová – Hniezdne – Vyšné Ružbachy – Podolínec – Spišská Belá – Strážky – Kežmarok – Vrbov – Spišský Štvrtok – Levoča – Spišský Hrhov – Spišská Kapitula - Prešov*

Obrázok 39: Šarišsko-spišský okruh

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je mesto Prešov, ktoré bolo a zostalo prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadla Jonáša Záborského a mnohé ďalšie.Výnimočným a na Slovensku ojedinelým súborom technických pamiatok dokumentujúcich ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne je Solivar. Z Prešova smerujeme na severozápad Spišsko-šarišským medzihorím do mesta Veľký Šariš, ktorému dominuje Šarišský hrad. Hradný komplex patrí medzi 6 najväčších slovenských hradov. Spolu s Trenčianskym hradom je jedným zo slohovo najčistejších a najvzácnejších u nás. Zohrával dôležitú úlohu v mocenských bojoch medzi panovníkom a uhorskými magnátskymi rodmi. Postupne chátral, ale po nových rekonštrukčných prácach patrí k najkrajším hradným zrúcaninám u nás. Pokračujeme ďalej do slobodného kráľovského mesta Sabinov. Dominantou šošovkovitého námestia obklopeného meštianskymi domami je rímskokatolícky Kostol Sťatia sv. Jána Krstiteľa, evanjelické kostoly (slovenský a nemecký), renesančná zvonica, renesančná budova bývalého lýcea a meštianske domy. Sabinov sa stal miestom nakrúcania prvého česko-slovenského oscarového filmu Obchod na korze (1966). Mesto je východiskom do komplexného strediska cestovného ruchu Drienica – Lysá v pohorí Čergov. Z vrcholu Lysej (1068 m) sú panoramatické výhľady siahajúce až do oblasti Vysokých, Belianskych a Nízkych Tatier. Pokračujeme v našej trase do najvýznamnejšieho gréckokatolíckeho mariánskeho pútnického miesta na Slovensku, Ľutiny (od roku 1851). Najvzácnejšou pamiatkou je gréckokatolícka Bazilika Zosnutia Presvätej Bohorodičky, ktorá bola v roku 1988 apoštolským brevé pápeža Jána Pavla II. povýšená na hodnosť Bazilika minor. Pred nami je krajinársky jeden z najhodnotnejších úsekov našej trasy „Šarišské bradlá“. Tiahnu sa od Ľutiny po Šarišské Jastrabie. Nad obcou Kamenica sa vypína zrúcanina Kamenického hradu (725 m), ktorý je svojou rozlohou 17. najväčším slovenským hradom. Hrad, ktorý tu bol vybudovaný už v 13. storočí, bol postavený s najväčšou pravdepodobnosťou za účelom možnosti ubytovania uhorských panovníkov a ich sprievodu počas ich poľovačiek v oblasti a zároveň plnil aj funkciu strážneho hradu na Toryskej ceste. Prichádzame do sedla Pusté Pole (595 m), ktoré je súčasťou hlavného európskeho rozvodia medzi Baltským a Čiernym morom. Pokračujeme severozápadným smerom do obce Plaveč, nad ktorou sa vynára silueta rovnomenného hradu. V rokoch 1450 - 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit. Z jeho ruín sú veľmi zaujímavé panoramatické výhľady. Od hradu Plaveč mierime do blízkej Starej Ľubovne, ktorá vznikla na zákupnom práve koncom 13. storočia ako trhová osada na križovatke obchodných ciest. Najvýraznejšou dominantou Starej Ľubovne, ako aj celého okolia je Ľubovniansky hrad. Patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska a zabezpečoval dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Na Ľubovnianskom hrade sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661 ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Pod hradom sa nachádza skanzen ľudovej architektúry, v ktorom sú umiestnené objekty z regiónu severného Spiša. Zo Starej Ľubovne pokračujeme do dvoch zaujímavých lokalít. Jednou z nich je obec Jarabina, pri ktorej sa nachádza chránený prírodný výtvor Jarabinský prielom (pereje, skalné stupne, obrie hrnce) a druhou sú pútnické miesta Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008), obec Litmanová, pri ktorej sa na hore Zvir odohrávali v rokoch 1990 - 1995 mariánske zjavenia (Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky). Odtiaľ sa presúvame do obce Hniezdne, ktoré bolo povýšené na slobodné kráľovské mesto (1412) a získalo mnohé privilégiá (neplatenie mýta). Z kultúrno-historických pamiatok sa v Hniezdnom nachádzajú neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy zo začiatku 17. a 18. storočia, ktoré skrášľujú viaceré nástenné maľby, Kostol sv. Bartolomeja (1820), škola (1840) a radnica (1880). Na mieste bývalého špitála a kúpeľov sa nachádza v súčasnosti siričitý minerálny prameň. Pokračujeme smerom do Vyšných Ružbách. Ľudia poznali liečivé účinky ružbašských minerálnych prameňov už v dávnej minulosti. Vo Vyšných Ružbachoch sa liečia choroby nervového systému a krvného obehu. Zaujímavou atrakciou je travertínový kráter s možnosťou kúpania a travertínový lom, ktorého exteriér je galériou pod otvorenou oblohou. Našou ďalšou zastávkou je slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku, Podolínec. Ako celok vytvára starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou. Najcennejšími kultúrno-historickými pamiatkami sú mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica a piaristický kláštorný komplex. V roku 1991 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Pokračujeme do najväčšieho ovčiarskeho strediska na južnej strane Tatier, Spišskej Belej. Tu sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807 - 1891). V jadre vretenovitého námestia sa nachádza rímskokatolícky Kostol sv. Antona Pustovníka, renesančná zvonica a múzeum J. M. Petzvala. V miestnej časti Spišskej Belej, Strážkach sa nachádza interesantný areál, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Tvorí ho komplex kultúrno-historických

pamiatok – goticko-renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny s pašiovým cyklom zo 16. st. a renesančná zvonica. Objekt slúži potrebám Slovenskej národnej galérie. Strážky sú späté so životom a dielom významného maliara Ladislava Medňanského (1852 - 1919), ktorý sa svojou rozsiahlou tvorbou zaradil k umelcom európskeho významu. Prichádzame do Kežmarku, ktorý predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. V blízkej obci Vrbov známej termálnymi kúpaliskami sa narodil zakladateľ speleoarcheológie, profesor a riaditeľ gymnázia v Levoči, Samuel Roth (1851 - 1889). Zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou Tatier a okolia, predovšetkým Spiša. Z Vrbova pokračujeme smerom na juh, vstupujeme do Hornádskej kotliny, stáčame sa výraznejšie na východ a navštevujeme postupne významné lokality späté s historickým a kultúrnym životom tejto časti Spiša - Spišský Štvrtok, Levoču, Spišský Hrhov a Spišskú Kapitulu. Dominantou Spišského Štvrtka je Kostol sv. Ladislava z 13.storočia s gotickou kaplnkou Zápoľských (1473), ktorá sa radí k najkrajším gotickým pamiatkam na Slovensku. V blízkosti obce sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka so zvyškami opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr. Levoča je jedným z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Spája sa predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia.V obci Spišský Hrhov sa nachádza neobarokový kaštieľ z konca 19. storočia, situovaný v pôvodnom parku so vzácnymi druhmi drevín, ktorý dali postaviť Csákyovci, ranogotický rímskokatolícky Kostol sv. Šimona a Júdu z polovice 13. storočia so vzácnym obrazom Immaculaty (1830) a renesančný kamenný štvorklenbový most (1670) dosahujúci dĺžku 35 m. Spišská Kapitula je európskou raritou, keďže je výlučne kňazskou osadou, neskôr sídlom spišského prepoštstva a od roku 1776 Spišského biskupstva. V tomto „slovenskom Vatikáne“ sa nachádza biskupská katedrála, biskupský palác, kňazský seminár a domy kanonikov. Skvostom celého komplexu je neskororománska dvojvežová Katedrála sv. Martina. V interiéri sa zachovali bočné oltáre z 15. storočia a kamenná socha leva Leo Albus z 13. storočia, patriaca k najstarším románskym plastikám na Slovensku. Spišská Kapitula je súčasťou svetového kultúrneho dedičstva UNESCO (1993). Zo Spišskej Kapituly sa vraciame do východiska našej trasy, Prešova.

3.5.5 Produkt - trasy pre špecifických turistov - turista objaviteľ, turista romantik...

Produktový rad – turista objaviteľ – 3 trasy – dvojdňové (víkendové) – Prešov – auto– turista (cestovateľ) romantik – 2 trasy – dvojdňové (víkendové) – Prešov – auto

Turista – cestovateľ – objaviteľ

- **1. trasa**: Prešov – Solivar - Zlatá Baňa – Červenica – Hanušovce nad Topľou – Hermanovce nad Topľou – Vranov nad Topľou – Sedliská – Brekov – Humenné (nocľah) – Snina – Kolonica - Osadné – Medzilaborce – Krásny Brod – Stropkov – Lomné - Giraltovce - Prešov
- **2. trasa**: Prešov – Kapušany – Giraltovce – Potoky – Stropkov – Miková – Miroľa – Bodružal – Príkra – Nižný Komárnik – Hunkovce - Dukla - Korejovce – Medvedie (nocľah) – Krajné Čierno – Ladomirová – Šemetkovce – Dobroslava – Nižná Písaná - Svidník – Okrúhle – Kožany – Kurima – Raslavice - Prešov
- **3. trasa**: Prešov – Raslavice - Tročany – Hervartov – Bardejov – Bardejovské Kúpele – Krivé – Lukov – Plaveč – Stará Ľubovňa – Hniezdne – Červený Kláštor (nocľah) – Spišská Stará Ves – Osturňa – Spišská Belá – Strážky – Kežmarok – Huncovce – Spišská Sobota – Spišský Štvrtok – Levoča – Spišský Hrhov - Spišská Kapitula - Prešov

Turista – cestovateľ – romantik

- **1. trasa**: Prešov – Spišské Podhradie – Spišská Kapitula – Levoča – Spišský Štvrtok - Liptovská Teplička - Štrba - Štrbské Pleso – Starý Smokovec (nocľah) – Tatranská Kotlina – Ždiar – Lendak – Osturňa –

Spišská Stará Ves – Červený Kláštor – Litmanová – Stará Ľubovňa –Pusté Pole –Drienica – Sabinov - Prešov

• **2. trasa:** Prešov – Hanušovce nad Topľou – Hermanovce nad Topľou - Vranov nad Topľou - Sedliská – Humenné – Snina – Stakčín – Kolonica - Jalová - Ulič – Nová Sedlica (nocľah) – Medzilaborce – Krásny Brod – Miroľa – Bodružal – Príkra – Hunkovce – Ladomirová – Svidník – Jedlinka – Zborov – Bardejovské Kúpele – Hervartov - Prešov

Východisko Prešov (Objaviteľ)

1. trasa: *Prešov – Solivar - Zlatá Baňa – Červenica – Hanušovce nad Topľou – Hermanovce nad Topľou – Vranov nad Topľou – Sedliská – Brekov – Humenné (nocľah) – Snina – Kolonica - Osadné – Medzilaborce – Krásny Brod – Stropkov – Lomné - Giraltovce - Prešov*

Obrázok 40: Turista - cestovateľ - objaviteľ 1

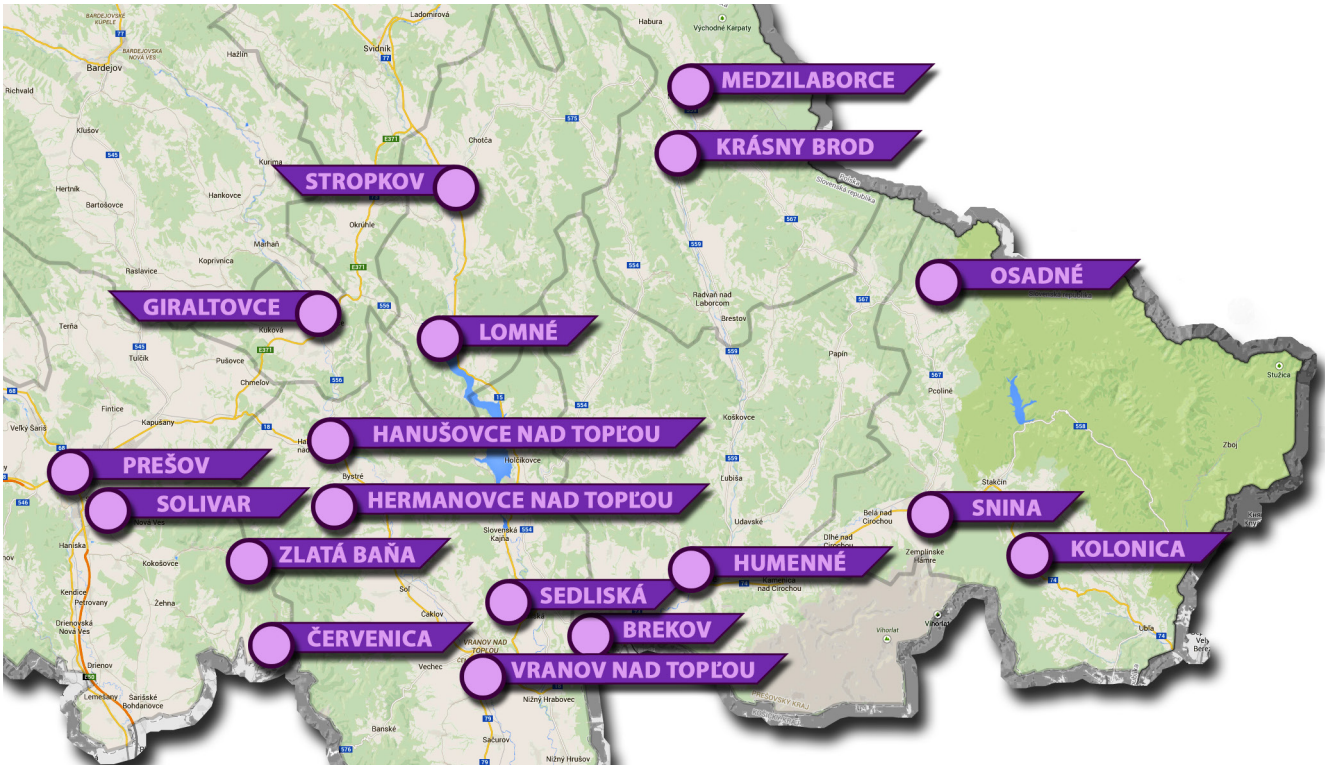

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je tretie najväčšie mesto Slovenska, Prešov. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. V mestskej časti Solivar sa nachádza výnimočný a na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok, ktorý dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne. Historicko-technický areál, vyhlásený v roku 1970 za národnú kultúrnu pamiatku, pozostáva z gápľa, zásobníkov soľanky, varne soli František, skladu soli, klopačky a z ďalších objektov. Neodmysliteľným kultúrnym prvkom Solivaru, najmä Soľnej Bane je aj paličkované čipkárstvo, ktoré sa zachovalo v aktívnej podobe až do dnešných čias. Zo Solivaru sa vydávame do blízkych Slanských vrchov, ktoré sa spájajú s dvoma fenoménmi, zlatom a opálmi. Zlato sa viaže k obci Zlatá Baňa a jej okoliu, kde sa spolu so striebrom ťažilo v 18. – 19. storočí. Neskôr sa tu ťažil aj antimón. Najznámejšími lokalitami výskytu opálu - opál mliečny, číry, hydrofán, drahý opál sú Dubník a Libanka. Tu bol nájdený aj najväčší opál na svete Harlekýn (1775, 607 g), ktorý je uložený v zbierkach Prírodovedného múzea vo Viedni. Zo Slanských vrchov sa vydávame smerom na východ do Hanušoviec nad Topľou, kde sa nachádza renesančno-barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia (sídlo Vlastivedného múzea), renesančný blokový kaštieľ (1564), na slovenské

pomery ojedinelý archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych a významná technická pamiatka Hanušovský viadukt (389,9 m), ktorý je najdlhším oblúkovým viaduktom strednej Európy. Bol postavený v roku 1943. Z Hanušoviec nad Topľou zamierime opäť do Slanských vrchov, ale tentoraz z východnej strany do obce Hermanovce nad Topľou, ktorá je východiskom do prírodnej rezervácie Hermanovské skaly (Sokolie skaly, Havrania skala). Mimoriadne atraktívne je Údolie obrov. Vychádzame zo Slanských vrchov a pokračujeme do strediska čičavského panstva, Vranova nad Topľou. Mesto sa stalo v roku 1831 centrom východoslovenského roľníckeho povstania. Medzi najvýznamnejšie kultúrno-historické pamiatky patria Bazilika minor Narodenia Panny Márie, barokový Kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi a klasicistický kaštieľ. V blízkosti Vranova nad Topľou je pri obci Sedliská situovaný hrad Čičava. Bol postavený v 13. storočí ako strážny hrad a po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711). Cez obec Brekov, nad ktorou sa vyníma na andezitovom brale Brekovský hrad z konca 13. storočia a kde sú situované aj Brekovské jaskyne (Veľká Artajama, Malá Artajama, Brekovská jaskyňa), pokračujeme smerom na východ a prichádzame do centra Horného Zemplína, Humenného. Mesto je lokalizované na križovatke obchodných ciest z Potisia do Haliče a z Potisia do Ruska. K najvýznamnejším sakrálnym pamiatkam patria rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky Chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a. v. kostol a synagóga. Najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) s veľkou knižnicou a so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom. V areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska. V Humennom je pripravený nocľah. Na druhý deň sa dostávame do najvýchodnejšieho mesta Horného Zemplína, Sniny. Pre rozvoj mesta a celého okolia bolo najdôležitejším aktom založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815). K najvýznamnejším historicko-kultúrnym pamiatkam Sniny patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia, studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841) uliate v miestnych hámroch. Mesto sa stalo v roku 2000 nositeľom ceny Európskej únie umenia. Zo Sniny sa presúvame do astronomického observatória na Kolonickom sedle, ktoré je detašovaným pracoviskom Vihorlatskej hvezdárne v Humennom. Nachádza sa tu Vihorlatský národný teleskop, najväčší ďalekohľad na Slovensku, ktorým sa získavajú vysoko kvalitné vedecké údaje, ktoré neslúžia iba tejto komunite, ale aj popularizácii astronómie medzi laickou verejnosťou. Z Kolonice postupujeme smerom na sever do obce Osadné s unikátnou kryptou a pozostatkami 1025 vojakov z 1. svetovej vojny umiestnenými v miestnom pravoslávnom chráme. Našou najbližšou zastávkou sú Medzilaborce. V období valašskej kolonizácie bola pre ne určujúca pestrá etnická štruktúra (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni). Do osudov mesta tragicky zasiahli vojnové udalosti 1. a 2. svetovej vojny, ktoré si vyžiadali veľké ľudské a materiálne straty. Pre medzivojnové obdobie bolo charakteristické vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka. Región Medzilaboriec je spätý s rodinou Warholovcov. V meste sa nachádza Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) a sakrálne pamiatky - gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie a pravoslávny Chrám sv. Ducha. Prichádzame do južne ležiacej historickej lokality Krásny Brod (13. a 14. storočie). Symbolom miesta na ktoré sa viaže príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia, je stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera). Je to duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska. S Krásnym Brodom sa spája postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) na spracovanie tejto vzácnej suroviny dovážanej z Haliče. Cez Stropkov, ktorý bol známy existenciou tzv. „veľkého stropkovského cechu“ (1575), ojedinelého v dejinách Slovenska, Uhorska ba aj Európy (17 remesiel), sa približujeme k viacúčelovému vodnému dielu na rieke Ondava, Veľkej Domaši. Bola postavená v rokoch 1962 - 1967 a znamenala zánik viacerých sídel, respektíve ich častí (odchod cca 2600 obyvateľov). Má rozlohu 14,22 km², celkový objem 185 mil. m³ a maximálnu hĺbku 25 m. Prechodom cez Giraltovce, kde pôsobil v 19. storočí významný evanjelický kňaz a národný obrodenec Adam Hlovík, sa dostávame do východiskového bodu našej trasy, Prešova.

2. trasa: *Prešov – Kapušany – Giraltovce – Potoky – Stropkov – Miková – Miroľa – Bodružal – Príkra – Nižný Komárnik – Hunkovce - Dukla – Korejovce – Medvedie (nocľah) – Krajné Čierno – Ladomirová – Šemetkovce – Dobroslava – Nižná Písaná - Svidník – Okrúhle – Kožany – Kurima – Raslavice – Prešov*

Obrázok 41: Turista - cestovateľ - objaviteľ 2

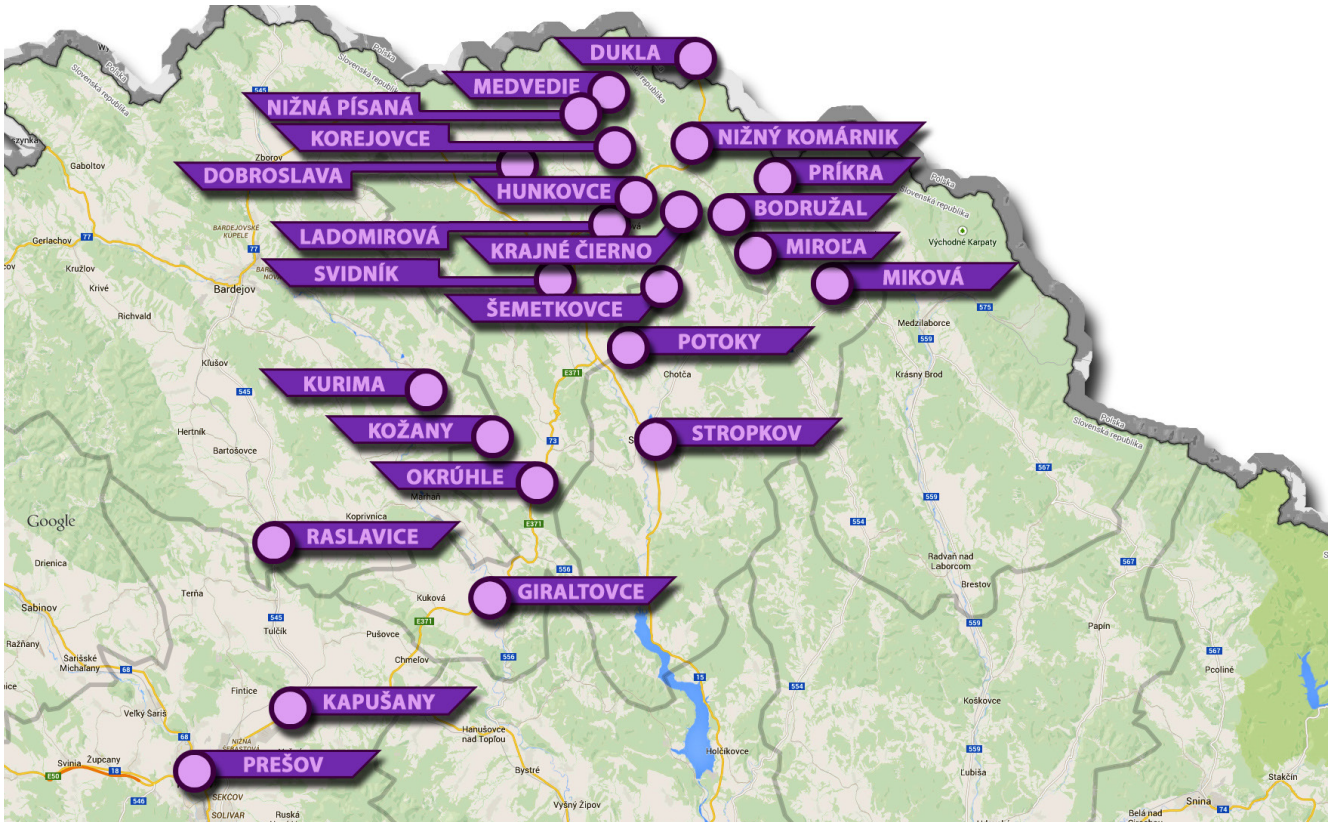

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je tretie najväčšie mesto Slovenska, Prešov. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. V mestskej časti Solivar sa nachádza výnimočný a na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok, ktorý dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne.Pokračujeme severovýchodným smerom do obce Kapušany, ktorej dominuje Kapušiansky hrad. Rovnomenný hrad z obdobia pred rokom 1241 bol situovaný cca 500 m od starého slovanského hradiska. Niesol názvy Tobol a Maglovec. Vlastníkmi hradu boli významní uhorskí šľachtici. Prechodom cez Giraltovce, kde pôsobil v 19. storočí významný evanjelický kňaz a národný obrodenec Adam Hlovík, sa dostávame do obce Potoky, kde je situovaná národná kultúrna pamiatka, gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy (1773). Vchádzame do mesta na rozhraní historického Šariša a Zemplína, Stropkova, ktorý sa zapísal do histórie existenciou tzv. „veľkého stropkovského cechu“ (1575), ojedinelého prípadu na Slovensku, v Uhorsku a v Európe. V cechoch bolo spolu 17 remesiel. K najvýznamnejším pamiatkam mesta patrí kaštieľ, Kostol Najsvätejšieho Tela Kristovho, kostol a kláštor minoritov. Zo Stropkova pokračujeme severovýchodným smerom do obce Miková, v ktorej sa narodili rodičia zakladateľa pop-artu Andyho Warhola a odkiaľ sa vysťahovali do USA. V Mikovej sa po prvý raz na území Slovenska začalo s prieskumom ložísk ropy. Prvé hlbinné vrty sa uskutočnili už v roku 1860. Ropa sa v oblasti našla, ale vyťažilo sa jej málo, podobne ako v 30. rokoch a neskôr až do roku 1953, keď sa pre nízku výdatnosť ťažba zastavila. Z Mikovej pokračujeme do podduklianskej oblasti, kde postupne navštívime drevené sakrálne chrámy, národné kultúrne pamiatky v Miroli - gréckokatolícky Kostol Ochrany Presvätej Bohorodičky (1770), v Bodružali - gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša (1658, UNESCO 2008), Príkrej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1777) a Nižnom Komárniku - gréckokatolícky Kostol Ochrany Presvätej Bohorodičky (1938). Cez obec Hunkovce, kde je na ľavej strane pri hlavnej ceste umiestnený veľký vojenský cintorín nemeckých vojakov padlých v 2. svetovej vojne a národná kultúrna pamiatka, gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky (koniec 18. storočia), sa dostávame na Duklu. Od 8. septembra do 27. novembra 1944 sa tu odohrala jedna z najťažších horských vojenských operácií 2. svetovej vojny, Karpatsko-duklianska operácia. Na oboch stranách sa jej zúčastnilo vyše 500 000 vojakov. Padlo tu 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru. Na ich pamiatku bol postavený asi

1 km od Duklianskeho priesmyku pamätník, 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých. Na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu je postavená 49 m vysoká veža, z ktorej je vidieť celé bojisko. Cez obec Korejovce, v ktorej sa nachádza národná kultúrna pamiatka - gréckokatolícky Kostol Bohorodičky (1761-64), prichádzame do obce Medvedie, kde je pripravený nocľah. Na druhý deň pokračujeme v obhliadke drevených sakrálnych objektov, národných kultúrnych pamiatok v Krajnom Čiernom - gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého (1730), v Ladomirovej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1742, UNESCO 2008), Šemetkovciach - gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela (1752) a Dobroslave - gréckokatolícky Kostol sv. Paraskievy (1705). Prichádzame do Údolia smrti, ktoré je súčasťou národnej kultúrnej pamiatky Duklianske bojisko. V priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku. Tankové boje sa v tomto priestore odohrali od 25. do 27. októbra 1944. Dostávame sa do mesta Svidník, ktorý sa od 17. storočia vyvíjal ako trhové mestečko s jarmočným právom. Svidník s okolím bol počas 1. a 2. svetovej vojny zasiahnutý ťažkými vojenskými operáciami, ktoré spôsobili nielen značné materiálne škody, ale aj veľké ľudské straty. Na ich pamiatku je vo Svidníku umiestnený Pamätník Sovietskej armády, ktorý je spoločným dielom viacerých architektov a sochárov. Nachádza sa tu Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie. Svidník je považovaný za centrum Ukrajincov a Rusínov. Sídli tu Múzeum ukrajinskej kultúry s veľmi zaujímavou národopisnou expozíciou v prírode vo forme skanzenu. Zo Svidníka pokračujeme juhozápadným smerom a navštívime rodnú obec jedného z najvýznamnejších Slovákov novodobej histórie, Michala Bosáka (1869 - 1937), Okrúhle. Z jednoduchého baníka sa po odchode do USA svojou usilovnosťou vypracoval na uznávaného bankára. Jeho podpis bol v roku 1907 na 5, 10 a 20 dolárových bankovkách. Založil viaceré banky, zorganizoval zbierku „za samostatné Slovensko“ a jeho podpis figuruje na Pittsburskej dohode. V rodnom kraji dal postaviť niekoľko škôl, financoval opravy kostolov a podporoval Červený kríž. Potom prichádzame do obce Kožany, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka - gréckokatolícky Chrám Stretnutia Pána so Simeonom (1760). Odtiaľ smerujeme do obce Kurima, kde je situovaný klasicistický kaštieľ z prvej tretiny 19. storočia. Obec bola známa v 16. a17. storočí dobývaním zlata a striebra. Cez obec Raslavice, ktorá je známa tradičným šarišským folklórom, sa dostávame do východiskového bodu našej trasy, Prešova.

3. trasa: *Prešov – Raslavice - Tročany – Hervartov – Bardejov – Bardejovské Kúpele – Krivé – Lukov – Plaveč – Stará Ľubovňa – Hniezdne – Červený Kláštor (nocľah) – Spišská Stará Ves – Osturňa – Spišská Belá – Strážky – Kežmarok – Huncovce – Spišská Sobota – Spišský Štvrtok – Levoča – Spišský Hrhov - Spišská Kapitula - Prešov*

Obrázok 42: Turista - cestovateľ - objaviteľ 3

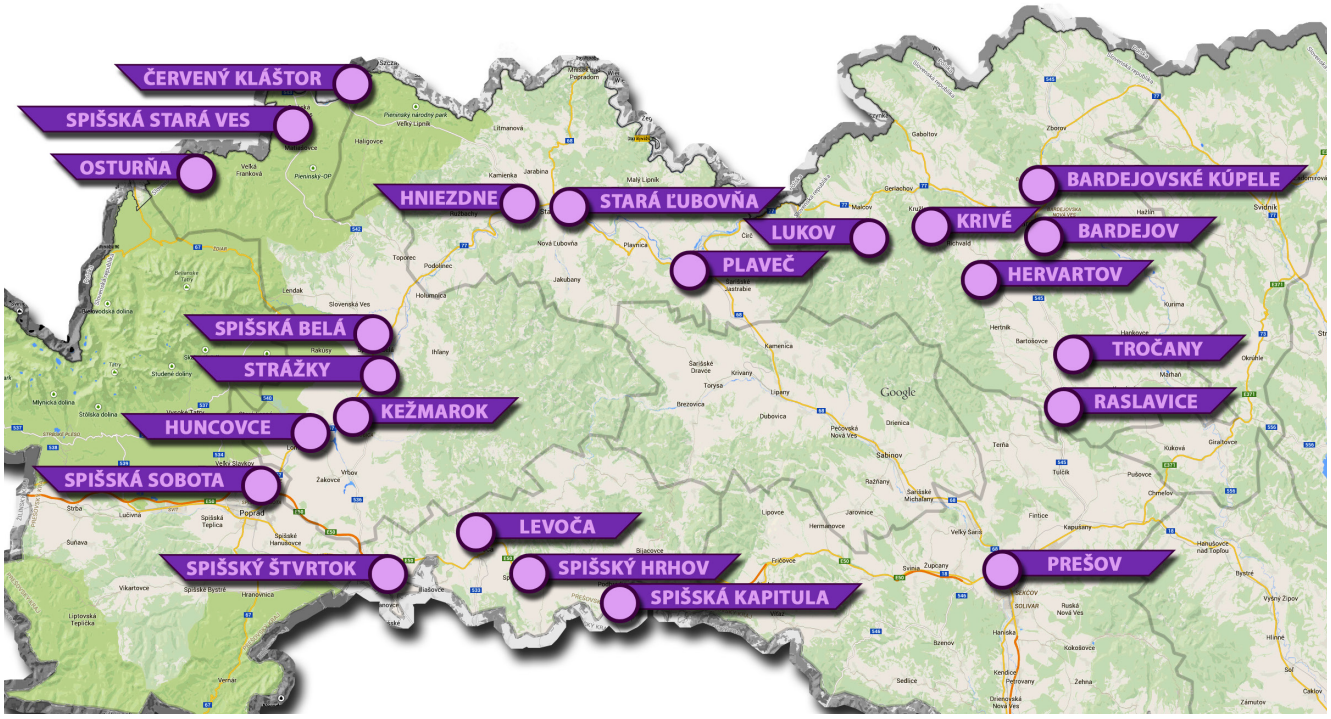

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je tretie najväčšie mesto Slovenska, Prešov. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. V mestskej časti Solivar sa nachádza výnimočný a na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok, ktorý dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne. Vydávane sa smerom na sever a v centre Raslavickej brázdy vstupujeme do obce Raslavice, ktorá je známa tradičným šarišským folklórom. Nachádzajú sa tu sakrálne stavby a barokový prízemný obdĺžnikový kaštieľ s dvoma nárožnými vežami z 18. storočia, klasicisticky upravovaný v 19. storočí. V našej trase pokračujeme do obce Tročany, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka gréckokatolícky drevený Kostol sv. Lukáša Evanjelistu (1739). Je to trojpriestorový zrubový chrám situovaný na mieste staršieho objektu z prelomu 15. - 16.storočia. Ikonostas pochádza zo 17.storočia, niektoré vzácne ikony maľované na dreve sú zo 17. - 18.storočia. Pod svahmi Čergova navštevujeme obec Hervartov, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi (asi 1499 - 1500). Je najstarším a najzachovalejším dreveným kostolíkom tohto typu na Slovensku. K najcennejším častiam interiéru patria gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805. Od roku 2008 je zapísaný v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Nasleduje príchod do starobylého Bardejova. Bardejov patrí k najkrajším a najvyhľadávanejším mestám Slovenska. Mestskou pamiatkovou rezerváciou je od roku 1950. Medzi najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry patrí Bazilika minor sv. Egídia, goticko-renesančná budova mestskej radnice, estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou a mestský fortifikačný systém. V roku 1986 získal Bardejov Zlatú medailu nadácie ICOMOS pri UNESCO za záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva v pamiatkovej rezervácii. Množstvo vzácnych architektonických skvostov reprezentujúcich historické jadro mesta spolu s komplexom stavieb židovského suburbia z konca 18. storočia bolo v roku 2000 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Neoddeliteľnou súčasťou Bardejova sú severnejšie ležiace Bardejovské Kúpele, ktorých dejiny siahajú až do stredoveku. Na začiatku 19. storočia patrili Bardejovské Kúpele k najvyhľadávanejším v Uhorsku. Medzi významnými osobnosťami, ktoré navštívili kúpele, boli rakúsko-uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I.(1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895). V súčasnosti patria Bardejovské Kúpele k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno- kúpeľným areálom. V areáli kúpeľov sa nachádza skanzen – múzeum ľudovej architektúry, najstaršie zariadenie svojho druhu na Slovensku (od roku 1965). Postupujeme západným smerom a uskutočníme si dve zachádzky za drevenými sakrálnymi objektmi, národnými kultúrnymi pamiatkami, ktoré sú situované v obci Krivé - gréckokatolícky drevený Kostol sv. Lukáš Evanjelistu (1826) a v obci Lukov - gréckokatolícky drevený Kostol sv. Kozmu a Damiána (1708 - 1709). Kopírujeme slovensko-poľskú hranicu a prichádzame do obce Plaveč, nad ktorou sa vypínajú zrúcaniny hradu Plaveč, ktorý patril striedavo rôznym zemepanským rodinám. V rokoch 1450 - 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit. Z jeho ruín sú veľmi zaujímavé panoramatické výhľady na celé okolie. Pozdĺž meandrov rieky Poprad prichádzame do Starej Ľubovne, ktorá vznikla na zákupnom práve koncom 13. storočia ako trhová osada na križovatke obchodných ciest. Najvýraznejšou dominantou Starej Ľubovne, ako aj celého okolia, je Ľubovniansky hrad. Patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska a zabezpečoval dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Na Ľubovnianskom hrade sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661, ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Pod hradom sa nachádza skanzen ľudovej architektúry, v ktorom sú umiestnené objekty z regiónu severného Spiša. Nasleduje blízko ležiaca obec Hniezdne, ktoré bolo povýšené na slobodné kráľovské mesto (1412) a získalo mnohé privilégiá (neplatenie mýta). Z kultúrno-historických pamiatok sa v Hniezdnom nachádzajú neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy zo začiatku 17. a 18. storočia, ktoré skrášľujú viaceré nástenné maľby, Kostol sv. Bartolomeja (1820), škola (1840) a radnica (1880). Na mieste bývalého špitála a kúpeľov sa nachádza v súčasnosti siričitý minerálny prameň. Z Hniezdneho pokračujeme severozápadným smerom do Červeného Kláštora, kde máme pripravený nocľah. S kláštorom sú späté dve významné osobnosti. „Magister tisícich remesiel“ fráter Cyprián, bylinkár, zostavovateľ výnimočného herbára, konštruktér lietajúceho stroja pripomínajúceho deltaplán, a zakladateľ jednej z najstarších lekární u nás (1754) a osvietenecký páter Romuald Hadbavný, ktorý v roku 1750 preložil Sväté písmo do slovenčiny a v roku 1763 zostavil latinsko-slovenský slovník spolu so stručnou gramatikou, ktorý môžeme považovať za prvý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka. Na druhý deň odchádzame sprevádzaní siluetou Troch korún (982 m) popri rieke Dunajec do strediska celého Zamaguria, Spišskej Starej Vsi. Je miestom historického mierového stretnutia uhorského kráľa Mateja Korvína a poľského kráľa Kazimíra

Jagellonského v roku 1474. Zo Spišskej Starej Vsi sa dostávame dolinou Osturnianskeho potoka do rázovitej obce Osturňa. Svojimi siedmimi kilometrami patrí k najdlhším potočným dedinám na Slovensku. Zároveň je najrozsiahlejšou a najväčšou obcou Zamaguria. Zachovalo sa tu viacero pôvodných stavieb, čo viedlo k jej začleneniu medzi pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry v roku 1979. Z Osturne naberáme juhovýchodný kurz a prichádzame do najväčšieho ovčiarskeho strediska na južnej strane Tatier, Spišskej Belej. Tu sa narodil univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie, Jozef Maximilián Petzval (1807 - 1891). V jadre vretenovitého námestia sa nachádza rímskokatolícky Kostol sv. Antona Pustovníka, renesančná zvonica a múzeum J. M. Petzvala. V blízkych Strážkach je situovaný areál, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Je tvorený komplexom kultúrno-historických pamiatok (gotico-renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny, renesančná zvonica). Objekt slúži potrebám Slovenskej národnej galérie. Strážky sú späté so životom a dielom významného maliara Ladislava Medňanského (1852 - 1919), ktorý sa svojou rozsiahlou tvorbou zaradil k umelcom európskeho významu. Na našej trase pokračujeme smerom na Kežmarok, ktorý predstavuje spolu s Levočou najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši. V roku 1950 ho vyhlásili za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jednou z najvýznamnejších pamiatok mesta je Evanjelický artikulárny kostol pochádzajúci z roku 1688. Od roku 2008 je súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. K ďalším pamiatkam patria budova kežmarskej radnice a mestskej reduty, Kostol sv. Kríža, Kežmarský hrad, nový evanjelický kostol s pozostatkami Imricha Thökölyho, starobylé meštianske domy a slávne evanjelické lýceum. Prichádzame do obce Huncovce, kde pôsobila v rokoch 1879 až 1943 slávna vysoká rabínska (talmudská) škola, na ktorej počas jej najväčšieho rozmachu študovalo 200 - 300 študentov z celého sveta. Tu sa nachádza aj zaujímavá fungujúca technická pamiatka jednej z najstarších vodných elektrární v Uhorsku (1893). Pokračujeme ešte viac na západ a vstupujeme do jednej z mestských častí Popradu, Spišskej Soboty. Patrila k najbohatším spišským mestám. Mestská pamiatková rezervácia, ktorá tu bola vyhlásená v roku 1950, predstavuje jeden z najlepšie zachovaných urbanistických celkov na Slovensku. Zaujímavé trojuholníkové námestie je lemované meštianskymi renesančnými domami. Typickými a nezameniteľnými znakmi meštianskych domov sú vysoké strechy pokryté šindľami s mohutnými vyčnievajúcimi podlomenicami. Dominantou námestia je rímskokatolícky Kostol sv. Juraja, renesančná zvonica a baroková socha Immaculaty. Pokračujeme smerom na východ po historickej ceste spájajúcej jednotlivé obce a významné kultúrne a historické dominanty Hornádskej kotliny. Prichádzame postupne do Spišského Štvrtka, Levoče, Spišského Hrhova a Spišskej Kapituly. Dominantou Spišského Štvrtka je Kostol sv. Ladislava z 13.storočia s gotickou kaplnkou Zápoľských (1473), ktorá sa radí k najkrajším gotickým pamiatkam na Slovensku. V blízkosti obce sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka so zvyškami opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr. Levoča je jedným z najkrajších a najstarších miest Slovenska. Spája sa predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia.V obci Spišský Hrhov sa nachádza neobarokový kaštieľ z konca 19. storočia, situovaný v pôvodnom parku so vzácnymi druhmi drevín, ktorý dali postaviť Csákyovci, ranogotický rímskokatolícky Kostol sv. Šimona a Júdu z polovice 13. storočia so vzácnym obrazom Immaculaty (1830) a renesančný kamenný štvorklenbový most (1670) dosahujúci dĺžku 35 m. Spišská Kapitula je európskou raritou, keďže je výlučne kňazskou osadou, neskôr sídlom spišského prepoštstva a od roku 1776 Spišského biskupstva. V tomto „slovenskom Vatikáne“ sa nachádza biskupská katedrála, biskupský palác, kňazský seminár a domy kanonikov. Skvostom celého komplexu je neskororománska dvojvežová Katedrála sv. Martina. V interiéri sa zachovali bočné oltáre z 15. storočia a kamenná socha leva Leo Albus z 13. storočia, patriaca k najstarším románskym plastikám na Slovensku. Spišská Kapitula je súčasťou svetového kultúrneho dedičstva UNESCO (1993). Zo Spišskej Kapituly sa vraciame do východiska našej trasy, Prešova.

Východisko Prešov (Romantik)

1. trasa: *Prešov – Spišské Podhradie – Spišská Kapitula – Levoča – Spišský Štvrtok – Liptovská Teplička – Štrba - Štrbské Pleso – Starý Smokovec (nocľah) – Tatranská Kotlina – Ždiar – Lendak – Osturňa – Spišská Stará Ves – Červený Kláštor – Litmanová – Stará Ľubovňa – Pusté Pole - Drienica – Sabinov – Prešov*

Obrázok 43: Turista - cestovateľ - romantik 1

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je tretie najväčšie mesto Slovenska, Prešov. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. V mestskej časti Solivar sa nachádza výnimočný a na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok, ktorý dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne. Z Prešova pokračujeme smerom na západ a po prekonaní pohoria Branisko prichádzame do Spišského Podhradia, ktoré vzniklo ako podhradie Spišského hradu a v 1. polovici 13. storočia sa vyvinulo na samostatné, od hradu nezávislé mestečko. Nachádzajú sa tu zaujímavé meštianske domy s veľkými bránami, mariánsky stĺp a barokové stavby z 18. storočia s bohatými interiérmi, katolícky farský kostol a neogotický evanjelický kostol so vzácnymi oltárnymi obrazmi. V blízkosti mestečka je situované najrozsiahlejšie slovenské travertínové územie, národná prírodná rezervácia Dreveník. Pokračujeme do Spišskej Kapituly, ktorá je európskou raritou, keďže je výlučne kňazskou osadou. Neskôr sa stala sídlom spišského prepoštstva a od roku 1776 Spišského biskupstva. V tomto „slovenskom Vatikáne“ sa nachádza biskupská katedrála, biskupský palác, kňazský seminár a domy kanonikov. Skvostom celého komplexu je neskororománska dvojvežová Katedrála sv. Martina. V interiéri sa zachovali bočné oltáre z 15. storočia a kamenná socha leva Leo Albus z 13. storočia, patriaca k najstarším románskym plastikám na Slovensku. Spišská Kapitula je spolu so Spišským Podhradím súčasťou svetového kultúrneho dedičstva UNESCO (1993). Nasledujúcou zastávkou je Levoča. Spája sa predovšetkým s menom slávneho stredovekého rezbára Majstra Pavla. V dielni Majstra Pavla bol v rokoch 1508 - 1517 zhotovený unikátny neskorogotický oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola. Je z lipového dreva a svojou výškou 18,6 m patrí k najvyšším svojho druhu na svete. Okrem gotických a renesančných oltárov v Kostole sv. Jakuba sa v Levoči nachádza množstvo ďalších stavieb, ako napr. Thurzov dom, Dom Majstra Pavla z Levoče, radnica so zvonicou, klietka hanby, Brewerovská tlačiareň, ako aj na blízkej Mariánskej hore Kostol Navštívenia Panny Márie, kde sa každoročne usporadúva najväčšia mariánska púť na Slovensku. V roku 1950 bola Levoča vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu a v roku 2009 sa dostala po rozšírení lokality Spišského hradu do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia. Z Levoče pokračujeme stále západným smerom do Spišského Štvrtku, ktorému dominuje Kostol sv. Ladislava z 13. storočia s gotickou kaplnkou Zápoľských (1473), ktorá sa radí k najkrajším gotickým pamiatkam na Slovensku. V blízkosti obce sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka so zvyškami opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr. Z historického Spiša sa dostávame do Liptova, do Nízkych Tatier, kde na ich severnom úpätí navštívime rázovitú horskú obec

Liptovská Teplička. Najhodnotnejšími prvkami samotnej obce a jej okolia sú pôvodná ľudová architektúra (zrubové domy), unikátne pivnice na zemiaky, súbor hospodárskych budov (stodôl) – stodolište a terasovité políčka. Neodmysliteľnou súčasťou obce je folklór, remeslá, kroj a nárečie. Cez Štrbu, ktorá sa vyvinula pri najvyššie položenej rýchlikovej stanici na Slovensku (900 m) a cez jednu z jej osád, Tatranskú Štrbu rozprestierajúcu sa na Štrbskom prahu, ktorým prechádza hlavné európske rozvodie a zároveň je to rozhranie medzi Popradskou a Liptovskou kotlinou a medzi Spišom a Liptovom, prichádzame na Štrbské Pleso. Je to najvyššie položená tatranská osada (1355 m), ktorá sa rozkladá okolo rovnomenného jazera na moréne, ktorú ľadovec vytlačil do ústia Mlynickej doliny. V známom Areáli snov sú situované vleky, mostíky a bežecké trate. Štrbské Pleso plní okrem liečebnej funkcie aj funkciu turistického východiska do západnej časti Vysokých Tatier. Po Ceste Slobody sa presúvame do centra Vysokých Tatier a najstaršej tatranskej osady, Starého Smokovca. Tu je pripravený nocľah. Zo Starého Smokovca (východisko túr na Hrebienok a do oboch Studených dolín (Veľká a Malá)), pokračujeme na druhý deň cez Tatranskú Lomnicu (východisko túr na Skalnaté Pleso a Lomnický štít) do Tatranskej Kotliny. Tu je situovaná najväčšia a jediná sprístupnená (1882) jaskyňa v TANAPE, Belianska jaskyňa. Nachádza sa na úpätí Kobylieho vrchu. Smerujeme popod majestátnu hradbu Belianskych Tatier (Havran 2 152 m) do rázovitej goralskej obce Ždiar. Za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry ju vyhlásili v roku 1977. V obci sa zachovali živé folklórne tradície, bohaté zvykoslovie a ľudové remeslá. Exponáty ľudového umenia a remesiel sú sústredené v expozícii Ždiarskej izby. Zo Ždiaru sa dostávame do rázovitej obce Lendak, obyvateľstvo ktorej sa venovalo predovšetkým roľníctvu a drevorubačstvu, ale aj remeselnej výrobe. Lendak je najväčším strediskom pastierstva na Spiši. Charakteristickou zástavbou sú podmurované zrubové domy so sedlovou strechou, štítom, podlomenicou a hálkou, vyšpárované na modro. Z obce pochádza vzácny kalich zo 14. storočia, pokladaný za najkrajší v celom Uhorsku. Je umiestnený v budapeštianskom múzeu. Dolinou Osturnianskeho potoka prichádzame do rázovitej obce Osturňa. Svojimi siedmimi kilometrami patrí k najdlhším potočným dedinám na Slovensku. Zároveň je najrozsiahlejšou a najväčšou obcou Zamaguria. Zachovalo sa tu viacero pôvodných stavieb, čo viedlo k jej začleneniu medzi pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry v roku 1979. Našou ďalšou zastávkou je stredisko celého Zamaguria, Spišská Stará Ves. Je miestom historického mierového stretnutia uhorského kráľa Mateja Korvína a poľského kráľa Kazimíra Jagellonského v roku 1474. Popri meandroch Dunajca vstupujeme do Červeného Kláštora. S kláštorom sú späté dve významné osobnosti. „Magister tisícich remesiel“ fráter Cyprián, bylinkár, zostavovateľ výnimočného herbára, konštruktér lietajúceho stroja pripomínajúceho deltaplán a zakladateľ jednej z najstarších lekární u nás (1754) a osvietenecký páter Romuald Hadbavný, ktorý v roku 1750 preložil Sväté písmo do slovenčiny a v roku 1763 zostavil latinsko-slovenský slovník spolu so stručnou gramatikou, ktorý môžeme považovať za prvý pokus o kodifikáciu slovenského jazyka. Smerujeme do pútnického miesta Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008), obce Litmanová, pri ktorej sa na hore Zvir odohrávali v rokoch 1990 - 1995 mariánske zjavenia (Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky). Z Litmanovej pokračujeme juhovýchodným smerom do Starej Ľubovne, ktorá vznikla na zákupnom práve koncom 13. storočia. Najvýraznejšou dominantou Starej Ľubovne, ako aj celého okolia, je Ľubovniansky hrad. Patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska a zabezpečoval dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska. Na Ľubovnianskom hrade sa okrem poľských korunovačných klenotov v rokoch 1655 - 1661 ukrýval nedobrovoľne aj dobrodruh Móric August Beňovský v roku 1768. Pod hradom sa nachádza skanzen ľudovej architektúry, v ktorom sú umiestnené objekty z regiónu severného Spiša. Na našej trase prechádzame cez sedlo Pusté Pole (595 m), ktoré je súčasťou hlavného európskeho rozvodia medzi Baltským a Čiernym morom. Po našej ľavej strane sledujeme krajinársky veľmi hodnotnú krajinu, ktorú zvýrazňujú najmä „Šarišské bradlá“. Vnárame sa do pohoria Čergov, v ktorom sa nachádza komplexné stredisko cestovného ruchu Drienica – Lysá. Z vrcholu Lysej (1068 m) sú panoramatické výhľady siahajúce až do oblasti Vysokých, Belianskych a Nízkych Tatier. Z Drienice smerujeme do slobodného kráľovského mesta Sabinov. Dominantou šošovkovitého námestia obklopeného meštianskymi domami je rímskokatolícky Kostol Sťatia sv. Jána Krstiteľa, evanjelické kostoly (slovenský a nemecký), renesančná zvonica, renesančná budova bývalého lýcea a meštianske domy. Sabinov sa stal miestom nakrúcania prvého česko – slovenského oscarového filmu Obchod na korze (1966). Odtiaľ nasleduje návrat do východiska našej trasy, Prešova.

2. trasa: *Prešov – Hanušovce nad Topľou – Hermanovce nad Topľou – Vranov nad Topľou - Sedliská – Humenné – Snina – Stakčín – Kolonica – Jalová - Ulič – Nová Sedlica – Medzilaborce (nocľah) – Krásny Brod – Miroľa – Bodružal – Príkra – Hunkovce – Ladomirová – Svidník – Jedlinka – Zborov – Bardejovské Kúpele – Hervartov – Prešov*

Obrázok 44: Turista - cestovateľ - romantik 2

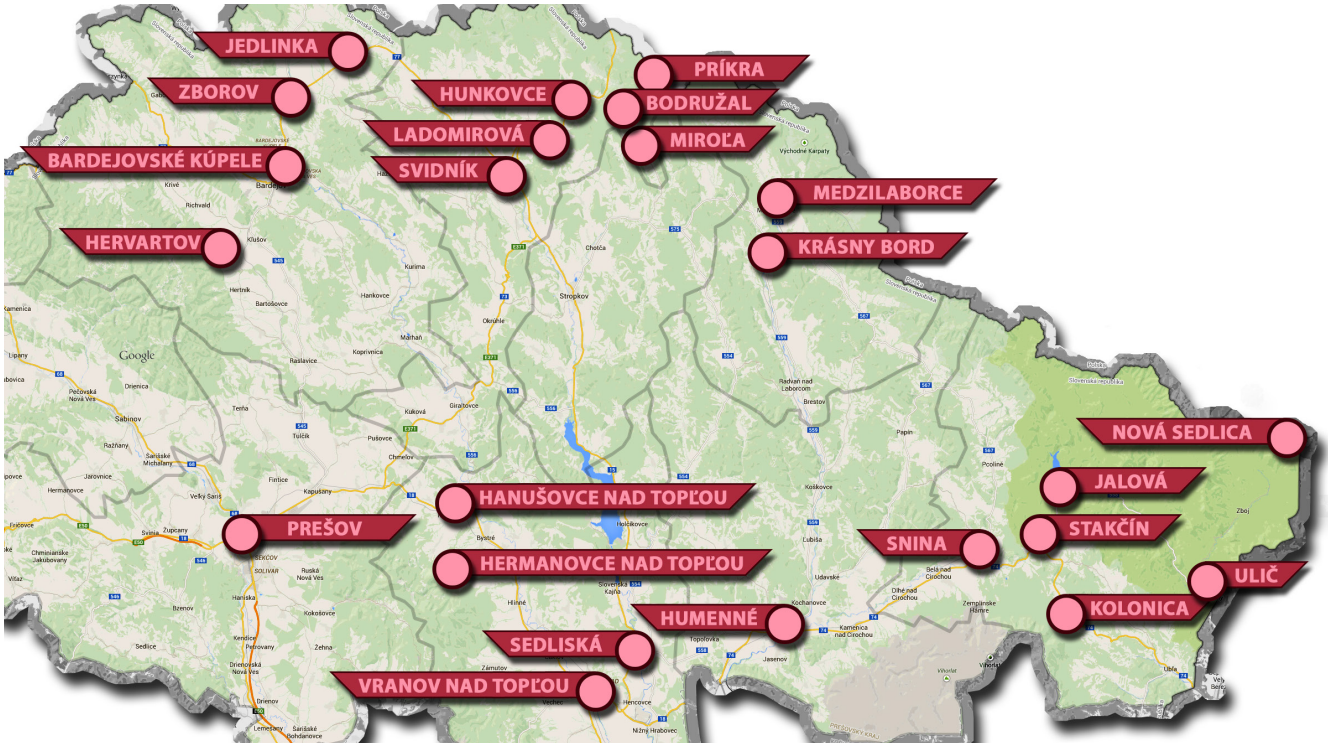

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Východiskom trasy je tretie najväčšie mesto Slovenska, Prešov. Prešov bol a zostal prirodzeným centrom severovýchodného Slovenska. V roku 1950 bolo mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Medzi najvýznamnejšie historicko-kultúrne pamiatky patria Konkatedrála sv. Mikuláša, Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, Gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a mnohé ďalšie. V mestskej časti Solivar sa nachádza výnimočný a na Slovensku ojedinelý súbor technických pamiatok, ktorý dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne. Pokračujeme smerom na východ do Hanušoviec nad Topľou, kde sa nachádza renesančno -barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia (sídlo Vlastivedného múzea), renesančný blokový kaštieľ (1564), na slovenské pomery ojedinelý archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych a významná technická pamiatka Hanušovský viadukt (389,9 m), ktorý je najdlhším oblúkovým viaduktom strednej Európy. Bol postavený v roku 1943. Z Hanušoviec nad Topľou zamierime do Slanských vrchov z východnej strany do obce Hermanovce nad Topľou, ktorá je východiskom do prírodnej rezervácie Hermanovské skaly (Sokolie skaly, Havrania skala). Mimoriadne atraktívne je Údolie obrov. Vychádzame zo Slanských vrchov a pokračujeme do strediska čičavského panstva, Vranova nad Topľou. Mesto sa stalo v roku 1831 centrom východoslovenského roľníckeho povstania. Medzi najvýznamnejšie kultúrno-historické pamiatky patria Bazilika minor Narodenia Panny Márie, barokový Kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi a klasicistický kaštieľ. V blízkosti Vranova nad Topľou je pri obci Sedliská situovaný hrad Čičava. Bol postavený v 13. storočí ako strážny hrad a po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711). Pokračujeme smerom na východ a prichádzame do centra Horného Zemplína, Humenného. Mesto je lokalizované na križovatke obchodných ciest z Potisia do Haliče a z Potisia do Ruska. K najvýznamnejším sakrálnym pamiatkam patria rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a. v. kostol a synagóga. Najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) s veľkou knižnicou a so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom. V areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska. Dostávame sa do najvýchodnejšieho mesta Horného Zemplína, Sniny. Pre rozvoj mesta a celého okolia bolo najdôležitejším aktom založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815). K najvýznamnejším historicko-kultúrnym pamiatkam Sniny patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia, studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841) uliate v miestnych hámroch. Mesto sa stalo v roku 2000 nositeľom ceny Európskej únie umenia. Cez obec Stakčín, ktorá patrila v minulosti panstvu Humenné a získala i

niektoré mestské práva, sa presúvame do astronomického observatória v Kolonickom sedle, ktoré je detašovaným pracoviskom Vihorlatskej hvezdárne v Humennom. Nachádza sa tu Vihorlatský národný teleskop, najväčší ďalekohľad na Slovensku, ktorým sa získavajú vysoko kvalitné vedecké údaje, ktoré neslúžia iba tejto komunite ale aj popularizácii astronómie medzi laickou verejnosťou. Prichádzame do obce Jalová, ktorá sa nachádza bezprostredne pri účelovej vodnej nádrži Starina. Táto bola vybudovaná pre zásobovanie regiónu východného Slovenska pitnou vodou na rieke Ciroche v rokoch 1983 - 1988. Postupne sa dostávame na najvýchodnejšie miesta Slovenska v blízkosti slovensko -ukrajinskej hranice v obci Ulič, kde sa zachovali zrubové omazané a obielené domy s maštaľou a stodolou pod valbovou strechou a do obce Nová Sedlica na slovensko-ukrajinsko-poľskom pomedzí, ktorá bola známa starou roľníckou technikou, tzv. žiarového hospodárstva. Z krajného východu sa presúvame do Medzilaboriec. V období valašskej kolonizácie bola pre ne určujúca pestrá etnická štruktúra (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni). Do osudov mesta tragicky zasiahli vojnové udalosti 1. a 2. svetovej vojny, ktoré si vyžiadali veľké ľudské a materiálne straty. Pre medzivojnové obdobie bolo charakteristické vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka. Región Medzilaboriec je spätý s rodinou Warholovcov. V meste sa nachádza Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) a sakrálne pamiatky - gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie a pravoslávny Chrám sv. Ducha. V Medzilaborciach máme pripravený nocľah. Na druhý deň prichádzame do južne ležiacej historickej lokality Krásny Brod (13. a 14. storočie). Symbolom miesta, na ktoré sa viaže príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia, je stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera). Je to duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska. S Krásnym Brodom sa spája postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) na spracovanie tejto vzácnej suroviny dovážanej z Haliče. V poddukliánskom kraji postupne navštívime drevené sakrálne chrámy, národné kultúrne pamiatky v Miroli - gréckokatolícky Kostol Ochrany Presvätej Bohorodičky (1770), v Bodružali - gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša (1658, UNESCO 2008), Príkrej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1777), Hunkovciach - gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky (koniec 18. storočia) a v Ladomirovej - gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela (1742, UNESCO 2008). Od kostolíkov sa presúvame do mesta Svidník, ktorý sa od 17. storočia vyvíjal ako trhové mestečko s jarmočným právom. Svidník s okolím bol počas 1. a 2. svetovej vojny zasiahnutý ťažkými vojenskými operáciami, ktoré spôsobili nielen značné materiálne škody, ale aj veľké ľudské straty. Na ich pamiatku je vo Svidníku umiestnený Pamätník Sovietskej armády, ktorý je spoločným dielom viacerých architektov a sochárov. Nachádza sa tu Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie. Svidník je považovaný za centrum Ukrajincov a Rusínov. Sídli tu Múzeum ukrajinskej kultúry s veľmi zaujímavou národopisnou expozíciou v prírode vo forme skanzenu. Cez obec Jedlinka, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka drevený gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky (1763) s najvzácnejším a najkompletnejším rokokovým ikonostasom na Slovensku, sa približujeme k obci Zborov, ktorá sa zapísala do histórie predovšetkým ako miesto, kde sa v priebehu 1. svetovej vojny odohrávali ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami, čoho dokladom sú vojenské cintoríny v okolí obce. Podobne aj počas 2. svetovej vojny sa viedli v oblasti ťažké boje, tentoraz medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami. Na cintoríne priamo v obci je pochovaných mnoho nemeckých vojakov. Dominantou nielen obce, ale aj širšieho okolia je hrad Zborov (starší názov Makovica). Zohrával v minulosti dôležitú úlohu pri ceste do Poľska. Blízko ležiace Bardejovské Kúpele patrili na začiatku 19. storočia k najvyhľadávanejším v Uhorsku. Medzi významnými osobnosťami, ktoré navštívili kúpele, boli rakúsko- uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I.(1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895). V súčasnosti patria Bardejovské Kúpele k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom. V areáli kúpeľov sa nachádza skanzen – múzeum ľudovej architektúry, najstaršie zariadenie svojho druhu na Slovensku (od roku 1965). Pod svahmi Čergova navštevujeme ešte obec Hervartov, kde sa nachádza národná kultúrna pamiatka rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi (asi 1499 - 1500). Je najstarším a najzachovalejším dreveným kostolíkom tohto typu na Slovensku. K najcennejším častiam interiéru patria gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805. Od roku 2008 je zapísaný v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Odtiaľ nasleduje návrat do východiska našej trasy, Prešova.

3.5.6 Produkt – trasy bežného turistu „návštevníka“ TOP z 13 okresov

Nasledujúci produkt prostredníctvom produktového radu TOP z 13 okresov predstavuje jednoduché grafické pútače, ktoré by mali byť distribuované do každej obce v kraji. Tématicky sú rozdelené a prispôsobené pre každý z 13 okresov v kraji. Potenciálnemu návštevníkovi ponúkajú prehľad zaujímavostí v jeho bezprostrednom okolí a tým priamo napomáhajú k zvyšovaniu atraktivity danej oblasti. Prezentované grafiky sú doplnené o stručnú legendu a sú predpripravené na možnú implementáciu.

Okres Poprad

Obrázok 45: Okres Porad - TOP 5

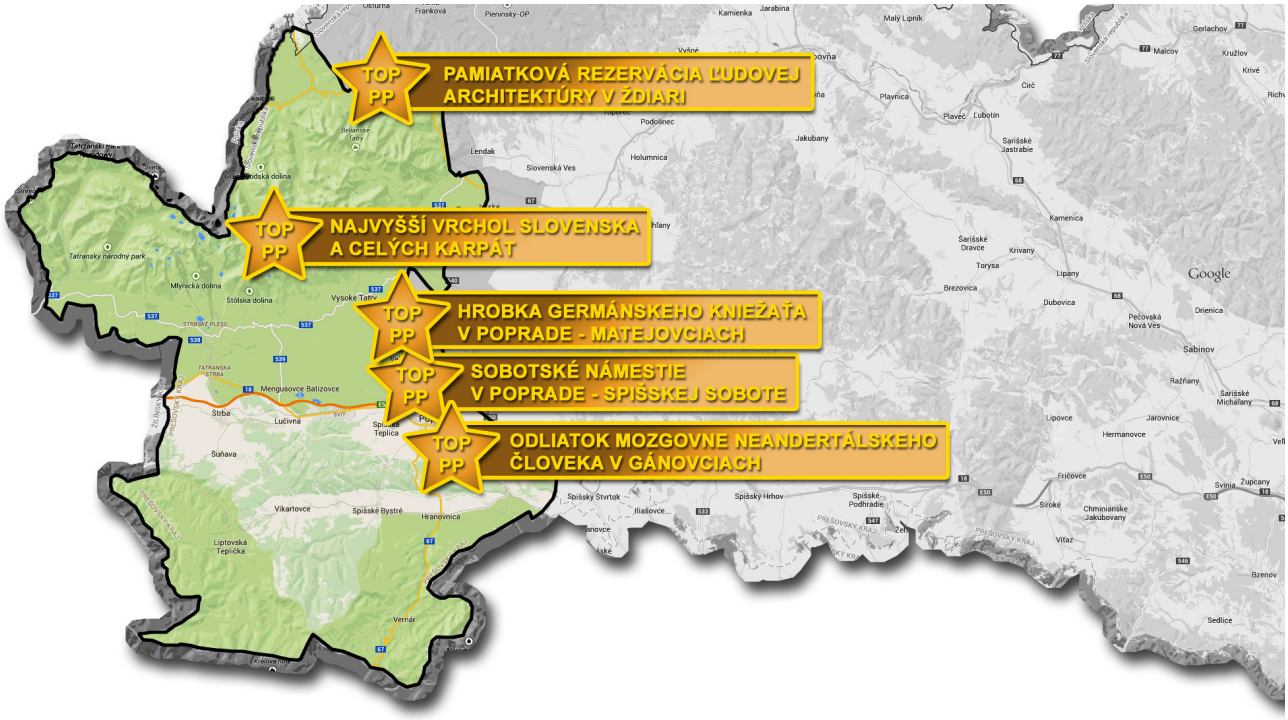

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Najvyšší vrchol Slovenska a celých Karpát – najvyšší vrchol Tatier, Slovenska a 1450 km dlhého karpatského oblúka – Gerlachovský štít (2 655m) – TANAP – historické názvy Gerlachovského štítu – Gerlach, Gerlachspitze, Gierlach, Gerlachovka, Štít Františka Jozefa, Štít Legionárov, Slovenský štít, Stalinov štít - prvovýstup – spišský Nemec, učiteľ na katolíckej škole v Novej Lesnej Ján Still (1834) – jeden z najnavštevovanejších vrcholov Vysokých Tatier.
Sobotské námestie v Poprade – Spišskej Sobote - trojuholníkové námestie –Rímskokatolícky Kostol sv. Juraja – postavený pred rokom 1273 – neskororománsky – goticky prestavaný (1464) – pristavanie dvojloďovej svätyne (Juraj Steinmetz) – nástenné maľby – inventár (6 oltárov) – najcennejší - hlavný oltár sv. Juraja (1516) – interiérové diela Majstra Pavla z Levoče – prístavba Kaplnky sv. Anny a sakristie (zač. 16. st.) – Kultúrna pamiatka roka 2011 – meštianske domy (15. – 17. st.), garbiarske domy, renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie.
Odliatok mozgovne neandertálskeho človeka v Gánovciach – travertínová kopa – sintrový odliatok mozgovej kosti neandertálskeho človeka (105 000 až 130 000 rokov) – jeden z najstarších paleoantropologických nálezov v bývalom Česko-Slovensku.
Hrobka germánskeho kniežaťa v Poprade – Matejovciach - mestská časť Popradu - hrobka germánskeho kniežaťa (4. – 5. st. n. l.) – jediný hrob severského typu v takom zachovalom stave (objav 2005 – júl 2013 otvorenie expozície v Podtatranskom múzeu v Poprade – vyše 300 exponátov).
Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry v Ždiari - valašská kolonizácia (16. – 17. st.) – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1977) – 183 evidovaných pamiatkových stavieb - uzatvorené dvory s viacpriestorovými zrubovými drevenicami (modrý náter v škárach, červené ornamenty okolo okien), hospodárske stavby.

Okres Kežmarok

Kežmarský mestský hrad - jediný úplne zachovaný hrad na Spiši- pôvodne gotický hrad (prelom 14. a 15. st.) - stojí na mieste kláštora sv. Alžbety (13. st.) - prvé expozície otvorené už v roku 1931- v súčasnosti viacero expozícií vrátane expozície historických vozidiel a hasičskej techniky.
Evanjelický drevený artikulárny kostol sv. Trojice v Kežmarku (UNESCO) – pochádza z čias náboženskej neslobody protestantov – pôdorys gréckeho kríža – pomoc protestantov z Nemecka, Švédska, Dánska – stavebný materiál – tis, červený smrek – staviteľ J. Müttermann z Popradu – hodnotné sú točené drevené stĺpy, kompozitné hlavice, parapet empory, barokový oltár, kazateľnica, krstiteľnica, organ – UNESCO (2008).
Areál goticko-renesančného kaštieľa v Strážkach - miestna časť Spišskej Belej – komplex kultúrno-

Obrázok 46: Okres Kežmarok - TOP 5

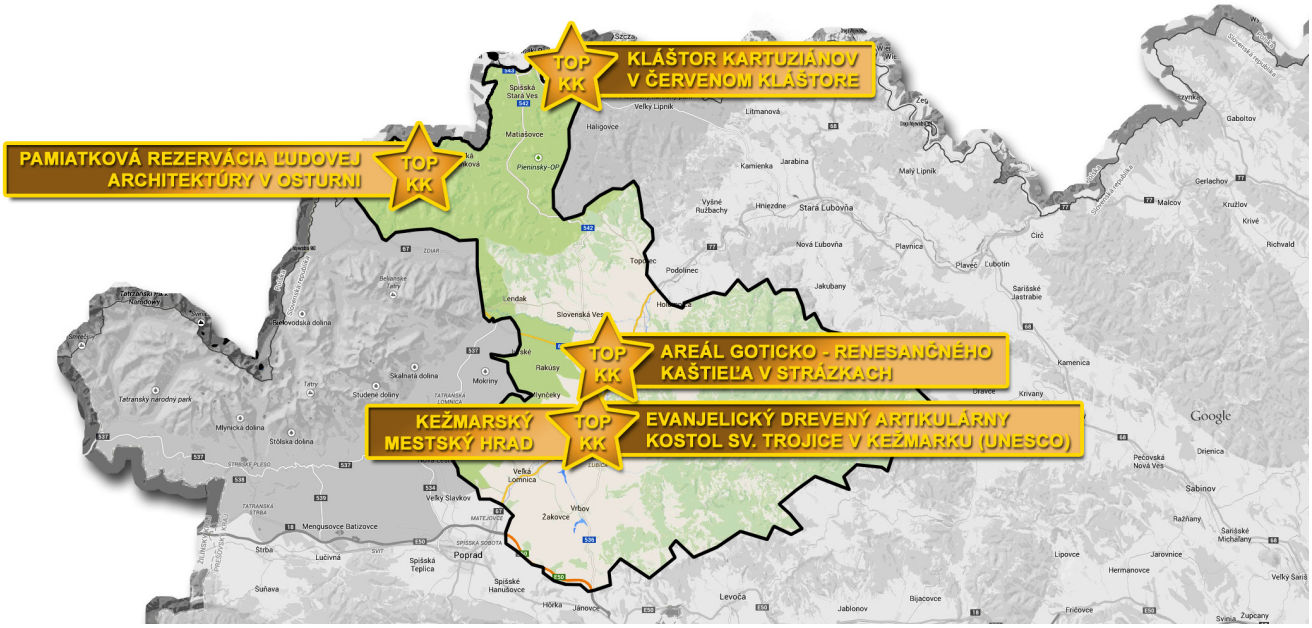

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

historických pamiatok (goticko-renesančný kaštieľ – jeden z najstarších na Slovensku (1570 – 1590), anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st., renesančná zvonica) – NKP (1970) – nepravidelný pôdorys – exteriér - ústredné arkádové nádvorie, bašty, hranolová veža, štítková atika – interiér – štukové obrazce – správa SNG (1972) – rodisko a čiastočne aj pôsobisko maliara európskeho významu L. Medňanského.

Kláštor kartuziánov v Červenom Kláštore – jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724 – 1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika, Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry v Osturni – pravdepodobne najdlhšia potočná obec SR (9,5 km) – valašská kolonizácia (16. st.), pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1979) – 157 chránených goralských usadlostí – zrubové domy, hospodárske budovy, hospodárske dvory.

Okres Stará Ľubovňa

Prielom Dunajca v Pieninách – krajinársky pôsobivá antecedentná dolina rieky Dunajec – PIENAP – NPR – rozloha (360,15 ha) - zaklesnuté meandre – vápence bradlového pásma – skalné útvary, terasy, bralá – druhovo bohaté biocenózy – špecifické druhy flóry a fauny – náučný chodník (7,5 km).

Ľubovniansky hrad v Starej Ľubovni – je situovaný nad miestnou časťou Podsadek (711 m) - vznik na rozhraní 13. a 14. storočia –patril do systému pohraničných hradov na severe Uhorska – zabezpečoval dôležitú obchodnú cestu prechádzajúcu dolinou rieky Poprad do Poľska – miesto stretnutí medzi uhorskými a poľskými panovníkmi - sídlo splnomocnených správcov zálohovaných spišských miest – miesto úkrytu poľských korunovačných klenotov počas švédskej invázie v Poľsku (1655 – 1661) – historické osobnosti, ktorých osudy sa čiastočne spojili s Ľubovnianskym hradom – pravdepodobne najzaujímavejší je dobrodruh Móric August Beňovský - bol tu väznený v roku 1768.

Gréckokatolícke pútnické miesto na hore Zvir v Litmanovej - pútnické miesto Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008) – areál a prameň – priebeh zjavení v rokoch 1990 – 1995 (Iveta Korčáková, Katarína Češelková) – majdan - pôvodná zrubová stavba pre pastierov a koscov - Kaplnka Nepoškvrneného počatia Presvätej Bohorodičky – duchovné spojenie s hlavnou mariánskou svätyňou – Basilika Santa Maria Maggiore v Ríme.

Kúpeľný komplex vo Vyšných Ružbachoch - názov Ružbachy (nem. rauschen – hučať, Bach – potok) – najstaršia písomná správa o kúpeľoch (1549 Juraj Wernher) – poľská a uhorská šľachta – 1882 ich kúpil a zmodernizoval gróf Zamoyski – zemité uhličité minerálne pramene – travertínový Kráter (hĺbka 3 m,

Obrázok 47: Okres Stará Ľubovňa - TOP 5

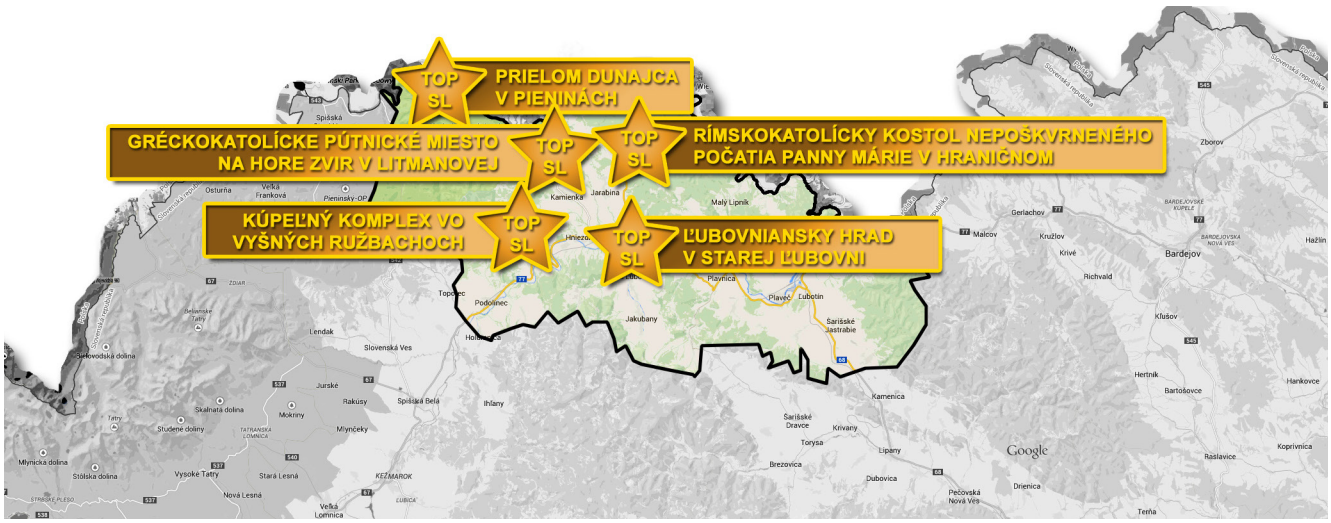

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

priemer 20 m), prepadnutie travertínových kôp.
Rímskokatolícky Kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie v Hraničnom - postavený v rokoch 1785 - 1787 - trojdielna zrubová stavba zmiešaného typu - vnútorné vybavenie kostola je zo zvyškov starých renesančných a barokových oltárov prenesených z kostola sv. Mikuláša v Starej Ľubovni - najvzácnejší je hlavný oltár - pochádza z roku 1670 - polychromovaná drevorezba – slúži veriacim západného aj východného obradu.

Okres Levoča

Obrázok 48: Okres Levoča - TOP 5

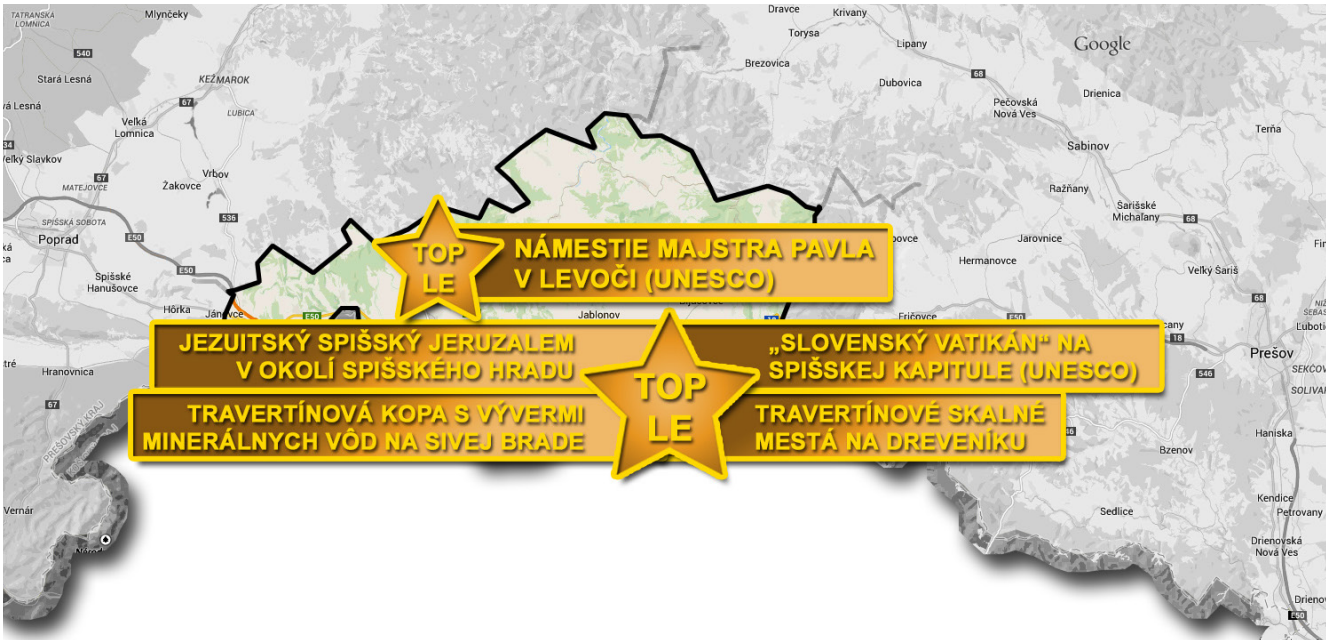

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Travertínové skalné mestá na Dreveníku - travertínová kopa (609 m) – NPR – rozloha (101,82 ha) - čiastočne skrasovatelá plošina na okrajoch ohraničená strmými skalnými stenami - najrozsiahlejšie slovenské travertínové územie - ojedinelé skalné mestá – Peklo a Kamenný raj - 24 jaskýň - významné eneolitické sídlisko.
Travertínová kopa s vývermi minerálnych vôd na Sivej Brade – travertínová kopa (506 m) – NPR – rozloha (19,55 ha) - krátery s vývermi minerálnych vôd, unikajúcimi plynmi a travertínovou obrubou - recentná tvorba travertínu - prírodné pramene a umelý gejzír - pútnická kaplnka zo 17. storočia - významná fytogeografická lokalita - xerotermné a halofytné druhy rastlín.
Námestie Majstra Pavla v Levoči (UNESCO) - Kostol sv. Jakuba - jedna z najvýznamnejších sakrálnych stavieb na Slovensku - trojloďový halový kostol s mohutnou svätyňou (14. storočie) – cenný interiér -

rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče - neskorogotický hlavný oltár Panny Márie a sv. Jakuba Apoštola (18,6 m) – najvyšší oltár svojho druhu na svete (1508 – 1517) – vzácne tabuľové maľby - bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie - radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy – UNESCO (2009).
„Slovenský Vatikán" na Spišskej Kapitule (UNESCO) - cirkevné centrum Spiša (od 12. storočia) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina - mimoriadne cenný inventár – vzácne gotické oltáre, sochy, náhrobné tabule, mortuáriá, náhrobky – najstaršia známa románska plastika na Slovensku (Leo albus) - Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta – UNESCO (1993).
Jezuitský Spišský Jeruzalem v okolí Spišského hradu – Calvario Jerusalem – unikátna koncepcia teritória pripomínajúca staroveký Jeruzalem – 1666 – 1675 jezuiti - rozmiestnenie objektov v Jeruzaleme korešponduje s polohou religióznych objektov na Spiši (pôdorys v mierke 1:1) – Katedrála sv. Martina (Spišská Kapitula) – Biskupská rezidencia (Spišská Kapitula) – Benediktínsky kláštor sv. Martina (Pažica) - Kaplnka sv. Rozálie (Pažica) – Kaplnka sv. Františka Xaverského (Pažica) – Kaplnka sv. Kríža (Sivá Brada) – Jablonov, Rybníky – podobná symbolická krajina nie je nikde na Slovensku (najbližšia Kalvária Zebrzydowska v Poľsku) – 2002 krajinár doc. Jančura.

Okres Prešov

Obrázok 49: Okres Prešov - TOP 5

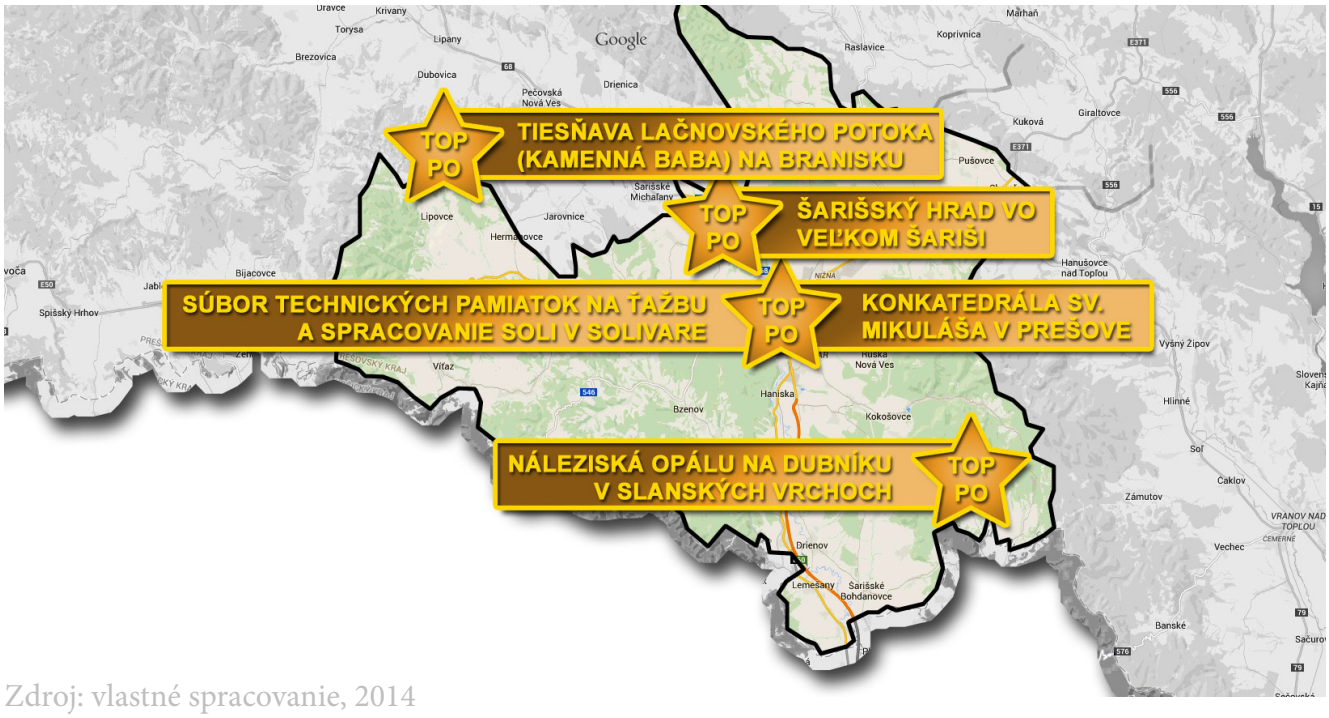

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Tiesňava Lačnovského potoka (Kamenná Baba) na Branisku - malebná tiesňava v severovýchodnej časti Braniska - NPR – rozloha (127,59 ha) - vápence a dolomity - Lačnovský potok – skalné útvary (Mojžišov stĺp, Vrátnica) a podzemné krasové javy – jaskyňa Zlá diera.
Konkatedrála sv. Mikuláša v Prešove – je situovaná v najširšej časti vretenovitého námestia - gotické trojlodie - tzv. sieňový kostol - rozšírenie predovšetkým v nemeckých oblastiach - patrí k najkrajším stavbám neskorej gotiky na Slovensku – patrí k najväčším chrámom rovnakého typu na Slovensku hneď za levočským Kostolom sv. Jakuba a bratislavským Dómom sv. Martina - polovica 14. storočia – viaceré úpravy a prestavby- najcennejšie časti interiéru - plastiky Panny Márie, sv. Vojtecha a sv. Egídia - vzácne sú gotické tabuľové maľby z 15. a 16. storočia - niektoré prvky výzdoby chrámu pochádzajú z umeleckej dielne Majstra Pavla z Levoče.
Súbor technických pamiatok na ťažbu a spracovanie soli v Solivare – mestská časť Prešova - ojedinelý súbor technických pamiatok na Slovensku - dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne – ťažba kamennej soli v prvej soľnej bani na Slovensku (1572) - získavanie soli pomocou progresívnej metódy odparovania soli (1752) - v Európe jedinečný historicko-technický areál (1970, NKP) - komplex pozostáva z gápľa, zásobníkov soľanky, varne soli František, skladu soli, klopačky a z ďalších objektov - objekt je predmetom návštev z rôznych končín sveta.

Náleziská opálu na Dubníku v Slanských vrchoch - lokality Dubník a Libanka v Slanských vrchoch pri Prešove – CHA – rozloha (6 ha) - najznámejšia lokalita výskytu opálu - opál mliečny, číry, hydrofán, drahý opál - banícky spôsob ťaženia opálu (1770) – prenikanie na svetové trhy - najväčší nájdený opál na svete – Harlekýn (1775, 607 g) – je uložený v zbierkach Prírodovedného múzea vo Viedni.
Šarišský hrad vo Veľkom Šariši – spomína sa pod menom Sarus (1245) - hradný komplex patrí medzi 6 najväčších slovenských hradov - s Trenčianskym hradom je jedným zo slohovo najčistejších a najvzácnejších na Slovensku - zohrával dôležitú úlohu v mocenských bojoch medzi panovníkom a uhorskými magnátskymi rodmi – NPR – rozloha (145,74 ha) - panoramatické výhľady na okolitú krajinu.

Okres Sabinov

Obrázok 50: Okres Sabinov - TOP 5

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Drienica – Lysá v Čergove – masívny horský celok - flyšové pohorie - odolné hrubolavicové pieskovce s vložkami bridlíc – hlboké doliny - pramenná oblasť Tople – fytogeograficky hodnotné územie - rekreačné lyžiarske stredisko Drienica – Lysá – turistické trasy – zjazdové lyžovanie – panoramatické výhľady na Vysoké, Belianske, Nízke Tatry, „Šarišské bradlá“ a i.
„Šarišské bradlá“ medzi Šarišským Jastrabím a Ľutinou - chránené tvrdoše - PP – rozloha (20,12 ha) - stredne veľké až drobné, obyčajne pretiahnuté hrebene typu kozích chrbtov - jurské a spodnokriedové vápence - výklenky, previsy, stupne, osypy - iniciálne formy krasovatenia - Šarišské Jastrabie – Ľutina - rozhranie medzi skupinou rusínsko -ukrajinských nárečí a strednou skupinou východoslovenských nárečí severného Šariša.
Dubovica – Žliabky v Bachurni - pieskovcový masív hornatinového rázu - pieskovcové a zlepencové tvrdoše - značná relatívna výška (600 - 1082 m) – lyžiarske stredisko Dubovica – Žliabky – cykloturistika – turistika, zber lesných plodín – panoramatické výhľady na Vysoké a Belianske Tatry.
Kostol Sťatia sv. Jána Krstiteľa v Sabinove – dominanta mesta – najstarší architektonický objekt Sabinova (zač. 14. storočia) – neskoršie prestavby – renesančné prvky - stavitelia a architekti – J. Brengiszer z Prešova, Vincent z Dubrovníka, F. Schulek - interiér – kópie pôvodných nástenných malieb, ktoré boli prevezené do Budapešti – niektoré neskorogotické plastiky sú z dielne Majstra Pavla z Levoče – v blízkosti kostola sa nachádza renesančná zvonica, renesančná budova bývalého lýcea a meštianske domy.
Bazilika Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Ľutine – apoštolským brevé pápeža Jána Pavla II. povýšená na hodnosť Bazilika minor (1988) - najvýznamnejšie gréckokatolícke mariánske pútnické miesto na Slovensku (od roku 1851) - komplex – Bazilika, Kaplnka sv. Mikuláša., Kaplna mučeníkov, Ľutinská hora, Dom Mikuláša Klimčáka, Miniskanzen drevených chrámov - svojou lokalizáciu v prírodnom prostredí čergovského predhoria a svojou duchovnosťou patrí k najkrajším na Slovensku.

Okres Bardejov

Obrázok 51: Okres Bardejov - TOP 5

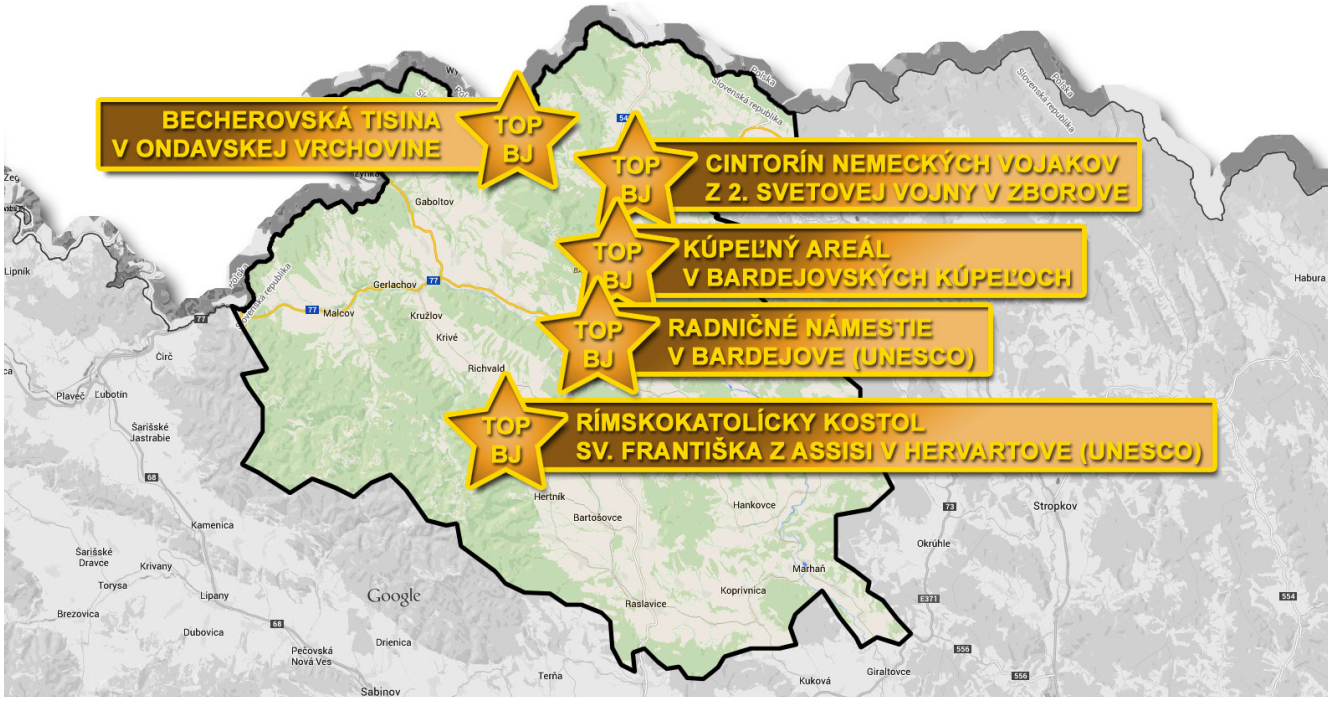

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Becherovská tisina v Ondavskej vrchovine – severovýchodné svahy Javoriny (881 m) – NPR – rozloha (10 ha) - výskyt 230 exemplárov chráneného tisa červeného – viaceré zriedkavé druhy rastlín – jelení jazyk celolistý, nevädza mäkká, mliečivec alpínsky, áron alpínsky.
Radničné námestie v Bardejove (UNESCO) – obdĺžnikové námestie – dominanta mesta - Bazilika sv. Egídia – NKP - trojloďový objekt – polygonálna svätyňa, sakristia, dve kaplnky, vstavaná západná veža - začiatok 14. storočia – viacnásobné prestavby – jeden z vrcholov neskorogotickej architektúry východného Slovenska - mnoho hodnotných detailov a umeleckých diel – unikátny súbor 11 krídlových oltárov – budova bývalej mestskej radnice – vysoké štíty, sedlová strecha, schodiskový arkier – skvost renesančnej architektúry na Slovensku – neskorobaroková socha sv. Floriána - starobylé meštianske domy – štítové priečelia s podlomenicami – UNESCO (2000).
Kúpeľný areál v Bardejovských Kúpeľoch - prvé zmienky o prameňoch (1247) - prvý ubytovací hostinec (1777) – začiatok 19. storočia - patrili k najvyhľadávanejším v Uhorsku - najvýznamnejšie osobnosti, ktoré navštívili kúpele: rakúsko- uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleóna Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I.(1821) a manželka Františka Jozefa I. cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895) - koniec 19. storočia (návštevnosť cca 4000 hostí) - rekonštrukcia a nová výstavba (po roku 1957) – patrili medzi desať najvýznamnejších česko-slovenských kúpeľov – v súčasnosti patria k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom.
Rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi v Hervartove (UNESCO) - postavený koncom 15.storočia (asi 1499 – 1500) - vplyv gotiky - najstarší a najzachovalejší drevený kostolík tohto typu na Slovensku - najcennejšie časti interiéru - gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby (1655, 1805) - NKP – UNESCO (2008).
Cintorín nemeckých vojakov z 2. svetovej vojny v Zborove - 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín sa začal budovať ako prvý vojnový nemecký cintorín na území ČSFR – spolu je tu pochovaných 1 137 padlých nemeckých vojakov – slávnostné otvorenie – 19. 9. 1993.

Okres Svidník

Komárnická jedlina v Laboreckej vrchovine – severná časť Laboreckej vrchoviny - ochrana prirodzených pralesovitých jedľobučín – CHKO Východné Karpaty - NPR – rozloha (74,70 ha) – typické bučiny, jedľové bučiny, bukové javoriny, jaseňové javoriny – kostrava horská, ostružina srstnatá, bažanka trváca, mesačnica trváca - chránené druhy - prilbica moldavská, ostrica hrebienkastá – vedecko-výskumné účely chráneného územia.

Obrázok 52: Okres Svidník - TOP 5

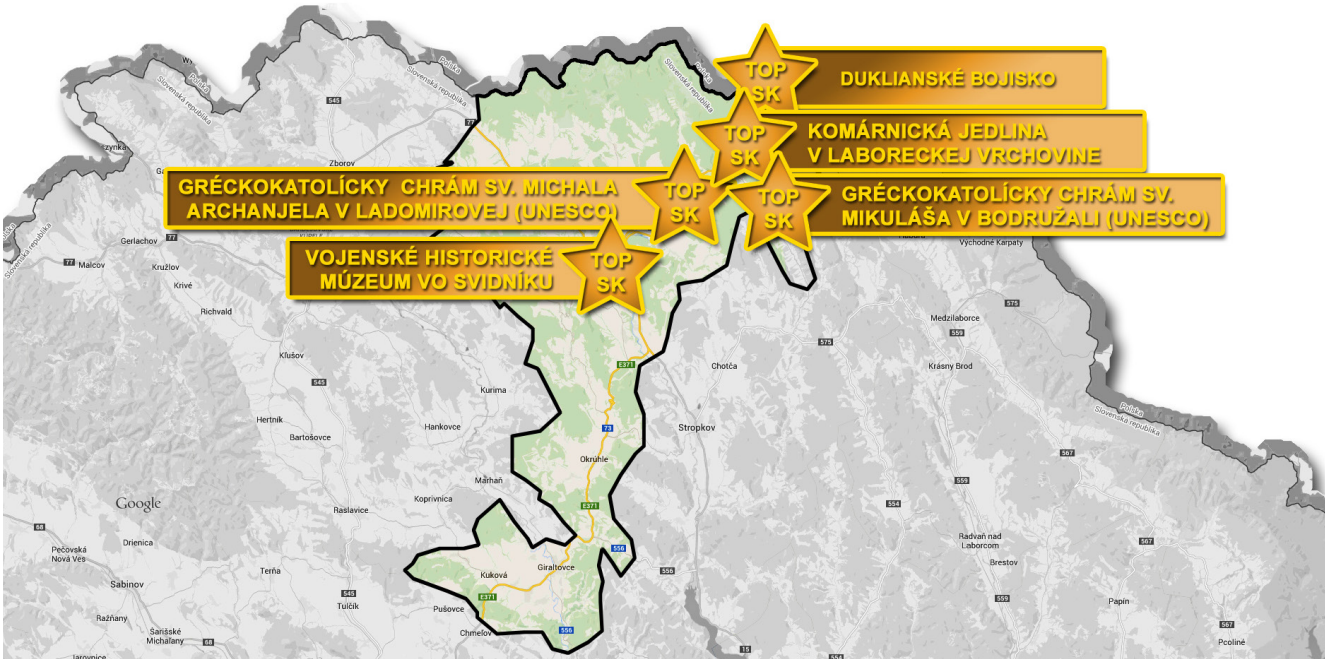

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Vojenské historické múzeum vo Svidníku – Múzejné oddelenie Svidník – súčasť Vojenského historického múzea so sídlom v Piešťanoch - nadväznosť na tradície Dukelského múzea (1965) - 10 187 zbierkových predmetov v zbierkovom fonde - špecializácia na dokumentáciu vojenských dejín Slovenska bezprostredne pred a počas 1. svetovej vojny vo Východných Karpatoch, medzivojnového obdobia a obdobia 2. svetovej vojny s akcentom na priebeh Karpatsko-duklianskej operácie, partizánske hnutie a oslobodzovanie územia Slovenska v rokoch 1944 – 1945 - na prezentáciu dokumentovaných reálií slúži pre návštevníkov centrálna expozícia.
Duklianske bojisko – Karpatsko-duklianska operácia na Dukle 8. - 27. 11. 1944 - jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny (Karpatsko-duklianska operácia) - 500 000 vojakov - padlo 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru – NKP - 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých - 49 m vysoká veža na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu.
Gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša v Bodružali (UNESCO) – postavený v roku 1658 - trojdielna zrubová stavba s bohato členenou šindľovou strechou a troma na západ sa zvyšujúcimi vežami - zrubová ohrada so šindľovou strieškou - interiér (zvyšky nástenných malieb z pol. 18. stor.) – ikonostas (koniec 18. stor.) – UNESCO (2008).
Gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela v Ladomirovej (UNESCO) – postavený v roku 1742 - samostatná zvonica stĺpikovej konštrukcie - cintorín oplotený zrubovou ohradou – ikonostas (polovica 18. stor.) – UNESCO (2008).

Okres Stropkov

Renesančný kaštieľ v Stropkove – postavený v roku 1711 na zvyškoch stredovekého Stropkovského hradu (1245) – kaštieľ je kamenný, blokový, poschodový, na jednom nároží je oporný pilier – zachovala sa hradná kaplnka a útočištná veža – kaštieľ – pravdepodobne jedna zo stavieb hradu – najsevernejšia strážna bašta na Zemplíne.
Vojenský cintorín z 1. svetovej vojny vo Veľkrope - vojenský cintorín – 8 662 obetí - najväčší vojnový cintorín z 1. svetovej vojny na severovýchodnom Slovensku – rozloha 3 360 m²
Rodisko rodičov zakladateľa pop artu Andyho Warhola v Mikovej - rodičia zakladateľa pop artu - Andyho Warhola (Ondrej Warhola a Júlia Závadská) - emigrácia do USA (1914, 1921) – prvá ťažba ropy na Slovensku (1913) - dva vrty (Alexander Šandor a Magdaléna) - Priemyselná obchodná spoločnosť v Strážskom - francúzska spoločnosť Societe petrole de Miková – celkovo vyvŕtaných sedemnásť vrtov (hĺbka 50 až 250 m) - 1924 až 1950 – celková ťažba 226 641 ton ropy – likvidácia podniku (1951, 1953).
Rodisko americko-slovenského bankára Michala Bosáka v Okrúhlom – odchod Michala Bosáka do USA – baník – bankár – najväčší účastinár a prezident olyphantskej First National Bank – podpisy na 5, 10 a 20 dolárových bankovkách (1907) – Slavonic Deposit Bank (1912) – Bosák State Bank (1915)

Obrázok 53: Okres Stropkov - TOP 5

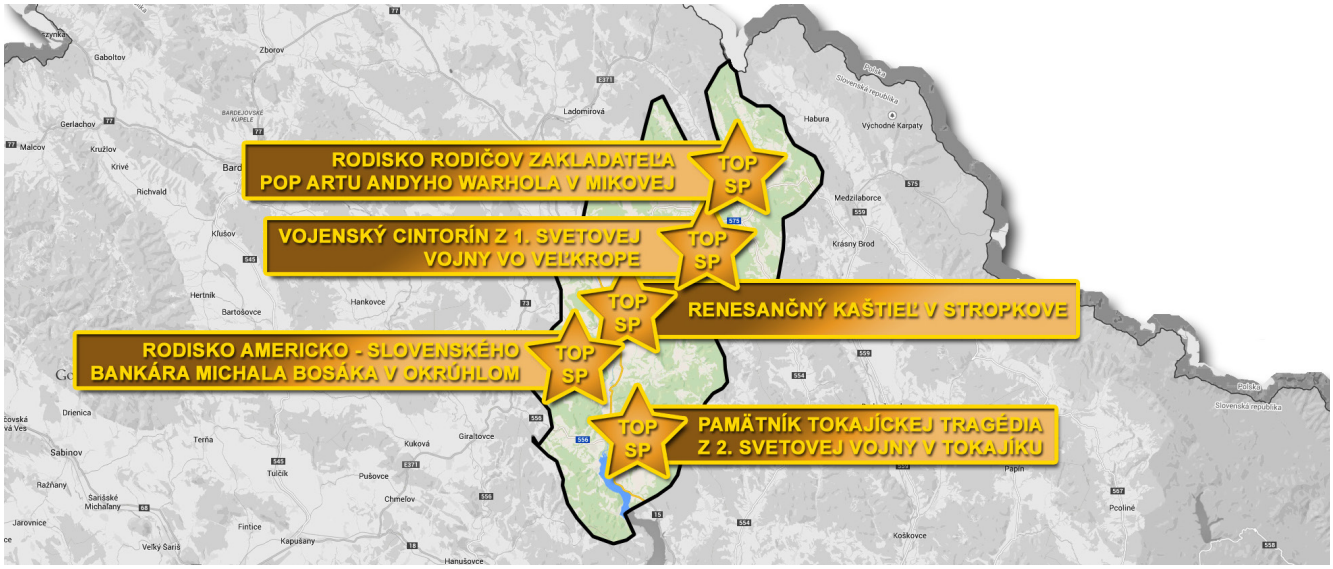

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

– zbierka „za samostatné Slovensko“ – podpis na Pittsburskej dohode – staval školy, financoval opravy kostolov, podporoval Červený kríž – Americko-slovenská banka (1920).
Pamätník tokajíckej tragédie z 2. svetovej vojny v Tokajíku – udalosť z 19. a 20. novembra 1944 v katastrálnom území obce Tokajík - odvetná akcia nemeckých jednotiek za pomoc miestneho obyvateľstva partizánom - zavraždenie 32 mužov - 2 raneným sa podarilo prežiť – vypálenie obce - na mieste tragédie odhalený kamenný obelisk a pamätník na miestnom cintoríne (1959) – autor František Gibala – inštalácia pamätnej izby a múzea.

Okres Vranov nad Topľou

Obrázok 54: Okres Vranov nad Topľou - TOP 5

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Hermanovské skaly v Slanských vrchoch – najväčší skalný komplex v Slanských vrchoch v údolí – andezitové komplexy – Sokolie skaly, Havrania skala (výška stien 70 – 80 m) – PR – rozloha (33,07 ha) – vzácna vegetácia – endemit skalnica horská karpatská – krajinársky zaujímavé – Údolie obrov.
Vodná nádrž Veľká Domaša - viacúčelové vodné dielo na rieke Ondave (1962 – 1967) - zánik viacerých

sídel, respektíve ich častí (Turany nad Ondavou, Petejovce, Bžany, Valkov, Trepec, Kelča, Veľká Domaša, Dobrá nad Ondavou) - odchod cca. 2600 obyvateľov - rozloha 14,22 km², celkový objem 185 mil. m³, max. hĺbka 25 m - úžitková voda pre priemysel - vodárenská zásobáreň pitnej vody - centrum cestovného ruchu.

Bazilika minor Narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou – je súčasťou kláštorného komplexu pavlínov – postavili ho františkáni (1441) – duchovnú správu prevzali neskôr pavlíni (1672) - v interiéri sa nachádza obraz Panny Márie, ktorý pred vyše 300 rokmi údajne ronil krvavé slzy - pri príležitosti 300. výročia slzenia milostivého obrazu Panny Márie pápež Benedikt XVI. povýšil kostol na Basilicu Minor (19. 7. 2008).

Hanušovský viadukt v Hanušovciach nad Topľou - najdlhší oblúkový viadukt strednej Európy (389,9 m) - patrí do sústavy desiatich viaduktov a dvoch tunelov na železničnej trati Prešov – Kapušany - Strážske – bol postavený v roku 1943 – významná technická pamiatka.

Hrad Čičava v Sedliskách – Podčičve – postavený v 13. storočí ako strážny hrad – stredisko panstva Rozgonyovcov, Báthoryovcov, Drugethovcov - viackrát prestavovaný – po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711) – nepravidelný pôdorys – hradobný múr, okrúhla veža, renesančné delové bašty talianskeho typu – „Kniha lží a luhárov“ (16. - 17. storočie) – „Čičavská kniha“ – zápis lží a luhárov - výhľady do okolia.

Okres Humenné

Obrázok 55: Okres Humenné - TOP 5

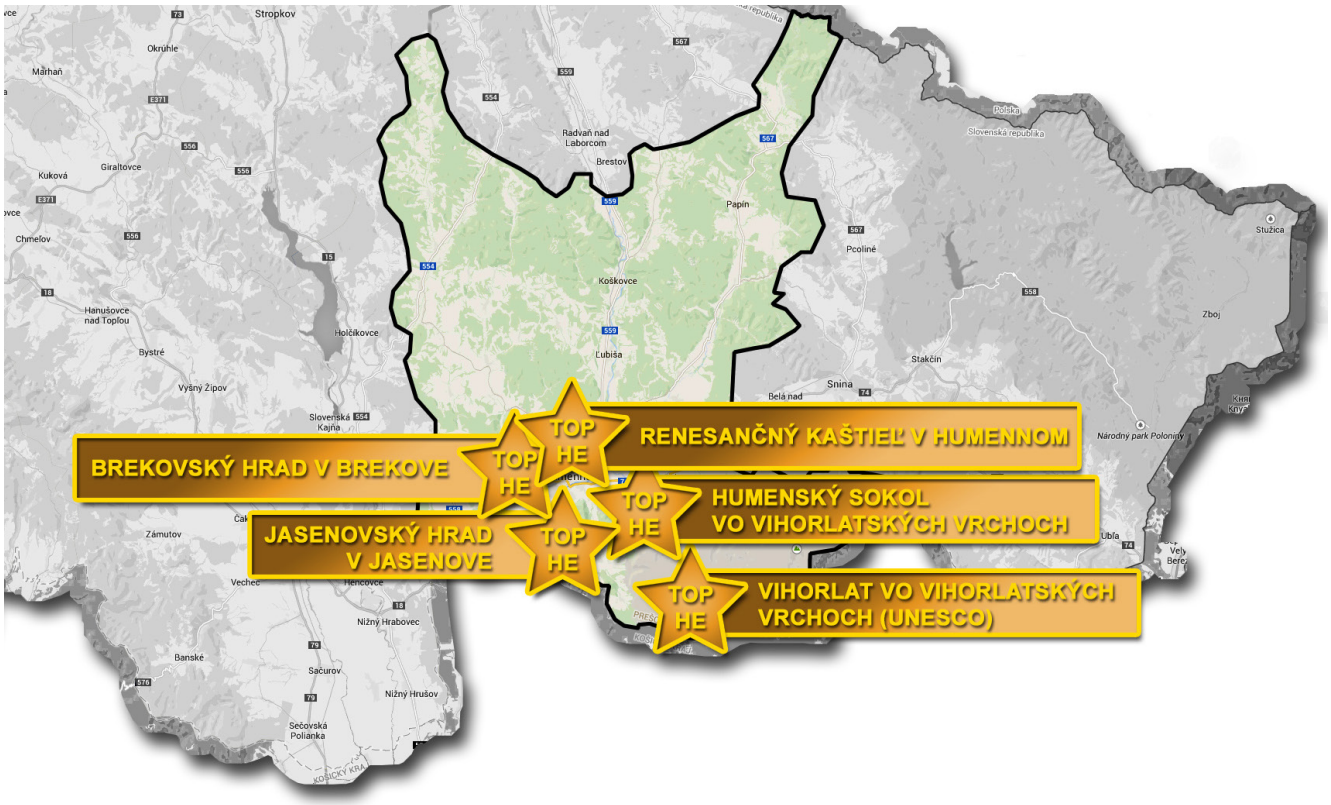

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Vihorlat vo Vihorlatských vrchoch (UNESCO) – rozsiahly komplex bukových pralesov – CHKO Vihorlat - NPR – rozloha (50,89 ha) - oblúk hlavného hrebeňa Vihorlatských vrchov - severne od jazera Morské oko - vrchol Vihorlatu - vrch Fedkov - výškové rozpätie 630 – 1 076 m – dominancia buka lesného (240 ročné exempláre) – vzácne a ohrozené druhy rastlín a živočíchov - UNESCO (2007).

Humenský Sokol vo Vihorlatských vrchoch – západná časť Vihorlatských vrchov (Humenské vrchy) - územie mimoriadnej biologickej hodnoty – optimálne podmienky pre xerotermnú vegetáciu - ochrana zachovalých ukážok skalných, trávnatých a lesných rastlinných spoločenstiev - dub plstnatý – NPR – rozloha (241,5 ha) - vedeckovýskumné a náučné ciele.

Renesančný kaštieľ v Humennom - najvýznamnejší svetský objekt mesta– NKP - postavený palatínom Drugethom (1630 – 1640) - základy bývalého vodného hradu – prestavby (18. a 19. storočie) - knižnica so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom – v súčasnosti tu sídli Vihorlatské múzeum - zaujímavé expozície – umelecko-historická, prírodovedná, ľudovej architektúry a bývania (skanzen),

sakrálna, galérijná sieň Oresta Dubaya - skanzen je zriadený v parku pri kaštieli a sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska.
Brekovský hrad v Brekove - hrad na andezitovom brale – vznik na konci 13. storočia na mieste staršieho veľkomoravského hradiska – poškodenie počas stavovských povstaní Rákócziho a Thökölyho – Brekovské jaskyne (Veľká Artajama, Malá Artajama, Brekovská jaskyňa)
Jasenovský hrad v Jasenove - strážny hrad v blízkosti Humenného - vznik 13. storočie – razenie falošných mincí Drugethovcami (16. storočie) – zneškodnenie falšovateľov po sťažnostiach z Uhorska a Poľska – poprava majstra Mikuláša, vedúceho peňazokazeckej dielne v Prešove – zničenie Rákócziho vojakmi.

Okres Medzilaborce

Obrázok 56: Okres Medzilaborce - TOP 5

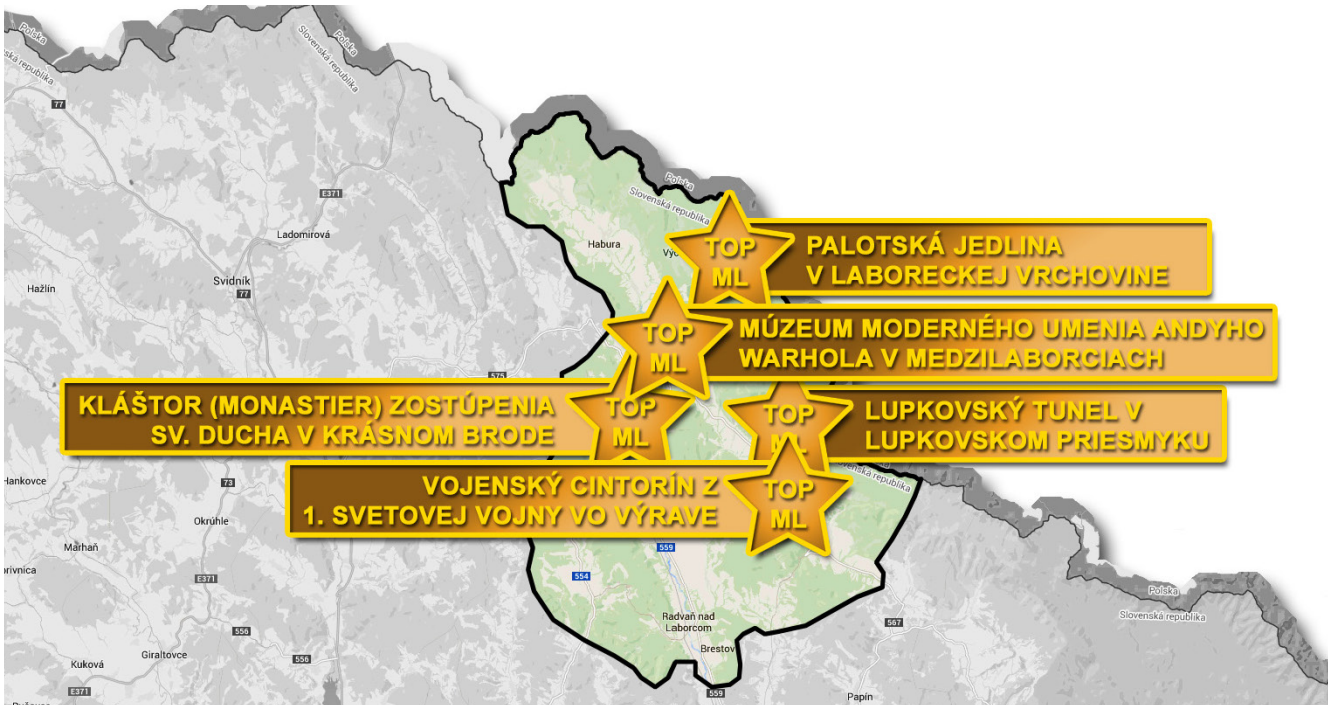

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Palotská jedlina v Laboreckej vrchovine – severovýchodná časť Laboreckej vrchoviny – slovensko-poľská hranica – CHKO Východné Karpaty - NPR – rozloha (157,15 ha) - výskyt pôvodnej jedle - ochrana prirodzených pralesovitých jedľových bučín – vedecko-výskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele.
Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach - vznik 1. 9. 1991 - prvé vo svete a jediné v Európe - výstavné aktivity - prezentačná, vzdelávacia, poradenská, vedecko-výskumná činnosť v oblasti súčasného výtvarného umenia – muzeoedukológia - hlavná expozičná časť - expozícia Andyho Warhola, expozícia o pôvode Andyho Warhola, expozícia Paula a Jamesa Warholovcov.
Kláštor (monastier) Zostúpenia sv. Ducha v Krásnom Brode - historická lokalita (13. a 14. storočie) – príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia - stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera) – zničený v priebehu veľkej ofenzívy ruských vojsk v roku 1915 delostreleckými jednotkami rakúsko-uhorskej armády – duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska.
Vojenský cintorín z 1. svetovej vojny vo Výrave - 1. svetová vojna - frontová línia medzi rakúsko - uhorskou a ruskou armádou - vojenský cintorín medzi obcami Výrava a Valentovce (1916) - údajne tu padlo až 8000 vojakov - vojensko-historický náučný chodník (2012) - rekonštrukcia vojenských cintorínov.
Lupkovský tunel v Lupkovskom priesmyku - Lupkovský tunel – v blízkosti obce Lupkov na slovensko-poľskom pomedzí – trať Prvej uhorsko-haličskej železnice (1874) – Michaľany – Medzilaborce – Przemysl – dvojkoľajný tunel (dĺžka 416 m) – viackrát poškodený (1914, 1939, 1944).

Okres Snina

Stužica v Bukovských vrchoch (UNESCO) – severovýchodná časť Bukovských vrchov (Bukovce) – slovensko-poľsko- ukrajinská hranica - NP Poloniny – NPR – rozloha (761,49 ha) - komplex prirodzených

Obrázok 57: Okres Snina - TOP 5

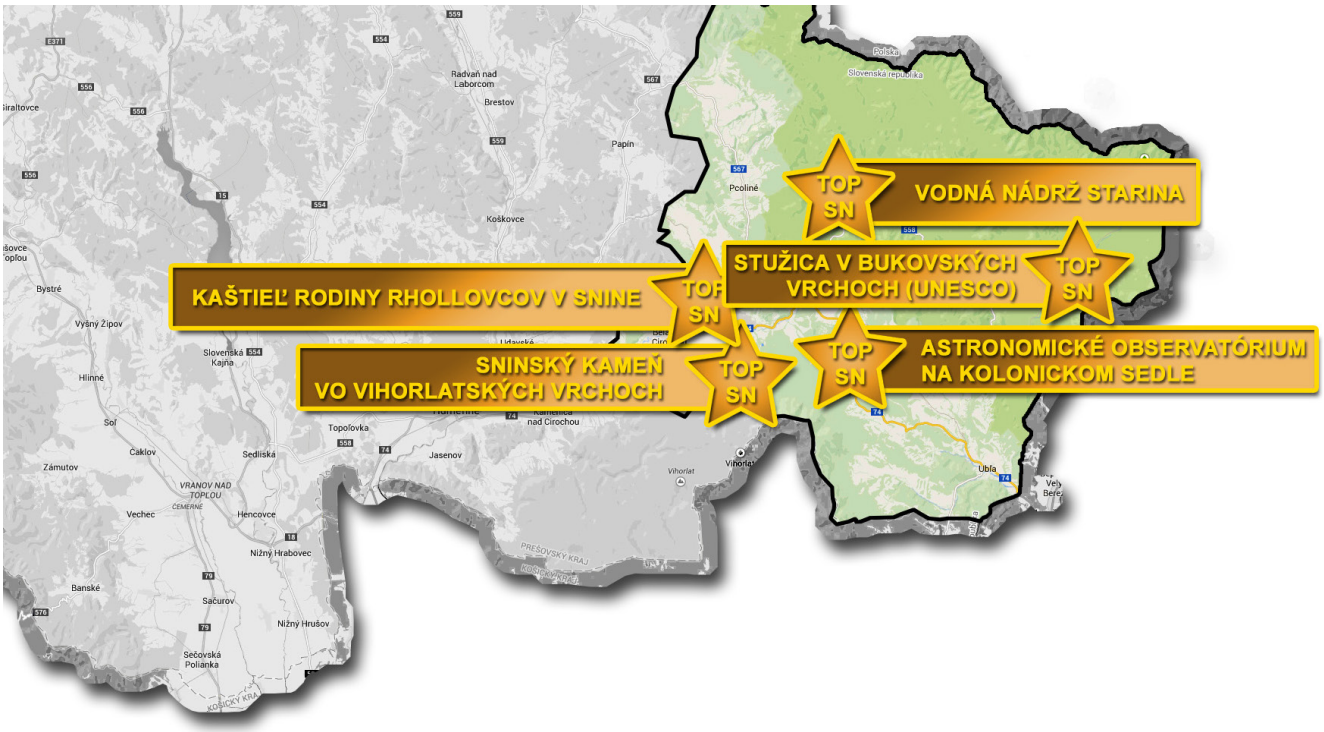

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

bukových a jedľovo - bukových pralesovitých porastov - rozmanité ekologické podmienky - podľa výškovej zonality (620 - 1208 m) - veľký význam majú horské lúky (poloniny) - výskyt vzácnych taxónov fauny a flóry – UNESCO (2007).

Sninský kameň vo Vihorlatských vrchoch – centrálna časť Vihorlatských vrchov – CHKO Vihorlat - PP – rozloha (1,62 ha) - ochrana kamenného útvaru vo forme plošinného lávového vrcholu (1005 m) - biocenózy xerotermnej flóry - výskyt endemických druhov rastlín - vedeckovýskumné, náučné a kultúrno-výchovné ciele – panoramatické výhľady.

Kaštieľ rodiny Rhollovcov v Snine – klasicistický kaštieľ – výstavba (koniec 18. storočia) – Rhollovci – umiestnenie sochy Herkula na nádvorie (1841) – uliali ju v Jozefskej doline v Sninských Hámroch (dnes Zemplínske Hámre) – exteriér kaštieľa – rizality, tympanón, balkón – interiér – pruské klenby, valené klenby, podkasané lunety.

Astronomické observatórium na Kolonickom sedle - detašované pracovisko Vihorlatskej hvezdárne v Humennom – výstavba pozorovateľne (1987) – uvedenie pozorovateľne do prevádzky (1988) - Vihorlatský národný teleskop – najväčší ďalekohľad na Slovensku – vysoko kvalitné vedecké údaje – popularizačná činnosť - rozvoj astroturistiky.

Vodná nádrž Starina - účelová vodná nádrž - zásobovanie regiónu východného Slovenska pitnou vodou (1983 – 1988) – zemná hrádza (výška 54 m, objem 47,5 mil. m^3 vody, 1300 l. s.) – rozloha 3,2 km^2.

4. AKČNÝ PLÁN, PLÁN INTEGROVANEJ MARKETINGOVEJ KOMUNIKÁCIE, INDIKÁTORY A NÁSTROJE, MONITORING

Aplikáciu jednotlivých bodov a krokov vedúcu k dosiahnutiu predstavenej vízie a čiastkových cieľov, ktoré k naplneniu vízie povedú je najlepšie predstaviť v grafickej podobe akčného aplikovateľného plánu na najbližších niekoľko rokov v podobe Ganttovho diagramu. Grafické zobrazenie umožní väčší prehľad v termínoch a aplikácií jednotlivých marketingových nástrojov v plynutí času. Na spomenuté interpretácie prostredníctvom Ganttových diagramov nadväzuje súbor prehľadných návrhov a odporúčaní s cieľom maximalizácie efektivity vynaložených časových, finančných, ako aj personálnych zdrojov. Navrhovaná komunikačná politika kraja v oblasti cestovného ruchu je týmto spôsobom zapracovaná v akčnom pláne komunikácie spolu s konkrétnymi produktmi a termínmi. Následne sú v rámci kapitoly vypracované oblasti navrhovaného corporate branding toolkitu, cesty implementácie marketingovej stratégie v kraji, hybné sily, ktoré posunú implementáciu k aplikácii čo najefektívnejšie, brzdy či motivátory v implementácii. Predposledná časť akčného plánu je venovaná konkrétnym odporúčaniam pre štyri samostatné výstupy:

- *odporúčania pre obsah, štruktúru a komunikačný dizajn kraja,*
- *odporúčanie pre propagačné a marketingové aktivity,*
- *e-marketingové aktivity,*
- *inovatívne marketingové formy.*

Posledná časť v rámci akčného plánu je venovaná modelu udržateľnosti realizácie stratégie a metodike monitorovania dôležitých ukazovateľov. Pre úspešnú aplikáciu stratégie destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského kraja bol stanovený model udžateľnosti realizácie stratégie, navrhnuté monitorovacie ukazovatele a stanovená metodika kontroly.

4.1 Akčný plán komunikácie PSK - grafické vyjadrenie

Akčný plán Stratégie destinačného marketingu cestovného ruchu pre Prešovský samosprávny je stanovený na strategické obdobie rokov 2015 až 2020, pričom integruje a paralelne z časového hľadiska interpretuje kľúčové aktivity a podporné nástroje, ktorých postupná realizácia predstavuje určité východiskové inštrumentárium v samotnej implementačnej fáze. Prezentované sú Ganttové diagramy v dvoch časových horizontoch, jednak strategické na časové obdobie rokov 2015 až 2020, kde pozornosť sa orientuje na konkrétne kľúčové aktivity zamerané na strategický rozvoj destinácie, ako aj taktické Ganttové diagramy – zostavené pre modelový, respektíve bežný rok, prezentujúce vybrané komunikačné a propagačné nástroje.

4.1.1 Strategický časový horizont a v ňom navrhované strategické aktivity

Ganttov diagram prezentuje kľúčové aktivity zamerané na strategický rozvoj destinácie v období rokov 2015 až 2020. Aktivity sú interpretované z pohľadu fázy ich spustenia respektíve implementácie na trh, ako aj fázy udržiavacej. Za prioritné aktivity boli identifikované mikrograntové schémy dotovania školských výletov, využívania plôch na propagáciu a schéma pre označovanie a printy, ktorých detailné rozpracovanie je uvedené v príslušných častiach predkladaného materiálu.

Obrázok 58: Strategické aktivity

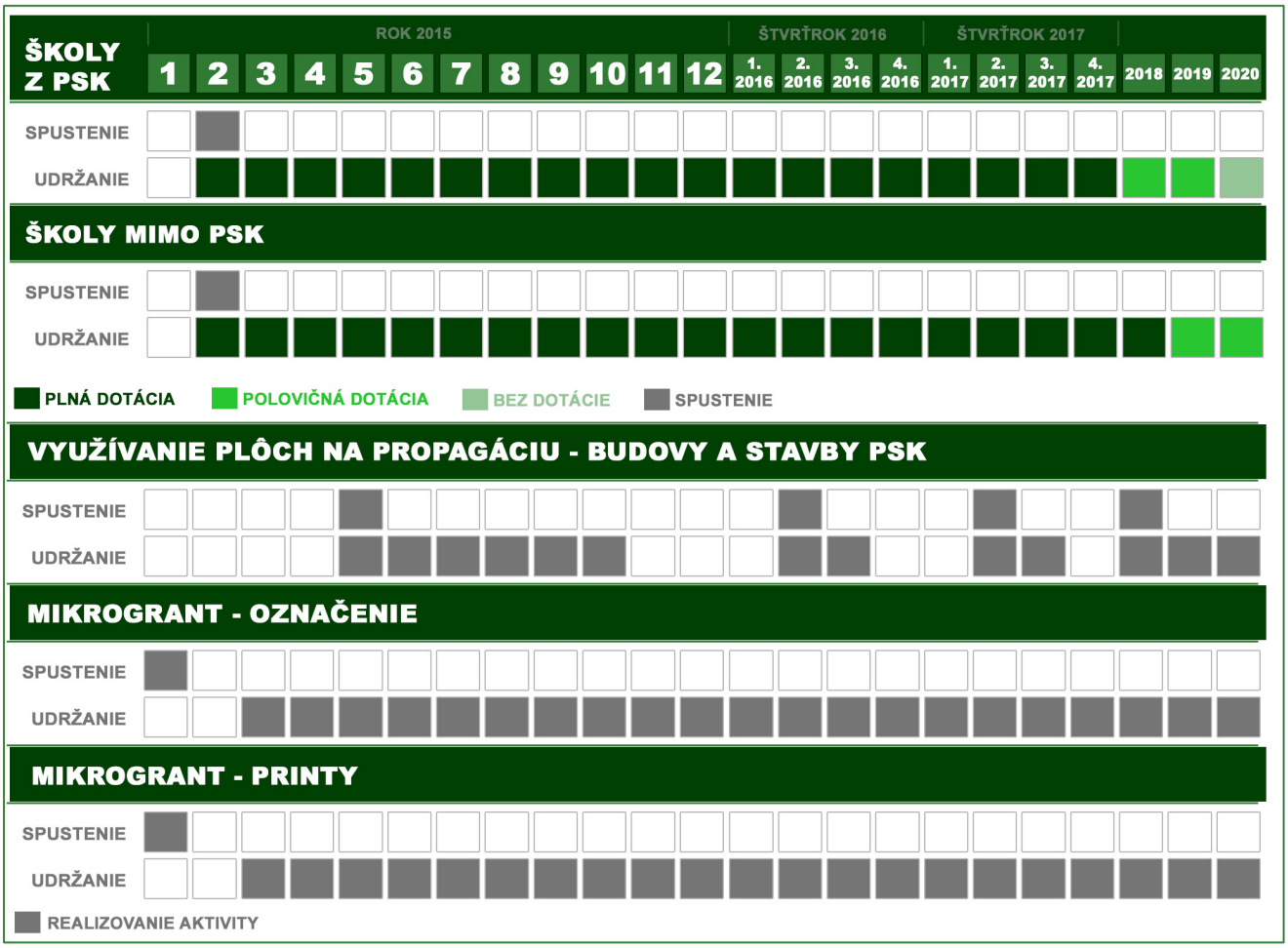

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Taktický časový horizont a v ňom navrhované taktické aktivity – existujúce produkty – Top eventy v rámci PSK

Je zrejmé, že problematika podujatí v regióne zasahuje do rôznych oblastí skúmania, je úzko prepojená hlavne s manažmentom a marketingom, s dôrazom na komunikáciu, distribúciu a marketingovú analýzu. Samostatnú pozornosť si vyžaduje financovanie a s tým spojené partnerstvo, vytváranie sietí a sponzoring. Samotný rozvoj regiónu sa spája s kultúrnym, športovým a zážitkovým cestovným ruchom. Práve prostredníctvom ponuky akcií pre rôzny segment zákazníka je možné zvýšiť potenciál regiónu a cestovného ruchu v ňom. Akcie a podujatia sú významnou súčasťou ponuky regiónu a nezriedka sa stávajú hlavným motivujúcim činiteľom k cestovaniu.

Nasledujúce členenie zohľadňuje špecifiká podujatí v regióne a vychádza z podmienok cestovného ruchu v regióne. Podľa obsahového zamerania rozlišujeme nasledujúce podujatia:

- Kultúrne
- Športové
- Podujatia zamerané na miestne zvyky, tradície, históriu, legendy
- Spoločenské a zábavné podujatia
- Náboženské podujatia
- Špecifické podujatia v regióne (incentívna turistika, kongresy, konferencie, semináre,veľtrhy, výstavy, podujatia v oblasti gastronómie a pod.)
- Ostatné podujatia (svadobné, politické, firemné, vzdelávacie a pod.)

Ako prezentuje Tabuľka 54 v rámci Prešovského samosprávneho kraja bol identifikovaný súbor top eventov/podujatí s najvyššou návštevnosťou, ktoré sú zároveň podporené dotazníkovým šetrením.

Tabuľka 54: Top eventy a podujatia

Kategórie podujatí	Podujatie	Miesto konania	Obdobie konania
Kultúrne	Otváranie sezóny hradu Stará Ľubovňa Festival Horských filmov Poprad	Stará Ľubovňa Poprad	apríl október
Športové	Fragaria Cup Medzinárodný halový futbal pre nepočujúcich Rally Prešov Rally Tatry Cyklopátranie	Prešov Prešov Prešov Poprad Prešovský kraj	júl jún/júl máj október júl/august
Podujatia zamerané na miestne zvyky, tradície, históriu, legendy	Odomykanie Dunajca - začiatok pltníckej sezóny Dobíjanie hradu Šariš Slávnosti Rusínov a Ukrajincov Ľudové remeslá Kežmarok	Červený Kláštor Veľký Šariš Svidník Kežmarok	apríl máj jún júl
Spoločenské a zábavné podujatia	DOD Šariš Pivný festival Miss Domaša Rock pod Sninským kameňom Dni mesta Prešov Medvedie dni Hrebienok	Veľký Šariš Prešov Stropkov Snina Prešov Vysoké Tatry	september júl/august júl august jún júl/august
Náboženské podujatia	Púte na Mariánsku horu Odpustová slávnosť Ľutina	Levoča Sabinov	jún/júl august

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Dôležité je vymedzenie týchto podujatí podľa obsahu, cieľových skupín, miesta konania, ďalej podľa toho, kto akciu usporadúva, podľa veľkosti a významu, podľa dĺžky trvania a periodicity usporadúvania akcií. Dopady konania úspešných akcií, podujatí či eventov sa môžu výrazne odraziť v cestovnom ruchu regiónu, pre nás zameraním na PSK, a to spravidla vo zvýšení návštevnosti destinácie a v zlepšení jej image-u.

Podujatia majú teda okrem ekonomických dopadov predovšetkým spoločenský a sociálny význam. Ľudia sa vďaka nim identifikujú s miestom svojho bydliska, spoločné zážitky zlepšujú medziľudské vzťahy, pričom posilňujú tzv. sociálny kapitál. Ide o vyjadrenie akýchsi spoločenských hodnôt a udržovanie tradícií. Prostredníctvom participácie na podujatiach sa môžu návštevníci vzdelávať a rozvíjať vlastnú kreativitu.

4.1.2 Taktický časový horizont a v ňom navrhované taktické aktivity - Propagácia Eventov

V otázke propagácie a aktivít s tým spojených o masových eventoch/podujatiach (akcie s predpokladanou návštevnosťou nad 1000 ľudí) je časové rozpätie stanovené na šesť mesiacov v modelovom roku/ bežnom roku, pričom vyššiu intenzitu a proaktivitu je logicky potrebné vynaložiť pred samotným konaním eventov počas štyroch predchádzajúcich mesiacov a zvyšné dva mesiace po konaní eventu odporúčame využiť pre účely poskytnutia spätnej väzby v podobe TV reportáží, virálnych videí šírených platformou YouTube, či súťaží na sociálnych sieťach. Ganttov diagram vymedzuje jednotlivé nástroje určené na propagáciu eventov v kraji, ako aj intenzitu ich aplikácie z pohľadu časových radov.

V otázke propagácie a aktivít s tým spojených pri špecifických eventoch/podujatiach (akcie s predpokladanou návštevnosťou do 1000 ľudí) je časové rozpätie stanovené na tri mesiace v modelovom roku/bežnom roku, pričom vyššiu intenzitu a proaktivitu je logicky potrebné vynaložiť pred samotným konaním eventov počas dvoch predchádzajúcich mesiacov a jeden mesiac po konaní eventu odporúčame využiť na účely poskytnutia spätnej väzby v podobe TV reportáží, virálnych videí šírených platformou YouTube, či súťaží na sociálnych sieťach. Ganttov diagram vymedzuje jednotlivé nástroje určené na propagáciu eventov v kraji, ako aj intenzitu ich aplikácie z pohľadu časových radov.

Obrázok 59: Propagácia - masové eventy

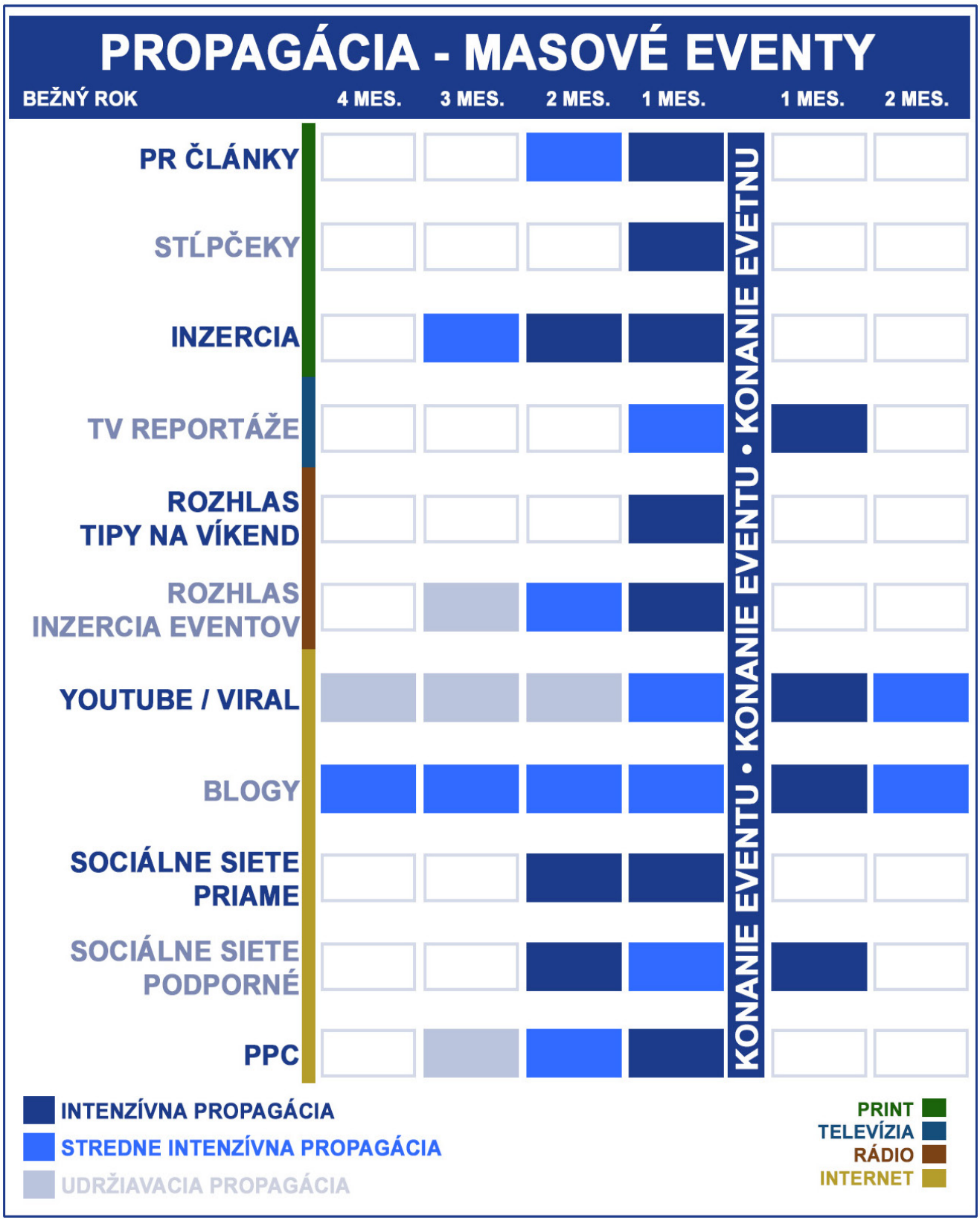

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 60: Propagácia - špecifické eventy

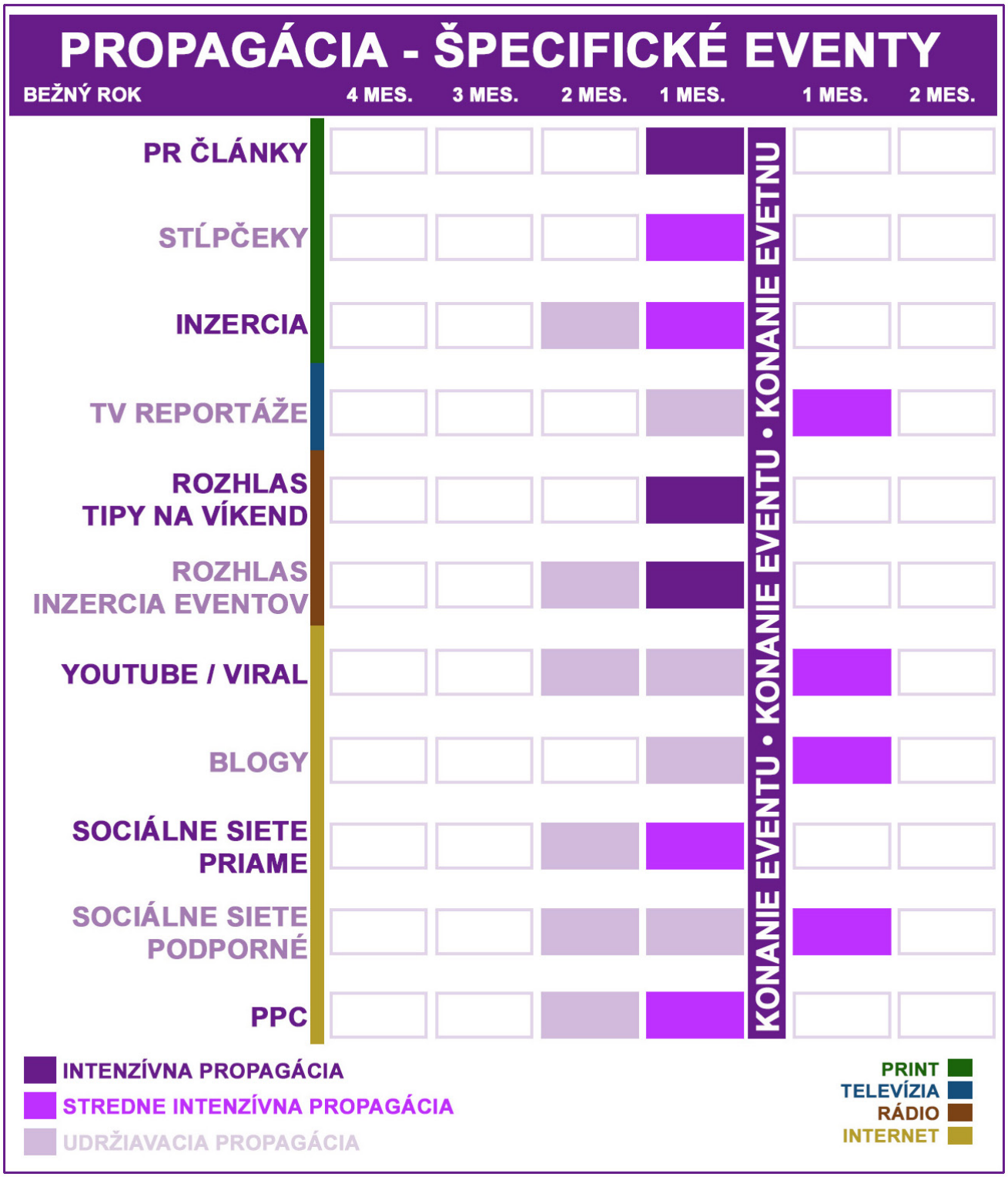

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.1.3 Taktický časový horizont a v ňom navrhované taktické aktivity - Pravidelné tlačové výstupy

Čo sa týka pravidelných mediálnych výstupov, veľmi dôležitú úlohu v tejto oblasti zohráva komunikácia s regionálnymi médiami, ktoré majú v jednotlivých regiónoch vyššiu čitateľskú, divácku, či poslucháčsku priazeň ako celoštátne médiá. V kontexte strategických zámerov osloviť segment zákazníka masovo, využitie komunikačného kanálu celoštátnych médií je v tomto prípade žiaduce. Televízia a rozhlas sú pre širokú verejnosť stále preferovanými zdrojmi informácií o európskych otázkach a o samotnom dianí v rámci kraja.

Vzhľadom na náklady a dosiahnutie cieľa, keďže zdroje sú obmedzené, je potrebné vytvoriť mediálnu stratégiu pre vybrané médiá, ktorá bude v súlade s komunikačnými posolstvami a cieľovými skupinami.

V rámci komunikačného mixu sa odporúča využiť nástroje ATL (above-the-line):

- TV upútavky (product placement, spot pred filmom/dokumentom)
- Rozhlasové upútavky
- Inzercia v printových médiách (PR články)
- Inzercia na internete
- Vonkajšia inzercia (Outdoor) – citylighty, billboardy, megaboardy, prípadne iné formy.

Vhodne doplnené aj o BTL (below-the-line) nástroje s kampaňovými motívmi:

- Podujatia (eventy)
- Letáky
- Súťaže
- Vernostné programy, atď.

V oblasti komunikácie značky Severovýchod Slovenska smerom k zákazníkovi sa najmä zohľadňuje aktuálny stav, ciele a potreby v predmetnej oblasti propagácie, vplyv vonkajších faktorov, ako aj reálne možnosti samosprávy. Komunikačný plán je založený na využití silných stránok a vychádza zo skutočnosti, že:

- kvalita poskytovaných informácií má vplyv na spokojnosť občanov,
- úlohou samosprávy je zabezpečiť vzájomnú komunikáciu s občanmi, t.j. poskytovať aktuálne a dostupné informácie v potrebnom rozsahu a tiež zisťovať spätnú väzbu od verejnosti.

Za nosné propagačné nástroje v oblasti printových médií boli identifikované PR články, inzercia a stĺpčeky na mesačnej alebo týždennej báze. Kým inzerovanie eventov a podujatí organizovaných v kraji je žiaduce realizovať v pravidelných mesačných intervaloch, PR články a tzv. piatkové stĺpčeky s odkazom na zaujímavosti a dianie v kraji sa odporúča realizovať v intervaloch týždenných. Ganttov diagram je zostavený v modelovom roku/bežnom roku.

Obrázok 61: Propagácia - print

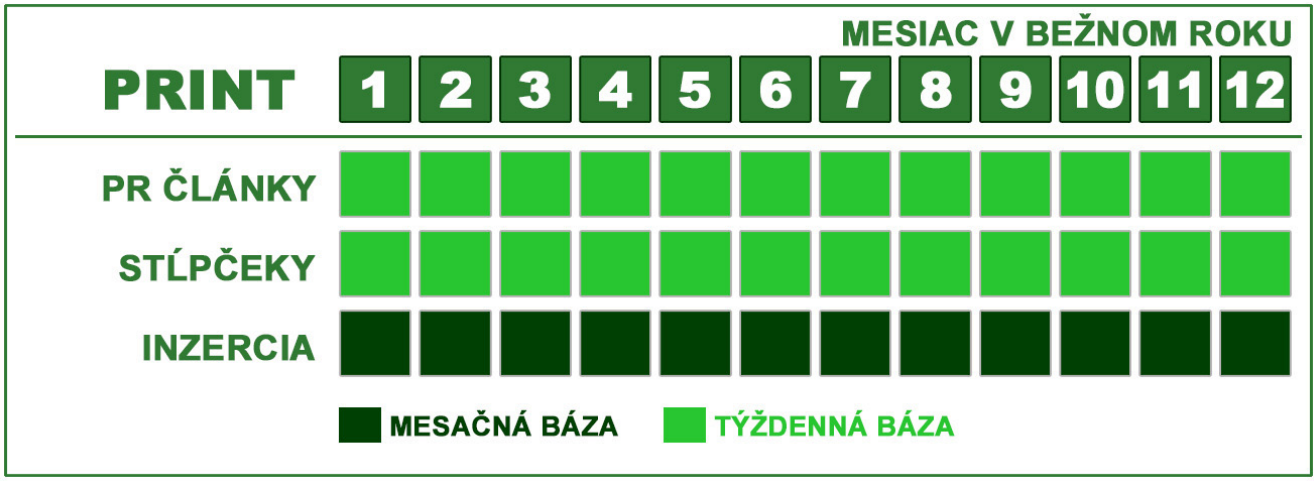

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

V prípade využitia rozhlasu ako propagačného kanálu sa odporúča Tipy na víkend prezentovať s vysokou intenzitou práve v období letných mesiacov máj až august a to na týždennej báze. Pre produkty Inzercia eventov/podujatí a Mesačník – osobnosti kraja rozprávajú je optimálnym riešením ich realizácia v mesačných intervaloch. Ganttov diagram je zostavený v modelovom roku/bežnom roku.

Obrázok 62: Propagácia - rozhlas

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Využitie televízie ako propagačného média si vyžaduje aktivizáciu formou štyroch nasledujúcich nástrojov – príspevky v bedekroch, upútavky v televízii, destinačné videá a reportáže a to na kvartálnej báze ako prezentuje Ganttov diagram, ktorý je zostavený v modelovom roku/bežnom roku.

Obrázok 63: Propagácia - televízia

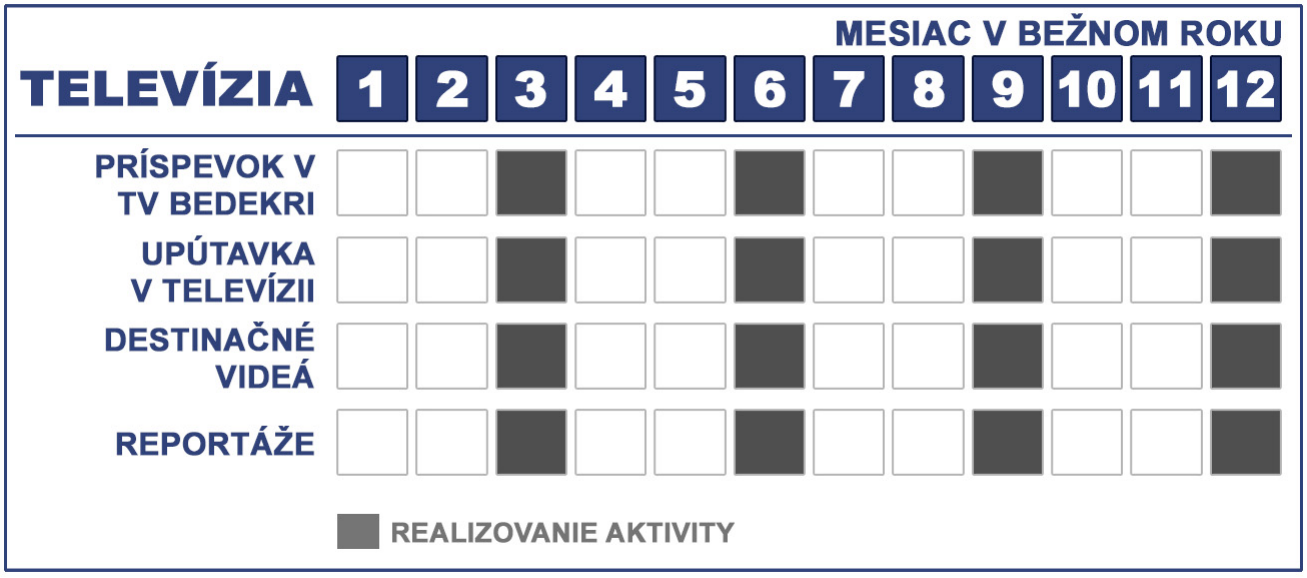

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

V rámci akčného plánu komunikácie vo virtuálnom prostredí internetu navrhujeme využívať celé portfólio e-marketingových komunikačných nástrojov od vlastných web stránok po doplnkové komunikačné formy, akými sú napríklad elektronické bedekre typu trip advisor.

Elektronickú propagáciu navrhujeme využívať v dvoch úrovniach, v prvej úrovni sa bude jednať o podporné médium hlavných eventov realizovaných za účasti PSK, v druhej úrovni sa bude jednať o nosný spôsob propagácie elektronických produktov zahŕňajúcich tak samotnú značku PSK/Severovýchod Slovenska ako aj portál severovychod.sk. Ganttov diagram je zostavený v modelovom roku/bežnom roku.

Obrázok 64: Propagácia - internet

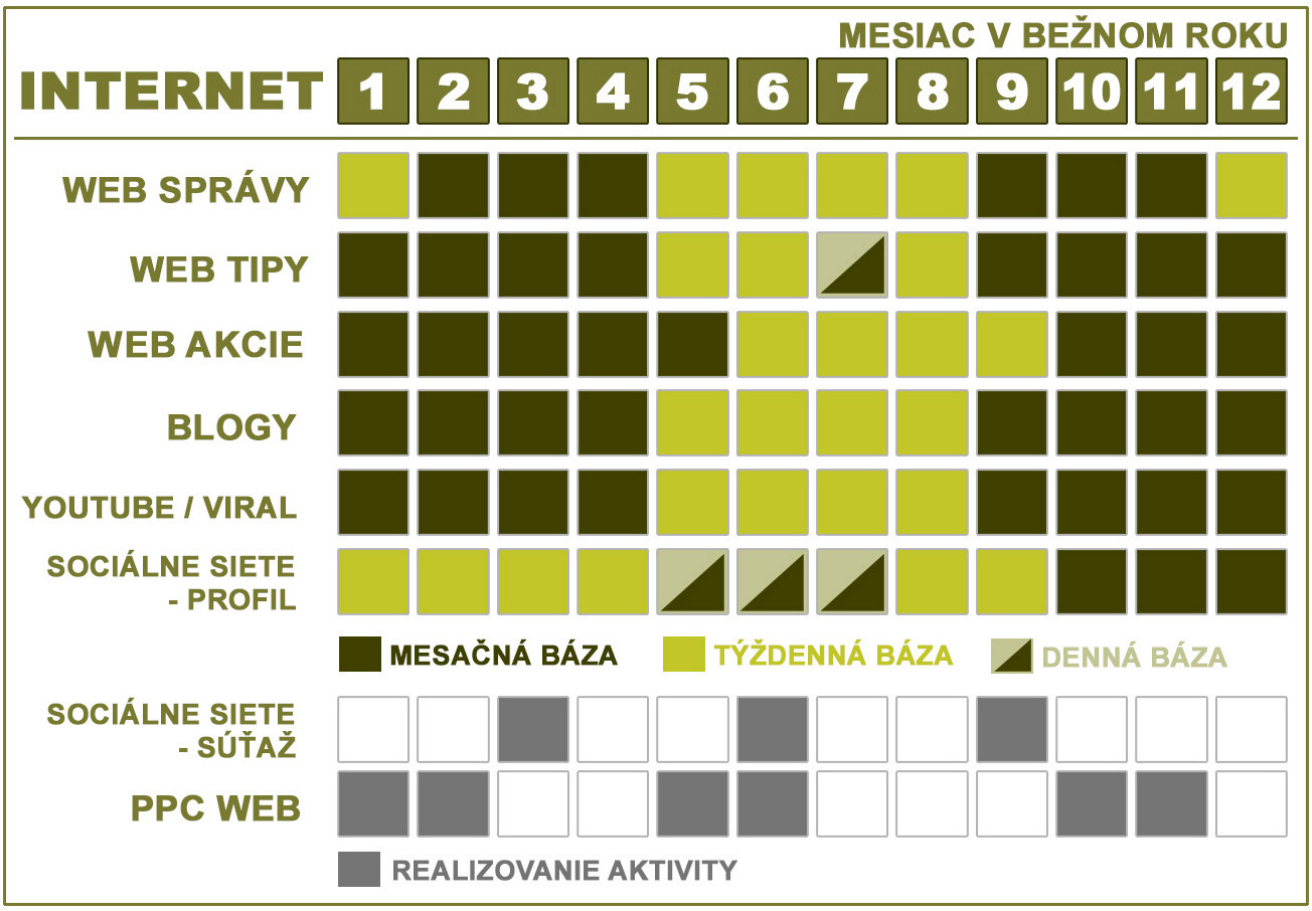

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.1.4 Cenníky reklamných foriem a formátov naprieč médiami

V rámci tejto časti boli analyzované lokálne médiá z pohľadu ich ponúkaných služieb. Nasledujúce tabuľky prinášajú aktuálny prehľad propagačných foriem a formátov zoskupených podľa nosných médií.

Tabuľka 55: Outdoor

	Megaboard (1600x900 cm)			PVC banner (960x360 cm)			Billboard (504x238 cm)		
LAJKA	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
		15 €/m²			265 €			25 €	
Moje Billboardy	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
				900 €					
ŠarmXprint	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
		20-29 €/m²			12-15 €/m²		100-150 €		
Tampex	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
					292 €			48 €	
Rabaka reklamné panely	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
	1750 €	1500 €	1330 €				150 €	37 €	v cene
JCDecaux	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
	individuál.						220 €		
BigMedia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia	prenájom	tlač	inštalácia
	4330 €	890 €	570 €						

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Tabuľka 56: Print

PRINT (veľkosť inzerátu)		1/1	JP	3/5	1/2	2/5	1/3	3/10	1/4	1/5	1/6
Korzár	Farba	2050 €			1250 €		900 €		780 €		550 €
	ČB	1600 €			950 €		650 €		500 €		340 €
Nový čas (reg.)	Farba	Po dohode s vydavateľstvom									
	ČB	1900 €		1240 €	1060 €	815 €	614 €	535 €	420 €	375 €	
Pravda (reg.)	Farba	2800 €		2120 €	1670 €	700 €	530 €	460 €	350 €	320 €	
	ČB	1950 €		1470 €	1130 €	490 €	350 €	320 €	250 €	210 €	
SME (reg.)	Farba	3500 €	2600 €		2000 €		1300 €		1200 €		800 €
	ČB	2400 €	1700 €		1400 €		890 €		760 €		500 €
Hospodárske noviny (reg.)	Farba	5050 €	3732 €		2987 €		2214 €		1705 €		1154 €
	ČB	4208 €	3110 €		2489 €		1845 €		1421 €		962 €
Šport	Farba	3319 €			1660 €		1106 €		830 €		
	ČB	1660 €			830 €		553 €		415 €		
Plus jeden deň (reg.)	Farba	2860 €			1595 €		1210 €		990 €		660 €
	ČB										
Prešovský večerník	Farba	654 €			328 €		160 €		124 €		
	ČB	545 €			273 €		134 €		103 €		
Noviny Kežmarok	Farba	250 €			100 €				40 €		
	ČB										
Podvihorlatské noviny	Farba	986 €			480 €		373 €		231 €		
	ČB										

	3/20	1/8	1/9	1/10	1/12	1/15	1/18	1/20	1/24	1/36	1/72
Korzár		420 €	370 €		280 €						60 €
		280 €	250 €		190 €						35 €
Nový čas (reg.)											
	300 €			190 €				125 €			
Pravda (reg.)				160 €		120 €		80 €			
				110 €		80 €		55 €			
SME (reg.)		620 €			700 €		490 €		360 €	220 €	
		400 €			450 €		280 €		220 €	130 €	
Hospodárske noviny (reg.)		923 €									
		400 €									
Šport		415 €									
		207 €									
Plus jeden deň (reg.)		550 €									
Prešovský večerník		56 €				29 €					
		47 €				24 €					
Noviny Kežmarok		20 €				10 €					
Podvihorlatské noviny		122 €	107 €	92 €	76 €	60 €					

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Tabuľka 57: Rádio

	30 sek. rozhlasový spot alebo čítaný oznam									
	Reklamný spot					Reklamný čítaný oznam				
Rádio Expres	5:00 - 7:00	7:00 -13:00	13:00 - 17:00	17:00 - 19:00	19:00 - 24:00	5:00 - 7:00	7:00 - 13:00	13:00 - 17:00	17:00 - 19:00	19:00 - 24:00
	490 €	860 €	660 €	490 €	120 €	230 €	430 €	340 €	260 €	80 €
Rádio Slovensko	5:00 - 6:00	6:00 -13:00	13:00 - 16:00	16:00 - 19:00	19:00 - 5:00	5:00 - 6:00	6:00 - 13:00	13:00 - 16:00	16:00 - 19:00	19:00 - 5:00
	200 €	570 €	470 €	500 €	140 €	100 €	290 €	240 €	250 €	70 €
Rádio_FM	6:00 - 12:00	12:00 -15:00	15:00 - 19:00	19:00 - 5:00		6:00 - 12:00	12:00 -15:00	15:00 - 19:00	19:00 - 5:00	
	150 €	120 €	150 €	50 €		80 €	60 €	80 €	30 €	
Rádio Regina (reg.)	5:00 - 12:00	12:00 -15:00	15:00 - 19:00	19:00 - 5:00		5:00 - 12:00	12:00 -15:00	15:00 - 19:00	19:00 - 5:00	
	100 €	70 €	90 €	30 €		60 €	50 €	60 €	20 €	
Rádio Patria	40 €					20 €				
Rádio Devín	40 €					20 €				
Fun Rádio (reg.)	6:00 - 12:00	12:00 -18:00	18:00 - 21:00	21:00 - 6:00		6:00 - 12:00	12:00 -18:00	18:00 - 21:00	21:00 - 6:00	
	100 €	100 €	30 €	30 €		100 €	100 €	30 €	30 €	
Jemné melódie (reg.)	5:00 - 6:00	6:00 -8:00	8:00 - 17:00	17:00 - 19:00	19:00 - 24:00	40 €				
	20 €	50 €	80 €	20 €	20 €					
Európa 2 (reg.)	6:00 - 7:00	7:00 -8:00	8:00 - 12:00	12:00 - 14:00	14:00 - 15:00	6:00 - 7:00	7:00 -8:00	8:00 - 12:00	12:00 - 14:00	14:00 - 15:00
	47 €	90 €	93 €	90 €	77 €	26 €	50 €	51 €	50 €	42 €
Európa 2 (reg.)	15:00 - 18:00	18:00 -19:00	19:00 - 20:00	20:00 - 24:00		15:00 - 18:00	18:00 -19:00	19:00 - 20:00		
	54 €	44 €	37 €	14 €		30 €	24 €	20 €		
Rádio Lumen	50 €					20 €				
Rádio Viva	5:00 - 7:00	7:00 -10:00	10:00 - 14:00	14:00 - 19:00	19:00 - 22:00	5:00 - 7:00	7:00 -10:00	10:00 - 14:00	14:00 - 19:00	19:00 - 22:00
	139 €	279 €	219 €	189 €	19 €	79 €	279 €	119 €	109 €	9 €
Rádio Hey	60 €					35 €				

	Výroba		
Rádio Expres	Reklamný oznam	Reklamný spot	Sponzorský odkaz
	130 € (exp. 200 €)	1 hlas 490 €, 2 hlasy 660 €	330 €
Rádio Slovensko Rádio_FM Rádio Regina (reg.) Rádo Patria Rádio Devín Fun Rádio (reg.) Jemné melódie (reg.)	Reklamný oznam	Reklamný spot	Sponzorský odkaz
	100 €	500 € + honoráre účinkujúcim	100 €
Európa 2 (reg.)	Reklamný oznam	Reklamný spot	
	45 € scenár, 50€ technická realizácia, hudba 67 €	100 € scenár, 150 € technická realizácia, hudba 67 €	
	300 € prenájom štúdia (2 hod.), hlasy: 1 - 80 €, 2 - 150 €, 3 - 225 €		
Rádio Lumen	Reklamný oznam	Reklamný spot	
	17 €	50 €	
Rádio Viva	Reklamný oznam	Reklamný spot	
	99 €	199 €	
Rádio Hey	Reklamný oznam	Reklamný spot	
	60 €	120 €	

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Tabuľka 58: Televízia

	Typy vysielaných reklám			
TV Reduta	30 sek. reklamný spot	Reklamný rozhovor	Sponzorský odkaz (10 sek.)	Teleshoping (3 min.)
	37 €	147 €	33 €	95 €

TV Mistrál	30 sek. reklamný spot (1 týž.)				Reklamný rozhovor (10 min.) + výroba			
	50 €				200 €			
TV Zemplín	30 sek. reklama nahovorená (1 týž.)				15 sek. statická reklama s hudbou (1 týž.)			
	1/deň	5/deň	10/deň	15/deň	1/deň	5/deň	10/deň	15/deň
	4,2 €	21,0 €	42,0 €	63,0 €	2,1 €	10,5 €	21,0 €	31,5 €

TV Region	30 sek. reklamný spot	Reklamný rozhovor	Reportáž (1 min)	Sponz. odk. pred/po relácii
	55 €	120 €	50 €	100 €

Bardejov TV	Odvysielanie reklamného spotu
	2,00 € - 1,20 €/1 sek

TV Humenné	Reklamný spot 30/60 sek.	Reportáž (1 min)
	50/100 €	60 €

TV Kežmarok	Odvysielanie reklamného spotu
	39,50 €

TV Levoča	Reklamný spot 30 sek.	Reportáž (1 min)
	50 €	80 €

TV Poprad	Odvysielanie reklamného spotu 30 sek.
	166 €

	Typy vysielaných reklám			Výroba		
TV Reduta	Videotext a teletext			Dokumentárny, industriálny, prezentačný film		
	7 dní	6 mesiacov	12 mesiacov			
	34 €	665 €	1330 €	332 € /minúta		
TV Mistrál				Reklamný spot		
				55 €		
TV Zemplín				Reklama nahovorená		Statická s hudbou
				70 €		7 €
TV Region	Čít. ozn./pozvánka	Teleshoping	Web baner (mes.)	Rekl. spot	Statická rek.	Rekl. rozhovor mimo štúdia
	30 €	15 €	80 €	250 €	150 €	50 €
Bardejov TV				Rekl. spot		
				40 € / 1 hod.		

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.2 Corporate branding toolkit - zlepšenie Brandingu kraja - príručka pre mikro grantové schémy

Za účelom zlepšenia brandingu kraja boli v predchádzajúcich častiach navrhnuté konkrétne mikrograntové schémy zamerané na označenia a printy. Všetky uvedené príklady propagačných materiálov, resp. outdoor označení, musia byť vyhotovované na základe informácií uvedených v nákresoch. Tie špecifikujú presné rozmerové formáty, no na správne spracovanie je potrebné naštudovať si aj logo manuál nasledujúcej časti predkladaného dokumentu, ktorý obsahuje základné a najdôležitejšie údaje o farebných kódoch, o konverzii loga do režimu čiernej a bielej a rovnako aj podmienky jeho aplikácie v prípade, že jeho pozadie nie je tvorené bielou farbou (príp. jemnými svetlými farbami, ktoré sú taktiež uvedené v logo manuály). Každý iný typ formátu, ktorý nie je uvedený musí byť pred jeho zverejnením schválený KOCR Severovýchod. Spoločným a najdôležitejším faktorom všetkých materiálov je prítomnosť loga a povinného textového poľa „Spolufinancované Krajskou organizáciou cestovného ruchu - Severovýchod Slovenska" a odkazovanie na oficiálnu webovú stránku www.severovychod.sk.

4.2.1 Príručka pre grantovú schému - tlačoviny

Obrázok 65: Propagačné materiály - Vzor leták

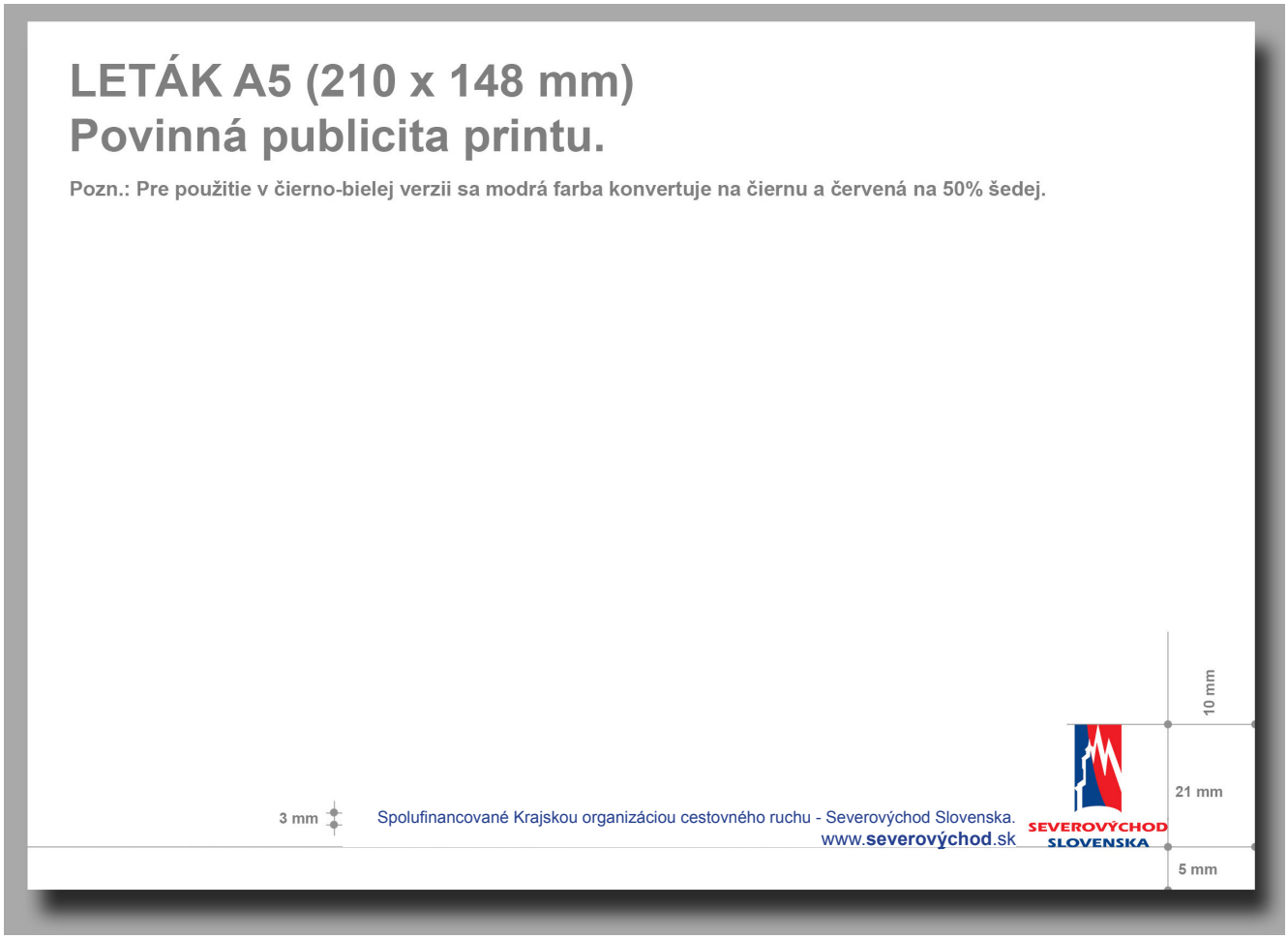

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 66: Propagačné materiály - Vzor brožúra

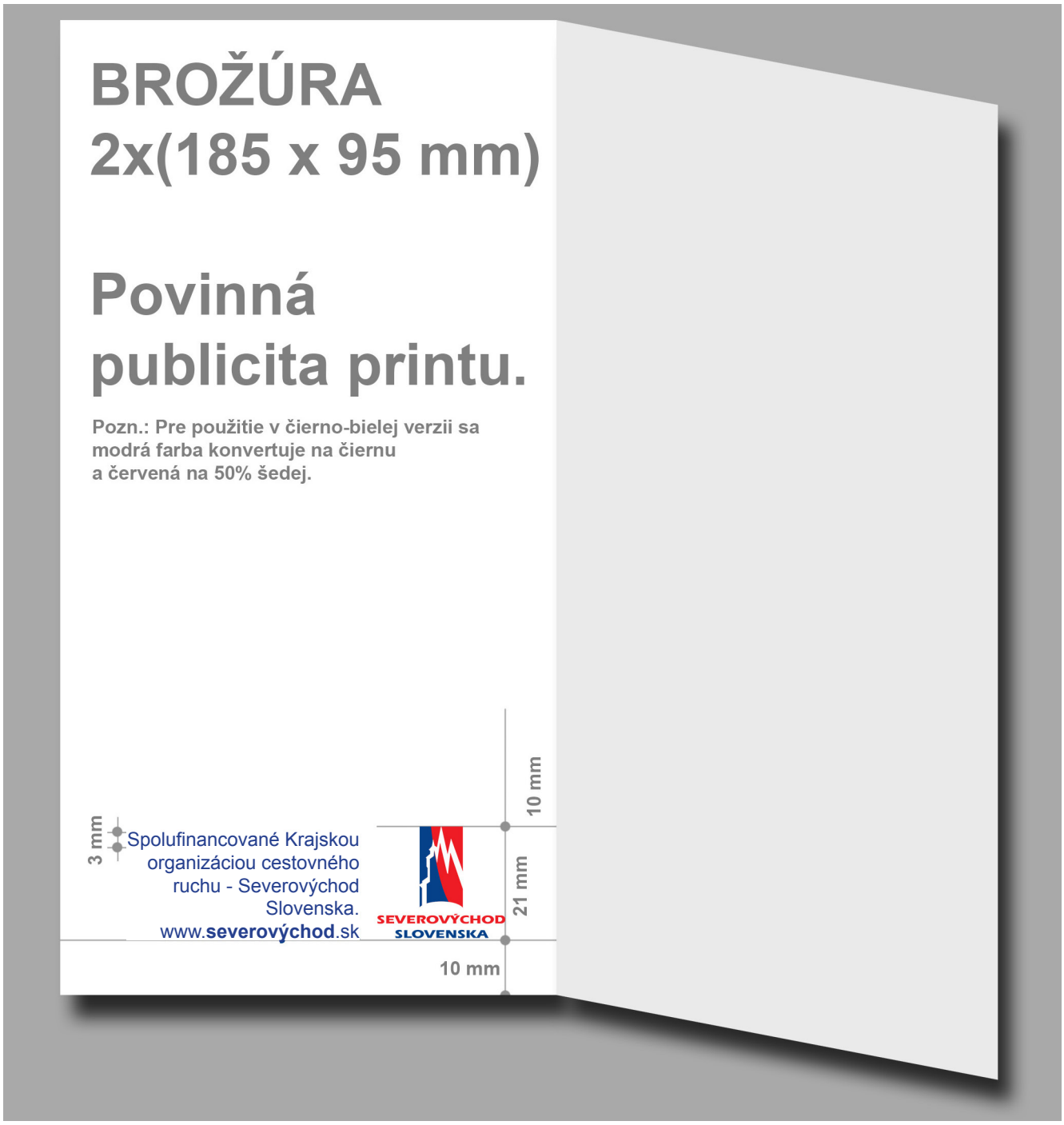

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 67: Propagačné materiály - Vzor poster/plagát

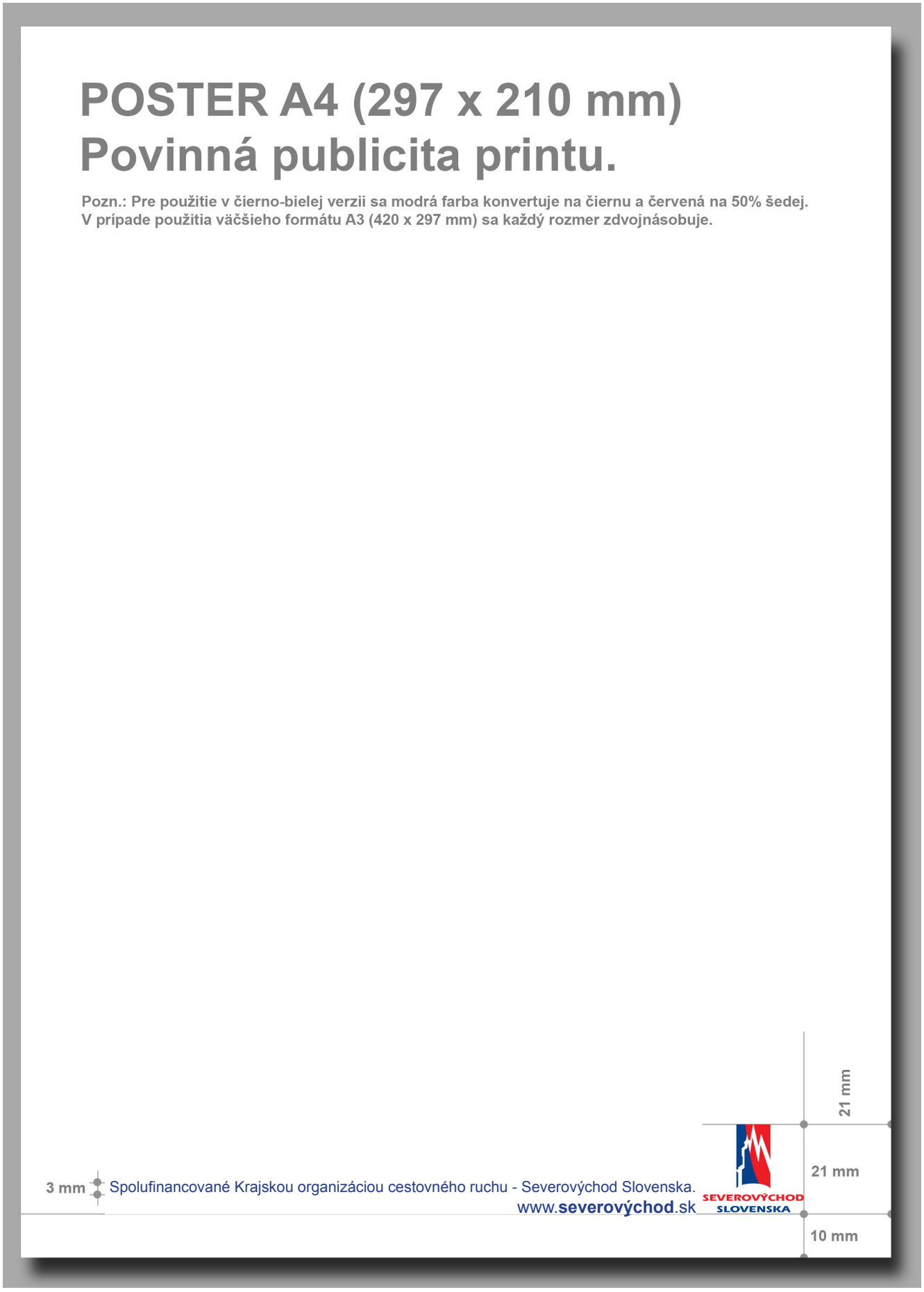

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.2.2 Príručka pre grantovú schému - označenia

Obrázok 68: Outdoorové nosiče – Informačná značka/tabuľa

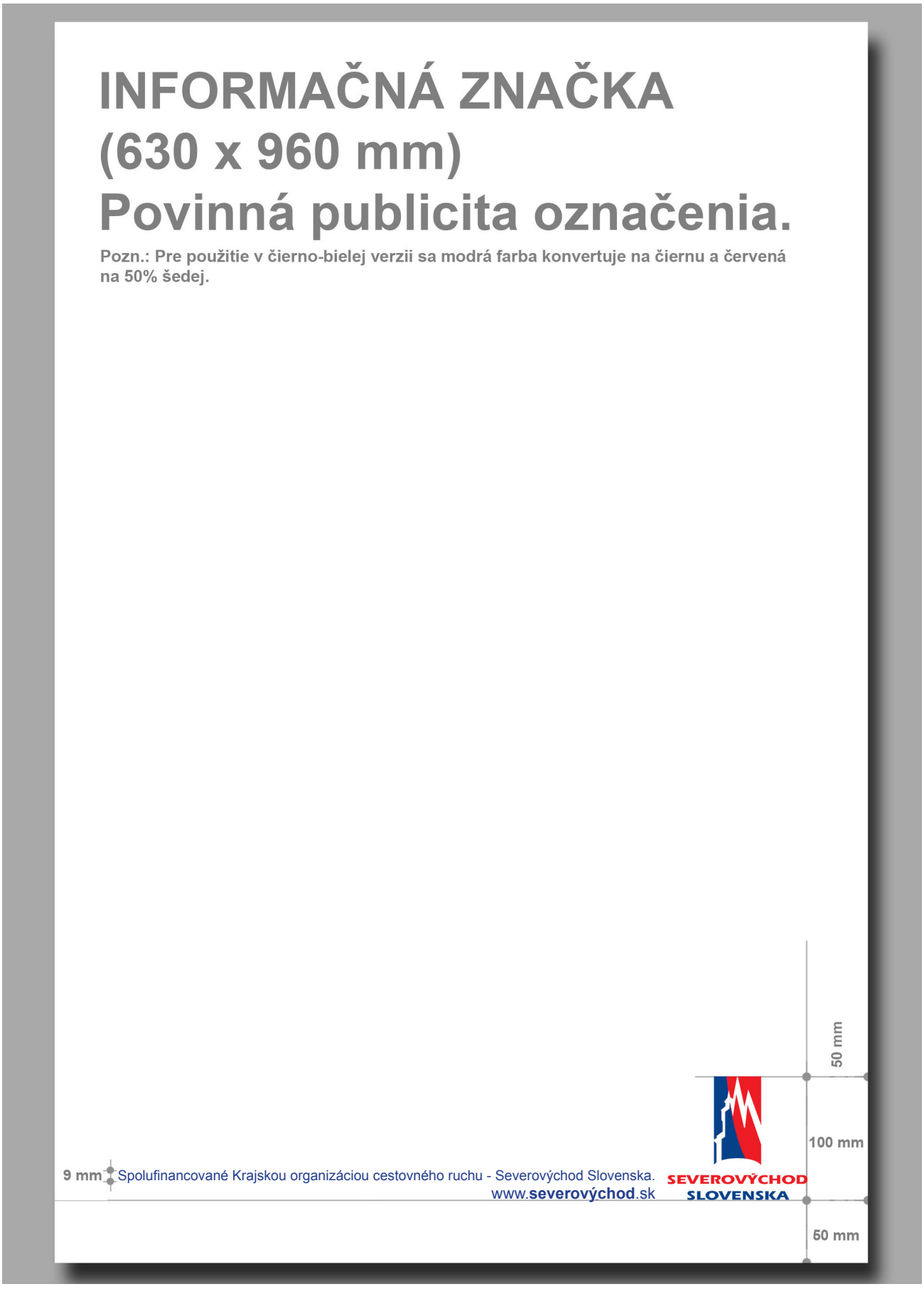

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 69: Outdoorové nosiče – Tabuľa

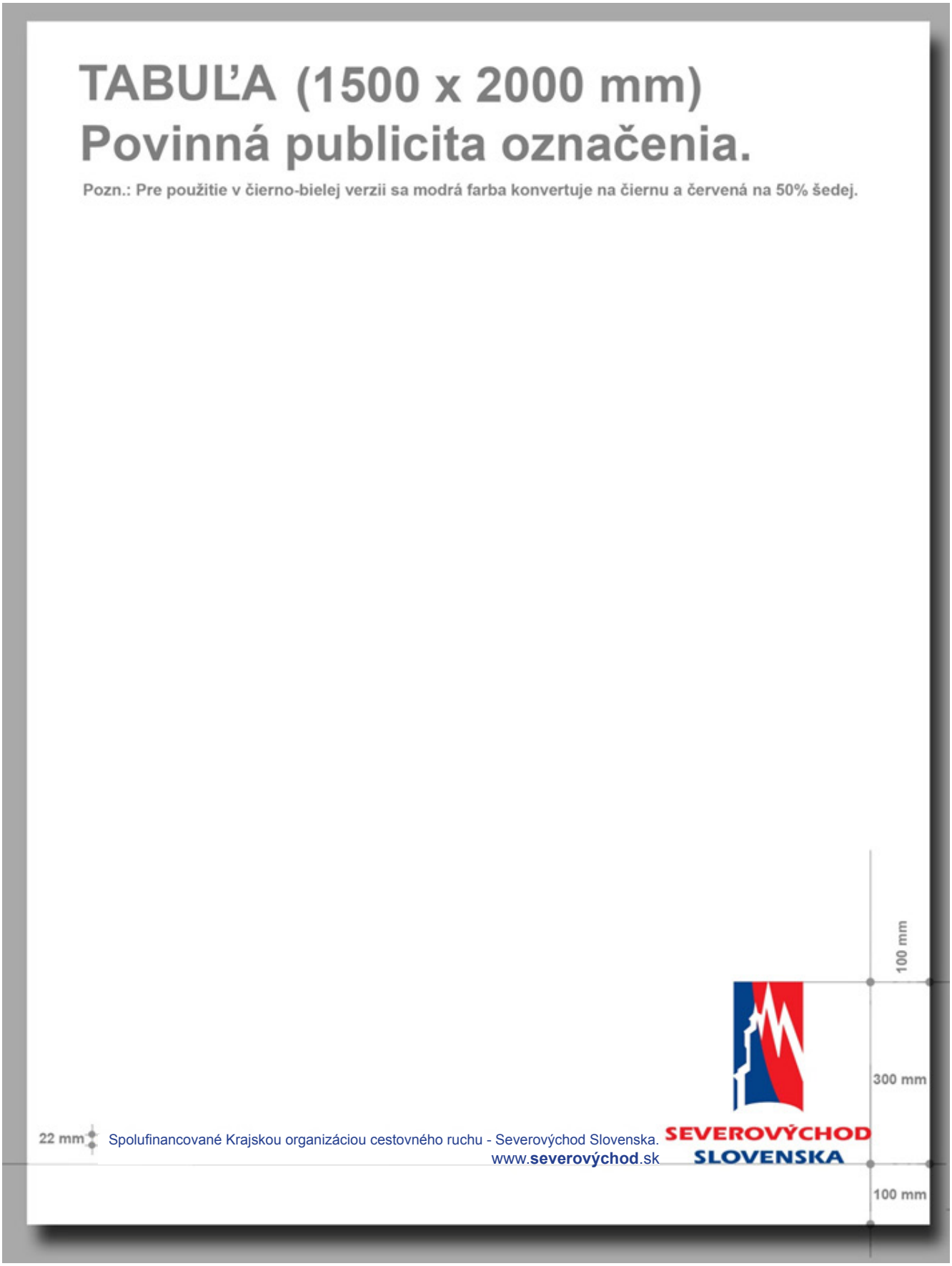

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 70: Outdoorové nosiče – Smerovka

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.2.3 Korporátna identita - Severovýchod Slovenska

Obrázok 71: Logo Severovýchod Slovenska

SEVEROVÝCHOD
SLOVENSKA

Zdroj: severovychod.sk, 2014

FAREBNOSŤ LOGA

SEVEROVÝCHOD

•Pre potreby tlače má modrá farba
CMYK rozklad: C: 1, M: 99, Y: 97, K: 0
• RGB rozklad použitých farieb pre použitie na internete a v počítačových prezentáciách:
R: 237, G: 28, B: 36
• Priama farba škály PANTONE©:
PANTONE 485 C

SLOVENSKA

•Pre potreby tlače má modrá farba
CMYK rozklad: C: 100, M: 85, Y: 17, K: 4
• RGB rozklad použitých farieb pre použitie na internete a v počítačových prezentáciách:
R: 5, G: 65, B: 137
• Priama farba škály PANTONE©:
PANTONE 7687 C

POUŽITIE LOGA NA FAREBNOM PODKLADE

Pri použití loga na farebnom podklade sa môže logo pre dobrú čitateľnosť použiť výhradne s bielym podkladovým rámčekom. Prípustné sú aj varianty so zaoblenými rohmi podkladového rámčeka.

POUŽITIE LOGA V ČIERNO-BIELEJ VERZII

Ďalšími prístupnými podladmi, ktoré nevyžadujú podkladový biely obdlžník, sú pastelové úrovne farebného spektra okrem odtieňa modrej.

- Červené pole loga a červený text sa konvertujú na 50 % čiernej.

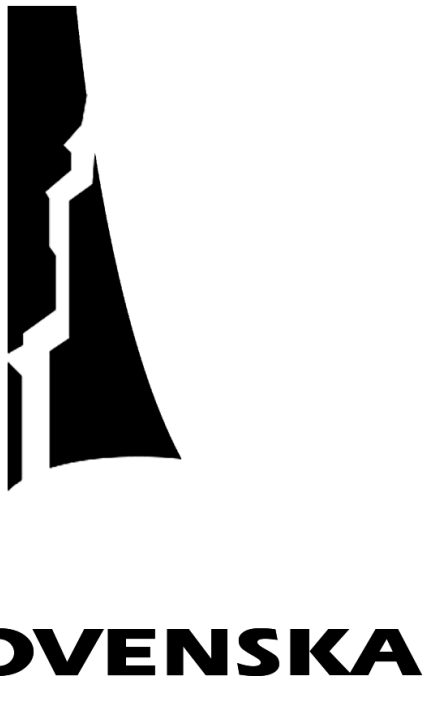

- Modré pole loga a modrý text sa konvertujú na 100 % čiernej.

OCHRANNÁ ZÓNA LOGA

Podkladový rámček tvorí ochrannú zónu loga, ktorá vymedzuje priestor okolo loga, aby bolo dobre čitateľné. Do vymedzeného priestoru ochrannéj zóny nesmú zasahovať iné grafické prvky ani text.

OCHRANNÁ ZÓNA LOGA

Najmenšia veľkosť loga zaručuje dobrú čitateľnosť loga. Pri väčšom zmenšení loga, v závislosti od techniky zobrazenia sa môže čitateľnosť loga znížiť, čo by viedlo k jeho zlej alebo mylnej identifikácii.

POUŽITÉ PÍSMA

Ergoe Extrabold Expanded

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
0123456789

OBÁLKA - APLIKÁCIA LOGA

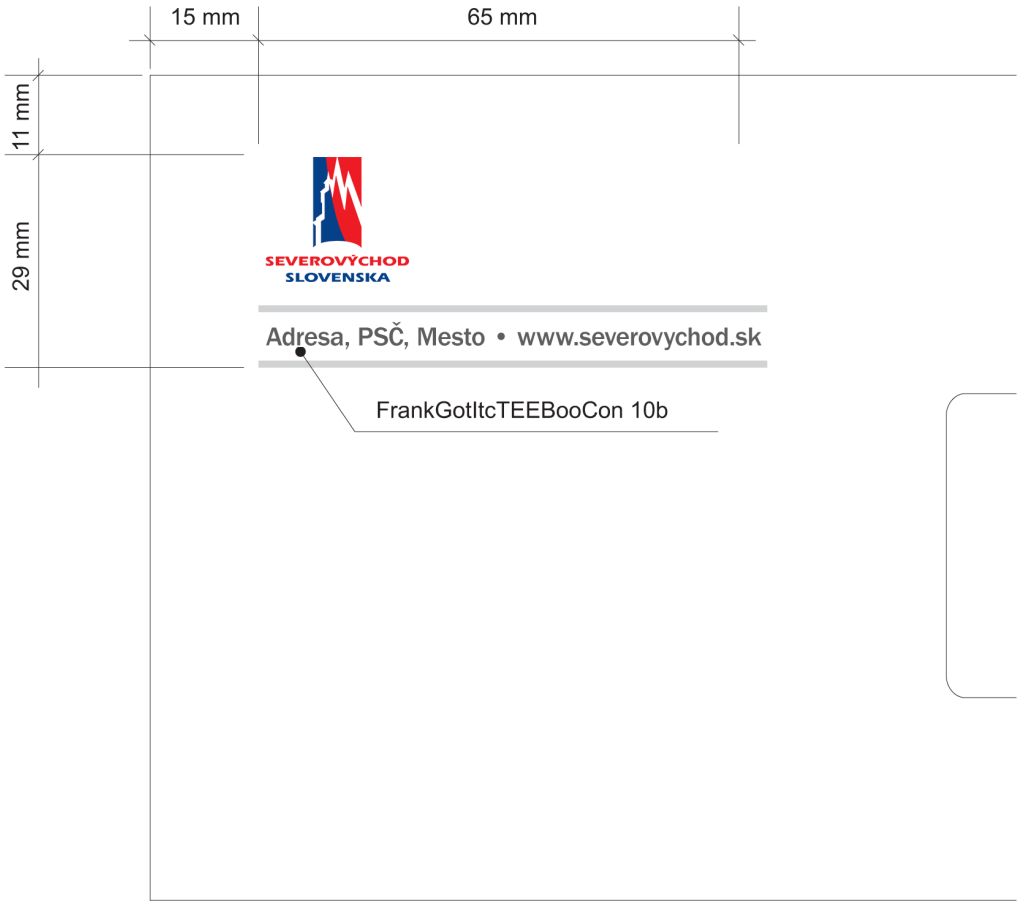

FAXOVÝ PAPIER - APLIKÁCIA LOGA

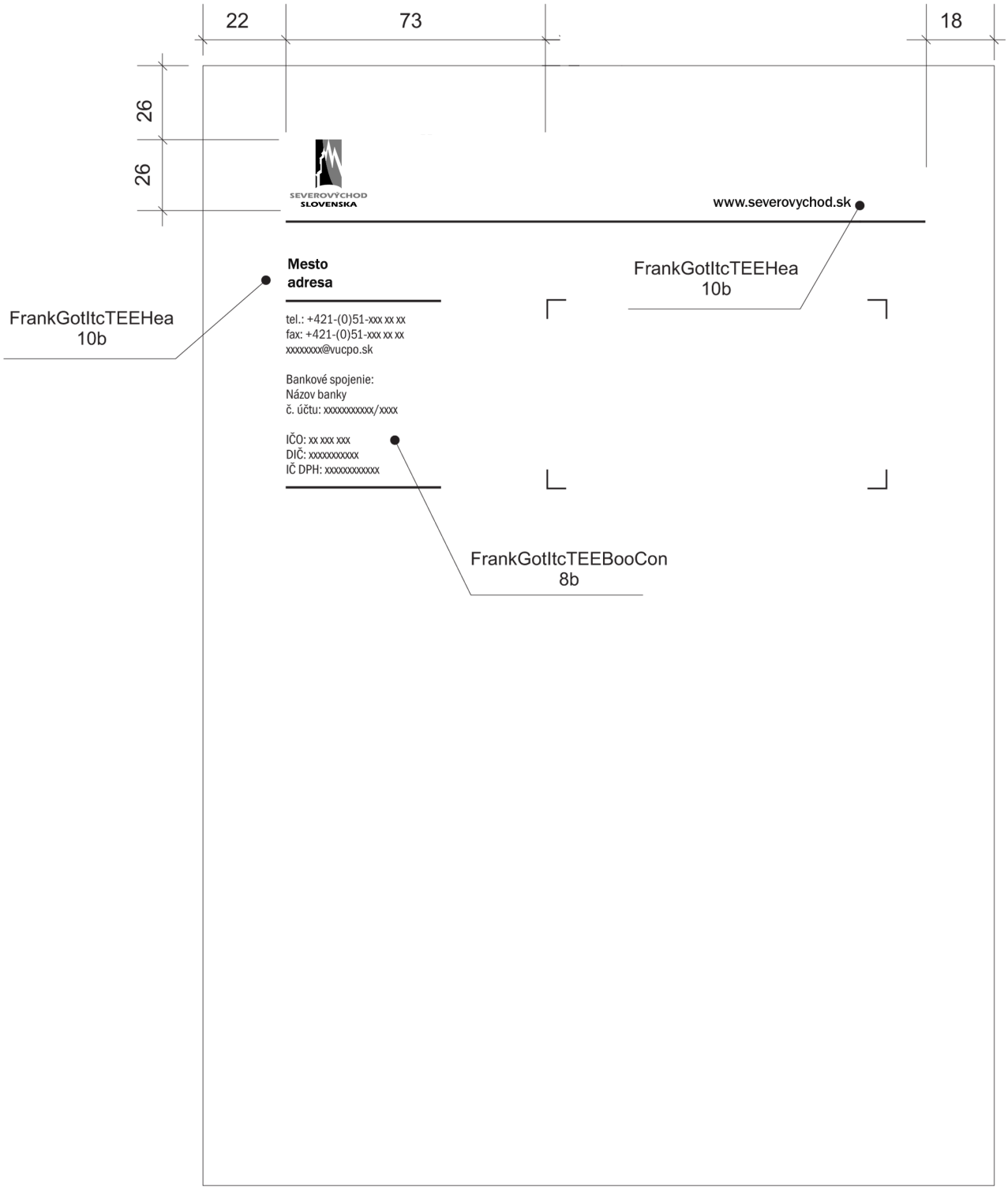

DARČEKOVÉ PREDMETY - APLIKÁCIA LOGA

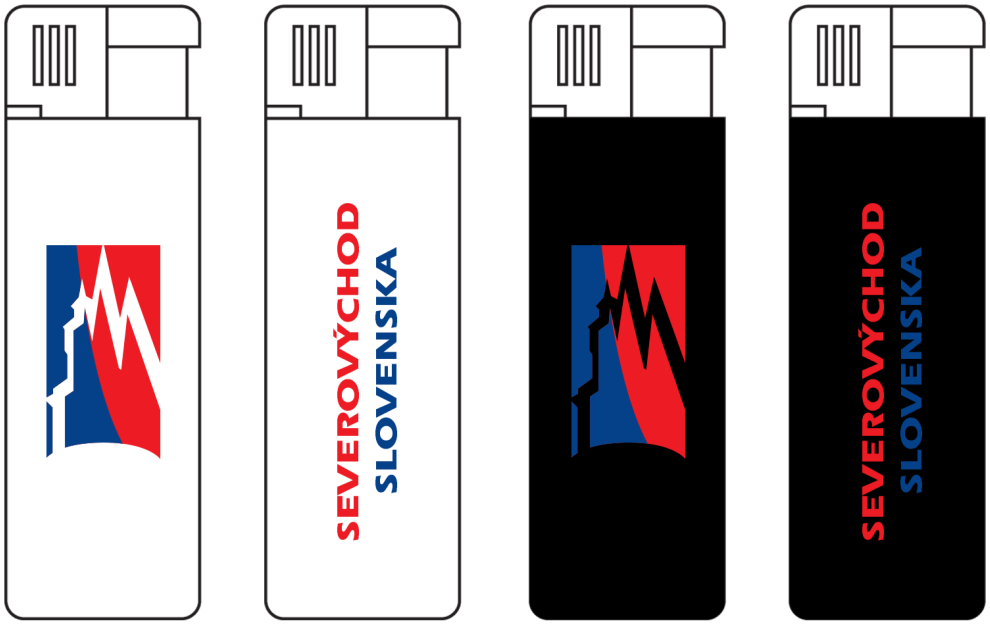

DARČEKOVÉ PREDMETY - APLIKÁCIA LOGA

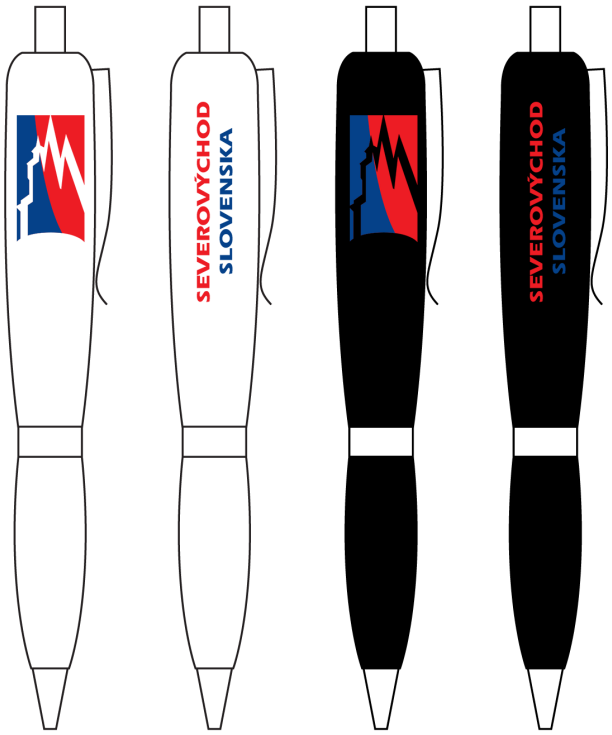

OBLEČENIE - APLIKÁCIA LOGA

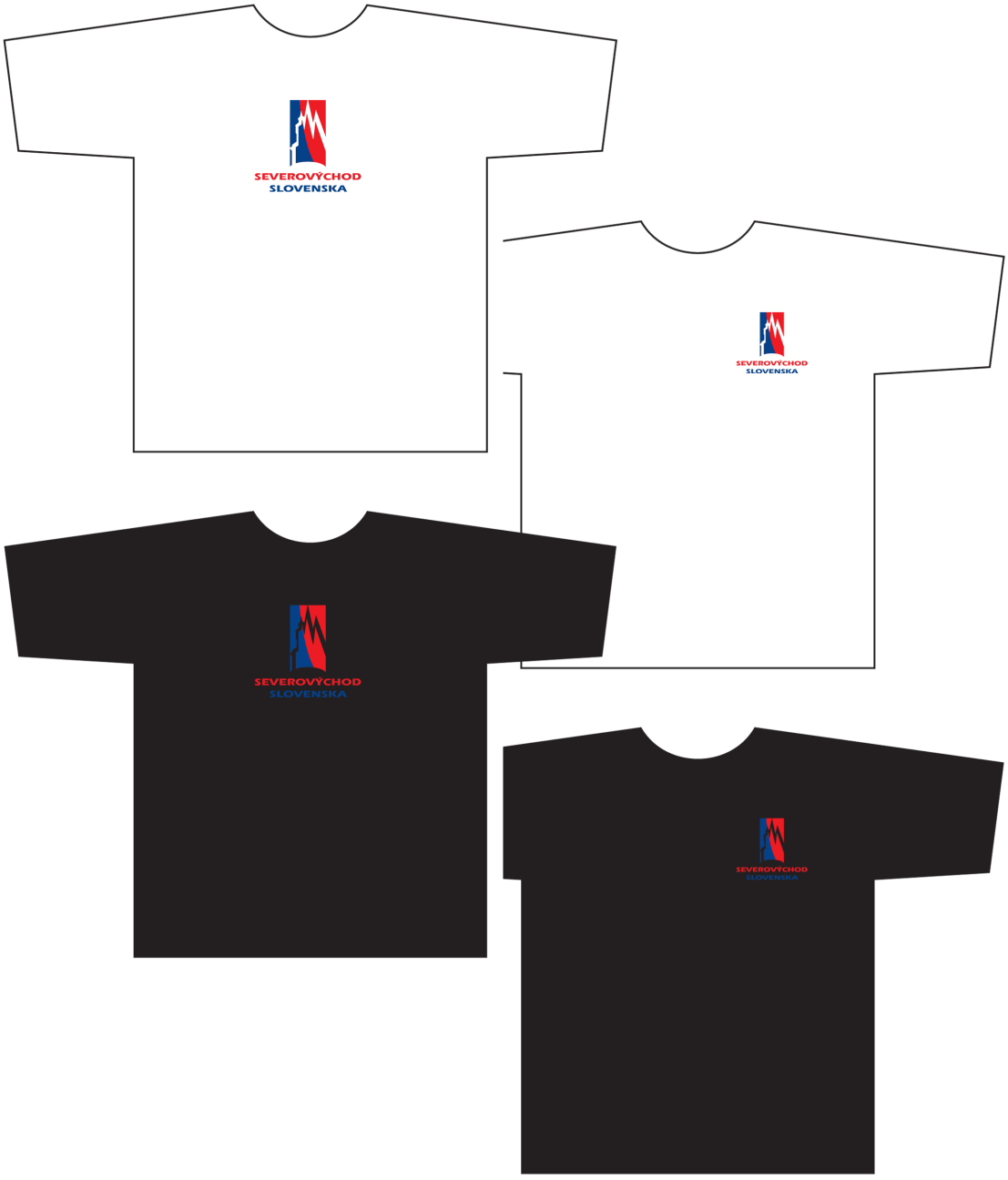

4.3 Logistika implementácie stratégie, hybné sily a brzdy, motivátory

V rámci logistiky budú v úvode podkapitoly popísané vstupné body kraja. Ďalej sa z pohľadu logistiky implementácie stratégie budeme zaoberať najmä dotovanými trasami pre školy, ktoré pôsobia v rámci Prešovského samosprávneho kraja, ale aj pre školy mimo PSK. Na záver tejto podkapitoly je prezentovaný koncept zdieľania vlastných plôch inštitúcií pôsobiacich pod PSK za účelom čo najefektívnejšieho budovania značky kraja.

4.3.1 Vstupné body kraja

Z pohľadu implementácie stratégie je potrebné popísať konkrétne vstupné body do kraja. Prešovský kraj je výhodne pripojený na medzinárodné cestné ťahy, čo má významný vplyv na rozvoj cestovného ruchu. Priamo územím regiónu vedie medzinárodný cestný ťah E – 50. Základná cestná sieť je vhodne trasovaná a pomerne pravidelne pokrýva územie kraja.

Pre účely predmetnej podkapitoly boli vyselektované vstupné body do jednotlivých okresov Prešovského kraja a to cesty I. triedy v grafickej podobe viď Obr. 75, zmapované boli aj vlakové trate viď. Obr. 74. Ďalej analýza vstupných bodov do kraja poskytuje informácie o trasách v podobe prehľadu o cestách I., II. a III. triedy vedúcich prislúchajúcimi okresmi z pohľadu ich dĺžky (km), ako aj prehľad o uvádzaných vstupných bodoch okresov vyznačených v mapách (viď Tabuľka 59).

Obrázok 72: Infraštruktúra - vstupné body do okresov PSK vlaky a letisko

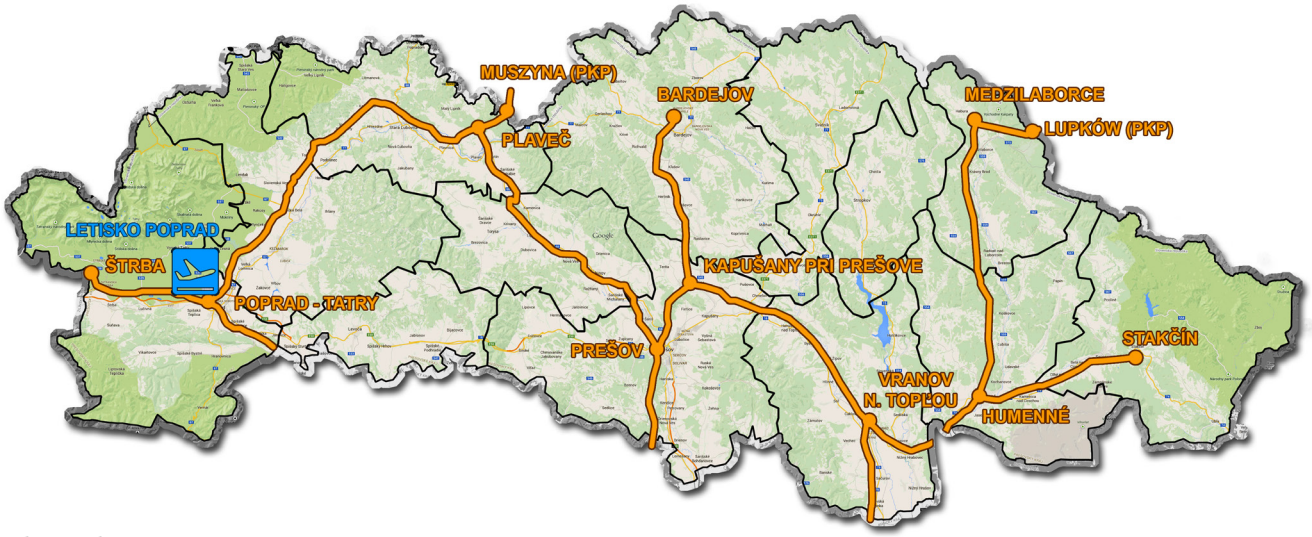

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Obrázok 73: Infraštruktúra - cesty I. triedy - vstupné body do okresov PSK

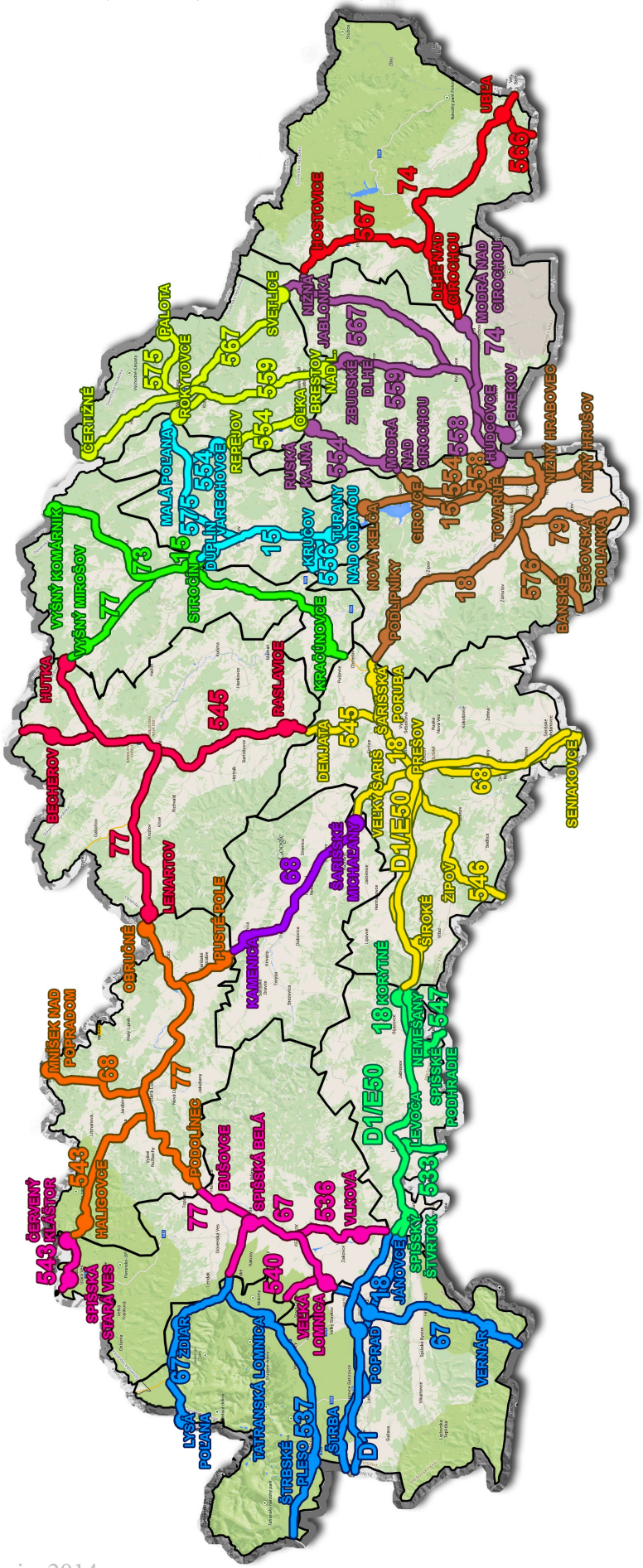

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Tabuľka 59: Vstupné body okresov

Okres Bardejov	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy: 43,670 km Cesty II. triedy: 33,077 km Cesty III. triedy: 268,832 km	545 – z okresu Prešov obec Raslavice, z Poľska obec Becherov 77 – z okresu Stará Ľubovňa obec Lenartov, z okresu Svidník obec Hutka
Okres Humenné	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 20,099 km Cesty II. triedy 49,205 km Cesty III. triedy 147,032 km	74 – z okresu Michalovce obec Brekov, z okresu Snina obec Modra nad Cirochou 558 – z okresu Vranov nad Topľou obec Hudcovce 554 – z okresu Vranov nad Topľou obec Košarovce, z okresu Medzilaborce obec Ruská Kajňa 559 – z okresu Medzilaborce obec Zbudské Dlhé 567 – z okresov Medzilaborce a Snina obec Nižná Jablonka
Okres Kežmarok	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 30,606 km Cesty II. triedy 56,495 km Cesty III. triedy 123,285 km	77 – z okresu Stará Ľubovňa obec Bušovce 67 – z okresu Poprad obce Spišská Belá a Veľká Lomnica 540 – z okresu Poprad obec Veľká Lomnica 536 – z okresu Levoča (pár km cez okres Poprad) obec Vlková 543 – z okresu Stará Ľubovňa obec Červený Kláštor, z Poľska obec Spišská Stará Ves
Okres Levoča	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 38,924 km Cesty II. triedy 12,959 km Cesty III. triedy 118,072 km	D1 – diaľnica, ktorá vedie z okresu Prešov a končí pred obcou Nemešany, z okresu Poprad končí pred obcou Spišský Štvrtok 18 – z okresu Prešov obec Korytné 547 – z okresu Spišská Nová Ves obec Spišské Podhradie 533 – z okresu Spišská Nová Ves priamo do mesta Levoča
Okres Medzilaborce	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 0 km Cesty II. triedy 81,574 km Cesty III. triedy 47,870 km	554 – z okresu Humenné obec Oľka, z okresu Stropkov obec Repejov 575 – z okresu Stropkov obec Rokytovce, z Poľska obec Palota 567 – z okresu Humenné obec Svetlice 559 – z okresu Humenné obec Brestov nad Laborcom, z Poľska obec Čertižné
Okres Poprad	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 92,806 km Cesty II. triedy 75,741 km Cesty III. triedy 138,202 km	D1 – z okresu Levoča diaľnica priamo do mesta Poprad, z okresu Liptovský Mikuláš diaľnica priamo do mesta Poprad 67 – z okresu Kežmarok obec Ždiar resp. po ceste 537 mesto Vysoké Tatry, z Poľska obec Lysá Poľana; z okresu Brezno obec Vernár, z okresu Kežmarok priamo do mesta Poprad 18 – z okresu Levoča obec Jánovce, z okresu Kežmarok obec Štrba 537 – z okresu Liptovský Mikuláš obec Štrbské Pleso, z okresu Kežmarok obec Tatranská Lomnica

Okres Prešov	
Informácie o cestách	Vstupné body
Diaľnice 18,768 km Cesty I. triedy 86,350 km Cesty II. triedy 34,515 km Cesty III. triedy 286,181 km	D1 – z okresu Košice diaľnica ktorá vedie priamo do mesta Prešov a z okresu Levoča končí pred obcou Hendrichovce 68 – z Košického kraja obec Seniakovce, z okresu Sabinov mesto Veľký Šariš 18 – z okresu Levoča obec Široké, z okresu Vranov obec Šarišská Poruba a z okresu Svidník obec Chmeľov 545 – z okresu Bardejov obec Demjata 546 – z okresu Gelnica obec Žipov
Okres Sabinov	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 26,723 km Cesty II. triedy 0 km Cesty III. triedy 145,325 km	68 – z okresu Prešov obec Šarišské Michaľany, z okresu Stará Ľubovňa obec Kamenica
Okres Snina	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 39,788 km Cesty II. triedy 47,676 km Cesty III. triedy 105,754 km	74 – z okresu Humenné obec Dlhé nad Cirochou, z Ukrajiny obec Ubľa 567 – z okresu Humenné obec Hostovice 566 – z okresu Sobrance obec Ubľa, z Ukrajiny obec Ulič
Okres Stará Ľubovňa	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 72,921 km Cesty II. triedy 20,787 km Cesty III. triedy 138,639 km	77 – z okresu Kežmarok obec Podolínec, z okresu Bardejov obec Obručné 68 – z okresu Sabinov obec Pusté Pole, z Poľska obec Mníšek nad Popradom 543 – z okresu Kežmarok obec Haligovce
Okres Stropkov	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy: 43 km Cesty II. triedy: 54,246 km Cesty III. triedy: 109,098 km	15 – z okresu Vranov nad Topľou obec Turany nad Ondavou, z okresu Svidník obec Duplín 556 – z okresu Svidník obec Kručov 554 – z okresu Medzilaborce obec Varechovce 575 – z okresu Medzilaborce obec Malá Poľana
Okres Svidník	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy 67,750 km Cesty II. triedy 9,690 km Cesty III. triedy 153,390 km	77 – z okresu Bardejov obec Vyšný Mirošov 73 – z okresu Prešov obec Kračúnovce, z Poľska obec Vyšný Komárník 15 – z okresu Stropkov obec Stročín
Okres Vranov nad Topľou	
Informácie o cestách	Vstupné body
Cesty I. triedy: 54,215 km Cesty II. triedy: 81,917 km Cesty III. triedy: 155,107 km	79 – z okresu Trebišov obec Sečovská Polianka 18 – z okresu Prešov obec Podlipníky, z okresu Michalovce obec Nižný Hrabovec 15 – z okresu Stropkov obec Nová Kelča 554 – z okresu Michalovce obec Nižný Hrušov, z okresu Humenné obec Girovce 558 – z okresu Humenné obec Tovarné 576 – z okresu Košice obec Banské 556 – z okresu Svidník obec Ďurďoš

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.3.2 Dotované trasy pre školy z PSK

Pre školy v Prešovskom kraji sme vypracovali koncept jednodňových tematických trás, ktoré by mali byť krajom dotované. V tejto časti sa budeme venovať konkrétnemu popisu jednotlivých trás, resp. bodom, ktoré sa na daných trasách nachádzajú a s témou danej cesty súvisia.

1. TRASA – PO STOPÁCH BOJOV 1. a 2. SVETOVEJ VOJNY:

Prešov – Zborov (51,3 km, 49 min.) – Svidník (25,4 km, 25 min) – Nižná Písaná (10,1 km, 11 min.) – Hunkovce (13,8 km, 17 min.) – Dukla (9,3 km, 12 min) – Veľkrop (45,5 km, 43 min.) – Prešov (61 km, 62 min.).

Dĺžka trasy: 216,4 km
Čas na presun: 219 min. = 3 hod. 39 min.

Obrázok 74: Po stopách bojov 1. a 2. sv. vojny

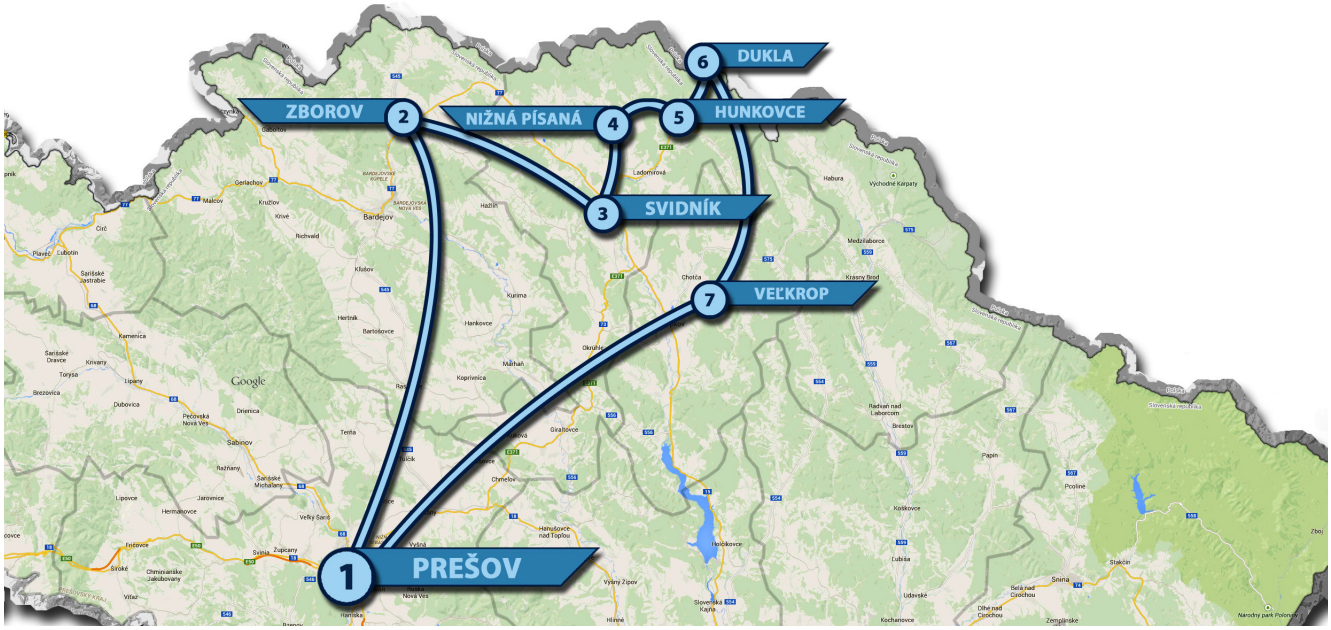

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i. - jeden z najvýznamnejších vojenských cintorínov v Prešovskom kraji, venovaný obetiam 2. svetovej vojny - v mestskom parku pamätník podľa návrhu ktp. sovietskej armády E. F. Gurjanova.

Zborov: rozvoj remesiel a obchodu v slovensko-poľskom pohraničí – 1. svetová vojna - ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami (vojenské cintoríny v okolí obce) – 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín nemeckých vojakov - hrad

Zborov (starší názov Makovica) – výrazná dominanta okolia – pohraničný hrad pri ceste do Poľska - súčasť PR Zborovský hradný vrch.

Svidník: ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty – značné materiálne škody – pamätník Sovietskej armády – spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie – centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku – Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).

Nižná Písaná: obec v tzv. Údolí smrti – súčasť NKP Duklianske bojisko – v priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku – 8 tankov T-34/85 – tankové boje (25. - 27. 10. 1944).

Hunkovce: boje v priebehu 1. svetovej vojny – Brusilovova ofenzíva (najväčšie ruské nasadenie zbraní počas 1. svetovej vojny) – masové hroby ruských ako aj rakúsko-uhorských vojakov, ktorí padli počas bojov v prvej svetovej vojne.

Dukla: Dukliansky priesmyk – Dukla (Svidnícke sedlo, 502 m) – najnižší karpatský priechod v Nízkych Beskydách – dôležitá obchodná a vojenská (Suvorov, Kutuzov) cesta z Podunajskej a Potiskej oblasti do Povislia – 1. svetová vojna - mohutné bojisko ruských, nemeckých a rakúsko-uhorských divízií – 8. - 27. 11. 1944 - jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny (Karpatsko - duklianska operácia) – 500 000 vojakov – padlo 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru – 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých – 49 m vysoká veža na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu.

Veľkrop: jeden z najväčších masových hrobov obetí 1. svetovej vojny – spočíva v ňom až 8622 obetí.

2. TRASA – PO STOPÁCH HRADNÝCH PÁNOV:

Prešov – Veľký Šariš (7,8 km, 11 min.) – Kamenica (29,4 km, 32 min.) – Plaveč (15,9 km, 15 min.) – Stará Ľubovňa (15,9 km, 18 min.) – Zborov (63,9 km, 61 min.) – Kapušany (42,3 km, 41 min.) – Ruská Nová Ves (17 km, 23 min.) – Prešov (10,2 km, 21 min.).

Dĺžka trasy: 202,4 km
Čas na presun: 222 min. = 3 hod. 42 min.

Obrázok 75: Po stopách bojov 1. a 2. sv. vojny

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š – intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno – historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Veľký Šariš: Šarišský hrad – spomína sa pod menom Sarus (1245) – hradný komplex patrí medzi 6 najväčších slovenských hradov – s Trenčianskym hradom je jedným zo slohovo najčistejších a najvzácnejších na Slovensku – zohrával dôležitú úlohu v mocenských bojoch medzi panovníkom a uhorskými magnátskymi rodmi – panoramatické výhľady na okolitú krajinu.

Kamenica: zrúcanina Kamenického hradu - nadmorská výška 725 m – vybudovaný už v 13. storočí – slúžil ako strážny hrad na Toryskej ceste – plnil aj funkciu ubytovania uhorských panovníkov a ich sprievodu počas ich poľovačiek v tejto oblasti – rozlohou sa medzi slovenskými hradmi zaradzuje na 17. miesto.

Plaveč: zrúcaniny hradu nad obcou Plaveč – hrad bol pohraničnou pevnosťou vybudovanou v 2. polovici 13. storočia na staršom základe – v rokoch 1450 - 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit – veľmi zaujímavé panoramatické výhľady na meandre rieky Poprad a širšie slovensko-poľské pohraničie.

Stará Ľubovňa: Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 - 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), Skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Zborov: rozvoj remesiel a obchodu v slovensko – poľskom pohraničí – 1. svetová vojna - ťažké boje medzi rakúsko – uhorskými a ruskými vojskami (vojenské cintoríny v okolí obce) – 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín nemeckých vojakov - hrad Zborov (starší názov Makovica) – výrazná dominanta okolia – pohraničný hrad pri ceste do Poľska - súčasť PR Zborovský hradný vrch.

Kapušany: zrúcanina rovnomenného hradu – Kapušiansky hrad – pochádza z obdobia pred rokom 1241 – situovaný približne pol kilometra od starého slovanského hradiska – niesol názvy Tobol či Maglovec – vlastníkmi boli významní uhorskí šľachtici.

Ruská Nová Ves: zrúcaniny hradu Soľnohrad – miestni obyvatelia ho nazývajú Zbojnícky hrad – dejiny hradu sa spájajú s legendárnym soľným hradom Castrum Salis – z vrcholu ruín pekné panoramatické výhľady na okolitú krajinu.

3. TRASA – PO ZBOJNÍCKYCH A PAŠERÁCKYCH STOPÁCH (1. ALTERNATÍVA):

Prešov – Bardejov (41,5 km, 39 min.) – Stebník (13,3 km, 16 min.) – Svidník (28,5 km, 28 min.) – Medzilaborce (44,9 km, 43 min.) – Nižná Jablonka (25,4 km, 28 min.) – Hostovice (5,6 km, 9 min.) – Osadné (3 km, 4 min.) – Snina (20,2 km, 23 min.) – Ruská Volová (22,7 km, 31 min.) – Prešov (116 km, 119 min.).

Dĺžka trasy: 321,1 km
Čas na presun: 340 min. = 5 hod. 40 min.

Obrázok 76: Po zbojníckych a pašeráckych stopách 1

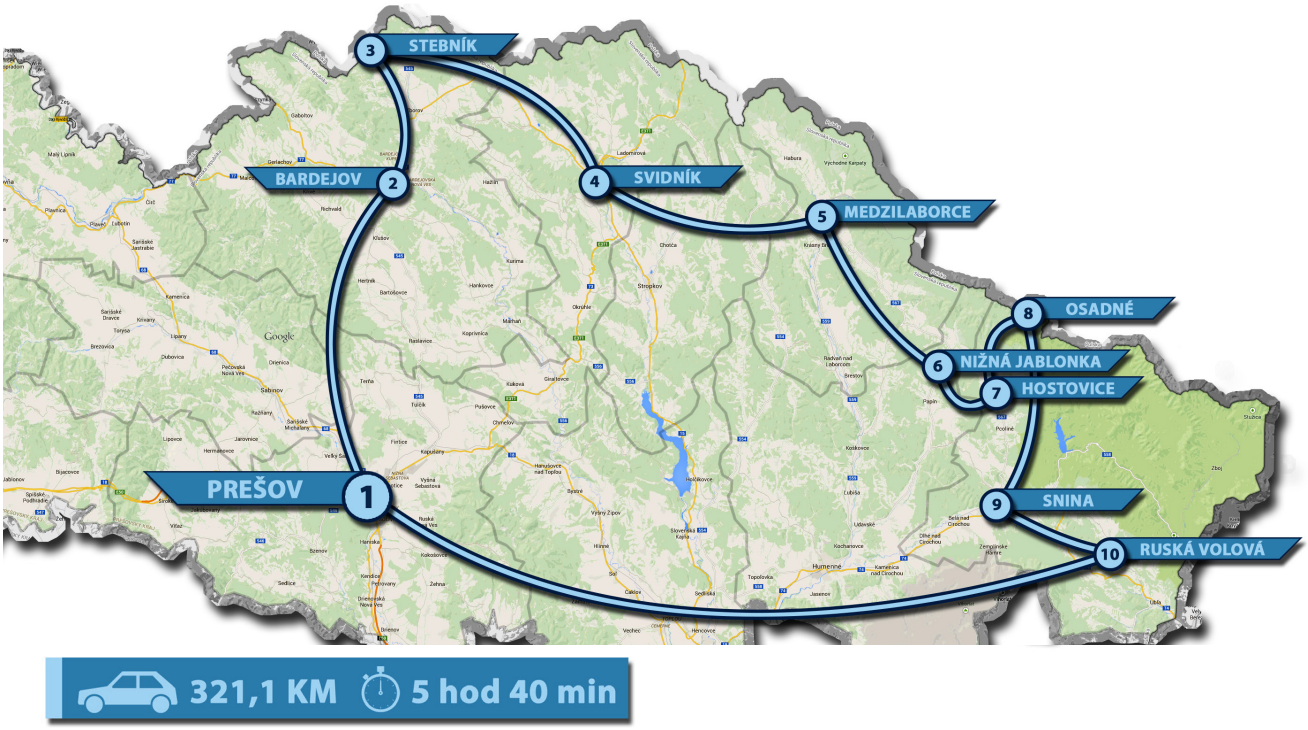

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno – historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Bardejov: historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry – Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) – Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku

– Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus) – obchodné cesty do Poľska neďaleko mesta Bardejov po niekoľko desaťročí ohrozovali zbojníci – v roku 1454 popravilo mesto 46 zbojníkov a v roku 1493 dvoch zbojníkov (Vasko a Timko) z družiny Fedora Hlavatého – zvyšok zbojníckej družiny sa za to vyhrážal mestskému patriciátu formou listu.
Stebník: rodisko známeho zbojníka Andreja Savka (1619) – pôsobil intenzívne v slovensko-poľskom pohraničí – radí sa medzi veľkých stredovekých zbojníkov za oslobodenie poddaného ľudu z nevoľníctva – so svojou zbojníckou družinou napádal majetky a plienil feudálne usadlosti – výrazne sa zameriavali aj na oslobodzovanie uväznených druhov – v auguste 1648 za týmto účelom uskutočnili veľký nájazd na zámok v Sanoku – veľký počet oslobodených zbojníkov sa neskôr aktívne podieľal na protifeudálnom odboji v okolí miest Bardejov, Stropkov, Snina a Humenné – miesto a dátum jeho smrti nie sú presne známe – rôzne verzie (zajatý a mučený a 24. mája 1654 popravený nabodnutím na kôl v Muszyne, chytený a obesený v Muszyne v roku 1661, útek s hajtmanom Bohdanom Chmelnickým).

Svidník: ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty – značné materiálne škody – pamätník Sovietskej armády – spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie – centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku – Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).

Medzilaborce: pestrá etnická štruktúra v období valašskej kolonizácie (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni) – vytváranie zbojníckych družín (od 16. storočia) na oboch stranách uhorsko-poľskej hranice – vojnové udalosti 1. svetovej vojny (veliteľský štáb generála Brusilova) – veľké ľudské a materiálne straty – medzivojnové obdobie (vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka) – 2. svetová vojna (devastácia) – významné stredisko Rusínov a Ukrajincov – región je spätý s rodinou Warholovcov (rodisko rodičov Miková) – Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) – sakrálne pamiatky (gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie, pravoslávny Chrám sv. Ducha).

Nižná Jablonka, Hostovice, Osadné a Snina: miesta, kde v minulosti pôsobili zbojnícke družiny.

Ruská Volová: rodisko jedného z najznámejších zbojníkov na našom území Fedora Hlavatého – dokázal operovať s takmer päťdesiatčlennou zbojníckou družinou v okolí Humenného, Sniny, Medzilaboriec, Svidníka, Stropkova a Bardejova a podľa situácie aj na Zakarpatí a v Poľsku – zbojnícka skupina sa prvýkrát spomína 30. marca 1492 na panstve Štefana Rozgáňa v terajšom okrese Svidník – spôsobovali značné starosti zemepánom, cirkevným hodnostárom a mestskému patriciátu – dňa 25.júla 1453 vydali zbojníci list, v ktorom sa vyhrážajú mestu Bardejov za popravu svojich dvoch druhov – Fedora Hlavatého chytili a popravili v Trebišove.

3. TRASA – PO ZBOJNÍCKYCH A PAŠERÁCKYCH STOPÁCH (2. ALTERNATÍVA):

Prešov – Bardejov (41,5 km, 39 min.) – Stebník (13,3 km, 16 min.) – Lesnica (91,6 km, 89 min.) – Červený Kláštor (15,8 km, 19 min.) – Spišská Stará Ves (6,2 km, 9 min.) – Spišská Belá (29,1 km, 30 min.) – Stará Ľubovňa (26,9 km, 26 min.) – Prešov (63,7 km, 63 min.).

Dĺžka trasy: 288,1 km
Čas na presun: 291 min. = 4 hod. 51 min.

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Bardejov: historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské

Obrázok 77: Po zbojníckych a pašeráckych sotpách 2

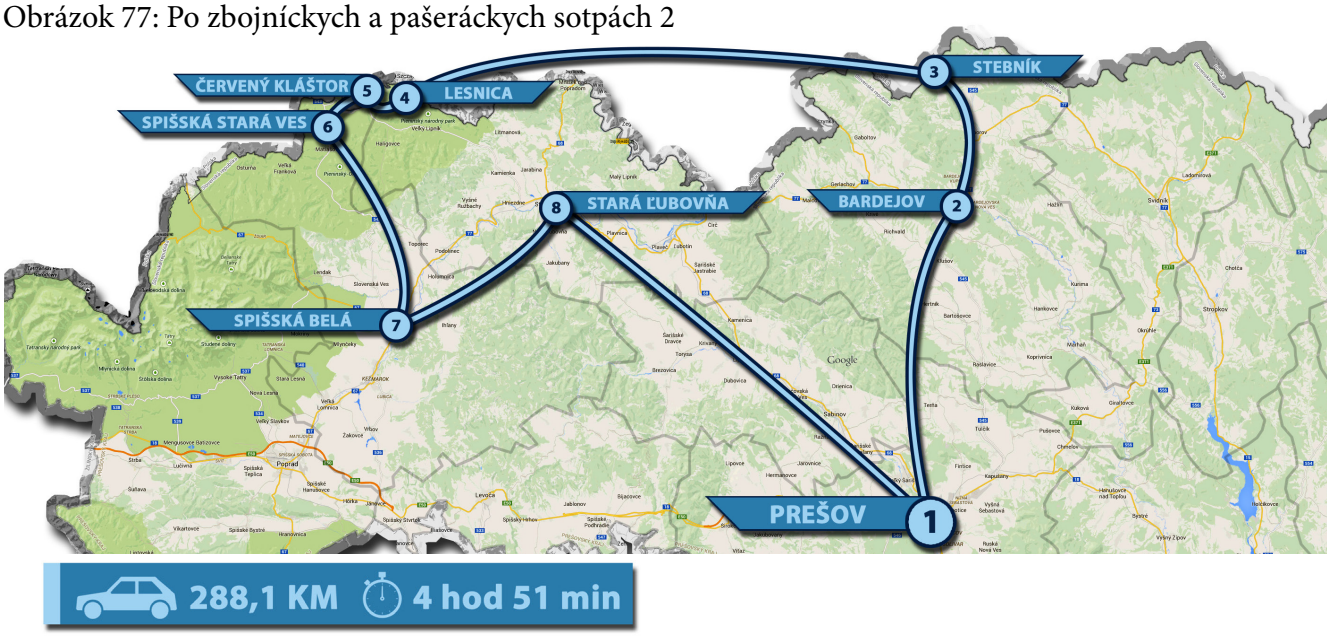

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry – Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) – Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku – Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus) – obchodné cesty do Poľska neďaleko mesta Bardejov po niekoľko desaťročí vážne ohrozovali zbojníci – v roku 1454 popravilo 46 zbojníkov a v roku 1493 dvoch zbojníkov (Vasko a Timko) z takmer päťdesiatčlennej družiny Fedora Hlavatého – zvyšok zbojníckej družiny sa za to vyhrážal mestskému patriciátu formou listu.

Stebník: rodisko známeho zbojníka Andreja Savka (1619) – pôsobil intenzívne v slovensko-poľskom pohraničí – radí sa medzi veľkých stredovekých zbojníkov za oslobodenie poddaného ľudu z nevoľníctva – so svojou zbojníckou družinou napádal majetky a plienil feudálne usadlosti – výrazne sa zameriavali aj na oslobodzovanie uväznených druhov – v auguste 1648 za týmto účelom uskutočnili veľký nájazd na zámok v Sanoku – veľký počet oslobodených zbojníkov sa neskôr aktívne podieľal na protifeudálnom odboji v okolí miest Bardejov, Stropkov, Snina a Humenné – miesto a dátum jeho smrti nie sú presne známe – podľa jednej verzie bol zajatý a prevezený do Muszyny (Poľsko), kde bol mučený a dňa 24. mája 1654 popravený nabodnutím na kôl – podľa iných zdrojov bol chytený a obesený v Muszyne v roku 1661 – spomína sa aj to, že utiekol s kozáckym hajtmanom Bohdanom Chmelnickým.

Lesnica: smerom k Červenému Kláštoru vedie prielomový úsek Dunajca – nachádza sa tu Jánošíkov skok (šírka 10 m, hĺbka 12 m) – miesto, kde si podľa tradície vyberal najslávnejší slovenský zbojník Juraj Jánošík medzi adeptmi zbojníckeho povolania.

Červený Kláštor: jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724 – 1774) – „lietajúci mních“ – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika – Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).

Spišská Stará Ves: centrum Zamaguria – tretie najmenšie mesto SR (Dudince, Modrý Kameň) – jedna z najstarších farností na Spiši – výhodná poloha na starobylej obchodnej ceste do Poľska – šošovkovité námestie – zaujímavosťou je charakteristické šikmé osadenie domov vzhľadom k uličnej čiare – Kostol Nanebovzatia Panny Márie (14. st.) – uzavretie mieru medzi Matejom Korvínom a Kazimírom Jagelonským (1474).

Spišská Belá: jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. - 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Stará Ľubovňa: Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 - 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

4. TRASA - PO STOPÁCH HISTORICKÝCH KLENOTOV NAŠICH MIEST (MPR):

Prešov – Spišská Kapitula (40,8 km, 36 min.) – Levoča (14,1 km, 16 min.) – Spišská Sobota (28,9 km, 24 min.) – Kežmarok (13,1 km, 16 min.) – Podolínec (17 km, 19 min.) – Bardejov (71,8 km, 67 min.) – Prešov (41,5 km, 39 min.).

Dĺžka trasy: 227,2 km
Čas na presun: 217 min. = 3 hod. 37 min.

Obrázok 78: Po stopách historických klenotov našich miest

227,2 KM 3 hod 37 min

1. PREŠOV – 2. SPIŠSKÁ KAPITULA (40,8 KM, 36 MIN) – 3. LEVOČA (14,1 KM, 16 MIN) – 4. SPIŠSKÁ SOBOTA (28,9 KM, 24 MIN) – 5. KEŽMAROK (13,1 KM, 16 MIN) – 6. PODOLÍNEC (17 KM, 19 MIN) – 7. BARDEJOV (71,8 KM, 67 MIN) – 8. PREŠOV (41,5 KM, 39 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné

školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Spišská Kapitula: MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.

Levoča: UNESCO (2009) - „najjagavejší kameň na spišskej korune" – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzovné mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508 - 1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Spišská Sobota: mestská časť Popradu – jedno z najbohatších a najvýznamnejších miest Spiša – MPR (1950) – jeden z najlepšie zachovaných stredovekých urbanistických celkov SR (trojuholníkové námestie, meštianske domy (15. - 17. st.), garbiarske domy, sakrálne stavby – Kostol sv. Juraja (cena Kultúrna pamiatka roka 2011), renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie).
Kežmarok: spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus, nový evanjelický kostol).

Podolínec: slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku – starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou - MPR (1991) – mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica, piaristický kláštorný komplex.

Bardejov: historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry – Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) – Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku – Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus).

5. TRASA – PO STOPÁCH HISTORICKÝCH OSOBNOSTÍ – 1. ALTERNATÍVA:

Prešov – Giraltovce (27,4 km, 27 min.) – Okrúhle (10,6 km, 12 min.) – Medzilaborce (44,1 km, 47 min.) – Miková (14,4 km, 16 min.) – Bardejov (67,9 km, 67 min.) – Prešov (41,5 km, 39 min.).

Dĺžka trasy: 205,9 km
Čas na presun: 208 min. = 3 hod. 28 min.

Obrázok 79: Po stopách historických osobností 1

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: Ján Adam Raymann (1690-1770): rok 1720 prvé očkovanie proti pravým kiahňam (Variola). Ján Weber (1612 – 1684): základy slovenskej zdravotníckej spisby. Dielo „Amuletum“ z roku 1644 sa považuje za prvú zdravotnícku publikáciu v slovenčine (bibličtine) vôbec.
Juraj Wernher (okolo 1497 – 1567): zakladateľ a priekopník hydrológie, hydrogeológie a balneológie na Slovensku a v Európe.
Ján Samuel Gertinger (1754 – 1813): priekopník cukrovarníctva. V roku 1801 ako prvý v krajine úspešne realizoval metódu získavania kryštalického cukru z cukrovej repy.
Ján Matej Korabinský (1740 – 1811): zakladateľ štatistickej geografie, kartografie, lexikografie, historik a vlastivedný bádateľ. Vydal almanach rodových erbov, vreckový atlas Uhorska a monografie o Bratislave. Najvýznamnejším dielom je Geograficko-historický a tovarový lexikón Uhorska (1786).

Giraltovce: Adam Hlovík (1796 – 1851): evanjelický kňaz. Do dejín slovenského národného obrodenia sa zapísal predovšetkým svojou zberateľskou činnosťou (šarišské a zemplínske piesne). Adam Hlovík udržiaval úzke kontakty so slovenskými vlastencami.

Okrúhle: Michal Bosák (1869 – 1937): uznávaný bankár v USA. Jeho podpis figuroval v roku 1907 na 5, 10 a 20 dolárových bankovkách. Založil viaceré banky, zorganizoval zbierku „za samostatné Slovensko“ a jeho podpis je na Pittsburskej dohode. V rodnom kraji dal postaviť niekoľko škôl, financoval opravy kostolov a podporoval Červený kríž.

Medzilaborce a Miková: Andy Warhol (1928 – 1987): významný americký maliar, zakladateľ pop-artu. V meste Medzilaborce sa nachádza Múzeum moderného umenia Andyho Warhola venované jeho životu a dielu. V trvalej expozícii sa tu nachádza 160 diel a artefaktov tohto umelca. V obci Miková sa narodili rodičia Andyho Warhola, ktorí sa neskôr vysťahovali do USA.

Bardejov: Leonard Coxe (1495 – 1549): autor prvej knihy o rétorike v angličtine, okolo roku 1523 rektor na mestskej škole.
Valentin Eck (1494-1556): profesor Krakovskej univerzity, humanista, básnik a učenec, v rokoch 1530 – 1539 účinkoval na mestskej škole.
Leonard Stöckel (1510 – 1560): rektor na mestskej škole, nazývaný aj „Učiteľ Uhorska". Stöckelove školské zákony – najstarší pedagogický dokument na Slovensku.
Dávid Gutgesell (1540 – 1599): tlačiar, v roku 1581 vytlačila jeho tlačiareň prvú knihu na Slovensku napísanú v biblickej češtine - Lutherov Katechizmus.

5. TRASA – PO STOPÁCH HISTORICKÝCH OSOBNOSTÍ – 2. ALTERNATÍVA:

Prešov – Spišská Kapitula (40,8 km, 36 min.) – Levoča (14,1 km, 16 min.) – Vrbov (24,1 km, 24 min.) – Huncovce (5,8 km, 6 min.) – Kežmarok (5,1 km, 6 min.) – Spišská Belá (6,9 km, 10 min.) – Stará Ľubovňa (26,9 km, 26 min.) – Sabinov 45,3 km, 42 min.) – Prešov (19,6 km, 23 min.).

Dĺžka trasy: 188,6 km
Čas na presun: 189 min. = 3 hod. 9 min.

Obrázok 80: Po stopách historických osobností 2

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: Ján Adam Raymann (1690-1770): rok 1720 prvé očkovanie proti pravým kiahňam (Variola). Ján Weber (1612 – 1684): základy slovenskej zdravotníckej spisby. Dielo „Amuletum" z roku 1644 sa považuje za prvú zdravotnícku publikáciu v slovenčine (bibličtine) vôbec.
Juraj Wernher (okolo 1497 – 1567): zakladateľ a priekopník hydrológie, hydrogeológie a balneológie na Slovensku a v Európe.
Ján Samuel Gertinger (1754 – 1813): priekopník cukrovarníctva. V roku 1801 ako prvý v krajine úspešne realizoval metódu získavania kryštalického cukru z cukrovej repy.
Ján Matej Korabinský (1740 – 1811): zakladateľ štatistickej geografie, kartografie, lexikografie, historik a vlastivedný bádateľ. Vydal almanach rodových erbov, vreckový atlas Uhorska a monografie o Bratislave. Najvýznamnejším dielom je Geograficko-historický a tovarový lexikón Uhorska (1786).

Spišská Kapitula: Ján Vojtaššák (1877 – 1965): diecézny biskup, pre svoje presvedčenie a postavenie bol politicky prenasledovaný a zomrel vo vyhnanstve v Říčanoch pri Prahe.

Levoča: Majster Pavol z Levoče: neskorogotický rezbár, sochár, tvorca najvyššieho oltára svojho druhu na svete (18,6 m), ktorý sa nachádza v levočskom Kostole sv. Jakuba.

Vrbov: Samuel Roth (1851 – 1889): zakladateľ speleoarcheológie, profesor a riaditeľ gymnázia v Levoči. Zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou Tatier, okolia a Spiša. Autor mnohých učebníc mineralógie, botaniky a zoológie pre stredné školy.
Huncovce: Sir Samuel Horn: syn prvého guvernéra Palestíny, študent tamojšej vysokej rabínskej (talmudskej) školy.

Kežmarok: P. O. Hviezdoslav, J. Záborský, S. Chalúpka, P. Dobšinský, J. Kráľ, M. Kukučín, P. J. Šafárik, M. Rázus, I. Stodola: študenti na kežmarskom lýceu.
D. Fröhlich, rodina Buchholzovcov, T. Mauksch: osobnosti vyvíjajúce vedecké aktivity týkajúce sa poznávania a propagácie Vysokých Tatier.
Imrich Thököly (1657 – 1705): „kurucký kráľ", jeden z vodcov protihabsburských stavovských povstaní v Uhorsku.

Spišská Belá: Maximilián Petzval (1807 – 1891): univerzitný profesor, matematik, fyzik, vynálezca portrétového objektívu, priekopník modernej fotografickej optiky a zakladateľ modernej fotografie. V ojedinelom múzeu v strede mesta je expozícia venovaná jeho životu a dielu.

Stará Ľubovňa: Móric August Beňovský (1746 - 1786): dobrodruh, cestovateľ, objaviteľ, kolonizátor, spisovateľ, kráľ Madagaskaru, plukovník francúzskej armády, veliteľ poľskej armády a rakúsky vojak. V roku 1768 väznený na tunajšej hradnej veži.

Sabinov: Bohuš Nosák – Nezabudov (1818 – 1877): básnik, prozaik, prekladateľ, príslušník štúrovskej generácie.
Jolana Cirbusová (1884 – 1940): spisovateľka.
Janko Borodáč (1892 – 1964): herec, režisér, dramaturg, jeden zo zakladateľov slovenského profesionálneho divadla.

4.3.3 Dotované trasy pre školy mimo PSK

Aj pre školy mimo územia Prešovského kraja sme vypracovali koncept dotovaných tematických trás. V tomto prípade sú varianty pre jednodňové aj pre dvojdňové výlety doplnené o podrobnú logistiku vrátane časov na konkrétne prehliadky. Pre všetky navštívené body prinášame popis zaujímavostí, ktoré sa v daných lokalitách nachádzajú.

1. TRASA – PO STOPÁCH PRÍRODNÝCH A KULTÚRNYCH KLENOTOV TATIER A SPIŠA:

Poprad – Štrbské Pleso (33,6 km, 30 min.) – Starý Smokovec (16,5 km, 18 min.) – obed – Tatranská Lomnica (6,6 km, 8 min.) – Tatranská Kotlina (9,2 km, 8 min.) – (15 km, 17 min.) Strážky – (5 km, 10 min.) – Kežmarok – (13,1 km, 15 min.) Spišská Sobota – Poprad (1,6 km, 5 min.).

Dĺžka trasy: 100,6 km
Čas na presun: 111 min. = 1 hod. 51 min.
Čas na prehliadky: 450 min. = 7 hod. 30 min.
Spolu: 100,6 km, 561 min. = 9 hod. 21 min.

Obrázok 81: Po stopách prírodných a kultúrnych klenotov Tatier a Spiša

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Poprad (prehliadka 1 hod.): situovaný v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny – stredoveké mesto vzniklo v roku 1241 – historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia – dominantný rímskokatolícky Kostol sv. Egídia, – zvonica – klasicistický evanjelický kostol a meštianske domy.

Štrbské Pleso (prehliadka 2 hod.): najvyššie položená tatranská osada (1355 m n.m.) – rozkladá sa okolo rovnomenného jazera – vznikla na území obce Štrba postavením poľovníckej chaty J. Szentiványiho v roku 1872 – v roku 1885 získala štatút liečebných kúpeľov – viaceré hotely, ubytovacie zariadenia a liečebné domy postavené začiatkom 20. storočia – stavebný rozmach pri príležitosti MS v lyžovaní v roku 1970 (vleky, mostíky, bežecké trate) – Areál snov.

Starý Smokovec (prehliadka 1 hod.): prvý veľký tatranský hotel Grand Hotel Starý Smokovec (1904) – pred 1. svetovou vojnou neoficiálne vyhlásený ako jeden z Top 10 svetových horských hotelov – neďaleko je nástupná stanica pozemnej lanovky na Hrebienok a Kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie.

Tatranská Lomnica (prehliadka 1 hod.): – múzeum TANAPu – nadväzuje na tradície siahajúce až do roku 1883 – zbierky obsahujú množstvo predmetov z oblasti botaniky, zoológie, histórie, kartografie, geológie a etnografie.

Tatranská Kotlina (prehliadka 1 hod. 30 min.): Belianska jaskyňa – najväčšia a jediná sprístupnená (1882) jaskyňa v TANAPE – situovaná na úpätí Kobylieho vrchu – dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary.

Strážky (prehliadka 30 min): miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno-historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st. , renesančná zvonica) – objekt SNG.

Kežmarok (prehliadka 1 hod.): spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus, nový evanjelický kostol).

Spišská Sobota (prehliadka 30 min.): mestská časť Popradu – jedno z najbohatších a najvýznamnejších miest Spiša – MPR (1950) – jeden z najlepšie zachovaných stredovekých urbanistických celkov SR (trojuholníkové námestie, meštianske domy (15. - 17. st.), garbiarske domy, sakrálne stavby – Kostol sv. Juraja (cena Kultúrna pamiatka roka 2011), renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie).

2. TRASA – PO STOPÁCH HISTORICKÉHO ODKAZU NAŠICH PREDKOV:

Prešov – Tročany (28,4 km, 27 min.) – Bardejov (15,4 km, 16 min.) – Bardejovské Kúpele (5,1 km, 8 min.) – obed – Zborov (7,8 km, 8 min.) – Svidník (25,4 km, 25 min.) – Nižná Písaná (10,1 km, 11 min.) – Hunkovce (13,8 km, 17 min.) – Dukla (9,3 km, 12 min.) – Bodružal (8,5 km, 10 min.) – Príkra (2,5 km, 3 min.) – Prešov (72,9 km, 72 min).

Dĺžka trasy: 199,2 km
Čas na presun: 209 min. = 3 hod. 29 min.
Čas na prehliadky: 420 min. = 7 hod. 0 min.
Spolu: 199,2 km, 629 min. = 10 hod. 29 min.

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov (prehliadka 1 hod.): administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Tročany (prehliadka 30 min.): národná kultúrna pamiatka, gréckokatolícky drevený Kostol sv. Lukáša Evanjelistu (1739) – trojpriestorový zrubový chrám situovaný na mieste staršieho objektu z prelomu 15. – 16.storočia – ikonostas pochádza zo 17. storočia, niektoré vzácne ikony maľované na dreve sú zo 17. – 18.storočia.

Bardejov (prehliadka 1 hod.): historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry

Obrázok 82: Po stopách historického odkazu našich predkov

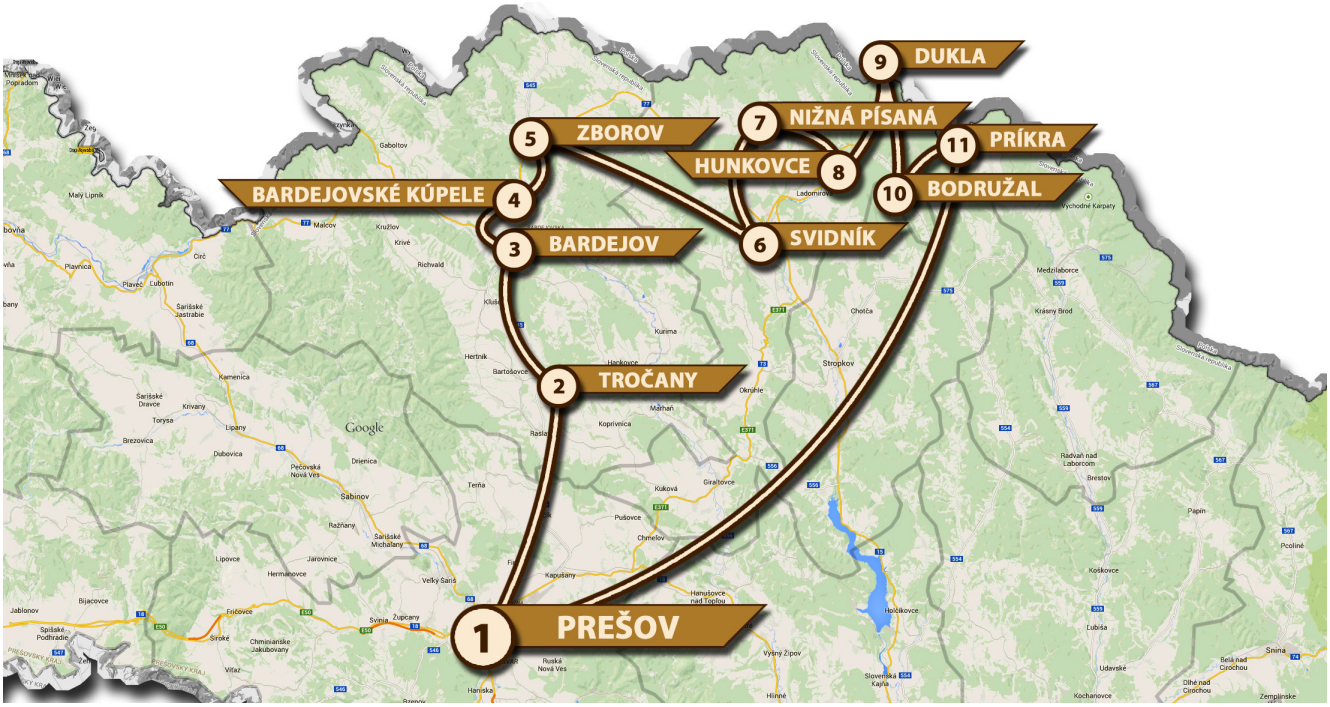

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

– Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) – Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku – Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus).

Bardejovské Kúpele (prehliadka 1 hod.): prvé zmienky o prameňoch (1247) - prvý ubytovací hostinec (1777) – začiatok 19. storočia - patrili k najvyhľadávanejším v Uhorsku - najvýznamnejšie osobnosti, ktoré navštívili kúpele: rakúsko-uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleóna Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I.(1821) a manželka Františka Jozefa I. cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895) - koniec 19. storočia (návštevnosť cca 4000 hostí) - rekonštrukcia a nová výstavba (po roku 1957) – patrili medzi desať najvýznamnejších česko-slovenských kúpeľov – v súčasnosti patria k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno- kúpeľným areálom.

Zborov (prehliadka 30 min.): rozvoj remesiel a obchodu v slovensko-poľskom pohraničí – 1. svetová vojna - ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami (vojenské cintoríny v okolí obce) – 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín nemeckých vojakov - hrad Zborov (starší názov Makovica) – výrazná dominanta okolia – pohraničný hrad pri ceste do Poľska - súčasť PR Zborovský hradný vrch.

Svidník (prehliadka 30 min.): ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty – značné materiálne škody – pamätník Sovietskej armády – spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie – centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku – Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).

Nižná Písaná (prehliadka 30 minút.): obec v tzv. Údolí smrti - súčasť NKP Duklianske bojisko - v priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku - 8 tankov T-34/85 - tankové boje (25. - 27. 10. 1944).

Hunkovce (prehliadka 30 min.): gréckokatolícky Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky z konca 18. storočia (NKP) – boje v priebehu 1. svetovej vojny – Brusilovova ofenzíva (najväčšie ruské nasadenie zbraní počas 1. svetovej vojny) – masové hroby ruských a rakúsko-uhorských vojakov, ktorí padli počas bojov v prvej svetovej vojne.

Dukla (prehliadka 30 min.): Dukliansky priesmyk – Dukla (Svidnícke sedlo, 502 m n.m.) – najnižší karpatský priechod v Nízkych Beskydách – dôležitá obchodná a vojenská (Suvorov, Kutuzov) cesta z Podunajskej a Potiskej oblasti do Povislia – 1. svetová vojna - mohutné bojisko ruských, nemeckých a rakúsko -uhorských divízií – 8. - 27. 11. 1944 - jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny (Karpatsko-duklianska operácia) – 500 000 vojakov – padlo 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru – 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých – 49 m vysoká veža na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu.

Bodružal (prehliadka 30 minút): gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša z roku 1658 –trojdielna zrubová stavba – bohato členená šindľová strecha s troma na západ sa zvyšujúcimi vežami – areál chrámu obklopený zrubovou ohradou so šindľovou strieškou – v interiéri sú zvyšky nástenných malieb z pol.18. stor. – ikonostas z konca 18. stor.

Príkra (prehliadka 30 min.): gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z roku 1777.

DVOJDŇOVÉ TRASY

1. TRASA – PO STOPÁCH PRÍRODNÝCH A KULTÚRNYCH SKVOSTOV TATIER A SPIŠA:

Poprad – Starý Smokovec (13,7 km, 15 min.) – Tatranská Lomnica (6,6 km, 8 min.) – Tatranská Kotlina (9,2 km, 8 min.) – obed – Červený Kláštor (39,8 km, 40 min.) – Stará Ľubovňa (26,9 km, 28 min.) – nocľah – Vyšné Ružbachy (15,1 km, 17 min.) – Podolínec (7,6 km, 9 min.) – Spišská Belá (10,1 km, 9 min.) – Strážky (4 km, 8 min.) – obed – Kežmarok (5 km, 10 min.) – Spišská Sobota (13,1 km, 15 min.) – Poprad (1,6 km, 5 min). (Námestie sv. Egídia, 1 hod.).

Dĺžka trasy: 152,7 km (1. deň: 96,2 km + 2. deň: 56,5 km)
Čas na presun: 172 min. = 2 hod. 52 min. (1. deň: 99 min = 1 hod. 39 min. + 2. deň: 73 min. = = 1 hod. 13 min.)
Čas na prehliadky: 720 min. = 12 hod. 0 min. (1. deň: 390 min. = 6 hod. 30 min. + 2. deň: 330 min. = = 5 hod. 30 min.)
Spolu: 152,7 km, 892 min. = 14 hod. 52 min.

Popisy jednotlivých zastávok:

Starý Smokovec (prehliadka 1 hod): prvý veľký tatranský hotel Grand Hotel Starý Smokovec (1904) – pred 1. svetovou vojnou neoficiálne vyhlásený ako jeden z Top 10 svetových horských hotelov – neďaleko je nástupná stanica pozemnej lanovky na Hrebienok a Kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie.

Tatranská Lomnica (prehliadka 1 hod.): múzeum TANAPu – nadväzuje na tradície siahajúce až do roku 1883 – zbierky obsahujú množstvo predmetov z oblasti botaniky, zoológie, histórie, kartografie, geológie a etnografie.

Tatranská Kotlina (prehliadka 1 hod. 30 min.): Belianska jaskyňa – najväčšia a jediná sprístupnená (1882) jaskyňa v TANAPe – situovaná na úpätí Kobylieho vrchu – dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary.

Červený Kláštor (prehliadka 1 hod): jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v

Obrázok 83: Po stopách prírodných a kultúrnych skvostov Tatier a Spiša

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724 – 1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika; Zamagurské folklórne slávnosti (37. ročník, 2013).

Stará Ľubovňa (prehliadka 2 hod.): Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 – 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Vyšné Ružbachy (prehliadka 1 hod.): názov Ružbachy (nem. rauschen – hučať, Bach – potok) – najstaršia písomná správa o kúpeľoch (1549 Juraj Wernher) – poľská a uhorská šľachta – 1882 ich kúpil a zmodernizoval gróf Zamoyski – zemité uhličité minerálne pramene – travertínový Kráter (hĺbka 3 m, priemer 20 m, prepadnutie travertínových kôp).

Podolínec (prehliadka 30 min.): slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku – starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou - MPR (1991) – mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica, piaristický kláštorný komplex.

Spišská Belá (prehliadka 1 hod.): jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. – 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Strážky (prehliadka 30 min.): miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno – historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st., renesančná zvonica) – objekt SNG.

Kežmarok (prehliadka 1 hod.): spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.

Spišská Sobota (prehliadka 30 min.): mestská časť Popradu – jedno z najbohatších a najvýznamnejších miest Spiša – MPR (1950) – jeden z najlepšie zachovaných stredovekých urbanistických celkov SR (trojuholníkové námestie, meštianske domy (15. – 17. st.), garbiarske domy, sakrálne stavby – Kostol sv. Juraja (cena Kultúrna pamiatka roka 2011), renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie).

Poprad (prehliadka 1 hod.): situovaný v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny – stredoveké mesto vzniklo v roku 1241 – historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia – dominantný rímskokatolícky Kostol sv. Egídia, – zvonica – klasicistický evanjelický kostol a meštianske domy.

2. TRASA – PO STOPÁCH KULTÚRNEHO ODKAZU NAŠICH PREDKOV:

Prešov – Spišská Kapitula (40,8 km, 35 min.) – Levoča (14,1 km, 15 min.) – Kežmarok (31,1 km, 33 min.) – obed – Strážky (5 km, 10 min.) – Spišská Belá (4 km, 8 min.) – Červený Kláštor (28,7 km, 30 min.) – nocľah – Litmanová (34,8 km, 35 min.) – Stará Ľubovňa (10,9 km, 13 min.) – obed – Lukov (39,1 km, 35 min.) – Krivé (10,4 km, 12 min.) – Bardejov (13,9 km, 17 min.) – Hervartov (9,6 km, 13 min.) – Prešov (41,8 km, 42 min.).

Dĺžka trasy: 284,2 km (1. deň: 123,7 km + 2. deň: 160,5 km)
Čas na presun: 298 min. = 4 hod. 58 min. (1. deň: 131 min. = 2 hod. 11 min. + 2. deň: 167 min. = 2 hod. 47 min.)
Čas na prehliadky: 690 min. = 11 hod. 30 min (1. deň: 300 min. = 6 hod. 0 min. + 2. deň: 390 min. = = 6 hod. 30 min.)
Spolu: 284,2 km, 988 min. = 16 hod. 28 min.

Obrázok 84: Po stopách kultúrneho odkazu našich predkov

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Spišská Kapitula (prehliadka 30 min.): MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.

Levoča (prehliadka 1 hod.): UNESCO (2009) – „najjagavejší kameň na spišskej korune" – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508 - 1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m n.m.) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Kežmarok (prehliadka 1 hod.): spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.

Strážky (prehliadka 30 min.): miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno – historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st., renesančná zvonica) – objekt SNG.

Spišská Belá (prehliadka 1 hod.): jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. - 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Červený Kláštor (prehliadka 1 hod.): jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724 - 1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika, Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).

Litmanová (prehliadka 1 hod.): pútnické miesto Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008) – hora Zvir s celým areálom a prameňom – zjavenia prebiehali v rokoch 1990 – 1995 – Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky.

Stará Ľubovňa (prehliadka 2 hod.): námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 - 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Lukov (prehliadka 30 min.): národná kultúrna pamiatka gréckokatolícky Kostol sv. Kozmu a Damiána – postavený v rokoch 1708 – 1709.

Krivé (prehliadka 30 min.): gréckokatolícky Kostol sv. Lukáš Evanjelistu –postavený v roku 1826.

Bardejov (prehliadka 1 hod.): historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry – Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe – goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) – Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku – prvá verejná knižnica v Uhorsku – Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus).

Hervartov (prehliadka 30 min.): rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi – postavený koncom 15.stor. (asi 1499 – 1500) pod vplyvom gotiky – najstarší a najzachovalejší drevený kostolík tohto typu na Slovensku – najcennejšie časti interiéru sú gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805.

Prešov (prehliadka 1 hod.): administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

4.3.4 Turisti sekundárnej voľby

Východisko Poprad

1. TRASA – TATRANSKÝ OKRUH (PRÍRODA, HISTÓRIA A KULTÚRA TATIER):

Poprad – Štrbské Pleso (33,6 km, 30 min.) – Starý Smokovec (15,6 km, 18 min.) – Tatranská Lomnica (6,6 km, 9 min.) – Tatranská Kotlina (9,2 km, 9 min.) – Ždiar (7,7 km, 8 min.) – Lysá Poľana (14,5 km, 14 min.) – Spišská Belá (32,8 km, 31 min.) – Strážky (2,3 km, 3 min.) – Kežmarok (4,7 km, 7 min.) – Huncovce (5,1 km, 7 min.) – Poprad(9,4 km, 12 min.).

Dĺžka trasy: 141,5 km
Čas na presun: 148 min. = 2 hod. 28 min.

Popisy jednotlivých zastávok:

Poprad: situovaný v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny – stredoveké mesto vzniklo v roku 1241 – historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia – dominantný rímskokatolícky Kostol sv. Egídia – zvonica – klasicistický evanjelický kostol a meštianske domy.

Štrbské Pleso: najvyššie položená tatranská osada (1355 m) – rozkladá sa okolo rovnomenného jazera – vznikla na území obce Štrba postavením poľovníckej chaty J. Szentiványiho v roku 1872 – v roku 1885 získala štatút liečebných kúpeľov – viaceré hotely, ubytovacie zariadenia a liečebné domy postavené začiatkom 20. storočia – stavebný rozmach pri príležitosti MS v lyžovaní v roku 1970 (vleky, mostíky, bežecké trate) – Areál snov.

Starý Smokovec: prvý veľký tatranský hotel Grand Hotel Starý Smokovec (1904) – pred 1. svetovou vojnou neoficiálne vyhlásený ako jeden z Top 10 svetových horských hotelov – neďaleko je nástupná stanica pozemnej lanovky na Hrebienok a Kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie.

Tatranská Lomnica: múzeum TANAPu – nadväzuje na tradície siahajúce až do roku 1883 – zbierky obsahujú množstvo predmetov z oblasti botaniky, zoológie, histórie, kartografie, geológie a etnografie.

Obrázok 85: Tatranský okruh (príroda, história a kultúra Tatier)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Tatranská Kotlina: Belianska jaskyňa – najväčšia a jediná sprístupnená (1882) jaskyňa v TANAPE – situovaná na úpätí Kobylieho vrchu – dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary.

Ždiar: valašská kolonizácia (16. – 17. st.) – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1977) – 183 evidovaných pamiatkových stavieb - uzatvorené dvory s viacpriestorovými zrubovými drevenicami (modrý náter v škárach, červené ornamenty okolo okien), hospodárske stavby.

Lysá Poľana: pohraničná obec – konečný bod Cesty Slobody.

Spišská Belá: jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. – 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Strážky: miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno-historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st. , renesančná zvonica) – objekt SNG.

Kežmarok: spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.

Huncovce: 18. st. – vznik vyššej židovskej školy Ješiva (výchova budúcich rabínov) – 18. – 19. st. – najpočetnejšia židovská komunita na Spiši – 1831 pozvanie rabína Elisera Horovicza za hlavného rabína do Frankfurtu nad Mohanom – 1929 – položenie základného kameňa vysokej školy Talmudu – sakrálne stavby, kúria – malá vodná elektráreň (1893) – patrí medzi najstaršie vodné elektrárne v Uhorsku – v prevádzke 104 rokov – ucelený komplex ojedinelý na Slovensku.

2. TRASA – PIENINSKÝ OKRUH (PRÍRODA, HISTÓRIA A KULTÚRA PIENIN):

Poprad – Kežmarok (14,5 km, 18 min.) – Strážky (5 km, 10 min.) – Spišská Belá (4 km, 8 min.) – Podolínec (10,1 km, 9 min.) – Vyšné Ružbachy (7,6 km, 8 min.) – Hniezdne (9,8 km, 10 min.) – Stará Ľubovňa

(5,2 km, 7 min.) – Hraničné (10,9 km, 11 min.) – Jarabina (13,2 km, 12 min.) – Litmanová (5,9 km, 6 min.) – Kamienka (16,6 km, 16 min.) – Červený Kláštor (18,3 km, 18 min.) – Spišská Stará Ves (7,4 km, 9 min.) – Spišské Hanušovce (6,1 km, 6 min.) – Osturňa (10,2 km, 13 min.) – Huncovce (44,9 km, 52 min.) – Poprad (9,4 km, 13 min.).

Dĺžka trasy: 199,1 km
Čas na presun: 226 min. = 3 hod. 46 min.

Obrázok 86: Pieninský okruh (príroda, história a kultúra Pienin)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Poprad: situovaný v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny – stredoveké mesto vzniklo v roku 1241 – historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia – dominantný rímskokatolícky Kostol sv. Egídia, – zvonica – klasicistický evanjelický kostol a meštianske domy.

Kežmarok: spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.

Strážky: miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno-historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st., renesančná zvonica) – objekt SNG.

Spišská Belá: jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18.-19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Podolínec: slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku – starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou - MPR (1991) – mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica, piaristický kláštorný komplex.

Vyšné Ružbachy: názov Ružbachy (nem. rauschen – hučať, Bach – potok) – najstaršia písomná správa o kúpeľoch (1549 Juraj Wernher) – poľská a uhorská šľachta – 1882 ich kúpil a zmodernizoval

gróf Zamoyski – zemité uhličité minerálne pramene – travertínový Kráter (hĺbka 3 m, priemer 20 m, prepadnutie travertínových kôp).

Hniezdne: obec povýšená na slobodné kráľovské mesto (1412) – mnohé privilégiá (neplatenie mýta) – remeselnícke cechy – neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy (17. a 18. st.) – nástenné maľby – radnica, škola, Kostol sv. Bartolomeja, špitál, kúpele (19. st.).

Stará Ľubovňa: Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m n.m.) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 - 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Hraničné: rímskokatolícky Kostol Nepoškvrneného Počatia Panny Márie postavený v rokoch 1785 – 1787 – trojdielna zrubová stavba zmiešaného typu – vnútorné vybavenie kostola je zo zvyškov starých renesančných a barokových oltárov prenesených z kostola sv. Mikuláša v Starej Ľubovni – najvzácnejší je hlavný oltár z roku 1670 – polychromovaná drevorezba – slúži veriacim západného aj východného obradu.

Jarabina: chránený prírodný výtvor Jarabinský prielom – pereje, skalné stupne, obrie hrnce.

Litmanová: pútnické miesto Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008) – hora Zvir s celým areálom a prameňom – zjavenia prebiehali v rokoch 1990 – 1995 – Kaplnka Nepoškvrneného Počatia Presvätej Bohorodičky.

Kamienka: rusínska obec – v minulosti známa najmä drotárstvom (Rusko, Poľsko, Juhoslávia) a salašníctvom – stále si uchováva svoje tradičné ľudové piesne a tance.

Červený Kláštor: jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724-1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika; Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).

Spišská Stará Ves: centrum Zamaguria – tretie najmenšie mesto SR (Dudince, Modrý Kameň) – jedna z najstarších farností na Spiši – výhodná poloha na starobylej obchodnej ceste do Poľska – šošovkovité námestie – zaujímavosťou je charakteristické šikmé osadenie domov vzhľadom k uličnej čiare – Kostol Nanebovzatia Panny Márie (14. st.) – uzavretie mieru medzi Matejom Korvínom a Kazimírom Jagelonským (1474).

Spišské Hanušovce: jedna z najstarších zamagurských obcí.

Osturňa: pravdepodobne najdlhšia potočná obec SR (9,5 km) – valašská kolonizácia (16. st.) pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1979) – 157 chránených goralských usadlostí – zrubové domy, hospodárske budovy, hospodárske dvory.

Huncovce: 18. st. – vznik vyššej židovskej školy Ješiva (výchova budúcich rabínov) – 18. – 19. st. – najpočetnejšia židovská komunita na Spiši – 1831 pozvanie rabína Elisera Horovicza za hlavného rabína do Frankfurtu nad Mohanom – 1929 – položenie základného kameňa vysokej školy Talmudu – sakrálne stavby, kúria – malá vodná elektráreň (1893) – patrí medzi najstaršie vodné elektrárne v Uhorsku – v prevádzke 104 rokov – ucelený komplex ojedinelý na Slovensku.

3. TRASA – SPIŠSKÝ OKRUH (PRÍRODA, HISTÓRIA A KULTÚRA STREDNÉHO A JUŽNÉHO SPIŠA):

Poprad – Spišská Sobota (3,2 km, 7 min.) – Spišský Štvrtok (15,3 km, 11 min.) – Levoča (12,2 km, 12 min.) – Spišský Hrhov (7,7 km, 10 min.) – Spišská Kapitula (8 km, 10 min.) – Spišské Podhradie (0,8 km, 2 min.) – Bijacovce (4,8 km, 6 min.) – Brutovce (17 km, 20 min.) – Nižné Repaše (8 km, 9 min.) – Vyšné Repaše (2,9 km, 4 min.) – Levoča (12,1 km, 14 min.) – Vrbov (24,1 km, 24 min.) – Huncovce (5,8 km, 6 min.) – Poprad (9,4 km, 13 min.).

Dĺžka trasy: 131,3 km
Čas na presun: 148 min. = 2 hod. 28 min.

Obrázok 87: Spišský okruh (príroda, história a kultúra stredného a južného Spiša)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Poprad: situovaný v juhovýchodnej časti Popradskej kotliny – stredoveké mesto vzniklo v roku 1241 – historické centrum Popradu je sústredené okolo vretenovitého Námestia sv. Egídia – dominantný rímskokatolícky Kostol sv. Egídia – zvonica – klasicistický evanjelický kostol a meštianske domy.

Spišská Sobota: mestská časť Popradu – jedno z najbohatších a najvýznamnejších miest Spiša – MPR (1950) – jeden z najlepšie zachovaných stredovekých urbanistických celkov SR (trojuholníkové námestie, meštianske domy (15. – 17. st.), garbiarske domy, sakrálne stavby – Kostol sv. Juraja (cena Kultúrna pamiatka roka 2011), renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie) .

Spišský Štvrtok: Kostol sv. Ladislava (13.st.), Kaplnka Zápoľských (1473) – najkrajšia gotická architektúra v SR, kláštor minoritov – v blízkosti sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka (zvyšky opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr.).

Levoča: UNESCO (2009) - „najjagavejší kameň na spišskej korune“ – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508 -1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka

hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Spišský Hrhov: Kostol sv. Šimona a Júdu (ranogotický sloh, vzácny obraz Immaculaty 1830), novobarokový kaštieľ (19. st., viedenský architekt H. Adam) – renesančný kamenný štvorklenbový most (1670).

Spišská Kapitula: MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.

Spišské Podhradie: UNESCO (1993) – Kostol Narodenia Panny Márie (vzácny gotický krídlový oltár sv. Barbory 1500 – súčasť zbierky SNG v Bratislave), sakrálne stavby, radnica, mariánsky stĺp.

Bijacovce: neskorobarokový Csákyho kaštieľ (1780 – 1785) s komplexom hospodárskych stavieb a parkom (NKP), rímskokatolícky pôvodne románsky Kostol Všetkých svätých (1260) prestavaný v gotickom slohu – fragmenty fresiek (14. st., NKP), pôvodne románska rotunda, barokizovaná (13. st, 18. st.) – jeden z najstarších sakrálnych architektonických objektov na Spiši.

Brutovce, Nižné Repaše, Vyšné Repaše: obce s viacerými prvkami ľudovej architektúry – najmä drevenice.

Levoča: UNESCO (2009) – „najjagavejší kameň na spišskej korune" – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1507 – 1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Vrbov: termálne kúpaliská – rodisko zakladateľa speleoarcheológie, profesora a riaditeľ gymnázia v Levoči Samuela Rotha (1851 – 1889) – zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou Tatier a okolia, predovšetkým Spiša.

Huncovce: 18. st. – vznik vyššej židovskej školy Ješiva (výchova budúcich rabínov) – 18. – 19. st. – najpočetnejšia židovská komunita na Spiši – 1831 pozvanie rabína Elisera Horovicza za hlavného rabína do Frankfurtu nad Mohanom – 1929 – položenie základného kameňa vysokej školy Talmudu – sakrálne stavby, kúria – malá vodná elektráreň (1893) – patrí medzi najstaršie vodné elektrárne v Uhorsku – v prevádzke 104 rokov – ucelený komplex ojedinelý na Slovensku.

<u>Východisko Prešov</u>

1. TRASA – ŠARIŠSKÝ OKRUH (PRÍRODA, HISTÓRIA A KULTÚRA HORNÉHO ŠARIŠA):

Prešov – Kapušany (9 km, 9 min.) – Raslavice (14 km, 12 min.) – Tročany (5,4 km, 5 min.) – Hervartov (14,5 km, 16 min.) – Bardejov (8,8 km, 13 min.) – Bardejovské Kúpele (5,1 km, 8 min.) – Zborov (7,8 km, 8 min.) – Jedlinka (6,9 km, 8 min.) – Svidník (20 km, 20 min.) – Nižná Písaná (10,1 km, 11 min.) – Dobroslava (5,6 km, 7 min.) – Ladomirová (8,2 km, 12 min.) – Korejovce (6,5 km, 8 min.) – Hunkovce (2,1 km, 2 min.) – Dukla (9,3 km, 12 min.) – Nižný Komárnik (5,3 km, 6 min.) – Bodružal (3,7 km, 7 min.) – Príkra (2,5 km, 3 min.) – Miroľa (5,9 km, 6 min.) – Stropkov (20,2 km, 21 min.) – Giraltovce (24,1 km, 24 min.) – Prešov (28,5 km, 31 min.).
Dĺžka trasy: 223,6 km
Čas na presun: 249 min. = 4 hod. 9 min.

Obrázok 88: Šarišský okruh (príroda, história a kultúra horného Šariša)

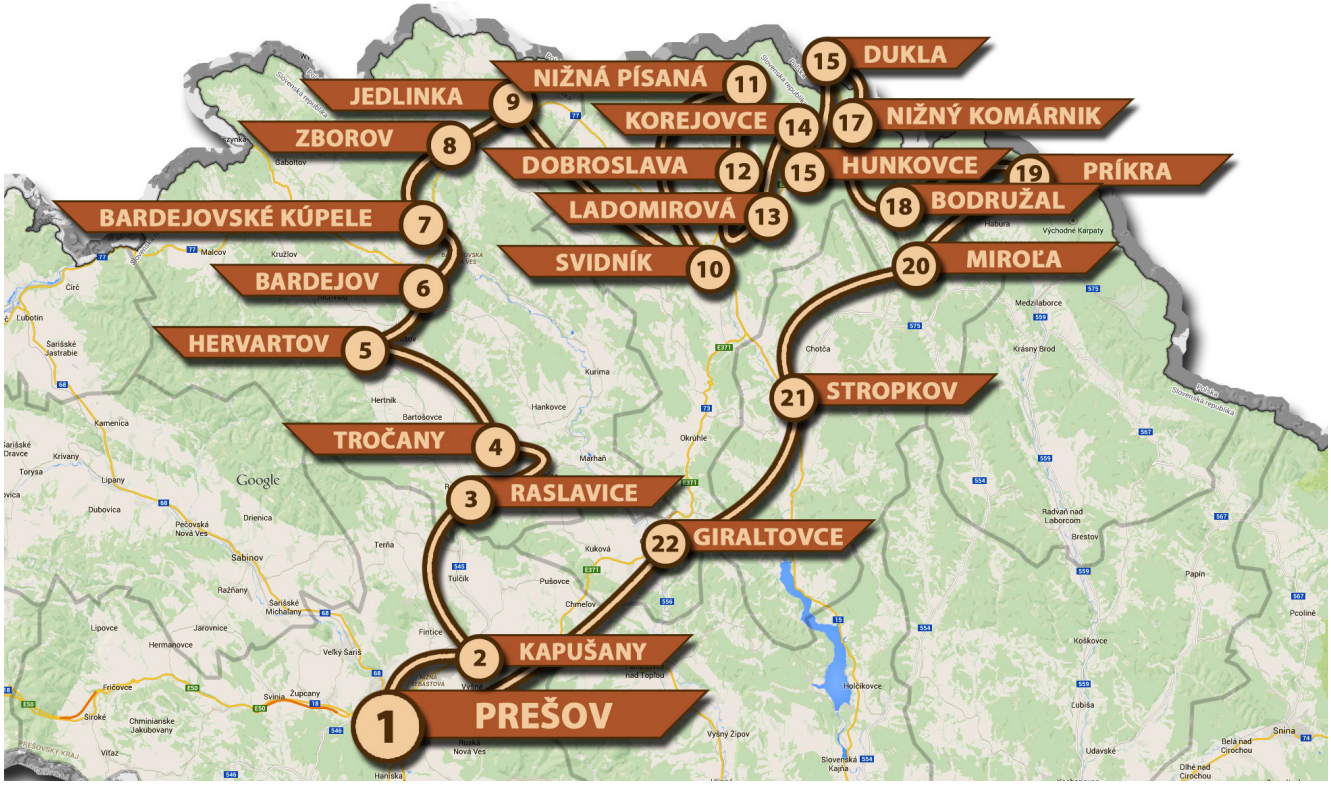

1. POPRAD – 2. KAPUŠANY (9 KM, 9 MIN) – 3. RASLAVICE (14 KM, 12 MIN) – 4. TROČANY (5,4 KM, 5 MIN) – 5. HERVARTOV (14,5 KM, 16 MIN) – 6. BARDEJOV (8,8 KM, 13 MIN) – 7. BARDEJOVSKÉ KÚPELE (5,1 KM, 8 MIN) – 8. ZBOROV (7,8 KM, 8 MIN) – 9. JEDLINKA (6,9 KM, 8 MIN) – 10. SVIDNÍK (20 KM, 20 MIN) – 11. NIŽNÁ PÍSANÁ (10,1 KM, 11 MIN) – 12. DOBROSLAVA (5,6 KM, 7 MIN) – 13. LADOMIROVÁ (8,2 KM, 12 MIN) – 14. KOREJOVCE (6,5 KM, 8 MIN) – 15. HUNKOVCE (2,1 KM, 2 MIN) – 16. DUKLA (9,3 KM, 12 MIN) – 17. NIŽNÝ KOMÁRNIK (5,3 KM, 6 MIN) – 18. BODRUŽAL (3,7 KM, 7 MIN) – 19. PRÍKRA (2,5 KM, 3 MIN) – 20. MIROĽA (5,9 KM, 6 MIN) – 21. STROPKOV (20,2 KM, 21 MIN) – 22. GIRALTOVCE (24,1 KM, 24 MIN) – 1. PREŠOV (28,6 KM, 31 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského ai.

Kapušany: zrúcanina rovnomenného hradu – Kapušiansky hrad – pochádza z obdobia pred rokom 1241 – situovaný približne pol kilometra od starého slovanského hradiska – niesol názvy Tobol či Maglovec – vlastníkmi boli významní uhorskí šľachtici.

Raslavice: obec známa tradičným šarišským folklórom – nachádzajú sa tu sakrálne stavby – barokový prízemný obdĺžnikový kaštieľ s dvoma nárožnými vežami z 18. storočia, klasicisticky upravovaný v 19. storočí.

Tročany: národná kultúrna pamiatka, gréckokatolícky Kostol sv. Lukáša Evanjelistu (1739) – trojpriestorový zrubový chrám situovaný na mieste staršieho objektu z prelomu 15. – 16.storočia – ikonostas pochádza zo 17. storočia, niektoré vzácne ikony maľované na dreve sú zo 17. – 18.storočia.

Hervartov: rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi – postavený koncom 15.stor. (asi 1499 - 1500) pod vplyvom gotiky – najstarší a najzachovalejší drevený kostolík tohto typu na Slovensku – najcennejšie časti interiéru sú gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805 .

Bardejov: historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry – Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) – Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku – Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus).

Bardejovské Kúpele: prvé zmienky o prameňoch (1247) - prvý ubytovací hostinec (1777) – začiatok 19. storočia - patrili k najvyhľadávanejším v Uhorsku - najvýznamnejšie osobnosťami, ktoré navštívili kúpele - rakúsko- uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleóna Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I. (1821) a manželka Františka Jozefa I. cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895) - koniec 19. storočia (návštevnosť cca 4000 hostí) - rekonštrukcia a nová výstavba (po roku 1957) – patrili medzi desať najvýznamnejších česko-slovenských kúpeľov – v súčasnosti patria k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom.

Zborov: rozvoj remesiel a obchodu v slovensko-poľskom pohraničí – 1. svetová vojna - ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami (vojenské cintoríny v okolí obce) – 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín nemeckých vojakov - hrad Zborov (starší názov Makovica) – výrazná dominanta okolia – pohraničný hrad pri ceste do Poľska - súčasť PR Zborovský hradný vrch.

Jedlinka: drevený gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky (1763) – národná kultúrna pamiatka – najvzácnejší a najkompletnejší rokokový ikonostas na Slovensku.

Svidník: ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty – značné materiálne škody – pamätník Sovietskej armády – spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie – centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku – Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).

Nižná Písaná: obec v tzv. Údolí smrti – súčasť NKP Duklianske bojisko – v priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku – 8 tankov T-34/85 – tankové boje (25. - 27. 10. 1944).
Dobroslava: gréckokatolícky Kostol sv. Paraskievy (1705).

Ladomirová: gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela, z roku 1742 – pri chráme stojí samostatná zvonica stĺpikovej konštrukcie – areál, ktorého súčasťou je aj cintorín oplotený zrubovou ohradou – ikonostas pochádza z polovice 18. stor. – UNESCO (2008).

Korejovce: gréckokatolícky Kostol Bohorodičky z rokov 1761 – 1764.

Hunkovce: boje v priebehu 1. svetovej vojny – Brusilovova ofenzíva (najväčšie ruské nasadenie zbraní počas 1. svetovej vojny) – masové hroby ruských a rakúsko-uhorských vojakov, ktorí padli počas bojov v prvej svetovej vojne.

Dukla: Dukliansky priesmyk – Dukla (Svidnícke sedlo, 502 m n.m.) – najnižší karpatský priechodom v Nízkych Beskydách – dôležitá obchodná a vojenská (Suvorov, Kutuzov) cesta z Podunajskej a Potiskej oblasti do Povislia – 1. svetová vojna - mohutné bojisko ruských, nemeckých a rakúsko-uhorských divízií – 8. - 27. 11. 1944 - jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny (Karpatsko -duklianska operácia) – 500 000 vojakov – padlo 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru – 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a

s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých – 49 m vysoká veža na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu.

Nižný Komárnik: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1938 (NKP).

Bodružal: gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša z roku 1658 – trojdielna zrubová stavba – bohato členená šindľová strecha s troma na západ sa zvyšujúcimi vežami – areál chrámu obklopený zrubovou ohradou so šindľovou strieškou – v interiéri sa zvyšky nástenných malieb z pol. 18. stor. – ikonostas z konca 18. stor. – UNESCO (2008).

Príkra: dominantou je Kostol sv. Michala Archanjela z roku 1777.

Miroľa: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1770.

Stropkov: mesto na rozhraní historického Šariša a Zemplína – existencia tzv. „veľkého stropkovského cechu" (1575) – ojedinelý prípad v dejinách Slovenska, Uhorska a Európy – v cechu boli združení zlatníci, debnári, krajčíri, kožušníci, mäsiari, ševci, tesári, hrnčiari, kováči, stolári, sedlári, zámočníci, remenári, mečiari, sládkovia, ránhojiči a obchodníci (spolu 17 remesiel) – najvýznamnejšie pamiatky – kaštieľ, Kostol Najsvätejšieho Tela Kristovho, kostol a kláštor minoritov.

Giraltovce: pôsobil v 19. storočí významný evanjelický kňaz a národný obrodenec Adam Hlovík.

2. TRASA – ZEMPLÍNSKY OKRUH (PRÍRODA, HISTÓRIA A KULTÚRA HORNÉHO ZEMPLÍNA):

Prešov – Hanušovce nad Topľou (23 km, 21 min.) – Vranov nad Topľou (24,1 km, 24 min.) – Sedliská (7,7 km, 11 min.) – Humenné (17,2 km, 19 min.) – Krásny Brod (38 km, 37 min.) – Medzilaborce (4,9 km, 7 min.) – Osadné (33,2 km, 38 min.) – Snina (20,2 km, 23 min.) –Brekov (29 km, 32 min.) – Prešov (65,2 km, 64 min.).

Dĺžka trasy: 262,5 km
Čas na presun: 276 min. = 4 hod. 36 min.

Obrázok 89: Zemplínsky okruh (príroda, história a kultúra horného Zemplína)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49º s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Hanušovce nad Topľou: renesančno-barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia – sídlo Vlastivedného múzea – ďalší renesančný blokový kaštieľ (1564) – archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych zameraný na oblasť archeológie – kultúrna a turistická atrakcia ojedinelá svojho druhu na Slovensku – Hanušovský viadukt (389,9 m) – najdlhší oblúkový viadukt strednej Európy – patrí do sústavy desiatich viaduktov a dvoch tunelov na železničnej trati Prešov – Kapušany – Strážske – bol postavený v roku 1943 – významná technická pamiatka.

Vranov nad Topľou: stredisko čičavského panstva – rozvoj remesiel a obchodu – centrum východoslovenského roľníckeho povstania (1831) – najvýznamnejšie kultúrno-historické pamiatky – rímskokatolícka Bazilika minor Narodenia Panny Márie, barokový Kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, klasicistický kaštieľ.

Sedliská: neďaleko obce hrad Čičava – postavený v 13. storočí ako strážny hrad – viackrát prestavovaný – po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711) – výhľady do okolia.

Humenné: centrum Horného Zemplína – strategická poloha na križovatke obchodných ciest (Potise – Halič, Potisie – Rusko) – stredisko panstva talianskeho rodu Drugethovcov – vojenské útrapy počas 1. a 2. svetovej vojny – najvýznamnejšie sakrálne pamiatky - rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky Chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a. v. kostol a synagóga – najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) – veľká knižnica so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom – v areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska.

Krásny Brod: historická lokalita (13. a 14. storočie) – príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia – stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera) – zničený v priebehu veľkej ofenzívy ruských vojsk v roku 1915 delostreleckými jednotkami rakúsko – uhorskej armády – duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska – postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) – spracovanie dovážanej ropy z Haliče.

Medzilaborce: pestrá etnická štruktúra v období valašskej kolonizácie (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni) – vytváranie zbojníckych družín (od 16. storočia) na oboch stranách uhorsko-poľskej hranice – vojnové udalosti 1. svetovej vojny (veliteľský štáb generála Brusilova) – veľké ľudské a materiálne straty – medzivojnové obdobie (vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka) – 2. svetová vojna (devastácia) – významné stredisko Rusínov a Ukrajincov – región je spätý s rodinou Warholovcov (rodisko rodičov Miková) - Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) – sakrálne pamiatky (gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie, pravoslávny chrám sv. Ducha).

Osadné: hroby vojakov z 1. svetovej vojny – unikátna krypta, jediná svojho druhu na Slovenku – 1025 vojakov.

Snina: mesto z éry valašskej a tzv. koriatovičovskej kolonizácie – významným etnickým živlom sa tu stali Ukrajinci, resp. Rusíni – založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815) - demografický rast – ekonomicky jeden z najslabších regiónov (nezamestnanosť, vysťahovalectvo) – k najvýznamnejším historicko-kultúrnym pamiatkam patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia – studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841)

– uliate v miestnych hámroch – nositeľka ceny Európskej únie umenia (2000).

Brekov: hrad na andezitovom brale – vznik na konci 13. storočia na mieste staršieho veľkomoravského hradiska – poškodenie počas stavovských povstaní Rákócziho a Thökölyho – Brekovské jaskyne (Veľká Artajama, Malá Artajama, Brekovská jaskyňa).

3. TRASA – ŠARIŠSKO-SPIŠSKÝ OKRUH (PRÍRODA, HISTÓRIA A KULTÚRA DOLNÉHO ŠARIŠA A SPIŠA):

Prešov – Veľký Šariš (7,8 km, 10 min.) – Sabinov (13,1 km, 15 min.) – Drienica (4,7 km, 6 min.) – Ľutina (12,3 km, 15 min.) – Kamenica (16,5 km, 18 min.) – Pusté Pole (7,4 km, 8 min.) – Plaveč (9,6 km, 10 min.) – Stará Ľubovňa (15,9 km, 18 min.) – Jarabina (5,1 km, 7 min.) – Litmanová (5,9 km, 6 min.) – Hniezdne (13,1 km, 13 min.) – Vyšné Ružbachy (9,8 km, 9 min.) – Podolínec (7,6 km, 9 min.) – Spišská Belá (10,1 km, 9 min.) – Strážky (2,3 km, 3 min.) – Kežmarok (4,7 km, 7 min.) – Vrbov (7,1 km, 10 min.) – Spišský Štvrtok (11,2 km, 11 min.) – Levoča (12,2 km, 12 min.) – Spišský Hrhov (7,7 km, 10 min.) – Spišská Kapitula (8 km, 10 min.) – Prešov (46,5 km, 37 min.).

Dĺžka trasy: 238,5 km
Čas na presun: 253 min. = 4 hod. 13 min.

Obrázok 90: Šarišsko-spišský okruh (príroda, história a kultúra dolného Šariša a Spiša)

238,5 KM 4 hod 13 min

1. PREŠOV – 2. VEĽKÝ ŠARIŠ (7,8 KM, 10 MIN) – 3. SABINOV (13,1 KM, 15 MIN) – 4. DRIENICA (4,7 KM, 6 MIN) – 5. ĽUTINA (12,3 KM, 15 MIN) – 6. KAMENICA (16,5 KM, 18 MIN) – 7. PUSTÉ POLE (7,4 KM, 8 MIN) – 8. PLAVEČ (9,6 KM, 10 MIN) – 9. STARÁ ĽUBOVŇA (15,9 KM, 18 MIN) – 10. JARABINA (5,1 KM, 7 MIN) – 11. LITMANOVÁ (5,9 KM, 6 MIN) – 12. HNIEZDNE (13,1 KM, 13 MIN) – 13. VYŠNÉ RUŽBACHY (9,8 KM, 9 MIN) – 14. PODOLÍNEC (7,6 KM, 9 MIN) – 15. SPIŠSKÁ BELÁ (10,1 KM, 9 MIN) – 16. STRÁŽKY (2,3 KM, 3 MIN) – 17. KEŽMAROK (4,7 KM, 7 MIN) – 18. VRBOV (7,1 KM, 10 MIN) – 19. SPIŠSKÝ ŠTVRTOK (11,2 KM, 11 MIN) – 20. LEVOČA (12,2 KM, 12 MIN) – 21. SPIŠSKÝ HRHOV (7,7 KM, 10 MIN) – 22. SPIŠSKÁ KAPITULA (8 KM, 10 MIN) – 1. PREŠOV (46,5 KM, 37 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác,

Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Veľký Šariš: Šarišský hrad – spomína sa pod menom Sarus (1245) – hradný komplex patrí medzi 6 najväčších slovenských hradov – s Trenčianskym hradom je jedným zo slohovo najčistejších a najvzácnejších na Slovensku – zohrával dôležitú úlohu v mocenských bojoch medzi panovníkom a uhorskými magnátskymi rodmi – panoramatické výhľady na okolitú krajinu.

Sabinov: súčasť kráľovského hradu Šariš (1248) – slobodné kráľovské mesto (1405) – člen Pentapolitany - strategická poloha - šošovkovité námestie obklopené meštianskymi domami – dominanta mesta Kostol Sťatia sv. Jána Krstiteľa – vzácne sú plastiky z dielne majstra Pavla z Levoče – ďalšie kultúrno-historické pamiatky – evanjelické kostoly (slovenský a nemecký), renesančná zvonica, renesančná budova bývalého lýcea a meštianske domy – natáčanie prvého česko-slovenského oscarového filmu Obchod na korze (1966).

Drienica: komplexné stredisko cestovného ruchu Drienica – Lysá v pohorí Čergov – z vrcholu Lysej (1068 m) panoramatické výhľady až do oblasti Vysokých, Belianskych a Nízkych Tatier.

Ľutina: gréckokatolícka Bazilika Zosnutia Presvätej Bohorodičky – apoštolským brevé pápeža Jána Pavla II. povýšená na hodnosť Bazilica minor (1988) – najvýznamnejšie gréckokatolícke mariánske pútnické miesto na Slovensku (od roku 1851) – celý komplex doplnený o drevené sakrálne miniatúry zo severovýchodného Slovenska patrí svojou lokalizáciu v prírodnom prostredí čergovského predhoria, ako aj svojou duchovnosťou k najkrajším na Slovensku.

Kamenica: zrúcanina Kamenického hradu v nadmorskej výške 725 m – vybudovaný už v 13. storočí – slúžil ako strážny hrad na Toryskej ceste – plnil aj funkciu ubytovania uhorských panovníkov a ich sprievodu počas ich poľovačiek v tejto oblasti – rozlohou sa medzi slovenskými hradmi zaradzuje na 17. miesto.

Pusté Pole: súčasť hlavného európskeho rozvodia medzi Baltským a Čiernym morom.

Plaveč: zrúcaniny hradu nad obcou Plaveč – hrad bol pohraničnou pevnosťou vybudovanou v 2. polovici 13. storočia na staršom základe – v rokoch 1450 - 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit – veľmi zaujímavé panoramatické výhľady na meandre rieky Poprad a širšie slovensko-poľské pohraničie.

Stará Ľubovňa: Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m n.m.) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 - 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Jarabina: chránený prírodný výtvor Jarabinský prielom – pereje, skalné stupne, obrie hrnce.

Litmanová: pútnické miesto Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008) – hora Zvir s celým areálom a prameňom – zjavenia prebiehali v rokoch 1990 – 1995 – Kaplnka Nepoškvrneného počatia Presvätej Bohorodičky.

Hniezdne: obec povýšená na slobodné kráľovské mesto (1412) – mnohé privilégiá (neplatenie mýta) – remeselnícke cechy – neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy (17. a 18. st.) – nástenné maľby – radnica, škola, Kostol sv. Bartolomeja, špitál, kúpele (19. st.).

Vyšné Ružbachy: názov Ružbachy (nem. rauschen – hučať, Bach – potok) – najstaršia písomná správa o kúpeľoch (1549 Juraj Wernher) – poľská a uhorská šľachta – 1882 ich kúpil a zmodernizoval gróf Zamoyski – zemité uhličité minerálne pramene – travertínový Kráter (hĺbka 3 m, priemer 20m, prepadnutie travertínových kôp).

Podolínec: slobodné kráľovské mesto na úrovni Levoče a Kežmarku – starobylý mestský komplex s unikátnou urbanistickou skladbou - MPR (1991) – mestské opevnenie, sakrálne stavby, meštianske domy, radnica, zvonica, piaristický kláštorný komplex.

Spišská Belá: jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. – 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Strážky: miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno-historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st. , renesančná zvonica) – objekt SNG.

Kežmarok: spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.

Vrbov: termálne kúpaliská – rodisko zakladateľa speleoarcheológie, profesora a riaditeľ gymnázia v Levoči Samuela Rotha (1851 – 1889) – zaoberal sa geológiou, glaciológiou, limnológiou a speleológiou Tatier a okolia, predovšetkým Spiša.

Spišský Štvrtok: Kostol sv. Ladislava (13.st.), Kaplnka Zápoľských (1473) – najkrajšia gotická architektúra v SR, kláštor minoritov – v blízkosti sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka (zvyšky opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr.) .

Levoča: UNESCO (2009) - „najjagavejší kameň na spišskej korune" – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508 - 1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m n.m.) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Spišský Hrhov: Kostol sv. Šimona a Júdu (ranogotický sloh, vzácny obraz Immaculaty 1830), novobarokový kaštieľ (19. st., viedenský architekt H. Adam) – renesančný kamenný štvorklenbový most (1670).

Spišská Kapitula: MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.

4.3.5 Špecifickí turisti - objavitelia a romantici

Východisko Prešov

1. TRASA – TURISTA - CESTOVATEĽ - OBJAVITEĽ:

Prešov – Solivar (4,8 km, 10 min.) – Zlatá Baňa (14,3 km, 19 min.) – Červenica (8,4 km, 9 min.) – Hanušovce nad Topľou (46,3 km, 49 min.) – Hermanovce nad Topľou (8,9 km, 11 min.) – Vranov nad Topľou (23,1 km, 25 min.) – Sedliská (7,7 km, 11 min.) – Brekov (16,9 km, 16 min.) – Humenné (nocľah) (8,1 km, 10 min.) – Snina (21,5 km, 24 min.) – Kolonica (13,2 km, 15 min.) – Osadné (32,2 km, 33 min.) – Medzilaborce (33,2 km, 36 min.) – Krásny Brod (4,9 km, 7 min.) – Stropkov (27,9 km, 28 min.) – Lomné (12,1 km, 13 min.) – Giraltovce (12,7 km, 14 min.) – Prešov (28,5 km, 31 min.).

Dĺžka trasy: 321,7 km (1. deň: 135,5 km + 2. deň: 186,2 km)
Čas na presun: 361 min. = 6 hod 1 min. (1. deň: 160 min. = 2 hod. 40 min. + 2. deň: 201 min. = 3 hod. 21 min.)

Obrázok 91: Turista - cestovateľ - objaviteľ 1

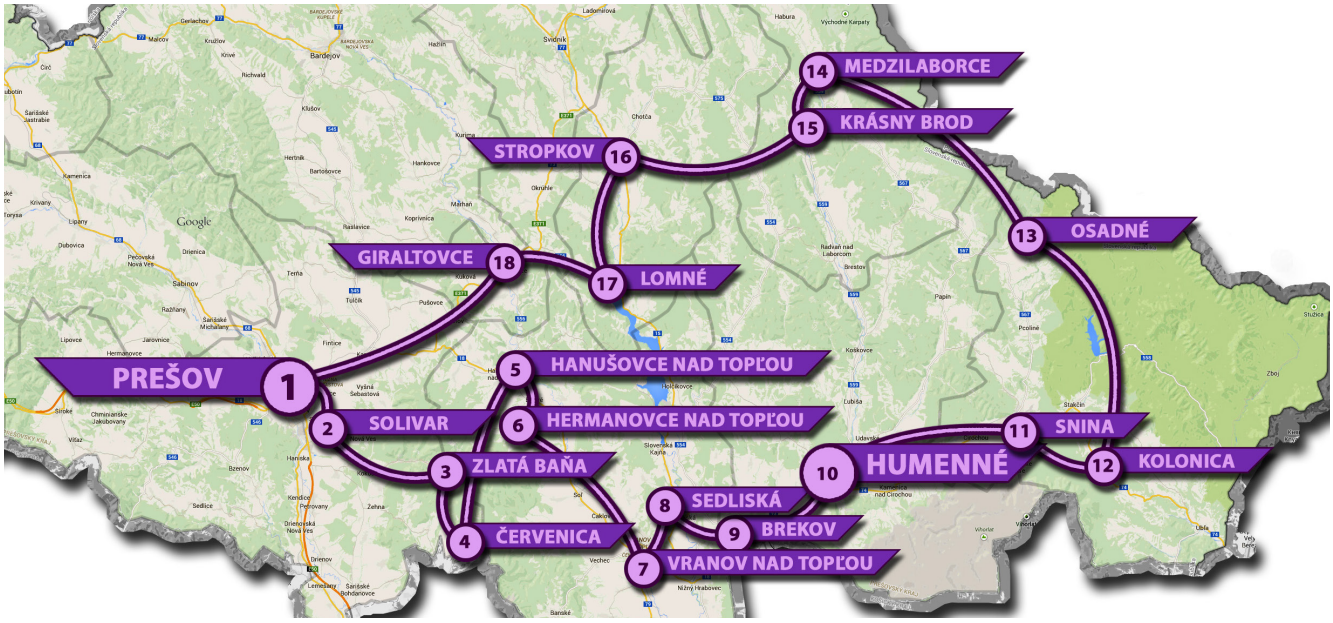

1. PREŠOV – 2. SOLIVAR (4,8 KM, 10 MIN) – 3. ZLATÁ BAŇA (14,3 KM, 19 MIN) – 4. ČERVENICA (8,4 KM, 9 MIN) – 5. HANUŠOVCE NAD TOPĽOU (46,3 KM, 49 MIN) – 6. HERMANOVCE NAD TOPĽOU (8,9 KM, 11 MIN) – 7. VRANOV NAD TOPĽOU (23,1 KM, 25 MIN) – 8. SEDLISKÁ (7,7 KM, 11 MIN) – 9. BREKOV (16,9 KM, 16 MIN) – 10. HUMENNÉ (NOCĽAH) (8,1 KM, 10 MIN) – 11. SNINA (21,5 KM, 24 MIN) – 12. KOLONICA (13,2 KM, 15 MIN) – 13. OSADNÉ (32,2 KM, 33 MIN) – 14. MEDZILABORCE (33,2 KM, 36 MIN) – 15. KRÁSNY BROD (4,9 KM, 7 MIN) – 16. STROPKOV (27,9 KM, 28 MIN) – 17. LOMNÉ (12,1 KM, 13 MIN) – 18. GIRALTOVCE (12,7 KM, 14 MIN) – 1. PREŠOV (28,5 KM, 31 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Solivar: mestská časť Prešova – ojedinelý súbor technických pamiatok na Slovensku – dokumentuje ťažbu a spracovanie soli v tomto regióne – ťažba kamennej soli v prvej soľnej bani na Slovensku (1572) – získavanie soli pomocou progresívnej metódy odparovania soli (1752) – v Európe jedinečný historicko – technický areál (1970, NKP) – komplex pozostáva z gápľa, zásobníkov soľanky, varne soli František, skladu soli, klopačky a z ďalších objektov – objekt je predmetom návštev z rôznych končín sveta.

Zlatá Baňa: spája sa so zlatom a opálmi – zlato sa viaže k obci Zlatá Baňa a jej okoliu, kde sa spolu so striebrom ťažilo v 18. – 19. storočí – neskôr ťažba antimónu.

Červenica: najznámejšie lokality výskytu opálu Dubník a Libanka (opál mliečny, číry, hydrofán, drahý opál) – nájdený tu bol najväčší opál na svete, Harlekýn (1775, 607 g), ktorý je uložený v zbierkach Prírodovedného múzea vo Viedni.

Hanušovce nad Topľou: renesančno-barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia – sídlo Vlastivedného múzea – ďalší renesančný blokový kaštieľ (1564) – archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych zameraný na oblasť archeológie – kultúrna a turistická atrakcia ojedinelá svojho druhu na Slovensku – Hanušovský viadukt (389,9 m) – najdlhší oblúkový viadukt strednej Európy – patrí do sústavy desiatich viaduktov a dvoch tunelov na železničnej trati Prešov – Kapušany – Strážske – bol

postavený v roku 1943 – významná technická pamiatka.

Hermanovce nad Topľou: východisko do prírodnej rezervácie Hermanovské skaly (Sokolie skaly, Havrania skala) – mimoriadne atraktívne je Údolie obrov.

Vranov nad Topľou: stredisko čičavského panstva – rozvoj remesiel a obchodu – centrum východoslovenského roľníckeho povstania (1831) – najvýznamnejšie kultúrno-historické pamiatky – rímskokatolícka Bazilika minor Narodenia Panny Márie, barokový kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, klasicistický kaštieľ.

Sedliská: neďaleko obce hrad Čičava – postavený v 13. storočí ako strážny hrad – viackrát prestavovaný – po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711) – výhľady do okolia.

Brekov: hrad na andezitovom brale – vznik na konci 13. storočia na mieste staršieho veľkomoravského hradiska – poškodenie počas stavovských povstaní Rákócziho a Thökölyho – Brekovské jaskyne (Veľká Artajama, Malá Artajama, Brekovská jaskyňa).

Humenné: centrum Horného Zemplína – strategická poloha na križovatke obchodných ciest (Potise – Halič, Potisie – Rusko) – stredisko panstva talianskeho rodu Drugethovcov – vojenské útrapy počas 1. a 2. svetovej vojny – najvýznamnejšie sakrálne pamiatky - rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a. v. kostol a synagóga – najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) – veľká knižnica so vzácnym drugethovsko – andrássyovským archívom – v areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska.

Snina: mesto z éry valašskej a tzv. koriatovičovskej kolonizácie – významným etnickým živlom sa tu stali Ukrajinci, resp. Rusíni – založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815) - demografický rast – ekonomicky jeden z najslabších regiónov (nezamestnanosť, vysťahovalectvo) – k najvýznamnejším historicko – kultúrnym pamiatkam patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia – studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841) – uliate v miestnych hámroch – nositeľka ceny Európskej únie umenia (2000).

Kolonica: astronomické observatórium na Kolonickom sedle – detašované pracovisko Vihorlatskej hvezdárne v Humennom –Vihorlatský národný teleskop – najväčší ďalekohľad na Slovensku.

Osadné: hroby vojakov z 1. svetovej vojny – unikátna krypta, jediná svojho druhu na Slovenku – 1025 vojakov.

Medzilaborce: pestrá etnická štruktúra v období valašskej kolonizácie (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni) – vytvárania zbojníckych družín (od 16. storočia) na oboch stranách uhorsko-poľskej hranice – vojnové udalosti 1. svetovej vojny (veliteľský štáb generála Brusilova) – veľké ľudské a materiálne straty – medzivojnové obdobie (vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka) – 2. svetová vojna (devastácia) – významné stredisko Rusínov a Ukrajincov – región je spätý s rodinou Warholovcov (rodisko rodičov Miková) - Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) – sakrálne pamiatky (réckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie, pravoslávny Chrám sv. Ducha).

Krásny Brod: historická lokalita (13. a 14. storočie) – príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia – stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera) – zničený v priebehu veľkej ofenzívy ruských vojsk v roku 1915 delostreleckými jednotkami rakúsko-uhorskej armády – duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska – postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) – spracovanie dovážanej ropy z Haliče.

Stropkov: mesto na rozhraní historického Šariša a Zemplína – existencia tzv. „veľkého stropkovského cechu“ (1575) – ojedinelý prípad v dejinách Slovenska, Uhorska a Európy – v cechu boli združení zlatníci, debnári, krajčíri, kožušníci, mäsiari, ševci, tesári, hrnčiari, kováči, stolári, sedlári, zámočníci, remenári, mečiari, sládkovia, ránhojiči a obchodníci (spolu 17 remesiel) – najvýznamnejšie pamiatky – kaštieľ, Kostol Najsvätejšieho Tela Kristovho, kostol a kláštor minoritov.

Lomné: obec pri vodnom diele Veľká Domaša – postavená v rokoch 1962 – 1967 – rozloha 14,22 km², celkový objem 185 mil. m³, maximálna hĺbka 25 m.

Giraltovce: pôsobil tu v 19. storočí významný evanjelický kňaz a národný obrodenec Adam Hlovík.

2. TRASA – TURISTA - CESTOVATEĽ - OBJAVITEĽ:

Prešov – Kapušany (9 km, 10 min.) – Giraltovce (18,6 km, 20 min.) – Potoky (25,2 km, 27 min.) – Stropkov (7,1 km, 9 min.) – Miková (20,6 km, 21 min.) – Miroľa (12,8 km, 14 min.) – Bodružal (3,4 km, 3 min.) – Príkra (2,5 km, 3 min.) – Nižný Komárnik (6,1 km, 7 min.) – Hunkovce (4,4 km, 6 min.) – Dukla (9,3 km, 12 min.) – Korejovce (11,3 km, 11 min.) – Medvedie (nocľah) (2,6 km, 2 min.) – Krajné Čierno (7,5 km, 12 min.) – Ladomirová (4,3 km, 10 min.) – Šemetkovce (6 km, 8 min.) – Dobroslava (13,5 km, 17 min.) – Nižná Písaná (5,6 km, 6 min.) – Svidník (10,1 km, 12 min.) – Okrúhle (18,4 km, 19 min.) – Kožany (6,9 km, 11 min.) – Kurima (3,9 km, 4 min.) – Raslavice (22 km, 25 min.) – Prešov(24,1 km, 26 min.).

Dĺžka trasy: 255,2 km (1. deň: 132,9 km + 2. deň: 122,3 km)
Čas na presun: 293 min. = 4 hod. 53 min. (1. deň: 143 min. = 2 hod. 23 min. + 2. deň: 150 min. = 2 hod. 30 min.)

Obrázok 92: Turista - cestovateľ - objaviteľ 2

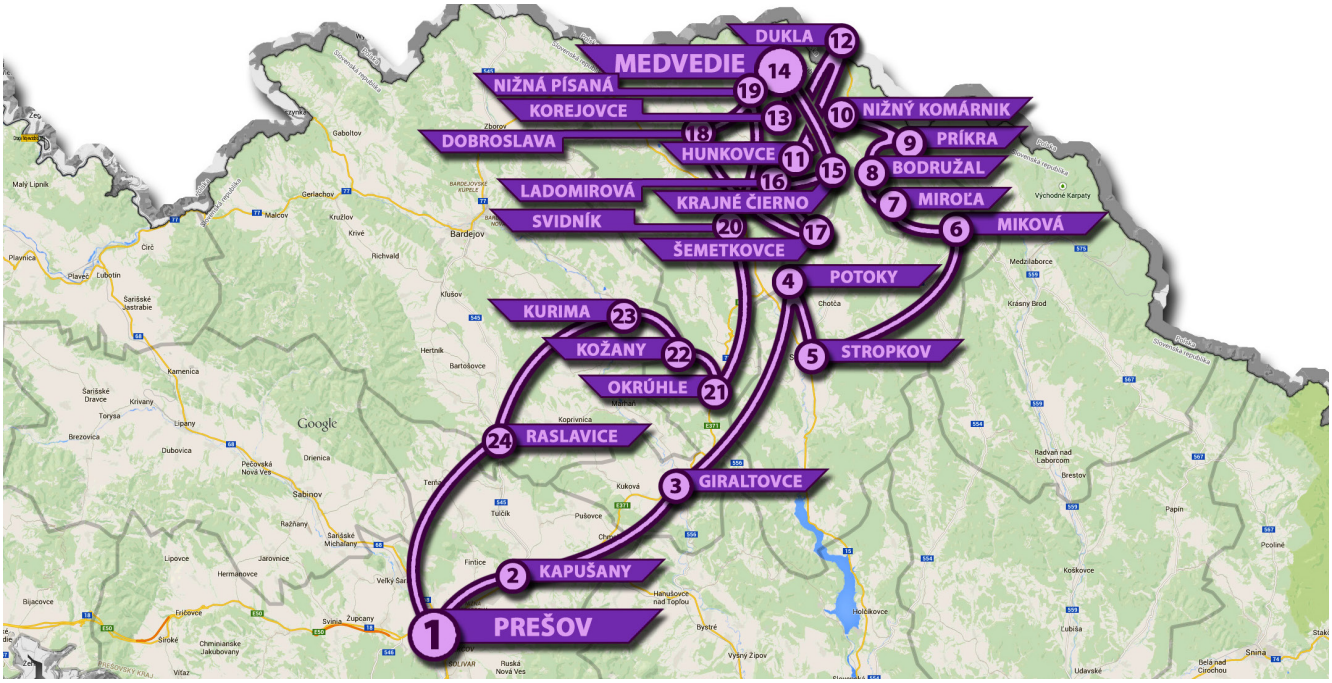

1. DEŇ 132,9KM 2 hod 23 min

2. DEŇ 122,3KM 2 hod 30 min

255,2 KM 4 hod 53 min

1. PREŠOV – 2. KAPUŠANY (9 KM, 10 MIN) – 3. GIRALTOVCE (18,6 KM, 20 MIN) – 4. POTOKY (25,2 KM, 27 MIN) – 5. STROPKOV (7,1 KM, 9 MIN) – 6. MIKOVÁ (20,6 KM, 21 MIN) – 7. MIROĽA (12,8 KM, 14 MIN) – 8. BODRUŽAL (3,4 KM, 3 MIN) – 9. PRÍKRA (2,5 KM, 3 MIN) – 10. NIŽNÝ KOMÁRNIK (6,1 KM, 7 MIN) – 11. HUNKOVCE (4,4 KM, 6 MIN) – 12. DUKLA (9,3 KM, 12 MIN) – 13. KOREJOVCE (11,3 KM, 11 MIN) – 14. MEDVEDIE (NOCĽAH) (2,6 KM, 2 MIN) – 15. KRAJNÉ ČIERNO (7,5 KM, 12 MIN) – 16. LADOMIROVÁ (4,3 KM, 10 MIN) – 17. ŠEMETKOVCE (6 KM, 8 MIN) – 18. DOBROSLAVA (13,5 KM, 17 MIN) – 19. NIŽNÁ PÍSANÁ (5,6 KM, 6 MIN) – 20. SVIDNÍK (10,1 KM, 12 MIN) – 21. OKRÚHLE (18,4 KM, 19 MIN) – 22. KOŽANY (6,9 KM, 11 MIN) – 23. KURIMA (3,9 KM, 4 MIN) – 24. RASLAVICE (22 KM, 25 MIN) – 1. PREŠOV (24,1 KM, 26 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych

objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Kapušany: zrúcanina rovnomenného hradu – Kapušiansky hrad – pochádza z obdobia pred rokom 1241 – situovaný približne pol kilometra od starého slovanského hradiska – niesol názvy Tobol či Maglovec – vlastníkmi boli významní uhorskí šľachtici.

Giraltovce: pôsobil tu v 19. storočí významný evanjelický kňaz a národný obrodenec Adam Hlovík.

Potoky: gréckokatolícky Chrám sv. Paraskevy z roku 1773 – trojdielna zrubová stavba – samostatne stojaca zvonica – areál je obklopený kamennou ohradou – ikonostas (1773).

Stropkov: mesto na rozhraní historického Šariša a Zemplína – existencia tzv. „veľkého stropkovského cechu" (1575) – ojedinelý prípad v dejinách Slovenska, Uhorska a Európy – v cechu boli združení zlatníci, debnári, krajčíri, kožušníci, mäsiari, ševci, tesári, hrnčiari, kováči, stolári, sedlári, zámočníci, remenári, mečiari, sládkovia, ránhojiči a obchodníci (spolu 17 remesiel) – najvýznamnejšie pamiatky – kaštieľ, Kostol Najsvätejšieho Tela Kristovho, kostol a kláštor minoritov.

Miková: narodili sa tu rodičia umelca a zakladateľa pop-artu Andyho Warhola, ktorí sa neskôr vysťahovali do USA.

Miroľa: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1770.

Bodružal: gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša z roku 1658 – trojdielna zrubová stavba – bohato členená šindľová strecha s troma na západ sú zvyšujúcimi vežami – areál chrámu obklopený zrubovou ohradou so šindľovou strieškou – v interiéri sa zvyšky nástenných malieb z pol. 18. stor. – ikonostas z konca 18.stor. – UNESCO (2008).

Príkra: dominantou je gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z roku 1777.

Nižný Komárnik: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1938.

Hunkovce: boje v priebehu 1. svetovej vojny – Brusilovova ofenzíva (najväčšie ruské nasadenie zbraní počas 1. svetovej vojny) – masové hroby ruských a rakúsko-uhorských vojakov, ktorí padli počas bojov v prvej svetovej vojne.

Dukla: Dukliansky priesmyk – Dukla (Svidnícke sedlo, 502 m n.m.) – najnižší karpatský priechodom v Nízkych Beskydách – dôležitá obchodná a vojenská (Suvorov, Kutuzov) cesta z Podunajskej a Potiskej oblasti do Povislia – 1. svetová vojna – mohutné bojisko ruských, nemeckých a rakúsko-uhorských divízií – 8. - 27. 11. 1944 - jedna z najťažších horských vojenských operácií druhej svetovej vojny (Karpatsko-duklianska operácia) – 500 000 vojakov – padlo 85 000 sovietskych a 6500 československých vojakov 1. československého armádneho zboru – 28 m vysoký kamenný pylón klinového tvaru s obradnou sieňou a s monumentálnym súsoším na cintoríne s hrobmi a menami 1250 padlých – 49 m vysoká veža na mieste poľnej pozorovateľne generála Svobodu.

Korejovce: gréckokatolícky Kostol Bohorodičky z rokov 1761 – 1764.

Medvedie: pravoslávny drevený Chrám sv. Veľkomučeníka Dimitrija Solúnskeho z roku 1903.

Krajné Čierno: gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého z roku 1730.

Ladomirová: gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela z roku 1742 – pri chráme stojí samostatná zvonica stĺpikovej konštrukcie – areál, ktorého súčasťou je aj cintorín je oplotený zrubovou ohradou – ikonostas pochádza z polovice 18. stor. – UNESCO (2008).

Šemetkovce: gréckokatolícky drevený Chrám sv. Michala Archanjela z roku 1752.

Dobroslava: gréckokatolícky drevený Chrám sv. Paraskevy z roku 1705.

Nižná Písaná: obec v tzv. Údolí smrti – súčasť NKP Duklianske bojisko – v priestore medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Písaná je v teréne rozmiestnená tanková technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku – 8 tankov T-34/85 – tankové boje (25. - 27. 10. 1944).

Svidník: ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty – značné materiálne škody – pamätník Sovietskej armády – spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatsko-duklianskej vojenskej operácie – centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku – Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).

Okrúhle: rodisko Michala Bosáka (1869 – 1937) – uznávaný bankár v USA – jeho podpis figuroval v roku 1907 na 5, 10 a 20 dolárových bankovkách – založil viaceré banky, zorganizoval zbierku „za samostatné Slovensko" a jeho podpis je na Pittsburskej dohode – v rodnom kraji dal postaviť niekoľko škôl, financoval opravy kostolov a podporoval Červený kríž.

Kožany: gréckokatolícky Chrám Stretnutia Pána so Simeónom z roku 1760.

Kurima: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1923.

Raslavice: obec známa tradičným šarišským folklórom – nachádzajú sa tu sakrálne stavby – barokový prízemný obdĺžnikový kaštieľ s dvoma nárožnými vežami z 18. storočia, klasicisticky upravovaný v 19. storočí.

3. TRASA – TURISTA - CESTOVATEĽ - OBJAVITEĽ:

Prešov – Raslavice (24,1 km, 26 min.) – Tročany (5,4 km, 5 min.) – Hervartov (14,5 km, 16 min.) – Bardejov (8,8 km, 13 min.) – Bardejovské Kúpele (5,1 km, 8 min.) – Krivé (18,6 km, 22 min.) – Lukov (10,4 km, 13 min.) – Plaveč (24,4 km, 23 min.) – Stará Ľubovňa (15,9 km, 18 min.) – Hniezdne (5,3 km, 7 min.) – Červený Kláštor (nocľah) (23,1 km, 23 min.) – Spišská Stará Ves (7,4 km, 9 min.) – Osturňa (16,2 km, 19 min.) – Spišská Belá (33,2 km, 37 min.) – Strážky (2,3 km, 3 min.) – Kežmarok (4,7 km, 8 min.) – Huncovce (5,1 km, 8 min.) – Spišská Sobota (8 km, 10 min.) – Spišský Štvrtok (15,3 km, 11 min.) – Levoča (12,2 km, 13 min.) – Spišský Hrhov (7,7 km, 10 min.) – Spišská Kapitula (8 km, 10 min.) – Prešov (46,5 km, 39 min)..

Dĺžka trasy: 322,2 km (1. deň: 155,6 km + 2. deň: 166,6 km)
Čas na presun: 351 min. = 5 hod. 51 min. (1. deň: 174 min. = 2 hod. 54 min. + 2. deň: 177 min. = 2 hod. 57 min.)

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Raslavice: obec známa tradičným šarišským folklórom – nachádzajú sa tu sakrálne stavby – barokový prízemný obdĺžnikový kaštieľ s dvoma nárožnými vežami z 18. storočia, klasicisticky upravovaný v 19. storočí.

Tročany: gréckokatolícky Kostol sv. Lukáša Evanjelistu (1739) –trojpriestorový zrubový chrám situovaný na mieste staršieho objektu z prelomu 15. – 16. storočia – ikonostas pochádza zo 17. storočia, niektoré vzácne ikony maľované na dreve sú zo 17. – 18. storočia.

Obrázok 93: Turista - cestovateľ - objaviteľ 3

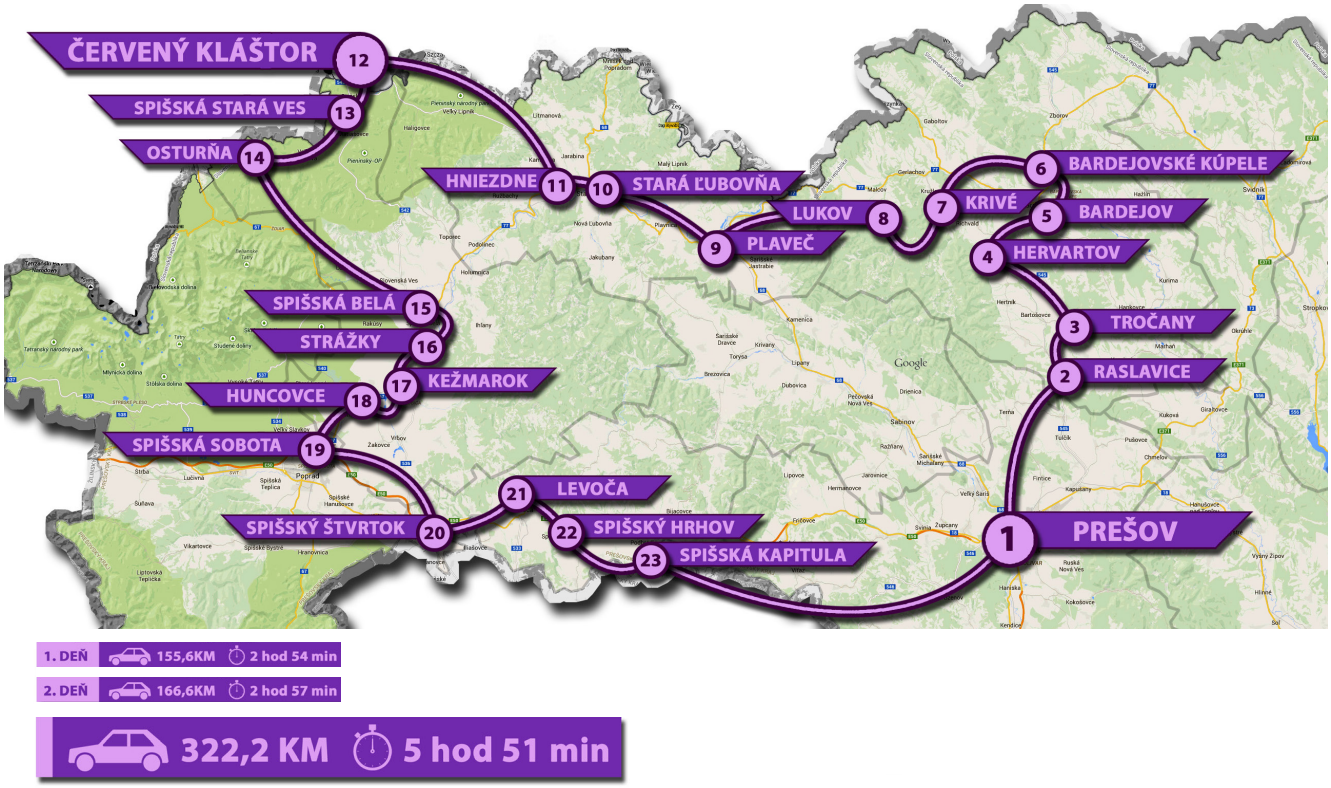

1. PREŠOV – 2. RASLAVICE (24,1 KM, 26 MIN) – 3. TROČANY (5,4 KM, 5 MIN) – 4. HERVARTOV (14,5 KM, 16 MIN) – 5. BARDEJOV (8,8 KM, 13 MIN) – 6. BARDEJOVSKÉ KÚPELE (5,1 KM, 8 MIN) – 7. KRIVÉ (18,6 KM, 22 MIN) – 8. LUKOV (10,4 KM, 13 MIN) – 9. PLAVEČ (24,4 KM, 23 MIN) – 10. STARÁ ĽUBOVŇA (15,9 KM, 18 MIN) – 11. HNIEZDNE (5,3 KM, 7 MIN) – 12. ČERVENÝ KLÁŠTOR (NOCĽAH) (23,1 KM, 23 MIN) – 13. SPIŠSKÁ STARÁ VES (7,4 KM, 9 MIN) – 14. OSTURŇA (16,2 KM, 19 MIN) – 15. SPIŠSKÁ BELÁ (33,2 KM, 37 MIN) – 16. STRÁŽKY (2,3 KM, 3 MIN) – KEŽMAROK (4,7 KM, 8 MIN) – 17. HUNCOVCE (5,1 KM, 8 MIN) – 18. SPIŠSKÁ SOBOTA (8 KM, 10 MIN) – 19. SPIŠSKÝ ŠTVRTOK (15,3 KM, 11 MIN) – 20. LEVOČA (12,2 KM, 13 MIN) – 21. SPIŠSKÝ HRHOV (7,7 KM, 10 MIN) – 22. SPIŠSKÁ KAPITULA (8 KM, 10 MIN) – 1. PREŠOV (46,5 KM, 39 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Hervartov: rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi – postavený koncom 15. stor. (asi 1499 – 1500) pod vplyvom gotiky – najstarší a najzachovalejší drevený kostolík tohto typu na Slovensku – najcennejšie časti interiéru sú gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805.

Bardejov: historický klenot Šariša a celého Slovenska – rozvoj remesiel a obchodu – slobodné kráľovské mesto (1376) – člen Pentapolitany – MPR (1950) – centrum záujmu mnohých domácich a zahraničných návštevníkov - najvýznamnejšie pamiatky svetskej a sakrálnej architektúry – Bazilika minor sv. Egídia (unikátna kolekcia jedenástich drevených krídlových oltárov) – patrí k chrámom s najvzácnejšími gotickými interiérmi v strednej Európe - goticko-renesančná budova mestskej radnice (je považovaná za mimoriadne dielo nadregionálneho významu) – estetické meštianske domy s pôvodnou gotickou dispozíciou - fortifikačný systém (jedno z najdokonalejších mestských opevnení stredoveku) - Zlatá medaila za cieľavedomú starostlivosť o kultúrne dedičstvo (1986, nadácia ICOMOS pri UNESCO) – lokalita UNESCO (2000, Historické jadro Bardejova) –Stöckelove školské zákony (1540, Leges scholae Bartfensis) - najstarší pedagogický dokument na Slovensku - prvá verejná knižnica v Uhorsku – Gutgesellova tlačiareň (1581, tlač prvej knihy na Slovensku napísanej v biblickej češtine – Lutherov Katechizmus).

Bardejovské Kúpele: prvé zmienky o prameňoch (1247) - prvý ubytovací hostinec (1777) – začiatok 19. storočia - patrili k najvyhľadávanejším v Uhorsku - najvýznamnejšie osobnosti, ktoré navštívili kúpele: rakúsko- uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I.(1821) a manželka Františka Jozefa I., cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895) - koniec 19. storočia (návštevnosť cca 4000 hostí) - rekonštrukcia a nová výstavba (po roku 1957) – patrili medzi desať najvýznamnejších česko-slovenských kúpeľov – v súčasnosti patria k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno-kúpeľným areálom.

Krivé: gréckokatolícky Kostol sv. Lukáša Evanjelistu z roku 1826.

Lukov: gréckokatolícky Kostol sv. Kozmu a Damiána – postavený v rokoch 1708 – 1709.

Plaveč: zrúcaniny hradu nad obcou Plaveč – hrad bol pohraničnou pevnosťou vybudovanou v 2. polovici 13. storočia na staršom základe – v rokoch 1450 – 1458 na ňom sídlil známy bratrícky vojvodca Peter Axamit – veľmi zaujímavé panoramatické výhľady na meandre rieky Poprad a širšie slovensko-poľské pohraničie.

Stará Ľubovňa: Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 - 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Hniezdne: obec povýšená na slobodné kráľovské mesto (1412) – mnohé privilégiá (neplatenie mýta) – remeselnícke cechy – neskororenesančné a barokové meštianske a remeselnícke domy (17. a 18. st.) – nástenné maľby – radnica, škola, Kostol sv. Bartolomeja, špitál, kúpele (19. st.).

Červený Kláštor: jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP (architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724-1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika; Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).

Spišská Stará Ves: centrum Zamaguria – tretie najmenšie mesto SR (Dudince, Modrý Kameň) – jedna z najstarších farností na Spiši – výhodná poloha na starobylej obchodnej ceste do Poľska – šošovkovité námestie – zaujímavosťou je charakteristické šikmé osadenie domov vzhľadom k uličnej čiare – Kostol Nanebovzatia Panny Márie (14. st.) – uzavretie mieru medzi Matejom Korvínom a Kazimírom Jagelonským (1474).

Osturňa: pravdepodobne najdlhšia potočná obec SR (9,5 km) – valašská kolonizácia (16. st.) pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1979) – 157 chránených goralských usadlostí – zrubové domy, hospodárske budovy, hospodárske dvory.

Spišská Belá: jedno z najbohatších spišských miest organizované v Spoločenstve spišských Sasov – najväčšie ovčiarske stredisko na južnej strane Tatier (18. – 19. st.) – sakrálne stavby, zvonica, meštianske domy, múzeum J. M. Petzvala (matematik, fyzik, zakladateľ modernej optiky).

Strážky: miestna časť Spišskej Belej – NKP – komplex kultúrno – historických pamiatok (renesančný kaštieľ, anglický park, Kostol sv. Anny – pašiový cyklus zo 16. st. , renesančná zvonica) – objekt SNG.

Kežmarok: spolu s Levočou predstavuje najrozsiahlejší a najucelenejší súbor kultúrno-historických pamiatok na Spiši – MPR (1950) – (radnica, reduta, meštianske domy, Kežmarský hrad, Kostol sv. Kríža, zvonica, evanjelický drevený artikulárny kostol (NKP, UNESCO 2008), evanjelické lýceum (NKP) – Šafárik, Chalupkovci, Kráľ, Záborský, Hviezdoslav, Stodola, Jesenský, Rázus - nový evanjelický kostol.

Huncovce: 18. st. – vznik vyššej židovskej školy Ješiva (výchova budúcich rabínov) – 18. – 19. st. – najpočetnejšia židovská komunita na Spiši – 1831pozvanie rabína Elisera Horovicza za hlavného rabína do Frankfurtu nad Mohanom – 1929 – položenie základného kameňa vysokej školy Talmudu – sakrálne stavby, kúria – malá vodná elektráreň (1893) – patrí medzi najstaršie vodné elektrárne v Uhorsku – v prevádzke 104 rokov – ucelený komplex ojedinelý na Slovensku.

Spišská Sobota: mestská časť Popradu – jedno z najbohatších a najvýznamnejších miest Spiša – MPR (1950) – jeden z najlepšie zachovaných stredovekých urbanistických celkov SR (trojuholníkové námestie,

meštianske domy (15. – 17. st.), garbiarske domy, sakrálne stavby – Kostol sv. Juraja (cena Kultúrna pamiatka roka 2011), renesančná zvonica, socha Immaculaty, mierka na obilie).

Spišský Štvrtok: Kostol sv. Ladislava (13.st.), Kaplnka Zápoľských (1473) – najkrajšia gotická architektúra v SR, kláštor minoritov – v blízkosti sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka (zvyšky opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr.).

Levoča: UNESCO (2009) - „najjagavejší kameň na spišskej korune" – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508-1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Spišský Hrhov: Kostol sv. Šimona a Júdu (ranogotický sloh, vzácny obraz Immaculaty 1830), novobarokový kaštieľ (19. st., viedenský architekt H. Adam) – renesančný kamenný štvorklenbový most (1670).

Spišská Kapitula: MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov, Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.

1. TRASA – TURISTA - CESTOVATEĽ - ROMANTIK:

Prešov – Spišské Podhradie (40 km, 36 min.) – Spišská Kapitula (0,8 km, 2 min.) – Levoča (14,1 km, 17 min.) – Spišský Štvrtok (13,6 km, 14 min.) – Liptovská Teplička (49,5 km, 36 min.) – Štrba (15,6 km, 17 min.) – Štrbské Pleso (12,7 km, 15 min.) – Starý Smokovec (nocľah) (15,6 km, 18 min.) – Tatranská Kotlina (15,6 km, 16 min.) – Ždiar (7,7 km, 8 min.) – Lendak (10,7 km, 13 min.) – Osturňa (34,3 km, 40 min.) – Spišská Stará Ves (16,2 km, 20 min.) – Červený Kláštor (7,4 km, 9 min.) – Litmanová (34,8 km, 35 min.) – Stará Ľubovňa (10,9 km, 13 min.) – Pusté Pole (24,1 km, 21 min.) – Drienica (23,2 km, 25 min.) – Sabinov (5,4 km, 9 min.) – Prešov (19,6 km, 24 min.).

Dĺžka trasy: 371,8 km (1. deň: 161,9 km + 2. deň: 209,9 km)
Čas na presun: 388 min. = 6 hod. 28 min. (1. deň: 155 min. = 2 hod. 35 min. + 2. deň: 233 min. = 3 hod. 53 min.)

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor, evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Spišské Podhradie: UNESCO (1993) – Kostol Narodenia Panny Márie (vzácny gotický krídlový oltár sv. Barbory (1500) – súčasť zbierky SNG v Bratislave), sakrálne stavby, radnica, mariánsky stĺp.

Spišská Kapitula: MPR (1950) – UNESCO (1993) - cirkevné centrum Spiša (od 12. st.) – „slovenský Vatikán", prepoštstvo, biskupstvo (1776) – Katedrála sv. Martina, Kaplnka Zápoľských (podľa vzoru francúzskej Saint Chapelle), Biskupský palác, budova seminára, kanonie kapitulských kanonikov,

Obrázok 94: Turista - cestovateľ - romantik

1. PREŠOV – 2. SPIŠSKÉ PODHRADIE (40 KM, 36 MIN) – 3. SPIŠSKÁ KAPITULA (0,8 KM, 2 MIN) – 4. LEVOČA (14,1 KM, 17 MIN) – 5. SPIŠSKÝ ŠTVRTOK (13,6 KM, 14 MIN) – 6. LIPTOVSKÁ TEPLIČKA (49,5 KM, 36 MIN) – 7. ŠTRBA (15,6 KM, 17 MIN) – 8. ŠTRBSKÉ PLESO (12,7 KM, 15 MIN) – 9. STARÝ SMOKOVEC (NOCĽAH) (15,6 KM, 18 MIN) – 10. TATRANSKÁ KOTLINA (15,6 KM, 16 MIN) – 11. ŽDIAR (7,7 KM, 8 MIN) – 12. LENDAK (10,7 KM, 13 MIN) – 13. OSTURŇA (34,3 KM, 40 MIN) – 14. SPIŠSKÁ STARÁ VES (16,2 KM, 20 MIN) – 15. ČERVENÝ KLÁŠTOR (7,4 KM, 9 MIN) – 16. LITMANOVÁ (34,8 KM, 35 MIN) – 17. STARÁ ĽUBOVŇA (10,9 KM, 13 MIN) – 18. PUSTÉ POLE (24,1 KM, 21 MIN) – 19. DRIENICA (23,2 KM, 25 MIN) – 20. SABINOV (5,4 KM, 9 MIN) – 1. PREŠOV (19,6 KM, 24 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Hodinová veža (1739), socha sv. Jána Nepomuckého (1732), opevnenie cirkevného mesta.

Levoča: UNESCO (2009) - „najjagavejší kameň na spišskej korune“ – hlavné centrum nemeckej kolonizácie na Spiši – hlavné mesto Spoločenstva spišských Sasov (1271) – obchod medzinárodného charakteru (hanzové mestá, Krakov, Benátky) – jedno z hlavných centier renesancie a humanizmu v Uhorsku – MPR (1950) – mestské hradby, Kostol sv. Jakuba (oltár vysoký 18,6 m - najvyšší svojho druhu na svete, 1508 – 1517, rezbárske práce vytvorené v dielni Majstra Pavla z Levoče, bočné oltáre, liturgické predmety, barokové monštrancie), radnica (vrchol svetskej renesancie v SR, 1550), zvonica, Klietka hanby, Župný dom, Waaghaus (budova mestských váh), Thurzov dom, sakrálne stavby, meštianske domy, Mariánska hora (781 m) – najväčšie pútnické miesto SR – Bazilika Navštívenia Panny Márie (1995 Ján Pavol II.) – 2005 Levoča a Mariánska hora sa stali členmi Európskeho združenia mariánskych pútnických miest (Lurdy, Mariazell, Fatima atď.).

Spišský Štvrtok: Kostol sv. Ladislava (13.st.), Kaplnka Zápoľských (1473) – najkrajšia gotická architektúra v SR, kláštor minoritov – v blízkosti sa nachádza archeologická lokalita Myšia hôrka (zvyšky opevnenej osady zo začiatku strednej doby bronzovej 1500 pr. Kr.).

Liptovská Teplička: pôvodná ľudová architektúra (zrubové domy) – unikátne pivnice na zemiaky – súbor hospodárskych budov (stodôl) – stodolište – terasovité políčka – folklór, remeslá, kroje a nárečie.

Štrba: najvyššie položená rýchliková stanica na Slovensku (900 m).

Štrbské Pleso: najvyššie položená tatranská osada (1355 m) – rozkladá sa okolo rovnomenného jazera – vznikla na území obce Štrba postavením poľovníckej chaty J. Szentiványiho v roku 1872 – v roku 1885 získala štatút liečebných kúpeľov – viaceré hotely, ubytovacie zariadenia a liečebné domy postavené začiatkom 20. storočia – stavebný rozmach pri príležitosti MS v lyžovaní v roku 1970 (vleky, mostíky, bežecké trate) – Areál snov.

Starý Smokovec: prvý veľký tatranský hotel Grand Hotel Starý Smokovec (1904) – pred 1. svetovou

vojnou neoficiálne vyhlásený ako jeden z Top 10 svetových horských hotelov – neďaleko je nástupná stanica pozemnej lanovky na Hrebienok a Kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie.

Tatranská Kotlina: Belianska jaskyňa – najväčšia a jediná sprístupnená (1882) jaskyňa v TANAPE – situovaná na úpätí Kobylieho vrchu – dómové priestory, pagodovité stalagmity, nástenné a kvapľové vodopády, jazierka a iné zaujímavé útvary.

Ždiar: valašská kolonizácia (16. – 17. st.) – pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1977) – 183 evidovaných pamiatkových stavieb - uzatvorené dvory s viacpriestorovými zrubovými drevenicami (modrý náter v škárach, červené ornamenty okolo okien), hospodárske stavby.

Lendak: najväčšie stredisko pastierstva na Spiši – charakteristickou zástavbou sú podmurované zrubové domy so sedlovou strechou, štítom, podlomenicou a hálkou, vyšpárované na modro – z obce pochádza vzácny kalich zo 14. storočia, pokladaný za najkrajší v celom Uhorsku – umiestnený je v budapeštianskom múzeu.

Osturňa: pravdepodobne najdlhšia potočná obec SR (9,5 km) – valašská kolonizácia (16. st.) pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (1979) – 157 chránených goralských usadlostí – zrubové domy, hospodárske budovy, hospodárske dvory.

Spišská Stará Ves: centrum Zamaguria – tretie najmenšie mesto SR (Dudince, Modrý Kameň) – jedna z najstarších farností na Spiši – výhodná poloha na starobylej obchodnej ceste do Poľska – šošovkovité námestie – zaujímavosťou je charakteristické šikmé osadenie domov vzhľadom k uličnej čiare – Kostol Nanebovzatia Panny Márie (14. st.) – uzavretie mieru medzi Matejom Korvínom a Kazimírom Jagelonským (1474).

Červený Kláštor: jedinečný kultúrno-historický objekt zasadený do pieninskej prírodnej scenérie – NKP - architektonicky najvzácnejšia stavba – Kostol sv. Antona Pustovníka (14. st.) – zvyšky neskorogotických nástenných malieb (1520) – neskorogotická klenba – najcennejšie pozostatky stredovekého kláštora – kartuziánsky kláštor (1319, mnísi zo Skaly – dnešné Kláštorisko v NP Slovenský raj) – červené tehly (názov) – zrušenie kláštora (1563, cisár Ferdinand) – kamalduli (1704) – kultúrne centrum regiónu – Romuald Hadbavný (1750 – prvý preklad Písma svätého do slovenčiny, 1763 – latinsko-slovenský slovník) – prvý pokus o kodifikáciu slovenčiny, fráter Cyprián (1724-1774) – „lietajúci mních" – tvorca herbára – medicína, farmácia, alchýmia, botanika, Zamagurské folklórne slávnosti (38. ročník, 2014).

Litmanová: pútnické miesto Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie (od roku 2008) – hora Zvir s celým areálom a prameňom – zjavenia prebiehali v rokoch 1990 – 1995 – Kaplnka Nepoškvrneného počatia Presvätej Bohorodičky.

Stará Ľubovňa: Námestie sv. Mikuláša (obdĺžnikový pôdorys) – arkádový Provinčný dom (sídlo gubernátora zálohovaných spišských miest) – sakrálne stavby, meštianske domy - miestna časť Podsadek - Ľubovniansky hrad (711 m) – súčasť systému pohraničných hradov na severe Uhorska – 1412 (historické stretnutie uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského a poľského panovníka Vladislava II. – zmluva o mieri a vzájomnej pomoci), 1656 – 1661 (uschovanie poľských korunovačných klenotov počas vpádu švédskych vojsk do Poľska, návšteva poľského kráľa Jána Kazimíra) – mnoho významných osobností – uhorskí a poľskí panovníci, Móric August Beňovský (1768 – väzenie), skanzen ľudovej architektúry – súbor ľudových stavieb – zrubové obytné domy, hospodárske obydlia, technické stavby zo Spiša – najcennejší exponát gréckokatolícky Kostol sv. Michala Archanjela z Matysovej (1833).

Pusté Pole: súčasť hlavného európskeho rozvodia medzi Baltským a Čiernym morom.

Drienica: komplexné stredisko cestovného ruchu Drienica – Lysá v pohorí Čergov – z vrcholu Lysej (1068 m n.m.) panoramatické výhľady až do oblasti Vysokých, Belianskych a Nízkych Tatier.

Sabinov: súčasť kráľovského hradu Šariš (1248) – slobodné kráľovské mesto (1405) – člen Pentapolitany – strategická poloha – šošovkovité námestie obklopené meštianskymi domami – dominanta mesta Kostol Sťatia sv. Jána Krstiteľa – vzácne sú plastiky z dielne majstra Pavla z Levoče – ďalšie kultúrno-historické pamiatky – evanjelické kostoly (slovenský a nemecký), renesančná zvonica, renesančná budova bývalého lýcea a meštianske domy – natáčanie prvého česko – slovenského oscarového filmu Obchod na korze (1966).

2. TRASA – TURISTA - CESTOVATEĽ - ROMANTIK:

Prešov – Hanušovce nad Topľou (23 km, 22 min.) – Hermanovce nad Topľou (8,9 km, 11 min.) – Vranov nad Topľou (23,1 km, 24 min.) – Sedliská (7,7 km, 11 min.) – Humenné (17,2 km, 19 min.) – Snina (21,5 km, 24 min.) – Stakčín (7,1 km, 9 min.) – Kolonica (6,6 km, 8 min.) – Jalová (12,2 km, 13 min.) – Ulič (21,9 km, 23 min.) – Nová Sedlica (nocľah) (12,5 km, 14 min.) – Medzilaborce (90,8 km, 95 min.) – Krásny Brod (4,9 km, 7 min.) – Miroľa (24,9 km, 26 min.) – Bodružal (3,4 km, 3 min.) – Príkra (2,5 km, 3 min.) – Hunkovce (7,6 km, 10 min.) – Ladomirová (4,2 km, 6 min.) – Svidník (6 km, 9 min.) – Jedlinka (20 km, 20 min.) – Zborov (6,9 km, 7 min.) – Bardejovské Kúpele (7,8 km, 8 min.) – Hervartov (13,5 km, 17 min.) – Prešov (41,8 km, 43 min.).

Dĺžka trasy: 396 km (1. deň: 178 km + 2. deň: 254 km)
Čas na presun: 432 min. = 7 hod. 12 min. (1. deň: 178 min. = 2 hod. 58 min. + 2. deň: 254 min. = 4 hod. 14 min.)

Obrázok 95: Turista - cestovateľ - romantik 2

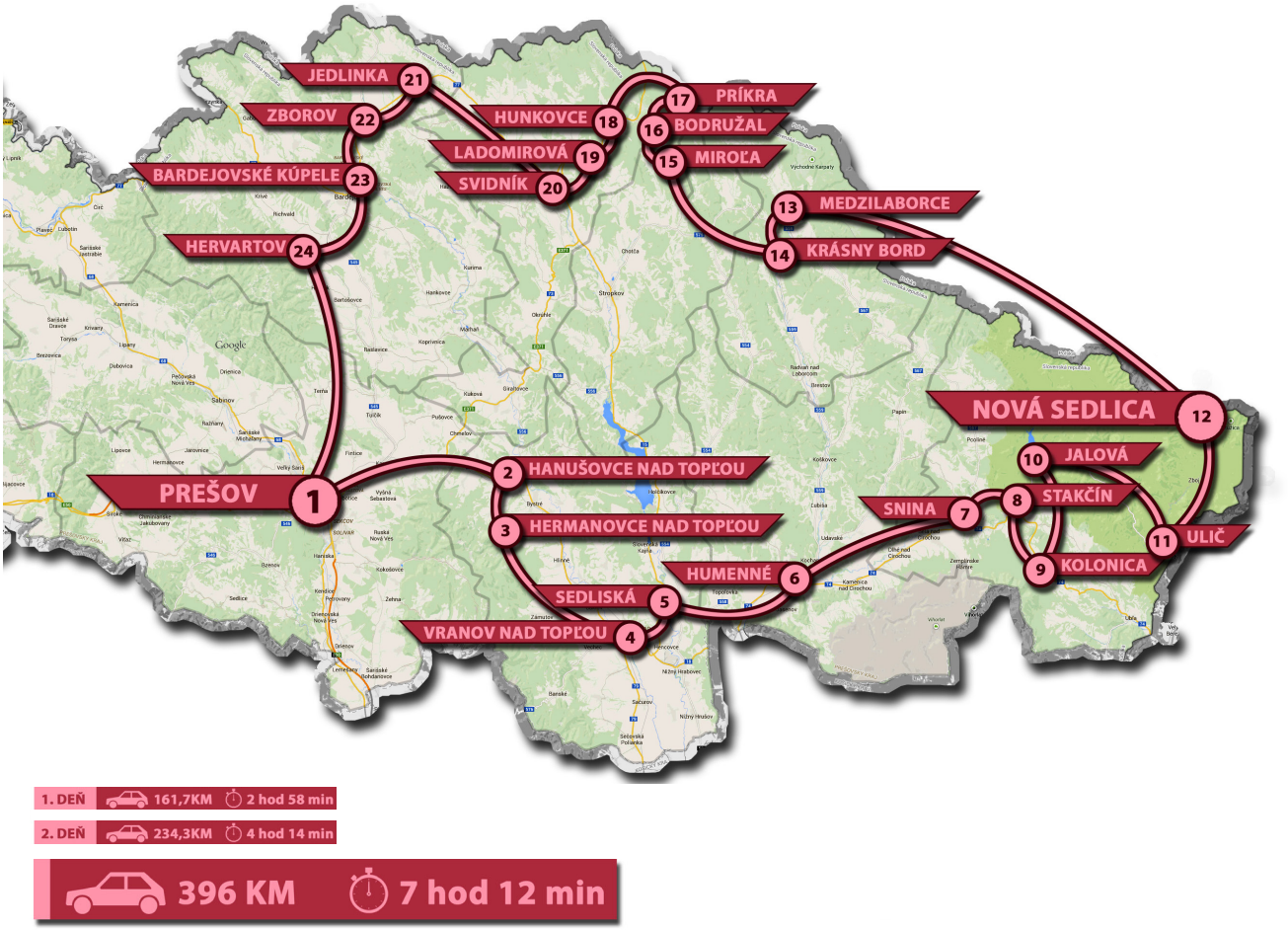

1. PREŠOV – 2. HANUŠOVCE NAD TOPĽOU (23 KM, 22 MIN) – 3. HERMANOVCE NAD TOPĽOU (8,9 KM, 11 MIN) – 4. VRANOV NAD TOPĽOU (23,1 KM, 24 MIN) – 5. SEDLISKÁ (7,7 KM, 11 MIN) – 6. HUMENNÉ (17,2 KM, 19 MIN) – 7. SNINA (21,5 KM, 24 MIN) – 8. STAKČÍN (7,1 KM, 9 MIN) – 9. KOLONICA (6,6 KM, 8 MIN) – 10. JALOVÁ (12,2 KM, 13 MIN) – 11. ULIČ (21,9 KM, 23 MIN) – 12. NOVÁ SEDLICA (NOCĽAH) (12,5 KM, 14 MIN) – 13. MEDZILABORCE (90,8 KM, 95 MIN) – 14. KRÁSNY BROD (4,9 KM, 7 MIN) – 15. MIROĽA (24,9 KM, 26 MIN) – 16. BODRUŽAL (3,4 KM, 3 MIN) – 17. PRÍKRA (2,5 KM, 3 MIN) – 18. HUNKOVCE (7,6 KM, 10 MIN) – 19. LADOMIROVÁ (4,2 KM, 6 MIN) – 20. SVIDNÍK (6 KM, 9 MIN) – 21. JEDLINKA (20 KM, 20 MIN) – 22. ZBOROV (6,9 KM, 7 MIN) – 23. BARDEJOVSKÉ KÚPELE (7,8 KM, 8 MIN) – 24. HERVARTOV (13,5 KM, 17 MIN) – 1. PREŠOV (41,8 KM, 43 MIN)

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Popisy jednotlivých zastávok:

Prešov: administratívno-kultúrne centrum Šariša a celého severovýchodného Slovenska – tretie najväčšie mesto na Slovensku (90 923 obyv.) – rovnobežka 49° s.g.š - intenzívny duchovný život a výnimočné školské, kultúrne i vedecké tradície – slobodné kráľovské mesto (1374) – člen Pentapolitany (1480) - MPR (1950) – šošovkovité námestie - dominantná Konkatedrála sv. Mikuláša, jeden z najväčších sakrálnych objektov na Slovensku – významné kultúrno-historické pamiatky - Kostol sv. Jozefa a františkánsky kláštor,

evanjelický a.v. Chrám sv. Trojice, gréckokatolícky katedrálny Chrám sv. Jána Krstiteľa, pravoslávny katedrálny Chrám sv. Alexandra Nevského, barokový komplex Kalvárie, areál Židovskej náboženskej obce s ústredným objektom ortodoxnej židovskej synagógy, Evanjelické kolégium, Rákócziho palác, Caraffova väznica, Bosákova banka, meštianske domy po oboch stranách Hlavnej ulice, Neptúnova fontána, Divadlo Jonáša Záborského a i.

Hanušovce nad Topľou: renesančno – barokový kaštieľ zo začiatku 18. storočia – sídlo Vlastivedného múzea – ďalší renesančný blokový kaštieľ (1564) – archeopark zameraný na interaktívne vzdelávanie a aktívny oddych zameraný na oblasť archeológie – kultúrna a turistická atrakcia ojedinelá svojho druhu na Slovensku – Hanušovský viadukt (389,9 m) – najdlhší oblúkový viadukt strednej Európy – patrí do sústavy desiatich viaduktov a dvoch tunelov na železničnej trati Prešov – Kapušany – Strážske – bol postavený v roku 1943 – významná technická pamiatka.

Hermanovce nad Topľou: východisko do prírodnej rezervácie Hermanovské skaly (Sokolie skaly, Havrania skala) – mimoriadne atraktívne je Údolie obrov.

Vranov nad Topľou: stredisko čičavského panstva – rozvoj remesiel a obchodu – centrum východoslovenského roľníckeho povstania (1831) – najvýznamnejšie kultúrno-historické pamiatky: rímskokatolícka Bazilika minor Narodenia Panny Márie, barokový kláštor paulínov, rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi, klasicistický kaštieľ.

Sedliská: neďaleko obce hrad Čičava – postavený v 13. storočí ako strážny hrad – viackrát prestavovaný – po porážke Rákócziho povstania zbúraný (1711) – výhľady do okolia.

Humenné: centrum Horného Zemplína – strategická poloha na križovatke obchodných ciest (Potise – Halič, Potisie – Rusko) – stredisko panstva talianskeho rodu Drugethovcov – vojenské útrapy počas 1. a 2. svetovej vojny – najvýznamnejšie sakrálne pamiatky - rímskokatolícky farský Kostol Všetkých svätých, františkánsky kláštor a kostol, gréckokatolícky Chrám Nanebovzatia Panny Márie, na Kalvárii postavený neoklasicistický rímskokatolícky kostol, evanjelický a. v. kostol a synagóga – najvýznamnejším svetským objektom je renesančný kaštieľ (1610) – veľká knižnica so vzácnym drugethovsko-andrássyovským archívom – v areáli parku pri kaštieli je zriadený skanzen, ktorý sústreďuje najtypickejšie stavby z regiónu severovýchodného Slovenska.

Snina: mesto z éry valašskej a tzv. koriatovičovskej kolonizácie – významným etnickým živlom sa tu stali Ukrajinci, resp. Rusíni – založenie železiarní a hámrov spišskonemeckým železiarskym magnátom Jozefom Rhollom (1815) - demografický rast – ekonomicky jeden z najslabších regiónov (nezamestnanosť, vysťahovalectvo) – k najvýznamnejším historicko – kultúrnym pamiatkam patrí kaštieľ rodiny Rhollovcov so zvyškami anglického parku z konca 18. storočia – studňa a socha Herkula bojujúceho s drakom (1841) – uliate v miestnych hámroch – nositeľka ceny Európskej únie umenia (2000).

Stakčín: patril panstvu Humenné – získal niektoré mestské práva.

Kolonica: astronomické observatórium na Kolonickom sedle – detašované pracovisko Vihorlatskej hvezdárne v Humennom –Vihorlatský národný teleskop – najväčší ďalekohľad na Slovensku.

Jalová: gréckokatolícky Chrám sv. Juraja Veľkomučeníka z roku 1792 – obec sa nachádza bezprostredne pri účelovej vodnej nádrži Starina.

Ulič: jedno z najvýchodnejších miest Slovenska – zachovali sa tu zrubové omazané a obielené domy s maštaľou a stodolou pod valbovou strechou.

Nová Sedlica: gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela z roku 1764 – trojdielna zrubová stavba lemkovského typu – ikonostas (18.stor., niektoré ikony 16. – 17.stor.) – v rokoch 1974 – 75 prenesený do expozície ľudovej architektúry a bývania Vlastivedného múzea v Humennom (dnes Vihorlatské múzeum).

Medzilaborce: pestrá etnická štruktúra v období valašskej kolonizácie (Slováci, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Rumuni) – vytváranie zbojníckych družín (od 16. storočia) na oboch stranách uhorsko-poľskej hranice – vojnové udalosti 1. svetovej vojny (veliteľský štáb generála Brusilova) – veľké ľudské a materiálne straty – medzivojnové obdobie (vysoké vysťahovalectvo do USA, Francúzska a Belgicka) – 2. svetová

vojna (devastácia) – významné stredisko Rusínov a Ukrajincov – región je spätý s rodinou Warholovcov (rodisko rodičov Miková) - Múzeum moderného umenia Andyho Warhola (1991) – sakrálne pamiatky (gréckokatolícky Chrám sv. Bazila Veľkého, rímskokatolícky Kostol Panny Márie, pravoslávny Chrám sv. Ducha).

Krásny Brod: historická lokalita (13. a 14. storočie) – príchod cca 40 000 Ukrajincov z Podolia – stavba vzácneho dreveného kláštora (monastiera) – zničený v priebehu veľkej ofenzívy ruských vojsk v roku 1915 delostreleckými jednotkami rakúsko-uhorskej armády – duchovné a kultúrne centrum Ukrajincov žijúcich na území východného Slovenska – postavenie prvej menšej rafinérie ropy v Uhorsku (1892) – spracovanie dovážanej ropy z Haliče.

Miroľa: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1770.

Bodružal: gréckokatolícky Chrám sv. Mikuláša z roku 1658 – trojdielna zrubová stavba – bohato členená šindľová strecha s troma na západ sa zvyšujúcimi vežami – areál chrámu obklopený zrubovou ohradou so šindľovou strieškou – v interiéri sú zvyšky nástenných malieb z pol. 18. stor. – ikonostas z konca 18.stor. – UNESCO (2008).

Príkra: dominantou je Kostol sv. Michala Archanjela z roku 1777.

Hunkovce: boje v priebehu 1. svetovej vojny – Brusilovova ofenzíva (najväčšie ruské nasadenie zbraní počas 1. svetovej vojny) – masové hroby ruských a rakúsko-uhorských vojakov, ktorí padli počas bojov v 1. svetovej vojne.

Ladomirová: gréckokatolícky Chrám sv. Michala Archanjela z roku 1742 – pri chráme stojí samostatná zvonica stĺpikovej konštrukcie – areál, ktorého súčasťou je aj cintorín je oplotený zrubovou ohradou – ikonostas pochádza z polovice 18. stor. – UNESCO (2008).

Svidník: ťažké vojenské operácie – veľké ľudské straty – značné materiálne škody – pamätník Sovietskej armády – spoločné dielo viacerých architektov a sochárov – Vojenské historické múzeum dokumentujúce priebeh Karpatskoduklianskej vojenskej operácie – centrum Ukrajincov a Rusínov na Slovensku – Múzeum ukrajinskej kultúry (národopisná expozícia v prírode vo forme skanzenu).

Jedlinka: gréckokatolícky Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky (1763) – najvzácnejší a najkompletnejší rokokový ikonostas na Slovensku.

Zborov: rozvoj remesiel a obchodu v slovensko -poľskom pohraničí – 1. svetová vojna - ťažké boje medzi rakúsko-uhorskými a ruskými vojskami (vojenské cintoríny v okolí obce) – 2. druhá svetová vojna (ťažké boje medzi sovietskymi, československými a nemeckými vojskami) - cintorín nemeckých vojakov - hrad Zborov (starší názov Makovica) – výrazná dominanta okolia – pohraničný hrad pri ceste do Poľska - súčasť PR Zborovský hradný vrch.

Bardejovské Kúpele: prvé zmienky o prameňoch (1247) - prvý ubytovací hostinec (1777) – začiatok 19. storočia - patrili k najvyhľadávanejším v Uhorsku - najvýznamnejšie osobnosti, ktoré navštívili kúpele: rakúsko- uhorský cisár Jozef II. (1783), druhá manželka Napoleona Mária Lujza (1809), ruský cár Alexander I.(1821) a manželka Františka Jozefa I. cisárovná Alžbeta, známa Sisi (1895) - koniec 19. storočia (návštevnosť cca 4000 hostí) - rekonštrukcia a nová výstavba (po roku 1957) – patrili medzi desať najvýznamnejších česko-slovenských kúpeľov – v súčasnosti patria k našim najnavštevovanejším a najkvalitnejším liečebno- kúpeľným areálom.

Hervartov: rímskokatolícky Kostol sv. Františka z Assisi – postavený koncom 15. stor. (asi 1499 – 1500) pod vplyvom gotiky – najstarší a najzachovalejší drevený kostolík tohto typu na Slovensku – najcennejšie časti interiéru sú gotické tabuľové obrazy a nástenné maľby z roku 1655 a 1805 – UNESCO (2008).

4.3.6 Hybné sily, motivátory - koncept „druhého argumentu", vplyvu dotovaných výletov na budúci nárast počtu turistov

To, že značka destinácie je oveľa komplexnejšia ako značka produktu, už bolo v rámci stratégie niekoľko krát spomenuté. Zahŕňa propagovanie imidžu destinácie medzinárodnej verejnosti, čo obsahuje niektoré stereotypy, imidž, identitu, charakteristiky a poziciovanie destinácie. Keďže imidž alebo reputácia destinácie má charakter dlhotrvajúci, na rozdiel od rýchlo sa meniacej reality, tak jedným z hlavných dôvodov a celkovou hybnou silou prečo sa destinácie rozhodujú pre budovanie svojej značky, je jednak zistenie, že imidž už nezodpovedá skutočnosti, je zastaraný a už ďalej nedokáže podporovať ekonomické, politické, či rozvojové ciele alebo z prevencie pred týmto zaostávaním imidžu.

Práve imidž destinácie je veľkým lákadlom a motivátorom, ktorý si dokáže turistov opakovane získať alebo nadobro odradiť. Pravdou ale je, že počet turistov, ktorí cestujú s vyššou frekvenciou a na dlhšie vzdialenosti, neustále rastie. K hlavným dôvodom tohto nárastu patrí okrem zvýšenia voľného času zlepšujúca sa životná úroveň obyvateľstva vrátane osôb v dôchodkovom veku. Rastúce príjmy z cestovného ruchu na národnej a regionálnej úrovni podnecujú štátne orgány realizovať rad opatrení, ktoré uľahčujú cestovanie.

Cestujeme často a čoraz ďalej, so zámerom spoznávať nepoznané – nové miesta, ľudí a ich kultúru. S väčším objemom cestovného ruchu sú ale spojené rastúce požiadavky návštevníkov na vybavenosť jednotlivých destinácií, určených pre rôzne druhy cestovného ruchu. Na internete a v časopisoch čítame zážitky druhých, spriadame plány na vlastné cesty. Je množstvo rád a tipov kam, ako a kedy ísť. Menej sa však zamýšľame nad základnou otázkou prečo, teda inak povedané nad motívom alebo argumentom.

Kým prvoplánovo cestujeme z túžby objavovať nové, dovtedy neznáme oblasti, masovo sa začalo cestovať za krásou a oddychom. Čo je však dôvodom prečo cestujeme, ak sa neuspokojíme s odpoveďou, že hľadáme krásu a dobrodružstvo? Väčšina cestovateľov by odpovedala rovnako. Cestuje sa zo zvedavosti vidieť nové a nepoznané, z túžby po divokej prírode, kultúrnych pamiatkach, z nudy alebo preto, lebo tak robia všetci. Okrem toho, že ľudia cestujú za oddychom alebo so zámerom spoznať nové destinácie, sú vysoko ovplyvniteľní pri ich výbere kam zavítať. Ak im však destinácia dokáže poskytnúť niečo navyše, niečo čo je možné označiť ako pridanú hodnotu, v tomto momente už hovoríme o argumente číslo dva. V prípade destinácie Severovýchod Slovenska v prepojení na koncept druhého argumentu prečo cestovať je potrebné vsadiť na už existujúcu infraštruktúru.

V otázkach mobility do tejto destinácie nám z pohľadu druhého argumentu do popredia vystupujú festivaly, ktoré sú predovšetkým určené mladým návštevníkom, v mnohých prípadoch sa stávajú východiskom pre rozvojové stratégie a to vďaka rozsiahlosti pozitívnych dôsledkov. Ich podpora a rozvoj dokáže prilákať masu zanietencov, ktorí sa vzájomne „reťazia" a prinášajú stále nových a nových jednotlivcov, z roka na rok budujú určitú tradíciu.

V ponímaní druhého argumentu je možné prezentovať aj emócie a zážitky s cestovaním spojené. Práve motivácia strhnúť na seba cez svoje zážitky z ciest pozornosť priateľov, známych alebo verejnosti je jedným zo silných dôvodov vydať sa na cesty. Ak je však dobrodružstvo v prvom rade o odlišnostiach voči našej každodennosti, netreba ju hľadať za každú cenu vo vzdialených destináciách. Dôkazom tohto tvrdenia je narastajúca popularita agroturizmu, keď mnoho ľudí pracujúcich v sedavých zamestnaniach miest hľadá krátkodobý únik na vidieku spojený s činnosťami odlišujúcimi sa od tých, ktoré sú nimi vykonávané bežne. Veľakrát sa stačí vydať na objavné výpravy do blízkeho okolia, podobné ako za detských čias, kedy bol náš svet výrazne ohraničený.

Je na mieste opäť uviesť koncept dotácie cestovného organizovaných školských výletov, kde druhým argumentom je práve budúci nárast počtu turistov a to v podobe formovania detí už od školského veku ako potenciálnej budúcej generácie. Práve vyvíjanie týchto podporných aktivít vytvorí obrovskú základňu pre budúci progresívny vývoj návštevnosti destinácie. Ľudia sa čoraz viac vracajú na miesta, v ktorých strávili dlhší čas alebo na také miesta, ktoré mali šancu dlhším a uvedomelým pozorovaním obsiahnuť, či už v detstve alebo vo veku dospelosti.

4.3.7 Koncept zdieľania indoor a outdoor plôch

Kraj má v oblasti propagácie k dispozícii množstvo vysoko frekventovaných objektov vo vlastnej pôsobnosti, teda budov a objektov v zriaďovateľskej pôsobnosti – kultúrne inštitúcie, sociálne zariadenia,

stredné školy, stavby, mosty a podobne. Kompletný zoznam zariadení je možné nájsť v stretégii v kapitole 2.2 Inštitúcie a organizácie PSK.

V prípade predmetných objektov je ideálnym riešením využiť koncept zdieľania indoor a outdoor plôch pre propagáciu kraja. Konkrétne pre vnútorné resp. indoor plochy navrhujeme zriadenie jednoduchých „násteniek", ktoré budú obsadzované postermi/plagátmi, prípadne umiestnenie komerčných stojanov alebo umiestnenie vlastných customizovaných stojanov na brožúry a informácie týkajúce sa blížiacich sa podujatí v kraji. Pri inštalovaní nemalého počtu indoorových plôch v rámci kraja, v kombinácii s vytvorením nových outdoorových nosičov v rámci územnej pôsobnosti by sa mala vytvoriť aj schéma, ktorá by mala tieto plochy na starosti. V budúcnosti môžu byť plochy aj komerčne využívané, v období propagácie podujatí sa dá spolupracovať formou bartru alebo fúzneho marketingu pri využívaní týchto programov aj s externými firmami, od ktorých sa bude požadovať iné plnenie. Koncept fúzie je popísaný v časti 3.4.2 predkladaného materiálu. Nasledujúce mapy prezentujú jednotlivé okresy s objektmi respektíve inštitúciami spadajúcimi do správy Prešovského samosprávneho kraja. Zvýšený záujem však v prípade indoorových nosičov odporúčame vyvíjať práve v školských zariadeniach, nakoľko práve tu je potenciálne najsilnejší kmeň zákazníkov, aktívnych mladých ľudí.

Obrázok 96: Koncept zdieľania

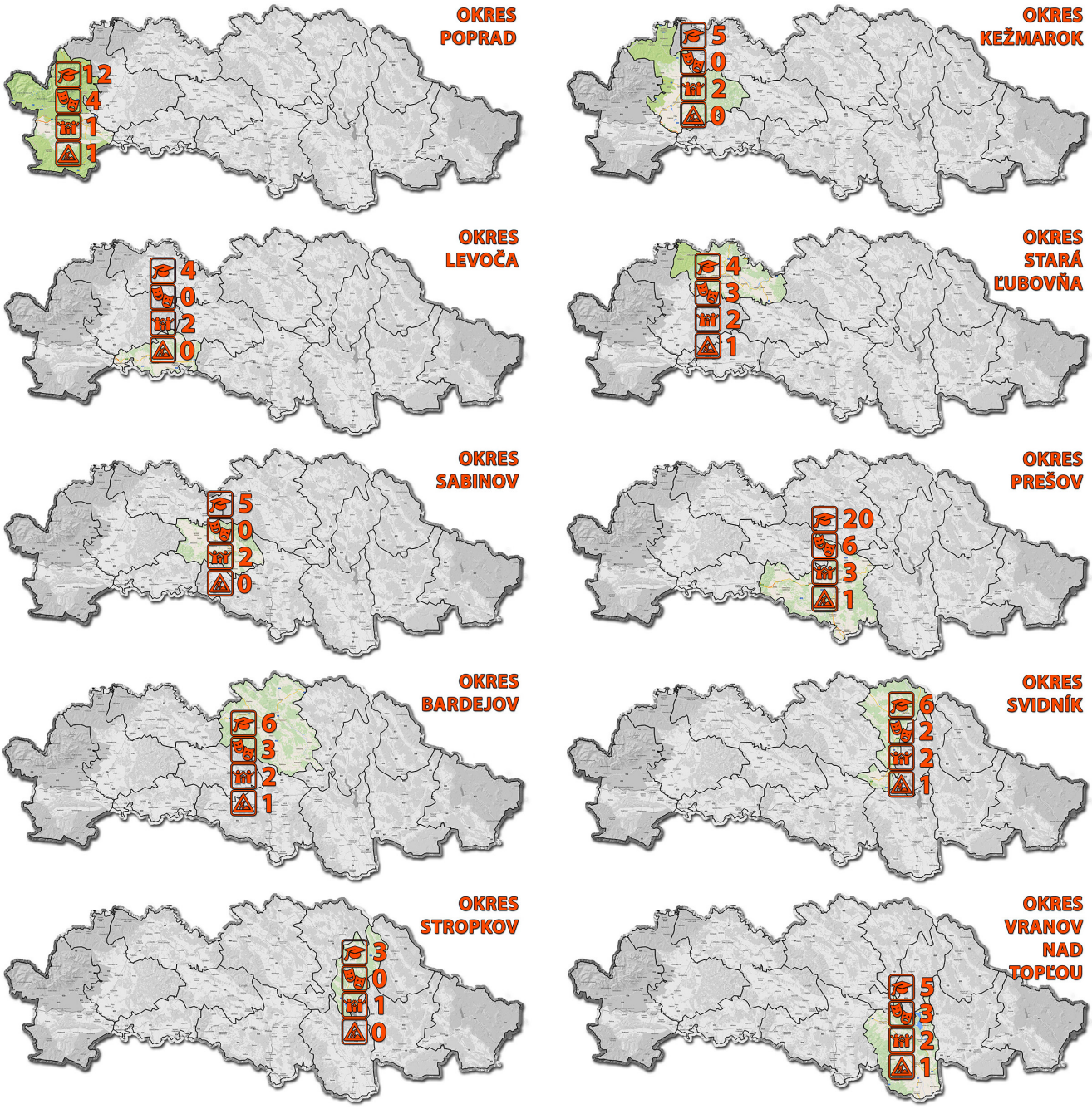

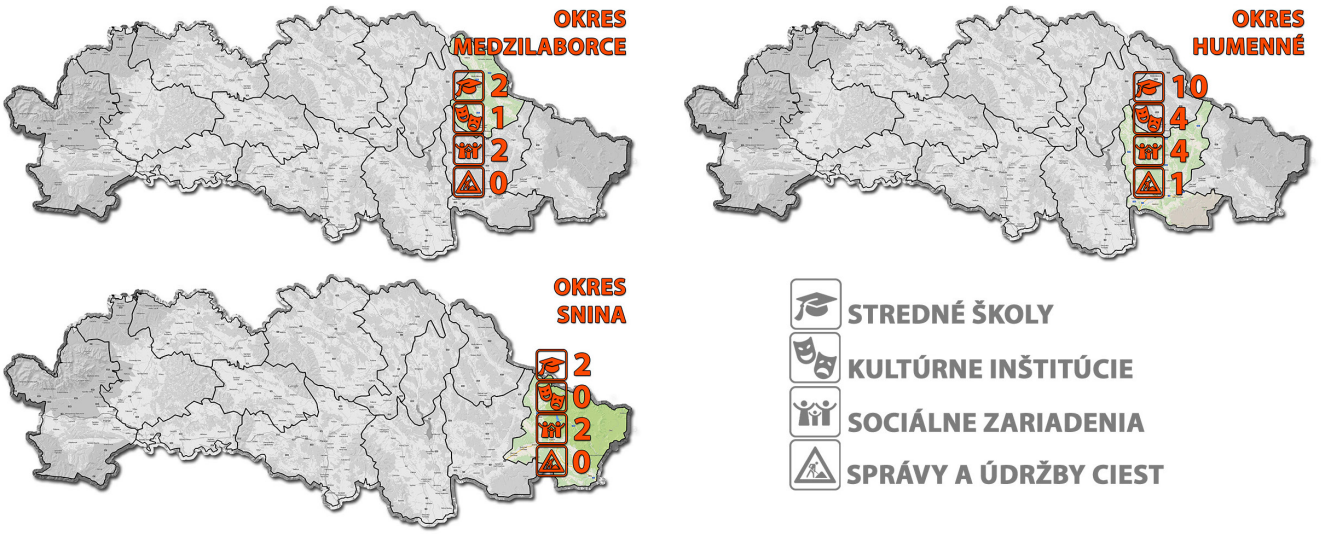

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

4.4 Výstupy – odporúčania pre obsah

Prilákanie návštevníkov do cieľovej destinácie si vyžaduje celý rad zručností - manažérskych, personálnych, marketingových, logistických aj ekonomických. Správny stratég však vie, že keď chce predať svoj produkt, treba k tomu poriadnu dávku psychológie. Ak si poznáte svojho zákazníka, viete mu predať to, čo má rád a sprostredkovať mu ten najpríjemnejší zážitok. Tým pádom ho máte v hrsti, príde k vám i nabudúce a potom už len stačí udržať si ho.

4.4.1 Odporúčania pre obsah

Koncept farieb, koncept vyššieho utrácania

O farbách je všeobecne známe, že majú silný vplyv na správanie a rozhodovanie ľudí. A to dobre vedia aj predávajúci, ktorí psychológiu farieb vedia naplno využiť pri svojej práci a vo svoj prospech. Nie je žiadnym prekvapením, že tento princíp funguje aj v propagovaní regiónu. Región sa teda jednoducho vie zviditeľniť aj propagovanými farbami, ktoré používa. Spotrebiteľov totiž ovplyvňujú v takej miere, že si to ani neuvedomujú.

Prieskumy dokazujú, že človek si pamätá približne 10 % toho, čo čítal a 80 % toho, čo videl. Ľudský zrak hrá v bežnom živote veľmi dôležitú úlohu a tento fakt sa prenáša do sveta obchodu. Súčasťou informácií, ktoré sú spracúvané zrakom, sú aj farby. Dokážu ľudí ovplyvňovať, meniť emócie, túžby a rozhodovania.

Je dôležité uvedomiť si marketingové prepojenie na túto oblasť. Bolo vykonaných mnoho štúdií a výskumov, ktoré uvádzajú, že práve farby sú silným nástrojom marketingu a najmä špecifickej časti brandingu – loga. Zmena farby môže mať neočakávaný vplyv na efektivitu v podnikaní.

Pri úvahách o dôležitosti loga si treba uvedomiť silu farieb, ktorá by mala predstavovať významnú časť loga. Prehliadnutie tohto aspektu v logu môže spôsobiť mnoho negatívnych dopadov. Na základe tohto pohľadu je pre propagačnú a komunikačnú politiku destinácie Severovýchod Slovenska dobré staviť na jednotnú identitu. Keďže víziou je vzbudiť v ľuďoch správne emócie, spomienky a dosiahnuť, aby logo na ľudí pôsobilo práve v týchto intenciách, je potrebné pracovať s najvhodnejšou kombináciou farieb na dosiahnutie danej identity.

Nasledujúca tabuľka prezentuje farebné spektrá, ktoré je potrebné zohľadňovať pri koncipovaní propagačnej politiky destinácie Severovýchod Slovenska.

Tabuľka 60: Spektrum farieb a ich dopad na psychológiu spotrebiteľa

FARBA	Osobnosť /emócie	Marketing	Politika
ČERVENÁ	• vyvoláva silné emócie • povzbudzuje chuť do jedla • zvyšuje vášeň a intenzitu • symbolizuje lásku	• zvyšuje tepovú frekvenciu • používa sa v reštauráciách, pretože povzbudzuje chuť do jedla • vytvára naliehavosť, teda znamenia „výpredaj“ • používa sa pre impulzívne nakupovanie, konanie	• znak komunistickej či socialistickej strany • používa sa pre republikánov v USA
ŽLTÁ	• vytvára pocit tepla a veselosti • spôsobuje únavu a namáha oči • stimuluje nervový systém • podporuje komunikáciu	• predstavuje optimizmus, mladosť • používa sa pri zachytení pozornosti z výkladov • vyznačuje sa zrozumiteľnosťou	• prezentuje liberalizmus
MODRÁ	• spojená s vodou, vytvára pocit mieru • najvýhodnejšia pre mužov • predstavuje pokoj a vyrovnanosť • vytvára chuť na jedlo • je známa ako „studená“ farba • zvyšuje produktivitu • je najpoužívanejšou farbou v kanceláriách	• často používaná v podnikoch, pretože je to farba produktivity • vytvára pocit bezpečia a dôvery v značku	• predstavuje konzervatívne strany vo svete • je charakteristická pre demokratov
ORANŽOVÁ	• odráža vzrušenie, nadšenie • vytvára teplo • upozorňuje na opatrnosť	• znamená často agresivitu • vytvára výzvu, akciu: kúpiť, predať, upísať sa • priláka najmä impulzívne nakupujúcich • predstavuje priateľskú, veselú a vernú značku	• je farbou Holandska a jeho kráľovskej rodiny
ZELENÁ	• predstavuje zdravie, pokoj • symbolizuje peniaze • zmierňuje depresie a bolesti • predstavuje nový rast	• používa sa na relaxáciu • ide o bohatosť • je symbolom plodnosti • kedysi to bola prednostná farba pre voľbu svadobných šiat (15. storočie)	• pripojenie k ekológii
FIALOVÁ	• zobrazuje bohatstvo, úspech, múdrosť • králi nosili kedysi fialové šaty	• často používaná na kozmetických produktoch • upokojujúca farba • predstavuje tvorivosť, nápaditosť, múdrosť značky	• členovia kráľovskej rodiny ju používali na fotografiách

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

V nasledujúcom texte je uvedený súbor psychologických trikov, ktoré sa používajú, aby zákazník (v našom prípade turista) minul väčší objem peňazí:

1. Ceny, ktoré sú stanovené ako napr. 0,95 eur namiesto 0,99 eur sú efektívnejšie, pretože zákazník má pocit, že politika predaja je priateľskejšia k zákazníkom.

2. Experimentálny psychológ Charles Spence si myslí, že zaužívanie originálnych národných pomenovaní (nárečových, autentických) taktiež môže zvýšiť zisk. Existuje väčšia šanca, že národný názov upúta pozornosť viacerých ľudí, ako keby bol použitý názov jednoduchší.

3. Vizuálne zvýraznenie. Aby sme upútali pozornosť zákazníka, napríklad pri propagačných materiáloch je potrebné použiť vhodné farby, výrazné písmo, prípadne fotografie, čím sa materiály stávajú zaujímavejšie a lákavejšie.

4. Obmedzenie voľby zákazníka. Zákazníci sa pri veľkom výbere nevedia rozhodnúť a v konečnom dôsledku menej minú. Zdá sa, že optimálny počet položiek produktov je šesť až desať položiek pre danú kategóriu.

5. Vytvorenie nálady míňania. Podľa psychológie výskumu z University of Leicester, ak v obchodných priestoroch hrá klasická hudba podporuje to zákazníkov k vyššiemu míňaniu, pretože sa cítia bohatší. Na druhej strane, menej zaberá popová hudba, ktorá spôsobuje, že ľudia trávia o 10 % menej času v rámci miesta, kde míňajú.

6. Výskum z University of Illinois v Urbana-Champaign preukázal, že popisné štítky k ponúkaným produktom zvýšili tržby až o 27 % v porovnaní s ponukou produktov bez popisov.

7. Zákazníkov si radi vyberajú produkty z „klasickej kuchyne". Napríklad je viac pravdepodobné, že si zákazníci kúpia niečo domáce, babičkine, tetine, niečo čo je spojené s tradíciou. Prináša to aj istý kus nostalgie.

8. Ponúkať balíkové produkty za zvýhodnenú sumu, nakoľko zákazník pri zohľadnení ceny za produkt predávaný osobitne nadobúda pocit, že učinil výhodnú kúpu, napriek skutočnosti, že minul viac peňazí.

4.4.2 Rozprávanie príbehov očami reálnych ľudí - nosič, sprievodca, historická postava

Rozprávanie príbehov, takzvaný storytelling, definujeme ako znovu vybavený zážitok rozprávaný s dostatočným citom a zmyslom pre detail tak, aby bol schopný v poslucháčoch navodiť pocit, že si ho sami prežili. V marketingu kedysi išlo o reklamu a reklama je drahá. V súčasnosti ide v marketingu o kontakt s kmeňom a poskytovanie produktov a služieb s príbehmi, ktoré sa šíria. Touto myšlienkou je vystihnutá podstata zmeny marketingového myslenia, ktorá sa bude viac zameriavať na vytváranie kmeňov zákazníkov, rozprávanie a šírenie príbehov (storytelling), ktorých výsledkom bude predaj produktov a služieb.

Storytelling nie je možný bez osoby rozprávača a bez jeho publika, kde rozhodujúcimi prvkami sú dej a postavy, rovnako tak ako posolstvo príbehov zažitých na vlastnej koži a reprodukcia svojich spomienok a zážitkov spájajúcich sa s destináciou. Ako však prinútiť ľudí, aby sa o naše myšlienky zaujímali? Musíme ich prinútiť niečo cítiť, vyvolať v nich emócie. A ako prinútiť ľudí, aby konali podľa našich predstáv? Budeme im rozprávať príbehy. Dobrým príkladom sú hasiči, ktorí si po každom požiari rozprávajú príbehy, a tým sa množia ich skúsenosti. Po rokoch počúvania majú bohatšie a komplexnejšie vedomosti ako katalóg kritických udalostí.

V prípade šírenia posolstva destinácie Prešovského kraja touto formou odporúčame použiť obdobný koncept. Cieľové publikum bude zasiahnuté príbehmi z pohľadu reálnych ľudí žijúcich v regióne a ich vykonávanou prácou v rôznom poli pôsobnosti. Autentickými príbehmi horských nosičov, turistických sprievodcov, strážcov národného parku, či záchranárov je možné osloviť omnoho väčší kmeň zákazníkov, poslucháčov, ktorí atmosféru daného momentu budú chcieť zažiť na vlastnej koži. Môže ísť o rôzne príbehy a zážitky vhodné na rozprávanie svojím dejom, nevšedným úvodom, obsahom i záverom. Kým rozprávači líčia zážitky, publikum si obsah ich oznámení predstavuje, každý individuálne, vo svojej fantázii. Vďaka tomu si každý jedinec v publiku rozprávaný príbeh sám pre seba „spoluvytvára". Príbehy môžu byť zdieľané v rámci kultúry v každom kraji ako prostriedok na pobavenie, výchovu, slúžia na zachovanie kultúry, na vštepovanie vedomostí a hodnotových postojov, ale predovšetkým na budovanie povedomia a vyvolanie reakcie a túžby danú destináciu navštíviť. Tým, že sa budú propagovať reálni ľudia s reálnymi príbehmi z kraja zažitými v svojom každodennom živote priblížime sa k spotrebiteľovi, vyvoláme v ňom dojem, že to isté môže zdieľať a zažiť on sám. Do príbehu môže byť zapojené rozprávanie o historicky významných osobnostiach, ktoré kraju dodávajú pridanú hodnotu. Príbehy odporúčame zdigitalizovať do krátkych motivačných videí v rozsahu maximálne do 90 sekúnd s prepojením na fotky kraja, šíriť ich po internetovej sieti vrátane loga, odkazu na webstránku, ako aj blížiace sa eventy/podujatia.

4.4.3 Propagačné materiály z pohľadu cieľových skupín

Propagačné materiály je rovnako potrebné zamieriť na cieľové skupiny, ktorých ohraničenie už bolo načrtnuté v rámci vízie aktívneho alebo pasívneho segmentu. Propagačné materiály by po tematickej stránke mali byť cieľovo orientované na rôzne typy zákazníka. V otázke propagačných aktivít a s tým spojených materiálov je na mieste uviesť, že kraj napreduje správnym smerom. Vizuálne sú pútavé, zaujmú na prvý pohľad, aj ich obsah je efektívne koncipovaný. Vytvorenie resp. doplnenie nového aktualizovaného formátu/radu si však vyžaduje už spomínané cieľové orientovanie sa na vybrané segmenty na trhu, ktorými sú deti, romantici, dobrodruhovia, športovci, cyklisti, turisti či špecifické „niche" skupiny, ktoré na trhu tvoria úzky špecifický okruh. Pre niche marketing je charakteristické zameranie sa na malý, obzvlášť vhodný segment na trhu, s cieľom spropagovať konkrétny produkt, v tomto prípade Prešovský kraj. Jedná sa v podstate o vyplnenie určitej medzery na trhu. Našim niche segmentom môžu byť motorkári, rockeri, golfisti, fotografi a podobne.

Obrázok 97: Príklad propagačnej brožúry

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Aj v prípade propagačných materiálov, brožúr, letákov a plagátov je vhodné uplatniť spomínanú ideu reálne existujúcich osôb s ich krátkymi príbehmi vz profesijného života v kraji. Ľudia príbehy radi šíria ďalej a s bežnými ľuďmi sa stotožňujú skôr, porovnávajú sa s nimi, nasledujú ich. Preto jeden z návrhov je materiály doplniť o rad akejsi fotosérie rôznych profesií doplnených krátkym príbehom. Označenie logom, QR kódmi a odkaz na web stránku je samozrejmosťou.

4.5 Výstupy – odporúčania pre propagačné a marketingové aktivity

Do propagačného plánu je vhodné zapojiť významné osobnosti kraja a pasovať ich za ambasádorov, ktorých úlohou je šíriť posolstvo a svojou proaktivitou na podujatiach a cestou sociálnych sietí pomáhať objaviť/posilniť jedinečnosť značky Severovýchod Slovenska, prezentovať ju štýlom originálnym a sebe vlastným.

4.5.1 Odporúčania tradičný marketing

V rámci tradičného marketingu sú odporúčania formulované v niekoľkých oblastiach. Z pohľadu zvýšenia informovanosti o kraji odporúčame v rámci okresov a tu prislúchajúcich miest a obcí vytvoriť a osadiť mega plagáty s identifikovanými top lokalitami (vrátane pamiatok, miestnych a prírodných zaujímavostí,

peších, turistických chodníkov či cyklistických trás) v rámci kraja. Rovnako podstatné je vytvorenie sietí označovníkov, smeroviek a infotabúľ, ktorých osadenie by mali mať v réžii obce a jej štatutári, pričom metodika je detailne popísaná v časti 3.3.2.

V otázke printových médií odporúčame pokračovať naďalej v propagačných aktivitách, ktoré kraj robí veľmi fundovane a efektívne. Inovatívnym prvkom by malo byť apelovanie na občanov odhodlať sa do prírody. V lokálnych tlačovinách je ideálnym riešením uplatniť si piatkový stĺpček „column" s tipmi na turistický výlet s rôznymi stupňami náročnosti.

Z pohľadu využívania nových trendov v propagácii odporúčame vyvinúť aplikáciu tak zvaných audiopohľadníc, ktorú si turisti budú môcť stiahnuť do svojich mobilných zariadení. Známy hlas napr. z rádií alebo z dabingu nahovorí pozdrav z vybranej destinácie s menom odosielateľa audiopohľadnice. Aplikáciu odporúčame šíriť bezplatne za podmienok prijímania newslettrov do budúcna, samozrejme, že so súhlasom odosielateľa, či prijímateľa pohľadnice. Naďalej však v spoločnosti existuje veľké percentuálne zastúpenie tých, ktorí dávajú prednosť tradičným formám, preto odporúčame aktualizovať klasické pohľadnice z kraja s rôznymi motívmi a tie distribuovať do turistických zariadení.

Využívanie storytellingu (rozprávania príbehov) vyvolávajúcich emócie a nadšenie pre návštevu destinácie. Príbehy reálnych postáv s vykonávanou profesiou v kraji – horských nosičov, pltníkov na Dunajci, turistických sprievodcov či ochranárov prírody musia cieľové publikum vtiahnuť do deja. Príbehy by mali byť zaznamenané do digitálnej podoby a sprostredkovať ich cez YouTube kanál alebo ako upútavku pred dokumentmi, filmom v kine a podobne.
Do hotelov odporúčame importovať pripravené motivačné videoupútavky, krátke, ideálne sezónne videoupútavky (aktuálne pre každé ročné obdobie) ako určitú formu vstupného videa pri zapnutí televízneho zariadenia priamo v izbách. V hotelových zariadeniach ešte ostaneme, tu odporúčame do výťahov osadiť propagačné fotky z kraja s tipom kam ísť na výlet v danej lokalite, tak isto s odstupňovaním podľa náročnosti.

Na cieľový segment zamerať posolstvo výzvy, motivovať a povzbudiť k proaktivite, či k rozprúdeniu činnosti k cestovaniu po kraji v znení: „Pomôžte nám objaviť... Objavte neobjavené... Poďte s nami prebádať...". U cestovateľa je potrebné vyvolať chuť a túžbu urobiť si jednodňový až dvojdňový výlet a spoznávať krásu neobjavených miest.

Osobitým a rozsiahlym návrhom je zameranie sa na nastupujúcu generáciu Z (rok nar. 1996 - súčasnosť). Schéma návrhu je detailne rozpracovaná v časti 3.4.1. V princípe ide o spoludotovanie cestovného vynaloženého na výlety, školy v prírode, či detské tábory, nakoľko tu vidíme veľkú základňu a potenciál budovania veľkej skupiny návštevníkov/turistov, ktorí so sebou dotiahnu ďalšie a ďalšie masy po vekovej osi rodičov, starých rodičov, spolužiakov, kamarátov, kolegov, vlastné rodiny až po vlastné deti v dopelosti. Koncept je zatiaľ popísaný z pohľadu lokálneho trhu, teda dotácie v rámci žiadateľov zo SR, tvorí však podklad pre rozvoj do budúcna, kedy by v prípade efektívneho fungovania mohol nabrať aj cezhraničné pôsobenie a spoludotovať školské výlety pre žiadateľov z okolitých, susediacich štátov.

Ďalším dôležitým momentom je u detského diváka vyvíjanie vplyvu na jeho povedomie a transfer informácii a zážitkov spájajúcich sa s krajom smerom od pedagóga na žiaka už vo vzdelávacom procese. Deti alebo mladých ľudí je možné inšpirovať a vyvolať v nich chuť po informáciách formou súťaže, preto ďalším z odporúčaní sú vedomostné hry v zmysle olympiád, ktoré by zastrešoval kraj. Samozrejme je potrebné premyslieť určité pravidlá, kritériá, kategórie pre zúčastnených, ako aj náročnosť kôl s možnosťou postúpiť z kola školského až do kola krajského. Okrem vecných cien by však mali byť víťazi honorovaní v podobe získania miesta v čestnom ráde, prípadne získať certifikácie od odborných združení. Túto myšlienku je tak isto možné rozvíjať a posúvať až do národných rozmerov.

Spomedzi spomienkových predmetov odporúčame investovať do produktového radu magnetiek s logom kraja, ktoré turisti s obľubou kupujú. V súčasnej dobe sú magnetky nesmierne žiadaným artiklom. Predstavujú široké spektrum využitia nielen ako suveníry, ale aj ako darčeky, upomienkové predmety či reklama.

Davy spotrebiteľov sú držiteľmi bonusových či vernostných kariet, je dôležité zamerať sa na existujúce systémy, kde je reálna databáza počtu silného kmeňa zákazníkov a práve s týmito kooperovať v podobe poskytovania výhod a bonusov v oblasti čerpania služieb v rámci Prešovského kraja. Príkladom sú systémy Sphere card, Tesco Clubcard, Coop Jednota, Billa Card, OMV Card a podobne.

Zo strany kraja je potrebné podporovať členstvá v kluboch „milovníkov prírody“ rôznych turistických spolkov, oddielov a klubov, združení dobrovoľníkov, skautských zborov a podobne v podobe poskytnutia darčekových predmetov, propagačných materiálov. Ide o silný segment zákazníkov, ktorí spravidla ostávajú kraju verní po celý svoj život, nakoľko ich tu viaže mnoho spomienok a zážitkov.

Pri analýze potenciálu kraja bola pozornosť zameraná na jednotlivé okresy, každý má svoju osobitú tvár a charakter. Do budúcna by bolo vhodné zamyslieť sa nad rozvíjaním tohto konceptu a pretavením ho do reality. Niektoré z produktov sú orientované na „niche“ skupiny, ktoré na trhu tvoria úzky špecifický okruh. Jednotlivé okresy teda odporúčame propagovať ako unikátne produkty a to s dôrazom na uvedené aspekty:

- Stará Ľubovňa – alkohol, čaje, džemy → produkt „Agroturistika“
- Smer Svidník – boje, oblasť 2.sv vojny → produkt „Survival campy“
- Prešov – Šariš – príroda, kone, oddych, relax → produkt „Park pre deti“
- Snina/Prešov → produkt „Golfové odpaliská“
- Hanušovce nad Topľou – archeopark → produkt „Military park“,
- Prešov – Snina → produkt „Jazda motorkárov“
- Litmanová, Ľutina – religiózny turizmus → produkt „Pilgrimeri“
- Snina - festivaly Rock pod kameňom → produkt „Hard rockeri“
- Územne nezaradené produkty → Najkrajšie autotrasy; rozhľadne; panorámy –výhľady, najkrajšie pešie chodníky.

4.6 Výstupy – odporúčania pre e-marketingové aktivity

4.6.1 Odporúčania elektronický svet - web stránky a elektronické médiá

Website marketing alebo inak povedané marketing prostredníctvom vlastných internetových stránok je z nášho pohľadu základným kameňom budovania značky vo virtuálnom prostredí internetu. Z pohľadu internetového užívateľa sa pri príchode na web stránku s pravidla jedná o prvý kontakt potenciálneho zákazníka so samotnou organizáciou. Práve web stránka reprezentuje identitu organizácie vo virtuálnom prostredí. Je nevyhnutné tomuto jasnému komunikačnému prostriedku venovať patričnú pozornosť. Na základe nami realizovaných analýz navrhujeme možnosti efektívneho využitia tohto komunikačného prostriedku na príklade internetového portálu Krajskej organizácie cestovného ruchu - Severovýchod Slovenska.

Internetový informačný portál by mal na rozdiel od klasickej stránky disponovať viacerými špecifickými náležitosťami. Z výskumov je známe, že informačný portál je akousi vstupnou bránou do sveta internetu, respektíve vstupnou bránou istej časti spektra internetu, v našom prípade ide o oblasť cestovného ruchu zameranú na lokálny a špecifický región. Zo základných funkcionalít portálu sú podstatné nasledujúce sekcie/ funkcionality:

- katalóg subjektov,
- informácie a správy,
- možnosť vyhľadávania.

Vychádzajúc z realizovaných výskumov je možné definovať nasledujúce dôležité atribúty, ktoré by mal informačný portál spĺňať:

- aktuálnosť obsahu,
- atraktivita obsahu,
- možnosť vyhľadávania,
- sprostredkovanie obsahu tretích strán.

Odporúčame aktívne budovať povedomie u subjektov pôsobiacich na území zastrešenom prevádzkovateľom portálu severovychod.sk o samotnom portáli, ako aj o možnosti spolupodieľať sa na príprave obsahu portálu. Prezentovať portál ako hlavný produkt na podporu cestovného ruchu v kraji s cieľom potlačiť konkurenčné riešenia tretích strán, ktoré nezastrešuje žiadna renomovaná organizácia, a ktoré prispievajú k roztrieštenosti relevantných informačných zdrojov a vytvárajú šum v komunikačnom procese.

Z pohľadu spolupodieľania sa na obsahu vidíme ako najvhodnejšie poskytnúť spriateleným subjektom priestor v časti udalosti a tlačové správy. Okrem aktívneho budovania povedomia o portáli odporúčame priebežnú aktualizáciu, ako aj sústavné dopĺňanie katalógu subjektov. Zároveň odporúčame pravidelnú aktualizáciu sekcie obsahujúcej body záujmu, informácie meniace sa v čase by mali byť priebežne sledované vo vopred stanovených intervaloch. Atraktívny a aktuálny obsah pripravovaný vo vlastnej réžii by mal byť pravidelne dopĺňaný o sprostredkovaný obsah tretích strán. V rámci portálu odporúčame vyčleniť časť sekcie info box na uverejňovanie elektronických verzií brožúr, knižných publikácií a časopisov spriatelených subjektov.

4.6.2 Odporúčania elektronický svet - budovanie odkazov - SEO a SEM

Na základe realizovaných analýz je možné konštatovať, že návštevnosť sprostredkovaná prostredníctvom vyhľadávačov má dominantný podiel na celkovej návštevnosti webovej stránky. V žiadnom prípade nejde len o lokálny jav, ale o globálny fakt. Optimalizácia stránky pre vyhľadávače je preto nevyhnutnosťou. Našu pozornosť zacielime najmä na vlastnú optimalizáciu, keďže táto forma e-marketingu je samotnými prevádzkovateľmi webov priamo ovplyvniteľná.

Kvalita zdrojového kódu predstavuje jeden z kľúčových parametrov vlastnej optimalizácie. Neprehľadná, respektíve chybová či dokonca nefunkčná web stránka nebude mať šancu umiestniť sa vo vyhľadávačoch na prijateľnom mieste. Z nášho pohľadu hodnotíme kvalitu zdrojového kódu portálu severovychod.sk ako dostatočnú.

Page Rank - ako jeden zo základných atribútov vizibility webových stránok to znamená toľko, že čím väčší je PageRank stránky, tým väčšiu dôležitosť stránke prideľuje Google a iné vyhľadávače. A čím je dôležitosť väčšia, tým vyššie je umiestnenie medzi výsledkami vyhľadávania. Samozrejme to nie je jediné kritérium, ktoré webstránky posúva medzi výsledkami vyššie. Google má okolo 200 takýchto kritérií. Každopádne z hľadiska ich významnosti zastáva PageRank kľúčové miesto. Faktom je, že vyhľadávač prehľadáva najviac stránky, ktoré majú najväčší PageRank. Google aktualizuje PageRank približne v 3-mesačnom intervale. Z analýz bolo zistené, že Page Rank portálu severovychod.sk dosahuje hodnotu 3/10. Je preto potrebné sústavne pracovať na aktívnej výmene odkazov medzi portálom severovychod.sk a spriatelenými stránkami. Zároveň odporúčame umiestnenie odkazu na portál severovychod.sk na domovskej internetovej stránke Prešovského kraja.

Odkazy na portál prostredníctvom renomovaných stránok ako sú katalóg DMOZ.org, alebo články a odkazy na webstránku prostredníctvom portálu wikipedia, či verejné(užívateľmi) preferovanie obsahu (alebo jeho časti ako sú články, profily, atď.) prostredníctvom portálu Delicious.com môže výrazne posilniť celkovú silu webu ako takú. Jednoznačne teda odporúčame registrovať webstránku severovychod.sk do čo možno najväčšieho počtu internetových katalógov (Azet.sk, Zoznam.sk, DMOZ.org, a pod.). Je žiaduce nepriamym spôsobom spomenúť tak Krajskú organizáciu cestovného ruchu, ako aj jej webstránku v internetovej encyklopédii Wikipedia. Tu ale navrhujeme postupovať veľmi opatrne, nakoľko sa u Wikipedie jedná o dominantne nekomerčný charakter článkov a pri akomkoľvek náznaku reklamy sú články na Wikipedii veľmi rýchlo zmazané.

Ďalšou možnosťou je aktívne publikovanie príspevkov týkajúcich sa destinácie Severovýchod Slovenska (spolu s odkazom na portál severovychod.sk) na najnavštevovanejších slovenských portáloch venujúcich sa téme cestovania – portál invia.sk, dromedar.topky.sk a cestovanie.aktuality.sk.

4.6.3 Odporúčania elektronický svet - grafická a textová reklama

Ako najlepšiu formu propagácie web stránky severovychod.sk, ako aj nosných produktov - akcií realizovaných za účasti kraja smerom k širšej verejnosti navrhujeme využitie osvedčenej a cenovo efektívnej formy virtuálnej propagácie prostredníctvom kontextovej reklamy.

V kontextovej reklame je obmena oproti ostatným on-line reklamným formátom tá, že inzerent neplatí za zobrazenie reklamného odkazu, ale až za návštevu cieľovej stránky (kliknutie) jeho potenciálnym zákazníkom. Práve tento spôsob spoplatnenia zvyšuje konkurenčnú výhodu kontextovej reklamy oproti iným reklamným formátom.

Medzi najčastejšie využívané reklamné systémy na Slovensku patria ETARGET a Google AdWords .

V rámci propagácie vlastnej webovej stránky (a ďalších produktov) jednoznačne navrhujeme využiť kontextovú reklamu ako nosný propagačný formát vo virtuálnom svete. Vzhľadom na štruktúru trhu navrhujeme využiť reklamný systém spoločnosti ETARGET.

ETARGET poskytuje pridávanie a odoberanie odkazov a kľúčových slov. Vytváraním nových odkazov nie je zadávateľ vôbec limitovaný, čo mu umožňuje pridávať odkazy na jeho jednotlivé produkty či služby. Rovnako nie je obmedzený ani počet kľúčových slov.

Efektívnosť odkazov inzerentov je veľmi závislá na kvalite titulku odkazu, texte odkazu a relevancii priradených kľúčových slov. Preto je dôležité venovať tejto príprave zvýšenú pozornosť.

Vhodným zvolením viacerých odkazov, ktoré navedú potenciálnych zákazníkov priamo na jednotlivé časti zadávateľovej stránky, sa môže zvýšiť efektívnosť stránky bez ďalších zbytočných investícií. Niektorí inzerenti s e-shopom majú aj 60 odkazov, kde je každý odkaz cielený na mieru pre jednotlivé produkty. Takéto odkazy majú vysokú efektivitu.

Na základe analýz sme vyšpecifikovali súbor kľúčových slov, tieto kľúčové slová sú následné ocenené v rámci navrhovaného reklamného systému.

Kľúčové slová: *Prešov, turistika, zaujímavosti, pamiatky, atrakcie, kultúra, výlety, okolie, turizmus, hrady, história, jaskyne, múzeá, kostoly, historický, kultúrny, Prešovský kraj, voľný čas, cestovný ruch*

Tabuľka 61: Cenník kontextovej reklamy podľa kľúčových slov

kľúčové slovo	cena	kľúčové slovo	cena
cestovný ruch	0,30 €	*kultúra*	0,16 €
zaujímavosti	0,28 €	*Prešovský kraj*	0,16 €
atrakcie	0,28 €	*výlety*	0,15 €
turizmus	0,24 €	*jaskyne*	0,15 €
história	0,24 €	*voľný čas*	0,15 €
kostoly	0,23 €	*turistika*	0,14 €
pamiatky	0,22 €	*historický*	0,14 €
prešov	0,19 €	*hrady*	0,13 €
okolie	0,17 €	*múzeá*	0,08 €
kultúrny	0,17 €		

Zdroj: vlastné spracovanie, 2014

Ako doplnkovú formu virtuálnej propagácie navrhujeme využiť grafickú- bannerovú reklamu. Grafická reklama (Banner- reklamný prúžok) je reprezentovaná rôznymi druhmi reklamných formátov. Niektoré bannery umožňujú poskytnúť viac informácií, resp. použiť pri tvorbe banneru viac kreativity.

Rozdelenie bannerovej reklamy podľa formátov:

- fullbanner (468x60 pix.)
- halfbanner (234x60 pix.)
- microbar (88x31 pix.)
- skyscraper (120x600 pix.*)

**(Pix, (pixel) z ang. Picture element, najmenšia jednotka bitmapovej (rastrovej) grafiky, 1 pixel= cca 0,3 mm)*

Medzi najčastejšie používané formáty patria práve fullbanner a skyscraper.

Najrozšírenejším typom reklamného formátu je full banner s rozmermi 468x60 pixlov. Je najviac používaným typom banneru, čo spôsobilo, že návštevníci internetu si naň postupne zvykli a začali ho ignorovať (tzv. bannerová slepota), čím sa znížil pomer kliknutia k počtu zobrazení banneru (Click Rate – CR) aj z viac ako 20 % na 0,2 - 2 %.

Pri kampaniach na zvýšenie povedomia o značke, uvedení nového produktu na trh, či pri prieniku firmy na nové trhy, sa používajú veľké Square bannery a Mrakodrapy (Skyscraper). Pri týchto formátoch reklamy je CR veľmi nízky 0,05 - 0,2 % aj keď je inzertná plocha väčšia a viditeľnejšia ako napr. pri full banneroch. Cieľom veľkých formátov reklamy je, aby návštevník reklamné posolstvo videl a zapamätal si ho a nie dosiahnutie maximálneho CR.

Z pohľadu konkrétnych formátov bannerovej kampane navrhujeme využiť hlavne dva zmienené formáty: microbanner a skyscraper.

Microbanner navrhujeme využiť v rámci nepeňažnej propagácie webstránky severovychod.sk formou vytvoreného „výmenného odkazu" nachádzajúceho sa v sekcii kontakt.
Výmenný odkaz odporúčame šíriť po spriatelených stránkach najmä formou „spolupráce" a „participácie" na vytváraní a udržiavaní spoločných hodnôt v rámci subjektov, ktoré bude webová stránka severovychod.sk svojím spôsobom (prostredníctvom samotných informácii a jej obsahu) nepriamo propagovať.

Skyscraper odporúčame využívať v rámci platných reklamných kampaní na stránkach zameraných na turizmus a cestovanie s cieľom maximalizovať reklamné posolstvo cieľovému zákazníkovi.

Vzhľadom na komplexnosť problematiky správy a administrácie reklamných kampaní odporúčame touto činnosťou poveriť špecializovanú agentúru.

4.6.3 Odporúčania elektronický svet - sociálne siete a weblogy

Na základe analýz považujeme za podstatné vylepšiť marketingovú komunikáciu Krajskej organizácie cestovného ruchu prostredníctvom sociálnych sietí a vyhľadávacích portálov, keďže práve tieto komunikačné kanály sprostredkúvajú veľkú časť návštev z radov cielených generácií X, Y a Z. Sociálne siete vytvárajú priestor, v ktorom ľudia zdieľajú svoje názory, záujem, spätnú väzbu a preferencie. Práve tu sa prelínajú nosné prvky online marketingu - obojsmernosť a interaktivita.

Existuje mnoho využívaných virtuálnych sociálnych sietí. Z našej analýzy vyplynulo, že subjekty na analyzovanom trhu využívajú spravidla len jednu z nich. Za účelom komplexného pokrytia trhu odporúčame využívať okrem Facebooku najmä Twitter, Instragram, prípadne aj Google+.

Už spomínanou výhodou sociálnych sietí je fakt, že subjekt dokáže mať v priebehu pár minút reakciu od spotrebiteľa a adekvátne podľa toho reagovať. To, že informácie na sociálnych sieťach majú rýchlu odozvu, interaktívny charakter a umožňujú zapojenie oboch strán je objektívny fakt, na druhej strane je však dôležité, aby subjekty nezanedbávali svoju aktívnu a pravidelnú prezentáciu v tomto priestore. Len pravidelným sledovaním internetu, vyhľadávacích portálov, konkurenčných internetových stránok a hlavne pravidelnou aktivitou v online svete, dokáže subjekt efektívne využiť tento široký marketingový priestor vo svoj prospech. Vzhľadom na náročnosť procesov z pohľadu pravidelnosti, aktuálnosti a atraktivity obsahu odporúčame zvážiť využitie služieb profesionálnych agentúr zaoberajúcich sa správou profilov verejných a súkromných subjektov.

Pre zachovanie interaktivity komunikácie je dôležité podporiť záujem návštevníkov pridávať na profil pravidelnú spätnú väzbu po skúsenosti so zariadením, miestom alebo atrakciou nachádzajúcou sa v územnej pôsobnosti kraja. Ako efektívny nástroj sa v tomto prípade ponúka možnosť pravidelných súťaží, respektíve ankiet. Motiváciou pri zdieľaní zážitkov a poskytovania už spomenutej spätnej väzby môžu byť aj malé zľavy, výhody a benefity k základným ponúkaným službám a produktom tretích (spriatelených) strán. Takýmto spôsobom budú samotní zákazníci rýchlym a hlavne finančne nenáročným spôsobom šíriť povedomie medzi veľkým množstvom ľudí, ktorí danú sociálnu sieť využívajú.

Pravidelnou aktualizáciou profilov na sociálnych sieťach doplnenou o aktívne formy propagácie, akými sú súťaže či ankety, sa zvyšuje atraktivita daného subjektu. Tároveň sa buduje kmeň potenciálnych

zákazníkov a šíriteľov značky na susedné, aj vzdialenejšie trhy. Tento kmeň predstavuje trvalú hodnotu, ktorá dominantným spôsobom prispieva k celkovej hodnote značky.

Jedným z kritérií výberu zariadenia a produktu cestovného ruchu sú určite recenzie návštevníkov, ktorí tieto produkty využili. Čím viac recenzií je k dispozícii, tým viac stúpa výpovedná schopnosť a hodnota danej informácie. Ak sú takéto recenzie umiestňované priamo na stránke prevádzkovateľa, môže to pôsobiť umelo. Je preto potrebné motivovať návštevníkov, aby svoje skúsenosti zdieľali cez renomované systémy akými sú Trip Advisor alebo Booking.com.

Z pohľadu využívania webcastu - blogov a videoblogov, jednoznačne odporúčame využívať domáce blogovacie systémy SME.sk a Pravda.sk. Blogy sú vnímané ich čitateľmi ako spôsob skutočnej, autentickej komunikácie. Nanešťastie ich ale subjekty cestovného ruchu v kraji spravidla nevyužívajú. Práve preto predstavuje vytvorenie blogu príležitosť ako sa stať výnimočným na trhu. Menej je niekedy viac, preto je dobré písať o špeciálnej téme a časom témy rozširovať a pridávať nové. Častým kameňom úrazu je nevedomosť, o čom by sa písať na blogu malo, keďže tam vôbec nejde o nanucovanie produktov. Výborným príkladom je najväčší predajca leteniek na Slovensku, pelikan.sk. Pelikán vytvoril blog, kde bloger píše zážitky a vtipné postrehy zo svojich výletov v hlavných metropolách sveta.

Mnoho ľudí vníma blog ako celok, to znamená, že nezáleží im len na obsahovej stránke blogu, ale dôležitý je pre nich aj celkový vzhľad a grafický dizajn stránky. Každý firemný/ podporný blog, ktorý chce byť pre čitateľov čo najviac atraktívny, mal by byť v prvom rade prehľadný.

Z výskumov je známe, že viac ako polovica ľudí dôveruje informáciám, ktoré sú písané blogermi a takisto nadpolovičná väčšina sa nechá ovplyvniť diskusiou, ktorá vznikne okolo daného produktu, ktorý firma na svojom blogu propaguje. To je dôvod na to, aby si organizácia dala záležať na tom, aby boli príspevky písané kvalitne a takisto, aby diskusia okolo nich čo najviac podporovala autenticitu.

Ak chce byť organizácia (prezentovaná blogerom) obľúbená, chce mať čo najviac čitateľov, mala by svoj blog pravidelne aktualizovať. Čitateľa budú viac zaujímať blogy, v ktorých je stále niečo nové, kde sa budú pravidelne objavovať nové príspevky a diskusia v nich bude početná a zaujímavá. Preto by kvalitní blogeri mali pravidelne prinášať nové príspevky, nové informácie, aby bol ich blog stále „v pohybe". Len takýto spôsob môže byť zárukou, že sa blog bude tešiť obľube a bude naň prichádzať stále viac čitateľov.

Príspevky v blogu by mali byť jasné a výstižné. Menej je niekedy viac, dlhé príspevky môžu pôsobiť na čitateľa nudne a neatraktívne. Veľmi dôležitým prvkom propagovania prostredníctvom blogu sú komentáre. Podľa nás sú nevyhnutnou súčasťou, ktorú by mal obsahovať každý „propagačný" blog. Prostredníctvom nich čitatelia a potenciálni zákazníci môžu dopĺňať stránky cennými informáciami. Tým, že sa organizácia bude zaoberať reakciami čitateľov na jednotlivé príspevky, získa neoceniteľný zdroj primárnych informácií vo forme spätnej väzby.

Odporúčame začať s jedným tematickým blogom zameraným na cestovanie po kraji, následne tento blog rozšíriť o kategórie, akými sú tipy na výlet v kraji a typy na víkend. V závislosti od dostupných ľudských a časových zdrojov odporúčame následne rozšíriť blogy aj o kategórie pre záujmové cieľové skupiny zamerané na históriu, rozmanitosť fauny a flóry a podobne.

Z pohľadu využívania portálov na zdieľanie videa odporúčame zvýšiť intenzitu využívania vlastného Youtube kanálu. Aj keď sa v tomto prípade nejedná o ťažiskový propagačný formát, skôr ide o podporné médium, je možnéformulovať naše odporúčania nasledovne:

Odporúčame pravidelne využívať Youtube kanál Krajskej organizácie cestovného ruchu, následne bude žiaduce pripraviť sadu video reportáží o organizácii, jej cieľoch a aktivitách a tieto reportáže pravidelne a postupne umiestnovať na tento kanál. Samotným video reportážam by mohla predchádzať video upútavka propagujúca organizáciu ako celok, (kde by sa v rámci ťažiskového posolstva pracovalo najmä s emóciami a poukázaním na individuálny ako aj skupinový zážitok). Tieto videá by plnili úlohu takzvaného manifestu organizácie.

Taktiež odporúčame priebežne pridávať počas hlavnej sezóny oficiálne záznamy z akcií a podujatí realizovaných pod hlavičkou organizácie. Nechávame na zváženie vytvorenie takzvaného video blogu na Youtube (prepojeného a zobrazovaného aj na webstránke severovychod.sk) v ktorom by bloger, v tomto prípade najlepšie vybraný reprezentant - ambasádor regiónu - v pravidelnom intervale hodnotil

stav cestovného ruchu v regióne, informoval o zaujímavostiach a podobne. Taktiež nechávame na zváženie vytvorenie videoblogu pozostávajúceho zo série krátkych reportáží, v ktorých by sa objavovali známe osobnosti, ktoré sa v regióne narodili, resp. pôsobili. Obsahom reportáží by boli ich spomienky viažuce sa na konkrétne lokality v kraji súvisiace s ich detstvom, dospievaním a pod.Každopádne odporúčame prepojenie oficiálneho Youtube kanála s Facebook profilom organizácie, blogmi písanými v rámci propagácie regiónu ako aj samotnou webstránkou severovychod.sk. V rámci „neoficiálnych" aktivít odporúčame motivovať participantov turistov a nadšencov v regióne k vytváraniu vlastných video kanálov a tým k zdieľaniu vlastných zážitkov s potenciálnymi návštevníkmi regiónu. Tento druh nepriamej propagácie značky sa v zahraničí teší veľkej obľube.

4.7 Výstupy – odporúčania pre inovatívne marketingové formy kraja

Žijeme v neustále sa meniacej dobe progresívneho charakteru, kedy sa informatizovaná spoločnosť stala istou samozrejmosťou. Vedenie, poznatky a informácie, či spôsoby ich produkcie, cirkulácie a využitia sa ocitli pod spoločenským drobnohľadom. Inštitút pre verejné otázky (IVO) od roku 2005, kedy po prvý raz vypracoval štúdiu o digitálnej gramotnosti na Slovensku, upozorňoval na takzvanú digitálnu priepasť. Spoločnosť je rozdelená na dve časti, jedna časť zvládla moderné technológie a využíva ich na zlepšenie kvality svojho života. Druhá skupina prevažne starších a chudobnejších ľudí technologickú bariéru nikdy neprekonala. Avšak trendy sa pod vplyvom globalizácie začínajú meniť aj v podmienkach lokálneho trhu. Dáta z posledného prieskumu Inštitútu pre verejné otázky ukázali nárast digitálnej gramotnosti najmä medzi strednou a staršou generáciou, ale napríklad aj medzi manuálne pracujúcimi. Schopnosť ovládať moderné technológie namerali naprieč celou spoločnosťou, no doteraz digitálne vylúčené časti populácie rástli rýchlejšie ako celoslovenský priemer.

4.7.1 Odporúčania pre inovatívny marketing

Celkovo podiel digitálne gramotnej populácie stúpol medzi rokmi 2011 a 2014 zo 76 percent na 79 percent. Za rovnaké obdobie stúpol podiel digitálne gramotných medzi ľuďmi vo veku 45 až 54 rokov zo 78 percent na 88 percent. V skupine 60 a viacročných narástla skupina ľudí so schopnosťou ovládať počítač z 29 na 37 percent. Digitálne gramotných je v porovnaní s rokom 2011 viac aj v radoch manuálne pracujúcich (ich podiel stúpol zo 79 na 87 percent), nízko vzdelaných (z 52 na 63 percent) či v domácnostiach s nízkym príjmom (z 55 na 61 percent).

Prístup k internetu a používanie internetu za účelom zhromažďovania turistických informácií a kúpy produktov cestovného ruchu je teda kontinuálne v progrese. V rámci cestovného ruchu bude úloha internetu – vytváranie nových metód dostupných vo vizualizácii – na vzostupe a stane sa v budúcnosti najdôležitejším nástrojom. Z pohľadu možností implementácie inovatívnych prvkov v procese propagácie cieľovej destinácie je najvhodnejšie pustiť sa cestou využitia komunikačného kanála formou aplikácie nových technológií. Je potrebné si uvedomiť, že cieľové publikum je segment predovšetkým v produktívnom veku či vo veku školskom, kde neoddeliteľnou súčasťou ich každodenného života je práve využívanie tabletov, androidov, ipadov ainých platforiem. Preto je potrebné uberať sa cestou využívania uvedených technológií, ísť do riešení nových aplikácií, medzi ktoré patrí napríklad dostupnosť priameho prenosu respektíve live streamu z kraja šíreného formou napríklad Youtube kanála pre všetky uvedené platformy. Zamyslieť sa nad možnosťou vytvárania elektronických brožúr, ktoré si budú môcť používatelia ľahko stiahnuť do svojich mobilných zariadení, či príprava e-kníh.

Ďalším z odporúčaní je príprava krátkych propagačných videí pomocou go pro záznamu, ktoré by vtiahli diváka priamo do deja a vyvolali by emócie a chuť navštíviť a „ochutnať" ponuku kraja na vlastnej koži. Okrem šírenia videí cez YouTube kanál, Vimeo, či Facebook je optimálnym riešením zaradiť tieto krátke, ideálne sezónne videoupútavky (aktuálne pre každé ročné obdobie) do hotelových TV zariadení umiestnených v izbách zákazníkov, ako určitú formu vstupného videa pri zapnutí televízneho zariadenia. Videá by samozrejme mali niesť prvky identity kraja, akými je logo, vizuály, farebnú schému, či odkaz na webovú stránku.

Je potrebné si uvedomiť, že úloha destinačného marketingu a s tým spojenej efektívnejšej tvorby obchodnej značky s podporou verejnosti sa neustále zvyšuje a stáva sa smerodajným elementom pri návštevách webových stránok, čo umožňuje priamy prístup k detailným informáciám o produktoch priamo.

4.8 Model udržateľnosti realizácie stratégie

Inštitucionálny aspekt TUR vytvára potrebné nástroje, organizačné prostredie uplatňovania týchto nástrojov a kontrolné mechanizmy ich plnenia. Od nich závisí kvalita života všetkých občanov a udržateľného rozvoja, ktorého základnými atribútmi sú efektívnosť fungovania verejnej správy, všestranný rozvoj ľudských zdrojov, participatívna demokracia, budovanie občianskej spoločnosti, učiacej sa a informačnej spoločnosti, vzťah ku kultúrnemu dedičstvu, prosperita hospodárstva, účinnosť ochrany a tvorby životného prostredia a priaznivý rozvoj na regionálnej a miestnej úrovni.

4.8.1 Model udržateľnosti

Hlavným cieľom realizácie stratégie je potreba efektívneho využitia potenciálu prírodných daností, kultúrno-historických pamiatok a ľudských zdrojov, ktoré prostredníctvom trvalo udržateľného cestovného ruchu zabezpečí konkurenčnú ponuku služieb a produktov, čím prispeje k zabezpečeniu rastu kvality života v regióne za súčasného zachovania a zveľadenia prírodného a kultúrneho dedičstva. Predkladaná stratégia má prispieť k naplneniu vyššie uvedených cieľov tým, že zlepší celkový marketing kraja, jeho konkurencieschopnosť z hľadiska zvýšenia návštevnosti centier cestovného ruchu a vyhľadávania miestnych prírodných, historických a kultúrnych atraktivít, ponuky širokej palety produktov a služieb. Medzi hlavné komponenty rastu kraja patria produktivita práce, miera zamestnanosti, rast populácie a jej kvalita a rast podielu pracujúcich na celkovom produktívnom obyvateľstve. Prešovský kraj je typický mestskými a vidieckymi oblasťami. Hlavné faktory rastu pre mestské regióny sú: produktivita práce, flexibilný trh práce, inovácie a transfer technológií. Pre vidiecke regióny sú to rast zamestnanosti a diverzifikácia hospodárstva, produktivita práce a kvalifikovaná pracovná sila.

Prvou kľúčovou oblasťou v kontexte destinačného marketingu je zlepšenie povedomia o destinácii Prešovského samosprávneho kraja so zreteľom na propagáciu vizuálnej identity a brandingu. Plejáda procesov spájajúcich sa s propagáciou si vyžaduje dlhodobú prípravu a dlhodobý proces skvalitňovania týchto činností, preto je dôležité pracovať na predmetnej aktivite počas celého roka kontinuálne. Faktory realizačných a materiálových zdrojov zohrávajú rozhodujúcu úlohu v prípadnom úspechu či neúspechu daného kraja, preto je dôsledné plánovanie kapacít nanajvýš prioritné. Dôležitým príspevkom rozvoja a šírenia posolstva o značke kraja je aktivita ambasádorov značky, ktorí majú počas celého roka vytvárať a propagovať región a realizovať jeho stratégiu. Paralelnou žiaducou činnosťou je permanentná aktualizácia internetového portfólia, v úzkom prepojení na aktivity v rámci sociálnych sietí. Zlepšovanie reputácie kraja je možné docieliť aj segmentáciou Platených spolupracovníkov a to konkrétne v troch úrovniach: Expert, Domáci (lokálny) znalec, Obyčajný (potenciálny) turista. Práve v tomto koncepte spočíva kľúč úspechu, ktorým je zaangažovanie jednotlivcov do procesu propagácie značky, teda v ich zainteresovaní a spolupodieľaní sa na spoločnom cieli.

Naše poznatky sa môžu stať vhodným doplnkom úvah o uskutočnení zmeny v rámci kraja. Predstavujeme súhrnný prehľad procesu zmeny, ako aj determinovania zmeny ako takej. Súhrnnosť však treba chápať skôr z hľadiska komplexnosti prístupu, čo sa týka jednotlivých krokov ako rozoberania jednotlivých krokov do hĺbky v rámci budovania kraja. Ako prezentuje vízia predkladanej stratégie, najväčší potenciál je založený na detskom resp. školskom zákazníkovi, ktorý by mal z pohľadu cieľového zamerania tvoriť významný podiel v celkovom zastúpení. Hovoríme o dlhodobom časovom horizonte, práve preto je dôležitá prevencia (vštiepenie) a vybudovanie vzťahu k destinácii už teraz. V kontexte udržateľného rozvoja si preto situácia vyžaduje podporu zo strany kraja smerom k detskému divákovi, jednak formou dotácie cestovného vynaloženého na dopravu do cieľovej destinácie na účely školských výletov, letných táborov a poznávacích ciest a zároveň formou edukačnou vo vzdelávacom procese, zvyšovaním povedomia o kraji, napr. aj v podobe vedomostných hier a olympiád.

Cieľom zvýšenia počtu prenocovaní v Prešovskom kraji je vytvárať aktivity počas celého roka, v kooperácii s vernostnými systémami a packaging službami. Vyplýva to jednoznačne z ponuky služieb, ktoré sú produkované návštevníkom počas celého roka, neustálymi zľavami, službami, ktoré zahŕňajú balíky pobytov s cieľom motivovať návštevníkov k neustálym celoročným návštevám a pobytom v kraji. V rámci zvýšenia počtu prenocovaní by sme mali upriamiť pozornosť na zľavové portály najmä v mesiacoch počas sezóny, ale taktiež aj v zimných mesiacoch - september, október, november. V oblasti e-marketingu je potrebné upriamiť pozornosť na aktualizáciou blogov, sociálnych médií, YouTube kanála, ktorých detailné rozpracovanie, odporúčania a návrhy sú popísané v časti 4.6 predkladaného strategického materiálu. Aktivity spojené s propagáciou kraja, ako aj všetky podporné nástroje a produkty slúžiace na trvalú udržateľnosť, sú detailne rozpracované a popísane v rámci ganntového diagramu.

4.8.2 Model financovania

Prešovský samosprávny kraj je aj v roku 2014 stále najlepšie hospodáriacim krajom na Slovensku. O prvú priečku sa delí s Nitrianskym samosprávnym krajom. Vyplýva to z najnovších údajov Inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy INEKO na internetovom portáli, kde sú zverejnené informácie o hospodárení slovenských obcí a vyšších územných celkov. Finančné zdravie Prešovského kraja je označené ako „dobré" a má hodnotu 5 na šesťbodovej stupnici. Hranicu štyroch bodov prekonali tiež Bratislavský (4,6) a Žilinský kraj (4,3).

Internetový portál o hospodárení samosprávy – regionálnej i miestnej - spustil nezávislý ekonomický inštitút INEKO v roku 2012. Jeho hlavným cieľom bolo prispieť k dlhodobej udržateľnosti hospodárenia a finančnej stabilite obcí a vyšších územných celkov. Portál obsahuje úplnú databázu obcí a vyšších územných celkov s údajmi o plnení vybraných ukazovateľov a to od roku 2006.

Prehľad finančnej stability samosprávnych krajov SR podľa INEKO je možné vidieť v tabuľke.

Tabuľka 62: Finančná stabilita

Samosprávny kraj	Finančné skóre
Prešovský	5,0
Nitriansky	5,0
Bratislavský	4,6
Žilinský	4,3
Košický	3,9
Trnavský	3,9
Trenčiansky	3,5
Banskobystrický	3,3

Zdroj: INEKO, 2014

Nasledujúca schéma v grafickej podobe prehľadným spôsobom prezentuje najrelevantnejšie programy Európskej únie určené pre cestovný ruch, resp. odkazy na webové stránky, ako aj postupové kroky alebo zorientovanie sa v predmetných odkazoch.

Obrázok 98: Schéma najrelevantnejších programov EÚ pre CR

SÚDRŽNOSŤ (Cohesion)	Štrukturálne fondy: Európsky kohézny fond, Európsky sociálny fond, Európsky fond regionálneho rozvoja, INTERREG EUROPE (Európska teritoriálna kooperácia)
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE, POĽNOHOSPODÁRSTVO, NÁMORNÁ A RYBÁRSKA POLITIKA	LIFE+, Európsky poľnohospodársky fond pre rurálny rozvoj, Európsky námorný a rybársky fond
VÝSKUM, INOVÁCIE A KONKURENCIESCHOPNOSŤ	Horizont 2020, COSME (Program konkurencieschopnosti spoločností a MSP)
KULTÚRA A VZDELÁVANIE	Program kreatívnej Európy, Program ERAZMUS pre všetkých
ZAMESTNANOSŤ	EaSI (EU program pre zamestnanosť a sociálne inovácie), PROGRESS (Program pre zamestnanosť a sociálnu solidaritu), EURES (Európske služby pre zamestnanosť), PROGRESS (nástroj mikrofinancovania)

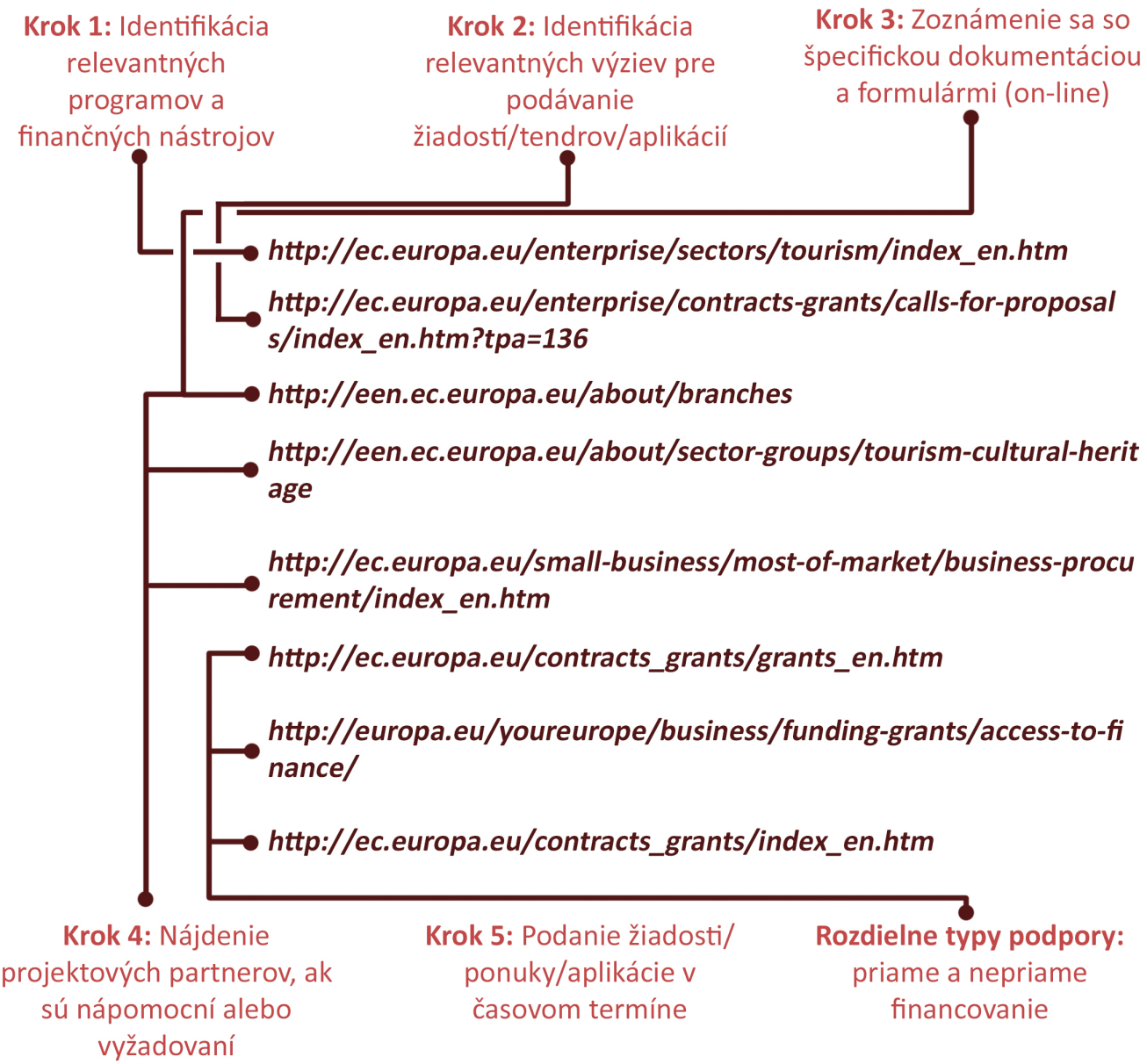

Zdroj: vlastné spracovanie podľa EÚ, 2014

4.9 Monitorovacie ukazovatele, metodika

Na účely vyhodnotenia účinnosti svojich komunikačných aktivít potrebuje samospráva spätnú väzbu, ktorá vo všeobecnosti poskytuje dostatok informácií, musí byť vyžiadaná, systematicky získavaná a vyhodnocovaná. Každý spôsob získavania spätnej väzby má samozrejme svoje výhody a nevýhody, preto je potrebné kombinovať niekoľko spôsobov.

4.9.1 Monitorovanie – prieskumy verejnej mienky

Efektívnosť, teda mieru výkonnosti marketingovej propagácie je možné merať viacerými spôsobmi a rôznymi nástrojmi. Pri tradičnom marketingu a jeho nástrojoch komunikujúcich prostredníctvom tradičných médií, či už vlastných alebo prenajatých reklamných nosičov, je najlepšou formou merania efektivity šírenia povedomia o značke, programe, či aktivitách a udalostiach prieskum verejnej mienky vykonaný formou zberu primárnych dát dotazovaním a pozorovaním. Pri nových trendoch v marketingu sú vhodné kontrolné mechanizmy prieskumu pomocou interview alebo jednoduchou anketou. Predmetné spôsoby slúžia na získanie poznatkov o informovanosti, postojoch, preferenciách a nákupnom správaní spotrebiteľa. Dotazníky v printovej podobe je možné umiestniť pri jednotlivých bodoch záujmu, ktoré boli v úvode identifikované ako tzv. Point of Interest (POI), so zámerom zistiť mieru

povedomia o meste, aktivitách, či značke. Z pohľadu optimalizácie nákladov však za efektívnejšiu formu získania údajov považujeme šírenie dotazníka v elektronickej podobe, na webe, turistických portáloch, sociálnych sieťach a podobne. Vo virtuálnom svete je aplikácia kontrolných mechanizmov menej náročná prostredníctvom využitia elektronických analytických nástrojov ako napr. Google Analytics, ktorý poskytuje možnosti účinnej digitálnej analýzy každému, kto prevádzkuje lokalitu na webe, či už veľkú alebo malú. Ide o jedno z najvýkonnejších riešení digitálnej analýzy na trhu, ktoré je dostupné každému bezplatne. Nejde o len klasické monitorovania návštevnosti na webstránke, ale o dokonalý systém štatistík. Systém ponúka napríklad mapu sveta, kde sú zobrazené mestá, z ktorých návštevníci prišli, ale napríklad aj informácie o prehliadači, operačnom systéme, rozlíšení, pripojení na internet, použitých kľúčových slovách pri vyhľadávaní a veľa ďalšieho. V poradí druhým komplexným riešením v oblasti mapovania efektívnosti propagácie je tzv. PageRank. Pre prevádzkovateľov webových stránok to znamená toľko, že čím väčší je PageRank ich stránky, tým väčšiu dôležitosť stránke prideľuje Google a iné vyhľadávače. A čím je dôležitosť väčšia, tým vyššie je umiestnenie medzi výsledkami vyhľadávania. Samozrejme to nie je jediné kritérium, ktoré webstránky posúva medzi výsledkami vyššie, Google má okolo 200 takýchto kritérií, každopádne z hľadiska ich významnosti zastáva kľúčové miesto. Faktom je, že vyhľadávač prehľadáva najviac stránky, ktoré majú najväčší PageRank. Google aktualizuje PageRank približne v 3-mesačnom intervale.

Prieskumy verejnej mienky a ich výsledky by mali poslúžiť ako podklad na spracovanie strategických dokumentov a akčného plánu kraja. Otázky pre respondentov musia byť jednoducho formulované a cielene orientované. V nasledujúcom texte je uvedený návrh súboru otázok slúžiaci na prieskum verejnej mienky týkajúci sa destinácie Prešovského samosprávneho kraja.

NÁVRH DOTAZNÍKA - PRIESKUM VEREJNEJ MIENKY O PSK

1. Máte pocit, že služby poskytované v Prešovskom kraji sa v posledných rokoch zlepšujú?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

2. Považujete prístup k informáciám o Prešovskom kraji za dostatočný?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

3. Je podľa Vášho názoru Prešovský kraj propagovaný lepšie ako v minulosti?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

4. Organizuje sa v Prešovskom kraji podľa Vášho názoru dostatok podujatí a akcií či eventov?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

5. Využíva podľa Vášho názoru Prešovský kraj on-line prostredie na svoju propagáciu dostatočne?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

6. Je podľa Vášho názoru Prešovský kraj v oblasti cestovného ruchu dostatočne konkurencieschopným krajom v rámci SR?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

7. Využíva Prešovský kraj podľa Vášho názoru svoje predpoklady v rámci cestovného ruchu dostatočne?

Škála: (1 – určite áno; 5 – určite nie)

8. V ktorej oblasti v rámci cestovného ruchu ste v Prešovskom kraji zaznamenali zlepšenie?

(možnosť označiť viacero možností)

a) Infraštruktúra

b) Komplexnejšie informácie

c) Lepšia dostupnosť informácií

d) Propagácia

e) Zlepšenie služieb

f) Využívanie potenciálu

g) Iné .....

4.9.2 Možné zdroje dát a nimi monitorované parametre

Ako hlavný zdroj dát a údajov pre kraj boli identifikované údaje zo Štatistického úradu Slovenskej republiky, ktorý je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre oblasť štátnej štatistiky. Táto inštitúcia je zostavovateľom najväčšej databázy údajov z rôznych oblastí. V rámci Prešovského kraja je odtiaľ možné získať údaje o jeho polohe, rozlohe, geografických podmienkach, demografických východiskách a o ekonomických aj sociálnych špecifikách. V rámci ukazovateľov sa tu nachádzajú údaje a štatistiky o týchto oblastiach:

- Uchádzači o zamestnanie
- Miera evidovanej nezamestnanosti
- Zamestnanci podľa SK NACE
- Mzdy zamestnancov podľa SK NACE
- Živnostníci podľa vybraných ekonomických činností (SK NACE)
- Fyzické osoby - podnikatelia podľa právnych foriem
- Podniky podľa ekonomických činností (SK NACE)
- Právnické osoby podľa vybraných právnych foriem
- Štatistika priemyslu podľa SK NACE
- Stavebníctvo - podniky s 20 a viac zamestnancami SK NACE
- Byty - dokončené podľa počtu izieb
- Kapacita a výkony ubytovacích zariadení

Dôležitým ukazovateľom výkonov v kraji je počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach. Celkový počet prenocovaní je súčet všetkých vykázaných prenocovaní v ubytovacích zariadeniach. Ešte špecifickejším ukazovateľom je údaj o počte návštevníkov a prenocovaní, z toho podiel domácich a zahraničných návštevníkov, podľa jednotlivých mesiacov a s tým súvisiaca kapacita a výkony ubytovacích zariadení. Výkazy o činnosti ubytovacích zariadení vypĺňajú komerčné ubytovacie zariadnia, ako sú: hotely, motely, botely, penzióny, turistické ubytovne, chatové osady, ostatné hromadné ubytovacie zariadenia a ubytovatelia na súkromí. Ukazovateľom je vývoj platobnej bilancie, ktorý identifikuje celkovú spotreba klientov v peňažnom vyjadrení, avšak v kombinácii celkovej ponuky za daných cien, ktoré sú už súčasťou ponukovej strany údajov.

Ďalším užitočným zdrojom informácií je publikácia Prešovský kraj v číslach z roku 2013, ktorú vydal Štatistický úrad Slovenskej republiky. Je v nej možné nájsť informácie o území kraja a o niektorých jeho naj a zároveň aj informácie a dáta o oblastiach ako obyvateľstvo, regionálne účty, trh práce, príjmy a výdavky domácností, priemysel, stavebníctvo a bytová výstavba, poľnohospodárstvo, životné prostredie, doprava, pošty, telekomunikácie a informačná spoločnosť, vnútorný obchod a cestovný ruch, školstvo, kultúra, zdravie, sociálne zabezpečenie, organizačná štatistika, kriminalita, nehody a požiarovosť, ako aj vybrané informácie o okresoch a o vybraných obciach Prešovského kraja.

Dôležitou pomôckou je aj štatistika zo sčítania obyvateľov, domov a bytov z roku 2011, v ktorej sa nachádzajú vybrané výsledky o Prešovskom kraji. Aj túto publikáciu vydal v roku 2013 Štatistický úrad Slovenskej republiky. K dispozícii sú údaje o obyvateľstve Prešovského kraja podľa rôznych kritérií (napr. vek, rodinný stav, štátna príslušnosť, náboženské vyznanie, národnosť, vzdelanie a pod.).

Osobitým zdrojom dát sú už prezentované prieskumy verejnej mienky, ktorých výsledky je potrebné zohľadniť pri koncipovaní kraja sa týkajúcich strategických, rozvojových a akčných plánov.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ADAMEC, V. a N. JEDLIČKOVÁ, 1991. Slovensko. Turistický lexikon. Bratislava: Šport. ISBN 80-7096-152-X.

AIMmonitor. [online]. [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: http://online.aimmonitor.sk/

AMBRÓZ, L., J. LACIKA, K. ONDREJKA a D. ŠUBOVÁ, 2009a. Chránené krajinné oblasti Slovenska In: D. KOLLÁR, ed. Bratislava: DAJAMA s.128, ISBN 978-80-89226-66-5.

AMBRÓZ, L., J. LACIKA, K. ONDREJKA a D. ŠUBOVÁ, 2009b. Národné parky Slovenska, Zostavil In: D. KOLLÁR, ed. Bratislava: DAJAMA s.128, ISBN 978-80-89226-64-1

DAVID, P., ml., P. LUDVÍK, P. DAVID, st. a V. SOUKUP, 2006. Turistický lexikon Slovensko. Vizovice: SHOCart. ISBN 80-7224-580-5.

Dopravná infraštruktúra v Prešovskom kraji. cit. [25-9-2014]. Dostupné na: http://www.po-kraj.sk/sk/fakty/prakticke-informacie/doprava/

DUDÁŠ, M., GOJDIČ, I., a M. ŠUKAJLOVÁ, 2007. Drevené kostoly. Kultúrne Krásy Slovenska. Bratislava: DAJAMA. ISBN 80-89226-14-0.

Etarget: [online]. [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: http://www.etarget.sk

FOGAŠ, A. 2005. Drevená sakrálna architektúra na severovýchodnom Slovensku. In: Krásy Slovenska. Roč. 82, č. 11-12, s. 34-39. MK SR. 14/02 ISSN 0323-0643.

FOGAŠ, A. 2006. Horný Šariš. In:Krásy Slovenska. Roč. 83, č. 3-4, s. 10-21. MK SR 14/02. ISSN 0323-0643.

FOGAŠ, A. 2007. Bardejov. In: DVOŘÁKOVÁ, V. a D. KOLLÁR, ed. Najkrajšie mestá. Mestské pamiatkové rezervácie. Kultúrne krásy Slovenska. Bratislava: DAJAMA. s. 102-109. ISBN 978-80-89226-26-9.

FOGAŠ, A. 2007a. Dolný Šariš In: Krásy Slovenska. Roč. 84, č. 1-2, s. 10-13. MK SR 14/02. ISSN 0323-0643.

FOGAŠ, A. 2007b. Prešov. In: DVOŘÁKOVÁ, V. a D. KOLLÁR, ed. Najkrajšie mestá. Mestské pamiatkové rezervácie. Kultúrne krásy Slovenska. Bratislava: DAJAMA. s. 110-117. ISBN 978-80-89226-26-9.

FOGAŠ, A. 2008a. Horný Zemplín. In: Krásy Slovenska. Roč. 85, č. 3-4. s. 10-13, MK SR 14/02. ISSN 0323-0643.

FOGAŠ, A. 2008b. Mestá horného Zemplína. In: Krásy Slovenska. Roč. 85, č. 3-4. s. 10-13, MK SR 14/02. ISSN 0323-0643.

FOGAŠ, A. 2009. Karpatské drevené klenoty In: GEO. Roč. 5, č. 4. s. 72-83, ISSN 1336-8001.

FOGAŠ, A. a T. KOLLÁR. 2006. Východné Karpaty. Vihorlatské vrchy. S batohom po Slovensku. 40 peších turistických trás. In: D. KOLLÁR, ed. Bratislava: DAJAMA. s. 86-157. ISBN 80-89226-09-4.

HARČÁR, J., V. KANDRÁČOVÁ, R. MATLOVIČ a E. MICHAELI. 1998. Prešov, Prešovský okres a Prešovský kraj. Geografické exkurzie. Prešov: Katedra geografie a geoekológie FHPV PU, Východoslovenská pobočka SGS, Okresný úrad Prešov. (vydané pri príležitosti XII. zjazdu SGS, Prešov 9.-12.september 1998). ISBN 80-88885-38-8.

HUSOVSKÁ, Ľ. V. DVOŘÁKOVÁ, V. FLOREKOVÁ, J. TAKÁTSOVÁ, Š. TÓTHOVÁ a I. SKOČEK. 2000. Slovensko prechádzky storočiami miest a mestečiek. Bratislava: Príroda a.s. ISBN 80-07-01133-1.

KOLLÁR, D. 2003. Slovensko - putovanie po regiónoch. Bratsilava: DAJAMA. ISBN 80-88975-56-5.

KOLLÁR, D. 2013. Najkrajšie autotrasy – 25 autoturistických trás po Slovensku. Bratislava: DAJAMA. ISBN 978-80-8136-015-2.

KOLLÁR, D. a J. NEŠPOR, 2007. Hrady najkrajšie zrúcaniny. Kultúrne krásy Slovenska. Bratislava: DAJAMA. ISBN 978-80-89226-41-2.

KOREC, P., V. LAUKO, L. TOLMÁČI, G. ZUBRICZKÝ a E. MIČIETOVÁ, 1997. Kraje a okresy Slovenska. Nové administratívne členenie. Bratislava: Q 111. ISBN 80-85401-58-4.

KRESÁNEK, P., a kol., (2009): Slovensko – ilustrovaná encyklopédia pamiatok, Simplicissimus Bratislava, s. 983, ISBN 978-80-969839-0-2

KRIŽANOVÁ, E., PUŠKÁROVÁ, B., (1990): Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku. Turistický lexikon. Šport Bratislava, s. 240, ISBN 80-7096-093-0

LACIKA, J. 1999a. Spiš. Bratislava: DAJAMA. ISBN 80-967547-8-5.

LACIKA, J. 1999b. Tatry.Bratislava: DAJAMA. ISBN 80-88975-10-7.

LACIKA, J. 2008. 1000 Zaujímavostí Slovenska. Bratislava: IKAR. ISBN 978-80-551-1571-9.

LACIKA, J. 2013. Pamätníky a pomníky. Kultúrne krásy Slovenska. In: D. KOLLÁR, ed. Bratislava: DAJAMA. ISBN 978-80-8136-021-3.

MATLOVIČ, R., V. KANDRÁČOVÁ a E. MICHAELI, 1996. Exkurzie po Slovensku. Prešov: REPRO-MA, Inštitút turizmu a hotelového manažmentu pri UPJŠ Prešov. ISBN 80-7097-320-X.

MATLOVIČ, R., V. KANDRÁČOVÁ a E. MICHAELI, 1998. Trasy za poznaním Slovenska. Prešov: ATA – Akademická turistická agentúra. ISBN 80-968046-0-X.

MLYNKA, L. a K. HABERLANDOVÁ, 2007. Technické pamiatky. Kultúrne krásy Slovenska. In: D. KOLLÁR, ed. Bratislava: DAJAMA. ISBN 978-80-89226-43-6.

ONDREJKA, K., 2011. Rekordy Slovenska. In: D. KOLLÁR, ed. Bratislava: DAJAMA. ISBN 978-80-89226-96-2.

PLESNÍK, P. a kol., 1989. Malá slovenská vlastiveda 1. Bratislava: Obzor. ISBN 80-215-0021-2.

Portál – Podnikový manažment: [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://epodnikanie.euin.org/

ROHAĽ, R., a J. SASKO. 2011. Analýza sentimentu výsledkov slovenských firiem. Visibility s.r.o., Dostupné z: http://www.reputation.sk /whitepapers/Analyza_sentimentu_ reputation_sk.pdf

SLIVKA, M. a A. VALLÁŠEK, 1991. Hrady a hrádky na východnom Slovensku. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo. ISBN 80-85174-42-1.

SOPOLIGA, M., 1996. Perly ľudovej architektúry. Prešov: Dino, Štátne múzeum ukrajinsko – rusínskej kultúry Svidník. ISBN 80-85575-15-9.

Správa a údržba ciest PSK. [online]. [cit. 2014-08-13]. Dostupné z: http://www.sucpsk.sk/

Štatistický úrad SR: [online]. [cit. 2014-07-21]. Dostupné z: http://portal.statistics.sk

ŠVORC, P. a kol., 1997. Sprievodca po historickom Prešove. Prešov: Universum. ISBN 80-967001-7-0.

ŠVORC, P. a kol., 2003. Príbehy starého Prešova. Prešov: Universum. ISBN 80-89046-14-2.

ULIČNÝ, F., 1990. Dejiny osídlenia Šariša. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo. ISBN 80-85174-03-0.

VARSIK, B., 1990. Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10. – 12. storočí. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo SAV. ISBN 80-224-0163-3.

ŽUDEL, J. 1984. Stolice na Slovensku. Bratislava: Obzor.

Projekt je spolufinancovaný z prostriedkov Európskej únie, Regionálny operačný program, Prioritná os 4. Regenerácia sídiel, Opatrenie 4.1 Regenerácia sídiel - neinvestičné projekty - rozvojové dokumenty regiónov.

Európsky fond regionálneho rozvoja „Investícia do vašej budúcnosti“

Názov: Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja
Autori: doc. PhDr. Peter Dorčák, PhD., PhDr. František Pollák, PhD. a kol.

Rozsah: 252 strán
ISBN: 978-80-8165-066-6

Pre potreby Prešovského samosprávneho kraja
vypracoval NetWorth, s. r. o., 2014